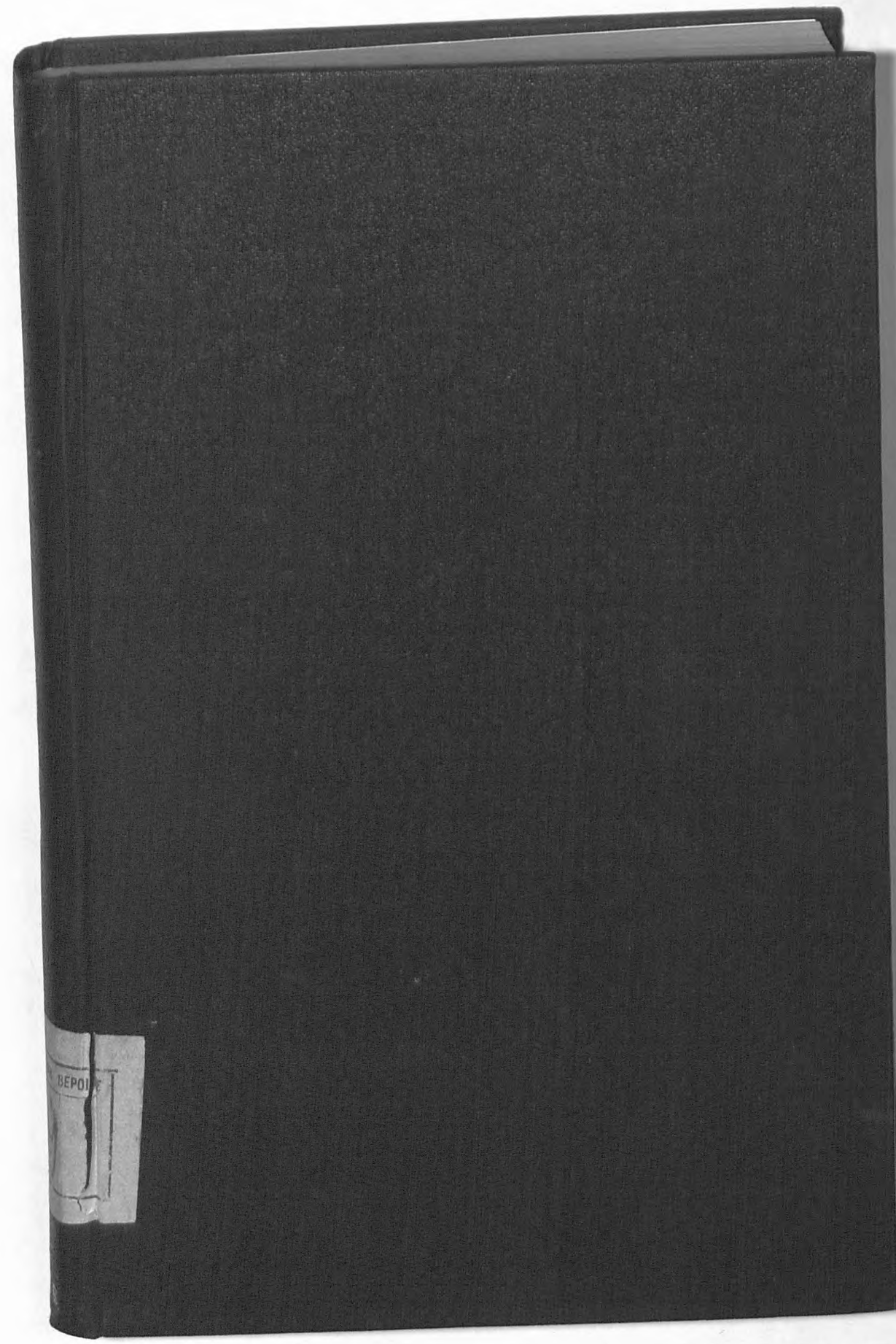

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
600
Αριθ. εἰς 349
Ἐξ ἀγορᾶς Δωρεά
Τσούτσιμπας Αντ.
GRVER_00122

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀποστολίδη

1889.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

· Αι - ψυχοπαθειες.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν φρενοβλαβῶν καὶ τῶν φρενοκομείων

I

— § 1—2 Σπάνις φρενοβλαβῶν παρὰ τοῖς ἀγρίοις καὶ βαρβάροις λαοῖς. — Ἡ φρενοβλάβεια συμβαδίζει μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ· αἴτια ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν φρενοπαθειῶν. — Ἰδέαι τῶν ἀρχαίων λαῶν περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς· οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἕλληνες. Δημόκριτος, Ἱπποκράτης, Πλάτων, Πυθαγόρας, Ἀριστοτέλης. — § 3. Περίθαλψις τῶν φρενοβλαβῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις· τὰ Ἰατρεῖα. — § 4. Κατάστασις τῶν φρενοβλαβῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἐπιδημίαι δαιμονοπαθείας καὶ λυκανθρωπίας. Τὰ μοναστήρια, οἱ διάβολοι καὶ οἱ μάγοι· καῦσις τῶν φρενοβλαβῶν ἐπὶ πυρᾶς· θεραπεία αὐτῶν διὰ μαστιγώσεων, ῥαβδισμοῦ, ἀλύσσων, νηστείας καὶ ἀφαιμάξεων. — § 5. Πολιτισμὸς Ἀράβων σύστασις φρενοκομείων ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ μίμησιν τῶν Ἀράβων. Φρενοκομεῖα ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, Λουδοβίκος 14ος. — Ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. — § 6. Ἐπίδρασις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν φρενοβλαβῶν· ἐλευθέρωσις αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Pinel· μέτρα ὑπὲρ αὐτῶν ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ μεγάλου καὶ τῆς Βασιλείας. — § 7. Ὁ Esquirol· κατάστασις ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ — § 8. Ὁ πρῶτος νόμος περὶ φρενοβλαβῶν τῷ 1838.

II. *Στατιστική*: Ἀριθμὸς τῶν φρενοβλαβῶν ἐν Εὐρώπῃ· καὶ δαπάνη ὑπὲρ αὐτῶν.

I

§ 1. Ἡ φρενοβλάβεια εἶνε σύγχρονος τῶν πρώτων κοινωνιῶν τῶν ἀνθρώπων τῶν ὁπωσοῦν εἰς τὸν στοιχειώδη πολιτισμὸν προσχωρησασῶν. Παρὰ τοῖς ἀγρίοις καὶ βαρβάροις λαοῖς αὕτη δὲν ὑφίσταται σχεδόν· ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ζῶα εἶνε σπανιωτάτη· τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὅσον πλειότερον ἀναπτύσσεται ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅπερ ταὐτόν, ὅσον πλειότερον ὁ ἄνθρωπος πολιτίζεται, τόσον συχνότερον εἶνε ὑποκείμενος εἰς φρενοβλάβειαν· ἄλλως τε τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἀνθρωπίνους νόσους.

Οἱ περιηγηταί, ἐκ τῶν πρώτων δὲ ὁ Humbold, διαβεβαιοῦσιν ὅτι

1889
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
Αρ. Εισ. 3149

μεταξὺ τῶν ἀγρίων λαῶν τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. τῆς Ὠκεανίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς οὐδένα φρενοβλαβῆ ἀπήντησαν. Οἱ ἱεραπόστολοι οἱ ζῶντες μεταξὺ τῶν βαρβάρων λαῶν τὸ αὐτὸ βεβαιοῦσιν. Ἀμερικανοὶ ἰατροὶ ἐπιφορτισθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς των ὅπως σπουδάσωσι τὰς νόσους τῶν ἰνδοαμερικανικῶν λαῶν οὐδέποτε εἶδον ἢ ἤκουσάν τι περὶ φρενοβλαβῶν. Παρετήρησαν δὲ ὅτι οἱ μαῦροι ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἤρχισαν πάσχοντες ἐκ φρενοβλαβείας, διότι ἐλεύθεροι γενόμενοι παρεδέχθησαν βίον μᾶλλον ὅμοιον τῷ εὐρωπαϊκῷ, καὶ μάλιστα ὅ,τι κακὸν καὶ ἐπιβλαβὲς ἔχει ὁ πολιτισμὸς τῶν λευκῶν· ἐνῷ ἡ αὐτὴ φυλὴ τῶν μαύρων ἐν δουλείᾳ διατελοῦσα ἐντελῶς ἦν ἀπηλλαγμένη τῆς διαταράξεως τῶν φρενῶν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς κυρίως φρενοβλαβείας, καὶ οὐχὶ περὶ τῶν διανοητικῶν διαταράξεων τῶν ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὧν ἄμετρον χρῆσιν ποιοῦνται αἱ ἄγριαι καὶ βάρβαροι φυλαί· ἡ κατάχρησις αὕτη ἐπιφέρει μᾶλλον τὴν βλακίαν καὶ τὴν ἐκφύλισιν μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως τῶν λαῶν τούτων.

Τὸ αὐτὸ βεβαιοῦσι καὶ οἱ ἰατροί, οἵτινες διέμειναν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἢ ἁπλῶς ἐπεσκέφθησαν τὰς Ἰνδίας, τὴν Νουβίαν, τὴν Ἀβυσσινίαν, τὸ Κορδοφάν, τὸ Σεναάρ, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐν μέρει τὴν Τουρκίαν.

Κατὰ τὰς χώρας ταύτας οἱ κυρίως φρενοβλαβεῖς ἢ ἐντελῶς ἐλλείπουσιν, ἢ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶνε ἐλάχιστος σχετικῶς πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμόν. Ἐν Τουρκίᾳ ὅμως φρονοῦμεν ὅτι οἱ μουσουλμάνοι φρενοβλαβεῖς εἶνε κατὰ πολὺ πολυπληθέστεροι τῶν ἐν ταῖς μνημονευθείσαις χώραις ὁμοθρήσκων αὐτῶν, καθὸ εἰς πλειοτέραν καὶ συχνοτέραν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ πολλῶν ἐθνοτήτων εὑρισκόμενοι, καὶ διότι εἶνε ἡ μᾶλλον ἐκ τῶν λοιπῶν μουσουλμανικῶν λαῶν ἀναπτυχθεῖσα φυλὴ ὑπὸ ἀνθρωπολογικὴν ἔποψιν.

Ὅθεν εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ φρενοβλάβεια ἔχει τὴν τιμὴν νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Δύναται δὲ ἀφόβως νὰ εἴπῃ τις ὅτι μᾶλλον πεπολιτισμένον εἶνε ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ὅπερ ἔχει τοὺς πλειοτέρους φρενοβλαβεῖς!

Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων παράγει πλειοτέρους φρενοβλαβεῖς ἢ ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ λόγος τοῦ λυπηροῦ τούτου γεγονότος συνοψίζεται ἐν ταῖς ἑξῆς ὀλίγαις λέξεσιν : ὅτι ὁ πολιτισμὸς πολλαπλασιάζων τὰ ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ συμφέροντα, πολλαπλασιάζων τὰς ἰδέας, τὰς ἀνάγκας, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ καθιστῶν τὴν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως μάχην καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ζωηροτέραν, παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς μεγαλειτέραν καὶ πυρετώδη δραστηριότητα πρὸς τὸν σκοπὸν οὐ μόνον τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὖ εἶναι. Ὅσον πλειότεροι μαχηταὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, τόσον μεγαλείτερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν καὶ τραυματιῶν. Οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε ἢ ὅσον νῦν ἐν τῷ 19ῳ αἰῶνι ἔλαβον πᾶσαι σχεδὸν αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τοσοῦτον ἐνεργὸν μέρος ἐν τῷ ἀγῶνι· διὸ καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς σήμερον εἶνε πολυπληθέστεροι ἢ ἄλλοτε. Ὅσον πλειότερον ἐντείνονται αἱ λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου, τόσον εὐκολώτερον παρεκκλίνουσιν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν. Τὸ αὐτὸ ἄλλως ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ἄλλα ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφὴν τῆς φρενοβλαβείας, αὕτη ἐν γένει ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐποχῆς, τῶν ἠθῶν, τῆς φυλῆς, τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, τοῦ κλίματος, τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δοξασιῶν, τῆς κληρονομικότητος κ.τ.λ.

§ 2. Ἡ φρενοβλάβεια ἀναφέρεται ἤδη κατὰ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους καὶ περιλαμβάνεται ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς καὶ θρησκευτικοῖς συστήμασι. Τότε, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἱστορικοὺς χρόνους, ἐν γένει πᾶσα νόσος ἐθεωρεῖτο ὡς προερχομένη ἐκ τῆς ὀργῆς τῶν θεῶν καὶ ἐθεραπεύετο ὑπὸ ὡρισμένης τάξεως ἀνθρώπων ἐχόντων θεϊκὴν καταγωγὴν ἢ εὐνοουμένων ὑπὸ τῶν θεῶν, καὶ ἀποτελούντων τὸν τότε κλῆρον. Ἡ προνομιοῦχος αὕτη τάξις συνεκέντρου ἐν ἑαυτῇ ἁπάσας τὰς ἰατρικὰς γνώσεις, αἵτινες ἐδιδάσκοντο ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς ναοῖς εἰς τὰ μέλη τῶν προνομιούχων οἰκογενειῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι εἶχον ἐγείρει ναὸν εἰς τὴν θεὰν Ἶσιδα, ἥτις εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύῃ πᾶσαν νόσον· ποσοι δὲ καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ παρέλευσιν ἤδη χιλιάδων ἐτῶν, πρεσβεύουσιν ὅτι ναοί τινες ἔχουσι τοιαύτην ἰαματικὴν δύναμιν !

Πρῶτον παράδειγμα ἀληθοῦς φρενοβλαβείας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἀναφέρει ὅτι αἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θυγατέρες τοῦ Προίτου, βασιλέως τοῦ Ἄργους, καυχηθεῖσαι ὅτι εἶνε ὡραιότεραι τῆς Ἥρας ἐφείλκυσαν τὴν ὀργὴν αὐτῆς καὶ ἀπώλεσαν τὰς φρένας· ἡ φρενοβλάβεια αὐτῶν συνίστατο εἰς τὸ νὰ νομίζωσιν ὅτι μετεμορφώθησαν εἰς ἀγελάδας, διὸ καὶ κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη μηκώμεναι, ὡς τὰ ζῶα ταῦτα· ἡ φρενοβλάβεια αὕτη μετεδόθη ἀκολούθως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γυναῖκας τοῦ Ἄργους, αἵτινες ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως.

Ἡ ἐπιδημικὴ αὕτη φρενοβλάβεια ἦν συχνή, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸν μεσαίωνα (δαιμονοπάθεια, λυκανθρωπία) ἐμφανιζομένη δὲ καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα. Ἤδη ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλῶν περὶ τῶν *Νευρῶν* (λαοῦ τινος τῆς Θρᾴκης) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς περὶ *λυκανθρωπίας*: «. . . λέγονται γὰρ ὑπὸ Σκυθέων καὶ Ἑλλήνων »τῶν ἐν τῇ Σκυθικῇ κατοικημένων ὡς ἔτεος ἑκάστου ἅπαξ τῶν Νευ»ρῶν ἕκαστος *λύκος* γίνεται ἡμέρας ὀλίγας καὶ αὖτις ὀπίσω εἰς τωὐτὸ » καθίσταται». (Ἡροδ. βιβλ. IV 105).

Καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐπεκράτει ἡ αὐτὴ δοξασία, ὅτι πᾶσα νόσος ἦν ἀποτέλεσμα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· διὸ μόνον ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐγίνετο ἡ θεραπεία. Ὁ Ναβουχοδονόσωρ ἦν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη φρενοβλαβὴς ἔχων τὴν ἰδέαν ὅτι μετεβλήθη εἰς ζῶον· διὸ ἔζη μόνος μακρὰν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἁγία γραφὴ λέγει ὅτι, ἐπειδὴ ἐτόλμησεν ὁ βασιλεὺς οὗτος νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν ἴσον πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο ἀπώλεσε τὰς φρένας· ἐθεραπεύθη δὲ ὅταν μετενόησε καὶ παρεκάλεσε τὸν Θεὸν διὰ πολλῶν προσευχῶν.

Ὁ Σολομών, ὅστις ἔζη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα π. Χ., ἔλαβε παρὰ τοῦ θεοῦ τὸ δικαίωμα νὰ κατευνάζῃ τὴν θείαν ὀργὴν διὰ τῶν προσευχῶν, καὶ νὰ ἀποδιώκῃ διὰ τῶν ἐξορκισμῶν τὰ κακὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα εἰσήρχοντο εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ προεκάλουν διαφόρους νόσους, ἰδίως δὲ τὴν φρενοβλάβειαν.

Αἱ θεοκρατικαὶ αὗται ἰδέαι, αἵτινες ἐνέκλεισαν τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐν τοῖς ναοῖς ἁπάντων τῶν ἀκμασάντων ἀρχαίων ἐθνῶν καὶ παρεκώλυσαν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς συγχωνεύσασαι ταύτην μετὰ τῆς θρησκείας, ἔλαβον τὴν πρώτην βιαίαν προσβολὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἀνεφάνησαν ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀπὸ μηχανῆς αἱ ἀθάνατοι ἐκεῖναι μεγαλοφυΐαι, οἱ πατέρες τοῦ 19ου αἰῶνος, οἵτινες ὀνομάζονται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀναξαγόρας, Δημόκριτος, Ἐμπεδοκλῆς, Πυθαγόρας, Ἡράκλειτος κτλ.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἀπέσπασαν τὰς ἰατρικὰς γνώσεις ἀπὸ τοῦ προνομιούχου κλήρου, καὶ περιέλαβον τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τῇ φυσικῇ καὶ τῇ μεταφυσικῇ, ἀφ' ὧν εἶτα εὐκολώτερον ἦν δυνατὸν νὰ ἀποχωρισθῇ, ὡς τῳόντι ἐγένετο μετὰ ταῦτα πρώτου τοῦ Ἱπποκράτους ἀναπετάσαντος τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἰατρικῆς.

Ἀλλ' αἱ ἰδέαι, ὑφ' ὧν ἐνεποτίσθη ἡ ἀνθρωπότης ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῶσιν ὡς διὰ μαγείας καὶ ἀποτόμως, ἀλλ' ὑπείκουσαι εἰς τὸν μοιραῖον νόμον τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως καὶ μεταβολῆς ἐτροποποιήθησαν μόνον κατά τι, μὴ ἀπωλέσασαι ἐντελῶς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν νεωτέρων τότε πνευμάτων, καὶ διακρινόμεναι ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἕνεκα τοῦ κύρους, δι' οὗ περιέβαλεν αὐτὰς ὁ ὄγκος τοσούτων αἰώνων προηγηθέντων.

Οὕτω βλέπομεν τὸν Δημόκριτον, τὸν ἱδρυτὴν τῆς *θεωρίας* τῶν *ἀτόμων*, νὰ φρονῇ ὅτι ἡ ἰδιότης τοῦ προφητεύειν ὀφείλεται εἰς ἄτομα θείας φύσεως, τὰ ὁποῖα πιθανῶς ἀπορρέουσιν ἐξ ἄλλων ψυχῶν διεσπαρμένων ἐν τῷ σύμπαντι, ἢ ἐκ δαιμόνων, ὧν ἄλλοι μὲν εἶνε καλοί, καὶ ἄλλοι κακοί.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ἱπποκράτης, ὁσάκις ἀπομακρυνθῇ τῶν κλινικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων καὶ εἰσέλθῃ εἰς θεωρίας, ἐπαναλαμβάνει τὰς πρὸ αὐτοῦ ἐκφρασθείσας ἰδέας περὶ ψυχῆς, ὅλως ἀναλόγους ταῖς τοῦ Δημοκρίτου ἰδέαις, καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλαι αἱ νόσοι, ἑπομένως καὶ ἡ φρενοβλάβεια, προέρχονται ἐκ μυστηριώδους τινὸς καὶ θείας δυνάμεως. Ἴσως ὅμως ὁ Ἱπποκράτης ἠναγκάζετο ὡς ἐκ τῶν προλήψεων τοῦ λαοῦ νὰ φρονῇ οὕτω ἐνίοτε.

Ὁ ἰδεολόγος Πλάτων ἐφρόνει ὅτι ὑπάρχουσιν, ὡς ἄλλως τε ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, δύο εἰδῶν ψυχαί, ὧν ἡ μία, ἡ ψυχὴ τοῦ λόγου, ἔχει ἕδραν τὴν κεφαλήν, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ τῶν αἰσθημάτων, ἑδράζει ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς σπλάγχνοις· ἡ πρώτη εἶνε ἀνωτέρα τῆς δευτέρας, διὸ ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν παραληρήματα (délires)· τὸ ἓν ἐμπνέεται ὑπὸ τῶν θεῶν, τὸ ἄλλο προέρχεται διὰ τῶν νόσων τοῦ σώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος. Μεταξὺ τῶν παραληρημάτων ἐξ οὐρανίας πηγῆς κατατάσσεται: 1ον τὸ παραλήρημα τῶν προφητῶν ἐμπνεόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· 2ον τὸ παραλήρημα τῶν ποιητῶν ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῶν Μουσῶν· 3ον τὸ παραλήρημα τῶν οἰνοποτῶν ἐμπνεόμενον ὑπὸ τοῦ Βάκχου· καὶ 4ον τὸ παραλήρημα τῶν ἀγαπώντων ἐμπνεόμενον ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος. (Πλάτωνος: Τίμαιος, (Φαίδων, Συμπόσιον, Φαῖδρος).

Ὁ φυσιοδίφης Ἀριστοτέλης ἐφρόνει ὅτι ἡ φρενοβλάβεια ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἐὰν ἦτο πολὺ θερμόν, ἐπέφερε τὴν μανίαν, τοὐναντίον ἐὰν ἦτο ψυχρόν, προὐξένει τὴν μελαγχολίαν· ἡ ψυχὴ εἶχεν ἕδραν τὴν καρδίαν.

§ 3. Τί ἐγίνοντο οἱ φρενοβλαβεῖς κατὰ τὴν κλασικὴν καὶ μεταγενεστέραν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος; Περὶ τούτου οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Εἶνε γνωστὸν ὅμως ὅτι οἱ ἐξ ἄλλων νόσων πάσχοντες δὲν ἀπεστέλλοντο, ὡς ἄλλοτε, εἰς τοὺς ναοὺς ἵνα θεραπεύωνται ὑπὸ τῶν κληρικῶν, ἀλλ' ἐθεραπεύοντο ὑπὸ ἐπιστημόνων πλέον ἰατρῶν κατ' οἶκον ἢ ἐν τοῖς Ἰατρείοις, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἰδιωτικὰ νοσοκομεῖα, λίαν μεγάλα, κατὰ τὸν Γαληνόν, καὶ πλούσια τὴν ἀρχιτεκτονικήν· ὑποτίθεται λοιπὸν ὅτι ταῦτα ἐδέχοντο καὶ φρενοβλαβεῖς, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι τινὲς τούτων διηυθύνοντο καὶ πρὸς τοὺς ναοὺς ἢ τὰς φυλακάς.

Πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν διὰ νὰ μάθωμέν τι θετικώτερον περὶ τῶν φρενοβλαβῶν.

Ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἡ νομοθεσία θαυμασίως ἐτελειοποιήθη καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀφθόνως εἰσέρρευσεν, ἡ τύχη τοῦ φρενοβλαβοῦς ὑπῆρξε κατά τι καλλιτέρα. Ἡ ρωμαϊκὴ νομοθεσία δὲν ἐλησμόνησε τὰ συμφέροντα τοῦ παθόντος τὰς φρένας μέλους τῆς κοινωνίας, τὰ ὁποῖα ἐξησφάλισε διὰ διατάξεών τινων ἐναντίον τυχὸν πάσης πλεονεξίας ἢ ἀδικίας ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν τοῦ παθόντος. Ἡ νομοθεσία ὅμως αὕτη ἦν ἐν μέρει εἰλημμένη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ἐξ οὗ δικαίως πρέπει νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐλαμβάνοντο μέτρα τινὰ ὑπὲρ τῶν φρενοβλαβῶν.

Ἐν Ρώμῃ ἐπίσης ὑπῆρχον Ἰατρεῖα, οἱ δὲ πλούσιοι Ρωμαῖοι εἶχον θεραπευτήρια ἐν τῇ περιοχῇ τῆς οἰκίας των διὰ τοὺς δούλους αὐτῶν, καλούμενα valetudinarium. Εἴτε δὲ ἐν αὐτοῖς εἴτε ἀλλαχοῦ, φαί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀρκετὸς ἀριθμὸς φρενοβλαβῶν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς λαμπρᾶς περιγραφῆς μορφῶν τινων φρενοβλαβείας ὑπὸ τῶν διακεκριμένων ἰατρῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιγράψωσι τόσον καλῶς, ἐὰν δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν πολλοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ δὲν παρηκολούθουν ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα χρόνου τὰς διαφόρους φάσεις καὶ τὴν πορείαν τῆς νόσου.

Οἱ ἰατροὶ οὗτοι ἦσαν ὁ Ἀρεταῖος, ὁ Γαληνός, ὁ Κέλσιος, ὁ Ἀσκληπιάδης ἐκ Βιθυνίας, ἅπαντες σχεδὸν Ἕλληνες, ὡς ἦσαν Ἕλληνες οἱ πλεῖστοι τῶν ἀντιπροσωπευόντων ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχυρᾶς Ρώμης τὰ γράμματα, τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας. Πρῶτοι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐδίδαξαν ὅτι ἡ φρενοβλάβεια εἶνε διατάραξις τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ οὐχὶ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἢ τῶν δαιμόνων πειρασμός. Πρῶτοι ὑπέδειξαν τὰ μέσα τῆς θεραπείας, ὧν τὰ κυριώτερα ἦσαν ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν φρενοβλαβῶν εἰς ἰδιαίτερον μέρος καὶ ὁ μειλίχιος πρὸς αὐτοὺς τρόπος καὶ ἡ ἄρσις τῶν δεσμῶν, ὑπέδειξαν δηλαδὴ ἀκριβῶς τὰ μέσα ἐκεῖνα τῆς θεραπείας, τὰ ὁποῖα σήμερον, μόλις μετὰ παρέλευσιν 17 αἰώνων, μεταχειριζόμεθα.

Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦν ἡ τελευταία λάμψις τοῦ ὁλονὲν σβεννυομένου φάρου τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις εἶχε φωτίσει ἅπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Μελανὰ νέφη ἤρχισαν νὰ καλύπτωσι τὸν ὁρίζοντα τῆς ἀνθρωπότητος, προμηνύοντα καταιγίδας καὶ τρικυμίας. Τὸ φῶς διεδέχθη σκότος· ἡ τρικυμία ἤρχισε καὶ τὸ σκάφος τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ κατεποντίζετο ἐν τῷ ἀγρίῳ ὠκεανῷ τῆς βαρβαρότητος. Τὸ ναυάγιον ἐγένετο, ἀλλὰ τὰ πολύτιμα σκεύη τοῦ σκάφους τούτου ἐπέπλευσαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ἐξεβράσθησαν εἰς τὴν ἀκτήν. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἰσορροπίας τῆς διαταραχθείσης διανοίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ καταπράϋνσις τῶν ἐξαγριωθέντων ἠθῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐπῆλθε μετὰ τῆς *Ἀναγεννήσεως* βαθμηδόν, μετὰ παρέλευσιν 15 αἰώνων ἀμαθείας, δεισιδαιμονίας καὶ ἀποκτηνώσεως.

§ 4. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διεμοιράσθησαν τὸν κόσμον οἱ διάβολοι καὶ οἱ μάγοι ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἀσκηταί.

Τὰς λίαν ποιητικὰς καὶ πρᾴους θεοκρατικὰς ἰδέας τῶν ἀρχαίων διεδέχθησαν ἄγριαι θρησκευτικαὶ ἰδέαι καὶ προλήψεις. Τέχναι καὶ ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στῆμαι κατεστράφησαν, βαθὺ δὲ σκότος κατεκάλυψε τὰ ἐρείπια τοῦ κατακρημνισθέντος πολυτελοῦς οἰκοδομήματος τῆς παρελθούσης ἐποχῆς. Πολυάριθμα κελλία ἀνηγείροντο, εἰς ἃ κατέφευγον ἀθρόοι μοναχοὶ καὶ μοναχαὶ πρὸς λύτρωσιν τῆς ψυχῆς των καὶ βασάνισιν τοῦ σώματος. Ὁ φανατισμὸς ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ἡ θρησκευτικὴ ἔξαψις ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ταράξασα τὰς διανοίας πολλῶν, πανταχοῦ τέλος ἡ ἀτμόσφαιρα ἐμολύνθη τοσοῦτον ὑπὸ θρησκευτικῶν προλήψεων καὶ ἰδεῶν, ὥστε πᾶσα βλάστησις ὡραίων καὶ ὠφελίμων πνευματικῶν προϊόντων ἦν ἀδύνατος.

Τὴν ἀντιχριστιανικωτάτην ταύτην χριστιανικὴν ἐποχὴν ἠσθάνθησαν πλειότερον παντὸς ἄλλου οἱ δυστυχεῖς φρενοβλαβεῖς. Οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε ἡ φρενοβλάβεια ἔσχε καταλληλότερον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ πολλαπλασιασμὸν αὐτῆς ἢ τὸν μεσαίωνα. Πάντες ἐπίστευον εἰς τοὺς διαβόλους καὶ τὰς μαγείας, πάντες ἐφοβοῦντο τὸ κράτος αὐτῶν· ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ τούτου φόβου, τῶν νηστειῶν, τοῦ σκληροῦ καὶ ἀθλίου βίου τοῦ ἐξαντλοῦντος πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος, καὶ τῆς διηνεκοῦς διεγέρσεως τῆς φαντασίας, οἱ ἁπλούστεροι τῶν ἀνθρώπων, ἰδίως δὲ οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ὑπέκυπτον εἰς τὴν φρενοβλάβειαν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι τῳόντι κατέχονται ὑπὸ τῶν δαιμόνων, ὅτι βασανίζονται ὑπ' αὐτῶν, ὅτι μετεβλήθησαν εἰς ζῶα, οἷον λύκους, χοίρους κτλ. ὠρυόμενοι δὲ κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, ἢ κατελαμβάνοντο ὑπὸ παραδοξωτάτων φρικωδῶν σπασμῶν, καταγγέλλοντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν δικαιοσύνην ὡς ἔχοντας ἐν τῷ σώματι αὐτῶν διαβόλους, ὡς ὄντας μάγους· ἢ καὶ αὐτεπαγγέλτως συχνάκις συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν διὰ πυρᾶς θεραπείαν, ἣν τοσοῦτον καλῶς ἐγνώριζον οἱ σοφοὶ ἰατρο-δικασταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ! !

Κατ' ἐπιδημίας πολλάκις ἀνεφαίνετο ἡ φρενοβλάβεια εἰς τὰς πόλεις, τὰς κώμας καὶ τὰ πολυάριθμα μοναστήρια, ἰδίως ὑπὸ μορφὴν δαιμονολατρείας. Πάντες οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς κατεχομένους ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐκαίοντο, ἀνεζητοῦντο δὲ μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ οἱ φημιζόμενοι μάγοι ἢ οἱ ἔχοντες οἱασδήποτε σχέσεις μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ οὕτω μάγοι καὶ μαγευθέντες καὶ φρενοβλαβεῖς ἐκαίοντο ἐπὶ τῆς ἀπαισίας πυρᾶς !

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τόσον δὲ ἐπεκράτουν αἱ ἰδέαι αὐταί, ὥστε καὶ οἱ πλέον ἀνεπτυγμένοι τῶν ἀνθρώπων, ἰατροί, φιλόσοφοι, δικασταὶ κ.τ.λ. ἐπίστευον εἰς τὴν διαβολικὴν αἰτίαν τῆς δαιμονολατρείας. Εἷς μάλιστα δικαστὴς ἐδημοσίευσε σύγγραμμά τι, ἐν ᾧ ἀνέπτυσσε τὸν τρόπον δι' οὗ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ διαγιγνώσκῃ τούς τε μάγους καὶ τοὺς κατεχομένους ὑπὸ τῶν δαιμόνων. Χάρις εἰς τὰς ὑψηλάς του φρενολογικὰς γνώσεις ὁ δικαστὴς οὗτος ἐντὸς ὀλίγου, ὡς λέγει, χρονικοῦ διαστήματος κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ *ὀκτακοσίους* τοιούτους, οὓς καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν πυράν!

Ἐν Λομβαρδίᾳ, ἔνθα κυρίως ὁ διάβολος ἦρχεν, ἔκαυσαν διὰ τῆς φιλανθρώπου συνδρομῆς τῶν ἀδελφῶν τῆς τάξεως τοῦ Ἁγίου Δομινίκου περὶ τοὺς *χιλίους* δαιμονολάτρας φρενοβλαβεῖς, ὧν αἱ πλεῖσται γυναῖκες.

Ἐν Λαγγεδοκίᾳ τῆς Γαλλίας ἐν ἔτει 1567 ἡ γερουσία τῆς Τουλούζης ἔκαυσε 300 δαιμονολάτρας. Ἐν Γερμανίᾳ τὰ αὐτὰ συνέβαινον. Ἐπιδημίαι τινὲς ὑστερο-δαιμονοπαθείας ἐξερράγησαν ταὐτοχρόνως εἰς *εἴκοσι ἑπτὰ* ἐκκλησιαστικὰς περιφερείας τῶν Κάτω Πυρρηναίων. Ἅπαντες οἱ παθόντες, ἀφοῦ πρότερον ἐβασανίζοντο διὰ τῶν σκληροτέρων βασανιστηρίων, εἶτα ἐρρίπτοντο εἰς τὴν πυρὰν ὠρυόμενοι καὶ μηκώμενοι ὡς ἄγρια θηρία ἢ δαίμονες τοῦ Ἅδου, εἰς οὓς ἐνόμιζον οἱ δυστυχεῖς οὗτοι φρενοβλαβεῖς ὅτι μετεβλήθησαν! τὰ σκότη τοῦ μεσαιῶνος τοιαῦτα φῶτα ἐφώτιζον! αἱ πυραί!

Ὅσον πλειοτέρους δὲ ἔκαιον, τόσον ὁ τράμος εἰς τὰ δεισιδαίμονα πλήθη ηὔξανε καὶ τόσον πλειότερον ἡ φρενοβλάβεια αὕτη διεδίδετο.

Αἱ ἀπαίσιαι αὐταὶ πυραὶ ἤναψαν μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος, ἂν καὶ κατ' αὐτὸν ὑπῆρξαν σπανιώτεραι. Οὐχ ἧττον πάντες οἱ πάσχοντες τὰς φρένας δὲν ἐκαίοντο· οἱ ἥσυχοι καὶ ἀβλαβεῖς περιεπλανῶντο εἰς τὰς ὁδούς· οἱ βίαιοι καὶ ἐπικίνδυνοι ἐκλείοντο εἰς τὰ ὑπόγεια καὶ τὰς φυλακὰς ἁλυσσοδέσμιοι, ἀφοῦ ὡδηγοῦντο πρότερον εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἢ τὰ μοναστήρια, ἔνθα ὑπῆρχον θαυματουργαὶ εἰκόνες, ἀπαραλλάκτως ὡς συμβαίνει σήμερον ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Δύσεως.

Μετὰ τὴν πυρὰν τὸ μαστιγόνειν ἢ ῥαβδίζειν τὸν φρενοβλαβῆ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀλάνθαστον μέσον θεραπείας κατὰ τῆς παθήσεως· τόσον δὲ ἀπαραίτητον ἦν τοῦτο, ὥστε καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ παθόντες τὰς φρένας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπεβάλλοντο εὐχαρίστως ἢ μὴ εἰς τὴν ἰαματικὴν δύναμιν τοῦ *ξύλου τῆς γνώσεως*. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι Γεώργιος ὁ Γ'. βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας παθὼν τὰς φρένας ἐδέρετο καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ ἰατροῦ Francis Willis.

Ἡ πεῖνα, ἡ δίψα καὶ αἱ ἁλύσεις ἀφ' ἑτέρου συνεπλήρουν τὴν θεραπείαν τῆς φρενοβλαβείας, κατὰ δὲ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος χάρις εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης προσετέθη καὶ ἡ ἀφαίμαξις θεῖσα τήν κορωνίδα εἰς τὴν τραγικὴν ταύτην θεραπείαν ἀπαλλάττουσαν τὸν φρενοβλαβῆ τῶν περαιτέρω βασάνων του λίαν ταχέως.

§ 5. Εἶνε λυπηρὸν νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι ὁ χριστιανισμὸς μόλις κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἐμιμήθη τὸν πεπολιτισμένον τότε Μωαμεθανισμὸν εἰς σύστασιν φρενοκομείων. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἐλέους ἐπιφορτισμένοι τὴν ἐξαγορὰν τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων ἐν Ἀφρικῇ παρετήρησαν πρῶτον παρὰ τοῖς Ἄραψι τὴν ὕπαρξιν φιλανθρωπικῶν ἀσύλων ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς.

Οἱ Ἄραβες εἶχον τοιαῦτα ἄσυλα ἤδη ἀπὸ τοῦ 7ου μ. Χ. αἰῶνος, ὅτε ἤκμαζον, οἱ δὲ Ἱσπανοί, οἵτινες ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀράβων, πρῶτοι ἀνήγειραν ἐν Βαλεντίᾳ φρενοκομεῖον ἐν ἔτει 1409· μετ' ὀλίγον δὲ παρόμοια ἀνηγέρθησαν εἰς Σαραγόσσαν, Σεβίλλην, Τολέδην κ.τ.λ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ζῆλος οὗτος τῶν Ἱσπανῶν δὲν εὗρε μιμητὰς ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἄλλως τε καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν φρενοκομείων ἦν λίαν στοιχειώδης· αἱ ἁλύσεις ἦσαν ἐν χρήσει ὡς καὶ ἡ μαστίγωσις, οἱ δὲ ἰατροὶ ἦσαν μᾶλλον ἱερεῖς, τὴν δὲ φαρμακολογίαν ἀντικαθίστα τὸ εὐχολόγιον καὶ οἱ ἐξορκισμοί.

Μόλις δὲ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐν Γαλλίᾳ ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι νοσοκομείων τινῶν καὶ εἰς τοὺς φρενοβλαβεῖς διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως· ἐπίσης τὰ μοναστήρια καὶ διάφοροι θρησκευτικαὶ ἀδελφότητες καὶ κοινότητές τινες περιεποιοῦντο καὶ φρενοβλαβεῖς μετὰ πλειοτέρας φιλανθρωπίας εἴτε εἰς τὰ νοσοκομεῖα, εἴτε εἰς ἰδιαίτερα οἰκήματα, τὰ ὁποῖα ἀνήγειραν δι' αὐτούς.

Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν περιθαλπομένων φρενοβλαβῶν ἦν ἐλάχιστος, αἱ δὲ προλήψεις περὶ τοῦ μὴ θεραπευσιμου τῆς φρενοβλαβείας καὶ περὶ τῶν ὑπερφυσικῶν αἰτίων αὐτῆς ἐξηκολούθουν ὑφιστάμεναι. Τὰ ἄγρια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅμως ἤθη εἶχον ὀλίγον ἐξημερωθῆ, διὸ καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς δὲν ὡδηγοῦντο ἀμέσως εἰς τὰς φλόγας, ἀλλ' ἀφοῦ μετεφέροντο εἰς θαυματουργούς τινας ἐκκλησίας καὶ ἐδοκίμαζον διαδοχικῶς τὰς ἰαματικὰς δυνάμεις πεφημισμένων τινῶν ἁγίων εἰκόνων, εἶτα τινὲς ἐξ αὐτῶν ὡδηγοῦντο εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἢ τὰς φυλακάς, ἔνθα ἐνεκλείοντο μετὰ τῶν κακούργων καὶ παντοίων ἀνθρώπων αἰσχρῶν ἠθῶν, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν πυράν.

Τὰ νοσοκομεῖα δὲ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνεῖχον τὰ διαφορώτατα τῶν στοιχείων· ἀσθενεῖς, γέροντες, φρενοβλαβεῖς, περιωρισμέναι γυναῖκες ἢ παιδία ἐλαφρῶν ἠθῶν, πάντες διηρῶντο ἀναμίξ· διὸ τὰ νοσοκομεῖα ταῦτα ἐκαλοῦντο *γενικὰ νοσοκομεῖα*. ἀνηγέρθησαν δὲ τῇ διαταγῇ τοῦ Λουδοβίκου 14ου, ὅστις ρητῶς εἶχε διατάξει ὅπως ἰδιαίτερά τινα τμήματα ἐν αὐτοῖς ὁρισθῶσι διὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς· ἀλλὰ τὰ ἀνεπαρκῆ ταῦτα μέσα ἐφηρμόσθησαν μόνον ἐν Παρισίοις καὶ λίαν ἀτελῶς.

§ 6. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσεν ἕνα ἔτι αἰῶνα. Πάντα ἐν γένει τὰ φιλανθρωπικὰ ἄσυλα ἦσαν ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως εἶχεν ἤδη παρασκευάσει τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἢ μᾶλλον τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅπερ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἐκρατεῖτο ὑπὸ τὸν ζυγόν. Νέαι ἰδέαι διαχυθεῖσαι βαθμηδὸν ἐν τῇ σκοτεινῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὑπὸ τῶν Bacon, Descartes, Leibniz, Voltaire κ.τ.λ. ἐφώτιζον καὶ ἐζωογόνουν τὴν νεναρκωμένην ἀνθρωπότητα. Ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νὰ συναισθάνηται τὴν ὕπαρξιν ἐν ἑαυτῷ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἱερᾶς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου· αἱ ἐπιστῆμαι ὁλονὲν ἀνεπτύσσοντο, ἐπομένως καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπὶ στερεωτέρων βάσεων ἐθεμελιοῦτο, ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐκτίμησις τῆς θέσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τοῦ φρενοβλαβοῦς ἦν ὀρθοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα· τὰ ἔθνη ἐξημεροῦντο, ἡ πρὸς τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ἕνεκα τῆς ἀμοιβαίας ἀναξιοπαθείας τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁλονὲν ζωηρότερον ἐξεδηλοῦτο, καὶ ἐν γένει πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς ἰδιότητες τοῦ ἀνθρώπου ἐξανίσταντο, ἕως οὗ ἐξερράγησαν ἡμέραν τινα καὶ κατεκρημνίσθη ἅπας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἰς τὸ χάος τοῦ βαρβάρου παρελθόντος μετὰ φοβεροῦ πατάγου.

Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἔμελλεν ὁριστικῶς νὰ ἐπιδράσῃ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν φρενοβλαβῶν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸ 1790 ἡ Συντακτικὴ συνέλευσις διὰ τοῦ νόμου τῆς 16 καὶ 26 μαρτίου διέταξε γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἢ ἀλλαχοῦ ἐγκεκλεισμένων φρενοβλαβῶν καὶ ἐζήτησεν ἔκθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἰατρῶν περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν. Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη ἐγένετο διὰ δύο λόγους, τὸ μὲν διὰ καθαρῶς φιλανθρωπικούς, τὸ δὲ διότι ἦν πιθανὸν ὅτι πολλοὶ διὰ πολιτικοὺς λόγους θὰ ἐνεκλείσθησαν καὶ ἀπώλεσαν τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν χωρὶς νὰ εἶνε φρενοβλαβεῖς, ἢ ἰαθέντες θὰ ἐκρατοῦντο ἐκεῖ ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων συγγενῶν διὰ τὴν περιουσίαν τοῦ παθόντος.

Πλὴν τούτων δὲ ἡ Συνέλευσις αὕτη ἔλαβε καὶ ἄλλα μέτρα διὰ τῶν σχετικῶν νόμων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν φρενοβλαβῶν καὶ τῆς κοινωνίας ἀπὸ τούτων, ἀπεφάσισε δὲ τὴν ἀνέγερσιν πολλῶν φρενοκομείων, ἀλλὰ τὰ ἐπελθόντα πολιτικὰ συμβάντα παρεκώλυσαν τὴν γενναίαν καὶ φιλάνθρωπον ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ οἱ ἰατροὶ ἔλαβον λίαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν φιλάνθρωπον ταύτην κίνησιν· περιέγραψαν διὰ τῶν ζοφερωτέρων χρωμάτων τὴν κατάστασιν τῶν φρενοβλαβῶν ποιήσαντες ἔκκλησιν εἰς τὰς γενναίας καρδίας καὶ ὑποδείξαντες τὰ μέσα τῆς βελτιώσεως τῶν φρενοκομείων. Τοιοῦτοι ἰατροὶ ἦσαν ὁ Daquin ἐν Σαβοΐᾳ, ὁ Cullen ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὁ Pinel ἐν Παρισίοις, ὅστις πρῶτος ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς Bicêtre ἔθραυσε τὰς ἁλύσους τῶν φρενοβλαβῶν, κατήργησε τὸ ξύλον καὶ τὴν μάστιγα, τοὺς ἐξήγαγεν ἐκ τῶν σκοτεινῶν καὶ ὑγρῶν ὑπογείων, τοῖς ἔδωκε τροφήν, κατεσκεύασεν ἐργοστάσια διὰ φρενοβλαβεῖς, περιπάτους, οἰκήματα ὑπὸ ὑγιεινὰς συνθήκας, καὶ ἀποκατέστησε φαρμακευτικήν, διαιτητικὴν καὶ ἠθικὴν θεραπείαν· ἔσχε δὲ τὸ εὐτύχημα νὰ ἴδῃ πολλούς, θεωρουμένους ὡς ἐντελῶς ἀνιάτους, νὰ θεραπευθῶσιν καὶ νὰ ἀνακτήσωσι τὸ ὅ,τι πολύτιμον ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ λογικόν!

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐγένοντο δεκτὰ ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ, καὶ ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἐκείνη φιλανθρωπικὴ κίνησις, ἥτις ἔμελλε μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ καθωραΐσῃ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα, ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου παρεκωλύθη ὑπὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν πολέμων.

Οὐχ ἧττον καὶ ἐπὶ μεγάλου Ναπολέοντος ἐγένετο πολλάκις ἀπό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πειρα πρὸς βελτίωσιν τῶν φρενοκομείων, ἀλλὰ πάντοτε ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ἀνεβάλλετο ἕνεκα τῶν πολέμων.

Ἐπὶ δὲ τῆς Βασιλείας αἱ φιλάνθρωποι αὗται τάσεις ἔλαβον ἐν Γαλλίᾳ μεγαλειτέραν ὥθησιν· Κατὰ τὸ 1818 ὁ Lainè ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπέβαλεν ἔκθεσιν εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβίκον 18ον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν φρενοκομείων. Συνεπείᾳ δὲ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐγένετο μία ἐγκύκλιος ὑπουργικὴ διατάσσουσα πάντας τοὺς νομάρχας ὅπως διὰ παντὸς καταργήσωσι τὰ ὑπόγεια τὰ ὡρισμένα διὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς, εἴτε ἐν τοῖς ἀσύλοις εἴτε ἐν ταῖς φυλακαῖς, ὡς καὶ τὰς ἀλύσους, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτοὺς ἐπὶ τὸ φιλανθρωπικώτερον.

Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα λίαν ἀτελῶς καὶ μερικῶς ἐξετελέσθησαν, διότι τὸ ζήτημα τῆς συντηρήσεως τῶν φρενοβλαβῶν δὲν εἶχεν εἰσέτι λυθῇ ὁριστικῶς, οὐδεὶς δὲ νόμος καὶ οὐδεμία συστηματικὴ μέθοδος ὑπῆρχε διὰ τὴν γενικὴν διοργάνωσιν τῶν ἀσύλων τῆς φιλανθρωπίας καὶ εἰδικώτερον τῶν φρενοκομείων· διὸ μεγάλη σύγχυσις ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο.

§ 7. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἐγκύκλιον ταύτην (1819) ὁ μέγας φρενολόγος καὶ ὄντως φιλόσοφος Esquirol ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ ἄσυλα, ἐν οἷς ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι οἱ φρενοβλαβεῖς. Ἔγραφε δὲ ἐν τῇ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν ἐκθέσει τὰ ἑξῆς :

«Τοὺς φρενοβλαβεῖς μεταχειρίζονται χειρότερον τῶν κακούργων, καὶ »κατήντησαν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἀσθενεῖς εἰς θέσιν πολὺ ὑποδεεστέραν »τῶν ζώων. Τοὺς εἶδον γυμνοὺς ἢ μόλις καλύπτοντας τὰ κατεσκληκότα μέλη αὐτῶν διὰ τεμαχίων ῥακῶν, καὶ ἐξηπλωμένους ἐπὶ καθύγρου πετρώδους ἐδάφους δι' ὀλίγων ἀχύρων κεκαλυμμένου ἐδῶ καὶ »ἐκεῖ· στεροῦνται φωτός, στεροῦνται ἀέρος πρὸς ἀναπνοήν, ὕδατος »πρὸς κόρεσμὸν τῆς δίψης· τοὺς εἶδον ἐντὸς ὑπογείων στενῶν, σκοτεινῶν »καὶ ῥυπαροτάτων ἀλυσοδεσμίους, ἔνθα θὰ ἐλυπεῖτο τις νὰ ἐγκλείσῃ »καὶ τὰ ἀγριώτερα τῶν θηρίων, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε αἱ κυβερνήσεις »χάριν πολυτελείας διατηροῦσι πλουσιοπαρόχως ἐν ὡραίοις κήποις! »Εἶδον τοὺς φύλακας τῶν φρενοβλαβῶν, ἀληθεῖς δημίους, εἰσερχομένους εἰς τὰ ὑπόγεια ταῦτα μὲ τὴν μάστιγα εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἀκολουθουμένους ὑπὸ ἀγρίων κυνῶν. Ἴδοὺ τί εἶδον πανταχοῦ ἐν Γαλλίᾳ! »ἰδοὺ ἡ θέσις τῶν φρενοβλαβῶν πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῳόντι παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1) αἱ ἐκθέσεις τῶν ἰατρῶν ἢ τῶν ἐπιτροπῶν περὶ τῶν φρενοκομείων τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας εἶνε πληρέστατα σύμφωνοι πρὸς τὴν εἰκόνα, ἣν ἔδωκεν ὁ Esquirol περὶ τῶν φρενοβλαβῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ βουλὴ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1815 εἶχεν ἐκλέξει ἐπιτροπήν τινα ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ φρενοβλαβῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη μετὰ φρίκης ἀναφέρει τὴν τρομερὰν κατάστασιν τῶν δυστυχῶν τούτων. Ἓν δὲ μέλος αὐτῆς, ὁ λόρδος Sir Bennet ἀνέκραξεν ἐν ἀγανακτήσει ἐν τῇ Βουλῇ: «ἐὰν »ποτε φιλανθρωπικὸν ἄσυλον ἐκάλυψε δι' αἴσχους τὴν Ἀγγλίαν, τοῦτο »εἶνε τὸ τοῦ Bedlam!» Καὶ ἐν τούτοις τὸ Bedlam ἐθεωρεῖτο τότε ἐν ὅλῃ τῇ Εὐρώπῃ ὡς πρότυπον φρενοκομείου!

Ἀλλὰ τὰ ἔτη ὁλονὲν παρήρχοντο χωρὶς νὰ κάμῃ ἡ ὑπόθεσις τῶν φρενοβλαβῶν πολλὰ βήματα πρὸς τὴν πρόοδον. Ναὶ μὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶχε ποιήσει μεγάλας προόδους, καὶ αἱ Ἀκαδημίαι δὲ καὶ αἱ ἀνώτεραι Ἀρχαὶ τοῦ κράτους καὶ οἱ ἰατροὶ συχνάκις συγκινούμενοι ὑπὸ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιτροπῶν προέβαινον εἰς λῆψιν μέτρων τινῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν φρενοβλαβῶν, καὶ συνέλεγον ὁλονὲν πληροφορίας περὶ τοῦ πολυπλόκου τούτου ζητήματος ὑπὸ ἔποψιν διοικητικήν, οἰκονομικὴν καὶ ἰατρικήν, καὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῆς καταλληλοτέρας διοργανώσεως τοῦ σπουδαίου τούτου κλάδου τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας· ναὶ μὲν αἱ προλήψεις τοῦ λαοῦ περὶ φρενοβλαβῶν ἔχασαν μέγα μέρος τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν πηγῆς, τὰ δὲ φιλάνθρωπα αἰσθήματα πλειότερον ἀνεπτύχθησαν, καὶ ἡ διάνοια πλειότερον ἐφωτίσθη, οὐχ ἧττον αἱ προλήψεις τοῦ νὰ θεωρῆται ὁ φρενοβλαβὴς ἀνίατος, ἀναίσθητος, ἐπικίνδυνος καὶ ἐνίοτε κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου ὑφίσταντο, διὸ καὶ ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ οἰκτρὰ θέσις αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγερθῇ εἰς περιωπὴν ζητήματος κοινωνικοῦ, οὔτε νὰ προκαλῇ καθ' ἑκάστην διαμαρτυρήσεις ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, καὶ ἐπὶ τέλους οὔτε τὴν δέουσαν δραστηριότητα πρὸς διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως τῶν δυστυχῶν φρενοβλαβῶν ἔδειξαν οἱ κατὰ καιροὺς ἁρμόδιοι.

---

(1) Ὅρα καὶ Rapport Général sur le service des aliénés en 1874 par les Dr Constans, Lunier et Dusmenil.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔπρεπεν ὅθεν τὸ ζήτημα νὰ ὡριμάσῃ, διότι ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθῇ πρώτην ἤδη φορὰν νέον σύστημα φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων διὰ κατηγορίαν τινὰ μελῶν τῆς κοινωνίας, κατηγορίαν, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει, ἐγείρει διάφορα ζητήματα διοικητικά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ λίαν περίπλοκα, διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ὁποίων ἀπητεῖτο νὰ ὑπάρχῃ νόμος τις.

Ὁ νόμος οὗτος περιεμένετο νὰ φανῇ που ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὡς μεσίας διὰ τοὺς δυστυχεῖς φρενοβλαβεῖς· ἀλλὰ παρῆλθον δέκα ὁλόκληρα ἔτη χωρὶς οὐσιωδῶς νὰ βελτιωθῇ ἡ θέσις αὐτῶν, πλὴν μικρῶν τινων βελτιώσεων τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ μόνον τῆς Γαλλίας ἀσύλων καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τριῶν ἢ τεσσάρων νέων φρενοκομείων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Οἱ πλεῖστοι τῶν φρενοβλαβῶν εὑρίσκοντο πάντοτε εἰς τὰς φυλακάς, τὰ μοναστήρια, εἴς τινα νοσοκομεῖα, εἰς ἀποθήκας ἐπαιτῶν καὶ εἰς τὰς ὁδούς.

Ὅτε εἰς τὸ τέλος τῆς δεκαετίας ταύτης (1818—1828) ἡ Ἀγγλία λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ κηρύξῃ τὸν περὶ τῶν φρενοβλαβῶν καὶ φρενοκομείων νόμον· εἰς πάσας τὰς πόλεις αὐτῆς ἔρανοι ἐγένοντο ὑπὲρ ἀνεγέρσεως φρενοκομείων, ἡ κυβέρνησις ἤλθεν ἀρωγὸς εἰς τὰς εὐγενεῖς ταύτας προσπαθείας τῶν πολιτῶν καὶ ἐφρόντισε περὶ τῆς διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς διοργανώσεως τῶν νέων ἀσύλων, οἱ δὲ ἰατροὶ ἀφ' ἑτέρου ἀνέλαβον τὸ εἰς αὐτοὺς ἀνῆκον μέρος τῆς ὑπηρεσίας καὶ οὕτω ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισεν ἡ τακτικὴ λειτουργία ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινότερον τῶν ἀπαραιτήτων τούτων ἀσύλων πάσης πεπολιτισμένης κοινωνίας σεβομένης ἑαυτήν.

Ἀλλὰ πόσοι αἰῶνες ἔπρεπε νὰ παρέλθωσι, πόσαι ἰδέαι νὰ καταπέσωσι, πόσαι προλήψεις νὰ ἀρθῶσι, πόσα ἄγρια ἔνστικτα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξημερωθῶσι, πόση πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν νὰ τελεσθῇ, τί στεναγμοὶ καὶ δάκρυα νὰ χυθῶσι, πόσαι χιλιάδες χιλιάδων ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων νὰ καῶσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἢ νὰ ἀποθάνωσι διὰ τῆς μάστιγος, τῶν ἁλύσεων καὶ τῆς πείνης ἐν τοῖς ὑπογείοις ἐν μέσῳ τῶν φρικωδεστέρων κακουχιῶν καὶ τῆς ῥυπαρότητος, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τέλος ὁ δυστυχέστερος καὶ μᾶλλον ἄξιος οἴκτου τῶν νοσούτων τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, τὴν τραγικὴν ἐκείνην ἐλευθερίαν ἐν τῷ ἐν φρενοκομείῳ περιορισμῷ αὐτοῦ!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν Γαλλίᾳ ἀμέσως ἠθέλησαν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ πάλιν τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1830 παρεκώλυσαν τὴν εὐγενῆ ταύτην ἅμιλλαν τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἕως οὗ τῷ 1833 ὁ ἰατρὸς Ferrus ἀπεστάλη ἐκ μέρους τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῶν ἀσύλων τῆς Γαλλίας εἰς Ἀγγλίαν πρὸς μελέτην τῆς διοικητικῆς καὶ ἰατρικῆς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ τῆς ἀγγλικῆς νομοθεσίας ἐπὶ τῶν φρενοβλαβῶν.

Ὁ Ferrus ἐπιστρέψας τῷ 1834 εἰς Γαλλίαν ὑπέβαλε τὴν ἔκθεσίν του εἰς τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν κόμητα d'Argout, διορίσαντα αὐτὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν ἀσύλων τῆς Γαλλίας, ὅπως συλλέξῃ τὰς ἀπαιτουμένας πληροφορίας πρὸς ἐντελῆ μελέτην τοῦ ζητήματος καὶ ὁριστικὴν λύσιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μόλις κατὰ τὸ 1837 ἐπροτάθη εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν περιμενόμενον νομοσχέδιον περὶ φρενοβλαβῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ κόμητος Gasparin.

§ 8. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἦν λίαν ἀτελὲς ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ μετὰ ἐπανειλημμένας συζητήσεις ἐν τῇ Γερουσίᾳ καὶ τῇ Βουλῇ, καὶ μετὰ πολλὰς προσθήκας καὶ τροποποιήσεις ἐψηφίσθη τέλος σχεδὸν παμψηφεὶ τῇ 30 Ἰουνίου 1838 (1) τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν de Montalivet.

Ὁ νόμος οὗτος προβλέπει 1ον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας κατὰ πάσης τυχὸν ἀδίκου κατακρατήσεως ἐν φρενοκομείοις ὑγιοῦς ἢ παθόντος τὰς φρένας ἀτόμου· 2ον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας τῶν παθόντων· 3ον τὴν καλὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τῶν φρενοκομείων· 4ον τὴν ἀνέγερσιν ἐν ἑκάστῳ Νομῷ καὶ διατήρησιν ἑνὸς τοὐλάχιστον φρενοκομείου καὶ 5ον τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως τῶν περιθαλπομένων.

Πολλαὶ ὑπουργικαὶ ἐγκύκλιοι συνεπλήρωσαν τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου, μέχρι δὲ τοῦ 1866 ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τούτων ἀπήντα πολλὰς καὶ ποικίλας δυσκολίας ἐγείρουσα ἑκάστοτε διάφορα οἰκονομικὰ καὶ διοικητικὰ ἰδίως ζητήματα, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ βαθμηδὸν ἐξωμαλύνοντο καὶ παρεσκεύαζον τὴν λείαν ὁδόν, ἣν μόλις σήμερον διέρ-

(1) Σημ. Ὁ νόμος οὗτος μετερρυθμίσθη ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ συνεπληρώθη σήμερον τεθεὶς ὑπὸ συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ γερουσίᾳ τῆς Γαλλίας τῇ 25 Νοεμβρίου 1885.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χεται μετ' εὐκολίας ἡ διοικητικὴ μηχανὴ τοῦ λίαν ἐκτεταμένου καὶ πολυπλόκου τούτου κλάδου τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐν τοῖς πεπολιτισμένοις καὶ μεγάλοις κράτεσι τῆς Εὐρώπης παρέχουσα εἰς τοὺς δυστυχεῖς φρενοβλαβεῖς τὰ ἀγαθὰ τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὧν ἐστεροῦντο ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας!

Ὅ.τι ἐλέχθη περὶ τῆς ἐπιτευχθείσης προόδου ἐν Γαλλίᾳ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ζήτημα, περὶ οὗ διελάβομεν ἐνταῦθα, τὸ αὐτὸ συνέβη σχεδὸν ταυτοχρόνως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, καὶ ἐπομένως ἡ τιμὴ ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα κράτη ὀφείλεται, ἂν καὶ εἶνε δικαιότερον νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ πρωτεῖα ἔχουσι μᾶλλον αἱ δύο δυτικαὶ δυνάμεις.

Περαίνομεν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μέρος δι' ὀλίγων λέξεων καὶ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν φρενοβλαβῶν ἐν Εὐρώπῃ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς μέχρι τοῦ 1874 στατιστικάς, ἄτε τῶν στατιστικῶν τῆς τελευταίας δεκαετίας, ἤτοι 1874—1884 (1) μὴ δημοσιευθεισῶν εἰσέτι.

II

Στατιστικὴ

§ 1. Αἱ πρὸ τοῦ 1865 στατιστικαὶ περὶ φρενοβλαβῶν οὐδεμίαν ἐγγύησιν ἀκριβείας παρέχουσι, διὸ παραλείπομεν αὐτὰς καὶ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὰς ἀπὸ τοῦ 1865 καὶ ἐντεῦθεν· χάριν περιεργείας ὅμως ἀναφέρομεν χρονολογίας τινὰς ἀρχαιοτέρας τοῦ 1865, καθ' ἃς σημειοῦται ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ φρενοβλαβῶν.

Οὕτω ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ 1865 ὑπῆρχον ἐν διαφόροις ἀσύλοις ἐγκεκλεισμένοι φρενοβλαβεῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων :

Κατὰ τὸ ἔτος	1834	10322
» »	1844	16255
» »	1854	24526
» »	1864	34919

Ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ δέ :

Κατὰ τὸ ἔτος	1847	13832.

(1) Σημ. Τὴν στατιστικὴν ταύτην ἐγράψαμεν τῷ 1883. Αἱ ἔκτοτε δὲ δημοσιευθεῖσαι στατιστικαὶ δὲν διαφέρουσιν ἐπὶ πολὺ τῆς παρούσης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λίαν ἀκριβεῖς ὅμως εἶνε αἱ στατιστικαὶ αἱ ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ 1870. Ἐν αὐταῖς μετ' ἐκπλήξεως βλέπει τις ὁπόσον ταχέως ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν φρενοβλαβῶν· ὁ σπουδαιότερος δὲ λόγος τῆς αὐξήσεως ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ φιλανθρωπία ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ, καὶ περισυνέλεξε πάντα τὰ πάσχοντα μέλη ταύτης ἐν νεοδμήτοις καὶ ὡραίοις φρενοκομείοις, πολλαπλασιάσασα ταῦτα ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων φρενοβλαβῶν καὶ μὴ ἐγκαταλείπουσα τούτους, ὡς ἄλλοτε συνέβαινεν, ἐν ταῖς φυλακαῖς ἢ ἐν τοῖς ὑπογείοις ἢ εἰς τὰς ὁδοὺς ἢ ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἐπαιτῶν, τυχοδιωκτῶν, κλεπτῶν ἢ αἰσχρᾶς διαγωγῆς γυναικῶν ἢ ἀνδρῶν.

Κατὰ τὰς στατιστικὰς τὰς μεταξὺ 1870 καὶ 1875 τῶν διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης ἔχομεν τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς :

Ἔτος		Ἐν ἀσύλοις ἐγκεκλεισμένοι φρενοβλαβεῖς				
1874	Γαλλία	42077	ἤτοι	1	ἐπὶ 866	κατοίκων.
1873	Ἀγγλία	70054	»	1	» 478	»
1871	Πρωσσία	40560	»	1	» 591	»

Ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν δὲ τῶν φρενοβλαβῶν ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κράτεσιν, ἔχομεν τὰ ἑξῆς :

Γαλλία, ἐπὶ 36448793 κατοίκων ὑπάρχουσι 88467 φρενοβλαβεῖς :
ἤτοι 1 φρενοβλ. ἐπὶ 412 κατοίκων.

Ἐὰν ἐκ τῶν 88467 τούτων φρενοβλαβῶν ἀφαιρέσωμεν τοὺς 42077 τοὺς νοσηλευομένους ἐν τοῖς φρενοκομείοις, μένουσι 46390 διαιτώμενοι ἐκτὸς τούτων, κατ' οἶκον. Ἐκ τῶν 46390 δὲ τούτων, οἱ 35000 εἶνε βλᾶκες (idiots) ἐκ κρετινισμοῦ πάσχοντες (crétins) καὶ μωροὶ (imbéciles)· οἱ δὲ 11390 εἶνε κυρίως φρενοβλαβεῖς.

Ἀγγλία, ἐπὶ 33500000 κατοίκων ὑπάρχουσιν 90792 φρενοβλαβεῖς :
ἤτοι 1 φρενοβλ. ἐπὶ 370 κατοίκων.

Ὁ ὁλικὸς δὲ οὗτος ἀριθμὸς τῶν φρενοβλαβῶν διαμοιράζεται εἰς τὰ τρία κράτη, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ Μεγάλη Βρετανία, ὡς ἑξῆς :

Κυρίως Ἀγγλία καὶ Οὐαλλία, ἐπὶ 24500000 κατοίκων 64136 φρενοβλαβεῖς :
ἤτοι 1 φρενοβλ. ἐπὶ 382 κατοίκων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰρλανδία, ἐπὶ 5500000 κατοίκων 18456 φρενοβλαβεῖς :

ἤτοι 1 ἐπὶ 298 κατοίκων.

Σκωτία, ἐπὶ 3500000 κατοίκων 8120 φρενοβλαβεῖς:

ἤτοι 1 ἐπὶ 431 κατοίκων.

Εἰς τὰ ἄλλα κράτη ὑφίσταται ἡ ἑξῆς ἀναλογία :

Ἑλβετία, ἐπὶ 2700000 κατοίκων 13366 φρενοβλαβεῖς :

ἤτοι 1 ἐπὶ 202 κατοίκων.

Ἀλλὰ ἐκ τῶν 13366 τούτων, οἱ 5058 εἰσὶ βλᾶκες καὶ crétins :

ἤτοι 1 ἐπὶ 533 κατοίκων.

οἱ δὲ λοιποὶ κυρίως φρενοβλαβεῖς 8308 :

ἤτοι 1 ἐπὶ 325 κατοίκων.

Καὶ δι' ἅπαντα δὲ τὰ λοιπὰ κράτη αἱ στατιστικαὶ δίδουσι τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν περίπου. Ἐὰν θέσωμεν τὴν ἀναλογίαν 1 ἐπὶ 500 κατοίκων κατὰ μέσον ὅρον δι' ἅπαντα τὰ κράτη πλὴν τῆς Ῥωσσίας, Τουρκίας, τῶν Παραδουναβείων χωρῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, τότε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Εὐρώπῃ φρενοβλαβῶν ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων κρατῶν ἔχει ὡς ἑξῆς :

Γερμανία	ἐπὶ	44000000	κατοίκων,	88000	φρενοβλαβεῖς.
Αὐστρία	»	38000000	»	76000	»
Ἰταλία	»	28000000	»	56000	»
Βέλγιον καὶ Ὁλλανδία		9000000	»	18000	»
Δανία	ἐπὶ	1900000	»	3800	»
Σουηδία καὶ Νορβηγία		6200000	»	12400	»
Ἱσπανία καὶ Πορτογαλ.		20800000	»	41600	»
Τὸ ὅλον ἐπὶ		147900000	κατ.	295800	φρενοβλαβεῖς.

Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὰ πρότερον μνημονευθέντα κράτη, ἤτοι τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἑλβετίαν, ἔχομεν :

Ἐπὶ 220.548.793 κατοίκων, 488.425 φρενοβλαβεῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν φρενοκομείων :

ἤτοι 1 φρενοβλ. ἐπὶ 452 κατοίκων.

Οἱ πλεῖστοι ἀναλόγου κολοσσιαίου ἀριθμοῦ φρενοβλαβῶν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἐν Εὐρώπῃ ἢ ἐθανατοῦντο παντοιοτρόπως ἢ ἔζων κατατηκόμενοι ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ δυστυχίᾳ καὶ ἀθλιότητι!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν γνωρίζομεν δὲ ἡμεῖς χριστιανικώτερον καὶ εὐγενέστερον αἰῶνα τοῦ παρόντος μεθ' ὅλας τὰς ἐναντίον αὐτοῦ ταρτούφων τινῶν τῆς ἠθικῆς ἐπιθέσεις χαρακτηριζόντων αὐτὸν ὡς αἰῶνα ἐκλύσεως ἠθῶν καὶ ὑλισμοῦ ! !

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα μόνον περὶ τῆς περιθάλψεως τῶν φρενοβλαβῶν. Ἀφίνομεν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ φαντασθῇ τὸ πλῆθος τῶν λοιπῶν ἀσύλων τῆς φιλανθρωπίας, ἐν οἷς περιθάλπονται ἀσθενεῖς, γέροντες, παιδία, πτωχοί, ὀρφανοί, ἀνάπηροι κ.τ.λ. κατὰ μυριάδας, νὰ φαντασθῇ τὴν πελωρίαν κίνησιν τῆς φιλανθρωπίας, ἥτις εἶνε εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀδαμάντων, δι' ὧν στολίζεται ὁ ἀκτινοβολῶν εἰς διάνοιαν καὶ αἰσθήματα ἡμέτερος αἰών !

* *
*

Σημειώσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν δαπάνην, ἣν ποιοῦσι πρὸς συντήρησιν καὶ διατροφὴν τῶν φρενοβλαβῶν ἅπασαι ὁμοῦ αἱ μνημονευθεῖσαι χῶραι· ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εἶνε εὔκολος.

Ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων φρενοβλαβῶν ἐν τῇ ἡμισείᾳ Εὐρώπῃ συμποσουμένου, ὡς εἴπομεν, εἰς 488425, πλέον τοῦ ἡμίσεως, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν στατιστικῶν, συντηρεῖται καὶ διαιτᾶται ἐν τοῖς φρενοκομείοις, ἀλλ' ἐπειδὴ μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσί τινες πληρόνοντες ἐξ ἰδίων τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς των, διὰ τοῦτο παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς βάρος τῶν φρενοκομείων συντηροῦνται μόνον 230000 φρενοβλαβεῖς.

Ὁ μέσος ὅρος ἐξόδων δι' ἕκαστον ἄτομον κατὰ μῆνα εἶνε 30 φράγκα· ὥστε 230 χιλ. ἐπὶ 30 φρ. = 6 ἑκατομμ. καὶ 900 χιλ. φράγκων κατὰ μῆνα.

Κατ' ἔτος ἄρα 82 ἑκατομμ. 800 χιλιάδας φράγκων μόνον διὰ φρενοβλαβεῖς δαπανῶνται ὑπὸ κρατῶν ἀποτελούντων μόλις τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Γενικότητες

I

— § 1. Ἀτέλεια τῆς *Ὑποκειμενικῆς μεθόδου* πρὸς μελέτην καὶ κατανόησιν τῶν ψυχολογικῶν ζητημάτων. § 2. Ἀνάγκη τῆς σπουδῆς τῶν παθολογικῶν *ψυχικῶν* λεγομένων φαινομένων. § 3. Ἡ σπουδὴ τοῦ φρενοβλαβοῦς χρήσιμος πρὸς διευκρίνησιν φιλοσοφικῶν τινων ζητημάτων, πρὸς ἄρσιν τῶν περὶ αὐτοῦ προλήψεων, πρὸς λύσιν καὶ κατανόησιν κοινωνικῶν τινων προβλημάτων — Αἰφνίδια τραγικὰ συμβάντα. Ἐσφαλμέναι ἰδέαι παρὰ τῷ κοινῷ περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς.

I

§ 1 — «Τί ἀναγινώσκεις ἐκεῖ, Κύριέ μου; » ἐρωτᾷ ὁ Πολώνιος τὸν Ἀμλέτον· οὗτος δὲ ἀπαντᾷ μελαγχολικῶς: *Λέξεις! Λέξεις! Λέξεις!* Ἡ ῥῆσις αὕτη, ἣν ὁ δαιμόνιος Ἄγγλος δραματοποιὸς θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἥρωός του, ἔχει τῷ ὄντι βαθυτάτην ἔννοιαν, εἰς τὰ ψυχολογικὰ δὲ ἰδίως ζητήματα ἄριστα ἐφαρμόζεται.

Πάντες οἱ μεγάλοι ἐρευνηταὶ φιλόσοφοι τῶν παρελθόντων αἰώνων καὶ οὐκ ὀλίγοι δὲ τοῦ παρόντος, ὅσοι ἠθέλησαν νὰ εἰσδύσωσι εἰς τὰ βάθη τῶν ἀγνώστων χωρῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου ὡς ἐμπαθεῖς καὶ ῥιψοκίνδυνοι περιηγηταί, πάντες ἀπώλοντο ἀφέντες ὡς σημεῖα τῆς διαβάσεώς των ἐπὶ τῶν βράχων καὶ τῶν σκολιῶν διόδων τῶν ἀξένων ἐκείνων χωρῶν *λέξεις, λέξεις, λέξεις!*

Πόσα φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ λεπτεπίλεπτοι ἰδέαι, πόση ὀξύτης διανοίας καὶ τολμηραὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς διανοητικαὶ συλλήψεις, πόσοι πολυσύνθετοι συλλογισμοὶ καὶ πόσαι πεποιθήσεις μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διελύθησαν ὡς πομφόλυγες καὶ ἀνήχθησαν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετίθεντο στοιχεῖα, εἰς ἁπλᾶς κενὰς *λέξεις*, ἀπέναντι τοῦ προβλήματος τῶν φαινομένων ἐκείνων τοῦ ἀνθρώπου τῶν συλλή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βδην ψυχικῶν καλουμένων, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θέτει ἀεννάως αὐτὸς ἑαυτῷ πρὸς λύσιν ὑπὸ ἀκουσίας καὶ ἀνησύχου περιεργείας ὠθούμενος!

Μυστήρια τελοῦνται ἐν ἡμῖν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν! Διατὶ σκεπτόμεθα οὕτως καὶ οὐχὶ ἄλλως; πῶς σκεπτόμεθα, πῶς αἰσθανόμεθα, διατὶ ἔχομεν τοιαύτας ἢ τοιαύτας τάσεις; τί ἐστὶ συνείδησις, τί προσωπικότης; διατὶ πράττομεν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν; πῶς σχηματίσαντες ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς ἠθικῆς ἢ διανοητικῆς ἀξίας τοῦ Ἐγὼ ἡμῶν διαψευδόμεθα ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τῶν ἐλαχίστων γεγονότων τοῦ καθημερινοῦ βίου, καὶ πειθόμεθα, ὁ μὲν ὀλιγώτερον, ὁ δὲ πλειότερον, ὅτι ἐσφαλμένην ἰδέαν περὶ ἡμῶν αὐτῶν εἴχομεν, καὶ ὅτι αἱ πεποιθήσεις ἡμῶν καὶ αἱ ἰδέαι ἦσαν λέξεις! λέξεις!

Ἡ ἀποκλειστικῶς ὑποκειμενικὴ ἐξέτασις τῶν ψυχικῶν φαινομένων χαρακτηρίζει κυρίως τὸ σαθρὸν τῆς βάσεως πάντων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν στηριζομένων ἐπὶ τοιαύτης ἐξετάσεως.

Οὐδὲν ὀρθότερον καὶ οὐδὲν σφαλερώτερον τῆς λογικῆς· αὕτη εἶνε τυφλὸν ὄργανον τῶν ἰδεῶν καὶ γνώσεων ἑκάστου ἀτόμου· ἐὰν αὗται εἰσὶ σφαλεραί, καὶ ἡ λογικὴ εἶνε σφαλερά.

Διὰ νὰ ἔχωμεν δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀρθοτέρας ἰδέας περὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου δὲν πρέπει νὰ ἐγκλεισθῶμεν ἐν ἑαυτοῖς καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν ἐξήγησιν πάντων τῶν φαινομένων συλλογιζόμενοι καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ νὰ ἀνοίξωμεν τὰς πύλας τῆς διανοίας καὶ πάντων τῶν αἰσθητηρίων, νὰ παρατηρήσωμεν, νὰ πειραματίσωμεν, νὰ συγκρίνωμεν, νὰ ἐξετάσωμεν οὐ μόνον τὸν λόγον, δι' ὃν γίνεται φαινόμενόν τι, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον, δι' ὃν δὲν γίνεται ἢ δι' ὃν ἐτροποποιήθη τοῦτο.

§ 2. Προκειμένου ἐν γένει περὶ τῶν ὀργανικῶν ὄντων καὶ εἰδικώτερον ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως δὲ περὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοῦ ἰδιοτήτων, δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν μόνον τοὺς λόγους καὶ τὰς συνθήκας, δι' ὧν ἐν ὁμαλῇ καταστάσει συμβαίνουσιν ἐν αὐτῷ φαινόμενά τινα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους δι' οὓς ταῦτα τροποποιοῦνται ἢ ἐξαφανίζονται· ἐν ἄλλαις λέξεσι διὰ νὰ ἔχωμεν ἀκριβεστέραν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει οὐ μόνον τὴν φυσιολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν παθολογίαν αὐτοῦ νὰ σπουδάσωμεν.

Ὁ μέγας Descartes καὶ οἱ μεταφυσικοὶ ἀποκρούουσι τὴν μαρτυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίαν τῶν αἰσθητηρίων καὶ εἰσδύοντες εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ἐγὼ αὐτῶν, ἀνακαλύπτουσι τὴν γνῶσιν τοῦ ἀπείρου ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἐν τῷ διαστήματι, τὴν γνῶσιν τοῦ ἀπολύτως τελείου, τοῦ καλοῦ, τοῦ δικαίου, τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως κ.τ.λ. κηρυσσόμενοι ὑπὲρ τοῦ συμφύτου τῶν ἰδεῶν τούτων τοῦ ἀνθρώπου ἐμβληθεισῶν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων ἢ δὲν ὑφίστανται, ἢ εἰσὶν ἀτελεῖς καὶ ἀσαφεῖς, οἷον εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ βαρβάρους λαοὺς ἢ εἰς τὸν ἀπαίδευτον ὄχλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι, ὑφιστάμεναι, εἰς περιπτώσεις τινὰς ἐξαφανίζονται τελείως ἢ τροποποιοῦνται, οἷον εἰς τοὺς φρενοβλαβεῖς, ἢ διὰ φαρμάκων τινῶν κ.τ.λ., τότε ἐννοεῖ εὐκόλως ὅτι οἱ μεγαλοφυεῖς ἐκεῖνοι φιλόσοφοι δὲν ἐψυχολόγουν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἔκαμνον τὴν ψυχολογίαν ἑαυτῶν, καὶ ἐξωτερικεύοντες τὰς ἰδίας αὐτῶν ἰδέας καὶ συναισθήματα ἐγενίκευον ταῦτα ἐφ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἰδέα, φερ' εἰπεῖν, τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἡ συνείδησις τῆς ἀτομικότητος, ἡ ἰδέα τοῦ χρόνου, ἡ γνῶσις τοῦ δικαίου, ἡ ἐλευθέρα βούλησις ἐξαφανίζονται ἢ τροποποιοῦνται εἰς πλείστας ὅσας παθολογικὰς περιπτώσεις ἀποδεικνυούσας οὕτω ὅτι ἡ ἀκεραιότης αὐτῶν μόνον ὑπὸ ὡρισμένας τινὰς ὑλικὰς συνθήκας τοῦ ἐκδηλοῦντος τὰς ἰδιότητας ταύτας ὀργάνου, ἤτοι τοῦ ἐγκεφάλου, δύναται νὰ ὑφίσταται, καὶ ὅτι μεταβαλλομένων τῶν συνθηκῶν τούτων βλέπομεν τὰς παραδοξοτέρας τῶν μεταβολῶν ἐν ταῖς ψυχικαῖς λειτουργίαις.

Λάβωμεν ἓν παράδειγμα ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνείδησιν τῆς ἀτομικότητος, τοῦ ἐγὼ ἡμῶν.

Ὁ Καρτέσιος (Descartes) διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι *ὑπάρχει* εἶπε «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω»· ἐπὶ τούτου δὲ ἐστήριξε ὅλον τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα.

Εἷς πάσχων διηγεῖτο εἰς τὸν διακεκριμένον τῆς ἐν Παρισίοις ἰατρικῆς σχολῆς καθηγητὴν κ. Ball, ὅτι ἡμέραν τινά, ἐνῷ εἰργάζετο ἐν τῷ γραφείῳ, αἴφνης ἐπῆλθε μεταβολή τις εἰς τὸν τρόπον τοῦ βλέπειν τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα.

«Πάντα, ἔλεγε, μοὶ ἐφάνησαν παράδοξα, ἀλλόκοτα, ἂν καὶ ἐτήρουν τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ τὰ αὐτὰ χρώματα. Ἡ κατάστασις αὕτη »διήρκεσε πολὺν χρόνον, ὅτε ἤρχισα βαθμηδὸν νὰ αἰσθάνωμαι ἐμαυτὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»ἐκλείποντα, σμικρυνόμενον μέχρις ἐξαφανίσεως. Δὲν ἔμεινεν ἐξ ἐμοῦ, »εἰμὴ ἓν σῶμα κενόν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπώλεσα ἐντελῶς τὴν »συνείδησιν τῆς προσωπικότητός μου, καὶ ἂν καὶ προσπαθῶ νὰ ἀναλάβω »τὸ ἐκλιπὸν *Ἐγώ*, ἐν τούτοις δὲν δύναμαι.

«Τώρα ὄχι μόνον δὲν γνωρίζω τί εἶμαι, ἀλλὰ δὲν δύναμαι καὶ νὰ »ἐννοήσω τί ἐστιν ὕπαρξις, πραγματικότης. Ὅ,τι ὑπάρχει πέριξ ἐμοῦ, »ὑπάρχει τῳόντι; τί εἶμαι; τί εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶνε πεπλασμένοι ὡς »ἐγώ; διατί ἐγώ; τίς ἐγώ;

«Ὑπάρχω, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς πραγματικῆς ζωῆς· ἐν τούτοις δὲν ἀπέ»θανον. Διατί ὑπάρχουσιν ὅλα ταῦτα τὰ ὡς ἐμὲ *πράγματα*; (ἐννοεῖ τοὺς »ἀνθρώπους). Τί εἶνε τὰ *πράγματα* ταῦτα;

»Ἂν καὶ εὑρίσκωμαι εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην κατάστασιν, πρέπει »ἐν τούτοις νὰ δρῶ ὡς καὶ πρίν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γνωρίζω διατί, καὶ δὲν »δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὅτι δρῶ πραγματικῶς. Τὰ πάντα γίνονται ἐν ἐμοὶ »μηχανικῶς καὶ ἄνευ συνειδήσεως.

«Φυσικῶς αἰσθάνομαι τὰ ἑξῆς: τὸ σῶμα, ὅπερ οὐδεμίαν σημασίαν »ἔχει, μοὶ φαίνεται κενόν· κατὰ τοὺς κροτάφους αἰσθάνομαι περίσφιγξιν, »καὶ ἐλκυσμὸν κατὰ τὴν ῥῖνα κ.τ.λ.

«Ὅταν μοὶ ἀποτείνωσι τὸν λόγον, ἀπαντῶ, καὶ τυγχάνει ὥστε ἡ »ἀπάντησίς μου νὰ εἶνε ὀρθή. Ἐν τούτοις ἐξακολουθῶ τὴν ἐργασίαν μου χωρὶς νὰ κάμνω σφάλματα (1). Ἐξακολουθῶ νὰ λέγω καθ' ἑαυ»τόν· «εἶμαι ἐν τῇ ἐργασίᾳ μου, κάμνω τοῦτο, κάμνω ἐκεῖνο» ἀλλὰ »δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές.

«Ἐν συνόψει νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς ἀτο»μικότητός μου ἐντελῶς ἀπωλέσθη· νομίζω ὅτι εἶμαι τεθνεὼς ἀπὸ δύο »ἤδη ἐτῶν, καὶ τὸ *πρᾶγμα*, ὅπερ νομίζω νὰ ὑφίσταται σήμερον δὲν ἐν»θυμεῖται οὐδέν, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ τὸ ἀρχαῖον *Ἐγώ* μου· »ὁ τρόπος, δι' οὗ βλέπω τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, δὲν δύναται νὰ μοὶ »δώσῃ νὰ ἐννοήσω, νὰ αἰσθανθῶ ὅτι τῷ ὄντι ὑπάρχουσι· ἐξ οὗ ἡ ἀμ»φιβολία περὶ τῆς ὑπάρξεως κ.τ.λ.

«Ἕνεκα τῆς θλιβερωτάτης ταύτης καταστάσεώς μου πολλάκις ἠρώ»τησα ἐμαυτὸν μήπως θὰ γείνω φρενοβλαβής, ἢ μήπως δὲν θὰ κάμω

(1) Σημ. Ὁ πάσχων ἦν ὑπάλληλος ἐν Τραπίζῃ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»καλῶς νὰ ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας μου ταύτης διὰ βιαίου τρό-
»που· διότι χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ ἐννοήσω τί ἐστι ζωή, ὕπαρξις, εἶμαι
»ἠναγκασμένος νὰ ὑφίσταμαι, ὅ,τι ὑφίστανται οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἴσως
εὑρίσκονται ἐν ὁμαλῇ καταστάσει.

«Ὀρέγομαι τὴν χεῖρα ἐφ' ἑνὸς ἀντικειμένου καὶ ἐκ τῶν προτέρων
»εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀπαντήσω εἰμὴ σκιάν· ἐν τούτοις καλῶς
»ἅπτομαι τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἁφῆς ἐντύπωσις μετὰ τῆς
»ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ δὲν εἶνε ἱκαναὶ νὰ μὲ πείσωσι περὶ τῆς πραγματικῆς
»ὑπάρξεως τοῦ ἀντικειμένου κ.τ.λ.»

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ πάσχων ἔχει πλήρη συνείδησιν τῆς καταστάσεώς του, καὶ ἀρκετὰ λεπτὴν διάνοιαν, ὥστε νὰ μεταχειρίζηται σχεδὸν τὰς αὐτὰς μεταφυσικὰς φράσεις, ἃς συνειθίζουσι φιλόσοφοί τινες, καὶ νὰ ἀναλύῃ καλῶς τὴν ψυχολογικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, καὶ νὰ ἐννοῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὅτι ἔχει ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς ἰατροῦ. Ἐὰν δὲ μεταχειρίζηται τὴν λέξιν *ἐγὼ* ἢ *ῥήματα προσωπικά*, τοῦτο ἔπραττεν ὡς ἐκ συνηθείας, καὶ διότι ἔπρεπε νὰ ἐκφρασθῇ, δὲν ἠδύνατο ὅμως οὐδέποτε νὰ πείσῃ ἑαυτὸν ὅτι τῳόντι ὑπῆρχεν αὐτὸς ἢ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος. Πολλάκις μάλιστα, ὡς ἔλεγεν ὁ καθηγητὴς Ball, ὑψοῦτο εἰς ἰδέας ὅλως μεταφυσικὰς (ἂν καὶ οὐδέποτε εἶχε μελετήσει φιλοσοφικὰ συγγράμματα) καὶ μετεχειρίζετο φράσεις ὁμοίας ἐκείναις, αἵτινες ἀπαντῶσι συνήθως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν μεταφυσικῶν φιλοσόφων.

Ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ πάσχοντος ὑπενθυμίζει τὴν σχολὴν τῶν Πυρρωνιστῶν, οἵτινες περὶ παντὸς ἀμφέβαλλον, καὶ εἶνε ἱκανὴ νὰ δώσῃ ἡμῖν ἰδέαν τινὰ τῆς ἀναλόγου ψυχολογικῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο οἱ Πυρρωνισταὶ καὶ ἰδανισταί τινες φιλόσοφοι, οἵτινες δι' ἰσχυρᾶς συγκεντρώσεως τοῦ νοὸς καὶ διεγέρσεως τῆς φαντασίας αὐτῶν ἐδημιούργουν ἐν ἑαυτοῖς τοιαύτην τινὰ ψυχολογικὴν κατάστασιν, ὥστε μετῃρσιοῦντο εἰς ὕψη δυσπρόσιτα τῷ τυχόντι θνητῷ, ἀπὸ τῶν ὁποίων μόλις διέκρινον πλέον τὸν πραγματικὸν κόσμον ἐκσφενδονισθέντες εἰς τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτῶν νέον ἰδεώδη κόσμον, εἰς τὸ πνευματικὸν χάος, πρὸς παράστασιν τοῦ ὁποίου μετεχειρίζοντο φράσεις καὶ λέξεις, τὰς ὁποίας τότε μόνον ἐννοεῖ τις, ὅταν δὲν τὰς ἐννοῇ.

Ἡ συνείδησις τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἢ ἡ συνείδησις ἢ βεβαίωσις τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσωπικότητος δὲν ὑφίσταται συνεπείᾳ συλλογισμοῦ τινος τῆς διανοίας ὁμοίου ἐκείνῳ, ὃν διετύπωσεν ὁ Descartes, ἢ ἀναλόγου αὐτῷ, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα ἐνδομύχου καὶ αὐτομάτου πεποιθήσεως ἐξαρτωμένης τελείως ἐκ τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τῆς αἰσθητικῆς σφαίρας τοῦ ἐγκεφάλου, εἰς ἣν ἀπολήγουσι πάντα τὰ περιφερικὰ νεῦρα τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν. Ἡ ἐνδόμυχος δὲ αὕτη ἀόριστος αἴσθησις ἀποκτᾶται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Τὸ βρέφος ἐν ἀρχῇ συγχέει ἐντελῶς τὸ σῶμα αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν πρὶν ἢ ἀναπτυχθῇ ἡ διάνοια, ἐσχηματίσθη ἤδη ἡ συνείδησις τῆς ἀτομικότητος.

Εἰς δὲ τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς διανοίας, εἰς παθολογικάς τινας περιπτώσεις ὁμοίας ἢ ἀναλόγους ἐκείνῃ, ἣν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν ὡς παράδειγμα, ἡ συνείδησις τῆς ἀτομικότητος ἐξαλείφεται ἢ τροποποιεῖται παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς διανοίας καὶ τῆς κρίσεως, ἥτις ἀγωνίζεται ματαίως διὰ τῶν πλέον λεπτῶν καὶ λογικῶν συλλογισμῶν νὰ πείσῃ τὸν πάσχοντα ὅτι τῳόντι ὑπάρχει.

Ἐνίοτε μάλιστα συμβαίνει μερικὴ ὅλως ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπάρξεως, ὁπότε τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος ἢ ἓν μόριον μόνον αὐτοῦ ἀπόλλυσι διὰ τὸ ἄτομον τὸ αἴσθημα τῆς ὑπάρξεώς του· οἱοσδήποτε δὲ συλλογισμός, εἴτε ἐκ μέρους τοῦ πάσχοντος εἴτε ἐκ μέρους δευτέρου προσώπου σκοπῶν νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἄτοπον τῆς ἰδέας ὅτι *λείπει* ἓν μέρος τοῦ σώματος ἢ μετεβλήθη εἰς ὕελον κ.τ.λ. ἀποβαίνει μάταιος. Αἱ *ἔμφυτοι ἰδέαι* τῶν μεταφυσικῶν, τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδόλως συμβιβάζονται βεβαίως μετὰ τοιούτων γεγονότων.

Τοσοῦτον εἶνε μοιραία καὶ αὐτόματος ἡ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν συνείδησις ἢ αἴσθησις ἐπιβαλλομένη ἀναγκαίως εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἡ *κοινὴ αἰσθητικὴ* σφαῖρα τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ «sensorium commune»!

Ἄπειρα παραδείγματα ὑπάρχουσι πρὸς ἀποδειξιν ὅτι τὸ αἴσθημα ἢ ἡ συνείδησις τῆς προσωπικότητος ἡμῶν ἢ ἐντελῶς ἐξαλείφεται, ἢ τροποποιεῖται, ἢ διχάζεται εἰς δύο.

Εἷς ἀστυνομικὸς κλητήρ, ἀναφέρουσι τὰ «*Γερμανικὰ ἀρχεῖα ψυχολογίας*», ἐπληγώθη βαρέως κατὰ τὴν κεφαλήν· ἀφοῦ δὲ ἀνέλαβεν ἐκ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν τραυμάτων, τῷ ἀπέμεινε μία παράδοξος ἰδέα, καίπερ τ' ἄλλα ἔχων ὑγιεῖς τὰς φρένας. Ἐνόμιζεν ὅτι ἐδιχάσθη ἡ ἀτομικότης του· ὁμιλῶν πάντοτε ἔλεγεν «ἡμεῖς»· μετὰ δὲ τὸ φαγητὸν ἔλεγεν «ἐγὼ ἐκορέσθην, ἀλλ' ὁ *ἄλλος* πεινᾷ». Ὁ κλητὴρ οὗτος μετά τινα καιρὸν κατήντησεν ἐντελῶς φρενοβλαβὴς καὶ ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ διὰ νὰ φονεύσῃ τὸν *ἄλλον* ἑαυτόν του, ἐξ οὗ δὲν ἦτο πάντοτε εὐχαριστημένος.

Ὁ Azam (1) ἀναφέρει ὅτι εἰς ἀσθενὴς ἐν ἀναρρώσει εὑρισκόμενος ἐξ ἑνὸς ἄνθρακος ἐπενεγκόντος αὐτῷ μεγάλην ἐξάντλησιν, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄλλα εἶχεν ὡς ὑγιὴς τὸν νοῦν ἄνθρωπος, ἐν τούτοις ἐνόμιζεν ὅτι μετεβλήθη εἰς Κινέζον, ὅτι δὲ ὁ ἴδιος εὑρίσκετο ἐκτὸς τοῦ νοσοκομείου καὶ πάντοτε ἐφρόντιζε νὰ λέγῃ «δὲν εἶμαι ἐγὼ ὅστις εἶνε ἐδῶ» κτλ.

Εἴδομεν καὶ ἡμεῖς ἕνα ἄγγλον ἀσθενῆ ἐν τῇ κλινικῇ τῆς Snte Anne τῶν Παρισίων, ὅστις εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι συνίστατο ἐκ δύο προσωπικοτήτων· εἶχε δὲ δώσει μάλιστα δύο ὀνόματα εἰς ἑαυτόν.

Ἡμέραν τινὰ ὁ ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τοῦ καταστήματος τῷ εἶχε κάμει μίαν ὑποδερμικὴν ἔνεσιν μορφίνης πρὸς τὰ δεξιά· ὁ πάσχων ἡσύχως καὶ μὲ ὅλως φυσικὸν τόνον παρετήρησεν εἰς τὸν ἰατρὸν ὅτι ἔκαμε τὴν ἔνεσιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Gabbage (οὕτως ὠνόμαζε τὴν ἄλλην προσωπικότητα) καὶ ἐπομένως οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ ἐπέλθῃ *δι' ἑαυτόν*.

Αἱ ἐνδόμυχοι μεταβολαὶ τῶν κυττάρων τοῦ *κοινοῦ αἰσθητικοῦ*, οὗ ἡ λειτουργία παράγει τὸ αἴσθημα τῆς ἡμετέρας προσωπικότητος, τοσοῦτον μοιραίως καὶ ἀμετακλήτως ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν ἡμῶν, τοσοῦτον αὐτομάτως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν ἡμῶν, ὅσον ἓν αἴσθημα λυπηρὸν ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖται ὑπὸ θλιβερῶν ἰδεῶν ἢ ἓν αἴσθημα εὐχάριστον ὑπὸ εὐθύμων ἰδεῶν· διὸ οὐδὲν ἄπορον ἂν συνεπείᾳ τοιούτων μεταβολῶν τοῦ *κοινοῦ αἰσθητικοῦ* ἐν ἀτόμῳ τινὶ γεννηθῶσιν αἱ παραδοξώτεραι τῶν ἰδεῶν, οἷον ὅτι αἱ χεῖρες ἢ ἡ ῥὶς εἰσὶν ὑέλιναι, ἢ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος εἶνε νεκρὸν ἢ ἀνήκει εἰς ἄλλο πρόσωπον ἐχθρὸν ἢ φίλῳ αὐτῷ κ.τ.λ.

Λέγων τις ἐν δεδομένῃ στιγμῇ «ἐγὼ» καὶ ἔχων συνείδησιν ὅτι ὑπάρχει, δὲν ἔχει ἀνάγκην πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ αἰσθήματος ὅτι ὑπάρχει νὰ ποιῇ συλλογισμούς, οἷον π. χ. «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω», ἢ «ἅπτο-

(1) Hypnotisme. Double conscience 1887 σελ. 241.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαι τῆς τραπέζης ταύτης, ἄρα ὑπάρχω». Οἱ συλλογισμοὶ οὗτοι θὰ εἶχον τὴν αὐτὴν ἀξίαν, οἵαν θὰ ἔχῃ ὁ συλλογισμὸς «δὲν ἔφαγα ἐπὶ δύο ἡμέρας, ἄρα πεινῶ» ἐν ᾗ περιπτώσει θελήσει τις νὰ ἀποδείξῃ τὸ αἴσθημα τῆς πείνης, ὑφ' οὗ κατατρύχεται.

Ἡ συνείδησις τοῦ «ἐγὼ» εἶνε ἐκτὸς πάσης διανοητικῆς ἐργασίας καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυσιολογικῆς ἀκεραιότητος τοῦ *κοινοῦ αἰσθητικοῦ*, τὸ ὁποῖον, ὅταν κατά τινα τρόπον βλαβῇ διὰ διαφόρων κακῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε ἐξ ἐσωτερικῆς εἴτε ἐξ ἐξωτερικῆς αἰτίας, τροποποιεῖ ἀμέσως τὸ αἴσθημα τοῦ «ἐγὼ», καὶ ἐξαναγκάζει τότε ἡμᾶς μοιρσίως ὅπως ἐκφράζωμεν τοῦτο πρὸς τὰ ἐκτὸς δι' ἀναλόγων πρὸς τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν τῆς προσωπικότητος ἡμῶν λέξεων καὶ φράσεων, εἴτε ἐντελῶς ἀρνούμενοι αὐτήν, εἴτε ὁμιλοῦντες περὶ αὐτῆς, δῆλα δὴ περὶ ἡμῶν αὐτῶν, ἐν δευτέρῳ ἢ τρίτῳ προσώπῳ ἢ καὶ πληθυντικῷ. Ἤτοι τροποποιοῦνται αἱ ἰδέαι, ἃς εἴχομεν περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν καὶ φερόμεθα τότε ἀναλόγως πρὸς τὸν περιστοιχοῦντα ἡμᾶς κόσμον.

Συμβαίνει μάλιστα πολλάκις ὥστε ἡ διάνοια, ἂν καὶ διατηρῇ ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν τοῦ σκέπτεσθαι, κρίνειν καὶ συγκρίνειν, ὡς ἀνεφέραμεν μίαν τοιαύτην περίπτωσιν ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις, ἐν τούτοις νὰ μὴ δύναται νὰ πείσῃ τὸ ἄτομον ὅτι ὑπάρχει ἢ ὅτι ὑπάρχει ὑπὸ τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ συνείδησις τοῦ «ἐγὼ» ἡμῶν δὲν εἶνε νοητή, ἀλλ' αἰσθητή. Τὰ ζῶα ἐπίσης ἔχουσιν εὐκρινεστάτην συνείδησιν τῆς ἀτομικότητός των χωρὶς νὰ ποιῶσι συλλογισμοὺς τοῦ Καρτεσίου ἢ ἄλλου οἱουδήποτε.

§ 2. Ἡ σπουδὴ ὅθεν τοῦ φρενοβλαβοῦς ἢ ἡ παθολογικὴ ψυχολογία διαφωτίζει πλεῖστα ὅσα ζητήματα περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα διάφοροι κατὰ καιροὺς φιλόσοφοι ἀπεπειράθησαν νὰ λύσωσιν ἐκ τοῦ προχείρου ἀντλοῦντες ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀτομικότητος, ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν μεγάλου νοός, τὰ στοιχεῖα τῆς δημιουργίας ἑνὸς κοινοῦ δι' ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ψυχολογικοῦ κόσμου, ὁμοίου ἐκείνῳ, ὃν αἰσθάνονται καὶ ἐπισκοποῦσιν ἐν ἑαυτοῖς, ἀπαραλλάκτως ὡς ἐδημιούργησεν ὁ ἄνθρωπος τοὺς θεοὺς ἢ ἕνα θεὸν ἔχοντας πάσας τὰς μεγάλας καὶ εὐγενεῖς ἰδιότητας τῶν θνητῶν, συχνάκις δὲ καὶ τὰς κακάς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν ἡ σπουδὴ τοῦ φρενοβλαβοῦς εἶνε χρήσιμος ἀφ' ἑνὸς πρὸς διευκρίνησιν καθαρῶς θεωρητικῶν ἢ φιλοσοφικῶν ζητημάτων, ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἐπίσης χρησιμωτάτη πρὸς ἄρσιν τῶν ὀλεθρίων καὶ παραδόξων προλήψεων περὶ φρενοβλαβοῦς, οἷαι δυστυχῶς ἐπικρατοῦσιν ἐν ἁπάσαις ταῖς κοινωνίαις εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα βαθμόν.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων φαντάζονται τὸν φρενοβλαβῆ ὡς ἄνθρωπον ἀεννάως παραληροῦντα, κραυγάζοντα, χειρονομοῦντα, πηδῶντα, θραύοντα πᾶν τὸ προστυχόν, οὐδεμίαν συνείδησιν ἢ γνῶσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν πέριξ προσώπων ἢ πραγμάτων ἔχοντα κ. τ. λ. ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν τὴν εἰκόνα ἑνὸς *μανιώδους*. Φρενοβλαβὴς καὶ μανιώδης εἶναι κατ' αὐτοὺς ταὐτόσημον· ἐκπλήσσονται δὲ ἢ καὶ οὐδόλως ἐνίοτε παραδέχονται φρενοβλάβειαν, ὁσάκις φρενοβλαβής τις δὲν παρέχει τὴν εἰκόνα μανιώδους, ἣν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ προκαταλήψεως ἔχουσιν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν.

Τῶν χάριν περιεργείας ἐπισκεπτομένων φρενοκομεῖόν τι εἶνε λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ἐκφράζουσιν εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦ καταστήματος τὴν ἀπορίαν των ἐπὶ τῇ ἡσυχίᾳ καὶ τάξει τῶν πασχόντων καὶ ἐπὶ τῇ σωφροσύνῃ καὶ ὀρθότητι τῶν ἰδεῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, περὶ ὧν μάλιστα εὐκόλως σχηματίζουσι τὴν πεποίθησιν πολλάκις ὅτι ἀδίκως κατακρατοῦνται ἐν τῷ φρενοκομείῳ!

Δὲν ὑπάρχει ἰατρὸς ἀσχολούμενος περὶ τὰ φρενολογικά, ὅστις νὰ μὴ ἐγνώρισεν ἐνίοτε ἐν ταῖς οἰκογενείαις φρενοβλαβῆ, περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὁποίου ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν οὔτε αὐτοὶ οἱ στενοὶ οἰκεῖοι ὑπωπτεύοντο! ἢ ὁσάκις οὗτοι παρετήρουν ἀνωμαλίαν τινὰ καὶ ἐλαφρὰν μεταβολὴν τοῦ χαρακτῆρος, τοῦ βίου καὶ τῶν ἕξεων, ἢ παραδόξους τινὰς ἰδέας τοῦ οἰκείου των εἰς πᾶν ἄλλο ἀπέδιδον τοῦτο ἢ εἰς φρενοβλάβειαν, καὶ διὰ παντὸς ἄλλου ὀνόματος ὠνόμαζον τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν τοῦ οἰκείου ἢ διὰ τῆς λέξεως *φρενοβλάβεια*, ἕως οὗ ἐνίοτε τρομερὸν αἰφνίδιον συμβὰν ἐξῆγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς πλάνης! οὕτω δὲν εἶνε πολὺ σπάνια τὰ παραδείγματα, καθ' ἃ τέως φιλόστοργος καλὴ μήτηρ ἔσφαζεν ἀνηλεῶς τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, ἀφοῦ, χωρὶς οὐδεὶς ἐκ τῶν οἰκείων νὰ ὑποπτεύῃ τι, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπάλαισε καθ' ἑαυτῆς, κατὰ τῆς ἀποτροπαιοτάτης ταύτης ἰδέας, τῆς φρικαλεότητος τῆς ὁποίας εἶχε πληρεστάτην συνείδησιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς ἐν τούτοις ἀκατα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σχέτως ἐφέρετο ὠθουμένη ὑπό μυστικῆς τινος καὶ μοιραίας δυνάμεως, ἥτις ἐπὶ τέλους καταβαλοῦσα καὶ τὴν τελευταίαν ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ ἀνατρέψασα καὶ τὸ τελευταῖον πρόχωμα τῆς ὑπερασπίσεως τῶν τέκνων, *τὸ μητρικὸν φίλτρον*, ὥπλισεν ἀδυσωπήτως τὴν χεῖρά της κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων, διαμαρτυρομένης κατὰ τῆς φρικώδους αὐτῆς πράξεως μέχρι καὶ τῆς τελευταίας σπαρακτικῆς φωνῆς τοῦ δολοφονουμένου τέκνου, ἀλλὰ φεῦ! μὴ δυναμένης νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ἀπαισίαν χεῖρα!

Πόσαι αὐτοκτονίαι ἢ ἀπρόοπτοι φόνοι κατὰ τοῦ πρώτου τυχόντος διαβάτου, ἢ καθ' ὡρισμένου τινὸς προσώπου σημαίνοντος ἢ ἀσήμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, συνέβησαν ἄνευ αἰτίας ἢ συνεπείᾳ τῶν παραδοξωτέρων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας τέως ἐχέφρων παρὰ πάντων νομιζόμενος ἄνθρωπος ἐκυοφόρει νυχθημερόν, ἐπὶ μακρὰ ἔτη πολλάκις, ἐν τραγικῇ καὶ ἀπαισίᾳ μυστικότητι, ἕως οὗ ἡμέραν τινὰ ἡ αἰφνιδία ἐκδήλωσις καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν πρὸς ζημίαν τοῦ πάσχοντος ἢ ἄλλου ἀτόμου, κατέπλησσε τοὺς οἰκείους ἢ τοὺς γνωρίζοντας τὸν πάσχοντα καὶ ἔπληττε καιρίως τὴν κοινωνίαν!

Μέγα πλῆθος τοιούτων θλιβερῶν γεγονότων μνημονεύεται, τὰ δὲ φρενοκομεῖα ἐγκλείουσιν οὐχὶ ὀλίγους τοιούτους φρενοβλαβεῖς.

§ 3. Διὰ δύο ἄρα λόγους ὁ φρενοβλαβὴς δέον νὰ ᾖ ἀντικείμενον σπουδαίας μελέτης καὶ ἐνδιαφέροντος· ἀφ' ἑνὸς πρὸς διευκρίνησιν καὶ ἐπίλυσιν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης διαφόρων σπουδαιοτάτης σημασίας φαινομένων, ὧν τὴν ἀληθῆ πηγὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς πειρᾶται αὕτη νὰ κατανοήσῃ, ὡς καὶ τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς παράγονται καὶ ἐκδηλοῦνται νὰ ἀνεύρῃ, ἵνα καταλήξῃ, πλὴν τῆς διεκρινήσεως διαφόρων φιλοσοφικῶν ἢ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, εἰς πρακτικὰ συμπεράσματα ἀφορῶντα τὴν ὑγίειαν καὶ τὸ συμφέρον τοῦ πάσχοντος τὰς φρένας· ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ φρενοβλαβὴς εἶνε στοιχεῖον ἀταξίας καὶ πολλάκις κινδύνου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐγείρων οὕτω διάφορα κοινωνικὰ προβλήματα, ὧν ἡ δικαία καὶ λυσιτελὴς λύσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαθείας μελέτης καὶ γνώσεως αὐτοῦ.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινωνίας περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς εἶνε τοσοῦτον μεγαλείτερον, ὅσον αὕτη πλειότερον ὀρθοτέρας καὶ εὐκρινεστέρας ἰδέας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔχει περὶ αὐτοῦ καὶ ὅσον μᾶλλον πεπολιτισμένη τυγχάνει. Ἀποκτᾷ δὲ τοιαύτας καὶ ἀποβάλλει ἀφ' ἑτέρου τὰς ἀπ' αἰώνων ἐπικρατούσας περὶ αὐτοῦ προλήψεις μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁλοὲν διαδιδομένων γνώσεων τῆς ἐπιστήμης.

Διὸ ἐν τοῖς στενοῖς ὁρίοις, ὅσον ἐπιτρέπει ἡμῖν ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος βιβλίου ἐκρίναμεν καλόν, ὅπως παράσχωμεν τοῖς πολλοῖς ἰδέαν τινὰ, περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς τοῦ ἐγείροντος τόσον ἐνδιαφέροντα ἐπιστημονικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα.

Πρὶν ἢ ὅμως μελετήσωμεν ἐν ἐκτάσει τὸν φρενοβλαβῆ, ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν ἐν ὀλίγοις τινὰ περὶ τῆς φρενοβλαβείας καθ' ὅλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ Φρενοβλαβείας ἐν γένει

I

§ 1. Δυσκολία ὁρισμοῦ τῆς ὑγίειας καὶ τῆς νόσου ἐν γένει, καὶ εἰδικῶς τῆς ἐγκεφροσύνης καὶ παραφροσύνης. Διάθεσις ἢ προδιάθεσις. § 2. Πᾶς ἄνθρωπος ὑγιαίνει ἅμα καὶ νοσεῖ, εἶνε ἐγκέφρων ἅμα καὶ παράφρων. Ὅρια ἀκριβῆ μεταξὺ αὐτῶν δὲν ὑφίστανται. § 3. Ἀτέλεια παντὸς ὁρισμοῦ περὶ φρενοβλαβείας.

II

§ 1–6. *Γενικοὶ καὶ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τῆς φρενοβλαβείας.* Αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς οἱ χαρακτῆρες οὗτοι εἰσὶν ἀνεπαρκεῖς. Ὁμοιότης τῆς φυσιογνωμίας τῆς ὑγιαινούσης τὰς φρένας κοινωνίας πρὸς τὴν τῶν φρενοβλαβῶν. Εἴδη διάφορα πλάνης. Πλάνη τοῦ παράφρονος ἢ παθολογική. Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶνε σχετικὴ καὶ οὐχὶ ἀπόλυτος.

I

§ 1. Ὡς δὲν δύναται νὰ ὁρίσῃ τις ἀκριβῶς ὅ,τι ἐστὶν ὑγίεια ἢ νόσος τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει, οὕτω εἶνε ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ἡ ὑγίεια ἢ ἡ νόσος τοῦ ἐγκεφάλου ὡς ὀργάνου τῶν ψυχικῶν φαινομένων θεωρουμένου, τουτέστιν ὅ,τι ἐστὶν ἐγκεφροσύνη ἢ παραφροσύνη. Ἡ ἰδέα τῆς νόσου καὶ τῆς ὑγιείας εἶνε σχετική. Οὔτε ἀπόλυτος ὑγίεια, οὔτε ἀπόλυτος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόσος ὑπάρχει. Πᾶς ὑγιὴς ταυτοχρόνως νοσεῖ καὶ πᾶς νοσῶν ὑγιαίνει. Ἐὰν ὁ νοσῶν δὲν εἶχε ταὐτοχρόνως ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑγίειαν, θὰ ἀπέθνησκεν· ἐπίσης ἐὰν ὁ ὑγιαίνων δὲν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὴν νόσον, θὰ ἦτο ἀθάνατος.

Ἡ νόσος δὲν εἶνε ὑποκατάστασις τῆς ὑγίειας παραγομένη διὰ νέων νόμων καὶ διὰ νέων ἄλλης φύσεως φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ, τοὐναντίον μάλιστα πολλάκις εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ ὑγίεια ἐν βαθμῷ ὑπερβολικῷ· εἶνε ἐκδήλωσις τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ὑπερβολικῆς ἐντάσεως ἢ ἐξασθενήσεως τῶν ζωϊκῶν ἐν τοῖς στοιχείοις φαινομένων καὶ τῆς παρεκκλίσεως τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ὁρίου, τοῦ ὅλως νοητοῦ, γινομένης δυσαρέστως αἰσθητῆς ἢ ἀντιληπτῆς διὰ σημείων τινῶν καὶ συμπτωμάτων ὑποκειμενικῶν ἢ ἀντικειμενικῶν.

Σὺν τῇ μεταβολῇ διά τινα αἰτίαν τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων ζῶντός τινος ὀργάνου καὶ ἡ θρεπτικὴ ἐργασία, ἑπομένως καὶ αἱ λειτουργικαὶ δυνάμεις τῶν στοιχείων τροποποιοῦνται, διότι πάντα ταῦτα ἀναπόσπαστά εἰσιν ἀπ' ἀλλήλων. Ἀλλ' οἱ ὑλικοὶ οὗτοι ὅροι τῆς ζωῆς κατ' ἀπείρους καὶ ἀνεπαισθήτους βαθμοὺς δύνανται νὰ τροποποιηθῶσιν εἰς τρόπον, ὥστε καθίσταται ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι παύει ἡ ὑγίεια τοῦ ὀργάνου ὑπάρχουσα καὶ ὅτι ἄρχεται ἡ νόσος ἀκριβῶς τότε, ὅταν ἡ λειτουργικὴ διατάραξις ἀφιχθῇ εἰς ὡρισμένον σημεῖον, εἰς ὡρισμένον βαθμόν.

Ἀπὸ τῆς ἐξ ἐλαφρᾶς τινος προστριβῆς, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ δέρματος προκαλουμένης ἁπλῆς συμφορήσεως μετὰ θερμότητος καὶ ἐρυθρότητος αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐξ ἐντονωτέρας καὶ μακροχρονιωτέρας προστριβῆς παραγομένης φλεγμονῆς καὶ διαπυήσεως αὐτοῦ, οἱ βαθμοὶ τῆς περὶ τὴν θρέψιν διαταράξεως τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων τοῦ δέρματος ποικίλλουσιν ἐπ' ἄπειρον. Δὲν δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν αἱ ἐκ τοῦ μηχανικοῦ ἐρεθισμοῦ προκληθεῖσαι διαταράξεις τῆς θρέψεως τῶν κυττάρων τοῦ δέρματος δέον νὰ θεωρηθῶσι παθολογικαί. Καὶ κατὰ τὸν πρῶτον καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον βαθμὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος αἱ αὐταὶ πράξεις τῆς ζωῆς καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους ἐγένοντο ἐν τῷ βάθει τῶν μορίων τῶν κυττάρων, ἤτοι ζωηροτέρα ἐναλλαγὴ τῆς ὕλης, ἣν συνοδεύει πάντοτε συμφόρησις αἵματος, θερμότης, κ.τ.λ., ηὔξησε δηλαδὴ ἡ θρεπτικὴ δύναμις, ἡ ζωὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν κυττάρων. Ὅσον δὲ ἡ θρέψις ἢ ἡ ζωὴ αὐτῶν γίνεται ἐντονωτέρα, τόσον πλειότερον ὁ κίνδυνος τῆς καταστροφῆς τῶν στοιχείων εἶνε μεγαλείτερος, ἤτοι ἡ φλεγμονὴ εἶνε ἐντονωτέρα καὶ ἡ φυσιολογικὴ οὕτω κατάστασις μεταβάλλεται εἰς παθολογικήν.

Κυρίως εἰπεῖν ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς ἡμῶν διηνεκῶς φλεγμαίνει, ἐξ οὗ ἡ θερμότης, ἡ ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης πηγάζουσα, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ζωὴ καὶ ἅπασαι αἱ ἰδιότητες τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡ φυσιολογικὴ αὕτη φλεγμονὴ εὑρίσκεται φύσει ἐν δέοντι βαθμῷ, ἐκδηλουμένῳ διὰ τῆς *ὑγιείας*, ἥτις τείνει πρὸς τὴν *νόσον*, γενικὴν ἢ τοπικήν, ὅταν ἡ φυσιολογικὴ αὕτη φλεγμονή, ἤτοι αἱ πράξεις τῆς ζωῆς, γίνωσιν ἐντονώτεραι. Οὐχ ἧττον καὶ ὅταν ἡ ζωηρότης τῆς θρέψεως κατέλθῃ κάτω βαθμοῦ τινος τῶν φυσιολογικῶν ὅρων τῆς ζωῆς αἱ προκύπτουσαι ἀλλοιώσεις ἐκδηλοῦνται ἐπίσης ὡς νόσος. Ἀλλὰ κυρίως λέγομεν ὅτι τότε νοσοῦμεν, ὅταν αἰσθανώμεθα ὑποκειμενικῶς ἢ ταὐτοχρόνως ἀντικειμενικῶς ἀντιλαμβανώμεθα τῆς μεταβολῆς τῆς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν. Ἐὰν δὲ πολλάκις οὐδὲν αἰσθανώμεθα, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν νοσοῦμεν, διότι αἱ ἐν ἡμῖν μεταβολαὶ αὗται δυνατὸν νὰ ὦσι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ μὴ γίνωνται αἰσθηταὶ ἐπὶ πολὺν πολλάκις χρόνον, ἕως οὗ ἀργότερον ἐκδηλωθῶσιν ὡς νόσος, ἀφοῦ δηλ. αἱ ἀλλοιώσεις τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων καὶ αἱ διαταράξεις τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν γίνωσιν ἡμῖν αἰσθηταὶ διὰ διαφόρων ἐλαφροτάτων ἢ βαρέων συμπτωμάτων.

Τοιαῦται δὲ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει εὑρισκόμεναι νοσηραὶ καταστάσεις τοῦ ὀργανισμοῦ εἶνε καὶ αἱ λεγόμεναι *διαθέσεις* ἢ *προδιαθέσεις*, αἵτινες ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐντάσεως ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον ποικίλλουσιν ἐπ' ἄπειρον, διὸ καὶ τὰ συμπτώματα αὐτῶν εἰσὶν ἐπ' ἄπειρον ποικίλα.

Ὁ μέλλων, φέρ' εἰπεῖν, εἰς ὡρισμένην τινὰ ἡλικίαν νὰ πάθῃ φυματίωσιν ἢ ἀθήρωμα τῶν ἀρτηριῶν ἢ προσβολὴν ὀξέως ρευματισμοῦ τῶν ἄρθρων ἢ ὄγκου ἢ νοσήματα τοῦ δέρματος ἢ διαφόρους παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος κ.τ.λ. δύναται νὰ διατελῇ ὑγιὴς μέχρι τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, εἶτα δὲ αἰφνης ἢ βαθμηδὸν νὰ ἐκδηλωθῇ μία ἐκ τῶν παθήσεων τούτων. Τοῦτο βεβαίως σημαίνει ὅτι ὁ παθὼν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ἤδη τὴν νόσον ἐν λανθανούσῃ καταστάσει, τοὐτέστιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἱ ἐν τῷ ὀργανισμῷ συνθῆκαι τῆς ὕλης ἦσαν τοιαῦται, ὥστε βαθμηδὸν κατὰ τὰς πράξεις τῆς ζωῆς κατ' ἀνάγκην ὤφειλον νὰ ἀπολήξωσιν εἰς ἀλλοιώσεις τῆς θρέψεως τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπὶ τέλους νὰ ἐκραγῇ ἡ νόσος καὶ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ διά τινων συμπτωμάτων. Ὥστε κυρίως εἰπεῖν ὁ παθὼν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ δὲν ἦτο ὑγιής, ἀλλ' ἐνόσει, ἡ νόσος ὅμως εὑρίσκετο ἐν τῷ ἀρχικῷ σταδίῳ αὐτῆς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ γίνηται ἔτι αἰσθητὴ ἢ ἄλλως πως νὰ ἐκδηλωθῇ, ὡς ὁ ἐνοφθαλμιζόμενος ὑπό ἰοῦ τινος μολυσματικοῦ, οἷον συφιλίδος ἢ δαμαλίδος, ἐπί τινα χρόνον, ὃν καὶ ἀποκαλοῦμεν *χρόνον ἐπωάσεως*, οὐδὲν ἀπολύτως αἰσθάνεται καὶ διατελεῖ ὑγιὴς κατὰ τὸ φαινόμενον μέχρι τῶν πρώτων συμπτωμάτων, γενικῶν ἢ τοπικῶν, δι' ὧν θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ νόσος, ἂν καὶ αἱ ἀλλοιώσεις ἐν τοῖς στοιχείοις τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου εἶχον ἤδη ἀρχίσει γινόμεναι. Διὸ λέγομεν ὅτι οὗτος ἦν *προδιατεθειμένος* εἰς νευρικὰς ἢ ρευματικὰς παθήσεις, ἢ ὅτι ὁ ἄλλος εἶνε ὑποκείμενος εἰς σκληρώσεις ἢ εἰς δερματικὰς παθήσεις κ.τ.λ.

Ἡ προδιάθεσις δὲ ἤδη κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀργανισμοῦ ὑφίσταται διὰ τοῦ νόμου τῆς κληρονομικότητος, μεταδιδομένης τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τοῦ γεννήτορος εἰς τὸν βλαστὸν αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον σπουδαία ἐστὶ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ μέσου, ἐν ᾧ καὶ καθ' ὃν τρόπον ζῇ τὸ ἄτομον, ἐπὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ *προδιάθεσις* δὲν εἶνε λέξις κενὴ ἐννοίας, ἀλλ' ἐκφράζει πραγματικήν τινα κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, τουτέστιν ὑλικάς τινας, ἔστω καὶ ἀγνώστους ἡμῖν ἀλλοιώσεις, τῆς συστάσεως τῶν στοιχείων αὐτοῦ κατὰ τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τρόπον.

Ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς δὲ ταύτης μεταξὺ τῶν λεπτεπιλέπτων τούτων ἀλλοιώσεων, δι' ὧν καθορίζονται τὰ εἴδη καὶ οἱ βαθμοὶ τῶν διαθέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἕκαστος ὀργανισμὸς δέον κατ' ἴδιόν τινα τρόπον ἐπ' ἄπειρον ποικίλον ν' ἀντιδρᾷ εἰς τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀντιδράσεως θὰ ὦσι μικρὰ ἢ μεγάλα, τοπικὰ ἢ γενικά, μόνιμα ἢ παροδικά, νόσοι λειτουργικαὶ ἢ δυναμικαὶ (1), ἢ ἐξ ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων.

(1) Σημ. Ἡ λειτουργικὴ νόσος πάντοτε συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἀλλοιώσεως τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ λεπτεπίλεπτον τοιαύτης ἀλλοιώσεως δὲν εἶνε ἀντιληπτὸν διὰ τῶν μέσων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 2. Ἐὰν νῦν τὰς γενικὰς ταύτας γνώσεις ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ εἰδικώτερον τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἡ διατάραξις τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται διὰ τῆς *φρενοβλαβείας*, εὐκόλως θὰ κατανοήσωμεν διατί δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν ἀκριβῆ ὅρια μεταξὺ τῆς ὑγιοῦς καὶ τῆς παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ὀργάνου τούτου τῶν ὑψηλῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Διὸ τὸ ἀνωτέρω ἄξίωμα περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ὑγιείας καὶ νόσου τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως τῶν φαινομένων ἐν γένει τῆς ζωῆς πληρέστατα ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς ὑγιείας ἢ τῆς νόσου τῶν φρενῶν, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν δι' ἑνὸς γενικοῦ τρόπου ὅτι : *πᾶς ἐχέφρων εἶνε ταὐτοχρόνως καὶ παράφρων καὶ πᾶς παράφρων εἶνε ἐνταὐτῷ καὶ ἐχέφρων.*

Ὁ κατανοῶν τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τῆς ἀληθείας ταύτης δὲν ἔχει δίκαιον νὰ ξενίζηται διὰ τὴν ἀπόφανσιν τοῦ περιωνύμου ἐκείνου συγγραφέως τοῦ κηρύξαντος ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς παράφρονας, ὡς δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ ξενίζηται διὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ἰατροῦ τοῦ κηρύττοντος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς νοσοῦντας, διότι ὡς εἴδομεν τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἓν τινι ὀργάνῳ, εἴτε φυσιολογικὰ εἴτε παθολογικά, μόνον ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐντάσεως διαφέρουσι, καὶ οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν, ἀκριβῶς δὲ τὸν βαθμὸν τοῦτον ἀδυνατοῦμεν νὰ προσδιορίσωμεν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τοιούτῳ ἢ τοιούτῳ ὡρισμένῳ βαθμῷ ἀλλοιώσεως τὸ ὄργανον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ὁ ἐγκέφαλος π. χ., λειτουργεῖ *ἀπολύτως* φυσιολογικῶς ἢ παθολογικῶς, ἤτοι εἶνέ τις παράφρων ἢ ἐχέφρων ἀπολύτως, ὅτι ἐντεῦθεν εἶνε τὸ λογικὸν καὶ ἐκεῖθεν ἡ παραφροσύνη.

§ 3. Τοσοῦτον στενῆς οὔσης τῆς σχέσεως τῆς ὑγιείας καὶ τῆς νόσου, ἀδύνατος βεβαίως ἀποβαίνει ὁ γενικὸς ὁρισμὸς τῆς φρενοβλαβείας διὰ γενικῆς καὶ ἀκριβοῦς παραστάσεως ὅλων τῶν χαρακτήρων τοῦ ἑνὸς μόνου ἐκ τῶν δύο τρόπων τοῦ εἶναι τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ

ἡμῶν τῆς ἐρεύνης, ὀνομάζομεν αὐτὴν καὶ *δυναμικήν*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ὀργανικῶν νόσων, αἵτινες εἶνε ἀντιληπταὶ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἁπταὶ ἡμῖν διὰ τῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνθρώπου. Ὁ τοιοῦτος ὁρισμὸς κατ' ἀνάγκην θὰ εἶνε ἀτελής, οὐδεμίαν σαφῆ καὶ πλήρη ἰδέαν δυνάμενος νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ἀναμένοντα ἐξ αὐτοῦ μόνον νὰ κατανοήσῃ ὅ,τι ἐστὶν ἡ φρενοβλάβεια.

Ἐὰν, ὡς ἔχομεν ὄργανον πρὸς καταμέτρησιν τῆς θερμότητος, ἠδυνάμεθα δι' ἀναλόγου ὀργάνου νὰ κατασκευάσωμεν βαθμολογικὴν κλίμακα δεικνύουσαν ἀκριβῶς τὰς διαφόρους ψυχολογικὰς καταστάσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ φυσιολογικοῦ μέχρι τοῦ παθολογικοῦ, τὸ ζήτημα τότε θὰ ἦτο ἁπλούστατον καὶ εὐκολώτατον, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω.

Οὐδὲν ἀντεπιστημονικώτερον τῆς ἀπαιτήσεως ὅπως ὁ ἰατρὸς ἀποφαίνηται πάντοτε καὶ ἐν οἱᾳδήποτε περιπτώσει καταφατικῶς ἢ ἀποφατικῶς περὶ τῆς νοσηρᾶς ἢ ὑγιοῦς καταστάσεως τῶν φρενῶν ἑνὸς ἀνθρώπου προσαγομένου, φερ' εἰπεῖν, εἰς τὸ δικαστήριον ἐπὶ ἐπιληψίμῳ τινὶ πράξει ἢ ἀπειλουμένου ὑπὸ τῆς ἀπωλείας, δυνάμει τοῦ νόμου, ἀστικῶν τινων δικαιωμάτων αὐτοῦ.

Ἡ δοξασία: *ἢ εἶνέ τις φρενοβλαβὴς ἢ δὲν εἶνε* εἰς πλείστας περιπτώσεις οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν βάσιν ἔχει καὶ ἐλέγχει ἐκ μέρους τῶν φρονούντων τοῦτο πλήρη ἄγνοιαν τοῦ θέματος καὶ ἔλλειψιν στοιχειώδους παρατηρητικότητος ἐπὶ τῶν τῆς φύσεως ἐν γένει φαινομένων.

Ἡ ἡμέρα εὐκόλως διακρίνεται ἀπὸ τῆς νυκτός, ἀλλὰ μεταξὺ τούτων ὑπάρχει τὸ λυκόφως ἐν διαφόροις καὶ ἀπείροις ἀποχρώσεσι φωτὸς ἢ σκότους, οὕτως ὥστε ἐν δεδομένῃ στιγμῇ θὰ εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ τις τὴν μεσάζουσαν κατάστασιν ταύτην καὶ νὰ ἀποφανθῇ ἂν εἶνε ἡμέρα ἢ νύξ.

Τοιοῦτον *λυκόφως* ὑφίσταται πολλάκις καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι.

Ἐὰν *ἡ ἐγεφροσύνη* ἦτο κατάστασίς τις ὁμαλή, στερεότυπος καὶ ὁμοιόμορφος οὕτως ὥστε νὰ ἐχρησίμευεν ὡς σταθερόν τι μέτρον, ὡς ὅρος ἀκριβὴς συγκρίσεως, εὐκόλως τότε θὰ προσδιωρίζομεν τὴν *παραφροσύνην*. Τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν συμβαίνει, ὡς ἄλλως οὕτω ἔχουσιν ἐν γένει τὰ τῆς φύσεως πράγματα. Ἔχομεν ὅμως πάντοτε ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν πρὸς διάκρισιν τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὄντων ἢ τῶν πραγμάτων καὶ ἐν γένει τῶν τῆς φύσεως φαινομένων γενικόν τινα τύπον, φανταστικὸν καὶ κατὰ κοινὴν ἐκ τῶν προτέρων παραδοχήν, χρησιμεύοντα ὡς ὅρον συγκρίσεως. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐὰν δοθῇ ἡμῖν ἐρυθρόν τι χρῶμα πρὸς ἀνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνώρισιν, εὐθὺς θὰ συγκρίνωμεν τοῦτο πρὸς τὴν *γενικὴν* εἰκόνα, ἣν ἔχομεν ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν σχετικῶς πρὸς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα, καὶ θὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ προκείμενον χρῶμα εἶνε ἐρυθρὸν καὶ ὄχι κυανοῦν.

Τοῦτ' αὐτὸ πράττομεν προκειμένου καὶ περὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἐχέφρονος ἀνθρώπου καὶ τοῦ μὴ ἔχοντος σῶας τὰς φρένας. Ἐκάστην τῶν κατηγοριῶν τούτων τῶν ἀνθρώπων ἀνάγομεν εἰς τὴν σχετικὴν γενικὴν ἰδέαν, ἣν ἔχομεν ἐν τῷ νῷ περὶ αὐτῶν. Λέγοντες ὅτι οὗτος ἢ ἐκεῖνος εἶνε φρενοβλαβὴς ἢ ἐχέφρων, ἐννοούμεθα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ πάντων.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται γενικαὶ περὶ φρενοβλαβοῦς ἢ ἐχέφρονος γνώσεις αἱ ἀποκτώμεναι ἀσυνειδήτως πως διὰ τῆς πείρας καὶ τῶν ἐντυπώσεων, εἰσὶν ὅλως ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν καθ' ἕκαστον ἀπείρων ἐκείνων περιπτώσεων ἀνωμαλίας τῶν φρενῶν, αἵτινες πληροῦσι τὰ κενὰ τὰ μεταξὺ δύο σαφῶς ὡρισμένων καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐχεφροσύνης καὶ τῆς παραφροσύνης, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουσιν ἀπείρους ἀποχρώσεις, διαφόρους συνδυασμοὺς καὶ βαθμιαίας μεταβάσεις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην τῶν καταστάσεων τούτων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ὁ καθορισμὸς ἀποτόμων ὁρίων μεταξὺ αὐτῶν, ὡς εἶνε ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις ἀποτόμων ὁρίων μεταξὺ δύο διακεκριμένων χρωμάτων, τοῦ κυανοῦ καὶ τοῦ μέλανος, φέρ' εἰπεῖν, ἢ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ κιτρίνου ἢ μεταξὺ τῶν τεσσάρων ὡρῶν τοῦ ἔτους.

Οὐχ ἧττον ἅπαξ ἐξερχόμενοι τῶν ὅλως θεωρητικῶν τούτων ἀπόψεων τοῦ ζητήματος, εἴμεθα ἠναγκασμένοι, ὅπως συνεννοώμεθα, νὰ μεταχειριζώμεθα πρὸς εὐκολίαν καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον λέξεις ἢ ὁρισμοὺς ἀπαραιτήτους πρὸς ὡς ἔγγιστα παράστασιν ὡρισμένης τινὸς καταστάσεως τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος ὑφ' ἁπάντων ὡς ἔγγιστα *κοινῶς* νοητῆς. Ἕκαστος, φέρ' εἰπεῖν, σχηματίζει γενικήν τινα ἔννοιαν ἐν τῷ νῷ, ὅταν εἴπωμεν ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἢ ἐκείνη εἶνε *παθολογικὴ* ἢ *φυσιολογική*, ὅτι οὗτος *πάσχει* ἢ *ὑγιαίνει* τὸ σῶμα ἢ τὸ πνεῦμα. Μεταχειριζόμενοι τοὺς πρακτικοὺς τούτους περιεκτικοὺς ὅρους ὑπὸ πάντων γινόμεθα καταληπτοί.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

II

Γενικοὶ καὶ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τῆς φρενοβλαβείας.

§ 1. Πρὶν ἢ δώσωμεν νῦν γενικόν τινα ὁπωσδήποτε ὁρισμὸν τῆς φρενοβλαβείας, ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ἀναλυτικῶς καὶ ἐν συντόμῳ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας αὐτῆς, ἵνα μετὰ τὴν γνῶσιν αὐτῶν καὶ ἡ κατανόησις τοῦ ὁρισμοῦ ᾖ σχετικῶς πληρεστέρα καὶ ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ κρίσις τῶν καθ' ἕκαστον περιπτώσεων διαφόρων μορφῶν καὶ ἀποχρώσεων φρενοβλαβείας καταστα θῇ σχετικῶς πληρεστέρα.

Ὁ Griesinger (1) λέγει ὅτι ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ ἐν τῇ φρενοβλαβείᾳ ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι διαθέσεις τινὲς τοῦ ἀνθρώπου, συγκινήσεις, αἰσθήματα, ἰδέαι, κρίσεις καὶ ἀποφάσεις παράγονται ἐξ ἐσωτερικῆς αἰτίας συνεπείᾳ νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ ὀργάνου τῆς ψυχῆς, τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνῷ ἐν τῇ φυσιολογικῇ καταστάσει τοῦ ὀργάνου τούτου τὰ διάφορα ταῦτα ψυχικὰ φαινόμενα συμβαίνουσι τῇ ἐπιδράσει ἐξωτερικῶν αἰτίων *ἐπαρκῶν*, καὶ ἐπομένως εὑρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ τινὶ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Οὐδεὶς π. χ. ἐκπλήττεται ὅτι ἓν ἄτομον λυπεῖται, μελαγχολεῖ, ὅταν ἔπαθε δυστύχημά τι, καὶ ὅτι ἄλλος ἐκδηλοῖ θορυβωδῶς τὴν χαράν του διὰ μίαν ἐπιτυχίαν, ἣν διακαῶς ἐπόθει. Ὅταν ὅμως ἡ λύπη ἢ ἡ χαρὰ αὕτη ἐκδηλωθῇ ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, καὶ δὴ διαρκέσῃ ἐπί τινα χρόνον *κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν*, τότε πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὑφίσταται παθολογική τις κατάστασις· ὡσαύτως δὲ καὶ ὅταν συνεπείᾳ μικρᾶς τινὸς καὶ ἀσημάντου αἰτίας ἐξωτερικῆς ἡ ἀντίδρασις εἶνε δυσανάλογος, τὸ δὲ ἄτομον ὑφίσταται τὴν ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσιν, εὐχάριστον ἢ λυπηράν, *ἐπὶ πολὺν χρόνον*.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, λέγει ὁ ἀνωτέρω συγγραφεύς, ἐκτιμῶμεν καὶ διάφορα ἄλλα φαινόμενα τοῦ νευρικοῦ συστήματος· ὅταν π. χ. μετὰ μακρὰν πορείαν αἰσθάνηταί τις κόπωσιν, τὸ πρᾶγμα εἶνε φυσιολογικόν, ἀλλ' ὅταν ἐν ἀναπαύσει καὶ ἄνευ προηγηθέντος κόπου εὑρισκόμενός τις αἰσθάνηται μεγάλην κόπωσιν εἰς τὰ μέλη, τότε τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει τι τὸ παθολογικόν. Ὡσαύτως ὅταν συνεπείᾳ τῆς ψυχρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας αἰσθανώμεθα ῥῖγος, τὸ πρᾶγμα εἶνε φυ-

(1) Traité des Maladies Mentales σελ. 68.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σικόν, ἐνῷ ἐὰν ριγῶμεν ἄνευ τοιούτου ἐξωτερικοῦ αἰτίου, ἢ ὅταν συνεπείᾳ μικρᾶς ἀφορμῆς ὀργισθῇ τις μέχρι παραφορᾶς ἀκατασχέτου, διατηρουμένης μάλιστα καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον, τότε σημαίνει ὅτι συμβαίνει τι παθολογικὸν ἐν ἡμῖν.

Ἐν τούτοις πάντοτε εἶνε ἀδύνατον νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῆ ὅρια μεταξὺ τῆς φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς καταστάσεως, καὶ ὅτι τὰ πάντα εἶνε σχετικὰ ὡς πρὸς τὴν *ἐντασιν* καὶ τὴν *διάρκειαν* τῶν φαινομένων τούτων. Οὕτω καὶ ἄνευ ἐξωτερικῶν αἰτιῶν πολλάκις διατιθέμεθα εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως, κατεχόμεθα ὑπὸ ἀορίστου θλίψεως καὶ μελαγχολίας, κυριευόμεθα ὑπὸ μελανῶν καὶ παραδόξων ἰδεῶν καὶ μισανθρωπίας, ἢ κατεχόμεθα ὑπὸ εὐθυμίας ἀδικαιολογήτου καὶ τὰ πάντα ὑπὸ τὴν καλὴν αὐτῶν ὄψιν βλέπομεν.

Ἐπίσης πρὸς στιγμὴν δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡμῶν αἱ μᾶλλον τερατώδεις καὶ ἄτοποι ἰδέαι, τὰς ὁποίας ὑγιῶς τὸν νοῦν ἔχοντες δυνάμεθα νὰ ἀποδιώξωμεν, ὅταν δὲ τοὐναντίον αὗται ἐπιμένωσι καὶ τυραννῶσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ἐπιμόνου παρουσίας των, τότε δέον νὰ κληθῶσι παθολογικαί. Πάντα δὲ ταῦτα συμβαίνουσι συνεπείᾳ ἐνδομύχων τινῶν λεπτεπιλέπτων ὑλικῶν μεταβολῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐπιφερουσῶν τὰς μεταβολὰς τῆς ψυχικῆς διαθέσεως ἢ ψυχικῆς αἰσθητικότητος. Ἐὰν λοιπὸν τὰ φαινόμενα ταῦτα διαρκέσωσιν *ἐπὶ πολὺν χρόνον*, καὶ δὴ ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ὁλοὲν αὐξούσῃ ἐντάσει, τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἄτομον εὑρίσκεται ἐν παθολογικῇ ψυχικῇ καταστάσει. Ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ ἐπιστημονικὴν καὶ θεωρητικὴν ἔννοιαν δέον βεβαίως τὰς παροδικὰς καὶ ἐλαφρὰς διαταράξεις τῶν διαθέσεων τούτων νὰ θεωρήσωμεν ὡς φρενοβλάβειαν, φυσιολογικήν, οὕτως εἰπεῖν, φρενοβλάβειαν, ὑφ' ἧς ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀνεξαιρέτως συχνάκις προσβάλλεται, ἀλλ' ὑπὸ τὴν πραγματικὴν καὶ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως ἄλλως ἐννοοῦμεν τὴν φρενοβλάβειαν.

Ποῖος ὅμως δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὰ ὅρια τῆς διαρκείας καὶ τῆς ἐντάσεως τῶν ρηθεισῶν διαταράξεων, ἀφ' ὧν ἄρχεται ἡ κυρίως φρενοβλάβεια; τοῦτο εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον, διὸ καὶ ἡ ἐκτίμησις τούτων ἀφίεται εἰς τὰς καθ' ἕκαστον περιπτώσεις.

§ 2. Πλὴν τῶν ρηθέντων στοιχείων, ἤτοι τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ *ἐξωτερικῶν αἰτίων*, *τοῦ βαθμοῦ* τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἀτόμου πρὸς ταῦτα,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς καὶ τῆς διαρκείας τῶν φαινομένων, δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν πρὸς διάγνωσιν τῆς ὑπάρξεως φρενοβλαβείας καὶ ἄλλον οὐσιώδη παράγοντα, τοὐτέστι *τὴν μὴ ὕπαρξιν τῆς συνειδήσεως* τῆς ἐπελθούσης διαταράξεως ἢ μεταβολῆς ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ εἶναι ἐκ μέρους τοῦ παθόντος.

Ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, πάθῃ τις ψευδαισθήσεις (hallucinations) τῆς ἀκοῆς, τῆς ὁράσεως, τῆς ἁφῆς κ.τ.λ. ὅταν ἀκούῃ φωνὰς ἢ κρότους ἢ βλέπῃ ὁράματα καὶ ἔχῃ τὴν συνείδησιν, ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ἔχουσιν ὑποκειμενικὴν ἀρχὴν καὶ ὑπόστασιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντικειμενικήν, τότε βεβαίως ἡ διατάραξις αὕτη τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου δὲν ἀποτελεῖ φρενοβλάβειαν. Ἀλλ' ἐὰν τὰ ὁράματα ἢ τὰς φωνὰς ἀποδώσῃ εἰς ἐξωτερικὰς μυστηριώδεις καὶ ὑπερφυσικὰς αἰτίας, ἐφ' ὧν στηριζόμενος εἶτα μορφόνει ἰδέας καὶ πεποιθήσεις ἐσφαλμένας καὶ ἀτόπους καὶ ἀσυνήθεις ἢ· προβαίνει εἰς πράξεις τινάς, ἐὰν τοὐτέστι *δὲν ἔχῃ συνείδησιν τῆς ἐπελθούσης διαταράξεως* ἐν ἑαυτῷ, τότε τὸ ἄτομον ἐκεῖνο δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς παθὸν ἐκ φρενοβλαβείας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἐξῆς σπουδαῖον ὅρον, ἤτοι τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν προτέραν ἑαυτοῦ κατάστασιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν καὶ τὰς πεποιθήσεις. Ἐὰν π. χ. ἰατρὸς ἢ ἄλλος τις γνωρίζων ἤδη τὴν πηγὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τῶν ὁραμάτων ἀποδώσῃ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν εἰς ὑπερφυσικὰς αἰτίας καὶ πιστεύσῃ εἰς τὴν πραγματικὴν ἐξωτερικὴν ὑπόστασιν αὐτῶν καὶ ρυθμίσῃ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, τὰς ἰδέας καὶ τὰς πεποιθήσεις συμφώνως πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὁ τοιοῦτος πάσχει ἐκ φρενοβλαβείας. Ἀλλ' ἐὰν ἁπλοϊκός τις ἄνθρωπος ἢ τὸν νοῦν ἀνεπτυγμένος μέν, ἀλλ' ἀγνοῶν τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἐπιρρεπὴς δὲ ὢν φύσει πρὸς προλήψεις καὶ πρὸς τυφλὴν πίστιν θαυμασίων καὶ ὑπερφυσικῶν φαινομένων πιστεύσῃ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑπόστασιν τῶν ὁραμάτων, μολονότι δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς ἐπελθούσης ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ διαταράξεως, δὲν ὀφείλομεν ἀπολύτως νὰ κηρύξωμεν αὐτὸν ὡς φρενοβλαβῆ, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς *πλανώμενον*. Ἐν αὐτῷ τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον δέον νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι τρόπῳ καὶ τῇ μεταβολῇ τοῦ βίου αὐτοῦ· ἐὰν δηλ. τὸ ἄτομον συνεπείᾳ τῶν ὁραμάτων ἢ τῶν φωνῶν κτλ. μεταβληθῇ οὕτως, ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ σπουδαίαν διαφορὰν ἢ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀτομικότητα ὡς πρὸς τὰς ἰδέας, ὡς πρὸς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χαρακτῆρα, τὸ εἶδος τῶν ἀσχολιῶν καὶ τῆς ἐν γένει διαγωγῆς αὐτοῦ κ.τ.λ. τότε δέον νὰ ἀποδώσωμεν τὴν τοιαύτην μεταβολὴν εἰς παθολογικὸν αἴτιον, ὡς βοήθημα δὲ θὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν καὶ ἡ ταὐτόχρονος τυχὸν παρουσία διαφόρων ἄλλων συμπαρομαρτούντων νευρικῶν φαινομένων, ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συχνάκις συνοδεύουσι τὴν φρενοβλάβειαν. Πολλοὶ τῷ ὄντι ἁπλοῖ τὸν νοῦν ἢ πεπαιδευμένοι ἄνθρωποι οὐδεμίαν βλάβην ὑφίστανται ἐκ τῶν ψευδαισθήσεων, εἰ μὴ ὅτι σχηματίζουσι πεπλανημένην γνώμην περὶ τῆς γενέσεως τῶν ψευδαισθήσεων, ὡς δύναταί τις νὰ ἔχῃ πεπλανημένην γνώμην περὶ οἱουδήποτε ἄλλου φαινομένου ἢ ζητήματος, χωρὶς ἡ πλάνη αὕτη νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου του καὶνὰ ἢ διηνεκὴς τυραννία καὶ ἐνασχόλησις. Ἐπὶ ἄλλων ὅμως — οἱ τοιοῦτοι δὲ εἰσὶ λίαν προδιατεθειμένοι πρὸς φρενοβλάβειαν—ἐν τοιοῦτον ἔκρυθμον φαινόμενον, οἷον εἶνε αἱ ψευδαισθήσεις, ἐπιδρᾷ ἐκτάκτως ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ πνεύματος οὕτως ὥστε βαθμηδὸν — ὅρια δὲ καὶ εἰς τοῦτο δὲν ὑπάρχουσι — χρησιμεύει ὡς αἰτία μεταπτώσεως τοῦ ἀτόμου εἰς φρενοβλάβειαν, ἂν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ ψευδαισθήσεις εἶνε ἤδη σύμπτωμα ἀρχομένης φρενοβλαβείας. Ἡ ἱστορία τῶν ἀσκητῶν, ἀναχωρητῶν, αἱρεσιαρχῶν καὶ θεμελιωτῶν θρησκειῶν, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ εἴπωμέν τινα, ἀρκούντως ἀποδεικνύει τὸ πρᾶγμα.

§ 3. Ὡσαύτως δὲν ἀρκεῖ οὔτε τὸ εἶδος μόνον, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, τῶν ἰδεῶν νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν φρενοβλάβειαν. Δύναταί τις νὰ ἔχῃ τὰς μᾶλλον παραδόξους, τερατώδεις, οὐτοπικὰς καὶ ἐσφαλμένας ἰδέας καὶ πεποιθήσεις χωρὶς νὰ εἶνε καὶ διὰ τοῦτο φρενοβλαβής. Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐὰν τεθῶσινεἰς τὴν πλάστιγγα ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀλήθεια, βεβαίως ἡ πρώτη διὰ τοῦ βάρους αὐτῆς θὰ ὑψώσῃ τὴν δευτέραν εἰς δυσθεώρητον ὕψος. Ὁ εἷς νομίζει ἑαυτὸν γενναιότατον, ἐνῷ εἶνε δειλότατος· ἄλλος θεωρεῖ ἑαυτὸν ἠθικὸν καὶ φιλαλήθη, ἐνῷ εἶνε ἀνηθικώτατος καὶ ψεύστης· ὁ τρίτος σεμνύνεται ἐπὶ τῇ διανοητικῇ αὐτοῦ ἰσχύϊ καὶ τοῖς ἄλλοις πνευματικοῖς προτερήμασι καὶ οἰκτείρει τοὺς ἄλλους, ἐνῷ εἶνε σχεδὸν ἠλίθιος· ἢ νομίζει ἑαυτὸν ἀγαθόν, ἐνῷ εἶνε μοχθηρὸς καὶ κακός· ὁ ἄλλος θεωρεῖ ἑαυτὸν ἱκανὸν ὅπως καθέξῃ τὰ ὕπατα ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ, τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς γράμμασιν, ἐνῷ μόλις διακρίνεται μεταξὺ τοῦ σωροῦ τῶν μετριοτήτων, διὸ καὶ διαμαρτύρεται ἀεννάως κατὰ τῆς τύχης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ κατὰ τῶν ἐξεπίτηδες δῆθεν παρεμβαλλομένων ὑπὸ ἄλλων προσκομμάτων εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἐκτάκτων αὐτοῦ προτερημάτων, δι' ὧν ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι θὰ διακριθῇ καὶ θὰ ὠφελήσῃ τὴν κοινωνίαν, οὐδεμίαν συνείδησιν ἔχων τῆς ἀσθενείας τῶν πνευματικῶν δυνάμεών του καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ, οὐδὲ γνωρίζει ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀποτυχίας του κεῖται ἐν ἑαυτῷ καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ πάσχων ἐκ παρανοίας τινὸς φρενοβλαβὴς οὐδεμίαν συνείδησιν ἔχει τοῦ ἐν ἑαυτῷ νοσηροῦ αἰτίου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται εἰς πλάνην καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παραδοξοτέρων ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων τυγχάνων νομίζει τοὺς ἄλλους πλανωμένους καὶ ἀδικοῦντας αὐτόν.

Ἐνίοτε δὲ ἡ αὐταπάτη αὕτη τῶν ὑγιῶς ἐχόντων τὰς φρένας προβαίνει μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε οὐδὲ αὐτὴ ἡ μαρτυρία τῶν αἰσθητηρίων εἶνε ἱκανὴ ὅπως ἀπομακρύνῃ τὴν πλάνην. Δυσειδεῖς ἄνδρες ἢ γυναῖκες, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ καθρέπτης ἀδυσωπήτως δεικνύει τὴν δύσμορφον, φέρ' εἰπεῖν, ρῖνα ἢ τὰς ρυτίδας ἢ τὸ βάρος τῶν χρόνων ἐπὶ τῶν ὤμων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ πεισθῶσιν ὅτι δὲν εἶνε Ἀδώνιδες ἢ Ἀφροδῖται· καὶ αὐτὴ δὲ πολλάκις ἡ σατανικὴ ἱλαρότης τοῦ προσωπείου τῆς σατύρας εἶνε ἀνίκανος ὅπως φέρῃ αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τῆς πλάνης των, ἥτις ἔχει μεγίστην ἀναλογίαν πρὸς τὴν πλάνην ἐκείνην φρενοβλαβῶν τινων, οἵτινες νομίζουσι π. χ. ὅτι ἔχουσι τὴν ρῖνα ἢ τὰ ἄκρα αὐτῶν ὑέλινα. Πλῆθος δὲ παρομοίων καὶ ἄλλων ἀναλόγων εἰδῶν πλάνης παρατηρουμένων ἐν τῇ ὑγιῶς ἐχούσῃ κοινωνίᾳ παρέχει εἰς τὴν ὅλην ὄψιν αὐτῆς φυσιογνωμίαν κατὰ πολλὰ ὑπομιμνήσκουσαν τὴν φυσιογνωμίαν τῶν ἐν φρενοκομείοις κοινωνιῶν.

§ 4. Τινὲς ταὐτίζουσιν ἀπολύτως τὴν πλάνην τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων πρὸς τὴν πλάνην τῶν φρενοβλαβῶν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ὀρθόν. Πρέπει νὰ γείνῃ διάκρισις μεταξὺ πλάνης καὶ πλάνης. Ὑπάρχουσι δύο εἴδῶν πλάναι· τὸ πρῶτον εἶδος εἶνε πλάνη προερχομένη εἴτε ἕνεκα ἀδυναμίας τοῦ νοός, εἴτε ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν γνώσεων περὶ ἀντικειμένου τινός· αὕτη οὐδὲν τὸ παθολογικὸν ἔχει καὶ εἶνε συνηθεστάτη εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸ δεύτερον δὲ εἶδος εἶνε ἡ πλάνη ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἐκείνης κλίσεως, ἣν ἔχουσιν ἄτομά τινα πρὸς τυφλὴν πίστιν εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς πάντοτε ἐξημμένης φαντασίας των καὶ πρὸς ἀδιάτρεπτον ἰσχυρογνωμοσύνην εἰς τὰς μετ' ἐμπαθείας ὑπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στηριζομένας πεποιθήσεις των· αὕτη κλίνει ἤδη πρὸς τὸ παθολογικόν. Πλεῖστα ὅσα θεοκρατικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἅτινα ἐθεωροῦντο ἄλλοτε, ἐν μέρει δὲ ὑπό τινων καὶ σήμερον ἔτι, ὡς ὑψηλαὶ ἀλήθειαι, εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προϊόντα ἰδεῶν οὐχὶ πλέον ἁπλῶς πεπλανημένων (τῆς πλάνης τοῦ πρώτου εἴδους), ἀλλὰ αὐτόχρημα προϊόντα παρανοίας καὶ *παθολογικαὶ* καθ' ὅλην τὴν ἰατρικὴν σημασίαν τῆς λέξεως· διὸ καὶ πλεῖστοι ὅσοι τῶν ἱδρυτῶν τῶν συστημάτων τούτων ἦσαν ἢ ἐγένοντο φρενοβλαβεῖς.

Ἀλλὰ τίς θὰ δυνηθῇ ποτε νὰ χαράξῃ ἀκριβῶς τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν πλάνης καὶ τῆς πλάνης τοῦ κυρίως φρενοβλαβοῦς; Ὡς μεσάζον εἶδος μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ πλάνη ἡ ἔχουσα ὡς βάσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ στοιχεῖα τῆς τοῦ πρώτου εἴδους, τοὐτέστι τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς διανοητικῆς ἀδυναμίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ τοῦ δευτέρου, ἤτοι τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας τῆς σχεδὸν παθολογικῆς. Ἡ πλάνη ὅμως τοῦ φρενοβλαβοῦς ὡς ἀφετηρίαν καὶ κυρίαν αἰτίαν ἔχει τοῦτο ἰδίως, ὅτι συμβαίνει *βλάβη* ἢ παθολογικὴ *ἀλλοίωσις* τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, ὧν ἡ λειτουργία ἐκφράζεται ὡς ὑποκειμενικὴ *ψυχικὴ αἰσθητικότης* (sensibilité psychique)· συνεπείᾳ δὲ τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης ἡ εἰς τὰς ἐντυπώσεις ἀντίδρασις εἴτε δι' ἰδεῶν, εἴτε δι' αἰσθημάτων καὶ πράξεων, εἶνε ἀσυνήθης καὶ ἀνώμαλος καὶ μοιραία. Ἐνόσῳ ὑφίσταται ἡ τοιαύτη παθολογικὴ ἀλλοίωσις αἱ πεπλανημέναι σκέψεις καὶ πᾶς συλλογισμὸς τοῦ παθόντος ῥιζοῦται σὺν τῷ χρόνῳ βαθύτερον· διὸ δέον πρῶτον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἡ *ψυχικὴ αἰσθητικότης*, ἵνα ὁ βαθμὸς τῶν ἐντυπώσεων ὡς καὶ ἡ εἰς αὐτὰς ἔντασις τῆς ἀντιδράσεως ὦσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ πρὸς ἀλλήλας. Ὅταν π. χ. εὑρισκώμεθα εἰς στιγμὰς δυσθυμίας καὶ ψυχικοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅταν ἤμεθα *κακῶς διατεθειμένοι*, τότε εὐκόλως πλανώμεθα, *παρεξηγοῦμεν* ἀθῴαν τινὰ ἀστειότητα, ἀβλαβῆ τινα λόγον ἢ βλέμμα ἢ χειρονομίαν προσώπου τινός καὶ πολλάκις παραφερόμεθα εἰς ἐπιληψίμους πράξεις ἢ εἰς λόγους, φρονοῦντες *ἐσφαλμένως* ὅτι προσεβλήθημεν εἰς τὰ καίρια κτλ. Ἐν τοιαύτῃ ἀλλοιώσει τῆς ψυχικῆς αἰσθητικότητος καὶ αἱ πρότερον εὐχάριστοι ἡμῖν ἐντυπώσεις γίνονται πολλάκις δυσάρεστοι. Εἰς παρομοίαν ἢ ἀνάλογον ἀλλοίωσιν τῆς ψυχικῆς αἰσθητικότητος ὀφείλονται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἱ πλάναι ἢ παράνοιαι τῶν φρενοβλαβῶν, αἵτινες εἰσὶ μοιραῖον ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης βλάβης καὶ ἀναποσπάστως μετ' αὐτῶν συνδέονται.

Ἐνῷ αἱ παντοειδεῖς προλήψεις καὶ πλάναι ἑνὸς ἁπλοϊκοῦ ἀνθρώπου δὲν ὀφείλονται εἰς παθολογικήν τινα τοῦ ἐγκεφάλου βλάβην, ἀλλ' ἁπλῶς ἢ εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων ἢ εἰς τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν τοῦ νοὸς πρὸς τὸ σκέπτεσθαι καὶ κρίνειν αὐτά· διὸ αἴρονται εὐθὺς ἅμα ἐκλείψωσιν οἱ δύο οὗτοι παράγοντες, τὰ δύο ταῦτα αἴτια τῆς πλάνης διὰ τῆς παροχῆς ἢ κτήσεως τῶν γνώσεων καὶ ἐνισχύσεως τοῦ νοός, εἰ τοῦτο δυνατόν. Ἡ παρουσία τεκμηρίων καὶ ἡ πειθὼ ἐνταῦθα ἰσχύουσιν, ὅταν ἰδίως τὸ ζήτημα εἶνε ἁπλοῦν, οὐδέποτε ὅμως καὶ παρὰ τῷ φρενοβλαβεῖ. Οὐδεὶς βεβαίως θὰ θεωρήσῃ ἐν παιδίον φρενοβλαβές, διότι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν φωρᾶται πλανώμενον ἕνεκα ἐλλείψεως γνώσεων καὶ διανοητικῆς ἀνικανότητος· ὁ ἐξ ἐλλείψεως δὲ ἐπαρκῶν γνώσεων καὶ διανοητικῆς ἀδυναμίας πλανώμενος εὑρίσκεται εἰς τὰς συνθήκας τοῦ παιδίου. Τοιοῦτον χαρακτῆρα ἔχουσιν αἱ πλάναι τοῦ λαοῦ, ὃν δικαίως ἀπεκάλεσαν τὸ *μέγα παιδίον*, πλάναι, τῶν ὁποίων τόσον εὐκόλως ἐπωφελοῦνται ἐπιτήδειοί τινες δημαγωγοὶ ἐν ταῖς κοινωνίαις πάντοτε πρὸς ζημίαν του.

Μεθ' ὅλην δὲ τὴν διάκρισιν ταύτην μεταξὺ τῶν πλανῶν, δὲν δυνάμεθα, ὡς εἴπομεν, νὰ χαράξωμεν ἀκριβῆ ὅρια μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς κυρίως ἐκ δεδηλωμένων παθολογικῶν αἰτίων πλάνης, οἵα ὑφίσταται παρὰ τῷ φρενοβλαβεῖ.

Ὅθεν οὔτε ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ ἐξωτερικῶν αἰτίων, οὔτε τὸ *εἶδος τῶν ἰδεῶν*, οὔτε ἡ *μὴ ὕπαρξις τῆς συνειδήσεως* τῆς ἐπελθούσης διαταράξεως ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ πνεύματος *ἀπολύτως λαμβανόμενα* δύνανται νὰ ὦσιν ἀσφαλῆ κριτήρια περιπτώσεώς τινος ἐν γένει φρενοβλαβείας. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ταῦτα ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνήθη προτέραν ἀτομικότητα ἀνθρώπου τινὸς εἰσὶ τῳόντι οὐσιώδη διδόμενα, ἐφ' ὧν στηριζόμενός τις δύναται νὰ διαγνώσῃ τὴν φρενοβλάβειαν.

§ 5. Τελευταῖον εἷς ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων χαρακτήρων τῆς φρενοβλαβείας εἶνε ἡ *ἀπώλεια τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας*, τοῦ *αὐτεξουσίου*, ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ ἠθικὴ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη εἶνε σχετική, οὐδέποτε δὲ *ἀπόλυτος*, ὡς τινες ἠθολόγοι ἠθέλησαν νὰ διϊσχυρισθῶσιν. Ἕκαστον ἄτομον ἔχει τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν του, τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸ δὲ ἄτομον κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἔχει διάφορον βαθμὸν ἐλευθερίας ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς διαθέσεως, ἐν ᾗ τυχὸν εὑρίσκεται. Ἐν γένει δὲ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ποικίλλει πρώτιστα μὲν πάντων ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας ἢ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, καὶ δεύτερον ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς διανοητικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου τῶν ἠθικῶν γνώσεων, ἃς ἐκτήσατο διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀναστροφῆς, ἐν ᾧ μέσῳ ζῇ.

Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀντιδρῶντες τάχιστα καὶ ἀνωμάλως εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, εἰς γεγονότα τοῦ βίου, ἕνεκα τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτῶν παρασυρόμενοι ὑπὸ παντοίων βιαίων παθῶν· ἡ θέλησις, ἥτις θὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὰ ἐκτὸς διὰ λόγων ἢ πράξεων, τάχιστα ἐκτελεῖ τὴν πρώτην κίνησιν τῆς ψυχῆς, χωρὶς νὰ γείνῃ ἡ δέουσα στάθμισις καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν πρώτων προκυψασῶν ἰδεῶν δι' ἄλλων νέων ἀναλόγων ἢ ἀντιθέτων. Ἐνῷ ἄλλοι προβαίνουσιν εἰς πράξεις ἐπιλελῃσμένους εὐκόλως, διότι ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας τοῦ νοός, ἢ ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς πτωχείας ἢ διαστροφῆς αὐτοῦ δὲν γεννῶνται ἐν ἀφθονίᾳ πρὸ τῆς πράξεως, ἣν προὐκάλεσεν αἴτιόν τι, ἄλλα συμπλέγματα ἰδεῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἄτομον πάντα νὰ τὰ συγκρίνῃ, νὰ συλλογισθῇ καὶ εἶτα νὰ ἐκτελέσῃ διὰ τῆς βουλήσεως τὰ δέοντα. Ἰσχυρὰ ἐσωτερικὴ πάλη παρὰ τοῖς τοιούτοις δὲν συμβαίνει, ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὅ,τι λέγομεν *ἠθικὴν συνείδησιν*, συνείδησιν τῆς ἀξίας τῆς πράξεως, ἐξ ἧς ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἑπομένως ὁ φύσει ἢ θέσει στερούμενος τῆς συνειδήσεως ταύτης εἶνε ὁ ἧττον *ἐλεύθερος* εἰς τὰς πράξεις εὐκόλως παρασυρόμενος εἰς αὐτὰς ἐξ ἁπλουστάτων αἰτίων, ὡς π. χ. τὰ παιδία ἢ ὁ χυδαῖος ἄνθρωπος ἢ τὰ ζῶα, διὸ καὶ ἡ εὐθύνη παρ' αὐτοῖς δέον νὰ ᾖ μικροτέρα.

Ἕνεκα τοῦ γεγονότος τούτου ὁ δικαστὴς βαθμολογεῖ διαφόρως τὴν ποινὴν κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν· ἡ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐν δεδομένῃ τινὶ περιπτώσει βαθμολογικῶς ἐφαρμοζομένη ποινὴ ἐπὶ ἀτόμου τινὸς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ὁ προσδιορισμὸς καὶ ἡ ἐκτίμησις τῆς ἱκανότητος ἢ τῆς δυνάμεως, ἣν τὸ ἄτομον ἔσχεν, ὅπως παλαίσῃ πρὸς ἑαυτό, τοὐτέστιν τῆς *ἠθικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας*, ἤτοι βαθμολογεῖ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπόλυτος ἄρα ἠθικὴ ἐλευθερία δὲν ὑφίσταται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅσα ἄτομα ὑπάρχουσι, τόσαι ἰδιοσυγκρασίαι καὶ τόσοι βαθμοὶ διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως, ἑπομένως καὶ τόσοι βαθμοὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας ὑπάρχουσιν. Οὐχ ἧττον καὶ εἰς τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα, παραδεχόμεθα ἀμοιβαίως καὶ κατὰ γενικὴν τρόπον τινὰ σιωπηρὰν σύμβασιν μέσον τινὰ ὅρον *ἠθικῆς ἐλευθερίας* τοῦ ἀνθρώπου, ἧς τὸν βαθμὸν ἐκτιμῶμεν ἀκριβέστερον ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδικῶν περιπτώσεων.

Ἡ ἀπώλεια λοιπὸν τῆς σχετικῆς ταύτης ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξασθένησις αὐτῆς παρά τινι ἀτόμῳ εἶνε εἷς ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων χαρακτήρων τῆς φρενοβλαβείας.

§ 6. Συνοψίζοντες λοιπὸν τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα διὰ γενικοῦ τινος τρόπου νὰ εἴπωμεν, ὅτι τότε ὑφίσταται φρενοβλάβεια, ὅταν ὑπάρχωσι οἱ ἑξῆς παράγοντες: 1ον διατάραξις τῶν ψυχικῶν λεγομένων λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τοὐτέστιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς βουλήσεως· 2ον ἔλλειψις τῆς συνειδήσεως τῆς ἐπελθούσης ταύτης διαταράξεως· 3ον ἀπώλεια ἢ ἐξασθένησις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοῦ αὐτεξουσίου.

Ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ συμπεριλάβῃ ἁπάσας τὰς περιπτώσεις τῆς διαταράξεως καὶ τῆς ἀνωμαλίας τῶν φρενῶν τοῦ ἀνθρώπου, οὐχ ἧττον ὅμως δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γενικόν τι μέτρον, ὡς γενικὸς κλασικὸς τύπος, εἰς ὃν πρέπει νὰ καταφεύγωμεν, ὁσάκις θέλομεν νὰ σχηματίσωμεν ὡς ἔγγιστα ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς προσεγγίσεως ἢ ἀπομακρύνσεως, τῆς ὁμοιότητος ἢ ἀνομοιότητος πρὸς τὸν *τύπον* τοῦτον, ἑκάστης εἰδικῆς περιπτώσεως βλάβης τῶν φρενῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἱστορία τῶν δοξασιῶν περὶ φρενοβλαβείας.—Αἱ κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν ἀλλοιώσεις.

I

§ 1. Δοξασίαι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων περὶ ψυχῆς· ἐπίδρασις τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἰατρικῆς. Ἐμπεδοκλῆς, Ἡράκλειτος. § 2. Ἰδέαι τοῦ Ἱπποκράτους καὶ γνώσεις αὐτοῦ περὶ τῶν φρενικῶν νοσημάτων. § 3. Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Θεόφραστος. § 4. Ἀλεξανδρινὴ ἢ Νεοπλατωνικὴ σχολή· Ἐρασίστρατος, Ἡρόφιλος. § 5. Ἕλληνες ἰατροὶ ἐπὶ Ρώμης· Ἀρεταῖος, Γαληνός· § 6. Ἐπίδρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἰατρικῆς· ἀθλία κατάστασις τῆς Ἰατρικῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. § 7. Ζωϊσμὸς καὶ ψυχισμὸς τοῦ Van - Helmont καὶ τοῦ Stahl· μεταφυσικο-θεολογικὴ αὐτῶν θεωρία περὶ φρενοβλαβείας. § 8. Ἀνατομικὴ ἢ Σωματιστικὴ σχολὴ ἐν Γερμανίᾳ. Nasse, Friedreich, Jacobi κ.τ.λ. Ἡ αὐτὴ σχεδὸν πορεία τῆς ψυχιατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐν Γαλλίᾳ. § 9. Ὁ Pinel καὶ ὁ Esquirol· Ἰατρο-ψυχολογικὴ σχολὴ αὐτῶν. Ἐπίδρασις τῆς Πνευματιστικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἀφῃρημένης Ψυχολογίας ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τῆς σχολῆς ταύτης. Μεγάλη πρόοδος τῆς φρενολογίας διὰ τοῦ Pinel καὶ Esquirol. § 10. Ἀντίδρασις τῆς Ἀνατομικῆς σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ. Calmeil, Bayle, Georget κ.λ. - Ἀνακάλυψις ὑπ' αὐτῶν τῆς *Γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν*. Ὑποστροφὴ ὀπαδῶν τινων τῆς νέας ταύτης σχολῆς εἰς τὰ δόγματα τοῦ Pinel καὶ Esquirol. § 11. Ψυχικο-σωματιστικὴ ἢ μικτὴ σχολή. § 12. Ἀναπόσπαστος σύνδεσμος τῶν περὶ φρενοβλαβείας ἰδεῶν μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν περὶ ψυχῆς καὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει δοξασιῶν. - Ὑλισταὶ ἰατροί· ἀπογρώσεις ὑλιστῶν. Θετικισταὶ καὶ σκεπτικοὶ ἰατροί, ψυχισταὶ-ὑλισταί. Moreau de Tours, Griesinger. Κυρίως ὑλισταί. § 13. Διαφωνίαι μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἀνατομικῆς ἢ Σωματιστικῆς σχολῆς ὡς πρὸς τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν. § 14. Συνήθεις ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου. § 15. Ἑρμηνεία τῶν ἀλλοιώσεων τούτων.

II

Συμπέρασμα. — Σύνοψις τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς φρενοβλαβείας.

I

§ 1. Ἀνέκαθεν ἡ ἰατρικὴ καὶ πλειότερον δὲ τὸ μέρος αὐτῆς τὸ ἀφορῶν τὰ νοσήματα τῶν φρενῶν, ὡς καὶ αἱ περὶ παραφρόνων ἰδέαι, κατὰ πόδας παρηκολούθουν τὰς φιλοσοφικὰς περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν τοῦ κόσμου ἐπικρατούσας ἰδέας τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν μετὰ τῆς φιλοσοφίας ὑφιστάμεναι. Τοῦτο ἄλλως εὐνόητόν ἐστι, καθ' ὅτι πρὸ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνώσεως τοῦ τρόπου καὶ τῶν αἰτίων τῆς νοσήσεως τοῦ σώματος ἢ τῶν φρενῶν τοῦ ἀνθρώπου ὤφειλε νὰ προηγηθῇ ἡ γνῶσις περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ζήτημα, ὅπερ ἀφ' ἑτέρου στενῶς συνδέεται μετὰ τοῦ προβλήματος τοσούτων ἄλλων φαινομένων τοῦ κόσμου.

Αἱ περὶ τῶν τοῦ κόσμου ἰδέαι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς τῆς πρώτης ἐξεγέρσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος συμπεριελάμβανον κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ζήτημα τῆς γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ ζήτημα τῆς ψυχῆς ἢ τῶν δυνάμεων, δι' ὧν τὸ σῶμα ἐκδηλοῖ τάς τε ἀνωτέρας (πνευματικὰς) ὡς καὶ τὰς κατωτέρας ἰδιότητας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι αἱ περὶ ψυχῆς ἰδέαι τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος ἦσαν συνέχεια καὶ ἀπόρροια τῶν περὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει θεωριῶν τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας *Ἰωνικῆς* Σχολῆς (Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ἀναξιμένης), τῆς *Ἐλεατικῆς* (Ξενοφάνης, Παρμενίδης, Ζήνων), τῶν *Πυθαγορείων* καὶ τῶν *Ἀτομικῶν* (Ἡράκλειτος, Λεύκιππος, Ἐμπεδοκλῆς, Ἀναξαγόρας). Αἱ ἰδέαι αὗται ἐπεκράτησαν καθ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, ὧν πολλαὶ ἄλλως ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχουσαι αἱ αὐταὶ σχεδὸν μετά τινων μόνον παραλλαγῶν. Οὐδεμία τῳόντι οὐσιώδης διαφορὰ ὑπάρχει ἐν τῷ *παμψυχισμῷ* καὶ τῷ *ὑλισμῷ*, ἐν τῇ *μονιστικῇ* ἢ *δυαδικῇ* θεωρίᾳ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ἢ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φιλοσοφούντων.

Αἱ ἰατρικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἱπποκράτους περὶ τῶν νόσων φέρουσιν ἄφθονα τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν τῶν προγενεστέρων ἢ συγχρόνων αὐτῷ φιλοσόφων. Ὁ Ἡράκλειτος π. χ. ἐφρόνει ὅτι τὸ πῦρ, *τὸ ἀείζωον πῦρ* εἶνε τὸ μόνον στοιχεῖον, ἐξ οὗ σύγκειται τὸ πᾶν : « *Ἐκ πάντων ἓν καὶ ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα* » ὅτι μία οὐσία ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ (τὸ πῦρ), ἥτις λαμβάνει ἀεννάως διαφόρους μορφάς. Ἡ ψυχὴ ἄρα κατ' αὐτὸν εἶνε ἐπίσης πῦρ, διὸ καὶ ὅσον τοῦτο, ἔλεγεν, εἶνε ξηρόν, τόσον ἡ φρόνησις εἶναι μεγαλειτέρα, ἡ ὑγρότης δὲ τῆς ψυχῆς τοὐναντίον ἐπιφέρει τὴν ἐξασθένησιν καὶ διατάραξιν τοῦ νοός.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐφρόνει ὅτι τὸ πῦρ, ὁ ἀήρ, ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκε, καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα ἐκ τούτων συνίσταται· ὅσον δὲ ταῦτα ἐν ἀναλογίᾳ συμμεμιγμένα εἰσί, τόσον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὕτη σοφωτέρα ἐστί, τοὐναντίον δὲ ἡ δυσανάλογος κρᾶσις τῶν στοιχείων καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ἀνώμαλον καὶ ἄφρονα· ἡ νόησις δὲ τελεῖται, κατ' αὐτὸν, μᾶλλον διὰ τοῦ αἵματος, διότι ἐν τούτῳ κυρίως τὰ στοιχεῖα εὐκόλως συγκεράννυνται· ὅθεν τὸ αἷμα εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ τῶν παναρχαίων τούτων θεωριῶν ἐπήγασαν, καὶ εἶνε περίεργον ὅτι διετηρήθησαν καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη, οἱ ὅροι, οἷς χρώμεθα, πρὸς παράστασιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἤθους ἑνὸς ἀνθρώπου· λέγομεν π. χ. ὅτι οὗτος ἔχει *κρᾶσιν ἠπίαν ἢ ὀξύθυμον* κ.τ.λ. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐφρόνει ὅτι ὅταν τὰ συγκεραννύμενα στοιχεῖα ἐν τῷ αἵματι ὦσιν ἀραιά, οἱ ἄνθρωποι γίνονται νωθροί, ὅταν δὲ πυκνά, ὀξεῖς καὶ ζωηροὶ κ.τ.λ. Ἐκ τῆς *κράσεως* ὅθεν τῶν στοιχείων ἐξαρτᾶται τὸ *ἦθος*. Ὡσαύτως ὁ ὅρος *μελαγχολία* εἶνε ἐν χρήσει καὶ σήμερον, λαβὼν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Ἱπποκράτους περὶ τῆς μεταφορᾶς τῆς χολῆς εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐξ οὗ γεγονότος γεννῶνται αἱ θλιβεραὶ ἰδέαι, ἡ *μελαγχολία* μέχρι παραφροσύνης.

§ 2. Ὁ Ἱπποκράτης, ὅστις λέγεται ὅτι ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς τοῦ Ἡρακλείτου, ἐκ τῶν φυσιολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν τούτων δοξασιῶν ἔμπλεως, ἐδημιούργησε τὰς ἰατρικὰς αὐτοῦ θεωρίας περὶ ὑγρῶν, περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ξηροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ ἢ τοῦ ψυχροῦ, περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐκβάσεως τῶν νόσων, διὸ καὶ διὰ τὴν παθογένεσιν τῶν φρενικῶν νοσημάτων τοιαῦτα αἴτια παρεδέχετο. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὁ Ἱπποκράτης θετικὸς ὢν παρατηρητὴς καὶ ἄριστος κλινικὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ μορφῶν τινων παραφροσύνης. Δύο *εἴδη* δὲ κυρίως ἀναφέρει ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ: τὴν *μανίαν* καὶ *μελαγχολίαν*. Ἐν τοῖς *Ἀφορισμοῖς* αὐτοῦ (τόμ. VI ἔκδ. Littré) ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς ἐκβάσεως τῶν νόσων τούτων: «*καὶ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι* (ἐννοεῖ βεβαίως τὴν μανίαν ἢ καὶ μονομανίας τινὰς εὐθύμους) *ἀσφαλέστεραι* (δηλαδὴ μᾶλλον ἴάσιμοι), *αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς* (δηλαδὴ αἱ σοβαραὶ καὶ μελαγχολικαί, ἡ *λειπομανία*) *ἐπισφαλέστεραι* (ἧττον ἴάσιμοι)». Ἐπίσης περὶ τῆς συχνότητος τῆς φρενοβλαβείας κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους (Ἀφορισμοί, τόμ. IV) λέγει: «*τοῦ μὲν γὰρ ἦρος τὰ μανικὰ καὶ μελαγχολικὰ καὶ ἐπιληπτικὰ* (νοσήματα) κ.τ.λ.» Ὁ Ἱπποκράτης ὡσαύτως ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι ἕδρα τῆς ψυχῆς ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ ἐπιληψίας (Ἱπποκρ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κεφ. «περὶ Ἱερῆς νούσου») ἐντοπίζει σαφῶς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ δίδει τὴν ἐξήγησιν τῆς παθογενέσεως τῶν φρενικῶν νοσημάτων, λέγων τὰ ἑξῆς: (1) «. . . . . Εἰδέναι δὲ χρὴ τοὺς ἀνθρώ-«πους ὅτι ἐξ οὐδενὸς ἡμῖν αἱ ἡδοναὶ γίνονται καὶ αἱ εὐφροσύναι καὶ «οἱ γέλωτες καὶ παιδιαὶ ἢ ἐντεῦθεν (ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου) καὶ λύπαι καὶ «ἀνίαι καὶ δυσφροσύναι καὶ κλαυθμοί. Καὶ τούτῳ (τῷ ἐγκεφάλῳ) φρο-«νοῦμεν μάλιστα καὶ νοοῦμεν καὶ βλέπομεν καὶ ἀκούομεν καὶ γινώσκο-«μεν, τά τε αἰσχρὰ καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἡδέα καὶ ἀηδέα κ.τ.λ.» «Τῷ δὴ αὐτῷ τούτῳ καὶ μαινόμεθα καὶ παραφρονέομεν καὶ δείματα «καὶ φόβοι παρίστανται ἡμῖν . . . . . Καὶ ταῦτα πάσχομεν ἐκ τοῦ «ἐγκεφάλου πάντα, ὅταν οὗτος μὴ ὑγιαίνῃ, ἀλλ' ἢ θερμότερος τῆς φύ-«σεως γένηται ἢ ψυχρότερος ἢ ὑγρότερος ἢ ξηρότερος ἤ τι ἄλλο «πεπόνθῃ πάθος παρὰ τὴν φύσιν, ὃ μὴ ἐώθει».

Ἀκολούθως δὲ δίδει τὴν ἀκόλουθον ἐξήγησιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ γε-νικὰ αἴτια δύο μόνον μορφῶν τῆς παθήσεως τῶν φρενῶν (τῆς μανίας καὶ μελαγχολίας) συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν γενικὴν αὐτοῦ θεωρίαν περὶ τῶν ὑγρῶν: «Γίνεται δὲ ἡ διαφθορὰ τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ φλέγμα-«τος καὶ χολῆς· γνώσῃ δὲ ἑκάτερα ὧδε. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ φλέγ-«ματος (2) μαινόμενοι ἥσυχοί τέ εἰσι καὶ οὐ βοῶσιν οὐδὲ θορυβέουσιν, οἱ «δὲ ὑπὸ χολῆς κεκράκται καὶ κακοῦργοι καὶ οὐκ ἀτρεμαῖοι, ἀλλ' αἰεί «τι ἄκαιρον δρῶντες. Ἢν μὲν οὖν ξυνεχέως μαίνωνται, αὗται αὐτοῖς «καὶ προφάσεις εἰσί· ἢν δὲ δείματα καὶ φόβοι παριστῶνται ὑπὸ μετα-«στάσεως (μεταβολῆς) τοῦ ἐγκεφάλου· μεθίσταται δὲ θερμαινόμενος· «θερμαίνεται δὲ ὑπὸ χολῆς, ὁπόταν ὁρμήσῃ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κατὰ «τὰς φλέβας τὰς αἱματίτιδας ἐκ τοῦ σώματος. Ἀνιᾶται δὲ καὶ ἀσᾶται «παρὰ καιρὸν ψυχομένου τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ξυνισταμένου (συστελλο-«μένου) παρὰ τὸ ἔθος. Τοῦτο δὲ ἀπὸ φλέγματος πάσχει κτλ. ..... ».

Οἱ *χολώδεις* κατὰ τὸν Ἱπποκράτην ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τοὺς *μανια-*

(1) *Σημ.* Κατά τινας κριτικοὺς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀνήκει εἰς Ἱπποκρατικόν τινα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς. Ὁπωσδήποτε αἱ ἐκτιθέμεναι δοξασίαι ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Ἱπποκράτην καὶ τὴν σχολὴν αὐτοῦ.

(2) *Σημ.* Καὶ σήμερον ἔτι προκειμένου περὶ τοῦ χαρακτῆρος ἢ τοῦ ἤθους τῶν ἀν-θρώπων ὀνομάζομεν *φλεγματικοὺς* τοὺς ψυχροὺς καὶ ἀπαθεῖς ἀνθρώπους. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι τοιοῦτοί τινες ὅροι ἐν κοινῇ χρήσει σήμερον ὄντες ἔλκουσι τὴν κατα-γωγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἱπποκρατικῶν δοξασιῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κούς, ἢ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον *μανικούς*, τῆς σήμερον, οἱ *φλεγματώδεις* δὲ εἰς τοὺς *μελαγχολικοὺς* ἢ *λυπομανιακούς*.

§ 3. Παρὰ τῷ Πλάτωνι ἐπίσης σαφῶς καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς φιλοσοφίας τῶν προγενεστέρων σχολῶν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ περὶ ψυχῆς καὶ τῶν νοσημάτων αὐτῆς, ἀλλ' ὁ Πλάτων ἔδωκε μᾶλλον ἀφῃρημένην ἔννοιαν εἰς τὴν ψυχήν, θεωρῶν αὐτὴν μόριον θείας δυνάμεως· παρεδέχετο δὲ ὅτι αὕτη ἐκ τριῶν μερῶν συνίσταται, καὶ ὥριζε μάλιστα καὶ τὴν ἕδραν αὐτῶν ἐν τῷ σώματι· ἡ μὲν λογικὴ ψυχή, τὸ *λογιστικὸν* (αὕτη δὲ κυρίως ἐστὶ θείας πηγῆς) ἑδράζει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, διὰ τοῦτο δὲ τὰ νοσήματα αὐτῆς προέρχονται ἐκ τῶν θεῶν· τέσσαρα δὲ τοιαῦτα εἴδη παραφροσύνης ὥριζεν (ἴδε Πλάτωνος : Τίμαιον καὶ Φαίδωνα): τὴν παραφροσύνην *τῶν προφητῶν*, τὴν *τῶν ποιητῶν*, *τῶν ἐρώντων* καὶ *τῶν βακχευομένων*. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων δὲ μερῶν τῆς ψυχῆς τὸ *θυμοειδὲς* ἑδράζει ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ *ἐπιθυμητικὸν* ἢ *γεννητικὸν* ἢ *φυτικὸν* ἐν τῷ ἥπατι (ὅρα καὶ *Γαληνὸν* περὶ Ἱπποκρατικῶν καὶ Πλατωνικῶν δογμάτων βιβλ. 6ον καὶ 7ον). Ἐκ τῆς νόσου τῆς κατωτέρας ταύτης ψυχῆς προκύπτουσιν αἱ συνήθεις καὶ κοιναὶ τῶν ἀνθρώπων παραφροσύναι· τὰ αἴτια δὲ αὐτῶν εἰσὶ καθαρῶς φυσικὰ ἢ σωματικά, ἤτοι μεταβολὴ τῶν ὑγρῶν τῶν ῥεόντων μετὰ τοῦ αἵματος· ἡ ὀξύτης τοῦ φλέγματος καὶ τὸ πικρὸν τῆς χολῆς προξενοῦσι τὴν μελαγχολίαν, τὴν μανίαν, τὴν ἄνοιαν, ὡς ἐδόξαζε καὶ ὁ Ἱπποκράτης.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης εἰς δύο διαιρεῖ τὴν ψυχήν : εἰς *λογικὴν* καὶ εἰς *ἄλογον*· ἀλλ' ἡ ἕδρα αὐτῆς εἶνε μία, ἡ καρδία (*Γαληνός* : περὶ Ἱπποκρατικῶν καὶ Πλατωνικῶν δογμάτων βιβλ. 6ον καὶ 7ον. Ἀριστοτέλης : «Περὶ ψυχῆς καὶ περὶ ἀναπνοῆς» κεφ. 4). Τὴν ψυχὴν θεωρεῖ ἐκ μορίων αἰθέρος συνισταμένην, κατὰ τὴν περὶ *ἀτόμων* δοξασίαν τοῦ Δημοκρίτου, ἀλλ' ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ καὶ θερμότητα· ἑπομένως πρὸς ἐξήγησιν τῆς παραφροσύνης ἢ τῆς ψυχικῆς ἐν γένει καταστάσεως ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸν βαθμὸν τοῦ θερμοῦ ἢ τοῦ ψυχροῦ· ἐὰν τὰ ὑγρὰ τοῦ σώματος, ἡ μέλαινα χολὴ ἢ τὸ φλέγμα, ἔχωσιν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς ψυχῆς, τοῦτο συμβαίνει διότι εἰσὶ θερμὰ ἢ ψυχρά.

Τὰ αὐτὰ ἐφρόνουν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι φιλόσοφοι, ὡς ὁ Ἐπίκουρος, ὁ Χρύσιππος καὶ ἄλλοι θεωροῦντες τὴν ψυχὴν ὡς αἰθέρα, ὡς *πνεῦμα* ἐνέχον θερμότητα καὶ ἐξατμιζόμενον ἐκ τοῦ αἵματος, διὸ καὶ ὡς ἕδραν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῆς τὴν καρδίαν καὶ οὐχὶ τὸν ἐγκέφαλον ἐνόμιζον. Ὁ Θεόφραστος μάλιστα θεωρεῖ τὸν ἐγκέφαλον ὡς σπόγγον προωρισμένον νὰ μετριάζῃ τὴν θερμότητα τῆς ψυχῆς.

§ 4. Εἶτα ἔρχονται οἱ Ἀλεξανδρινοί, ἤτοι ἡ σχολὴ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἐπικούρου καὶ παραδεχθέντες τὴν περὶ ψυχῆς δοξασίαν τοῦ Πλάτωνος. Εἶνε τῷ ὄντι περίεργον ὅτι ἡ *πνευματιστικὴ* σχολὴ καὶ οὐχὶ ἡ *ὑλιστικὴ* διὰ τῶν ἰδεῶν αὐτῆς περὶ τῆς ἕδρας τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ συνέτεινεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς φυσιολογίας καὶ ἀνατομίας τοῦ ἐγκεφάλου. Οὕτω ὁ Ἐρασίστρατος καὶ ὁ Ἡρόφιλος (300 π.Χ.) οὐ μόνον ὡς ἕδραν τῆς ψυχῆς τὸν ἐγκέφαλον ἐθεώρουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειράθησαν ὡρισμένα μέρη αὐτοῦ ὡς κέντρον τῆς ψυχῆς νὰ ὑποδείξωσι. Διὰ τὸν Ἐρασίστρατον τοιοῦτον ἦν αἱ μήνιγγες, διὰ τὸν Ἡρόφιλον ἡ *ψαλὶς* τοῦ ἐγκεφάλου (voûte à trois piliers) (1). Μάλιστα δὲ ὁ Ἐρασίστρατος ἐξήνεγκε γνώμην, ἣν ἐπικυρεῖ σήμερον ἡ νεωτάτη ἐπιστήμη, ὅτι δηλαδή: ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις εὑρίσκεται ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας καὶ τῶν γύρων τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ δὲ Ἡρόφιλος (2) λέγεται ὅτι ἀνέταμε ἑξακόσια πτώματα ἀνθρώπων.

§ 5. Ἀργότερον ἐν Ρώμῃ ὁ Ἀρεταῖος ὁ ἐκ Καππαδοκίας ἀκμάσας ἐπὶ Δομιτιανοῦ (81 μ. Χ.) περιέγραψε κάλλιον παντὸς ἄλλου τῶν προϋπαρξάντων καὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ ἰατρῶν διάφορα εἴδη παραφροσύνης καὶ παραλύσεων, ὡς καὶ ἄλλας νόσους, μεταξὺ τῶν ὁποίων λίαν ἐπιτυχῶς καὶ μετὰ κλινικῆς δεινότητος ἐξέθηκε τὰ συμπτώματα τῆς ἐπιληψίας. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ τῆς διανοίας ἐντοπίζει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ· ἀνακαλύπτει τὴν διασταύρωσιν τῶν νεύρων ἐν τῷ προμήκει μυελῷ, ἐξηγῶν οὕτω τὴν μετὰ τὴν βλάβην τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ σώματος ἐπερχομένην παράλυσιν. Περιέγραψε πιστῶς καὶ ἀκριβῶς διάφορα εἴδη μανίας καὶ *μελαγχολίας*, καὶ τὴν *ἐρωτικὴν μονομανίαν*, ἀτελῶς δὲ καὶ τὴν *περιοδι-*

(1) *B. Ball*: Maladies mentales σελ. 8 καὶ ἑφεξῆς.
(2) *Ulisse Trélat*: Recherches historiques sus la folie. 1839. σελ. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κὴν κυκλικὴν μανίαν· ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ τῆς προγνώσεως τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν φρενοβλαβείας, ὡς καὶ περὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς θεραπείας τῶν παραφρόνων. Ὡς πρὸς τὸ δογματικὸν μέρος ὁ Ἀρεταῖος ἐν ἀρχῇ ἦν ὀπαδὸς τῶν περὶ ψυχῆς δογμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν στωϊκῶν, παραδεχθεὶς ὡς ἕδραν τῶν ψυχικῶν φαινομένων τὴν καρδίαν· εἶτα ὅμως ἠσπάσθη τὴν δοξασίαν τῶν νεοπλατωνικῶν, τουτέστι δύο ψυχάς, ὧν ἡ λογικὴ ἑδράζει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ δὲ ἄλογος ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ ἥπατι, ἐξηγεῖ δέ, ὅπως καὶ ὁ Ἱπποκράτης, τὴν παθογένεσιν τῶν φρενικῶν νοσημάτων, δοὺς ὅμως ἰδιαιτέραν ἐξήγησιν εἰς τὸν τρόπον τῆς γενέσεως τῆς μανίας καὶ μελαγχολίας, ἤτοι ὅτι ἡ μέλαινα χολὴ ἐρχομένη ἐν τῷ στομάχῳ προξενεῖ ἀντίδρασιν τοῦ ἐγκεφάλου *κατὰ συμπάθειαν*, ἐξ οὗ ἡ μανία, ὅταν δὲ λείψῃ ἡ ἀντίδρασις αὕτη, τότε ἔχομεν τὴν μελαγχολίαν.

Παραλείποντες τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, οἵτινες τὴν αὐτὴν γνώμην μετὰ τῶν προειρημένων συγγραφέων περὶ τῆς φρενοβλαβείας εἶχον ἐρχόμεθα εἰς τὸν μέγαν Γαληνὸν (131—201 μ. Χ.) τὸν μετὰ Χριστὸν τοῦτον Ἱπποκράτην.

Ὁ Γαληνὸς ὅστις ἔγραψε πεντακόσια βιβλία περὶ ἰατρικῆς, καὶ ἐπεβλήθη διὰ τοῦ πλούτου τῶν γνώσεων, τῆς εὐρείας διανοίας καὶ τῆς δεινότητος ὡς θεωρητικὸς ἅμα καὶ πρακτικὸς ἰατρὸς ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς σχεδὸν χρόνων, φαίνεται ὅτι δὲν εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι πολλοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ περιέγραψεν εἴδη τινὰ φρενοβλαβείας ἔχων ὑπ' ὄψιν προγενεστέρους συγγραφεῖς. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχεν ἰδιάζουσαν κλίσιν πρὸς θεωρητικὴν διερμήνευσιν τῶν φαινομένων, ἐκθέτει ἐν ἐκτάσει τὰς δοξασίας αὐτοῦ περὶ ψυχῆς καὶ τῶν φρενικῶν νοσημάτων. Ἠθέλησε νὰ συμβιβάσῃ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην παραδεχθεὶς μικτήν τινα θεωρίαν. Καθόλου παραδέχεται ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ἡ ἑστία τῶν ἑκουσίων κινήσεων, τῆς διανοίας, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς μνήμης· « *ἐνδείκνυται κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτὸν* (ἐγκέφαλον) » (*Γαληνός* : περὶ Ἱπποκρ. καὶ Πλάτων. δόγμ. βιβλ. 6ον). Ἀλλὰ πλὴν τῆς κατὰ Πλάτωνα ψυχῆς, ἣν οὗτος ὡς δύναμιν, ὡς θείαν τινὰ ὀντότητα ἐφαντάζετο, παραδέχεται *καὶ ψυχικὸν πνεῦμα*, λεπτεπίλεπτόν τινα *αὔραν ἢ οὐσίαν*, δι' ἧς ἡ ψυχὴ ἐπιδρᾷ καὶ ἔρχεται εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ *πνεῦμα* τοῦτο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προέρχεται ἐκ τῆς ἐξατμίσεως τῶν ὑγρῶν καὶ τοῦ αἵματος καὶ διὰ τῶν ἀρτηριῶν διαχέεται μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα λεπτυνόμενον μεταβάλλεται εἰς τὸ *κυρίως ψυχικὸν πνεῦμα*· ὥστε ἡ λεπτὴ αὕτη οὐσία ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς παραγωγῆς αὐτῆς θεωρεῖται ὡς *ζωϊκὸν πνεῦμα* (τὸ esprit vital τοῦ Stahl μεταγενέστερον), μετέπειτα δὲ λεπτυνόμενον παρέχει τὸ ὑλικὸν πρὸς γένεσιν τοῦ *ψυχικοῦ πνεύματος* (esprit animal τοῦ Van-Helmont, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως), (*Γαληνός* Περὶ δογμ. Ἱπποκρ. καὶ Πλάτων. Βιβλ. 7ον). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ψυχολογίαν του ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐκτὸς τῶν αἰσθητικῶν καὶ κινητικῶν ἰδιοτήτων ἔχει καὶ τρεῖς ἄλλας *ἡγεμονικὰς* δυνάμεις, ἤτοι τὴν μνήμην, τὴν κρίσιν καὶ τὴν φαντασίαν· ἡ ἄλογος δὲ ψυχή, ἥτις ἔχει ἕδραν τὴν καρδίαν καὶ τὸ ἧπαρ ἐνέχει τὸ *θυμοειδὲς* καὶ τὸ *γεννητικὸν* ἢ *φυτικὸν* ἢ *ἐπιθυμητικόν*. Τὸ *θυμοειδὲς* ὅμως συντάσσεται συνήθως καὶ συμμαχεῖ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πλάτωνος μετὰ τοῦ *λογιστικοῦ*. Ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ τῶν ψυχικῶν διαταράξεων, ἤτοι τῆς παραφροσύνης συνοψίζεται ὡς ἑξῆς : ἡ *παραφροσύνη* προέρχεται τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀραιώσεως ἢ ἐλαττώσεως τοῦ *ζωϊκοῦ πνεύματος*, τὸ δὲ ἐκ τῆς ὑγρότητος ἢ τοῦ ξηροῦ τῶν ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου· (1) ταῦτα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν τριῶν ἡγεμονικῶν ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς ἐλαττοῦντα, ἐξαφανίζοντα ἢ διαστρέφοντα αὐτάς· οὕτω δὲ ἔχομεν μετὰ τὴν βλάβην τῆς πρώτης ἰδιότητος (τῆς μνήμης) τὴν *ἄνοιαν* (démence), μετὰ βλάβην δὲ τῆς δευτέρας (τῆς κρίσεως) τὴν *μώρωσιν* (imbécillitè), ἡ βλάβη δὲ τῆς τρίτης προξενεῖ τὴν *μανίαν* καὶ τὴν *μελαγχολίαν* (*Γαληνός* : Θεραπ. Μεθ. βιβλ. 12 κεφ. 5).

Πρῶτος ὁ Γαληνὸς διακρίνει σαφῶς τὸ παραλήρημα τῶν ὀξειῶν νόσων τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν *φρενῖτιδα*, ἀπὸ τῆς χρονίας ἢ προσφάτου κλασικῆς φρενοβλαβείας (vésanie), ὡσαύτως δὲ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς κατὰ *συμπάθειαν* συνεπείᾳ παθήσεως τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος διαταράξεως τῶν φρενῶν.

Μετὰ τὸν Γαληνὸν σβέννυνται τὰ φῶτα τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ὡς καὶ πάσης ἄλλης γνώσεως ἐν γένει τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄρχεται ἡ ἐποχὴ

(1) Σημ. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης αἱ ἰδέαι αὗται εἰσὶν ἀπαράλλακτοι καὶ ὅμοιαι ταῖς τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων τῆς Ἰωνικῆς ἢ τῆς Ἀτομικῆς σχολῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ σκότους, ὅπερ βαθύτατον ἰδίως κατέστη κατὰ τὸν μεσαίωνα. Οἱ μετὰ τὸν Γαληνὸν ἰατροὶ ἐτήρουν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τὰ δόγματα αὐτοῦ καὶ παρεδέχοντο τυφλῶς τὰς ἰδέας τοῦ παρελθόντος, οὐδὲν ἀφ' ἑαυτῶν προστιθέμενοι ἢ ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτῶν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀμυδρόν τι φῶς διηύγαζε τὸ ἐπελθὸν σκότος καὶ ἀσθενής τις κίνησις σπασμωδικὴ τῶν νεναρκωμένων μελῶν τῆς ἐπιστήμης ἐγίγνετο.

§ 6. Ἡ μεγάλη ὅμως διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπανάστασις τῶν πνευμάτων προϊόντος τοῦ χρόνου ἔμελλε μοιραίως νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν ἰδεῶν. Μετὰ τῶν βαρβάρων λαῶν εἰσβαλόντων εἰς Εὐρώπην, μετὰ τῆς βαθείας ἀμαθείας καὶ τοῦ ἀξέστου καὶ ἀγροίκου τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῆς νέας εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν ὅ τε ἀρχαῖος ἐκπνέων Ἑλληνο-ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ ὁ ἀρτιγέννητος χριστιανισμός· ἡ σύρραξις ὑπῆρξε φοβερὰ καὶ αἱ ζημίαι μεγάλαι. ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἐχρησίμευσε τοὐλάχιστον ὡς πρόχωμα μετριαστικὸν κατὰ τῆς ὁρμῆς τοῦ χειμάρρου, ὅστις ἠπείλει τὸ πᾶν νὰ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ἀρχέγονον ἀγρίαν κατάστασιν. Αἱ ἰδέαι τῶν λειψάνων τοῦ πολιτισμοῦ, αἵ τε θεολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαί, ὡς καὶ ἡ ἀγρία εἰδωλολατρεία τῶν νέων φυλῶν συνεκεράσθησαν μετὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις ἔλαβεν ἔν τε τῇ ἐξωτερικῇ καὶ τῇ ἐσωτερικῇ αὐτοῦ μορφῇ ἰδιάζοντα τύπον· ὁ φανατισμός, αἱ προλήψεις καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι, τὰ τέκνα ταῦτα τῆς ἀμαθείας, προσέλαβον ὀξὺν καὶ ἄγριον χαρακτῆρα ἐν τῇ ἀκατεργάστῳ καὶ σφριγώσῃ νέᾳ κοινωνίᾳ· τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἡ πολιτεία, ἡ κοινωνία τὰ πάντα ἔλαβον θεοκρατικὴν χροιάν· τὸ ἔδαφος ἐγένετο κατάλληλον ὅπως βλαστήσωσιν οἱ διάβολοι, οἱ μάγοι, τὰ κακοποιὰ πνεύματα, οἱ θαυματοποιοί, οἱ ἅγιοι, οἱ μάρτυρες καὶ οἱ φανατικοί· πᾶν ἔκτακτον καὶ ἐκπλῆσσον φαινόμενον ἀπεδίδετο εἰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις· τὴν ἰατρικὴν διεμοιράσθησαν ἐξ ἴσου οἱ ἰατροὶ καὶ κληρικοί, τὰ συναξάρια καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ συμπεριελήφθησαν ἐν τῇ φαρμακολογίᾳ· πλησίον ἑνὸς καθαρτικοῦ καὶ ἐν εὐχέλαιον, ὄπισθεν ἑνὸς φλεβοτόμου καὶ εἷς ἐξορκιστής. Ὅ,τι καλὸν καὶ σοφὸν τῆς ἀρχαίας ἰατρικῆς ἐξέλειψεν ἡ παρεφθάρη καὶ διεστρεβλώθη. Φυσικὸν ἦτο ὅτι ἐκ πασῶν τῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου τῶν μᾶλλον ἐκπλησσουσῶν καὶ μυστηριωδῶν καὶ ἀκαταλήπτων ὡς ἐκ τῶν παραδόξων συμπτωμάτων, ἄτινα προσέβαλλον τὰς αἰθήσεις τοῦ ἀγροί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κου πλήθους, ἦσαν τὰ φρενικὰ νοσήματα, διὸ καὶ ἀπεδίδοντο εἰς μυστηριώδεις καὶ ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, εἰς τοὺς διαβόλους, εἰς τὰς μαγείας καὶ τὰ κακοποιὰ πνεύματα· οἱ κατεχόμενοι ὅθεν ὑπ' αὐτῶν ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτα ὄντα καὶ ἔπρεπε νὰ καῶσι, καὶ ἐκαίοντο, ἢ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἁγίων πρὸς ἐλευθέρωσιν ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῶν δαιμόνων, ἢ περιεφρονοῦντο καὶ ἐνεκλείοντο ἐντὸς ὑπογείων καὶ φυλακῶν· Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ κηρύξῃ ὅτι αἱ πνευματικαὶ διαταράξεις ἔχουσιν ἄλλην πηγὴν καὶ αἰτίαν.

Οὕτω κατεχομένη ἡ ἐπιστήμη τῆς φρενολογίας ὑπὸ τῶν δαιμόνων ὠδηγήθη διὰ τοῦ σκότους μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς *Ἀναγεννήσεως*, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν *ἀνεγεννήθη* πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὁπότε μόλις οἱ δαίμονες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὸ χάος, ἐξ οὗ ἡ φαντασία καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν λαῶν εἶχε φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, διαλυθέντος τοῦ σκότους ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεπῶς ἀνατέλλοντος ἡλίου τοῦ 19ου αἰῶνος.

Οὐχ ἧττον δαίμονές τινες παρέμειναν καὶ μέχρι σήμερον ἐπιμελῶς κρυπτόμενοι καὶ φιλοξενούμενοι εἴτε ἐν τῇ πτωχῇ καλύβῃ τοῦ χωρικοῦ, εἴτε ἐν τῷ στενῷ κρανίῳ τῶν μωρῶν καὶ τοῦ ἀγροίκου ἀνθρώπου.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὅμως καὶ αἱ λόγιαι τάξεις τῆς κοινωνίας εἶχον ἐμποτισθῇ ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων καὶ θεολογικῶν ἰδεῶν· διὸ βλέπομεν ἰατρούς τινας καὶ ἰατροφιλοσόφους τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν πνευματικῶν διαταράξεων καὶ τῶν καθόλου δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ νὰ προσδιδῶσι θεολογικὴν χροιάν.

§ 7. Οὕτω ὁ περιώνυμος Stahl (1660—1734) ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὴν λίαν ἀρχαίαν κατηγορίαν ἔχουσαν θεωρίαν τοῦ *ψυχισμοῦ* καὶ *ζωϊσμοῦ* τοῦ Γαληνοῦ (animisme-vitalisme), καὶ τὴν ὁποίαν πρότερον εἶχεν ἀναπτύξει ὁ Βέλγος Van-Helmont (1577—1664), ἔδωκε νέαν χροιάν, νέαν ἑρμηνείαν, συνάδουσαν πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἠθικὰς καὶ θεολογικὰς ἰδέας.

Ὁ συγγραφεὺς οὗτος πᾶσαν νόσον τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπέδιδεν εἰς τὴν διατάραξιν τῶν σχέσεων τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Κατὰ τὴν δοξασίαν αὐτοῦ ὁ ὀργανισμὸς εὑρίσκεται εἰς διηνεκῆ τάσιν πρὸς ἀποσύνθεσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνέστηκε χημικὰ στοιχεῖα ἕνεκα τοῦ ἀσταθοῦς τῶν ὀργανικῶν συνθέσεων διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δυνάμεων τοῦ φυσικοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόσμου. Ἀλλὰ τὴν ἀποσύνθεσιν ταύτην παρακωλύει μία ἰδιαιτέρα δύναμις τοῦ σώματος, μία ἀρχὴ ζωϊκὴ (principe vital), ἓν πνεῦμα ἢ, κατὰ τὸν van Helmont, μία ψυχὴ νοήμων ἰδιαιτέραν ὀντότητα ἀποτελοῦσα, ἥτις ἐφορεύει ἐπὶ πάντων τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τοῦ ὀργανισμοῦ, οἷον ἐπὶ τῆς θρέψεως, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν στοιχείων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἱστῶν, ἐπὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς, ἐπὶ πάσης λειτουργίας τῶν ὀργάνων, ἐπὶ τῶν ἐκκρίσεων, ἐπὶ τῆς πέψεως, ἐπὶ τῆς συσταλτικότητος τῶν μυῶν, ἐπὶ τῆς αἰσθητικότητος κ.τ.λ. Ὁ διαρκὴς δὲ οὗτος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τοῦ πνεύματος τούτου καὶ τῆς ὕλης ἐνόσῳ βαίνει ἁρμονικῶς καὶ συγκρατεῖται ἐντὸς ὁρίων τινῶν, πάντα τελοῦνται καλῶς ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ὑφίσταται πλήρης ὑγίεια τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος· ὅταν ὅμως διαταραχθῇ ἡ σχέσις αὕτη, τότε γεννᾶται ἡ νόσος. Διὰ νὰ συμβαίνωσι δὲ διαταράξεις τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐξ ὧν αἱ διάφοροι νόσοι, πρέπει νὰ προηγηθῇ διατάραξις καὶ διαστροφὴ τοῦ *πνεύματος* τοῦ διέποντος τὰς λειτουργίας ταύτας.

Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει, ἐνῷ ὁ σκοπὸς τῆς θείας Προνοίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ εἶνε ἀγαθός, νὰ καταμαστίζηται ἡ ἀνθρωποτης ὑπὸ τῶν νόσων; Τὸ αἴτιον τοῦ γεγονότος τούτου εἶνε, λέγει ὁ Stahl, ἡ παράβασις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀποστολῆς του, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἶνε τὸ πρῶτον ἁμάρτημα τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας καὶ τὰ ἀτομικὰ ἁμαρτήματα τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς παραβάσεως τῶν ἀρχῶν τῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς ἠθικῆς· ἕνεκα τῆς παραβάσεως ταύτης διαστρέφονται αἱ καλαὶ τάσεις τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπομένως ἡ ἰσορροπία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ σώματος διαταράσσεται, ἐξ οὗ προκύπτουσιν αἱ νόσοι τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος.

Κατὰ τὴν δοξασίαν λοιπὸν ταύτην τὸ ζήτημα τῆς νόσου εἶνε ζήτημα ἠθικῆς, διὸ καὶ ἡ φρενοβλάβεια ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἦν ἀντικείμενον ἀποστροφῆς. Οἱ φρενοβλαβεῖς ἐκηρύσσοντο ἀνήθικοι.

Τὴν μεταφυσικο-θεολογικὴν δοξασίαν τοῦ Stahl ὑπεστήριξαν μετέπειτα μετὰ θέρμης πολλῆς διάφοροι ἀντιπρόσωποι τῆς σχολῆς αὐτοῦ, ὧν οἱ περιφημότεροι ὑπῆρξαν ὁ Heinroth, μαθητὴς ὑπάρξας τοῦ γάλλου Pinel, ὡς καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Beneke. Κατὰ τὸν Hein-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

roth ἡ φρενοβλάβεια εἶνε νόσος τῆς ψυχῆς προκύπτουσα ἐκ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀνηθικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δοξασία ὅμως τῆς γερμανικῆς ταύτης σχολῆς ἐλέησε νὰ μετριασθῇ ὑπό τινων τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς. Οὕτω ὁ Ideler διατυπόνει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ διατάραξις τοῦ πνεύματος ὡς ἀρχὴν ἔχει τὴν μὴ ἐκ παραλλήλου, ἀλλ' ἄνισον ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων τάσεων καὶ ὁρμεμφύτων τῆς ψυχῆς. Ὅταν μία ἐκ τῶν τάσεων ἀναπτυχθῇ ὑπερμέτρως, τότε μεταβάλλεται εἰς πάθος ἰσχυρόν, τὸ ὁποῖον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν, τῆς κρίσεως καὶ τῶν αἰσθημάτων καὶ μεταβάλλει τὴν ὑγιᾶ κατάστασιν τῶν φρενῶν εἰς παθολογικήν.

Ἀλλ' ἡ καθημερινὴ παρατήρησις διδάσκει ὅτι οὐδέποτε ὑπάρχει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τοιαύτη παράλληλος ἀνάπτυξις καὶ ἰσορροπία τῶν διαφόρων τάσεων καὶ ὁρμεμφύτων, ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀνισορροπία αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ διάφορον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πνεύματος, ὅπερ παρατηροῦμεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἰδέαν ἔπρεπε πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται φρενοβλαβεῖς.

Κατὰ τὴν μεταφυσικο-θεολογικὴν ταύτην ψυχολογίαν, τὴν πλήρη ἀφῃρημένων ἰδεῶν, ἐννοεῖται ὅτι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ περὶ ἀλλοιώσεων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς αἰτίων τῆς διαταράξεως τῶν φρενῶν. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις εἰς τὰς παραδόξους ταύτας θεωρίας δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ. Ἐγεννήθη ἡ *Ἀνατομικὴ ἢ Σωματικὴ* λεγομένη σχολή, ἥτις ἀντεπροσωπεύθη ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Nasse, Vering, Friedreich καὶ ἄλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἐνθερμότερος ἀντιπρόσωπος ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Jacobi (1).

§ 8. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην αἱ ψυχικαὶ νόσοι, ἤτοι ἡ φρενοβλάβεια, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ συμπτώματα μιᾶς σωματικῆς ἢ ὀργανικῆς παθήσεως, ἧς ἡ ἕδρα δέον νὰ ζητηθῇ πλὴν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐν ταῖς διαφόροις πρὸ πάντων συσκευαῖς τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι, τῷ γεννητικῷ καὶ ἀναπνευστικῷ συστήματι κ.τ.λ. Τὴν ἰδέαν ταύτην, ἥτις εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶνε ὀρθή, ἀνέπτυξεν ἰδίως ὁ Jacobi ὁρμηθεὶς κυρίως ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλάκις ὑφίσταται

(1) B. Ball. Leçons sur les maladies mentales 1883.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φρενοβλάβεια ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως ἐν αὐτῷ τῷ ἐγκεφάλῳ, τῷ ὀργάνῳ δηλαδὴ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὑφίστανται διάφοροι βλάβαι τῶν λοιπῶν σπλάγχνων. Οὗτος κυρίως εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς θεωρίας τῆς *κατὰ συμπάθειαν* λεγομένης φρενοβλαβείας, τοὐτέστι τῆς διαταράξεως τῶν φρενῶν κατὰ συμπάθειαν ἕνεκα παθήσεώς τινος τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐθεώρει ὡς ἔχον εἰδικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ἐπομένως ἐπὶ τοῦ εἴδους καὶ ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς φρενοβλαβείας.

Ἡ δοξασία αὕτη ἔχει τι τὸ ὑπερβολικὸν καὶ τὸ ἐλαττωματικὸν ὅτι ἀπομακρύνει τὴν προσοχὴν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ δίδει πλειοτέραν τοῦ δέοντος σημασίαν εἰς τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὐχ ἧττον ἡ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται, εἶνε ὀρθὴ καὶ συγκεκριμένη, διότι θεωρεῖ ἀπαραίτητον συνθήκην πρὸς γένεσιν τῆς φρενοβλαβείας τὴν διατάραξιν τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καθόλου, ἐπερχομένων κατ' ἀνάγκην συνεπείᾳ ἀλλοιώσεων ἄλλων ὀργάνων.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ *Σωματικὴ* αὕτη σχολή, ἧς αἱ θεωρίαι συμπληρωθεῖσαι καὶ τελειοποιηθεῖσαι διὰ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης διηρμηνεύθησαν λαμπρῶς διὰ τοῦ ἐξαιρέτου καὶ κλασικοῦ συγγράμματος τοῦ Griesinger, (1) καὶ ἐγένοντο καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν ἀσπασταί, ἐνίκησε κατὰ κράτος καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐν ὅλῃ τῇ Εὐρώπῃ τὴν παλαιὰν σχολὴν τῆς ἀφῃρημένης ψυχολογίας, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς νίκης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐγκατάστασις τῆς φρενολογίας ἐν τῇ σειρᾷ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἠκολούθησαν καὶ ἐν Γαλλίᾳ αἱ ἰδέαι περὶ τῶν διαταράξεων τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τῶν ἐκδηλουμένων διὰ τῶν ψυχικῶν λεγομένων νόσων, ἤτοι τῆς φρενοβλαβείας. Ναὶ μὲν οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἰατροφιλόσοφοι καὶ ἰατροὶ δὲν προέβησαν εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ θέσωσιν ὡς βάσιν τῶν συστημάτων αὐτῶν τὴν μεταφυσικο-θεολογικὴν ψυχολογίαν τῶν Γερμανῶν (ἂν καὶ παρομοία δοξασία ἐπεκράτει καὶ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα), ἀλλ' ὁπωσδήποτε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος καὶ οὗτοι ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν πνευματιστικῶν δοξασιῶν καὶ τῆς ἀφῃρημένης

(1) Traité des maladies mentales. trad. 1873.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψυχολογίας, ἂν καὶ ὑπὸ ἧττον παράδοξον μορφήν, ἡ ἐν Γερμανίᾳ δοξασιῶν, αἵτινες ἐπίεζον πανταχόθεν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα καὶ ἐπέδρων ἐκ τῶν προτέρων ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐρεύνης, ἐξηγήσεως καὶ μελέτης τῶν φρενοπαθειῶν.

§ 9. Ἤδη ὁ Pinel καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Esquirol, οἱ εὐεργέται οὗτοι καὶ ἐλευθερωταὶ τῶν φρενοβλαβῶν καὶ θεμελιωταὶ τῆς νεωτέρας φρενολογίας, εἶχον θέσῃ ὡς δόγμα ὀρθοδοξίας ἐπιστημονικῆς, ὅτι κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν δὲν ὑφίστανται ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις, καὶ ὅτι ὁ φρενολόγος ἰατρὸς ὀφείλει μὲν νὰ μελετᾷ τὰ φρενικὰ νοσήματα διὰ τῆς κλινικῆς μεθόδου, ἀλλ' ἀκολουθῶν πρὸς διάγνωσιν τῆς μορφῆς αὐτῶν καὶ πρὸς ταξινόμησιν τὴν μέθοδον τῶν ψυχολόγων, καθ' ἣν οὗτοι, ὡς γνωστόν, ἔχουσι διαιρέσει τὴν ψυχὴν εἰς ὡρισμένας δυνάμεις ἢ ἰδιότητας (facultés) ἤτοι εἰς ἔνστικτα, εἰς κρίσιν, εἰς μνήμην, εἰς πάθη κ.τ.λ., τὴν μεγαλειτέραν ἢ μικροτέραν βλάβην τῶν ὁποίων λαμβάνουσιν ὡς βάσιν διαιρέσεως τῆς φρενοβλαβείας κατὰ μορφάς. Δὲν ἠρνοῦντο ὅμως ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἠθικοῦ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ, ὡς καὶ τἀνάπαλιν, τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀλλοιώσεων τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἐπὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, θεωροῦντες τὸ πνεῦμα στενῶς συνδεόμενον μετὰ τῶν ὑλικῶν ὄρων, ἐξ ὧν ἐξαρτῶνται αἱ λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου.

Ὁ Esquirol ἔλεγεν : Ἐὰν ἐχεφρονῇ ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ ἐγκεφάλου, βεβαίως πρέπει δι' αὐτοῦ πάλιν νὰ παραφρονῇ Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Pinel εἶχε παραδεχθῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παθήσεων τῆς μήτρας ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς φρενοβλαβείας, ὁ δὲ Esquirol ἐδημιούργησε τὴν *ἐπιλόχειον φρενοβλάβειαν* καὶ ἐφρόνει τὸ δυνατὸν τῆς σχέσεως τῶν παθήσεων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος πρὸς τὰς πνευματικὰς διαταράξεις, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀμφότεροι παρεδέχθησαν τὴν *κατὰ συμπάθειαν φρενοβλάβειαν* τοῦ Jacobi.

Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἴσχυσαν αἱ δοξασίαι αὗται τοῦ Pinel καὶ Esquirol, αἵτινες ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἀπέχουσι λίαν τῶν τερατωδῶν δοξασιῶν τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς σχολῆς τοῦ Stahl καὶ Heinroth, ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν φαίνονται διαφυγοῦσαι ἐντελῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀφῃρημένης ψυχολογίας καὶ τοῦ ἐπικρατήσαντος πνεύματος τῆς φιλοσοφίας τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν τῶν τόσῳ γονίμων εἰς μεταφυσικὰς ἰδέας οὐχὶ σπανίως ἐκ λέξεων μόνον συνισταμένας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τούτοις ἐξαιρέσει τοῦ δόγματος τῆς σχολῆς ταύτης, ὅτι ἡ φρενοβλάβεια εἶνε νόσος τοῦ ἐγκεφάλου ἄνευ ἀλλοιώσεων, κατὰ τὰ ἄλλα οἱ θεμελιωταὶ αὐτῆς ὑπῆρξαν πρὸ πάντων ἰατροὶ θετικοὶ ἐπιστήμονες, διὸ τὰς νόσους τοῦ πνεύματος καθυπέβαλλον εἰς τὴν αὐτὴν μέθοδον ἐξετάσεως, εἰς ἣν καὶ τὰς λοιπὰς νόσους τοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι εἰς τὴν διὰ τῆς κλινικῆς μεθόδου μελέτην αὐτῶν καὶ ἐχρησίμευσαν οὕτω ὡς πρόδρομοι τῆς καθαρᾶς καὶ μᾶλλον σαφοῦς *ψυχικο-σωματικῆς* σχολῆς, ἀφ' ἧς ἄλλως δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς ἡ ἰδική των, ὡς θέλομεν ἴδει. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς προόδου εἰς τὸν σπουδαιότατον τοῦτον κλάδον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, τὴν φρενολογίαν. Ὁ φρενοβλαβὴς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀσθενὴς καὶ οὐχὶ ὡς ἁμαρτωλὸς ἢ ἀνήθικος· ὡς ἀσθενὴς δὲ ὤφειλε νὰ ὑποβληθῇ, πλὴν τῆς ἠθικῆς θεραπείας, εἰς ἣν, εἶνε ἀληθές, ἔδιδον πλειοτέραν τοῦ δέοντος σημασίαν, καὶ εἰς σωματικὴν ἢ φαρμακευτικὴν θεραπείαν.

Ἡ ὑποδειχθεῖσα αὕτη ὁδὸς ἦν ἐπιστημονικωτάτη καὶ γόνιμος εἰς παρατηρήσεις καθαρῶς ἰατρικάς, ὧν αἱ ἐπιστημονικαὶ, φιλοσοφικαὶ καὶ πρακτικοῦ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος συνέπειαι δὲν ἔμελλον ἐπὶ πολὺ νὰ βραδύνωσι. Διὰ τῆς προόδου τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας, ὡς καὶ διὰ τῶν βαθμηδὸν ἐπισωρευθεισῶν κλινικῶν παρατηρήσεων οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία ἐναπελείφθη, ὅτι ἡ φρενοβλάβεια δὲν εἶνε νόσος τοῦ πνεύματος, νόσος ἄνευ ἀλλοιώσεων τῆς ὕλης, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην παράγεται ἐκ τῆς διαταράξεως τῶν ὑλικῶν ὄρων τῆς ζωῆς τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ἧς διαταράξεως προκύπτουσι τὰ νοσηρὰ συμπτώματα, ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ψυχικῶν λεγομένων νοσημάτων ὡς βάσις ἀπαραίτητος ὑπόκεινται ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις ὑποπίπτουσαι ἢ μὴ εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Pinel καὶ Esquirol ἦν ἐπόμενον ὅτι θὰ προήρχετο ἐκ τῆς *Σωματικῆς* ἢ *Ἀνατομικῆς* σχολῆς, ὡς συνέβη ἐν Γερμανίᾳ.

§ 10. Αἱ ἀνατομικο-παθολογικαὶ ἔρευναι ὑπὸ ἐξόχων φρενολόγων, οἷοι ὁ Foville, Calmeil, Bayle, Georget, Falret, Parchappe, προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξηκολούθουν δραστηρίως· τινὲς εἰς οἱανδήποτε μορφὴν φρενοβλαβείας εὕρισκον ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου ἢ παθήσεις ἄλλων ὀργάνων· ἐγίνετο μετ' ἐπιστημονικῆς λεπτομερείας ἡ σπουδὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ ἐγκεφάλου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπακολουθούσας πνευματικὰς διαταραχάς· ἀνεκαλύφθη οὕτω ἡ *χρονία περιεγκεφαλῖτις* ἢ ἄλλως λεγομένη *Γενικὴ παράλυσις τῶν φρενοβλαβῶν*, τοὐτέστι μία μορφὴ φρενοβλαβείας παρέχουσα τὰς χονδροειδεστέρας ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν νεκροψίαν, ἀλλοιώσεις, ἃς πρότερον ἐνόμιζον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς νόσου καὶ οὐχὶ ὡς αἴτιον ταύτης.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἐπίδρασις τῆς παλαιᾶς σχολῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἐνίων ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς *Ἀνατομικῆς σχολῆς* ἦν τοιαύτη, ὥστε οὗτοι θέσαντες κατὰ μέρος τὰς παρατηρηθείσας ἀλλοιώσεις τῆς *Γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν*, ὡς καὶ τινας ἄλλας *χρονίας μηνιγγίτιδας* καὶ *ἐγκεφαλῖτιδας* καὶ *ἀνιούσας μυελίτιδας* προξενούσας πνευματικὰς διαταράξεις καὶ θεωρήσαντες ταύτας ὡς ἐξαίρεσιν εἰς τὸν γενικὸν κανόνα, ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τοῦ Pinel καὶ Esquirol ἀποφανθέντες ὅτι ἡ φρενοβλάβεια εἶνε νόσος ἄνευ ἀλλοιώσεων.

Ἡ σύγχυσις ὑπῆρξεν οὐ σμικρά, αἱ δὲ ἀποχρώσεις τῶν διαφόρων συγγραφέων πολλαί. Ἡ πάλη μεταξὺ τῆς παλαιᾶς σχολῆς καὶ τῆς νέας ὑπῆρξε λίαν ζωηρά. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς πρώτης οὐδέποτε ἔβλεπον ἀλλοιώσεις ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ κατὰ τὴν νεκροψίαν. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς δευτέρας τοὐναντίον πάντοτε σχεδὸν εὕρισκον τοιαύτας. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἀποκλειστικότης αὕτη τῶν δύο ἀντιθέτων μερίδων ἔπρεπε νὰ παρακινήσῃ τὰ μετριοπαθέστερα καὶ συντηρητικώτερα πνεύματα, ὅπως τάμωσι τὴν μέσην ὁδόν, ἐν ᾗ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρηται ἡ ἀλήθεια· οὕτω ἐδημιουργήθη ἐν μέσῳ τοῦ ἀγῶνος ἡ *ψυχικο-σωματικὴ* σχολή, ἥτις ἐν μέρει ἱκανοποιεῖ ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη, ὁμολογουμένως δὲ πλειότερον τοὺς ἀνατομιστάς.

Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην οὐδεμία πνευματικὴ διατάραξις εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ ἄνευ ὑλικῆς τινος μεταβολῆς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις φρενοβλαβείας, εἶνε ἀληθές, ὅτι οὐδεμία ὀργανικὴ ἀλλοίωσις κατὰ τὴν νεκροψίαν ἀπαντᾷ· ἀλλὰ γνωστὸν τυγχάνει ἐκ τῆς γενικῆς παθολογίας, ὅτι παντὸς ὀργάνου αἱ λειτουργίαι εἶνε δυνατὸν νὰ διαταραχθῶσι, χωρὶς οὐδεμία ἀλλοίωσις, οὐδὲν σημεῖον ἐν τῇ νεκροψίᾳ νὰ ἐξηγῇ τὰ ἐπελθόντα κατὰ τὴν ζωὴν συμπτώματα τῆς νόσου. Τὰς τοιαύτας δὲ τότε νόσους ὀνομάζομεν *δυναμικὰς* ἢ *λειτουργικάς*. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οὐδεμία ἐγένετο ἀλλοίωσις ἢ τροποποίησις εἰς τὴν ἐν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δόμυχον ὑφὴν καὶ διάταξιν τῶν μορίων τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων τοῦ ὀργάνου ἐν καιρῷ ζωῆς, ἀλλ' ὅτι ἡ γενομένη τροποποίησις εἶνε τόσον λεπτή, ὥστε διαφεύγει ἡμᾶς ὡς ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν μέσων καὶ ἐργαλείων, δι' ὧν ἐξετάζομεν τοὺς ἱστούς, ἢ ἐκλείπει μετὰ θάνατον· διὸ μία ὑπεραιμία π. χ. ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἡ λῆψις οἰνοπνεύματος ἢ ἄλλης τοξικῆς οὐσίας, ἂν καὶ ἐπιφέρῃ ἐν καιρῷ ζωῆς συμπτώματα ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, οἷον μέθην, παραληρήματα, ὀπτασίας, παραναίας κτλ., οὐχ ἧττον μετὰ θάνατον οὐδὲν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διακρίνεται.

«Ὁ ἐγκέφαλος, λέγει ὁ Dagonet (1), εἶνε πασιφανῶς τὸ ὄργανον »τοῦ νοός· τοῦτο εἶνε γεγονὸς ἀποδειχθὲν κατ' ἀναμφισβήτητον τρό»πον διὰ τῶν κλινικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐπιστημονικῶν γεγονότων »ἀνεπιδέκτων πάσης συζητήσεως. Πολλάκις ἔθηκαν τὸ ζήτημα ἂν ἡ »φρενοβλάβεια εἶνε νόσος τῆς ψυχῆς ἢ νόσος τοῦ σώματος· εἶπον ὅτι »ὁ φρενοβλαβὴς εἶνε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος πλανᾶται ἢ παρασύρεται »εἰς πλάνην ὑπὸ πάθους τινὸς σφόδρα ἀναπτυχθέντος, ὑπεστήριξαν δὲ »τὴν τοιαύτην γνώμην διὰ τῶν ἑξῆς ἐπιχειρημάτων : 1ον Δὲν εὑρί»σκουσι κατὰ τὴν νεκροψίαν οὐδεμίαν ἐγκεφαλικὴν βλάβην εἰς μέγα »πλῆθος φρενοβλαβῶν. 2ον Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ φρε»νοβλάβεια παράγεται ἐξ ἠθικῶν αἰτίων (λύπη, δυστυχίαι, πάθη »κ.τ.λ.). 3ον Συχνάκις οἱ φρενοβλαβεῖς θεραπεύονται δι' ἠθικῆς θε»ραπείας.

»Εἶνε τῷ ὄντι ἀληθὲς ὅτι πολλάκις αἱ ἠθικαὶ ἐντυπώσεις, τὰ πάθη, »αἱ λύπαι καὶ αἱ φροντίδες σπουδαίως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν »τῆς φρενοβλαβείας, ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτῶν φέρεται κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ »τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐπὶ τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν »ὡς ὄργανα τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων. Πρῶτον ὑλικῶς διαταράσσονται »τὰ ὄργανα ταῦτα καὶ συνεπῶς ἐπέρχεται ὡς ἐκδήλωσις ἡ διατάραξις »τοῦ πνεύματος».

Οἱανδήποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχῃ τις περὶ τῆς οὐσιώδους φύσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ ὑπάρξεως ἀπὸ τῆς ὕλης, σήμερον εἶνε ἀποδεδειγμένον, λέγει ὁ Maudsley (2), ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ

(1) Maladies mentales· introduction σελ. 3 καὶ ἑφιξῆς. 1876.
(2) Le crime et la folie. 1880 σελ. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πνεύματος γίνονται διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν, ἐν αἷς εὑρίσκονται τὰ στοιχεῖα τοῦ συστήματος τούτου. Ἐὰν τὰ νευρικὰ στοιχεῖα ταῦτα εὑρίσκωνται ἐν ὑγιείᾳ, καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος εἰσὶν ὑγιεῖς, ἐὰν δὲ ὦσιν ἀσθενῆ, τότε καὶ αἱ πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις γίνονται παθολογικαί. Ἡ φρενοβλάβεια προέρχεται ἐξ ἐγκεφαλικῆς βλάβης, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ διατάραξις τοῦ πνεύματος, τοὐτέστι τῆς διανοίας, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς θελήσεως, καθολικὴ ἢ μερική, ἀλλ' εἰς βαθμὸν καὶ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὸ ἄτομον νὰ καταστάθῃ ἀνίκανον νὰ διευθύνῃ τὰς συνήθεις αὐτοῦ σχέσεις ἐν τῷ βίῳ. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ αἰτία ἡ παραγαγοῦσα τὴν φρενοβλάβειαν, κατ' ἀνάγκην πρότερον ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ ὀργάνου τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐπελθοῦσα δὲ διατάραξις ἐν τῷ ὀργάνῳ τούτῳ *δυναμικὴ* οὖσα εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἐὰν ἐπιμείνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον, προξενεῖ καὶ ὀργανικὰς ἀλλοιώσεις ὑποπιπτούσας εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν κατὰ τὴν νεκροψίαν διὰ τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης, οἷς χρώμεθα σήμερον.

Ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ φυσιολόγοι, ὁ Longet, Schiff, Vulpian, κλπ. καὶ ἅπαντες οἱ φρενολόγοι, ὁ Foville, Parchappe, Baillarger, Morel, Griesinger, Goll, Carpenter, Maudsley καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, εἰσὶ σύμφωνοι ὅτι ἐν τῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου τῇ ἀπαρτιζομένῃ ἐξ ἀπείρου πλήθους διαφόρων εἰδῶν κυττάρων, τελοῦνται τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ ὅτι πᾶσα παθολογικὴ ἐκδήλωσις τούτων εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς τροποποιήσεως τῶν ὑλικῶν ὅρων τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου. Τὴν φρενοβλάβειαν θεωροῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς νόσον τοῦ ἐγκεφάλου *δυναμικὴν ἢ λειτουργικήν*, ὡς τοιαύτη δὲ δὲν ἀφίνει ἴχνη ἁπτὰ κατὰ τὴν νεκροψίαν, ὡς συμβαίνει τοῦτο ἄλλως εἰς πάντα τὰ ὄργανα καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας δυναμικὰς νόσους τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὰς καλουμένας *νευρώσεις*, οἷον εἰς τὸν *ὑστερισμόν*, εἰς τὴν *ἐπιληψίαν*, εἰς τὰς διαφόρους νευραλγίας, σπασμοὺς μιμικοὺς κ.τ.λ.

Ὥστε ἡ συντηρητικὴ αὕτη σχολὴ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν καθαρῶς *Σωματικήν*, ὅτι παραδέχεται μὲν πάντοτε ἀλλοίωσιν ὑλικὴν ἐν τοῖς στοιχείοις τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει πρὸς αὐτήν, ὅτι ἡ ἀλλοίωσις αὕτη ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς οὖσα λειτουργικὴ ἢ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυναμική, συνισταμένη δηλ. εἰς ἄγνωστόν τινα μεταβολὴν τῶν σχέσεων τῶν λεπτεπιλέπτων μορίων τῆς ὕλης τῶν κυττάρων πρὸς ἄλληλα ἐν καιρῷ ζωῆς, διήκει ὡς τοιαύτη πολλάκις ἐπ' ἀόριστον χρόνον ἄνευ τοιούτων κοινῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων, αἵτινες ἐν τῇ νεκροψίᾳ νὰ ὑποπίπτωσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, χωρὶς ν' ἀρνῆται ἀφ' ἑτέρου ὅτι παρατηροῦνται ἐνίοτε κατὰ τὴν νεκροψίαν ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλ' αὐταὶ εἰσὶν ἀποτέλεσμα τῆς περὶ τὴν θρέψιν τοῦ ἐγκεφάλου σὺν τῷ χρόνῳ διαταράξεως τῆς ἐπακολουθούσης τὴν φρενοβλάβειαν. Ἐνῷ τοὐναντίον πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς *Σωματικῆς ἢ Ἀνατομικῆς* σχολῆς ἐφρόνουν, ὅτι ἡ φρενοβλάβεια εἶνε νόσος ὀργανική, αἱ δὲ ἀλλοιώσεις κατ' αὐτὴν δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν ἀλλοιώσεων τῆς [illegible]ινῆς ἐγκεφαλίτιδος (Sc. Pinel) (1), εἰμὴ κατὰ βαθμόν· διὸ καὶ πάντοτε ἐν τῇ νεκροψίᾳ, ὅταν ἐπὶ χρόνον τινὰ διαρκέσῃ ἡ νόσος, κατ' ἀνάγκην ὑπάρχουσιν ἀνατομικαὶ βλάβαι, τὰ ἐλάχιστα δὲ σημεῖα ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, οἷον σμικρὰν αὔξησιν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὑγροῦ, ἀμφίβολον σκληρότητα ἢ ἀπαλότητα τῆς συστάσεως τῆς μυελώδους οὐσίας, ὑπεραιμίαν ἐλαφρὰν ἢ ἀναιμίαν, πάχυνσιν τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων ἢ διάτασιν αὐτῶν, βαθυτέραν χροιὰν τῆς λευκῆς οὐσίας κ.τ.λ. ἐθεώρουν ὡς ἀπόδειξιν προϋπαρξάσης βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου, ἥτις ἐπήνεγκεν ἐν καιρῷ ζωῆς τὴν φρενοβλάβειαν καὶ οὐχὶ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς νόσου ταύτης.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ἡ *Συντηρητικὴ* αὕτη σχολὴ συνεφώνει πρὸς τὴν καθαρῶς Ψυχολογικὴν κατὰ τοῦτο, ὅτι παρεδέχετο τὴν δοξασίαν τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν *δυαδικὴν δοξασίαν*, καθ' ἣν δηλ. ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται συνιστάμενος ἐκ πνεύματος καὶ ὕλης, ἐνῷ ἐξ ἄλλου διίστατο πρὸς αὐτήν, πρῶτον μὲν διότι παρεδέχετο ὡς ἀπαραίτητον τὴν ὕπαρξιν ἀλλοιώσεως τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, καὶ δεύτερον, διότι δὲν παρεδέχετο πάθησιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ ἀνεξαρτήτως τῆς ὑλικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἐγκεφάλου, οὔτε δὲ ἐλάμβανε πρὸς ταξινόμησιν τῶν μορφῶν τῆς φρενοβλαβείας τὰς αὐθαιρέτους τῶν ψυχολόγων ὑποδιαιρέσεις τοῦ πνεύματος εἰς διαφόρους *εἰδικὰς δυνάμεις* — facultés — (μνήμης, προσοχῆς, κρίσεως, συζευ-

(1) Scipion Pinel. Traité de pathologie cérabrale 1844.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτικῆς δυνάμεως τῶν ἰδεῶν κ.τ.λ.), ἐφ' ὧν οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐστήριζον τὴν ταξινόμησιν τῶν εἰδῶν τῆς φρενοβλαβείας.

Οὕτω ἐν συνόψει ἡ ψυχικο-σωματικὴ σχολὴ συμφωνεῖ μὲν πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ὡς πρὸς τὸ δόγμα τῆς *δυαδικῆς* φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαφέρει ὡς πρὸς τὴν γνώμην περὶ τῆς σχέσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ὕλην, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παθήσεως αὐτοῦ.

§ 11. Δὲν δυνάμεθα σαφέστερον νὰ ἐκθέσωμεν τὰς διαφορὰς ταύτας τῶν δοξασιῶν, εἰμὴ παρενθέτοντες ἐνταῦθα τὰς ἰδέας ἑνὸς τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων προσώπων τῆς ψυχικο-σωματικῆς σχολῆς τοῦ J. P. Falret (1).

«Ὁ ἄνθρωπος, ὥς τι ὅλον θεωρούμενος, συνίσταται ἐκ δύο διαφόρων »στοιχείων, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ἀλλ' ἡ στενοτάτη αὐτῶν »καὶ ἀδιάλυτος ἕνωσις ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ὑπάρξεώς του »ἐδῶ κάτω εἰς τὸν κόσμον. Οὕτω καίτοι παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν »δύο διαφόρων στοιχείων ἐν τῇ φύσει ἡμῶν καὶ διακηρύττοντες ἐπι»σήμως ὅτι εἴμεθα ὀπαδοὶ τῆς *δυαδικῆς* φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀνα»γνωρίζομεν ἐν τούτοις ἀφ' ἑτέρου μετὰ τῶν πλείστων ἀνθρωπολόγων, »ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων, ὅτι τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τοσοῦτον »στενῶς συνδεδεμένα εἰσίν, ὥστε εἶνε ἀδύνατον, εἴτε ἐν φυσιολογικῇ »εἴτε ἐν παθολογικῇ καταστάσει, νὰ ἀνακαλύψῃ τις ψυχολογικόν τι »φαινόμενον, ὅπερ νὰ μὴ παρήχθη ἐκ τῆς ταὐτοχρόνου ἐνεργείας καὶ »τῶν δύο τούτων στοιχείων.

»Παρὰ τῷ ὑγιεῖ ἀνθρώπῳ, ὡς καὶ παρὰ τῷ πάσχοντι, πᾶν διανοη»τικὸν ἢ ἠθικὸν φαινόμενον προϋποθέτει ὡς ἀπαραίτητον ὅρον τὴν »συνεργασίαν τοῦ ἐγκεφάλου. Δὲν δύναταί τις νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ »ὀργάνου τούτου, χωρὶς ταὐτοχρόνως νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν »καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων· καὶ ἀντιστρόφως, δὲν δύναταί τις νὰ ἐπι»δράσῃ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ »τοῦ ἐγκεφάλου ἢ ἐφ' ὅλου τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ τοῦτο »δὲν ἀρκεῖ ἵνα ἐννοήσῃ τις τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν δύο στοιχείων τῆς »ἡμετέρας φύσεως. Καὶ ἐνταῦθα ἀκριβῶς διαφέρει ἡ ἡμετέρα δοξασία

(1) J. Falret: Les maladies mentales et les asiles d'aliénés. 1864. Introduction X—XIV.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»τῶν πλείστων ὀπαδῶν τῆς *δυαδικῆς* δοξασίας. Ἄνευ τῆς ἑρμηνείας, »ἣν θὰ δώσωμεν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν δύο στοιχείων, δὲν »θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νοήσωμεν καλῶς οὔτε τὴν γένεσιν τῶν ἰδεῶν καὶ »τῶν αἰσθημάτων ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει τῶν φρενῶν τοῦ ἀνθρώ»που, οὔτε τὴν γένεσιν τῆς παρανοίας ἐν παθολογικῇ καταστάσει αὐτῶν.

«Καθ' ἡμᾶς τῷ ὄντι, ἡ ἐγκεφαλικὴ λειτουργία—ἵνα ἰατρικῶς ὁμι»λήσωμεν—ἢ ἡ ἐκδήλωσις τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν φαινομένων—ἵνα »μεταχειρισθῶμεν τὸν ὅρον τῶν φιλοσόφων—εἶνε ὑποκειμένη εἰς ὅλως »ἰδιάζοντας νόμους, διαφέροντας τῶν ἄλλων, οἵτινες διέπουσι τὰς λει»τουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς εἰδικῆς ταύτης »λειτουργίας ἔγκειται εἰς τὸ νὰ δύναται αὕτη κατὰ τὴν ἐξάσκησίν της »νὰ παρατηρῇ ἑαυτὴν καὶ νὰ κατέχῃ κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους τῆς »ἐνεργείας αὐτῆς τὴν δύναμιν τοῦ ἐλέγχειν καὶ διευθύνειν ἑαυτήν. Ὅταν »ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνηται ἢ σκέπτηται, δύναται ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς συ»νειδήσεώς του νὰ παρευρίσκηται εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ πνεύματός του, »ἧς εἶνε ταὐτοχρόνως θεατὴς ἅμα καὶ ὑποκινητής· δύναται διὰ τῆς »βοηθείας τῆς βουλήσεώς του νὰ βραδύνῃ ἢ ταχύνῃ ἢ νὰ διευθύνῃ »κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐργασίαν ταύτην· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ ἄνθρωπος »παρατηρεῖ ἑαυτὸν διὰ τῆς συνειδήσεως. Ἰδοὺ ἀναμφιβόλως εἰδικαὶ δυ»νάμεις, αἵτινες ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ λειτουργίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ παρα»τηροῦνται.

«Τί προκύπτει ἐκ τῆς θαυμασίας ταύτης ἰδιότητος, ἥτις ἀνήκει »εἰδικῶς εἰς τὸν συνδυασμὸν τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώμα»τος, δηλαδὴ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν; Προκύ»πτει μία νέα λειτουργία, ἥτις, συνδεομένη μετὰ τοῦ λοιποῦ ὀργανι»σμοῦ μέσον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἔχει ἐν τούτοις τοὺς ἰδίους αὐ»τῆς νόμους, τοὺς εἰδικοὺς ὅρους ἐνεργείας καὶ εἶνε ἀξία ὅπως μελετηθῇ »ἰδιαιτέρως ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν διαφόρων αὐτῆς προϊόντων.

«Τοῦτο ἀπεκαλέσαμεν ἔν: *νέον ὄργανον*—novum organon—ἔχον »τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' ἅπαξ »παραχθὲν διὰ τῆς ταὐτοχρόνου ἐνεργείας τῆς διπλῆς ἡμῶν φύσεως ἀκο»λουθεῖ εἶτα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐξέλιξιν. Αἱ ἰδέαι καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ »ὁποῖα γεννῶνται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κεφαλῇ, εὑρισκομένῃ ἐν ὑγιεῖ ἢ πα»θολογικῇ καταστάσει, συνεπείᾳ τῆς συνδυαστικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πάτρας

»καὶ τοῦ σώματος γίνονται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἰτίαι παραγωγῆς νέων »ἰδεῶν ἢ νέων αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα πάλιν εἶτα γεννῶσιν ἄλλα διὰ »διαδοχικοῦ συνειρμοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς.

«Ἡ μυστηριώδης αὕτη δύναμις, ἥτις πολλαπλασιάζει ἐπ' ἄπειρον »τὸν ἀριθμὸν τῶν παραχθέντων φαινομένων, δύναται μόνη νὰ ἐξη»γήσῃ, καθ' ἡμᾶς, τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ σύμπλεγμα τῶν φαινομένων· »αὕτη δίδει τὴν κλεῖδα τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς παθολογίας τοῦ ἐγ»κεφάλου καὶ δύναται νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἀνατομικὰς θεωρίας τῶν *σω»ματιστῶν* ἰατρῶν μετὰ τῶν φυσιολογικῶν θεωριῶν τῶν *ψυχολόγων* »ἰατρῶν.

«Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη *ὀργανικὴ* τροποποίησις, ἡ ἄγνωστος ἐν τῇ οὐ»σίᾳ της, ἀλλ' ἀντιληπτὴ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, οὖσα ἡ ἀληθὴς καὶ »πρώτη αἰτία τῶν φρενικῶν νοσημάτων προξενεῖ ἐν ἀρχῇ ἐκεῖνο, ὅπερ »λέγομεν *διάθεσιν* πρὸς τὸ παραληρεῖν (aptitude à délirer). Ἀλλ' »ἡ παράνοια οὕτω ἅπαξ παραγομένη ἀναπτύσσεται εἶτα κατ' ἰδίους »αὐτῇ νόμους, οὓς δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ προίδῃ τις, καὶ »οἱ ὁποῖοι ὀφείλονται εἰς τὴν ἐργασίαν ἐκείνην τῆς *ἐφ' ἑαυτῆς λειτουρ»γίας*, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὡμιλήσαμεν.

«Διαφέρομεν λοιπὸν ἐκ τῶν καθαρῶς *ψυχολόγων* ἰατρῶν κατὰ »τοῦτο, ὅτι παραδεχόμεθα μίαν οἱανδήποτε ὀργανικὴν ἀλλοίωσιν ὡς »βάσιν πασῶν τῶν φρενοβλαβειῶν, ἀλλὰ διαφέρομεν πλειότερον ἴσως »τῶν *Σωματιστῶν* ἰατρῶν, διότι κατὰ τὴν θεωρίαν ἡμῶν ἡ πρωτογε»νὴς αὕτη ὀργανικὴ ἀλλοίωσις, ὑποπίπτουσα ἢ μὴ εἰς τὰς αἰσθήσεις »ἡμῶν, δὲν ἐξηγεῖ εἰ μὴ τὴν *γενικὴν διάθεσιν πρὸς τὸ παραληρεῖν* »καὶ οὐχὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν παρανοιῶν (délires), τὸ πλῆθος τῆς μορ»φῆς αὐτῶν, καὶ τὰς ἀπειραρίθμους ἀποχρώσεις, ἐν μιᾷ λέξει παρα»δεχόμεθα ἐκείνην τὴν δύναμιν ὡς βάσιν, ἥτις ἀποτελεῖ *τὴν ἐργασίαν* »*τῆς λειτουργίας ἐφ' ἑαυτῆς* πρὸς παραγωγὴν *τῆς παρανοίας διὰ τῆς* »*παρανοίας*».

Δὲν πιστεύομεν νὰ ἱκανοποιῇ ἀρκούντως ἡ μικτὴ αὕτη θεωρία τὸν ἀναγνώστην, ὅστις εὐκόλως δύναται νὰ διδῇ ἐν τῇ βεβιασμένῃ ταύτῃ ἰδέᾳ τοῦ συγγραφέως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἐξήσκησαν ἐπ' αὐτοῦ αἱ θεωρίαι τῶν καθαρῶν ψυχολόγων ἢ πνευματιστῶν, οἵτινες ἔχουσι πάντοτε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀντικαθιστῶσι τὰς σαφεῖς καὶ διακε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κριμένας ἐν τῷ νῷ δυνατὰς παραστάσεις τῶν πραγμάτων διὰ λέξεων καὶ φράσεων συγκεχυμένων καὶ ἀσαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀκατανίκητον ἔλξιν τῶν ὑλιστικῶν ἰδεῶν, αἵτινες βασίζονται τοὐλάχιστον ἐπὶ γεγονότων αἰσθητῶν καὶ νοητῶν μέχρι τοῦ ὁρίου τῆς ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ὁποίων νῦν προβαίνομεν.

§ 12. Ἐκ παραλλήλου μετὰ τῆς *καθαρῶς ψυχολογικῆς* ὡς καὶ τῆς μικτῆς ταύτης *ψυχικο-σωματικῆς* σχολῆς ὑφίστατο, ὡς εἴδομεν, πρὸ πολλοῦ καὶ ἡ *Ἀνατομικὴ ἢ ὑλιστικὴ ἢ Σωματιστικὴ*, ἥτις τὴν πηγὴν αὐτῆς ἔχει ἐν ταῖς θεωρίαις περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν ὄντων καὶ τῶν τῆς φύσεως ἐν γένει φαινομένων, καὶ ἥτις ἀριθμεῖ σήμερον τοὺς πλειοτέρους ὀπαδοὺς ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων φυσιολόγων καὶ φρενολόγων. Ἀλλ' ὡς ἐν τῇ *ὑλιστικῇ φιλοσοφίᾳ* ὑπάρχουσιν ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀποχρώσεις τινὲς δοξασιῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἰδέας περὶ τοῦ σύμπαντος καὶ περὶ τῶν ὄντων ἐν γένει, οὕτως ὑπάρχουσι τοιαῦται καὶ ἐν τῇ *ὑλιστικῇ ἢ Σωματιστικῇ* σχολῇ τῆς φρενολογίας περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς βλάβης τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, διότι αἱ ἰδέαι περὶ τῆς παθολογίας τοῦ ὀργάνου τούτου ἐξαρτῶνται πάντοτε ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν περὶ τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ.

Οὐκ ὀλίγη σύγχυσις καὶ παρανόησις ἐπικρατεῖ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἐν γενικῇ χρήσει ὅρων: *ὑλιστικαὶ θεωρίαι*, *ὑλισμὸς* καὶ τῶν τοιούτων. κρίνομεν καλὸν ἐνταῦθα ὅπως ἐν ὀλίγοις ἐκθέσωμεν τὰς διαφοράς, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς *ὑλιστὰς* λεγομένους ἰατροὺς ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας ἰατροὶ καὶ βιολόγοι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲν ἄλλο βλέπουσιν ἢ τὴν ὕλην καὶ τὰς *ἰδιότητας* ἢ *δυνάμεις* αὐτῆς (propriétès), αἵτινες εἶνε σύμφυτοι καὶ ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τῆς ὕλης. Οὐδεμίαν παρέμβασιν ξένης καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῆς ὕλης δυνάμεως παραδέχονται πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφόρων ζωϊκῶν ἢ ψυχικῶν φαινομένων τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἄλλου ὄντος, οὐδόλως δὲ ἀσχολοῦνται καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς φύσεως τῆς ὕλης ἢ τῶν δυνάμεων (θεός, φύσις, ψυχή, κ.τ.λ.) Ἡ ἅπαξ ὀργανωθεῖσα ζῶσα καὶ λειτουργοῦσα ὕλη ἔχει, κατ' αὐτούς, ἰδίας ὅλως ἰδιότητας καὶ ἰδίους νόμους ἐνεργείας διαφέροντας ἀπὸ τῶν τῆς ἀνοργάνου, διότι ἄλλως, λέγουσιν, ἡ βιολογία θὰ συνεχέετο μετὰ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Οὐχ ἧτ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον αἱ ὀργανικαὶ αὗται *ἰδιότητες*, εἴτε ψυχικαὶ ἢ ἁπλῶς *ζωϊκαί*, τῆς ζώσης ὕλης, αἱ σὺν τῇ μεταβολῇ ταύτης τροποποιούμεναι καὶ ἄνευ ταύτης μὴ δυνάμεναι νὰ ὑπάρχωσιν ἢ νὰ νοηθῶσιν, ὑφίστανται μὲν καὶ ἐκδηλοῦνται πάντοτε ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τελέσεως φυσικῶν ἢ χημικῶν φαινομένων ἐν τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ καὶ δὲν ταὐτίζονται μετ' αὐτῶν τούτων τῶν χημικῶν ἢ φυσικῶν φαινομένων, οὐδὲν δὲ ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ ἡ *δυναμικὴ* ἔκφρασις τῆς ὕλης θεωρουμένης ἐν *ἐνεργείᾳ* καὶ οὐχὶ ἐν *στατικῇ* καταστάσει. Ὁ *δυναμισμὸς* δὲ οὗτος τῆς ὕλης ποικίλλει κατ' εἶδος καὶ κατ' ἔντασιν μετὰ τῆς λεπτεπιλεπτοτάτης καὶ ἐνδομύχου μεταβολῆς τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διατάξεως τῶν μορίων τῆς ὕλης. Ἐντεῦθεν ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐνδομύχου συστάσεως καὶ ὑφῆς τῶν μορίων αἱ διάφοροι τὸ εἶδος ἰδιότητες ἢ λειτουργίαι τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν συγκροτουμένων διαφόρων ἱστῶν, ὀργάνων καὶ συσκευῶν τοῦ ὀργανισμοῦ (ἰδιότητες τοῦ μυϊκοῦ ἱστοῦ, οἷον *συσταλτικότης*, τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, *νευρικότης*, περιλαμβάνουσα ἁπάσας τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ, οἷον αἰσθητικότητα, διατήρησιν τῶν ἐντυπώσεων, αὐτοματισμόν, ἀντίληψιν κ.τ.λ.).

Πολλοὶ τῶν τῆς δοξασίας ταύτης ὑλιστῶν—ἰατρῶν εἰσὶ *σκεπτικισταί*, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, περιοριζόμενοι ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἰδιοτήτων, ἃς ἔχει ἡ νευρικὴ οὐσία ὡς καὶ τῶν ὀργανικῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ἐκδηλοῦνται αὗται, οἱασδήποτε τάξεως κἂν ὦσιν, εἴτε ἁπλῶς νευρικῆς, εἴτε ψυχικῆς. Ἐξετάζουσιν ἁπλῶς τὰς σχέσεις τῶν ψυχικῶν φαινομένων πρὸς τὰς ὀργανικὰς συνθήκας τοῦ ἐγκεφάλου, δι' ὧν ταῦτα ἐκδηλοῦνται, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀποφαίνωνται περὶ τῆς φύσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἐκ τῶν ἀδιαρρήκτων καὶ ἀναποφεύκτων τούτων σχέσεων. Ἐὰν παρεντίθηται καὶ ἄλλος τις παράγων, ἄϋλός τις ἀρχή, *ψυχή*, ἢ ἄλλως πως καλουμένη, κατὰ τοιοῦτον μυστηριώδη καὶ ἄγνωστον καὶ ἀκατανόητον ἡμῖν τρόπον, ὥστε ἡ ὕλη δι' αὐτῆς νὰ κέκτηται τὰς ἰδιότητας ταύτας, τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης αὐτῶν, διότι ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης, ἀνήκει δὲ πλέον εἰς τὴν μεταφυσικήν.

Ἀπὸ τῶν *θετικιστῶν* καὶ *σκεπτικῶν* τούτων ὑλιστῶν διακρίνονται οἱ κυρίως *ὑλισταί*, οἵτινες τὰς φυσικο-μηχανικὰς καὶ χημικὰς πράξεις τὰς τελουμένας ἐν τῇ ἐνδομύχῳ ὑφῇ τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ταὐτίζουσι πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τὰ κατὰ τὴν λειτουργίαν λαμβάνοντα χώραν, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς *ὑποκειμενικὴν* ὄψιν τῶν φυσικο-χημικῶν πράξεων, αἵτινες κατ' οὐδὲν ἄλλο διαφέρουσι τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει τοιούτων εἰμὴ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν μόνον τοῦ πολυσυνθέτου. Ὡς ὁ ἠλεκτρισμὸς ἢ ὁ μαγνητισμὸς καὶ ἐν γένει αἱ ἄλλαι δυνάμεις τῆς φύσεως εἰσὶν ἡ ὑποκειμενικὴ ὄψις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοιούτων ἢ τοιούτων δονήσεων καὶ διατάξεων πρὸς ἄλληλα τῶν μορίων τῆς ὕλης, αἵτινές εἰσι τὸ ἀντικειμενικόν, οὕτως εἰπεῖν, μέρος ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεγόνότος μετὰ δύο ὄψεων, ἤτοι δονήσεως τῆς ὕλης ἀφ' ἑνός, καὶ ἠλεκτρικῆς ἢ μαγνητικῆς ἰδιότητος ἢ δυνάμεως ἀφ' ἑτέρου, οὕτω τοιαύτη σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ψυχικῆς ἰδιότητος τῶν κυττάρων καὶ τῶν τελουμένων ἐν αὐτοῖς φυσικο-χημικῶν πράξεων.

Περὶ τῆς δοξασίας ταύτης ἄλλως θὰ διαλάβωμεν ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ : *Περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν νεωτέρων ψυχολογικῶν δοξασιῶν.*

Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἀποχρώσεις ὑλιστῶν, οὓς τῇ ἀληθείᾳ ἀπορεῖ τις ποῦ ἀκριβῶς νὰ κατατάξῃ. Οὕτω π. χ. ὁ Moreau (de Tours), εἷς ἐκ τῶν διασήμων φιλοσόφων φρενολόγων, φαίνεται μὲν καθ' ἕξιν καὶ κατὰ παράδοσιν, οὕτως εἰπεῖν, παραδεχόμενος κατ' ἀρχὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐννοεῖ κατὰ διάφορον ὅλως τρόπον ἀπὸ τῶν κυρίως *πνευματιστῶν* (spiritualistes) καὶ ψυχολόγων τὴν σημασίαν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν ὕλην, ἣν θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον μέσον πάσης ψυχικῆς ἐκφάνσεως καὶ οὐδεμίαν δὲ ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοτέλειαν ἀναγνωρίζει εἰς τὴν ψυχήν.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὴν *Παθολογικὴν ψυχολογίαν* (1) ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς :

«Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν γνώμην τὴν γενικώτερον παραδεδεγμένην »εἶνέ τι σύνθετον ἐξ ὀργάνων καὶ ἐκ μιᾶς ἀΰλου ἀρχῆς, τῆς ψυχῆς. »Ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἑνώσεως τῶν δύο τούτων παραγόντων μυρία »συστήματα προετάχθησαν χωρὶς οὐδὲν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω νὰ ποιή»σῃ τὸ ζήτημα τοῦτο· καὶ τοῦτο διότι ἡ λύσις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἧττον

(1) Moreau de Tours. Psychologie morbide.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»δύσκολος τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον.
»Ἀλλ' ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν.
»Πρὸ παντὸς αἱ ἔρευναι καὶ ἡ προσοχὴ ἡμῶν δέον μᾶλλον νὰ στρα-
»φῶσι πρὸς τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον πασιφανῶς χρησιμεύει εἰς τὴν ἐκ-
»δήλωσιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ μηχα-
»νισμοῦ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ἐξετάζοντες τὴν σχέσιν τοῦ
»ἐγκεφάλου πρὸς τὰ δι' αὐτοῦ τελούμενα ψυχικὰ φαινόμενα οὐδὲν
»συμπέρασμα ἡμεῖς ἐξάγομεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν τῶν φαινομένων
»τούτων. Ἐν τῇ ἰατρικῇ *Θεός*, *ψυχή*, εἰσὶ ζητήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει
»νὰ τεθῶσι κατὰ μέρος. Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσιν αἱ ἔρευναι ἡμῶν
»πρὸς τὴν ψυχὴν ἐκείνην τὴν θεωρουμένην *ἀφῃρημένως*, ἤτοι ὡς ὄν τι
»ἓν καὶ ἀδιαίρετον καὶ οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχον ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ πρὸς
»τὴν ὕλην. Δι' ἡμᾶς αὕτη ἐν τῇ εἰδικότητι ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ
»αὐτὸ τὸ σῶμα ἐξεταζόμενον ἐν σχέσει πρός τινας εἰδικὰς δυνάμεις
»αὐτοῦ (τὰς ψυχικὰς) ἐκδηλουμένας κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τῆς φύσεως
»αὐτοῦ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ σώματος.

»Ἐκ τῶν δύο στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος οὐδὲν ἐξ
»αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεξαρτήτως καὶ *ἐν ἀφαιρέσει* ἑκάτερον
»ἑκατέρου· δὲν πρέπει δὲ οὔτε τὴν ψυχὴν νὰ ταὐτίσωμεν πρὸς τὸ σῶ-
»μα, οὔτε τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν.

»Οὐδὲν ἄλλο ἐπράξαμεν ἐν ταῖς μελέταις ἡμῶν εἰμὴ ὅ,τι καὶ οἱ
»φυσιολόγοι, οἵτινες διὰ τῶν πειραμάτων καὶ τῆς ἀναλύσεως παθολο-
»γικῶν τινων γεγονότων ἐζήτησαν νὰ προσδιορίσωσι τὰς ἰδιότητας καὶ
»τὰς λειτουργίας, ἃς τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου κέκτηνται. Ἡ
»σπουδὴ τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς ἀρχῆς καὶ ἀφετηρίας πάσης πνευματικῆς
»ἐκδηλώσεως, ἡ σπουδὴ τῶν παροδικῶν ἢ μονίμων τροποποιήσεων,
»τὰς ὁποίας προξενεῖ αὐτῷ ἡ νόσος ἢ ἡ κληρονομικότης καὶ ἐξ ὧν
»προκύπτουσιν οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ εἶναι τοῦ πνεύματος, ταῦτα
»ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης ἡμῶν.

»Τί μέλει ἡμῖν διὰ τὰς συνεπείας, αἵτινες ἐκ τοιούτων ἐρευνῶν θὰ
»προέλθωσι; τί μέλει τῷ πνεύματι ἂν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ καὶ ἐκδήλω-
»σις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς νευρικῆς οὐσίας καὶ ἀπὸ τοιούτου ἢ τοιούτου
»συνδυασμοῦ τῶν μορίων τῶν νευρικῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου;

»Εἷς φιλόσοφος ἰατρός, ὁ Lélut, λίαν ὀρθῶς εἶπεν ὅτι: «ὡς αἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»πράξεις τῆς ζωῆς τῶν κυττάρων, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα μεταβάλλεται »μετὰ τῆς ὕλης· πανταχοῦ ὅπου βλέπετε μεταβολήν τινα ἐν τῷ σώ»ματι, πρέπει ταὐτοχρόνως νὰ ζητήσητε τοιαύτην καὶ ἐν τῷ πνεύ»ματι, καὶ τἀνάπαλιν. Τὴν σχέσιν ταύτην δέον νὰ ἀναζητήσῃ τις εἰς »ὅλας τὰς βαθμίδας καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐξάρσεις καὶ τὰς καταπτώσεις »τοῦ νοός, ἀπὸ τοῦ τελευταίου βαθμοῦ τῆς *μωρώσεως* μέχρι τῆς με»γαλοφυίας, ἀπὸ τοῦ μᾶλλον στερεοῦ καὶ ὀρθοῦ νοὸς μέχρι τῶν βαρυ»τάτων διαταράξεων αὐτοῦ». «Θὰ προσθέσωμεν ὅτι εἰς μέγα πλῆθος »περιστάσεων αἱ λειτουργίαι τῆς ψυχῆς διαφεύγουσι πᾶσαν ἐκτίμησιν, »ἐὰν δὲν παρενθέσωμεν πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῶν τὸν ὀργανισμόν. Διὰ νὰ »φθάσῃ τις μέχρι αὐτῆς πρέπει νὰ διέλθῃ κατ' ἀνάγκην διὰ τῶν ὀργά»νων. Ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε ὑποκειμένη οὔτε εἰς αὔξη»σιν οὔτε εἰς ἐλάττωσιν, οὔτε δὲ εἰς ὑγίειαν ἢ νόσον· ἑκάστη τῶν »λέξεων τούτων ἐκφράζει μεταβολάς, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται μετὰ »μιᾶς ἀρχῆς ἀύλου καὶ ἀδιαιρέτου. Ἡ βεβαίωσις τοιούτων μεταβο»λῶν συνεπάγεται τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς ψυχῆς. Ἐν »τούτοις αἱ μεταβολαὶ αὗται συμβαίνουσι καὶ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ δὲν »γίνονται εὐνόητοι καὶ ἁπταί, εἰ μὴ ἐν τῇ ὕλῃ. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν δέον »νὰ ζητήσῃ τις τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς φάσεις τῶν ψυχικῶν φαινομένων».

Ὁ δὲ Griesinger (1) ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς :

«Ἐκ τοῦ ὅτι εἷνέ τις ἠναγκασμένος ὑπὸ τῶν γεγονότων ν' ἀναγάγῃ »τὴν διάνοιαν καὶ τὴν θέλησιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, δὲν ὀφείλει ἀκόμη »νὰ προδικάσῃ τι περὶ τῆς φύσεως τῶν σχέσεων, αἵτινες ὑφίστανται »μεταξὺ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, μεταξὺ τῆς »ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐμπειρισμοῦ ὅμως »ὀφείλει τις πρὸ πάντων νὰ διατηρήσῃ τὸ γεγονὸς τοῦ *ἐνιαίου* τῆς »ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ νὰ ἀφεθῶσι κατὰ μέρος αἱ ἐκ τῶν *προ»τέρων* ἐκεῖναι *μέθοδοι* τοῦ μελετᾷν μίαν ψυχὴν ἄϋλον, ἀνεξάρτητον »τοῦ σώματος, καὶ ἀρκεῖσθαι εἰς ἀφῃρημένας θεωρίας περὶ τοῦ ἀύλου »καὶ τοῦ ἐνιαίου αὐτῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πολυμερὲς τῆς ὕλης κ.τ.λ. »Ἀλλ' αἱ ὑποθέσεις αὗται, ἃς ἤδη ἐφαντάσθησαν διὰ νὰ καταστήσωσι »μᾶλλον κατανοητὸν τὸ ἑνιαῖον τοῦτο, τὸ ἄλλως ἀνεξήγητον, ἀπὸ

(1) Traité des maladies mentales σελ. 6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»τῆς ὑποθέσεως τῶν *λεπτῶν ρευστῶν*, τὰ ὁποῖα δῆθεν μεσάζουσι με»ταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος, μέχρι τοῦ συστήματος τῆς *προϋπαρχούσης* »*ἁρμονίας* (harmonie préétablie), ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ καὶ »τὸ σῶμα δρῶσι παραλλήλως καὶ οὐχὶ ἀμοιβαίως ἐπ' ἀλλήλων, ὅλαι, »λέγω, αἱ ὑποθέσεις αὗται διὰ τὸν ἐμπειρισμὸν εἶνε δύσκολον εἴτε νὰ »ὑποστηριχθῶσι εἴτε νὰ ἀπορριφθῶσιν.

«Πῶς ἐν φαινόμενον ὑλικόν, φυσικόν, συμβαῖνον ἐν τοῖς κυττάροις »τοῦ ἐγκεφάλου δύναται νὰ γείνῃ μία ἰδέα, μία κατάστασις συνει»δήσεως; Τοῦτο εἶνε ἀπολύτως ἀκατανόητον.

»Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἡ ἁπλουστέρα ὑπόθεσις εἶνε »καὶ ἡ καλλιτέρα, καὶ βεβαίως ἡ ὑλιστικὴ θεωρία παρέχει ὀλιγωτέρας »δυσκολίας καὶ ὀλιγωτέρας ἀντιφάσεις καὶ σκοτίαν (ἰδίως μάλιστα »σχετικῶς πρὸς τὴν πρώτην ἀνάπτυξιν τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώ»που ἐν τῇ κατωτάτῃ ἡλικίᾳ) ἢ πᾶσα ἄλλη. Ἐπιστημονικῶς λοιπὸν »εἶνε ἐπιτετραμμένον, ὅπως, τιθεμένων κατὰ μέρος πάντων τῶν *δια»μέσων παραγόντων*, ὧν ἡ ὕπαρξις εἶνε μὲν ἴσως πιθανή, ἀλλ' ἄγνω»στος ἡμῖν, ἀναγάγῃ τις τὰς λειτουργίας τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, καὶ »εἰδικώτερον εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ἀνάγονται πᾶσαι ἐν γένει αἱ λει»τουργίαι τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς εἰδικὰ ὄργανα, καὶ θεωρήσῃ τὴν διάνοιαν »καὶ τὴν βούλησιν ὡς εἰδικάς ἐργασίας, ὡς εἰδικὴν λειτουργίαν τοῦ »ἐγκεφάλου, ὡς ἡ ἀνταναπλαστικότης π. χ. εἶνε λειτουργία τοῦ νω»τιαίου μυελοῦ κ.τ.λ. τὴν δὲ ψυχὴν νὰ φαντασθῇ ὡς οὐδὲν ἄλλο »οὖσαν πρὸ πάντων ἢ τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

«Οὔτε ὁ ὑλισμός, ὅστις θέλει νὰ ἐξηγήσῃ πάντα τὰ ψυχικὰ φαινό»μενα διὰ τῆς ὕλης, οὔτε ὁ πνευματισμός, ὅστις θέλει νὰ ἐξηγήσῃ τὰ »πάντα διὰ τῆς ψυχῆς, δίδουσιν ἡμῖν ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῶν συμβαι»νόντων ἐν ἡμῖν. Ἄλλως καὶ ἂν ἀκόμη κατορθωθῇ νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς »ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὅταν λειτουργῇ, καὶ ἂν διεισδύσῃ τις »μέχρι τῶν μυστηρίων τῆς χημείας, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς φυσικῆς »κ.τ.λ., τὰ ὁποῖα τελοῦνται ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας τοῦ νευρικοῦ »συστήματος, εἰς τί τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ; Δονήσεις, κινή»σεις, ἠλεκτρισμός, μηχανική, πάντα ταῦτα δὲν εἶνε μία ψυχικὴ κα»τάστασις, μία ἰδέα. Ἀλλὰ πῶς ταῦτα μεταμορφοῦνται εἰς πνευμα»τικὰ φαινόμενα; Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ μείνῃ ἄλυτον διὰ τὸν ἄνθρω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»πον μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ νομίζω ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἄγ-»γελος κατέλθῃ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐξηγήσῃ ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦτο, πά-»λιν ὁ νοῦς ἡμῶν θὰ εἶνε ἀνίκανος νὰ τὸ ἐννοήσῃ.

«Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν διὰ τῶν παρουσῶν ἡμῶν γνώσεων νὰ λύσω-»μεν τὸ ζήτημα τῆς ὑλικότητος ἢ μὴ ὑλικότητος τῶν ψυχικῶν φαινο-»μένων. Ὁ ψυχικὸς ἢ νευρικὸς παράγων οὐδὲν τὸ ὅμοιον ἢ ἀνάλογον »ἔχει ἐν τῇ λοιπῇ κτίσει. Ὡς ἤδη ἐξεφράσθη καὶ ὁ Locke, ἡ θεωρία »δοκιμάζει τὰς αὐτὰς δυσκολίας, εἴτε ἐὰν παραδεχθῇ τὴν ὕλην ὡς δυ-»ναμένην νὰ σκεφθῇ, εἴτε ἐὰν παραδεχθῇ ἄϋλόν τινα παράγοντα δρῶντα »ἐπὶ τῆς ὕλης. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι πᾶσα ψυχικὴ ἐνέργεια κατ' »ἀνάγκην πάντοτε παρακολουθεῖται ὑπὸ ὑλικῶν φαινομένων, καὶ μά-»λιστα ὅσον μεγαλειτέρα εἶνε ἡ ὀργανικὴ παρέμβασις, κατὰ τοσοῦτον »καὶ ἡ ἀντίληψις εἶνε ζωηροτέρα. Ψυχικά τινα φαινόμενα εἰσὶν στενότε-»ρον συνδεδεμένα πρὸς ὑλικὰς πράξεις τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐν τῇ μνήμῃ »π. χ. ἢ τῷ ἔρωτι καὶ τῇ φαντασίᾳ μᾶλλον κατάδηλος γίνεται ἡ πα-»ρέμβασις ὑλικῶν ὀργάνων καὶ φυσικῶν φαινομένων ἐν αὐτοῖς τελου-»μένων πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ψυχικῶν τούτων φαινομένων. Ἡ μνήμη »καὶ ἡ γεννητήριος ὁρμή, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν προέρχονται ἐκ »τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

«Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δὲν δύναταί τις νὰ ὁμιλῇ, ὡς ἔπραξαν οἱ ψυ-»χολόγοι, περὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτῆς, ὡς δὲν δύναται οὐδε-»μία παθολογία νὰ ὁμιλῇ περὶ νόσων *ψυχικῶν* ἀνεξαρτήτως καὶ κε-»χωρισμένως ἀπὸ τῶν ὀργάνων, ἐν οἷς αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι τελοῦνται, »ἀλλὰ μόνον περὶ παθήσεων τοῦ ἐγκεφάλου, αἵτινες συνεπάγονται τὴν »διατάραξιν τῆς διανοίας καὶ τῆς θελήσεως ἤτοι τὴν φρενοβλάβειαν »καὶ ἐν γένει τὰ φρενικὰ νοσήματα».

Οὕτω περίπου ἐκφράζονται πολλοὶ συγγραφεῖς τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν συντηρητικῶν καὶ σκεπτικῶν ὑλιστῶν, εἴτε φιλόσοφοί εἰσιν, εἴτε ἰατροὶ ἢ φυσιολόγοι καὶ φυσιοδίφαι. Ἑπομένως οἱ ὀπαδοὶ τῶν ἰδεῶν τούτων φρενολόγοι λίαν διαφέρουσι τῶν καθαρῶς *ψυχολόγων* ἢ τῶν τῆς *ψυχικο-σωματικῆς* σχολῆς θιασωτῶν, ἅτε μὴ βεβαιοῦντες τὴν ὕπαρξιν τῆς ψυχῆς, ἰδιαιτέρας τοὐτέστι καὶ ἀνεξαρτήτου δυνάμεως, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν δὲ καὶ ἐξέλιξιν τῶν ψυχικῶν νοσημάτων *καθ' ὅλην τὴν διάρ-κειαν* αὐτῶν παραδεχόμενοι ὡς βάσιν τὰς ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολάς,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λειτουργικὰς ἢ δυναμικάς, τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ εἰδικώτερον τοῦ ἐγκεφάλου.

§ 13. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ *Ἀνατομικῇ ἢ Σωματιστικῇ* σχολῇ ὑπάρχουσι διαφωνίαι τινές, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος τῶν ἀλλοιώσεων τῆς ὕλης, ἐξ ὧν προκύπτουσιν αἱ ψυχικαὶ διαταραχαί. Οἱ μὲν ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἐν τῇ *κυρίως φρενοβλαβείᾳ* (folie simple ou essentielle, vésanie) ὑφίσταται μόνον δυναμικὴ διατάραξις τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου ἄνευ ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ καὶ θεωροῦσι τὴν φρενοβλάβειαν ὡς νόσον sine materia, ὡς *νεύρωσιν*, ὡς εἶνε ἡ ἐπιληψία, ὁ ὑστερισμός, ἡ χορεία, καὶ διάφοροι νευραλγίαι, ἡ ὑποχονδρία κ.τ.λ. τὰς δὲ παρατηρουμένας ἐνίοτε κατὰ τὴν νεκροψίαν ὀργανικὰς ἀλλοιώσεις θεωροῦσιν ὡς *ἀποτέλεσμα* τῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον παραταθεισῶν λειτουργικῶν διαταράξεων τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀνατομικῶν τούτων ἑλαφρῶν πολλάκις ἀλλοιώσεων οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδουσι λέγοντες ὅτι τοιαῦται συχνάκις παρετηρήθησαν κατὰ τὴν νεκροψίαν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ὑγιεῖς τὸν νοῦν διετέλεσαν, ἢ ὅτι εἰσὶ πτωματικὰ φαινόμενα, καὶ ὅτι σταθεραὶ εἰσὶν αἱ ἀλλοιώσεις πάντοτε, ὁσάκις ἐν τῇ φρενοβλαβείᾳ ὑπάρχουσι παραλυτικὰ φαινόμενα (γενικὴ παράλυσις φρενοβλαβῶν, ἐγκεφαλίτιδες κ.τ.λ.). Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἀγόμενοι ἐντελῶς διεχώρισαν τὴν παθολογίαν τῶν φρενικῶν νοσημάτων ἀπὸ τῆς κοινῆς παθολογίας τοῦ ἐγκεφάλου.

Τοὐναντίον δὲ ἄλλοι *σωματισταὶ* (Scipion Pinel, Calmeil, Foville καὶ ἄλλοι) ἐτράπησαν τὴν ἐναντίαν ὁδὸν καὶ παρεδέχθησαν *μίαν* παθολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς ὑπάρχει *μία* παθολογία καὶ διὰ τὰ ἄλλα ὄργανα, ἂν καί τινες τούτων εἶτα ἐμετρίασαν τὴν γνώμην των ὀλίγον. Ἡ παθολογικὴ ἀνατομία καὶ φυσιολογία τοῦ ἐγκεφάλου ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς βάσις πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν καιρῷ ζωῆς παρατηρουμένων κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν ψυχικῶν συμπτωμάτων. Πάντοτε κατ' αὐτοὺς ὑπάρχουσιν ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλ' αὐταιδὲν εἶνε ὁραταὶ ὁσάκις ἡ νόσος τοῦ ἐγκεφάλου ὀλίγον χρόνον διαρκεῖ. Κατώρθουν δὲ ὄντως νὰ εὑρίσκωσι πάντοτε τοιαύτας, ἃς περιέγραφον λεπτομερῶς. Ἀλλ' ὡς πάντοτε ἡ ἀλήθεια κεῖται ἐν τῷ μέσῳ. Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀντιμαχομένας δύο ταύτας γνώμας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν πρώτοις εἶνε βέβαιον (Griesinger, Ball), ὅτι αἱ χονδροειδεῖς βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον* δὲν παράγουσι τὴν *κυρίως φρενοβλάβειαν* (1), οἷον οἱ ὄγκοι τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ ἀποστήματα ἐν αὐτῷ, αἱμορραγίαι καὶ ἐντετοπισμέναι] μαλακύνσεις συνεπείᾳ ἀποφράξεως ἀγγείου ἢ μερικῆς φλεγμονῆς, κύστεις ὑδατίδων κ.τ.λ. Συνεπείᾳ τοιούτων βλαβῶν σὺν τοῖς ἄλλοις φαινομένοις, οἷον παραλύσεσι, σπασμοῖς, διανοητικῇ καταπτώσει κ.τ.λ. σπανίως ἐπέρχεται *ἡ κοινὴ ἢ ἁπλῆ φρενοβλάβεια*, οἷον μανία, μελαγχολία, κ.τ.λ. Ἐνίοτε μάλιστα εἶνε δυνατὸν νὰ ἐλλείπῃ ὁλόκληρον ἡμισφαίριον τοῦ ἐγκεφάλου ἄνευ οὐδεμιᾶς διαταράξεως, διότι τὸ ἕτερον] ἐπαρκεῖ εἰς τὰς διανοητικὰς λειτουργίας· ἄλλως τε καὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἄλλα ὄργανα, πνεύμονας, ἧπαρ, νεφροὺς κ.τ.λ. τὰ ὁποῖα κατὰ μέγα μέρος πολλάκις εἶνε δυνατὸν νὰ καταστραφῶσιν ἄνευ ἐκδηλώσεως συμπτωμάτων.

Ὅθεν δέον νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν λεπτῶν καὶ διαχύτων ἀνατομικῶν βλαβῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν καὶ κατὰ πόσον αὗται ἔχουσι σημασίαν τινὰ καὶ σχέσιν πρὸς τὰ συμπτώματα τῆς φρενοβλαβείας, καὶ ἂν ἀνταποκρίνωνται πρὸς ταῦτα. Ἴδωμεν ὅμως πρότερον ὁποῖαί τινές εἰσιν αἱ παρατηρούμεναι κατὰ τὴν νεκροψίαν ἀλλοιώσεις ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἰδίως τῶν παλαιῶν φρενοβλαβῶν, διότι πολλάκις μετὰ ὀξεῖαν καὶ πρόσφατον φρενοβλάβειαν ἐν τῇ νεκροτομῇ οὐδὲν ἔκτακτον παρατηρεῖται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἅτε ταχέως ἐξαλειφομένων τῶν ἀλλοιώσεων, τοῦ χρόνου μὴ ἐπαρκέσαντος ὅπως τὸ ὄργανον τοῦτο πάθῃ μονίμους ἀλλοιώσεις, τοῦ δὲ θανάτου ἀπαλείψαντος πᾶν ἴχνος ὑλικῶν μεταβολῶν, αἵτινες συνέβησαν ἐν καιρῷ ζωῆς, ὡς ἐν παντὶ ἄλλως ἐν γένει ὀργάνῳ συμβαίνει τοῦτο κατὰ τὴν ηὐξημένην ἢ ἠλαττωμένην, φυσιολογικὴν ἢ παθολογικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ.

(1) Σημ. Εἰς τὴν κυρίως ἢ τὴν κοινὴν φρενοβλάβειαν (folie simple, vésanie) δὲν ὑπάγονται οἱ ἐκ γενετῆς βλαβέντες ὁπωσδήποτε τὸν νοῦν, οἷον οἱ *βλάκες* (idiots), οἱ *κρετῖνοι* (crétins,) οἱ *μωροὶ* (imbéciles) καὶ *ἀσθενεῖς τὸν νοῦν ἢ εὐήθεις* (faibles d'esprit), οὔτε οἱ πάσχοντες διαφόρους πνευματικὰς διαταράξεις συνεπείᾳ χονδροειδοῦς ἐγκεφαλικῆς ὀργανικῆς βλάβης, οἱ λεγόμενοι *ἐγκεφαλικοὶ* (cérébraux) οἷον ἐξ ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας, ἢ ἐκ διαφόρων αἰτίων προερχομένης μαλακύνσεως, ἐξ ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου, ἐγκεφαλίτιδος, μηνιγγίτιδος καὶ *γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν*. Λέγοντες λοιπὸν *κυρίως φρενοβλαβεῖς* (vésaniques) ἐν τῇ φρενολογίᾳ ἐννοοῦμεν τοὺς ἐκτὸς τῆς τάξεως ταύτης τῶν βλακῶν, μωρῶν κ.τ.λ. καὶ τῶν *ἐγκεφαλικῶν* λοιποὺς συνήθεις φρενοβλαβεῖς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 14. Αἱ ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις αἱ παρατηρούμεναι (Sc. Pinel, Griesinger, Ball, Foville κ.λ.π.) ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν χρονίων φρενοβλαβῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς ἐν συνόψει :

Τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος : Ἡ ἀναιμία καὶ ἡ ἐκ ταύτης ὠχρότης τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, ὡς καὶ τὸ κενὸν τῶν ἀγγείων, σπανιώτερον ἁπαντῶσι, συνήθως δὲ ἡ ἀναιμία εἶνε μερικὴ κατὰ τόπους παρατηρουμένη ἕνεκα διαφόρων ἀλλοιώσεων τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων παρακωλυουσῶν τὸν ροῦν καὶ τὴν κανονικὴν διανομὴν τοῦ αἵματος, ἢ ἕνεκα σπασμῶν τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν, ἐξ οὗ ἡ λειτουργικὴ ἰσχαιμία. Ἀλλὰ συνηθεστέρα εἶνε ἡ ὑπεραιμία, γενικὴ ἢ μερική, ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου ἢ εἰς τὰς μήνιγγας ἢ ἐν τῇ μυελώδει λευκῇ οὐσίᾳ. Τὰ ἀγγεῖα τότε εἰσὶν ἀνάπλεα αἵματος, ἡ νευρικὴ οὐσία, ἡ λευκὴ καὶ ἡ φαιά, μᾶλλον κεχρωματισμένη εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἢ κατὰ νησία· ἐκχύσεις αἵματος κατὰ σημεῖα μικρὰ ἢ μείζονα παρατηροῦνται, ὡς καὶ ὀρρώδης διίδρωσις καὶ οἴδημα τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας· ἐπίσης ἀλλοιώσεις τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων, οἷον διάτασις αὐτῶν, κιρσώδεις ἀνευρύσεις, παχύνσεις, καὶ λιποκοκκιώδεις διηθήσεις κ.τ.λ.

Τῆς νευρικῆς οὐσίας : Ἀτροφία γύρων τινῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἰδίως τοῦ μετωπικοῦ λοβοῦ (ἕδρα κατ' ἐξοχὴν τῆς διανοίας), ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ αὔλακες αἱ μεταξὺ τῶν γύρων γίνονται πλατύτεραι, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὅλη ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ ἐγκεφάλου ἀρκούντως τροποποιεῖται καὶ εὐκόλως ἐκ πρώτης ὄψεως δι' ἁπλῆς ἐπισκοπήσεως ἐνίοτε διακρίνεται ἀπὸ ἑνὸς ὑγιοῦς ἐγκεφάλου. Ἐνιαχοῦ σκληρύνσεις, ἀλλαχοῦ μερικαὶ μαλακύνσεις τῆς νευρικῆς οὐσίας παρατηροῦνται. Τὰ νευρικὰ κύτταρα πάσχουσιν ἐπίσης διαφόρους ἀλλοιώσεις, οἷον ἐκφυλίσεις λιποκοκκιώδεις, ἀτροφίαν ἢ ἐξόγκωσιν, κολλώδεις, ὑαλοειδεῖς ἢ ἀμυλοειδεῖς ἢ χρωστικὰς μεταμορφώσεις κ.τ.λ.

Τῶν μηνίγγων : Ἰδίως ἡ παχεῖα μῆνιγξ καὶ ἡ ἀραχνοειδὴς ὑφίστανται ἅπασαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν κυκλοφορικῶν καὶ θρεπτικῶν διαταραχῶν κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν καὶ ἀναλόγως τῶν συχνῶν συμφορήσεων ἢ ἰσχαιμιῶν ὑφίστανται πάχυνσιν ἢ λέπτυνσιν· ἀλλαχοῦ μὲν ὑπεραιμικαὶ εἰσι κατὰ τόπους ἢ εἰς ἐκτεταμένην ἐπιφάνειαν, τὸ χρῶμα θολερὸν καὶ ἀδιαφανές, διηθημέναι ὑπὸ ὀρροῦ, ἀλλαχοῦ δὲ ὠχραὶ καὶ ἀδιαφανεῖς ἢ ἁπαντῶσι πλᾶκες κυανογαλακτώδεις κ.τ.λ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἶνε σπανιώτατον, λέγει ὁ Griesinger, νὰ μὴ ἀπαντᾷ οὐδεμία τῶν ἀνατομικῶν τούτων ἀλλοιώσεων ἐν χρονισάσῃ φρενοβλαβείᾳ. Ἀλλ' αἱ ἀλλοιώσεις αὗται φαίνονται παραχθεῖσαι οὐχὶ δι' ἐνεργητικῆς ἐπεξεργασίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμφαίνουσιν ὅτι εἶνε ἐπακολουθήματα προηγηθέντος διηνεκοῦς ἐρεθισμοῦ καὶ παρουσιάζουσιν ἅπαντα τὰ σημεῖα ἐγκεφαλικοῦ μαρασμοῦ ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ σύνολον τοῦ χαρακτῆρος τῶν ψυχικῶν συμπτωμάτων τῶν παρατηρηθέντων ἐν καιρῷ ζωῆς (χρονία ἄνοια, κατάπτωσις τοῦ πνεύματος, διότι εἰς τοῦτο καταλήγουσι σὺν τῷ χρόνῳ ἅπασαι αἱ φρενοβλάβειαι). Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, φρονεῖ ὅτι ὡρισμέναι ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις ἀνταποκρινόμεναι εἰς ὡρισμένην πορείαν καὶ *μορφὴν* τῆς φρενοβλαβείας δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις αὗται ἐν συνόλῳ εἰσὶν ἁπταὶ ἀποδείξεις, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἐν καιρῷ ζωῆς ἔπασχε καὶ ἱκαναὶ δὲ νὰ ἐξηγήσωσι τὴν βλάβην ἐν συνόλῳ ἢ τὴν ἐξασθένησιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων.

Ἐνῷ τοὐναντίον ἄλλοι διϊσχυρίζονται ὅτι τὰ παρατηρηθέντα ἐν καιρῷ ζωῆς ψυχικὰ συμπτώματα, καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη πορεία τῆς φρενοβλαβείας εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἐξηγοῦνται πληρέστατα διὰ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ νεκροψίᾳ ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων, τοὐτέστι πρὸς διερμήνευσιν τῆς πορείας καὶ μορφῆς τῶν φρενικῶν νοσημάτων καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συμπτωμάτων δύναται νὰ ὁδηγῆταί τις ὑπὸ τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας, ὡς πράττει τοῦτο καὶ διὰ τὰς νόσους τῶν ἄλλων ὀργάνων. Αἱ ἐν τοῖς πνεύμοσι π. χ. παρατηρούμεναι κατὰ τὴν νεκροψίαν ἀλλοιώσεις ἀνταποκρίνονται πληρέστατα εἰς τὴν ἐν καιρῷ ζωῆς παρατηρηθεῖσαν μορφὴν καὶ πορείαν τῆς νόσου τοῦ ἀναπνευστικοῦ τούτου ὀργάνου, δηλαδὴ τὰ συμπτώματα τοῦ νοσήσαντος ὀργάνου, ἡ δύσπνοια, ἡ βήξ, αἱ ἀποχρέμψεις, ὁ πυρετός, τὰ φυσικὰ σημεῖα, ὡς καὶ αἱ ἐν τοῖς ἄλλοις ὀργάνοις τυχὸν ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς εἰς τὸ εἶδος τῆς ὀργανικῆς βλάβης τοῦ ὀργάνου, ὡς καὶ εἰς τὸν βαθμὸν καὶ τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ ἐξηγοῦνται ὡς ἔγγιστα διὰ τῶν εὑρεθεισῶν ἐν τοῖς πνεύμοσιν ὡρισμένων ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων.

Τὸ αὐτό, λέγουσι, δέον νὰ συμβαίνῃ, καὶ συμβαίνει, κατ' αὐτούς, καὶ διὰ τὸν ἐγκέφαλον· οἱ νόμοι τῆς παθολογίας καὶ φυσιολογίας τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀργάνων εἶνε οἱ αὐτοί· οὐδὲν προνομιοῦχον ὄργανον ὑπάρχει ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Ἐὰν δὲ δὲν δυνάμεθα ἐνίοτε νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν πορείαν καὶ τὸ εἶδος τῆς παραφροσύνης διὰ τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦτο προέρχεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ θάνατον ἐξαλείφονται αἱ ἀλλοιώσεις (ὁσάκις ἡ νόσος ὀλίγον διήρκεσε), τὸ δὲ ἕνεκα τῆς σχετικῆς ἀνεπαρκείας τῶν τεχνητῶν ἡμῶν μέσων πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἱστῶν διαφεύγουσιν ἡμᾶς πολλαὶ ἀλλοιώσεις, καὶ ἐπὶ τέλους διότι ὁ ἐγκέφαλος εὑρίσκεται ὑπὸ εἰδικὰς φυσιολογικὰς συνθήκας μὴ ἀπαντώσας εἰς ἄλλο ὄργανον· τοὐτέστιν ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ὄργανον πολυπλοκώτατον καὶ λεπτότατον συνιστάμενον ἐκ πλείστων ὅσων συσκευῶν καὶ νευρικῶν κέντρων συνδεομένων ἀμοιβαίως καὶ ἐπιδρώντων ἐπ' ἄλληλα ἐξ ἀποστάσεως, εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν κέντρον τι σπουδαίως βλαβῇ, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ εἰς ἄλλο ἀπομεμακρυσμένον θρεπτικὰς ἢ ἄλλας ἁπλῶς λειτουργικὰς διαταράξεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν νεκροψίαν δυνατὸν οὐδὲν ἴχνος ν' ἀφήσωσι καὶ νὰ μὴ εὑρεθῶσιν οὕτω ἐν τῇ νεκροψίᾳ αἱ πάσχουσαι ἑστίαι, καὶ ἑπομένως τὰ ἐν καιρῷ ζωῆς διὰ τὴν βλάβην αὐτῶν ἐκδηλωθέντα συμπτώματα τῆς ὅλης νόσου μένουσιν ἀνατομικῶς ἀδιερμήνευτα. Οὕτω δὲ ἡ συσχέτισις καθόλου τῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ ἐγκεφάλου ὡς ἐκ τῆς ὑφῆς καὶ τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένα συμπτώματα τῆς φρενοβλαβείας εἶνε πάντοτε δυσχερὴς ἢ καὶ ἀδύνατος, μόνον δὲ κατὰ περιωρισμένον τινὰ τρόπον δύναται νὰ γείνῃ καὶ τὰς γενικὰς μόνον γραμμὰς τῆς πορείας καί τινα συμπτώματα τῆς φρενοβλαβείας νὰ ἑρμηνεύσῃ.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν φύσιν τῆς βλάβης κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν οἱ τελευταῖοι οὗτοι φρενολόγοι ἰατροὶ Sc. Pinel, Ferrus, Foville, Bouchet οὐδόλως διαχωρίζουσι ταύτην ἀπὸ τῶν κοινῶν ὀργανικῶν βλαβῶν τοῦ ἐγκεφάλου, θεωροῦντες τὴν φρενοβλάβειαν ὡς ἀποτέλεσμα εἴδους τινὸς ἐλαφρᾶς ἐγκεφαλίτιδος (ἡ cérébrie τοῦ Sc. Pinel), ὀργανικῆς δηλ. παθήσεως τοῦ ἐγκεφάλου, διατρεχούσης ὅλα τὰ στάδια τῆς φλεγμονῆς, ἀλλ' ἐνίοτε ἐμμενούσης ἐν τῷ ἀρχικῷ σταδίῳ τῆς συμφορήσεως καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ, καὶ εὐκόλως πολλάκις μεταπιπτούσης ἀποτόμως ἢ ἠρέμα ἀπὸ τῆς ἁπλῆς λειτουργικῆς ὑπεραιμίας καὶ ἁπλῆς διεγέρσεως τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὴν καθαρὰν ὀξεῖαν ἢ χρονίαν φλεγμονήν· διὸ καὶ ἐπρότειναν ὅπως ἡ σπουδὴ πάσης φρενοβλαβείας ἀναχθῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν σπουδὴν τῆς κοινῆς παθολογίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ συνταύτισθῇ μετ' αὐτῆς. Ἐνῷ, ὡς εἴδομεν, ἄλλοι συγγραφεῖς τὴν κυρίως φρενοβλάβειαν (vésanie) θεωροῦσιν ὡς ἁπλῆν *νεύρωσιν* ἄνευ ἀπτῶν ὑλικῶν ἀλλοιώσεων, ὡς νόσον sine materia μέχρι τέλους διήκουσαν, εἰς δὲ τὰς κατὰ τὴν νεκροψίαν παρατηρουμένας ὑλικὰς ἀλλοιώσεις ἢ οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδουσιν, ἢ θεωροῦσιν αὐτὰς ὡς ἐπιγενομένην θρεπτικὴν διατάραξιν ἕνεκα τῆς προηγηθείσης ὑπερμέτρου λειτουργίας καὶ τοῦ παρατεταμένου ἐρεθισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἅπαντες μετὰ τοῦ Bichat ἐπαναλαμβάνουσιν ὅτι ἕκαστον ὄργανον τοῦ ὀργανισμοῦ νοσεῖ κατ' ἰδιόν τινα τρόπον ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀνατομικῆς ὑφῆς καὶ φυσιολογίας αὐτοῦ, καί περ ὑπαγόμενον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς γενικοὺς νόμους τῆς παθολογίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς γενικῆς παθολογίας ὡς ὅπλον πρὸς ἄμυναν τῆς δοξασίας αὐτῶν ἔχοντες οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος φρενολόγοι τὴν ἐπὶ μακρὸν πολλάκις χρόνον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ ἐμμονὴν τῶν κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τελουμένων λεπτῶν παθολογικῶν ἀνατομικῶν ἐπεξεργασιῶν ἄνευ μεταπτώσεως αὐτῶν εἰς τὴν καθαρὰν φλεγμονὴν τοῦ ὀργάνου ἀποδίδουσιν εἰς τὴν *ἰδιοφυΐαν* αὐτοῦ, ἤτοι εἰς ἰδιάζουσαν τῷ ἐγκεφάλῳ ἱκανότητα πρὸς τὸ ἀντέχειν. Ἐν γένει δὲ πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος φαινόμενα ψυχικὰ ἢ καὶ ἁπλῶς νευρικά, οἷον τὴν ἐπιληψίαν, τὸν ὑστερισμόν, τὴν χορείαν, τὰς νευραλγίας κ.τ.λ. θεωροῦσιν ὡς ἔχοντα τὴν παθολογικήν των ἀνατομίαν, αἱ ἀνατομικαὶ δὲ αὗται ἀλλοιώσεις πάντοτε ὁραταὶ καθίστανται μετὰ διάρκειάν τινα τῶν νόσων τούτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακράν.

Νομίζομεν ὅτι εὐκόλως δύναται νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἔν τισι μόνον σημείοις ὑφισταμένη διαφορὰ αὕτη τῶν δύο εἰρημένων δοξασιῶν, ἤτοι μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες φρονοῦσιν ὅτι ἡ ἁπλῆ φρενοβλάβεια (vésanie) ὀφείλεται εἰς δυναμικὴν ἢ λειτουργικὴν βλάβην τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, εἰς *νεύρωσίν* τινα ἄνευ συμπαρομαρτουσῶν σταθερῶν καὶ μονίμων ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων, αἵτινες, κατ' αὐτούς, καὶ ὁσάκις ὑπάρχουσι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀνατομικὸν αἴτιον δυνάμενον νὰ ἐξηγήσῃ καὶ διερμηνεύσῃ τὸ εἶδος τῶν ψυχικῶν συμπτωμάτων, τὴν ποικιλίαν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν πορείαν ἐν γένει τῆς φρενοβλαβείας, καὶ ἐκείνων, οἵτινες φρονοῦσιν ὅτι ἡ δυναμικὴ αὕτη βλάβη (ἥτις κατὰ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁμόφωνον ἄλλως γνώμην ἀμφοτέρων τῶν διϊσταμένων συνίσταται πάντοτε ἐκ λεπτῶν μεταβολῶν τῆς ἐνδομύχου ὑφῆς τῆς ὕλης) σπανίως μένει ὡς τοιαύτη, καὶ δὴ μόνον ἐν ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ νόσος ὀλίγον χρόνον διήρκεσε, καὶ ὅτι πάντοτε σχεδὸν εὑρίσκονται ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις, ὅταν ἐπὶ μακρὸν χρόνον αὕτη διήρκεσεν, οὕτως ὥστε ἡ φρενοβλάβεια ἐστὶν οὐχὶ δυναμικὴ νόσος ἢ νεύρωσις, ἀλλ' ὀργανική.

Διότι ἀμφότεραι αἱ γνῶμαι αὗται κατὰ τοῦτο εἰσὶ σύμφωνοι, ὅτι εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις *ἡ ἁπλῆ κυρίως φρενοβλάβεια* ὡς βάσιν substratum, μόνον λειτουργικὰς ἢ δυναμικὰς διαταράξεις τοῦ ἐγκεφάλου ἔχουσα οὐδὲν ἴχνος μετὰ θάνατον ἐγκαταλείπει μετὰ *βραχεῖαν διάρκειαν αὐτῆς*, διαφέρουσι δὲ μόνον ὡς πρὸς ἓν σημεῖον, τὸ τοῦ *χρόνου*, δηλαδὴ τῆς διαρκείας τῆς νόσου, τῶν μὲν λεγόντων ὅτι παρελθόντος καὶ μακροῦ χρόνου ἡ νόσος οὐδὲν πολλάκις ἴχνος ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως ἐγκαταλείπει, ἢ ὁσάκις ὑπάρχουσι τοιαῦται, εἰσὶν ἐπιγενῆ φαινόμενα θρεπτικῆς διαταράξεως καὶ οὐχὶ αἴτια τῆς γενέσεως τῆς φρενοβλαβείας, ἥτις συνήθως διατρέχει ὅλας τὰς φάσεις αὐτῆς διαμένουσα ὡς νόσος λειτουργικὴ καὶ οὐχὶ ἀρχῆθεν ὀργανική, τῶν δὲ διατεινομένων ὅτι *πάντοτε* μετὰ μακρὸν χρόνον καὶ *ἐνίοτε* μετὰ βραχὺν εὑρίσκονται ἀλλοιώσεις, καὶ ὅτι αὗται εἰσὶ σημεῖα ἐνεργητικῆς παθολογικῆς ἐπεξεργασίας τῷ ἐγκεφάλῳ ἀνταποκρινόμεναι ὡς ἐκ τοῦ ἐντοπισμοῦ αὐτῶν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν χαρακτῆρα, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν μορφὴν τῶν συμπτωμάτων τῆς φρενοβλαβείας, καὶ ὅτι ἐπομένως αὕτη ὀφείλει ἀρχῆθεν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς εἰς ὀργανικὴν βλάβην τοῦ ἐγκεφάλου οὐδόλως διαφέρουσα τῶν νοσημάτων ἄλλων ὀργάνων ἐχόντων ἑκάστου τὴν παθολογικὴν ἀνατομίαν αὐτοῦ.

§ 15. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἑκατέρωθεν ἡ ἀποκλειστικότης αὐτῶν δοξασιῶν παρακωλύει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, καὶ ὅτι ἀμφότεραι ἀποδείκνυνται ὀρθαὶ καὶ ἐν ταὐτῷ ἐσφαλμέναι, ἐὰν γενικευθῶσιν εἰς ἁπάσας τὰς μορφὰς καὶ τὴν πορείαν τῆς φρενοβλαβείας. Διότι εἶνε φανερὸν ὅτι ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ φρενοβλάβεια παύει τοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ἁπλῆς λειτουργικῆς βλάβης καὶ ἄρχεται καθισταμένη σύμπτωμα ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καθορισθῇ. Πότε τελεῖται ἡ μεταβολὴ αὕτη; Μετὰ δέκα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς νόσου, μετὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἕνα, δύο ἢ ὀκτὼ μῆνας, μετὰ ἕν, δύο ἢ πέντε ἔτη; Εἶνε βεβαίως ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ὁρίσῃ τις τὰ ὅρια ἁπλῆς λειτουργικῆς ὑπεραιμίας ἢ ἀναιμίας ἢ διηθήσεως ὁρροῦ τῶν ἱστῶν καὶ παλινδρόμου μεταμορφώσεως τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἱστοῦ καὶ νὰ συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἐλαφρῶν τούτων μὴ φλεγμονωδῶν ἔτι ἀλλοιώσεων ὑπὸ τῆς καθαρᾶς πλέον φλεγμονώδους ἐπεξεργασίας καὶ ἐκφυλίσεως τῶν στοιχείων.

Ἡ παθολογία τοῦ νευρικοῦ συστήματος γέμει γεγονότων, καθ' ἃ πάθησίς τις αὐτοῦ διήκει διὰ μακροῦ χρόνου ποικιλλομένη πολλάκις, ὡς ἐν τῷ ὑστερισμῷ π. χ., ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἢ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, διὰ τῆς μεταβολῆς καὶ διαδοχῆς συνδρομῆς τινος συμπτωμάτων ψυχικῶν ἢ ἁπλῶς νευρικῶν, καὶ ἐνίοτε μάλιστα αἴφνης ἐξαφανιζομένη, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι οὐδεμία μόνιμος ἀνατομικὴ ἀλλοίωσις ὑφίστατο ἐντῷ νευρικῷ συστήματι, ἀλλὰ μόνον δυναμικὴ ἢ λειτουργική, καίτοι ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς νόσου ὑπῆρξε μήκιστος. Διὸ καὶ τὰς τοιαύτας νόσους δικαίως ὠνόμασαν *δυναμικὰς ἢ λειτουργικάς*. Ἐν τῷ ὑστερισμῷ εἶνε δυνατὸν ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη νὰ ὑπάρχῃ μόνιμος σύσπασις τῶν μυῶν ἑνὸς ἄκρου, εἶτα δὲ αἴφνης ἡμέραν τινὰ νὰ ἀρθῇ ἡ σύσπασις αὕτη, ὡς εἴδομεν μίαν τοιαύτην περίπτωσιν ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Charcot παρὰ νεάνιδι ὑστερικῇ, ἧς ὁ μηρὸς ἦτο κεκαμμένος ἐπὶ τῆς λεκάνης, ἡ δὲ κνήμη ἐπὶ τοῦ μηροῦ ἐπὶ 16 ὅλους μῆνας.

Ὁ Briquet (1) ἀναφέρει περὶ μιᾶς προβεβηκυίας τὴν ἡλικίαν ὑστερικῆς γυναικός, ἥτις εἶχε παραλελυμένον τὸ ἀριστερὸν σκέλος ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη. Παρακαλέσας τὸν Duchenne de Boulogne, ὅπως ἐφαρμώσῃ τὸν φαραδισμόν, εἶδε μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ἡ παράλυσις ἔπαυσεν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐφαρμογῇ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ· ἡ γυνὴ ἰαθεῖσα οὕτως αἰφνιδίως ἐβάδιζε κάλλιστα. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ὅτι εἶδε μετὰ τοῦ Duchenne πολλὰς ἡμιπληγίας ὑστερικὰς διαρκούσας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἰαθείσας μετὰ μίαν ἢ πλειοτέρας ἐφαρμογὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ μάλιστα παρετήρησεν ὅτι αἱ παλαιότεραι παραλύσεις εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον αἴρονται.

Ἐπίσης ἀπειράριθμοι περιπτώσεις διαφόρων νευραλγιῶν ὑστερικῶν, ἢ

(1) Traité clinique et thérapeutique de l' hystérie, 1859. Σελ. 718.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σπασμῶν μερικῶν, ἀναισθησιῶν ἢ ὑπεραισθησιῶν, τρόμου κ.τ.λ. ὑπάρχουσι, καθ' ἃς αἱ παθήσεις αὗται, εἴτε ἐξ ἠθικῶν εἴτε ἐκ φυσικῶν αἰτίων παραγόμεναι, μετὰ μακρὸν χρόνον ἰῶνται, ἢ μὴ ἰώμεναι μετὰ θάνατον οὐδὲν ἴχνος ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων καταλείπουσι. Μεταξὺ πλείστων ὅσων νόσων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὴν *τρομώδη παραλυσίαν* Paralysie agitante, νόσον συνισταμένην εἰς τὸν ἀέναον γενικὸν τρόμον τῶν μελῶν καὶ τοῦ σώματος, εἰς δυσκαμψίας τῶν μυῶν κ.τ.λ. καὶ κατ' ἐξοχὴν φειδομένην τῶν φρενῶν μέχρι τέλους πολλάκις τῆς νόσου. Ἡ νόσος αὕτη ἡ ἐκδηλουμένη διὰ τοσούτων ὑλικῶν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ φυσικῶν συμπτωμάτων εἶνε δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ τριάκοντα πολλάκις ἔτη, ὡς εἴχομεν ἡμεῖς ἕνα τοιοῦτον ἀσθενῆ ἀποθανόντα ἐξ ἐξαντλήσεως νευρικῆς καὶ μαρασμοῦ ἐντὸς τῶν τριῶν τελευταίων μηνῶν τῆς τριακονταετοῦς νόσου αὐτοῦ, ἐν τῇ νεκροψίᾳ δὲ οὐδεμία ἀνατομικὴ ἀλλοίωσις ἐφάνη ἐξηγοῦσα τὴν ἀέναον ταύτην ἐπὶ δεκαετηρίδας διαρκοῦσαν τρομώδη σύσπασιν τῶν μυῶν τοῦ σώματος ὡς καὶ τὰ ἄλλα συμπτώματα. Ὁ ἐρεθισμὸς λοιπὸν τῶν κινητικῶν νευρικῶν κυττάρων ἦν ἱκανὸς νὰ διαρκέσῃ τοσαῦτα ἔτη ἄνευ καταφανῶν τοὐλάχιστον ἀλλοιώσεων, μολονότι ὁ Luys διατείνεται ὅτι κατὰ τὴν νόσον ταύτην πολλὰ κύτταρα ἐν τῇ Οὐαρολείῳ γεφύρᾳ εὑρίσκονται ὑπερτροφικά, ὅπερ ἄλλως οὐδόλως παράδοξον λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ηὐξημένης λειτουργίας αὐτῶν.

Ὡσαύτως ἔχομεν φρενοβλαβείας προκαλουμένας ἐξ ἁπλοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν περιφερικῶν νεύρων ἕνεκα παθήσεως ὀργάνου τινός, οἷον τοῦ στομάχου, τῶν ἐντέρων, τοῦ ἥπατος, τῆς μήτρας κ.τ.λ., τὰς λεγομένας *κατὰ συμπάθειαν φρενοβλαβείας*. Ἡ πάθησις αὕτη τῶν φρενῶν ἐξαλείφεται, ἐξυγιαινομένου τοῦ πάσχοντος ὀργάνου, ἢ ἐπιμένει ἐνίοτε καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πρώτης αἰτίας. Ἐπίσης εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀτόμων εὑρισκομένων ἐν τοῖς ὁρίοις μεταξὺ φρενοβλαβείας καὶ ἐχεφροσύνης, εἰς πάσχοντας π.χ. ἐκ διαφόρων μορφῶν *ἠθικῆς φρενοβλαβείας* (folie morale) καὶ ποικίλων ἄλλων πνευματικῶν ἀνισορροπιῶν, ἃς παρατηροῦμεν εἰς μέγα πλῆθος ἀνθρώπων ἐντὸς τῆς κοινωνίας βιούντων, ἡ ὕπαρξις ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων πρὸς ἐξήγησιν τῶν ψυχικῶν τούτων φαινομένων βεβαίως ἀπαράδεκτός ἐστι, διότι ἄλλως καὶ ἐν τῇ ἀπείρῳ ποικιλίᾳ τῶν χαρακτήρων καὶ διαθέσεων καὶ τῶν ὑγιῶς ἐχόντων ἀνθρώπων θὰ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἠναγκαζόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς λόγον τῆς ποικιλίας ταύτης ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦθ' ὅπερ ἡ ἁπλουστάτη παρατήρησις ἀποδεικνύει ὡς μὴ συμβαῖνον καὶ ὁ κοινὸς ὀρθὸς λόγος ἀποκρούει.

Πρὸς τούτοις δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν βαρύτατα φαινόμενα νευρικὰ ἢ ψυχικὰ τῇ χρήσει φαρμάκων τινῶν, χωρὶς οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀλλοίωσιν εἴτε ἐν τῇ μορφῇ, εἴτε ἐν τῇ ὑφῇ τῶν νευρικῶν κυττάρων καὶ νεύρων νὰ ἀνεύρωμεν, καίτοι προδήλως νέα ἔξωθεν ὕλη προσετέθη εἰς τὰ κύτταρα καὶ ἐπήνεγκεν ἄρα ὑλικήν τινα ἐνδόμυχον μεταβολὴν ἐν τῇ ὑφῇ καὶ τῇ συνθέσει αὐτῶν. Ἡ *στρυχνίνη*, φέρ' εἰπεῖν, αὐξάνει τὰς ἀντανακλαστικὰς ἰδιότητας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἡ *κουράρη*, ὡς ἀπεδείχθη διὰ τῶν πειραμάτων, παραλύει μόνον τὰ ἄκρα τῶν περιφερικῶν κινητικῶν νεύρων, ἡ *ἰνδικὴ κάνναβις* (χασὶς) ἐπιφέρει ὅλα τὰ παρατηρούμενα ψυχικὰ φαινόμενα κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν κ.τ.λ. ἄνευ οὐδεμιᾶς ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Καὶ ἀπειράριθμα τέλος τοιαῦτα φαινόμενα συμβαίνουσιν ἐν τῷ νευρικῷ συστήματι, εἴτε διὰ τῶν νόσων, εἴτε διὰ τῶν φαρμάκων, δυνάμενα μόνον διὰ τοῦ *δυναμισμοῦ* τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ νὰ ἐξηγηθῶσιν. Αἱ δυναμικαὶ αὗται ἀλλοιώσεις παρ' οὐδενὸς σήμερον διαμφισβητοῦνται. Ἀνάλογον φαινόμενον συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἔξω φύσει. Ἠλεκτρικὸν π. χ. ρεῦμα διερχόμενον διὰ μεταλλικοῦ σύρματος οὐδεμίαν κατάδηλον ἡμῖν ὑλικὴν ἀλλοίωσιν ἐν τῇ μορφῇ ἢ τῇ ὑφῇ αὐτοῦ ἐπιφέρει κατά τε τὴν στιγμὴν τῆς διελάσεως τοῦ ρεύματος ὡς καὶ μετὰ ταῦτα, καίτοι τὸ σύρμα ἐξεδήλωσε καὶ ἐκτήσατο νέας ὅλως ἰδιότητας, νέαν δύναμιν. Ὁ σίδηρος μεταβληθεὶς διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς μαγνήτην κέκτηται νέαν ἰδιότητα ἄνευ ὁρατῆς ἀλλοιώσεως τῆς ὕλης αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ὁ ἐγκέφαλος τηρῶν τὰς συνήθεις αὐτοῦ ἰδιότητας συνίστατο ἐκ σιδήρου καὶ δι' ἠλεκτρικοῦ τινος ρεύματος μετεβάλλετο εἰς μαγνήτην, θὰ εἵλκυεν ἐξ ἀποστάσεώς τινος κόνεις π. χ. σιδήρου ἢ βελόνας, αἵτινες θὰ ἐνεπηγνύοντο ἐπὶ τοῦ κρανίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν νεκροψίαν οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν θὰ εὑρίσκομεν καὶ οὐδόλως θὰ διεφωτιζόμεθα περὶ τῶν ἐν καιρῷ ζωῆς δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων τοῦ ὑποτιθεμένου σιδηροῦ ἐγκεφάλου, δι' ὧν εἶχε τελεσθῇ τὸ φαινόμενον τῆς ἕλξεως.

Οὕτω δέον νὰ φαντασθῶμεν τὸν *δυναμισμὸν* τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ· ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυναμισμὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου ἔκφρασις ἢ ἐκδήλωσις εἰσὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐν καιρῷ ζωῆς μόνον ὑφίσταται. Τὰ φαινόμενα ταῦτα (αἰσθήματα, ἰδέαι, ἀντιλήψεις αἰσθήσεων, βούλησις, κινητικὰ φαινόμενα κ.τ.λ.) εὑρίσκονται ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, ὅταν ὑπάρχῃ ἰσορροπία τις καὶ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ δυναμισμοῦ τῶν διαφόρων κυττάρων, ἅτινα συνδέονται πρὸς ἄλληλα δι' ἰνῶν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις· ὅταν ὅμως διαταραχθῇ ἡ ἰσορροπία αὕτη διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον, τοὐτέστιν ὅταν ἀριθμός τις κυττάρων ἐν ἐρεθιστικῇ καταστάσει διατελούντων ἀναπτύσσῃ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν καὶ τὸ σύνηθες πλειότερον δυναμισμὸν μεταδιδόμενον διὰ τῶν νευρικῶν ἰνῶν καὶ εἰς ἄλλας ἑστίας κυττάρων, ὧν ἡ λειτουργία οὕτω αὔξεται, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἄλλαι ἑστίαι λειτουργοῦσι κατὰ φύσιν, ἢ ἂν μετὰ ὑπέρμετρον καὶ διηνεκῆ ἐρεθισμὸν ὁ δυναμισμὸς κυττάρων τινῶν τοῦ ἐγκεφάλου ἐξαντλῆται καὶ καταπίπτῃ ὑπὸ τὸ κατὰ φύσιν, ἐνῷ ἀλλαχοῦ ἄλλα κέντρα ἐκ κυττάρων ὑπερμέτρως ἐνεργοῦσι, τότε, ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἁρμονικὴ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου διασπᾶται καὶ καθίσταται ἀκανόνιστος καὶ ἀνομοία, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης προκύπτει ἡ φρενοβλάβεια μετὰ τῶν διαφόρων μορφῶν αὐτῆς.

Ἐκ πάντων τούτων ἕπεται ὅτι ἡ ὕπαρξις δυναμικῶν ἢ λειτουργικῶν νόσων εἶνε ἀναμφισβήτητος καὶ ὅτι τὰ νευρικὰ κύτταρα δύνανται νὰ διαμείνωσιν ἐν ἐρεθιστικῇ καταστάσει ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἄνευ ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ ἱστοῦ, καὶ ἐπομένως τὰ ἐκ τῶν κυττάρων, οὕτω δυναμικῶς πασχόντων, ἐξαρτώμενα εἴτε ψυχικὰ (φρενοβλάβεια) εἴτε ἄλλα νευρικὰ φαινόμενα εἶνε δυνατὸν νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, χωρὶς νὰ εὑρίσκηταί τι ἄξιον λόγου ἐν τῇ νεκροψίᾳ ἐξηγοῦν καὶ διερμηνεῦον τὰ παρατηρηθέντα ἐν καιρῷ ζωῆς συμπτώματα τῆς νόσου. Οὐδὲν ἐπομένως ἄπορον ἂν ἡ φρενοβλάβεια ὀφειλομένη εἰς ἐρεθιστικὴν ἢ ναρκωτικὴν κατάστασιν τῶν νευρικῶν κυττάρων, δι' ὧν συμβαίνουσι καὶ ἐκδηλοῦνται τὰ ψυχικὰ λεγόμενα φαινόμενα, διήκῃ ὡς νόσος λειτουργικὴ πολλάκις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνευ καταφανῶν ἐν τῇ νεκροψίᾳ ἢ τοὐλάχιστον προσιτῶν εἰς τὰ ἐρευνητικὰ ἡμῶν τεχνικὰ μέσα ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως πάντοτε ἔχουσι τὰ πράγματα. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ νευρικὸν κύτταρον, ὡς καὶ εἰς πᾶν ἀνατομικὸν ἐν γένει στοιχεῖον τρεφόμενον καὶ λειτουργοῦν, συμβαίνουσι διάφορα φυσικο-χημικὰ φαινόμενα. Ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ὕλης καὶ ἡ θερμότης αὐξάνουσιν, ἠλεκτρικὰ φαινόμενα λαμβάνουσι χώραν, ἡ συρροὴ αἵματος γίνεται μεγαλειτέρα, ἡ ποσότης τῆς οὐρίας καὶ τῶν φωσφορικῶν ἁλάτων ἐν τοῖς οὔροις εὑρίσκεται ηὐξημένη, σημεῖον τοῦτο ὅτι ἡ καῦσις τῆς ὕλης εἶνε ζωηροτέρα κ.τ.λ. Κατὰ τὴν θρέψιν ταύτην τὰ στοιχεῖα τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, ὡς καὶ τὰ τοῦ περιβάλλοντος ἢ συνέχοντος αὐτὸν ἱστοῦ (νευρόγλοια, ἄγγεῖα, μήνιγγες) πολλαπλασιάζονται, καταστρέφονται καὶ ἀναπλάσσονται ἀντικαθιστάμενα ἀεννάως, τῆς ἐργασίας ταύτης γινομένης ἐντὸς φυσιολογικοῦ ὁρίου ἐξασφαλίζοντος τὰς συνθήκας τῆς κανονικῆς λειτουργίας καὶ θρέψεως τοῦ ὀργάνου.

Κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν λοιπὸν ἕνεκα τοῦ διηνεκοῦς ἐρεθισμοῦ τῶν κυττάρων, εἴτε συνεπείᾳ ὑπερμέτρου ἐρεθισμοῦ καὶ τῆς ἐπακολουθούσης αὐτὸν ἐξαντλήσεως, εἴτε συνεπείᾳ πιέσεως αὐτῶν ὑπὸ διηθημένου ὀρροῦ ἐξελθόντος τῶν ἀγγείων διὰ τὴν μεγάλην συμφόρησιν ἢ στάσιν τοῦ αἵματος, αἱ συνθῆκαι τῆς θρέψεως διὰ τοῦ χρόνου διαταράσσονται. Συμβαίνουσιν ὑπερπλασίαι τῶν στοιχείων τῶν ἱστῶν, οἷον πάχυνσις τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων, τῶν μηνίγγων, σκλήρυνσις τῆς νευρογλοίας, συμφορήσεις διὰ τὴν ὑπέρμετρον λειτουργίαν, στάσεις αἵματος ἕνεκα ἀλλοιώσεως τῶν ἀγγείων, πίεσις τῶν νευρικῶν στοιχείων ὑπὸ τῶν ὑγρῶν καὶ κακὴ θρέψις καὶ νεκροβιωτικὴ κατάστασις αὐτῶν, διὸ ἔχομεν μεταβολὰς ἐν τῇ ὑφῇ τῶν κυττάρων καὶ τῶν νευρικῶν ἰνῶν, ἤτοι ἁπλᾶς ἀτροφίας, λιποκοκκιώδεις μεταμορφώσεις, διηθήσεις αὐτῶν ὑπὸ χρωστικῶν οὐσιῶν διὰ ῥῆξιν τῶν μικρῶν ἀγγείων κ.τ.λ.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ γνωρίζομεν ὅτι, διαρκούσης τῆς νόσου τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ κύτταρα τίθενται μοιραίως εἰς φαῦλον κύκλον· ὁ ἐρεθισμὸς προκαλεῖ τὴν συμφόρησιν, αὕτη δὲ αὐξάνουσα καὶ ἐπιταχύνουσα τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης διατηρεῖ τὸν ἐρεθισμόν, ἐναπόκειται δὲ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν κυττάρων, ἥτις εἶνε ἄλλοτε ἄλλη κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα. ὅπως διασπασθῇ ὁ φαῦλος κύκλος, (ἂν τὸ αἴτιον δὲν εἶνε φυσικῶς ἀνυπέρβλητον,) πρὶν ἢ ἐπέλθωσι μόνιμοι ἀλλοιώσεις, ὁπότε πλέον ἡ ἴασις καθίσταται πλέον ἀπολύτως ἀδύνατος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰς τὴν χρονίαν λοιπὸν ταύτην ἐπεξεργασίαν ὀφείλονται αἱ πάντοτε σχεδὸν ἐν τῇ νεκροψίᾳ μετὰ *μακρὰν διάρκειαν* τῆς φρενοβλαβείας ἁπαντῶσαι ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις, εἰς ταύτας ὀφείλεται ἡ μετὰ μακρὰ ἔτη πνευματικὴ ἰσοπέδωσις καὶ ὁμοιότης πάντων τῶν χρονίων φρενοβλαβῶν, (χρονία ἄνοια, démence), ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρης συγχώνευσις πασῶν τῶν μορφῶν τῆς φρενοβλαβείας εἰς μίαν, κοινὸν χαρακτῆρα ἔχουσαν τὴν ἀπόσβεσιν τῶν ὑψηλοτέρων διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν μονότονον καὶ ἀξίαν οἴκτου κατάστασιν ἐκείνην τῶν πασχόντων, ἥτις μεταβάλλει αὐτοὺς εἰς ζῶντα αὐτόματα πολλάκις συνιστάμενα ἐκ μόνου τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος!

Ἐὰν λάβωμεν τὸν ἐγκέφαλον τοιούτων χρονίων φρενοβλαβῶν καὶ ἐπισκοπήσωμεν τὰς ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις, τὰ ἐρείπια, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ περικαλλεστέρου ποτὲ τῶν οἰκοδομημάτων, εὐκόλως ἐξ αὐτῶν τεκμαιρόμεθα τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ζωῆς ἐλαβόντα ἐν αὐτῷ χώραν δράματα, καὶ κατανοοῦμεν τὸν λόγον, δι' ὃν ἀδύνατόν ἐστιν ἐν τοιούτοις ἐρειπίοις νὰ ἐξακολουθῶσι διαμένοντες *κάτοικοι* πολυάριθμοι, ὑγιεῖς καὶ εὔρωστοι, ὡς πρὸ τῆς καταστροφῆς.

Αἱ χρόνιαι αὗται ἐν τῇ φρενοβλαβείᾳ ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον ὑπάρξεως καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν ἔχουσι π. χ. αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ δέρματος ἑνὸς πάσχοντος ἐκ κιρσῶν τῆς κνήμης ἢ συνεχῶν προσβολῶν ὑπὸ ἐκζέματος, ὁπότε τὸ δέρμα ἀλλοιοῦται τὴν ὑφὴν καὶ τὴν σύστασιν. Ἡ ἕνεκα τῶν κιρσῶν στάσις τοῦ αἵματος ἐν τῇ κνήμῃ προκαλεῖ ἔξοδον ὀρροῦ ἀφθόνου διὰ τῶν φλεβῶν καὶ τριχοειδῶν ἀγγείων ἕνεκα τῆς αὐξηθείσης πιέσεως τοῦ αἵματος διὰ τὴν στάσιν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν. Τὸ ὑπερβάλλον τῆς ὀρρώδους διηθήσεως καὶ τῆς διατρεφούσης τοὺς ἱστοὺς ὕλης δυνατὸν κατὰ μικρὸν νὰ καταλήξῃ εἰς πλαστικὴν διήθησιν, ἤτοι εἰς ἔξοδον μεταναστικῶν ἢ ἐμβρυακῶν κυττάρων καὶ εἶτα εἰς ὀργάνωσιν νέου ἱστοῦ ἢ καταστροφὴν αὐτοῦ, τοὐτέστιν ἀναπτύσσεται χρονία ἐπεξεργασία ηὐξημένης θρέψεως, χωροῦσα ἐνίοτε καὶ μέχρι φλεγμονῆς, μετὰ σκληρύνσεων, ὑπερτροφιῶν, ἀτροφιῶν καὶ παλινδρόμων μεταμορφώσεων τῶν στοιχείων τοῦ ἱστοῦ κ.τ.λ.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἔνθα σταθερῶς διάφοροι κυκλοφορικαὶ διαταράξεις διηνεκῶς ὑπάρχουσι κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁπότε καὶ αἱρομένης τῆς ἀρχικῆς αἰτίας τοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ τῆς νύξημένης λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, αἱ ἐπελθοῦσαι θρεπτικαὶ διαταράξεις εἰς τὸν νευρικὸν ἱστὸν εἰσὶν ἱκαναὶ νὰ διαιωνίσωσι τὴν παθολογικὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργάνου. Διὰ τοῦτο ἡ φρενοβλάβεια ἀρχομένη ὡς νόσος λειτουργικὴ ἢ δυναμικὴ ἀπολήγει εἰς ὀργανικὴν ἔχουσαν τὰς παθολογικο-ἀνατομικὰς αὐτῆς ἀλλοιώσεις.

Ὅταν δέ τινες, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας αὐτῶν ὅτι ἡ φρενοβλάβεια εἶνε νόσος δυναμικὴ καὶ ἄνευ ἀλλοιώσεων, λέγωσιν ὅτι αἱ παρατηρούμεναι αὗται ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις εἰσὶν ἀποτελέσματα καὶ οὐχὶ αἰτίαι τῆς φρενοβλαβείας, καὶ ὅτι δὲν ἔχουσι μεγάλην καὶ οὐσιώδη σημασίαν, δὲν ἔχουσιν ἀπολύτως δίκαιον, διότι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὡς καὶ ἐν παντὶ πάσχοντι ὀργάνῳ, μετὰ τῶν συμπτωμάτων τῆς νόσου τῶν ἐκδηλουμένων ἐξωτερικῶς βαίνουσι ταὐτοχρόνως καὶ ἐκ παραλλήλου καὶ αἱ ὑλικαὶ ἐν αὐτῷ ἀνατομικαὶ μεταβολαί, αἵτινες ἐν ἀρχῇ δυνατὸν νὰ ὦσι μικραὶ ἢ μὴ κατάδηλοι ἢ ἐξαλειπταὶ ἅμα τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ μετὰ χρόνον τινά, ἄλλοτε ἄλλον, ἁπταὶ καὶ μόνιμοι γίγνονται, οὕτως ὥστε, ὅταν εὕρωμεν χρονίου τινὸς φρενοβλαβοῦς τὸν ἐγκέφαλον ἀτροφικὸν τοὺς γύρους αὐτοῦ καὶ ἡλλοιωμένον τὸν νευρικὸν καὶ τὸν ἄλλον ἱστόν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ παρατηρηθεῖσαι ἐν καιρῷ ζωῆς διαστροφαὶ καὶ καταπτώσεις τοῦ πνεύματος, ἡ διατάραξις τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων κ.τ.λ. ὀφείλονται εἰς τὰς εὑρισκομένας ταύτας ἀτροφίας καὶ ἄλλας ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργάνου τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν πνευματικῶν τούτων φαινομένων.

Καὶ δὲν ἔχουσι μὲν αἱ συμβαίνουσαι ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις κατὰ τὴν φρενοβλάβειαν χαρακτῆρα ἐνεργητικῆς ἐπεξεργασίας, φλεγμονῆς τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, οὔτε δὲ ὡς ἀρχικὴ καὶ πρωτοπαθὴς αἰτία πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς νόσου τῶν φρενῶν δέον νὰ θεωρηθῶσιν, ὡς συμβαίνει τοῦτο π.χ. κατὰ τὴν *γενικὴν παράλυσιν τῶν φρενοβλαβῶν* (paralysie générale des aliénés) ἤτοι τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς φρενοβλαβείας τῆς παρουσιαζούσης πάσας τὰς δυνατὰς μορφὰς τῆς κλασικῆς φρενοβλαβείας, *μανίαν, λυπομανίαν, ὑποχονδρίαν, μεγαλομανίαν, ἄνοιαν*, κτλ. καθ' ὃ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς νόσου εἶνε ὀργανικὴ βλάβη, τουτέστι φλεγμονὴ τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς παχείας μήνιγγος συνεπάγουσα τὰς πνευματικὰς διαταράξεις· ἀλλ' εἶνε ἐνίοτε δυνατὸν αἱ κατὰ τὴν κλα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σικὴν κοινὴν φρενοβλάβειαν (vésanie) δευτεροπαθεῖς παθητικαὶ ἐπεξεργασίαι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν χρονίαν διατάραξιν τῶν συνθηκῶν τῆς θρέψεως νὰ λάβωσιν ἐνεργητικὸν χαρακτῆρα φλεγμονῆς, καὶ τότε ἡ νόσος ἐξ ἁπλῆς δυναμικῆς ἢ λειτουργικῆς νὰ καταστῇ ἀληθὴς ὀργανική, διότι τὰ ὅρια, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, μεταξὺ ἁπλῆς θρεπτικῆς διαταράξεως καὶ καθαρᾶς φλεγμονῆς εἶνε ἀπροσδιόριστα.

Οὕτω ἐν τῇ λειτουργικῇ ἢ δυναμικῇ π. χ. νόσῳ, τῷ ὑστερισμῷ, ὁ Charcot εὗρε σκλήρωσιν τῶν πλαγίων δεματίων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἰς μίαν περίπτωσιν ὑστερικῆς γυναικός, ἥτις ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχε σπασμωδικὴν σύσπασιν τῶν κάτω ἄκρων. Ἐπίσης ἐν τῇ *ἐπιληψίᾳ* καὶ τῇ *χορείᾳ* εὑρίσκονται διάφοροι ὀργανικαὶ βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου ἐνδεικνύουσαι τὴν ὕπαρξιν φλεγμονώδους ἐπεξεργασίας δευτεροπαθοῦς. Ἐπίσης ἐν τῇ πορείᾳ τῆς φρενοβλαβείας ἡ ἁπλῆ λειτουργικὴ διατάραξις δύναται νὰ μεταβῇ εἰς ὀργανικὴν βλάβην δι' ὀξείας φλεγμονῆς, ὡς εἰς περιπτώσεις τινὰς *ἁπλῆς μανίας* ἢ *λυπομανίας* μεταβαλλομένης εἰς *τὸ ὀξὺ παραλήρημα* (délire aigu, φρενῖτις), ὁπότε συνήθως ἐν τῇ νεκροψίᾳ εὑρίσκονται ἀλλοιώσεις ἐξ ὀξείας φλεγμονῆς, ἢ εἰς τὰς *συμφορητικὰς* λεγομένας φρενοβλαβείας (folies congestives τοῦ Baillarger), ὁπότε μετὰ ἐπανειλημμένας προσβολὰς καὶ ἰάσεις ἀπολήγουσιν ἐνίοτε αἱ συμφορήσεις αὗται εἰς τὴν φλεγμονὴν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μηνίγγων, ἤτοι εἰς τὴν *γενικὴν παράλυσιν τῶν φρενοβλαβῶν*, νόσον κατ' ἐξοχὴν ὀργανικήν.

Διὰ ταῦτα λίαν ὀρθῶς ὁ Griesinger (1) εἶπεν ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀκριβῆ χωρισμὸν τῆς ἁπλῆς φρενοβλαβείας (vésanie) ἀπὸ τῶν ἄλλων ὀξειῶν ἢ χρονίων ἐξ ὀργανικῆς βλάβης παθήσεων τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ματαία καὶ ἀνωφελής. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἡ ἐντελὴς συγχώνευσις τῆς ἰδιαζούσης ταύτης νόσου, (τῆς φρενοβλαβείας) τῆς διακρινομένης ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς πορείας τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κοινῶν ἐγκεφαλικῶν παθήσεων καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν κοινὴν παθολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ἄτοπος καὶ ἀδικαιολόγητος, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ φρενικὰ νοσήματα συνδέονται μετὰ πλήθους πρακτικῶν κοινωνικῶν ζητημάτων (ἄσυλα τῶν φρενο-

(1) Maladies mentales σελ 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βλαβῶν, ζητήματα ἰατροδικαστικὰ κ.τ.λ.), τὰ ὁποῖα δίδουσιν ἴδιον χαρακτῆρα εἰς τὴν ψυχιατρικὴν ἐπιστήμην, ὡς καὶ αὐτοτέλειάν τινα καὶ ἔκτασιν δικαιολογοῦσαν τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς ὡς εἰδικοῦ ὅλως κλάδου τῆς ὅλης παθολογίας. Ὅταν δέ, λέγει ὁ συγγραφεύς, ἔχῃ τις πάντοτε ἐν τῷ νῷ τὸν στενὸν σύνδεσμον, ὅστις συνδέει τὴν φρενοβλάβειαν μετὰ τῶν ἄλλων παθήσεων τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἀκολουθῇ τὴν αὐτὴν ἀνατομο-φυσιολογικὴν μέθοδον πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην καὶ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τῶν νοσημάτων τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ παθολογία οὐδὲν ἔχει νὰ ἀπολέσῃ, τοὐναντίον δὲ πολλὰ νὰ κερδήσῃ. Οἱ θελήσαντες νὰ ὑπαγάγωσιν εἰς τὴν κοινὴν παθολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου τὴν φρενοβλάβειαν βασιζόμενοι εἰς ὡρισμένας ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις ἑρμηνευούσας δῆθεν ἀκριβῶς καὶ ἀνταποκρινομένας εἰς τὰ συμπτώματα αὐτῆς, ἀπέτυχον, ὡς ἀπέτυχον καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐθεώρησαν τὴν φρενοβλάβειαν ὡς πάθησιν τῆς ψυχῆς ἀνεξάρτητον τῆς βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου.

II

Συμπέρασμα: Καταλήγομεν ἐκ τῶν εἰρημένων εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα διασαφηνίζοντα καὶ διαγράφοντα τὴν θέσιν, ἐν ᾗ σήμερον ἡ ἐπιστήμη εὑρίσκεται σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς φύσεως τῶν φρενικῶν νοσημάτων.

1ον Ἡ ἁπλῆ κοινὴ κλασικὴ φρενοβλάβεια (vésanie) εἶνε νόσος τοῦ ἐγκεφάλου ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐξ αἰτίων ἠθικῶν ἢ φυσικῶν *ὑλικὴν* μὴ ὁρατὴν τροποποίησιν τῆς ἐνδομύχου ὑφῆς τῶν ἀνατομικῶν αὐτοῦ στοιχείων κατὰ τρόπον μεταβάλλοντα τοὺς ὅρους τῆς συνήθους φυσιολογικῆς λειτουργίας ἢ τὸν δυναμισμὸν αὐτῶν καὶ διήκουσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς νόσος λειτουργικὴ ἢ δυναμική.

2ον Μετά τινα χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὸν εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε μόνιμοι ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις δευτεροπαθεῖς ἐξηγοῦσαι τὸν λόγον τῆς διανοητικῆς καταπτώσεως καὶ τοῦ πνευματικοῦ μαρασμοῦ.

3ον Σαφῆ καὶ ἀπότομα ὅρια μεταξὺ τῆς φρενοβλαβείας καὶ τῶν ἄλλων ὀργανικῶν καταφανῶν βλαβῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ὧν ἀπαρτί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζονται τὰ κοινὰ καὶ κυρίως ἐγκεφαλικὰ νοσήματα καλούμενα, δὲν ὑπάρχουσι, τῆς πρώτης ἐνίοτε μεταβαινούσης εἰς τὰ δεύτερα, καὶ τούτων δὲ ἐκδηλουμένων πολλάκις διὰ τοῦ συνόλου τοῦ εἴδους ἐκείνου τῶν συμπτωμάτων τῶν χαρακτηριζόντων τὴν *φρενοβλάβειαν*.

4ον Ἡ σπουδὴ τῆς φρενοβλαβείας δέον νὰ ἀπαρτίζῃ εἰδικὸν κλάδον ἐν τῇ παθολογίᾳ ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης φύσεως τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς συνεπαγομένων καὶ διάφορα ἄλλα ζητήματα ἐκτὸς τῆς κυρίως ἰατρικῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΟΞΑΣΙΑΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ψυχολογία Φυσιολογική καὶ Γενικὴ Μηχανική.

I

§ 1. Ἡ *ἀτομικὴ* θεωρία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐπικυροῦται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης.—Ψυχολογία ἀφῃρημένη ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιστήμη ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἤτοι ἄνευ ψυχολογίας φυσιολογικῆς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ. Πάντα τὰ φαινόμενα φυσικὰ ἢ βιολογικά, ψυχικὰ ἢ κοινωνιολογικὰ ἀνάγονται ἐπὶ τέλους εἰς μίαν ἐπιστήμην: τὴν Γενικὴν Μηχανικήν· Αἱ περὶ αὐτῆς γνώσεις ἀτελεῖς.—§ 2. Τί ἐστι ζωή; Ἡ δύναμις δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ νοηθῇ ἐκτὸς τῆς ὕλης. Ἰσομερικὴ ἰδιότης τῶν σωμάτων. — § 3. Ἀνάγκη σπουδῆς τῶν φυσιολογικῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν ἀνατομικῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων τῶν νευρικῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς κατανόησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ψυχικῶν πράξεων. — § 4. Σχηματικὴ παράστασις τοῦ ὅλου νευρικοῦ συστήματος (Σχῆμα 1.)

II

§ 1. *Θεμελιώδεις ἰδιότητες τῶν νευρικῶν κυττάρων*: Ἀριθμὸς αὐτῶν ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ τῆς ὅλης ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰκὼν 1. Πόσας λέξεις μετεχειρίσθη ὁ Σαίξπηρ ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ καὶ πόσας ὁ Μίλτων. — § 2. Σχηματικὴ παράστασις τῆς νοήσεως (Σχῆμα 2.).— § 3. Ἡ μηχανικὴ κατασκευὴ τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελεῖ συσκευὴν Λογικὴν ἢ Συμπερασματικὴν (Schluss-apparat). Ἡ νόησις εἶνε ἀποτέλεσμα αἰσθήσεων περιπλάκων καὶ πολυσυνθέτων. — § 4. Ἡ διάνοια καὶ αἱ λέξεις ἢ ἡ γλῶσσα· Ἀμοιβαία ἐπίδρασις αὐτῶν πρὸς τελειοποίησιν ἑκατέρας.

I

§ 1. Πρὸ εἰκοσιπέντε περίπου αἰώνων ἡ Ἰωνικὴ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων φυσιοδιφῶν σχολή, ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξιμένης, εἶτα ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἡράκλειτος καὶ λοιποί, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεγαλοφυίας αὐτῶν διεῖδον τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς ἐπ' ἄπειρον ποικιλίας τῆς μορφῆς τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐν τῷ σύμπαντι φαινομένων. Ὁ Ἀναξαγόρας ἐξήγει τὰ πάντα *μηχανικῶς*· ἡ ποικιλία τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προήρχετο κατ' αὐτὸν *ἐκ τῆς διαφόρου ἐν τῷ διαστήματι θέσεως τῶν μορίων τῆς ὕλης, ἐκ τῆς ἑνώσεως καὶ χωρισμοῦ αὐτῶν*. Ὁ δὲ Ἡράκλειτος διὰ τῆς βαθείας αὐτοῦ ῥήσεως «*πάντα ῥεῖν, εἶναι δὲ παγίως οὐδέν*», συνώψιζε τὴν μεγαλεπίβουλον κατάληψιν τοῦ παντὸς ὑπὸ τῆς ἐνδόξου ἐκείνης σχολῆς τῶν φυσιοδιφῶν.

Ὅ,τι οἱ μεγάλοι νόες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης *συνθετικῶς* καὶ ἐξ ἐμφύτου, οὕτως εἰπεῖν, γνώσεως ἐξέφρασαν, σήμερον μετὰ ἀνάλυσιν τοσούτων γεγονότων τῆς φύσεως ἐλθόντων εἰς φῶς διὰ τῆς προόδου τῶν αἰώνων ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη περὶ τῆς *φύσεως* ἐπεβεβαίωσε κατὰ γράμμα. Ἡ *παγκόσμιος ροή*, ἡ παγκόσμιος κίνησις κατέστη, οὕτως εἰπεῖν, ὁρατοτέρα καὶ αἰσθητοτέρα διὰ τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν γνώσεων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης. Ὁ Jules Soury ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐξηγήσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων συνοψίζει καὶ διερμηνεύει ὡς ἑξῆς τὰς ἐπικρατούσας σήμερον ἰδέας : (1)

«Ὁπουδήποτε καὶ ἂν στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, εἴτε εἰς τὴν συσσώρευσιν καὶ κίνησιν τῶν μορίων ἐν τῇ ὀργανικῇ ὕλῃ, εἴτε εἰς τὴν τροχιὰν τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν περὶ ἑαυτοὺς περιστροφήν, εἴτε εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ἀπείρῳ, εἴτε εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν φυσικῶν ἢ χημικῶν φαινομένων (θερμότης, ἦχος, φῶς, ἠλεκτρισμός, χημικὴ ἕλξις), εἴτε εἰς τὰς συνθήκας καὶ τοὺς διαφόρους τρόπους τοῦ εἶναι τῆς ζωῆς, εἰς τὴν αἴσθησιν δηλονότι ἢ τὴν νόησιν καὶ συνείδησιν κ.τ.λ., πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὅσον μακρὰν καὶ ἂν προχωρήσωμεν ἢ βαθέως διεισδύσωμεν, οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν, εἰμὴ μίαν εὑρεῖαν *σύνθεσιν κινήσεων*, ἀπείρους μεταμορφώσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, συμφώνως πρὸς τοὺς καθωρισμένους νόμους, οἵτινες δύνανται νὰ *ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς τῆς μηχανικῆς*.

»Πάντες οἱ διάφοροι τρόποι ἡμῶν τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς Φύσεως ἐπὶ τέλους ἀνάγονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μοναδικὸν γεγονός, τὴν *κίνησιν*, καὶ ἄρα εἰς τὴν *γενικὴν μηχανικήν*. Ἡ φυσική, ἡ χημεία, ἡ οὐρανία

(1) Jules Soury : «L' Encéphale», N° 1, Janvier, 1883.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μηχανική, ἡ βιολογία, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ψυχολογίας καὶ κοινωνιολογίας, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ περιπτώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σύνθετοι τῆς *κινήσεως* καὶ ἐπομένως τῆς γενικῆς μηχανικῆς».

«Πᾶσαι αἱ ἰδιότητες τῆς ὕλης ἔχουσιν ὡς ὑλικὴν ὑπόστασιν, substratum, σύστημά τι κινήσεων τῶν μορίων αὐτῆς, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ ἔκφρασις τοῦ γεγονότος τῆς κινήσεως. Ὁ διάφορος συνδυασμὸς τῶν μορίων καὶ τῶν κινήσεων αὐτῶν γίνεται ἀντιληπτὸς ἡμῖν διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων ἢ φαινομένων· αἱ κινήσεις αὗται ἐκδηλοῦνται ὡς *ἰδιότητες* ἢ *δυνάμεις* τῆς ὕλης. Αἱ ἰδιότητες αὗται ἢ δυνάμεις τῆς ὕλης, ὡς ἀντιλαμβάνεται τούτων ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, εἰσὶν αἱ ἑξῆς τέσσαρες θεμελιώδεις :

1ον *μηχανικαί*
2ον *φυσικαί*
3ον *χημικαί*
4ον *ὀργανικαὶ ἢ ζωϊκαί*.

«Αἱ ἐπιστῆμαι αἱ ἐξετάζουσαι τὴν ὕλην, τὸ σύμπαν, κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἰδιότητας, λαμβάνουσι τὰ ἀνάλογα ὀνόματα, οἷον *φυσική*, *χημεία*, *μηχανικὴ* καὶ *ἐπιστήμη τῆς ζωῆς* ἢ *βιολογία*, ἀλλὰ πράγματι ὑπάρχει μία καὶ μόνη ἐπιστήμη, ἡ ἐπιστήμη τῆς κινήσεως, τῆς *γενικῆς μηχανικῆς*. Ἡ τοιαύτη φιλοσοφικὴ ἀντίληψις τῶν φαινομένων τοῦ σύμπαντος, ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γεγονός, ὑπῆρξε τὸ μέγιστον τῶν βημάτων τῆς προόδου, ὅπερ ἐποίησεν ἡ φιλοσοφία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐνέχει δὲ ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ αὐτῆς ἁπλότητι ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀληθείας».

«Ἐὰν ἐγνωρίζομεν τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς τῶν μορίων, τότε τὰ λεπτότερα καὶ ἀνωτέρας τάξεως φαινόμενα τῆς ζωῆς, τὰ ἐκ τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ (διάνοια, αἰσθήσεις κ.τ.λ.), θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παρασταθῶσι διὰ μαθηματικῆς τινος ἐξισώσεως, διότι ἅπαντα τὰ φαινόμενα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἴσθησις ἢ αἰσθήματα καὶ ἰδέαι, ὑπὸ ἀντικειμενικὴν ἔποψιν οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ σύστημα κινήσεων τῶν μορίων τῆς νευρικῆς οὐσίας. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐπιστῆμαι τῆς ζωῆς εὑρίσκονται ἔτι πολὺ μακρὰν τῆς σχετικῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἀφίκοντο αἱ ἄλλαι φυσικαὶ ἐπιστῆμαι.

«Ὁπωσδήποτε σήμερον *ψυχολογία ἀφῃρημένη* ὡς ἰδιαιτέρα ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στήμη, ἄνευ προηγουμένης σπουδῆς τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ, διότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει διάνοια, οὐδὲ αἰσθητικότης ἢ θέλησις. Πρὶν ἡ σπουδάσῃ τις τὰς ἰδιότητας ταύτας ὀφείλει πρότερον νὰ σπουδάσῃ τὴν ὕλην τὴν ἐνέχουσαν αὐτάς· ἀλλὰ τὸ νευρικὸν σύστημα εἶνε ὕλη ὀργανικὴ *ζῶσα*, ὅθεν ἡ ψυχολογία δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τῶν ἐπιστημῶν τῆς ζωῆς ἤτοι τῆς βιολογίας».

«Ἡ χημεία πρὸ πολλοῦ διὰ τῆς ἀναλύσεως εὗρεν ὅτι ὁ τε ἀνόργανος καὶ ὁ ὀργανικὸς κόσμος συντίθενται ἐκ τῶν γνωστῶν ἁπλῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἐν τῷ ἐνοργάνῳ δὲ κόσμῳ, ἤτοι ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ ζώοις, ὁ ἄνθραξ εἶνε πάντοτε σταθερὸς καὶ ἐν στερεᾷ καταστάσει, τρία δὲ ἄλλα ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ πάντα ζωϊκὸν ὀργανισμόν, ἤτοι τὸ ὀξυγόνον, τὸ ὑδρογόνον καὶ ἄζωτον, εἰσὶν ἀέρια. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει μία χημεία, μία φυσική, μία μηχανική, οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν στοιχείων τούτων, ἐξ ὧν ἐπὶ τέλους ἀπαρτίζεται ἡ στοιχειώδης *ζῶσα* ὀργανικὴ ὕλη καὶ ὁ ἐκ ταύτης στοιχειώδης ὀργανισμός, κατ' ἀνάγκην θὰ ὑπάγωνται εἰς τοὺς αὐτοὺς γενικοὺς φυσικοὺς καὶ χημικοὺς νόμους».

§ 2. Ἡ ζωὴ τῷ ὄντι εἶνε ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα ἢ ἔκφρασις τῶν κτηθεισῶν ἰδιοτήτων τῆς κατὰ τοὺς νόμους τούτους σχηματισθείσης ὀργανικῆς ὕλης. Αὕτη συνίσταται ἐκ τῶν *ἀμέσων οὐσιῶν* (principes immédiats), ἤτοι λεπτεπιλέπτων μορίων ὀργανικῶν οὐσιῶν, πάντοτε ἀζωτούχων παρὰ τοῖς ζώοις, ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὁποίων συνέστηκε τὸ πρωτόπλασμα τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται καὶ πολλαπλασιάζονται κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς θρέψεως. Αἱ *ἄμεσοι* δὲ αὗται *οὐσίαι* ἀναλυόμεναι ἐπὶ τέλους διὰ τῆς χημείας ἀνάγονται εἰς τὰ ἁπλᾶ χημικὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Ὅταν τὰ ἄτομα τῶν στοιχείων τῆς φύσεως διατίθενται πρὸς ἄλληλα κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, τότε ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἀτόμων καὶ τῆς διατάξεως αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἡ σχηματιζομένη ὕλη λαμβάνει τοιαύτας ἢ τοιαύτας νέας ἰδιότητας. Ἐὰν π. χ. δύο μέρη ὄγκου ὑδρογόνου ἑνωθῶσι μεθ' ἑνὸς μέρους ὄγκου ὀξυγόνου, ἀπαρτίζεται νέον σῶμα, τὸ *ὕδωρ* (H^2O), τοῦ ὁποίου αἱ ἰδιότητες ὅλως διάφοροί εἰσι καὶ τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ὑδρογόνου. Ἡ ἰδιότης τοῦ ὕδατος δὲν προϋπῆρχεν εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐδὲν τῶν δύο τούτων στοιχείων, οὔτε ἀλλαχοῦ που· ἐν τούτοις ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων στοιχείων ἔχομεν νέον σῶμα μετὰ νέων ἰδιοτήτων.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς. Ἡ ζωὴ δὲν εἶνε δύναμίς τις ἰδία, ὀντότης τις, προστιθεμένη εἰς τὴν ὕλην καὶ διέπουσα τὰς ἐνεργείας της, ἀλλὰ νέα ἰδιότης τῆς ὕλης προκύπτουσα ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς διατάξεως πρὸς ἄλληλα τῶν ἀτόμων στοιχείων τινῶν τῆς φύσεως. Ὅταν ἄτομά τινα π. χ. ἄνθρακος, ὀξυγόνου, ὑδρογόνου καὶ ἀζώτου ἢ καὶ ἄλλων στοιχείων ἑνωθῶσιν οὕτως, ὥστε νὰ ἀπαρτίσωσιν ὀργανικά τινα μόρια, ὧν τὸ ἄθροισμα ἀποτελεῖ τὰς *ἀμέσους οὐσίας*, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται κύτταρόν τι, τότε ἡ νέα αὕτη ὕλη ἀποκτᾷ νέας ὅλως ἰδιότητας πάντῃ διαφερούσας τῶν ἰδιοτήτων ἑκάστου τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται, καὶ τιθεμένη δὲ ὑπὸ καταλλήλους συνθήκας μέσου ἐκδηλοῖ ταύτας. Ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τῶν νέων τούτων ἰδιοτήτων, λέγομεν ὅτι ἡ ὀργανικὴ αὕτη οὐσία, εἴτε φυτική, εἴτε ζωϊκή ἐστι, *ζῇ*, ὅτι ἔχει ζωϊκὴν δύναμιν. Ἡ πρώτη καὶ ἀπαραίτητος ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τούτων εἶνε ἡ τῆς *θρέψεως*, ἤτοι ἡ ἰδιότης ἐκείνη, ἡ χαρακτηριζομένη διὰ τῆς συνεχοῦς ἀνανεώσεως τῶν μορίων τῆς ὀργανικῆς ὕλης. Ἡ θρεπτικὴ δὲ αὕτη δύναμις ἢ ἰδιότης, εἶνε ἡ ἀπαραίτητος βάσις καὶ ἀφετηρία πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ τῶν ἄλλων ἰδιοτήτων τῆς ζώσης ὀργανικῆς ὕλης, ἤτοι τῆς *ἀναπτύξεως* καὶ τῆς *ἀναπαραγωγῆς*, ἢ τῆς *συσταλτικότητος* διὰ τὰ μυϊκὰ κύτταρα, τῆς *αἰσθητικότητος* διὰ τὰ νευρικὰ κ.τ.λ.

Τὸ σύνολον λοιπὸν τῶν ἰδιοτήτων τούτων, ἃς παρουσιάζει ἡ ὀργανικὴ ὕλη, ὀνομάζομεν *ζωήν*. Ὅπου ὑπάρχει θρέψις, ἐκεῖ κατ' ἀνάγκην ὑπάρχει ζωή· ἡ ζωὴ δὲν διαφέρει τῆς θρέψεως, ἀλλ' εἶνε ἁπλῆ λέξις ἐκφράζουσα τὸ φαινόμενον τῆς ἐργασίας τῆς θρέψεως, ἤτοι οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τέλεσις ἐργασιῶν φυσικο-χημικῶν περιπλόκων τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ ὀργανωθεῖσα ὕλη. Αἱ φυσικο-χημικαὶ δὲ αὗται πράξεις λαμβάνουσι χώραν συνεπείᾳ τῶν συμφύτων ἰδιοτήτων, ἃς ἔχουσι τὰ χημικὰ στοιχεῖα καὶ οὐχὶ δι' ἰδίας ξένης τῇ ὕλῃ δυνάμεως, ἤτοι κατὰ τοὺς παγκοσμίους φυσικοὺς καὶ χημικοὺς νόμους τῆς ἕλξεως καὶ τῆς χημικῆς συγγενείας. Ἡ διαφορὰ τῶν πράξεων τούτων ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει παρομοίων ἔγκειται μόνον εἰς τὸ περί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλοκον αὐτῶν ἐν τῇ ὀργανωθείσῃ ὕλῃ καὶ οὐχὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν, προέκυψε δὲ τῇ συνδρομῇ (πάντοτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς τῆς φύσεως νόμους) περιστάσεων ἢ συνθηκῶν, αἵτινες ἐπέτρεψαν ὅπως συνδυασθῶσι τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως οὕτως, ὥστε ἡ σχηματισθεῖσα ὕλη νὰ καταστα-θῇ ἱκανή, ὅπως αὐτοτελῶς ἐναλλάσσῃ τὰ μόρια αὐτῆς μετὰ τοῦ πέριξ καταλλήλου μέσου διὰ τῶν συνήθων φυσικῶν καὶ χημικῶν πράξεων, τοὐτέστιν ὅπως τελῶνται τὰ φαινόμενα τῆς θρέψεως, τὰ ὁποῖα διὰ μιᾶς λέξεως, συλλήβδην, ἀποκαλοῦμεν *ζωὴν* τῆς ὀργανικῆς ὕλης ἢ ζωϊκὴν ἰδιότητα ἢ δύναμιν.

Ἡ ζωὴ λοιπὸν δὲν εἶνέ τι κεχωρισμένον τῆς ὕλης, *ἀρχή τις* ἐκτὸς τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐκφράζει ἁπλῶς τὴν ἰδιότητα, ἣν ἀνέπτυξε καὶ ἔχει ἡ ὀργανωθεῖσα ὕλη, ὅπως τελῇ πράξεις τινὰς φυσικο-χημικὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αὕτη νὰ τρέφηται ἢ νὰ ἀναπτύσσηται καὶ πολλαπλασιάζηται, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς τὴν μὴ ὀργανωθεῖσαν ὕλην. Ἡ *ζωὴ* εἶνε ἁπλῶς κατηγόρημα τῆς ὀργανωθείσης ὕλης, καὶ ἐπομένως δὲν ὑφίσταται ἄνευ αὐτῆς, ὡς δὲν ὑπάρχει θρέψις ἄνευ τῆς τρεφομένης ὀργανωθείσης ὕλης, ἢ λειτουργία ἄνευ λειτουργοῦντος ὀργάνου, ἢ ἦχος ἄνευ ἠχοῦντος σώματος κτλ.

Ἀλλὰ τίς ἐστιν ἡ ἐνδόμυχος, οὕτως εἰπεῖν, φύσις τῆς ζωῆς, εἶνε ἀδύνατον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ κατανοήσῃ, ὡς ἐν γένει πάσης *δυνάμεως* ἡ ἰδέα, οἷον τῆς βαρύτητος, τοῦ μαγνητισμοῦ ἢ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς χημικῆς ἕλξεως κ.τ.λ. εἶνε ἀσύλληπτος ἐν τῷ νῷ καὶ ἀκατανόητος. Τοῦτο μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ δύναμις εἶνε τρόπος τοῦ εἶναι τῆς ὕλης, σχέσις τῶν ἀτόμων αὐτῆς ἐν τῷ διαστήματι, ἡ *ὑποκειμενική*, οὕτως εἰπεῖν, ὄψις τῆς σχέσεως ταύτης. Ἡ ὕλη πρὸς ἡμᾶς εἶνε ἀντικείμενον, ἄρα ἀντιληπτή, καὶ τοῦτο δέ, ἐννοεῖται, οὐχὶ ἐν τῇ οὐσιώδει φύσει αὐτῆς, ἀλλ' ὡς τι ὑφιστάμενον καὶ δὴ πάντοτε ὡς συγκεκριμένον τι σημεῖον, καὶ ἂν ἔτι ἐπ' ἄπειρον διαιρέσῃ αὐτὴν ἡ φαντασία ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ ὑποκειμενικὴ ὄψις ἐστὶ τῆς ὕλης, ἄρα μὴ καταληπτὴ ἡμῖν, διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τι ἐν ἑαυτῷ μὴ ἀντικειμενικόν. Εὐθὺς ὡς τις φαντασθῇ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὕλην ὡς δύο συγκεκριμένα καὶ κεχωρισμένα πράγματα, τότε κατ' ἀνάγκην ἡ δύναμις καθίσταται ἀντικείμενον καὶ ἄρα, ἐπιτραπήτω ἡ ἔκφρασις, *ὀντοποιεῖται*· διὸ καὶ πολλοὶ λαοὶ ἐθεοποίουν ἢ ἐπροσωπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποίουν αὐτὴν (θεὸς τοῦ φωτός, τῆς ζωῆς, τοῦ σκότους καὶ ἐν γένει παντὸς φαινομένου τῆς φύσεως), φιλόσοφοι δέ τινες δίδουσιν ἰδίαν ὀντότητα εἰς τὰς διαφόρους δυνάμεις ἢ φαινόμενα, οἷον ἀρχὴ ζωϊκή, φλογιστικόν, πνεῦμα, ἀρχὴ μαγνητική, ἢ ἠλεκτρική κ.τ.λ. Ἀλλὰ δύναμις ἄνευ καὶ ἐκτὸς τῆς ὕλης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἢ νὰ νοηθῇ καὶ εἶνε ἔννοια κενή, ἄνευ ὑποστάσεως, διότι δύναμις σημαίνει ἐνέργειαν, δρᾶσιν, δύναμις δὲ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὡς τι μὴ ἐνεργοῦν, εἶνέ τι ἀντιφατικὸν καὶ αὐταναιρούμενον, ἄρα μὴ ὑπάρχον, διότι μὴ ἐνεργοῦσα δὲν δύναται νὰ κληθῇ δύναμις, ἐὰν δὲ ἐνεργῇ, ἐνεργεῖ ἐπί τι, τηρεῖ εἰς κατάστασίν τινα ἢ μεταβάλλει τι, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δύναμις· μεταβολὴ δὲ ἢ σχέσις τις ἄνευ μεταβαλλομένου πράγματος, ὡς κίνησις ἄνευ κινουμένου πράγματος, οὔτε συμβαίνει ἢ ὑπάρχει, οὔτε νοητή ἐστιν. Ὅθεν δύναμις καὶ ὕλη εἰσὶν ἀχώριστα, μὴ δυνάμενα νὰ ὑπάρχωσιν ἢ νὰ νοηθῶσι κεχωρισμένως. Ἐὰν δὲ μεταχειριζώμεθα ἐνίοτε τὰς δύο ταύτας λέξεις ὡς παριστώσας δύο ἀνεξάρτητα καὶ κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων πράγματα, τοῦτο πράττομεν *τεχνικῶς* καὶ δι' *ἀφαιρέσεως* καὶ χάριν εὐκολωτέρας παραστάσεως τῶν διανοημάτων ἡμῶν, οὐδόλως δὲ πράγματι θεωροῦμεν αὐτὰ ὡς ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων ὑφιστάμενα.

Ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ σίδηρος οὗτος ἔχει μαγνητικὴν δύναμιν, ὡς παράστασιν ἐν τῷ νῷ ἡμῶν τῆς ἐννοίας ταύτης οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἢ μόνον τὴν τῆς σχέσεως τῶν μορίων τοῦ σιδήρου πρὸς ἄλληλα καὶ τοῦ ὑποπίπτοντος εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ἐξωτερικοῦ φαινομένου τῆς ἕλξεως, ἤτοι τῆς προσπελάσεως ξένου σώματος πρὸς τὸν μεμαγνητισμένον σίδηρον· οὐδαμῶς δὲ δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ φαντασθῇ τὴν ἐνδόμυχον οὐσίαν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μαγνητικῆς ἢ οἱασδήποτε ἄλλης δυνάμεως, καὶ ἄρα ἀδύνατον νὰ νοήσῃ ἢ φαντασθῇ αὐτὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ὕλης. Ὅσοι δὲ νομίζουσιν ὅτι κατορθοῦσι τοῦτο πάσχουσι δυσάρεστόν τινα αὐταπάτην, τοιαῦται δὲ καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι αὐταπάται ἐγένοντο πρόξενοι τοσούτων λυπηρῶν καὶ ἀτελευτήτων συγχύσεων ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς περὶ τῆς φύσεως διαιωνισθεῖσι ζητήμασι καὶ ἐκραταιώθησαν δὲ διὰ τὴν ὑπέρμετρον εὐκολίαν, μεθ' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἀντικαθιστᾷ τὰς παραστάσεις καὶ τὰς ἐννοίας τὰς ἀνταποκρινομέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νας εἰς ἀντιληπτὰ πράγματα διὰ κενῶν λέξεων καὶ φράσεων, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ παιδιαὶ τοῦ νοός.

Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς *ζωϊκῆς* δυνάμεως ἢ ἰδιότητος, ἣν κέκτηται ἡ ὀργανωθεῖσα ὕλη, ἐξ ἧς συνεστήκασι οἱ ἁπλοῖ μονοκύτταροι ἢ ἐκ πολλῶν κυττάρων συνιστάμενοι ὀργανισμοὶ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ περὶ τῆς ψυχικῆς ἰδιότητος αὐτῶν.

Λέγοντες ὅτι τὸ κύτταρον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἔχει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδιότητα, ὡς παράστασιν ταύτης ἐν τῷ νῷ ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἢ τὴν εἰκόνα τῶν ἐξωτερικῶς ἐκδηλουμένων κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ φαινομένων (ἔκκρισις, ἀπορρόφησις, κίνησις μυὸς κ.τ.λ.) ὡς καὶ τὴν τῆς ἀμοιβαίας ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας θέσεως τῶν μορίων τῆς ὕλης, ἐξ ἧς συνίσταται τὸ κύτταρον, τοὐτέστι τὴν εἰκόνα συστήματός τινος κινήσεως καὶ συνδυασμοῦ τῶν μορίων τούτων, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς *ἐσωτερικὴ* ἢ *ὑποκειμενικὴ* κατάστασις ἀνταποκρίνεται ἡ *ἰδιότης*. Ἡ αἰσθητικότης π. χ. τοῦ νευρικοῦ κυττάρου ἢ ἡ συσταλτικότης τοῦ μυϊκοῦ κυττάρου κ.τ.λ. εἰσὶν ἰδιότητες ἢ δυνάμεις καταληπταὶ οὐχὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ φύσει αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον *ἀντικειμενικῶς*, τοὐτέστι φανταζόμεθα μόνον *σύστημά τι* κινήσεως ἢ συνδυασμοῦ τῶν μορίων τῆς νευρικῆς ἢ μυϊκῆς ὕλης. Μεταβολὴ δέ τις τῆς σχέσεως τῶν ἀτόμων ἢ μορίων τῆς ὕλης πρὸς ἄλληλα ἐκδηλοῦται ἀμέσως καὶ ὑπὸ νέας ἰδιότητος ἢ δυνάμεως αὐτῆς. Οὕτω σχέσις τις τῶν ἀτόμων τοῦ σιδήρου πρὸς ἄλληλα ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ, ἀλλαχοῦ δόνησίς τις τῆς ὕλης ἐκδηλοῦται ἡμῖν ὡς ἦχος, θερμότης, ἠλεκτρισμός, φῶς, ζωϊκὴ ἰδιότης κ.τ.λ. Ἡ ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης ἐξαρτᾶται τὸ μὲν ἐκ τῆς ταχύτητος τῆς δονήσεως καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα θέσεως τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης, τὸ δὲ καὶ ἐκ τῆς συνθέσεως ἢ τῆς φύσεως τῆς ὕλης, ἤτοι τοῦ εἴδους τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν ὕλην, ὡς καὶ τοῦ τρόπου τῆς διατάξεως τῶν ἀτόμων, ἐν ᾗ περιπτώσει δύο σώματα σύγκεινται ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων. Οὕτω δύο σώματα καίπερ ἔχοντα τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ἡνωμένα κατὰ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας, παρουσιάζουσιν ἐν τούτοις ὅλως διαφόρους ἰδιότητας, διότι ὁ τρόπος τῆς διατάξεως τῶν μορίων ἐν τοῖς δύο σώμασιν εἶνε διάφορος, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὅρου *ἰσομερικὴ* ἰδιότης τῶν σωμάτων. Π. χ. ὑπάρχουσι δύο εἴδη τρυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γικοῦ ὀξέος καθ' ὅλα ὅμοια φυσικῶς τε καὶ χημικῶς εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν· ἀλλὰ τὸ ἓν τούτων στρέφει πρὸς δεξιὰ τὸ προσπίπτον φῶς (πόλωσις δεξιά), τὸ δὲ πρὸς ἀριστερὰ (πόλωσις ἀριστερά)· ἐν τούτοις ἔχουσι τοσαύτην διάφορον ἰδιότητα τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων συνιστάμενα ταῦτα σώματα, ὥστε, ἐνῷ εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ ἑνὸς δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ φύραμά τι, τὸ αὐτὸ φύραμα εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ ἑτέρου δὲν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ. Ἡ ἰσομερικὴ δὲ αὕτη ἰδιότης ὑφίσταται οὐ μόνον εἰς τὴν ἀνόργανον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀργανικὴν ὕλην, διὸ καὶ τὰ κύτταρα ἑνὸς ὀργανισμοῦ καὶ περ πολλάκις συνιστάμενα ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων τῶν συγκροτούντων τὴν ὀργανικὴν ὕλην, ἐν τούτοις ἔχουσι διάφορον ἰδιότητα καὶ ἐπομένως διάφορον λειτουργίαν.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπίσης ἐξηγεῖ διατί, ἐνῷ οὐδεμία ἀλλοίωσις φαίνεται ὑπάρχουσα ἐν τῷ κυττάρῳ, ἐν τούτοις ἡ λειτουργία αὐτοῦ τροποποιεῖται, ἤτοι αὐξάνει ἢ ἐλαττοῦται τὴν ἔντασιν ἢ καὶ τέλεον καταστρέφεται. Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει ἁπλῆ μεταβολὴ εἰς τὴν διάταξιν τῶν μορίων τοῦ κυττάρου, διὸ καὶ τὰς νόσους, εἰς ἃς οὐδεμία ἀλλοίωσις παρατηρεῖται, ὀνομάζομεν *δυναμικὰς* ἢ λειτουργικὰς νόσους, *sine materia*.

§ 3. Ὑπάρχουσιν ὀργανισμοὶ στοιχειώδεις ἐξ ἑνὸς μόνον κυττάρου συνεστηκότες, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ὄντων συνίστανται ἐξ ἀπειραρίθμων τοιούτων ὀργανισμῶν. Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἄθροισμα ἀπειραρίθμων τοιούτων στοιχειωδῶν ὀργανισμῶν· Θέλοντες νὰ κατανοήσωμεν τὸν ἄνθρωπον ὡς ὅλον τι, δέον πρότερον νὰ σπουδάσωμεν τὰ μέρη, ἐξ ὧν συντίθεται, νὰ μελετήσωμεν τὰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς ἰδιότητας, ἃς ἔχουσιν αἱ ἐλάχισται αὗται ἀτομικότητες τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, ἤτοι τὰ κύτταρα ἢ ἀνατομικὰ στοιχεῖα αὐτοῦ. Διότι τὰ διάφορα γενικὰ φαινόμενα, ἅτινα παρουσιάζει ὁ ὀργανισμός, εἰσὶ τὸ ἄθροισμα τῶν κατὰ μέρος εἰδικῶν φαινομένων τῶν τελουμένων ἐν τοῖς ἐλαχίστοις μορίοις, εἰς ἃ δύναται νὰ χωρισθῇ ὁ ὀργανισμός, ἤτοι ἐν τοῖς κυττάροις.

Γνωρίζοντες δὲ ὅτι τὰ κύτταρά εἰσι διατεταγμένα ἐν τῷ ὀργανισμῷ οὕτως, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἱστούς, οἱ δὲ ἱστοὶ ὄργανα, τὰ δὲ ὄργανα συσκευάς, ἕπεται ὅτι θέλοντες νὰ σπουδάσωμεν καὶ κατανοήσωμεν τὴν λειτουργίαν ἑνὸς ὀργάνου δέον νὰ ἐρευνήσωμεν πρότερον τὰς ἰδιότητας,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἃς κέκτηνται τὰ κύτταρα, ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὁποίων συνίσταται τὸ ὄργανον. Προκειμένου δὲ ἐνταῦθα περὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, δέον ἐν τῷ ὀργάνῳ αὐτῶν, ἤτοι τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ ἑπομένως ἐν τοῖς νευρικοῖς κυττάροις νὰ ἐρευνήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἀναπτύξεως τῶν φαινομένων διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς τάξεως. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ γνῶσις τῶν εἰδικῶν καὶ γενικῶν ἰδιοτήτων τῶν κυττάρων, αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν, ὅπως παράσχῃ ἡμῖν ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συμβαίνουσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα· διότι τὸ ὄργανον τοῦτο εὑρίσκεται ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικὰς συνθήκας λειτουργίας μεταξὺ ὅλων τῶν λοιπῶν ὀργάνων τῆς οἰκονομίας, τοὐτέστιν ἕκαστον νευρικὸν ἀνατομικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ συνδέεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων, ὡς καὶ μεθ' ὅλων τῶν ὀργάνων τοῦ ὅλου σώματος· ἕνεκα δὲ τῆς ἀνατομικῆς ταύτης σχέσεως τῶν στοιχείων τοῦ νευρικοῦ συστήματος συνδέονται καὶ αἱ φυσιολογικαὶ λειτουργίαι τῶν καθ' ἕκαστον στοιχείων τούτων ἀλληλεπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐργασίας, καὶ οὕτω παράγεται ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα σύνολόν τι ἐργασιῶν ἐντελῶς διάφορον τῶν καθ' ἕκαστον ἑκάστου κυττάρου ἰδιοτήτων, αἵτινες ὅμως χρησιμεύουσιν ὡς βάσεις καὶ ἀπαρτίζουσι τὰ μέρη, ἐξ ὧν συντίθεται ἡ ὅλη τελικὴ ἐργασία, ἣν καλοῦμεν πνευματικήν. Ἡ γνῶσις π. χ. τῶν πραγμάτων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν θὰ ἦν ἀδύνατος ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογικῆς σχέσεως τῶν κυττάρων τοῦ νευρικοῦ συστήματος πρὸς ἄλληλα· διότι ἑκάστη ἐντύπωσις, ἣν λαμβάνομεν, θὰ ἔμενεν ἐπὶ τόπου, οὐδεμία δὲ σύγκρισις μεταξὺ μιᾶς νέας ἐντυπώσεως καὶ τῶν διὰ τῆς μνήμης ἐναποταμιευθεισῶν ἐντυπώσεων ἢ αἰσθήσεων θὰ ἦν δυνατή, οὐδεὶς συλλογισμὸς καὶ κρίσις, οὐδεμία ἰδέα κ.τ.λ., θὰ ἐλάμβανε χώραν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὰ λεγόμενα *πνευματικὰ* φαινόμενα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἢ ζώῳ τινὶ δὲν θὰ συνέβαινον.

Ἐὰν λοιπὸν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὰς ἰδιότητας τῶν κυττάρων τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν *ἀνατομικὸν σύνδεσμον* αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασιν αὐτῶν ἐκ τοῦ πλησίον ἢ ἐξ ἀποστάσεως, ἣν ἐπιτρέπει ἀμοιβαίως ὁ σύνδεσμος, τοὐτέστι τὸν *φυσιολογικὸν σύνδεσμον*, θὰ κατανοήσωμεν ἀρκούντως τὸν μηχανισμὸν καὶ τὰς συνθήκας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

§ 4. Δῶμεν νῦν ἐν ὀλίγοις γενικόν τι διάγραμμα τῆς κατασκευῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ ὅλου ἐν γένει νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐξετάσωμεν εἶτα ἰδιότητάς τινας τῶν νευρικῶν κυττάρων.

Τὸ πολύπλοκον νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου δύναταί τις ν' ἀναγάγῃ εἰς ἓν λίαν ἁπλοποιημένον σχῆμα, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γενικὸς *τύπος* ἁπάντων τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν τῶν κεκτημένων νευρικὸν σύστημα καὶ ὡς συνοπτικὴ παράστασις τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου νευρικοῦ συστήματος.

Φαντασθῶμεν δύο κύτταρα νευρικὰ ἀποτελοῦντα τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα, συνδεόμενα δὲ πρὸς ἄλληλα διὰ μιᾶς νευρικῆς ἰνός, δύο δὲ ἄλλας νευρικὰς ἴνας ἐκφυομένας ἀπὸ τῶν κυττάρων τούτων καὶ ἑκατέραν ἀπολήγουσαν εἰς ἓν οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ἡ μὲν μία περιφερικὴ νευρικὴ ἴς προσδέχεται τὰς ἐπὶ τοῦ σώματος ἐντυπώσεις *(αἰσθητικὴ νευρικὴ ἴς)* καὶ μεταφέρει αὐτὰς εἰς τὸ ἓν κεντρικὸν νευρικὸν κύτταρον, ἔνθα λαμβάνει χώραν ἡ αἴσθησις *(αἰσθητικὸν κύτταρον)*, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἡ αἴσθησις μεταδίδεται εἰς τὸ ἕτερον κύτταρον, τὸ ὁποῖον μετατρέπει τὴν αἴσθησιν εἰς κίνησιν *(κινητικὸν κύτταρον)* καὶ μεταφέρεται τέλος διὰ τῆς ἄλλης περιφερικῆς ἰνός (κινητικὴ νευρικὴ ἴς) εἰς περιφερικόν τι σημεῖον τοῦ σώματος.

Νῦν φαντασθῶμεν μέγα πλῆθος τοιούτων στοιχειωδῶν νευρικῶν συστημάτων, ὧν ἅπαντα τὰ κεντρικὰ κύτταρα ἀποτελοῦντα τὸν ἐγκεφαλονωτιαῖον ἄξονα συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ νευρικῶν ἰνῶν, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἂς ἀποκαλέσωμεν *συνδεσμικὸν ἢ συζευκτικὸν σύστημα* (système d'association), τὰς δὲ μετὰ τῶν κυττάρων τοῦ ἄξονος τούτου συνεχομένας περιφερικὰς ἴνας *προπεμπτικὸν σύστημα* (système de projection)· Ὑποθέσωμεν νῦν ὅτι αἱ περιφερικαὶ ἶνες, αἰσθητικαὶ καὶ κινητικαί, συνερχόμεναι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀποτελοῦσι τὸν νωτιαῖον μυελόν, ὁπόθεν, ἀφοῦ ἔλθωσιν εἰς συγκοινωνίαν πρὸς ἀλλήλας διὰ μέσου τῶν ἐν τῷ ἄξονι αὐτοῦ ὑπαρχόντων κυττάρων, ἀνέρχονται *(προπεμπτικὸν σύστημα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ)* καὶ διευθύνονται πρὸς κεντρικά τινα γάγγλια, ἤτοι ἀθροίσματα ἢ ἑστίας κυττάρων, παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐγκεφάλου, πρὸς τὰ *ραβδωτὰ* δηλονότι *σώματα*, τοὺς *ὀπτικοὺς θαλάμους*, τὸ *τετράλοφον* κ.τ.λ. (noyaux opto-striés et sous-optiques, τὰ τῶν γερμανῶν subcortical centren), διὰ τούτων δὲ προχωροῦσι διαχωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων μέχρι τῆς φλοιώδους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου *(προπεμπτικὸν τοῦ ἐγκεφάλου σύστημα)*. Οὕτω ἡ ὅλη εἰκὼν τοῦ νευρικοῦ συστήματος δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ δύο κώνων συνδεομένων διὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τῶν βασικῶν γαγγλίων διὰ τῶν κορυφῶν αὐτῶν.

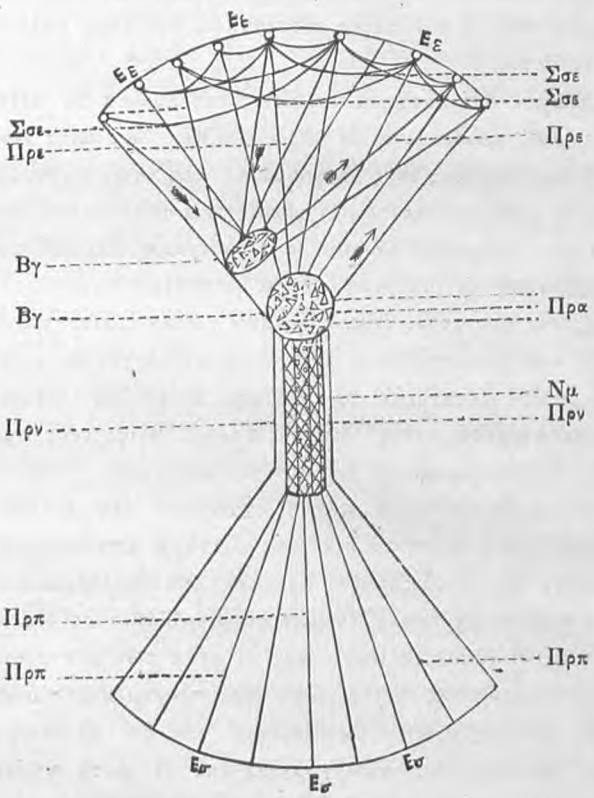

Σχ. 1.

Εσ= ἐπιφάνεια τοῦ σώματος. — *Πρπ*= προπεμπτικὸν περιφερικὸν σύστημα ἰνῶν. — *Νμ*= νωτιαῖος μυελός. — *Πρν*= προπεμπτικὸν σύστημα ἰνῶν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. — *Βγ*= βασικὰ γάγγλια. — *Πρε*= προπεμπτικὸν σύστημα ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου. — *Σσε*= συνδεσμικὸν ἢ συζευκτικὸν σύστημα ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου παριστάμενον διὰ τῶν τοξοειδῶν γραμμῶν . — *Πρα*= προπεμπτικὸν σύστημα αἰσθητηρίων. — *Εε* =ἐπιφάνεια ἐγκεφάλου ἐκ κυττάρων νευρικῶν (φλοιώδης ἢ φαιὰ οὐσία).

Ὡς ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ νευρικοῦ συστήματος εἶνε εὐνόητον ὅτι πᾶσα ἐντύπωσις ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δύναται νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεταδοθῇ εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα ἀπολήγουσι πάντα τὰ νεῦρα.

II

Θεμελιώδεις ἰδιότητες τῶν νευρικῶν κυττάρων.

§ 1. Ἐξετάσωμεν νῦν καὶ γενικάς τινας ἰδιότητας τῶν νευρικῶν κυττάρων. Αἱ θεμελιώδεις ἰδιότητες αὐτῶν, ἀφ' ὧν ἀπορρέουσι πᾶσαι αἱ ἁπλαῖ καὶ σύνθετοι λειτουργίαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος συνίστανται εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς : 1ον εἰς τὴν *αἰσθητικότητα*, 2ον εἰς τὸν *αὐτοματισμόν*, καὶ 3ον *εἰς τὴν ἰδιότητα περὶ τὴν διατήρησιν καὶ ἀναπαραγωγὴν τῶν ἐντυπώσεων*.

1ον. Ὁ ὅρος *αἴσθησις* ἢ *αἰσθητικότης* ἔχει δύο σημασίας ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ γλώσσῃ· τοὐτέστιν ἐνίοτε ἐννοοῦμεν τὴν *ἀντίληψιν* (perception), ἤτοι αἴσθησιν μετὰ συνειδήσεως, ἄλλοτε δὲ αἴσθησιν *ἄνευ συνειδήσεως* ἢ ἐντυπωτικὴν ἰδιότητα (impressionnabilitè). Ἡ λέξις αὕτη κυρίως ὤφειλε μόνον τὴν πρώτην ἔννοιαν νὰ ἔχῃ, διότι αἴσθησις ἄνευ συνειδήσεως δὲν δύναται νὰ εἶνε αἴσθησις, διὸ καὶ καλεῖται συχνάκις πρὸς διάκρισιν διὰ τοῦ ὅρου : *ἐρεθισιμότης*. Οὐχ ἧττον ἡ χρῆσις καθιέρωσε τὸν ὅρον τοῦτον καὶ ὑπὸ τὴν δευτέραν ἔννοιαν· τῶν συστολῶν π. χ. τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κύστεως καὶ τῆς καρδίας καὶ ἐν γένει τῶν ἐντυπώσεων τῶν ὀργάνων τῆς ὀργανικῆς ἡμῶν ἢ φυτικῆς ζωῆς οὐδεμίαν αἴσθησιν ἢ συνείδησιν ἔχομεν, ἐν τούτοις ἡ συστολὴ αὐτῶν προκαλεῖται ἕνεκα τῆς διεγέρσεως νευρικῶν τινων κυττάρων, τοὐτέστι ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως αὐτῶν εἰς ἐντύπωσίν τινα· ἄλλωστε καὶ πάντα τὰ ζῶντα κύτταρα οἱουδήποτε ἱστοῦ κέκτηνται τὴν ἰδιότητα ταύτην τῆς εὐαισθησίας εἰς τὰς ἐντυπώσεις. Τοιαῦται ἀνταναικλαστικαὶ πράξεις συμβαίνουσιν ἐν ἡμῖν πλεῖσται ὅσαι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐν τῇ συνειδήσει αἰσθήσεως.

Ὁ καθηγητὴς τῆς ἐν Βιέννῃ ψυχιατρικῆς κλινικῆς Meynert ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ : Der Baû der Gross-Hirnrinde σελ. 4 (ἔτος 1868) λέγει, ὅτι βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Rudolf Wagner καταμετρήσεων τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου εὗρεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ αὐτοῦ κυττάρων ἀνέρχεται εἰς 612112000. Κατὰ δὲ τὸν Ribot(1) ὁ ἄγγλος Sir Léonel Beal εὗρεν ὀλίγον τι ἀνώτερον ἀριθμὸν τούτου,

(1) Maladies de la mémoire σελ. 17.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Luys (1) εὗρεν ἐπὶ ἐπιφανείας ἑνὸς τετραγωνικοῦ χιλιοστομέτρου ἐχούσης πάχος $^1/_{10}$ χιλιοστομέτρου 100—120 κύτταρα. Καίτοι ὁ συγγραφεὺς οὗτος οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ, δυνάμεθα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διδομένου τούτου ὑπολογίζοντες νὰ εὕρωμεν τὸν ὁλικὸν ἀριθμόν. Ἐὰν ἡ ἑνὸς τετρ. χλμ. ἐπιφάνεια ἔχουσα $^1/_{10}$ χλμ. πάχος ἐμπεριέχῃ 110 κατὰ μέσον ὅρον κύτταρα, τὸ ἓν κυβικὸν χλμ. θὰ ἐμπεριέχῃ 1100. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μέσος ὅρος τοῦ πάχους τῆς φλοιώδους οὐσίας τῶν γύρων τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε 3 χλμ., ἡ δὲ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὸν Baillarger ἔχει ἔκτασιν 1700 τετρ. ἑκατοστομέτρων, τοὐτέστι 170 χιλιάδας τετραγωνικὰ χιλιοστόμετρα, ἔπεται ὅτι ἡ ὅλη ἐπιφάνεια ἐμπεριέχει 561,000,000 κύτταρα, ἤτοι 3300 ἐπὶ 170,000 = 561 ἑκατομμύρια.

Ἀλλ' ἐν ταῖς νεωτέραις ἐρεύναις αὐτοῦ ὁ Meynert (2) ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίων καταμετρήσεων εὗρεν (1,000,000,000) *ἓν δισεκατομμύριον* κυττάρων. Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν εὗρε καὶ ὁ Ἄγγλος ψυχολόγος καθηγητὴς Bain ταὐτοχρόνως καὶ ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ Meynert, ὡς λέγει οὗτος, ὑπολογίσας.

Ἐὰν ὑπετίθετο ὅτι ὅλα τὰ κύτταρα ταῦτα ἦσαν προωρισμένα νὰ ἐναποταμιεύσωσι μόνον τὰς λέξεις, ἓν πολλοστὸν μόνον τοῦ ἀριθμοῦ τούτου θὰ ἤρκει δι' ὅλας τὰς λέξεις τῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων τοῦ κόσμου. Ὁ Maudslay (3) λέγει ὅτι ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα ἔχει λεξιλόγιον συνιστάμενον ἐξ 90—100 χιλιάδων λέξεων καὶ ἐν τούτοις ὁ Σαίξπηρ μετεχειρίσθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ μόνον 15,000 περίπου λέξεις, ὁ δὲ Μίλτων 8,000, οἱ δὲ γεωργοὶ καὶ χειρώνακτες κατὰ μέσον ὅρον χρῶνται *τριακοσίαις* μόνον λέξεσι.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τοῦ ἑνὸς δισεκατομμυρίου τῶν κυττάρων καὶ ἂν ἔτι κατὰ τὸ ἥμισυ προωρισθῇ οὐχὶ μόνον διὰ τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κίνησιν ἢ ἄλλας λειτουργίας, πάλιν θὰ εἶνε πλέον ἢ ἀρκετὸς ὅπως ἐμπεριλάβῃ, ὡς εἰπεῖν, ἐν ἀποθήκῃ τὸ ὑλικὸν οὐ μόνον τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν γνώσεων καὶ τῶν γεγονότων τοῦ βίου, τὰ ὁποῖα ἄλλως δὲν εἶνε πράγματι τόσον πολλὰ ὡς ἄγεταί τις ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ πιστεύσῃ.

(1) J. Luys Maladies mentales σελ. 4. 1881.
(2) Zur Mechanik des Gehirnbaues σελ. 7. 1874.
(3) Physiologie de l' esprit· σελ. 110.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΚΩΝ 1) (1)

(1) Σημ. (Παρεντιθέμεν τὰς εἰκόνας ταύτας ἐνταῦθα ὅπως ὁ ἀναγνώστης ἔχῃ ἰδέαν τινὰ τῆς ὑφέσεως, ἣν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον παρουσιάζει μία κάθετος τομὴ τῆς φαιᾶς οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς καὶ τῆς μορφῆς τῶν κυττάρων, ἐν οἷς λαμβάνουσι χώραν τὰ σπουδαιότατα τῶν φαινομένων, οἷα εἶσι τὰ πνευματικὰ ἢ ψυχικὰ λεγόμενα).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(Κατὰ Meynert) : Τομὴ κάθετος τῆς φλοιώδους οὐσίας τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου ἐκ τοῦ 3ου μετωπικοῦ γύρου ἑνὸς 19ετοῦς νέου (μεγέθ. 100). 1= πρῶτον στρῶμα ἐκ νευρογλοίας, πυρήνων καὶ ὀλίγων μικρῶν πυραμιδοειδῶν νευρικῶν κυττάρων. — 2= δεύτερον στρῶμα πυκνὸν ἐκ μικρῶν πυραμιδοειδῶν νευρικῶν κυττάρων. — 3= τρίτον στρῶμα ἐκ μεγάλων πυραμίδων ἢ γιγαντωδῶν νευρικῶν κυττάρων, τῶν μειζόνων εὑρισκομένων πρὸς τὰ κατώτερα μέρη τοῦ στρώματος τούτου. Εἶνε σχεδὸν βέβαιον ὅτι τὰ κύτταρα ταῦτα εἰσὶ κινητικά. — 4= τέταρτον στρῶμα πυρηνοφόρον ὁμοιάζον τῷ πρώτῳ στρώματι. — 5 = πέμπτον στρῶμα ἐξ ἀτρακτοειδῶν νευρικῶν κυττάρων. — μ= λευκὴ μυελώδης οὐσία ἐκ νευρικῶν ἰνῶν μετ' ὀλίγων ἀτρακτοειδῶν κυττάρων τοῦ ἀμέσως ὑπερκειμένου στρώματος, ὡς καὶ πολλῶν πυρήνων συνδετικοῦ ἱστοῦ.

Α= Γιγαντιαῖον πυραμιδοειδὲς κύτταρον ἐκ τοῦ *τρίτου* στρώματος (μεγέθ. 500). α = τὸ σῶμα τοῦ κυττάρου μετὰ τοῦ πυρῆνος καὶ πυρηνίσκου ἐν αὐτῷ.— β= βασικὴ προβολὴ ἐν ᾗ περιβαλλομένη ὑπὸ μυελίνης καὶ διήκουσα μέχρι τῆς λευκῆς μυελώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου ἐν μ. — γ= πυραμιδικὴ προβολὴ συνέχεια οὖσα τοῦ κυττάρου πρὸς τὰ ἄνω διήκουσα καὶ ἀναδίδουσα κατὰ τὴν διαδρομὴν διαφόρους πλαγίας προβολάς ε, ε, ε.

Β, Γ, Δ= διάφορα σχήματα κυττάρων τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου.

Τὸ μέγεθος τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου κυμαίνεται μεταξὺ 5 χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου (0,005 μ) καὶ 25 χιλ. Χλμ. ἕως 50 κατὰ τὸν Luys διὰ τὰ γιγαντώδη κύτταρα.

§ 2. Εἰς τὴν πλήρη λοιπὸν ζωῆς καὶ ἐνεργητικότητος ἐπιφάνειαν ταύτην τοῦ ἐγκεφάλου ἀφικνοῦνται αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὡς καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος ἡμῶν μοριώδεις δονήσεις διὰ τῶν καταλλήλων ὁδῶν, παραλαμβανόμεναι δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἑκατομμυρίων τούτων ἐργατῶν ὑφίστανται τὴν περαιτέρω κατεργασίαν ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος ἑκάστου ἀθροίσματος αὐτῶν, ἐδῶ μὲν ἐκδηλούμεναι ὡς αἴσθησις ἤχου, ἐκεῖ δὲ τοῦ φωτός, ἀλλαχοῦ τῆς ἁφῆς, τῆς γεύσεως, τῆς ὀσφρήσεως, ἢ ὡς γενικὴ αἰσθητικότης κ.τ.λ. Τὸ σύνολον δὲ τῶν κυττάρων τούτων τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ *κοινοῦ αἰσθητικοῦ*, τὸ sensorium commune. Ἐν αὐτῇ σχηματίζεται τὸ αἴσθημα τῆς ἀτομικότητος ἡμῶν, ἡ συνείδησις τοῦ *ἐγώ*· ἐν αὐτῇ καὶ *ἡ ψυχικὴ αἰσθητικότης*, τοὐτέστιν ὁ τρόπος τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ ἀντιδρᾶν εἰς τὰς ἐντυπώσεις ἀποτελῶν τὸν λεγόμενον *χαρακτῆρα* τοῦ ἀτόμου ἢ *ἀτομικὴν ἰδιοσυγκρασίαν* ἑκάστου ἀνθρώπου, ἥτις ἐστὶν ἐπ' ἄπειρον ποικίλη, καθ' ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς εὐαισθησίας καὶ ἀντιδράσεως τῶν νευρικῶν τούτων κυττάρων εἶνε ἐπ' ἄπειρον διάφορος κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα, ὡς ἄλλως τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ πάντα τὰ ἄλλα κύτταρα τοῦ ὀργανισμοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξ οὗ καὶ ἡ διάφορος *κρᾶσις* ἢ σωματικὴ *ἰδιοσυγκρασία* τῶν ἀνθρώπων.

Πῶς συμβαίνει ὅμως ἡ δόνησις τῶν μορίων τῆς ὕλης ἡ ἀπὸ τοῦ σώματος ἢ ἔξωθεν ἀφικνουμένη μέχρι τῶν κυττάρων τούτων τοῦ ἐγκεφάλου νὰ ἐκδηλοῦται ὡς αἴσθησις ἢ ἀντίληψις τῶν πραγμάτων, νὰ λαμβάνῃ τοὐτέστιν ὑποκειμενικὸν ἢ ψυχικὸν χαρακτῆρα ; Τοῦτο εἶνε ἀκατανόητον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὡς θὰ ἦτο ἀκατανόητον εἰς τὸν μαγνητισθέντα σίδηρον, ἐὰν ὑπεθέτομεν ὅτι οὗτος ἠδύνατο νὰ αἰσθάνηται καὶ νὰ σκέπτηται, πῶς, διότι τὰ μόρια αὐτοῦ ἔλαβον τοιαύτην ἢ τοιαύτην διάταξιν καὶ κινοῦνται οὕτως ἢ ἄλλως καὶ μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, συμβαίνει τὸ φαινόμενον τῆς ἕλξεως.

Τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου τῆς φύσεως, ὡς λίαν προσφυῶς εἶπεν ὁ J. Soury, εἶνε παντοτε ἓν καὶ τὸ αὐτό, *δόνησις, κίνησις*, ἀλλὰ τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὄργανα μεταφράζουσι τοῦτο ἕκαστον καὶ εἰς ἰδίαν γλῶσσαν (θερμότης, φῶς, ἦχος, ἠλεκτρισμός, αἴσθησις κ.τ.λ.) Αἱ ἑρμηνεῖαι καὶ αἱ μεταφράσεις διὰ τῶν αἰσθητηρίων εἰσὶν ἐφημέρου καὶ δευτερευούσης σημασίας· δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε, οὔτε πάντοτε θὰ ὑπάρξωσι· μόνον τὸ κείμενον μένει αἰώνιον : *ἡ δόνησις τῆς ὕλης*, ἀλλ' εἶνε ἀπρόσιτον ἐν τῇ κατανοήσει τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

Τίς οἶδε δὲ ὁπόσων ἔτι ἑρμηνευτῶν καὶ μεταφραστῶν δεῖται ὁ ὀργανισμὸς ἡμῶν πρὸς ἀντιγραφὴν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἱερογλυφικῶν τοῦ μυστηριώδους βιβλίου τῆς φύσεως, οὗ αἱ σελίδες πρόκεινται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, χωρὶς νὰ ὦσιν ὁραταί, ἢ ὑπαγορεύονται εἰς τὸ οὖς ἡμῶν, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀκούωμεν, ἄλλων ἄλλης φύσεως αἰσθητηρίων δεόμεναι, ἵνα ὦσιν ὑφ' ἡμῶν ἀντιληπταὶ ὑπὸ ἄλλην ὅλως μορφήν, ἣν δὲν δυνάμεθα κἂν νὰ φαντασθῶμεν !

Ἀλλ' οὐδεμίαν ἰδέαν οὔτε ἡμῶν αὐτῶν, οὔτε τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου θὰ εἴχομεν, ἐὰν τὰ κύτταρα τῆς σφαίρας τοῦ *κοινοῦ αἰσθητικοῦ* μεμονομένως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων ὑπάρχοντα εἶχον μόνον τὴν θεμελιώδη ταύτην ἰδιότητα τοῦ αἰσθάνεσθαι. Δέον ὅπως ἡ συνεργασία καὶ ἡ συγκοινωνία αὐτῶν διὰ τοῦ συνδεσμικοῦ ἢ συζευκτικοῦ συστήματος τῶν νευρικῶν ἰνῶν ὡς καὶ ἡ ἰδιότης τοῦ αὐτοματισμοῦ καὶ τῆς τηρήσεως καὶ ἀναπαραγωγῆς τῶν ἐντυπώσεων ἢ αἰσθήσεων συνυπάρχωσιν, ὅπως ἡ δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἡ συνείδησις τοῦ *ἐγώ*, ἡ νόησις καὶ ἡ κτῆσις γνώσεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

2ον. Ὁ *αὐτοματισμὸς* εἶνε ἡ οὐσιώδης ἐκείνη ἰδιότης πάντων ἐν γένει τῶν ζώντων κυττάρων, καθ' ἣν ταῦτα ἀντιδρῶσιν εἰς τὸν λαμβάνοντα χώραν ἐν αὐτοῖς ἐρεθισμόν, εἰς ἐντύπωσίν τινα, καὶ ἐκδηλοῦσιν εἶτα τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν ἐνεργητικότητα καὶ μετὰ τὴν πάροδον τῶν ἐντυπώσεων. Ὡς ἐκ τοῦ συνδέσμου δὲ τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ ἀντίδρασις αὕτη μεταδίδεται ἀπὸ ἑνὸς σημείου εἰς ἕτερον ἢ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα, καὶ οὕτω λαμβάνει χώραν ἡ λειτουργία τῶν ἐρεθιζομένων μερῶν καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἀρχικῆς ἐντυπώσεως. Ἡ ἀντίδρασις δὲ αὕτη εἶνε τὸ ἐξωτερικόν, οὕτως εἰπεῖν, γνώρισμα ὅτι τὸ ὑποστὰν ἐντύπωσίν τινα κύτταρον αἰσθάνεται ἢ μᾶλλον εἶνε ἐπιδεκτικὸν ἐντυπώσεως καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εἰδικῆς λειτουργίας, ἣν κέκτηται τὸ κύτταρον. Ἡ μετὰ τὴν ἀντίδρασιν αὐτόματος αὕτη ἐνεργητικότης τῶν κυττάρων τοῦ νευρικοῦ συστήματος εἶνε ὁ παράγων, δι' οὗ τελοῦνται ἐν ἡμῖν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνταναπλαστικῶν καὶ τῶν πολυσυνθέτων αὐτομάτων πράξεων καὶ σκέψεων, αἵτινες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν λαμβάνουσι χώραν ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως ἡμῶν, πάντοτε ὅμως ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συμβαίνουσι, χάρις εἰς τὴν προϋπάρχουσαν κληρονομικῶς ἢ ἐν καιρῷ τοῦ βίου διὰ τῆς ἐξασκήσεως ἐξασφαλισθεῖσαν ἐπικοινωνίαν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος δι' ὡρισμένων καὶ πεπατημένων, ὡς εἰπεῖν, νευρικῶν ὁδῶν.

3ον. Ἔχομεν πρὸς τούτοις καὶ τὴν σπουδαιοτάτην ἄλλην ἰδιότητα τῶν νευρικῶν κυττάρων, καθ' ἣν ταῦτα *τηροῦσιν* ἐν ἑαυτοῖς τὰς ἐντυπώσεις ὡς φωτογραφική τις πλάξ (1) καὶ *ἀναπαράγουσι* ταύτας ἄνευ τῆς ἐκ νέου παρουσίας τῶν αὐτῶν ἐντυπώσεων. Τὴν ἰδιότητα ταύτην ὁ Luys(2) ἀποκαλεῖ *ὀργανικὸν φωσφορισμὸν* (phosphorescence organique) κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν φωσφόρον καὶ τὰ φωσφορίζοντα σώματα, τὰ ὁποῖα τηροῦσι τὴν ἐκ τοῦ φωτὸς ἐντύπωσιν καὶ ἀποδίδουσιν εἶτα αὐτὴν ἐν τῷ σκότει,

Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν κυττάρων ἀποτελεῖ τὴν *ὀργανικὴν* βάσιν τῆς μνήμης, δι' ἧς καὶ μόνον εἶνε δυνατὴ ἡ κτῆσις τῶν γνώσεων ἡμῶν.

---

(1) Σημ. Μὴ φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης ὅτι αἱ ἐντυπώσεις ἐντὸς ἑνὸς ἑκάστου κυττάρου διατηροῦνται ὑπὸ μορφὴν εἰκόνων, ὡς ἡ εἰκὼν ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακός· ἡ ἀνωτέρω φράσις εἶνε ἁπλῆ παραβολή.

(2) Luys : Maladies mentales σελ. 126 καὶ 140.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 6. Ἔχοντες νῦν ὑπ' ὄψιν τὰς τρεῖς ταύτας θεμελιώδεις ἰδιότητας τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς καὶ τὴν ἀνατομικὴν αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικήν, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τοῦ μηχανισμοῦ, καθ' ὃν συμβαίνουσιν αἱ πνευματικαὶ πράξεις καὶ νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὰς εἰς τὰ ἐξ ὧν συνίστανται ἁπλᾶ στοιχεῖα, ὅπως κατανοήσωμεν δεόντως τὴν καταγωγὴν καὶ γένεσιν τοῦ φαινομένου τῆς νοήσεως, τὴν ὁποίαν ψυχολόγοι τινὲς ἐθεώρησαν ὡς κατηγόρημα ἢ ἰδιότητα μιᾶς ὀντότητος, τῆς ψυχῆς.

§ 7. Ἓν γενικὸν σχῆμα διευκολύνει κάλλιον τὴν κατάληψιν τῆς ἰδέας ἡμῶν.

(Σχῆμα Νοήσεως)

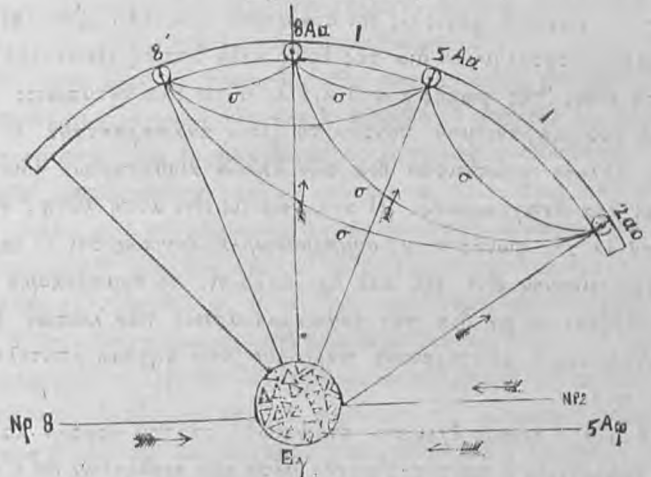

(Σχ. 2)

ΠΙ = φλοιώδης οὐσία ἐγκεφάλου. — *Νρ 2* = ὀπτικὸν νεῦρον. — *2αο* = αἴσθησις ὁράσεως. — *5Aφ* = περιφερικαὶ αἰσθητικαὶ ἶνες ἁφῆς — *5Aα* = αἴσθησις ἁφῆς. — *Νρ 8* = ἀκουστικὸν νεῦρον. — *8Aα* = αἴσθησις ἀκοῆς. — *8'* = ἕδρα ἠχητικῶν συμβόλων (λέξεων). — *Βγ* = βασικὰ γάγγλια. — *σ,σ,σ* = συνδεσμικαὶ ἢ συζευκτικαὶ ἶνες τῆς φλοιώδους οὐσίας ἐγκεφάλου.

Ὑποθέσωμεν ὅτι μία αἴξ προσέβαλε τὸ ὀπτικὸν ἡμῶν νεῦρον Νρ2. Ἡ εἰκὼν τοῦ ζώου ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἢ αἰσθητὴ ἐν τῇ μοίρᾳ 2αο τοῦ ἐγκεφάλου, ἀφοῦ πρότερον διῆλθε διὰ τῶν βασικῶν γαγγλίων Βγ (ὀπτικὸς θάλαμος), ἔνθα συμβαίνει ἡ ἀτελὴς ἀντίληψις. Ἐὰν ἀφθῶμεν τοῦ ζώου, θὰ λάβωμεν διὰ τῶν νεύρων τῆς ἁφῆς 5Αφ διαφόρους ἐντυπώσεις ἐκ τῆς ἁφῆς ἐν 5Αα, οἷον ἀπαλότητος ἢ τραχύτητος τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, σχή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος (1) κτλ. Ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ φωνὴν θὰ ἔχωμεν τὴν ἀντίληψιν αὐτῆς διὰ τοῦ Νρ8 ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐγκεφάλου 8Αα. Ἀλλ' αἱ μοῖραι τοῦ ἐγκεφάλου 2αο, 5Αα καὶ 8Αα εἰσὶ συνδεδεμέναι πρὸς ἀλλήλας διὰ τῶν συνδεσμικῶν ἢ συζευκτικῶν ἰνῶν *σσσ*, εἰς τρόπον ὥστε ἀκολούθως, ἐὰν ποτε, χωρὶς νὰ βλέπωμεν τὸ ζῶον, ἀκούσωμεν μόνον τῆς φωνῆς του, ἡ μοῖρα 8Αα (ἀντίληψις φωνῆς) ἐρεθισθεῖσα θὰ διεγείρῃ διὰ τῶν ὁδῶν *σσσ* τὰς μοίρας 5Αα καὶ 2αο, μεθ' οὗ εἶχε λάβει ταὐτοχρόνως ἢ διαδοχικῶς τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ θὰ λάβωμεν οὕτω γνῶσιν τῶν ὀπτικῶν καὶ ἁπτικῶν χαρακτήρων τοῦ ζώου. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ ἐὰν τὸ ζῶον ὑποπέσῃ εἰς τὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς· ψηλαφοῦντες π.χ. τὸ ζῶον ἐν τῷ σκότει ἐννοοῦμεν ὅτι τοῦτο εἶνε *αἰξ*, χάρις εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν 5Αα, 2αο καὶ 8Αα, δι' οὗ ἀναπαρίσταται μόνον διὰ τῆς ἁφῆς καὶ ἡ ὀπτικὴ εἰκὼν τοῦ ζώου, ὡς καὶ τὸ εἶδος τῆς φωνῆς αὐτοῦ κ.τ.λ. οὕτω μία ἐντύπωσις ἀρκεῖ ὅπως διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου τὸ ζῶον ἀναπαρασταθῇ ἐν ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλοτε γνωσθεισῶν διὰ τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων ἰδιοτήτων αὐτοῦ καὶ ἄρα *ἀναγνωρισθῇ*. Ἡ ἀναγνώρισις εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ *νόησις*, διότι ὅταν ἐκ τῆς φωνῆς π. χ. *συμπεράνωμεν λογικῶς* ὅτι τὸ ἐκβαλὸν ταύτην ἀντικείμενον εἶνε αἴξ καὶ ὄχι ἄλλο τι, τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν κατορθοῦται εἰ μὴ διὰ τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν λοιπῶν ἐκ τοῦ ζώου αἰσθήσεων, ἡ ταὐτόχρονος παρουσία τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὴν *νοητικὴν* πρᾶξιν.

Εἰς τὰ ζῶα ἡ *νόησις* ἔχει τὴν στοιχειώδη ταύτην μορφὴν καὶ διακρίνεται σαφέστερον ἡ ταὐτότης αὐτῆς μετὰ τῶν αἰσθήσεων. ὧν ὁ συνδυασμός, ἡ ἑνότης καὶ ἡ ταὐτόχρονος παρουσία ἀποτελεῖ τὸ ὅ,τι λέγομεν *νόησιν*. Νόησις ἄνευ αἰσθήσεως εἶνε τόσον καταληπτὸν καὶ ὑπαρκτόν, ὅσον καὶ τὸ φῶς ἄνευ φωτίζοντος σώματος. Τὸ ζῶον δὲν ποιεῖται συλλογισμοὺς διὰ τῶν λέξεων, ἀλλ' ἐν τούτοις νοεῖ καὶ ἐκτελεῖ τὰς καταλλήλους πράξεις, τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν νοημάτων αὐτοῦ ἀποτελοῦνται ἐκ παραστάσεων αἰσθητικῶν παντοίου εἴδους. Ἐάν, φέρ' εἰπεῖν, μία γαλῆ φωραθῇ πράττουσα ἐπιζήμιον πρᾶξιν καὶ δαρῇ διὰ ξύλου, εἶτα ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει ἀρκεῖ μόνον ἡ ὄψις τοῦ ξύλου ἢ ἡ ἀπειλητικὴ στάσις τοῦ τύψαντος αὐτὴν ἰδίου ἢ *ἄλλου ἀτόμου*, ὅπως τρέψῃ αὐτὴν

(1) Ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ σχήματος παρεμβαίνει καὶ ἡ μυϊκὴ αἰσθητικότης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς φυγήν. Ἡ λογικὴ αὕτη πρᾶξις τῆς γαλῆς ἐξετελέσθη ἄνευ οὐδενὸς συλλογισμοῦ διὰ λέξεων ἢ φράσεων τῶν συγγραμμάτων τῆς Λογικῆς, ἐν τούτοις ἔλαβε χώραν σύγκρισις, κρίσις, συλλογισμός, συμπέρασμα καὶ σύμφωνος πρὸς τοῦτο πρᾶξις, ἤτοι ὑπάρχουσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν *νόησιν*, μάλιστα δὲ γίνεται καὶ *γενίκευσις* τῆς ἰδέας, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ κρατῶν τὸ ξύλον ἄνθρωπος δὲν εἶνε ὁ αὐτός, ὅστις ἄλλοτε εἶχε τύψει τὸ ζῶον, ἀλλ' ἄλλος τις· ἡ γαλῆ τότε θὰ *συλλογισθῇ καθ' ἑαυτήν: «ὁ τύψας με ἦν ἄνθρωπος καὶ οὗτος δὲ ὁ κρατῶν τὸν ῥάβδον εἶνε ἄνθρωπος, ἄρα θὰ μὲ τύψῃ ἢ εἶνε πιθανὸν νὰ μὲ τύψῃ· ὄθεν ἂς λάβω τὰ μέτρα μου»*. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν μηχανισμὸν ἐγένοντο, οἷον ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω. Ἄλλως τε καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκτελεῖ μέγα πλῆθος στοιχειωδῶν πράξεων μὴ διανοούμενος καθ' ἑαυτὸν διὰ τῶν λέξεων, ἀλλὰ διὰ τῆς παραστάσεως εἰκόνων. Μόνον ὁ στερούμενος τοῦ λογικοῦ δύναται ν' ἀρνηθῇ τὸ *λογικὸν* εἰς τὰ ζῶα.

Ὁ σύνδεσμος τῶν ἐκ τῶν διαφόρων ἐντυπώσεων αἰσθήσεων ἐν ταῖς σχετικαῖς χώραις τοῦ ἐγκεφάλου καθίσταται στενότερος καὶ σταθερώτερος, αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας αὐτῶν γίνονται, οὕτως εἰπεῖν, μᾶλλον πεπατημέναι καὶ εὔβατοι, ὅσον αἱ ἐξ ἑνὸς ἀντικειμένου ἐντυπώσεις εἰσὶ συχνότεραι καὶ πάντοτε αἱ αὐταὶ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γινόμεναι, ὁπότε καὶ ἡ μνήμη σταθερωτέρα καθίσταται. Ὁ μανθάνων π. χ. μουσικόν τι ὄργανον ἐν ἀρχῇ μετὰ πολλῆς βραδύτητος καὶ δυσκολώτατα συνδυάζει τὰ ὀπτικὰ σύμβολα τῆς μουσικῆς γραφῆς μεθ' ὡρισμένων τινῶν μυϊκῶν κινήσεων τῶν χειρῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τεμαχίου, αἱ δὲ μυϊκαὶ κινήσεις εἰσὶν ἀδέξιοι, *ἐσκεμμέναι*, μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀνωμαλίας γινόμεναι, ἀλλὰ βραδύτερον διὰ τῆς *ἐξασκήσεως* ἀστραπιαίως συμβαίνουσι καὶ εὐκολώτατα δὲ γίνεται ὁ συνδυασμὸς οὗτος τῶν ὀπτικῶν εἰκόνων τῆς μουσικῆς μετὰ τῶν μυϊκῶν κινήσεων, ὡς καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν λεπτῶν τούτων κινήσεων μετ' ἀλλήλων.

Ἐὰν νῦν τὸ ζῶον τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὁποίου ἐλάβομεν γνῶσιν διὰ τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων ἡμῶν ὀνομάσῃ τις διὰ τῆς λέξεως: *αἶξ*, ἡ λέξις αὕτη ὡς ἠχητικὸν σύμβολον διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου Νρ8 ἐντυποῦται ἐν τῇ μοίρᾳ 8′ τοῦ ἐγκεφάλου (ὅρα Σχμ. 2), ἥτις συνδέεται μεθ' ὅλων τῶν λοιπῶν γνωστῶν ἡμῖν ἀντιλήψεων ἐκ τοῦ ζώου, εἰς τρόπον ὥστε χάρις εἰς τὸ *συζευκτικὸν* σύστημα τῶν ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου σ, σ, σ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(systéme d'association) ἐὰν προφέρῃ τις τὴν λέξιν ταύτην ἀμέσως θὰ διεγερθῶσιν αἱ λοιπαὶ ἐκ τοῦ ζώου ἐντυπώσεις ἡμῶν ἐν 2Αο, 5Αα καὶ 8Αα καὶ θὰ ἔχωμεν οὕτω *ἰδέαν* τοῦ ζώου. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο δέον νὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις ἵνα ἐξομαλυνθῶσιν αἱ ὁδοὶ τῶν συνεχομένων σημείων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ διευκολυνθῇ ἡ πρᾶξις τῆς συζεύξεως, τοῦ *συνειρμοῦ*. Τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον μανθάνει νὰ ὁμιλῇ, ἔχει ἀνάγκην ν' ἀκούσῃ πολλάκις τὴν αὐτὴν λέξιν, ἵνα κατορθώσῃ βαθμηδὸν εὐχερῶς νὰ συνδέῃ τὰ πράγματα πρὸς τὴν λέξιν· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ μανθάνωμεν ξένην τινὰ γλῶσσαν.

§ 3. Ἡ βάσις λοιπὸν τῶν γνώσεων τῶν πραγμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τῆς *νοήσεως* αὐτῶν, ἔγκειται ἐν τῷ ῥηθέντι μηχανισμῷ τοῦ ἐγκεφάλου, ἤτοι ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς συνθήκαις καὶ ταῖς φυσιολογικαῖς ἰδιότησι τῶν κυττάρων αὐτοῦ, ὧν ἐν τοῖς πρόσθεν ἐμνήσθημεν. Τὸν μηχανισμὸν τοῦτον οἱ Γερμανοὶ καλοῦσι schluss-apparat, ἤτοι *Συσκευὴν Λογικὴν ἢ Συμπερασματικήν*, διότι μιᾶς ἐξ ἀντικειμένου τινὸς δοθείσης ἐντυπώσεως, κατ' ἀνάγκην, χάριν εἰς τὸ συνδεσμικὸν σύστημα τῶν νευρικῶν ἰνῶν, διεγείρονται καὶ αἱ λοιπαί, ἃς ἔσχομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τῆς μιᾶς ὁρμώμενοι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πολλὰς ἀληθείας, *λογικὰς ἰδέας*, περὶ τοῦ ἀντικειμένου. Βλέπομεν π. χ. μῆλόν τι ἢ ἁπτόμεθα αὐτοῦ· εὐθὺς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ μῆλον εἶνε γλυκύ, ὅτι κόπτεται εἰς πολλὰ τεμάχια, ὅτι ἔχει ἐντὸς πυρῆνας, ὅτι εἶνε καρπὸς δένδρου τινός, ὅτι γίνεται γλύκισμα κ.τ.λ. ἅπασαι αἱ ἰδέαι αὗται εἶνε *λογικαὶ* ἀφ' ἑαυτῶν ἕνεκα τοῦ ῥηθέντος μηχανισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου. Οὐδεὶς θὰ εἴπῃ ὅτι τὸ μῆλον πετᾷ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ ὅτι συρίζει κ.τ.λ. διότι ἡ εἰκὼν τοῦ μήλου ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ δὲν συνδέεται δι' ἰνῶν μετὰ τῆς ἐντυπώσεως πτήσεως ἢ συρίγματος, ἣν οὐδέποτε παρέσχεν ἡμῖν τὸ μῆλον.

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ τοιαύτη *Λογικὴ Συσκευὴ* τοῦ ἐγκεφάλου πολλάκις καθίσταται ὡς ὄργανον τῆς πλάνης ἡμῶν περὶ τῶν πραγμάτων, ὡς μηχανισμὸς *ἀλογίας*· διότι τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν δὲν πρόκεινται πάντοτε ἡμῖν ἐν στοιχειώδει ἁπλότητι, ἀλλ' ἐν ἀδιεξιτήτῳ συνδυασμῷ, συνθέσει καὶ ποικιλίᾳ πολλάκις τυγχάνουσιν ὄντα, ἐξ οὗ τὰ πεπλανημένα συμπεράσματα, οἱ κακοὶ συλλογισμοί, ἡ διαφορὰ γνωμῶν καὶ αἱ συζητήσεις, αἱ πλάναι καὶ αἱ ἀνοησίαι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

'Αλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Charlton Bastian (1) κατὰ τὸν James Mill : «*μέγιστον πλῆθος τῶν ἐκ τῶν ἀντικειμένων αἰσθήσεων ἡμῶν* »*ὡς καὶ πολλαὶ σχέσεις αὐτῶν παρουσιάζονται ἡμῖν πάντοτε κατὰ τὸν* »*αὐτὸν τρόπον ἐν συγχρόνῳ ἢ διαδοχικῇ τάξει, καὶ ἑπομένως δεχόμεθα* »*πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις. αἵτινες οὕτω ἐν* »*τῷ ἐγκεφάλῳ κατ' ἀνάγκην ἀρρήκτως συνδέονται*» διὸ καὶ ὁ H. Spencer ἔθηκεν ὡς νόμον ὅτι : « *ἡ ἐμμονὴ τοῦ συνδέσμου μεταξὺ τῶν ἐντυ-* »*πώσεων ἡμῶν εὑρίσκεται εἰς εὐθεῖαν ἀναλογίαν μετὰ τῆς ἐμμονῆς τοῦ* »*συνδέσμου τῶν ἰδιοτήτων ἢ τῶν σχέσεων τῶν ἀντικειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα* »*ἀνταποκρίνονται αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν* ». Ὅθεν ὁσονδήποτε μεγάλη καὶ ἂν ᾖ πλάνη τις, πάλιν μέγα μέρος τῶν πρὸς ὑποστήριξιν ταύτης ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον συλλογισμῶν καὶ συμπερασμάτων κατ' ἀνάγκην λογικόν ἐστι ἕνεκα τοῦ μνησθέντος ἐγκεφαλικοῦ μηχανισμοῦ, (schlussapparat), ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ διάφορα κέντρα τῶν αἰσθήσεων ἢ ἀντιλήψεων καὶ τῶν ἐκ τούτων γνώσεων συνεδέθησαν μετ' ἀλλήλων ἀδιαρρήκτως κατὰ τὴν μακροχρόνιον πεῖραν καὶ ἐξάσκησιν. Ὁ διὰ τῶν ἰνῶν δὲ τοῦ *συζευκτικοῦ συστήματος* σύνδεσμος οὗτος τῶν παραχθεισῶν ἐντυπώσεων ἐκ τῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἢ τῶν ἰδιοτήτων καὶ σχέσεων αὐτῶν φυσικῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ διασπασθῇ καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς φορᾶς τῶν νευρικῶν συζευκτικῶν ἰνῶν, διότι πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἀνεξαιρέτως ἅπασαι αἱ ἄπειροι ἶνες τοῦ *συνδεσμικοῦ* ἢ συζευκτικοῦ τούτου συστήματος τοῦ ἐγκεφάλου κατεστράφησαν ἢ ὁπωσδήποτε διεκόπη πανταχοῦ ἡ συγκοινωνία αὐτῶν, ὅπερ ἀδύνατον.

Τοῦτ' αὐτὸ ἄλλως παρατηροῦμεν συμβαῖνον καὶ ἐν τῇ *κινητικῇ* σφαίρᾳ ἡμῶν, ἔνθα τελοῦνται ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν καὶ παρὰ τὴν βούλησιν πολλάκις πλεῖσται ὅσαι ἀνταναπλαστικαὶ κινήσεις καὶ αὐτόματοι ἢ κατὰ βούλησιν περίπλοκοι καὶ λίαν σύνθετοι ἁρμονικαὶ κινήσεις ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ ἕνεκα τοῦ σταθεροῦ συνδέσμου πρὸς ἄλληλα τῶν διαφόρων κέντρων τῶν κινητικῶν κυττάρων· γελῶμεν π.χ. ἢ βαδίζομεν ἢ κλαίομεν ἢ ὀργιζόμεθα κ.τ.λ. αἱ μυϊκαὶ κινήσεις πρὸς παράστασιν τῶν καταστάσεων τούτων κατ' *ἀνάγκην* θὰ ἐκτελεσθῶσι καθ' ὡρισμένον τινὰ συνδυασμὸν ὡρισμένων κινητικῶν κυττάρων ἕνεκα τοῦ σταθεροῦ συνδέ-

(1) *Ch. Bastian* : Le cerveau organe de la pensée σελ. 136. 1882.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμου αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἡ κληρονομικότης καὶ ἡ μακρὰ ἐξάσκησις ἐστερέωσε καὶ καθιέρωσεν· αἱ μυϊκαὶ κινήσεις θὰ ὦσιν, οὕτως εἰπεῖν, *λογικαί*.

Διὰ ταῦτα *ἀπόλυτος* ἔλλειψις λογικῆς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον εἰς τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους καὶ αὐτῶν τῶν βαθύτατα πασχόντων φρενοβλαβῶν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ. Ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ch. Bastian (1), αἱ ἐκ τῶν ἀντικειμένων παρίστανται ἐν ἡμῖν συνήθως κατὰ ἀθροίσματα, πρῶτον, διότι τὰ ἀντικείμενα ταὐτοχρόνως προσβάλλουσι πολλὰ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὀργάνων, καὶ δεύτερον τὸ αὐτὸ αἰσθητήριον ὑπὸ πολλῶν ταὐτοχρόνως ἰδιοτήτων, συνήθως τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων, τοῦ ἀντικειμένου προσβάλλεται. Βλέπομεν π. χ. μῆλόν τι καὶ ἔχομεν αἰσθήσεις τοῦ σχήματος, τοῦ χρώματος, τοῦ μεγέθους καὶ πασῶν τῶν καταστάσεων αὐτοῦ, ὅσαι ὑπέπεσαν εἰς τὴν ὅρασιν ἡμῶν κ.τ.λ.

Εἰς τὰ ἀθροίσματα δὲ ταῦτα τῶν ἐντυπώσεων, εἰς τὰς ἁπλᾶς σχετικῶς αἰσθήσεις προστίθενται καὶ ἄλλαι καὶ πολλαπλασιάζονται οὕτω αἱ σχέσεις τῶν ἀντικειμένων πρὸς ἀλλήλας οὕτως, ὥστε ἔχομεν αἰσθήσεις ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀθροισμάτων. Τὸ ἀντικείμενον π. χ. *τράπεζα* παρέχει ἡμῖν ἐντυπώσεις σχετικῶς ὀλιγαρίθμους· ἐνῷ *ἡ οἰκία* ἢ τὸ *πλοῖον* πολυαριθμοτάτας, ἤτοι συνθέτους· *ἡ πόλις* δὲ ἢ *ὁ στόλος* ἔτι πολυαριθμοτέρας. Οὕτω αἱ κατὰ μέρος ἐκ τῶν ἀντικειμένων ἁπλαῖ αἰσθήσεις καὶ ἰδέαι ἕνεκα τοῦ συχνοῦ καὶ σταθεροῦ συνδέσμου αὐτῶν βαθμηδὸν συγχωνεύονται εἰς μίαν *σύνθετον ἰδέαν* (2), ἥτις μετὰ κόπου πλέον δύναται νὰ ἀποσυντεθῇ καὶ διαχωρισθῇ εἰς τὰς ἐξ ὧν συνίσταται ἁπλᾶς, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος συμβολίζει διὰ τῶν *λέξεων* καὶ κατορθοῖ ὥστε ἀθροίσματα τοιούτων συνθέτων ἰδεῶν νὰ συνδυάζῃ διὰ τοῦ μέσου τούτου, τοῦ λόγου, εὐχερῶς πρὸς ἄλλας, καὶ ταύτας πάλιν πρὸς ἑτέρας καὶ οὕτω κ.ἑ.ξ., εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς ἐξασκήσεως ὁ συνδυα-

---

(1) Loc. cit. σελὶς 135 καὶ ἑφεξῆς.

(2) *Σημ*: *Ἰδέα*, στοιχειώδης *ἰδέα* καλεῖται ἡ ἀναπαράστασις ἐν ἡμῖν ἀντικειμένων, ἢ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, μὴ παρόντων πλέον πρὸ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἡμῶν, ἀλλ' ἄλλοτε παρασταθέντων ἐνώπιον αὐτῶν. Ἡ ἀναπαράστασις δὲ αὕτη (representation—vorstellung ἢ errinerungsbild) δύναται ν' ἀναπαραγάγῃ (μέσον τοῦ *συνδεσμικοῦ συστήματος* τῶν ἰνῶν τοῦ ἐγκεφάλου) ἄλλας *ἰδέας*, ἄλλοτε κτηθείσας, οἵαι θὰ παρήγοντο ἐξ αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων ἀμέσως, ἐὰν ταῦτα ἦσαν παρόντα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμὸς αὐτῶν καθίσταται εὐχερής, ἡ δὲ παράστασις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς ἐλαχίσταις λεπτομερείαις σαφεστέρα.

§ 4. Ἡ χρῆσις τοῦ *λόγου* καὶ τῆς *γραφῆς*, (ἡ τελευταία μάλιστα εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἐφεύρεσις τοῦ ἀνθρώπου ὡς πᾶσα ἄλλη ἐφεύρεσις) συνέτειναν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας ἢ τῆς νοήσεως, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡ συνισταμένη, οὕτως εἰπεῖν, τῶν κατὰ μέρος συνθέτων αἰσθήσεων. Ὁ Sir William Hamilton (1) λέγει: «εἶνε προδήλως ἀδύνατον νὰ κάμῃ τις οὐσιώδη διάκρισιν μεταξὺ αἰσθή»σεως καὶ διανοίας· μία αἴσθησις εἶνε ταὐτοχρόνως καὶ κρίσις, διότι »βεβαιοῦται ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἡμῶν σφαίρᾳ ὅτι ἓν ἀντικείμενον ὑφίστα»ται, καὶ ὑφίσταται οὕτως καὶ οὐχὶ ἄλλως».

Ἡ διαφορὰ τῷ ὄντι τῶν αἰσθητικῶν ἡμῶν ἐντυπώσεων ἢ ἡ ταὐτότης αὐτῶν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς ταὐτότητος ἢ διαφορᾶς τῶν πραγμάτων ἢ γεγονότων, τῶν παρόντων ἢ διὰ τῆς μνήμης ἀναπαρισταμένων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἐν ἑνὶ λόγῳ *νοοῦμεν* ταῦτα συγκρίνοντες, τῆς συγκρίσεως ἀφ' ἑαυτῆς γιγνομένης ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς ἢ ταὐτότητος τοῦ ποιοῦ τῶν αἰσθήσεων· διὸ καὶ ὁ ἄγγλος ψυχολόγος James Mill ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «*Ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος*», ὡς λέγει ὁ Ch. Bastian, δὲν μεταχειρίζεται τὸν ὅρον *διάνοια ἢ πνεῦμα*, ἀλλὰ τοὺς ὅρους: *ἁπλαῖ* καὶ *σύνθετοι αἰσθήσεις*. Οὕτω τὸ ἀθροισμα τῶν συνθέτων αἰσθήσεων συμβολιζομένων διὰ λέξεων καὶ ὁ ταχὺς καὶ πολύπλοκος συνδυασμὸς αὐτῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου λαμβάνει χαρακτῆρα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον *διανοητικὸν* ἢ *πνευματικὸν* καὶ *κατὰ τὸ φαινόμενον* ἀνεξάρτητον, εἰς βαθμὸν ὥστε οἱ μὴ ἐγκύπτοντες καλῶς εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νέου τούτου στοιχείου εὐκόλως ἄγονται εἰς τὴν πλάνην τοῦ νὰ θεωρήσωσι τοῦτο ὡς πράγματι ἰδιάζουσάν τινα καὶ αὐτοτελῆ ἰδιότητα ἢ *ἀρχήν*, ἐνῷ πράγματι οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ *ἀποτέλεσμα* τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων λαμβάνον χώραν ἕνεκα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐν λειτουργίᾳ ἐγκεφάλου· ἄνευ τῆς τοιαύτης μηχανικῆς κατασκευῆς αὐτοῦ δὲν θὰ εἴχομεν εἰμὴ στοιχειωδεστάτας καὶ μεμονωμένας αἰσθήσεις ἐπὶ τόπου μενούσας, ὡς

(1) Ch. Bastian. idem. σελ. 142.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεμονωμένοι ἦχοι μουσικοῦ ὀργάνου οὐδεμίαν συνοχὴν ἔχοντες, οὐδεμίαν μελῳδίαν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι, καὶ σύνολόν τι ὑπαρκτὸν καὶ ἑνότητα ἔχον. Ἡ *μελῳδία* ἐστὶν ἡ *διάνοια*, ὁ νοῦς.

Νῦν δύναταί τις δεόντως νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν βαθεῖαν τοῦ Ἀριστοτέλους ῥῆσιν: «*οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει*». Καθὼς δὲν ὑφίσταται μελῳδία τις ὡς τι κεχωρισμένον πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ὑπάρξεως δονουμένων χορδῶν ἑνὸς κλειδοκυμβάλου, φέρ' εἰπεῖν, καὶ τῆς καθ' ὡρισμένην τάξιν διατάξεως καὶ σχέσεως τῶν μερῶν, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ὄργανον, ὡς καὶ τῆς καθ' ὡρισμένον τρόπον πλήξεως αὐτῶν κτλ., ἐξ ὧν συνθηκῶν παράγεται ἡ μελῳδία, οὕτω καὶ ἡ διάνοια πρὸς τὸν ἐγκέφαλον εἶνε ὡς ἡ μελῳδία πρὸς τὸ κλειδοκύμβαλον. Πολλοὶ κατὰ κόρον παρέβαλον τὸν ἐγκέφαλον πρὸς ὄργανον, τὴν δὲ ψυχήν, ἧς μέρος ἡ δύναμις ἐστὶ καὶ ἡ διάνοια, κατ' αὐτούς, πρὸς παίζοντα τὸ ὄργανον ἄνθρωπον. Ἡ παραβολὴ αὕτη εἶνε ἐσφαλμένη· ἡ λεγομένη ψυχὴ καὶ αἱ *δυνάμεις* αὐτῆς δέον νὰ παραβληθῶσι πρὸς μελῳδίαν τοῦ ὀργάνου, ὁ παίζων δὲ τὸ ὄργανον εἶνε ὅλοι οἱ ἐξωτερικοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ ἐρεθισμοὶ τῆς φύσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς *ἀφῃρημένας* καὶ *γενικὰς* ἰδέας ἢ ἐννοίας, αὗται ὑφίστανται κυρίως διὰ τῶν *λέξεων* καὶ ἔχουσιν ὡς πηγὴν αὐτῶν τὰ συγκεκριμένα πράγματα. Ὅταν σκεπτώμεθα περί τινος πράγματος, δύο τινὰ συμβαίνουσιν ἐν ἡμῖν· τὸ μὲν γεννῶνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀμυδραὶ παραστάσεις ἢ εἰκόνες συγκεκριμέναι μετὰ ἀναλόγων αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε τὰ πράγματα διήγειρον ἐν ἡμῖν, τὸ δὲ ὅλως ἀσυνειδήτως διερμηνεύομεν ταῦτα καθ' ἑαυτοὺς διὰ λέξεων, ἤτοι ὁμιλοῦμεν καθ' ἑαυτούς. Αἱ λέξεις ἐκφράζουσι *συμβολικῶς* καὶ ἐν *βραχύτητι* τὰς σχέσεις τῶν ἀντικειμένων, ἤτοι τὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα ἄνευ τῶν λέξεων θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν ἐν τῷ νῷ μεθ' ὅλων τῶν λεπτομερειῶν ἢ νὰ μεταδώσωμεν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν γνώσεων ἡμῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας θὰ ἦσαν πολὺ κατώτερα, ὡς συμβαίνει τοῦτο παρὰ τοῖς ζώοις, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῆς λίαν πτωχῆς γλώσσης των (φωναί, κινήσεις τοῦ σώματος καὶ μιμικαὶ ἐκφράσεις) ἀδυνατοῦσι νὰ ἀποκτήσωσιν ἐκτεταμένας καὶ εὐρείας γνώσεις περὶ τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἔχωσιν ἀφῃρημένας ἰδέας, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως πάσχουσι καὶ οἱ ἄγριοι λαοί.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ λέξεις εἰσὶν ὡς οἱ ἀλγεβρικοὶ τύποι εἰς τὰ μαθηματικά· εἰσὶ συμβολικὰ σημεῖα, εἴτε ἠχητικὰ (ἔναρθρος λόγος) εἴτε ὀπτικὰ (γραφή), ἐκφράζοντα ἢ ἀνταποκρινόμενα *ἐν συντομίᾳ* εἰς μέγα ταὐτοχρόνως πλῆθος παρελθουσῶν ἢ παρουσῶν αἰσθήσεων ἢ αἰσθημάτων. Αἱ λέξεις εἰσὶν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ ἐξάσκησιν τῆς διανοίας, παντὸς ἄλλου σημείου ἀδυνατοῦντος ὅπως διερμηνεύσῃ ἐν τῇ δεούσῃ λεπτομερείᾳ τὰς πολυπλόκους σχέσεις τῶν ἀντικειμένων· διὸ τὰ ζῶα δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀφῃρημένας ἰδέας, οὔτε δὲ τὸ μόλις ψελλίζον λέξεις τινὰς βρέφος. Ὁ δὲ ἐν ταῖς κατωτάταις βαθμίσι τῆς κοινωνικῆς κλίμακος εὑρισκόμενος ἄξεστος ἄνθρωπος ὀλιγίστας τοιαύτας ἔχει. Παρὰ τοῖς ἀγρίοις λαοῖς τὸ λεξιλόγιον εἶνε λίαν σμικρόν· δι' ὀλίγων λέξεων καὶ φωνῶν ἐκφράζουσιν οὗτοι τὰ στοιχειωδέστερα τῶν αἰσθημάτων καὶ συγκεκριμένων γεγονότων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἐν τῷ σκότει μάλιστα δὲν δύνανται νὰ συνεννοῶνται, διότι αἱ ἔννοιαι εἰσὶν ἀτελεῖς ἂν δὲν συνοδεύωσι τὰς σχεδὸν ἀνάρθρους φωνάς των καὶ διὰ καταλλήλων χειρονομιῶν. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ διάνοια πλουτίζει τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα πλουτίζει τὴν διάνοιαν· ἀμφότεραι μεταχειρίζονται διαδοχικῶς ἀλλήλας ὡς βαθμίδας ἵνα ἀναρριχῶνται εἰς ὕψος ὁλονὲν μεγαλείτερον. Αἱ λέξεις ὁμοιάζουσι πρὸς σκαπάνην ἐκχώνουσαν καὶ φέρουσαν εἰς φῶς τὰ κατὰ μάζας εἰς τὸ βάθος ἡμῶν κείμενα αἰσθήματα καὶ διανοήματα, τὰ ὁποῖα διαιροῦσιν εἶτα καὶ ὑποδιαιροῦσιν εἰς λεπτότερα τεμάχια· διὸ ἡ μετάδοσις εἰς τοὺς ὁμοίους ἡμῖν τῶν λέξεων διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀνατροφῆς κατορθοῖ τὴν λεπτυνσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν διανοημάτων καὶ ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς μᾶλλον ἐκτεταμένην ἐπαφὴν μετὰ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων.

Ἕνεκα τοῦ μικροῦ βαθμοῦ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως οἱ βάρβαροι λαοὶ καὶ ὁ τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως ἄνθρωπος ἐκφράζονται διὰ λέξεων εἰκονικὰς καὶ λίαν συγκεκριμένας παραστάσεις ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ παραγουσῶν. σπανιώτερον δὲ διὰ λέξεων ἀφῃρημένων· αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἀνταποκρίνονται μᾶλλον εἰς συγκεκριμένα καὶ εἰδικὰ πράγματα ἢ εἰς ἀφῃρημένα καὶ γενικά· *αἱ ἰδέαι* φαίνονται ὅτι εἶνε *αἰσθήσεις*. Ἐκ τῆς γλώσσης δ' αὐτῶν διαφωτιζόμεθα ἰδίως κάλλιον περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς νοήσεως, ἣν ἐπ' αὐτοφώρῳ, οὕτως εἰπεῖν, συλλαμβάνομεν ὡς μηδὲν ἄλλο οὖσαν ἢ αἴσθησιν, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς βαθ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μηδὸν γενέσεως καὶ παραγωγῆς τῆς ἐκ τῶν συγκεκριμένων ἰδεῶν ἀφῃρημένας ἰδέας. Διὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης λόγον ὁ ποιητὴς ἢ ὁ ῥήτωρ ὁμιλῶν πρὸς τὸν ὄχλον διὰ λόγου μεστοῦ εἰκόνων γίνεται καταληπτὸς καὶ εὐκόλως συγκινεῖ καὶ συναρπάζει αὐτόν.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ μᾶλλον ἀνεπτυγμένῳ καὶ πλουσίῳ τὸν νοῦν ἀνθρώπῳ ὁ λόγος εἶνε μεστὸς εἰκονικῶν παραστάσεων κατὰ μέγα μέρος· ἄνευ τούτων εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ γλῶσσα· λέγομεν π. χ. *διεστραμμένος ἢ ἔξοχος ἄνθρωπος*, τὸ *ἔθνος βαδίζει κατὰ κρημνῶν*, *ἀνῃλθεν ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς φαντασίας* κτλ. πᾶσαι αὗται αἱ ἐκφράσεις καὶ μυρίαι ἄλλαι ἐπήγασαν ἐξ αἰσθήσεων ἢ εἰκονικῶν παραστάσεων, ἃς ἔσχομεν ἄλλοτε ἐκ συγκεκριμένων πραγμάτων.

Συμβολίζοντες λοιπὸν τὰς εἰκονικὰς ἐν ἡμῖν παραστάσεις τῶν ἀντικειμένων, ὡς καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεποίησαν ἐν ἡμῖν εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα αἰσθήματα ἢ ποιάν τινα ἐντύπωσιν, δημιουργοῦμεν τὰς ἀφῃρημένας λέξεις, ὧν τὰ συμπλέγματα ἀποτελοῦσι τὰς ἀφῃρημένας λεγομένας ἐννοίας. Ἡ *ἀλήθεια*, ἡ *κακία*, ἡ *ἀρετή*, τὸ *ἀδιαχώρητον* κ.τ.λ. εἰσὶν λέξεις ὡς ἐν στενογραφίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, ἐκφράζουσαι σειρὰν ὁλόκληρον συμβεβηκότων αἰσθητῶν ἡμῖν κατά τινα τρόπον γενομένων καὶ κατάστασίν τινα συνειδήσεως καὶ αἰσθήσεως ἐν ἡμῖν παραγαγόντων.

Διὰ νὰ βεβαιώμεθα δὲ καὶ πειθώμεθα ἑκάστοτε, ὅτι ἀφῃρημένη τις ἔννοια ἔχει τῳόντι ἔνοιαν καὶ σημασίαν τινά, δέον ὅπως ἀναγάγωμεν αὐτὴν πάντοτε εἰς συγκεκριμένα ὅμοια ἢ ἀνάλογα πράγματα ὑποπεσόντα εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ἡ λυδία λίθος πρὸς κατανόησιν, ὅτι τῷ ὄντι ἀφῃρημένη τις φράσις ἐκ λέξεων ἔχει ἔννοιάν τινα· διότι συχνότατα συνέβη κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἰδίᾳ ὑψίστων καὶ δυσκόλων ζητημάτων νὰ μεταχειρισθῶσιν ὁρμαθὸν λέξεων καὶ φράσεων ἀπολύτως κενῶν καὶ πάσης ἐννοίας πραγματικῆς ἐστερημένων.

Οἱαδήποτε ψυχικὴ πρᾶξις τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε ἀντίληψίς τις π. χ. ἀντικειμένου διὰ τῆς ὁράσεως ἢ ἀκοῆς, εἴτε ἡ διάνοια, τὰ πάθη ἢ ἔνστικτα, ἀποτελεῖ ψυχολογικὸν φαινόμενον ἐκ τῶν μᾶλλον συνθέτων παραγόμενον κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς συνεργασίας ἀπειραρίθμων νευρικῶν στοιχείων ἑτερογενεῖς λειτουργίας κεκτημένων, εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁποίας ὥς τι σύνολον δίδομεν ὄνομά τι πρὸς παράστασιν τοῦ προκύψαντος εἴδους τῆς ὅλης λειτουργίας· οὕτω λέγομεν *διάνοιαν*, *βούλησιν*, *ὁρμέμφυτον* κ.τ.λ., ταῦτα δὲν ὑφίστανται αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἔχοντα εἰδικὰ ὄργανα περιγεγραμμένα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ ἐν ὡρισμέναις χώραις αὐτοῦ, ὡς ἄλλοτε ὑπεστήριζεν ἡ σχολὴ τοῦ Gall, ἀλλ' εἰσὶ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα *συνεργασίας* μεγάλου ἀριθμοῦ ἑτερογενεῖς λειτουργίας ἐχόντων νευρικῶν κυττάρων διεσπαρμένων ἐν διαφόροις χώραις τοῦ ἐγκεφάλου.

Οἱ μὴ ἐξωκειωμένοι ἀναγνῶσται πρὸς σπουδὴν εἰς τὰ τοιούτου εἴδους ζητήματα τοῦ νευρικοῦ συστήματος δυσκόλως βεβαίως δύνανται νὰ φαντασθῶσι τὰς σχέσεις τῶν ἐγκεφαλικῶν ἰδιοτήτων (facultés), τὴν παραγωγὴν π. χ. τῆς *διανοίας* ἐκ τῶν ἁπλῶν καὶ συνθέτων αἰσθήσεων παντοίου εἴδους, ἢ νὰ σχηματίσωσιν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ἐγκεφαλικῶν πράξεων, ἤτοι τῶν ψυχικῶν ἢ πνευματικῶν λεγομένων ἰδιοτήτων τοῦ ἐγκεφάλου. Ἓν γεγονὸς τῆς παθολογικῆς φυσιολογίας, ἡ *ἀφασία*, δύναται, νομίζομεν, νὰ ὑποβοηθήσῃ κατά τι πρὸς πληρεστέραν καὶ εὐκρινεστέραν κατάληψιν τοῦ ζητήματος. Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ *μηχανισμοῦ τοῦ λόγου* δύναταί τις κατ' ἀναλογίαν νὰ φαντασθῇ τὸν βαθμὸν τοῦ συνθέτου τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐπίσης δὲ θὰ ἴδῃ τὴν στενὴν σχέσιν τοῦ λόγου μετὰ τῆς διανοίας, τὴν συγχώνευσιν, οὕτως εἰπεῖν, καθαρῶς φυσικῶν φαινομένων μετὰ ψυχικῶν, ὡς καὶ τὰς ἀξιοθαυμάστους εἰδικὰς ἰδιότητας, ἃς κέκτηνται τὰ νευρικὰ κύτταρα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Μηχανισμὸς τοῦ λόγου — Ἀφασία.

I

§ 1. Ὁ Broca. Χῶραι τοῦ ἐγκεφάλου, ὧν ἡ βλάβη ἐπιφέρει τὴν διατάραξιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ λόγου. Εἰκὼν 2. Ὁρισμὸς ἀφασίας τοῦ Broca· διάφορα εἴδη αὐτῆς. Ψυχικὴ κώφωσις: ὁ πάσχων δηλ. ἀκούει καὶ δύναται νὰ ὁμιλῇ τὴν γλῶσσάν του, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τοὺς ἄλλους ὁμιλοῦντας τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Ψυχικὴ τύφλωσις: ὁ πάσχων γράφει, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ γραφόμενά του κ.τ.λ. — § 2. Ἐξήγησις τῶν φαινομένων τούτων. Εἰκόνες 3 καὶ 4. — § 3. Διάφορα εἴδη μνήμης καὶ ἀνισότης ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ὀπτικοί. — § 4. Ἀκουστικοί. Διατί μυθιστοριογράφοι τινὲς περιγράφουσι ζωηρῶς καὶ ἐπιτυχῶς τοὺς τόπους ἢ τὰ ἀντικείμενα. Οἱ καλλιτέχναι ζωγράφοι Vernet καὶ Doré. Ἡ πρώιμος μαθηματικὴ μεγαλοφυΐα παίδων τινῶν. Μνήμη Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ Μεγάλου Ναπολέοντος. Légouvé, Scripe, Diderot. — § 5. Διατί ὁ Σωκράτης διαλεκτικῶς συνεζήτει. — § 6. Γραφικοί· George Sand. — § 7. Κινητικοὶ ἢ ἀρθροῦντες· οἱ καθ' ἑαυτοὺς ὑψηλοφώνως ὁμιλοῦντες καὶ χειρονομοῦντες. — Οἱ ῥήτορες. Διατί οἱ ῥήτορες ὁμιλοῦντες εὐγλωττότεροι εἰσὶν ἢ ὅτε γράφουσιν. — § 8. Νεκροσκοπικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ ἐγκεφάλων δικηγόρων, δικαστῶν, πολιτικῶν φημιζομένων ἐπὶ εὐγλωττίᾳ. Ἐγκέφαλος Γαμβέττα, εἰκὼν 5. Ἑταιρία τῆς *Ἀμοιβαίας Νεκροψίας* ἐν Γαλλίᾳ. — § 9. Περίεργα εἴδη ἀφασίας. — § 10. Ἀμνησία· παραδείγματα. Διάκρισις μεταξὺ ἀφασίας καὶ ἀμνησίας.

II

§ 1. *Πορίσματα.* — § 2. Τὰ ψυχικὰ λεγόμενα φαινόμενα συμμεταβάλλονται μετὰ τῶν φυσικῶν. — § 3. Αἴσθημα ταὐτότητος καὶ ἑνότητος τοῦ *Ἐγώ*· διάσπασις καὶ διατάραξις αὐτῶν. — § 4. Πῶς πρέπει νὰ φανταζώμεθα τὴν ψυχήν. — § 5. Ταὐτότης τῆς φύσεως τῶν φυσικο-χημικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων. — § 6. Πειράματα Schiff. — § 7. Πότε ὀργανισμός τις εἶνε ἔμψυχος; Ὅρια *ψυχικὰ* δὲν ὑπάρχουσιν.

I

§ 1. Γνωστὸν ὅτι τὰ διανοήματα καὶ αἰσθήματα ἡμῶν ἐκφράζομεν πρὸς ἀλλήλους διὰ πολλῶν τρόπων, ἤτοι διὰ τοῦ ἐνάρθρου λόγου (τῆς λαλιᾶς), διὰ τῆς γραφῆς, τῆς μιμικῆς, τῶν ἀριθμῶν, τῆς μουσικῆς κ.τ.λ. Σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον καθωρίσθησαν αἱ χῶραι τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν αἷς ἐδρεύουσι τὰ φαινόμενα τῆς ἐξωτερικεύσεως ταύτης τῆς διανοίας ἡμῶν διὰ τοῦ λόγου, ἐγνώσθησαν αἱ ἀποθῆκαι, ὡς εἰπεῖν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱματισμοῦ, δι' οὗ τὰ διανοήματα καὶ αἰσθήματα ἡμῶν περιβαλλόμενα λαμβάνουσιν ἐξωτερικὴν καὶ μᾶλλον συγκεκριμένην ὑπόστασιν.

(ΕΙΚΩΝ 2)

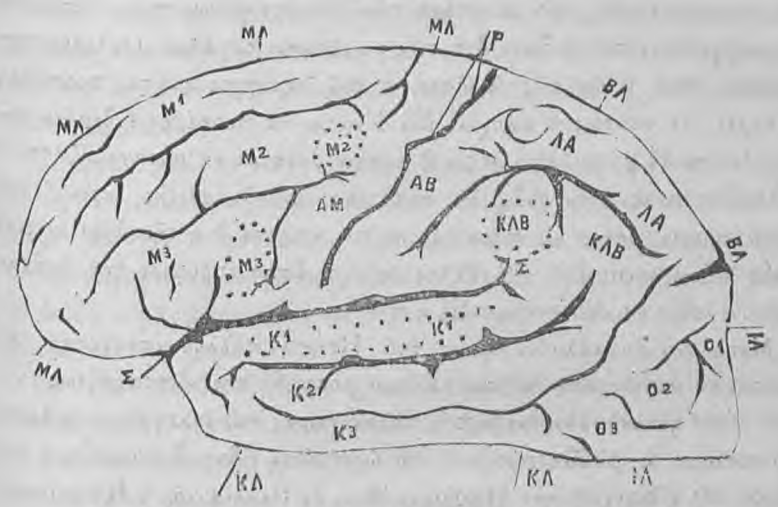

(Ἀριστερὸν ἐγκεφαλικὸν ἡμισφαίριον μεθ' ἡπλοποιημένων γύρων).

Σ Σ= Συλούειος αὖλαξ ἢ σχισμή. — P= Ρολάνδου αὖλαξ. — M^3= τρίτος μετωπικὸς γύρος τοῦ Broca. — M^1 καὶ M^2= πρῶτος καὶ δεύτερος μετωπικὸς γύρος. — K^1, K^2 καὶ K^3=1ος, 2ος καὶ 3ος κροταφικὸς γύρος. — ΑΜ= ἀνιὼν μετωπικὸς γύρος. — ΑΒ= ἀνιὼν βρεγματικὸς γύρος· ἡ χώρα τῶν δύο τούτων γύρων λέγεται καὶ χώρα ψυχοκινητική. — ΛΑ= ἀνώτερος βρεγματικὸς λοβός. — ΚΛΒ= κατώτερος βρεγματικὸς λοβός (ἢ lobule du pli courbe). — O^1, O^2, O^3= 1ος, 2ος καὶ 3ος ἰνιακὸς γύρος. — ΜΛ= μετωπικὸς λοβός. — ΒΛ= βρεγματικὸς λοβός. — ΙΛ= ἰνιακὸς λοβός. — ΚΛ= κροταφικὸς λοβός.

(Αἱ στικταὶ γραμμαὶ δεικνύουσι τὰς χώρας, ὧν αἱ ἀλλοιώσεις ἐπήνεγκον τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς διαταράξεως τοῦ λόγου).

Πρῶτος ὁ Broca ἐν Γαλλίᾳ ὥρισεν ἀκριβῶς (1861) τὴν ἕδραν τοῦ ἐνάρθρου λόγου ἐν τῇ βάσει τοῦ τρίτου μετωπικοῦ γύρου (M^3). Ἡ βλάβη τῆς χώρας ταύτης ἐκδηλοῦται δι' ἑνὸς εἴδους ἀφασίας, ἣν ὠνόμασε *κινητικὴν ἀφασίαν ἢ ἀφημίαν* [1] (aphémie, aphasie motrice).

(1) *Σημ.* Ὁ ὅρος *ἀφασία* κατέστη γενικὸς περιλαμβάνων πάσας τὰς μορφὰς διαταράξεως τοῦ λόγου, καίτοι ἐτυμολογικῶς δὲν ἐκφράζει ἀκριβῶς ὅλα τὰ εἴδη τῆς διαταράξεως ταύτης, ὡς φαίνεται τοῦτο σαφῶς ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐνταῦθα παραδειγμάτων καὶ μορφῶν ἀφασίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοὐτέστιν ὁ πάσχων ἐνθυμεῖται καθ' ἑαυτὸν τὰς λέξεις, δύναται νὰ γράφῃ, νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ ἐννοῇ τὸν ὁμιλοῦντα, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀρθρώσῃ οὐδεμίαν λέξιν, διότι ἀπώλεσε τὴν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μνήμην τῆς συναρμολογῆς τῶν κινήσεων τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀρθρώσεως τῶν λέξεων διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Οὐδεμία παράλυσις τῶν μυῶν τῆς γλώσσης, ἢ τοῦ λάρυγγος καὶ τοῦ προσώπου ὑπάρχει, ἐν τούτοις ὁ πάσχων δὲν δύναται νὰ προφέρῃ οὐδεμίαν λέξιν, ἐνίοτε δὲ μόνον μίαν λέξιν ἢ φράσιν δύναται νὰ μεταχειρίζηται ἢ συλλαβάς τινας ἄνευ οὐδεμιᾶς σημασίας, ὡς ὁ ἀσθενὴς ἐκεῖνος τοῦ Trousseau, ὅστις εἰς πᾶσαν ἐρώτησιν ἀπήντα διὰ τῆς ἄνευ ἐννοίας τινὸς λέξεως cousisi, ἢ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος, ὅστις ἐπρόφερε τὴν ἀκατανόητον λέξιν monomomentif κ.τ.λ.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως τοῦ Broca πολλοὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μορφῶν τῆς διαταράξεως τοῦ λόγου καὶ ἀνεκάλυψαν διαφόρους ἄλλας χώρας τοῦ ἐγκεφάλου, ἑκάστης τῶν ὁποίων ἡ βλάβη προξενεῖ καὶ ὡρισμένον εἶδος διαταράξεως τοῦ λόγου. Ὁ Charcot καὶ Magnan ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ Kussmaul ἐν Γερμανίᾳ καλῶς διευκρίνησαν τὸ ζήτημα τοῦτο. Οὕτω δὲ σήμερον ἐβεβαιώθη, ὅτι *ἡ μνήμη τοῦ ἤχου τῶν λέξεων* ἐδράζει ἐπὶ τοῦ πρώτου κροταφικοῦ γύρου (ὅρα εἰκ. 2 ἐν K[1])· *ἡ δὲ μνήμη τῶν ὀπτικῶν εἰκόνων τῶν λέξεων* ἔχει ὡς ἕδραν τὸν κατώτερον βρεγματικὸν λοβόν (pli courbe) ἐν ΚΛΒ, ἐνῷ ἡ χώρα τῆς γενικῆς ὁράσεως κατὰ μὲν τὸν Munk ἐδράζει ἐν τῷ ἰνιακῷ λοβῷ, κατὰ δὲ τὸν Ferrier (1) ἐν τῷ 3ῳ τοξοειδεῖ γύρῳ (gyrus angularis) τοῦ κατωτέρου βρεγματικοῦ λοβοῦ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω τῆς σημειουμένης ἐν τῇ εἰκόνι ζώνης ΚΛΒ, οὗ ἡ βλάβη προξενεῖ παρὰ τοῖς ζώοις τὴν τελείαν τύφλωσιν, καὶ τέλος ἡ μνήμη τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς τῶν ἁρμοδίων πρὸς τὸ γράφειν ἐδράζει ἐν τῇ βάσει τοῦ δευτέρου μετωπικοῦ γύρου ἐν M[2].

Ὑποθέσωμεν ὅτι διά τινα παθολογικὴν αἰτίαν ἐβλάβη ἡ χώρα K[1]. Ὁ παθὼν δύναται νὰ γράφῃ, νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ ἐκφράζῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς ἰδέας του ὁμιλῶν, ἀλλ' ὅταν τῷ ἀποτείνῃ τις τὸν λόγον, δὲν ἐννοεῖ οὐδὲν ἐκ τῶν λεγομένων. Ἐν τούτοις ἀκούει καλῶς οἱονδήποτε κρότον

1) W. Wundt. Physiologische Psychologie· trad· Rouvier. Σελ. 166.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ ἤχον ὡς καὶ πρίν, ἀκούει ἑπομένως καὶ τὰς λέξεις τοῦ ὁμιλοῦντος, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τὴν σημασίαν αὐτῶν· ἡ μητρικὴ αὐτοῦ γλῶσσα τῷ εἶνε ἄγνωστος ὡς ξένη τις καὶ ἄγνωστος γλῶσσα· αἱ λέξεις ἀφικνοῦνται εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ ὡς ἁπλοῦς ἦχος· πάσχει ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι ἐκ *κωφώσεως τῶν λέξεων* (surdité des mots) ἢ *ἐκ ψυχικῆς κωφώσεως* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν Γερμανῶν seelen-taubheit, κατὰ Munk wort-taubheit.

Ὑπάρχει λοιπὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἰδική τις μνήμη τῶν κατὰ συνθήκην ἤχων τῶν ἀπαρτιζόντων τὰς λέξεις ἕδραν ἔχουσα τὰ κύτταρα τοῦ πρώτου ἀριστεροῦ κροταφικοῦ γύρου καὶ πάντοτε τοῦ *ἀριστεροῦ*, ἐκτὸς τῶν *ἀριστεροχείρων* ἀνθρώπων, ὁπότε ἡ βλάβη εὑρίσκεται εἰς τὸν πρῶτον *δεξιὸν* κροταφικὸν γύρον ὡς περίπτωσίς τις τοῦ Westphal (1) ἐβεβαίωσε τὸ γεγονὸς τοῦτο.

Ἐὰν νῦν ἡ βλάβη συμβῇ ἐν τῷ κατωτέρῳ βρεγματικῷ λοβῷ ἐν ΚΛΒ, ὁ παθὼν ὁμιλεῖ, ἀκούει καὶ ἐννοεῖ καλῶς, γράφει μάλιστα, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὰ γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, μήτε δὲ τὰ τοῦ τύπου ἢ ἄλλα χειρόγραφα· ἐν τούτοις βλέπει καλῶς, ἀλλὰ τὰ γράμματα φαίνονται αὐτῷ ὡς ἀγνώστου τινὸς γλώσσης. Εἷς ἔμπορος παθὼν ἐξ ἀποπληξίας καὶ ἀναρρώσας μετά τινας ἡμέρας μεταβαίνει εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ γράφει ἐπιστολήν· νομίζων δέ ὅτι παρέλειψέ τι ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστολήν του, ἀλλ' εἰς μάτην· λαμβάνει ἐφημερίδα· τὰ γράμματα εἶνε ἄγνωστα δι' αὐτόν. Ὁ ἀσθενὴς οὗτος γράφει, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ γράφῃ ἕκαστος ἡμῶν ἐν τῷ σκότει, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὰ γραφόμενά του, τοὐτέστιν ἡ μνήμη τῶν καταλλήλων κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς τὸ γράφειν διετηρήθη παρ' αὐτῷ, ἀλλ' ἐξηλείφθη ἡ μνήμη τῶν ὀπτικῶν εἰκόνων τοῦ λόγου, δηλαδὴ τῆς γραφῆς. Τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον παράδοξον τοῦτο γεγονὸς ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι διὰ νὰ γράφωμεν δὲν εἶνε ἀπαραίτητον οἱονεὶ ν' ἀντιγράφωμεν τὰς ἐν ἡμῖν ὀπτικὰς παραστάσεις καὶ εἰκόνας τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, ἐξ ὧν συνίστανται αἱ λέξεις· διότι αἱ ἰδέαι ἡμῶν αἱ ἐκφραζόμεναι διὰ τῆς γραφῆς κατ' εὐθεῖαν εἶνε δυνατὸν νὰ μεταδοθῶσι εἰς τὸ

(1) Wunt: Psychologie physiologique. tom. 1. σελ. 167. Καὶ M. Duval: Revue Scientifique 17 Décembre 1887 : L' aphasie depuis Broca.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κέντρον τῆς μνήμης τῶν μυϊκῶν κινήσεων τῆς χειρὸς, ἐν M^2. Τοῦτο ἕκαστος δύναται ἐφ' ἑαυτοῦ νὰ παρατηρήσῃ, ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, γράφῃ ταχέως καὶ δὲν ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐκ τῶν προτέρων πῶς νὰ χαράξῃ τὰ ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα τῶν λέξεων. Συνήθως *ἡ χεὶρ ἡμῶν γράφει* μόνη καὶ ἀφ' ἑαυτῆς. Διὰ παρόμοιον λόγον ἐν τῇ μορφῇ τῆς ἐκ *ψυχικῆς κωφώσεως* ἀφασίας, ὁ πάσχων δύναται νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἀρθρόνῃ τὰς λέξεις ἐνίοτε διὰ τῆς χώρας M^3, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τοὺς ἄλλους ὁμιλοῦντας πρὸς αὐτόν.

Ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Charcot εἴδομεν καὶ ἡμεῖς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν. Ὁ πάσχων ἐξηκοντούτης περίπου τὴν ἡλικίαν ἐξεφράζετο καλῶς ὁμιλῶν ἢ γράφων καὶ καλῶς ἐνόει τὴν σημασίαν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ τὰ τοῦ τύπου γράμματα, ἢ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου γραφόμενα· ὁσάκις δὲ παρωτρύνετο νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐν τῷ πίνακι ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ γραφείσας λέξεις, ἀσυνειδήτως κατέφευγεν εἰς τέχνασμά τι, τοὐτέστι διὰ τῆς χειρός του ἐποίει εἰκονικῶς ἐν τῷ ἀέρι τὰ σχήματα τῶν ἀλφαβητικῶν στοιχείων τῶν ἐπὶ τοῦ πίνακος λέξεων, οὕτω δὲ ἡ ἐκ τῶν μυϊκῶν τούτων τῆς χειρὸς κινήσεων παραγομένη μυϊκὴ αἴσθησις ὑπεμίμνησκεν αὐτῷ τὴν σημασίαν τοῦ ἀλφαβητικοῦ στοιχείου καὶ κατώρθου διὰ τοῦ τρόπου τούτου ν' ἀναγινώσκῃ *παντομιμικῶς*, οὕτως εἰπεῖν, καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ἡ *ὀπτικὴ* λοιπὸν *μνήμη* τῶν λέξεων παρὰ τοῖς τοιούτοις πάσχουσιν ἐλλείπει· εἰσὶ τυφλοὶ εἰς τὰς λέξεις (cécité des mots· seelen-blindheit = *ψυχικὴ τύφλωσις*, ὡς λέγουσιν οἱ Γερμανοί)· τὸ αἴτιον δὲ τούτου, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν νεκροψιῶν, εἶνε ἡ παθολογικὴ ἀλλοίωσις ἐν τῇ ΚΛΒ μοίρᾳ τοῦ βρεγματικοῦ λοβοῦ.

Τέλος ὑπάρχει καὶ τετάρτη περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ βλάβη ἐν τῇ βάσει τοῦ δευτέρου μετωπικοῦ γύρου ἐν M^2 γιγνομένη, ἐπιφέρει τὴν λεγομένην *ἀγραφίαν* (agraphie)· ὁ ἀσθενὴς διατηρεῖ πάντα τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ ἐκφράζεσθαι, ἀλλ' ἀπώλεσε τὴν μνήμην τῶν μυϊκῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς τὸ γράφειν.

Ὥστε ὑπάρχουσι τέσσαρα θεμελιώδη εἴδη *ἀφασίας*: 1ον *Κινητικὴ ἀφασία ἢ ἀφημία* τοῦ Broca. 2ον *ἀφασία ἐκ ψυχικῆς κωφώσεως*· 3ον *ἀφασία ἐκ ψυχικῆς τυφλώσεως*· καὶ 4ον *ἀγραφία*. Ἐν τούτοις εἶνε σπάνιον μεμονομένως νὰ παρουσιάζωνται τὰ εἴδη ταῦτα· συνήθως κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διαφόρους συνδυασμοὺς παρίσταται τὸ πάθημα, ἐπικρατούσης πλειότερον ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μορφῆς, καὶ οὕτω ἔχομεν πλεῖστα ὅσα δευτερεύοντα εἴδη ἀφασίας.

§ 2. Ὁ μηχανισμὸς τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον περιέργων τούτων γεγονότων εἶνε εὐνόητος· ἑκάστη ἐκ τῶν τεσσάρων χωρῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἃς ὑπεδείξαμεν ἐν τῇ *Εἰκ.* 2, συνδέεται δι' ἰνῶν μετὰ τῶν ἐπιλοίπων μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα λαμβάνουσι χώραν αἱ ἐκ τῶν ἀντικειμένων αἰσθήσεις καὶ ἰδέαι, αἵτινες συμβολίζονται διὰ λέξεων ὑπὸ μορφὴν ὀπτικῶν (ἐν ΚΛΒ) ἢ ἀκουστικῶν εἰκόνων (ἐν K^1), τὰς ὁποίας, ὁσάκις θέλομεν, ἐκφράζομεν καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς δι' ὡρισμένων μυϊκῶν κινήσεων, ὧν ἡ μνήμη ἐδράζει ἐν ὡρισμέναις ἐπίσης χώραις τοῦ ἐγκεφάλου, (ἐν M^2 μνήμη πρὸς τὸ *γράφειν*, ἐν M^3 μνήμη πρὸς ἄρθρωσιν τῶν λέξεων). Ἐὰν οἱασδήποτε ἐξ αὐτῶν ἡ συγκοινωνία διακοπῇ, ἕνεκα τῆς παθολογικῆς ἀλλοιώσεως ἢ καταστροφῆς τῶν νευρικῶν στοιχείων, ἀπὸ τῶν ἐπιλοίπων μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἕπεται φυσικῶς ὅτι ἡ ἐντύπωσις ἡ ἐν K^1, φέρ' εἰπεῖν, ὡς *ἀκουστικὴ λέξις*, ἢ ἐν ΚΛΒ ὡς *ὀπτικὴ εἰκὼν* τῆς λέξεως, μένει ἐπὶ τόπου καὶ δὲν μεταβαίνει νὰ διεγείρῃ διὰ τῶν συνήθων ἄλλοτε τῇ ἐξασκήσει κτηθεισῶν ὁδῶν τὰ λοιπὰ ἐκεῖνα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκ τῆς διεγέρσεως τῶν ὁποίων προέκυπτεν ἡ σχετικὴ ἰδέα, ἧς σύμβολόν ἐστιν ἡ λέξις. *Οὐδεὶς συνειρμὸς ἢ συνεφέλκυσις* (association) λαμβάνει χώραν, καὶ ἐπομένως *ἡ ἀναγνώρισις* τῆς λέξεως ἀδύνατος.

§ 3. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνατομικὰς ταύτας καὶ τῆς φυσιολογίας κατακτήσεις τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν κλινικὴν παρατήρησιν, λέγει ὁ Duval (1), ἴδωμεν ἂν μόνον ἡ σπουδὴ τῶν παθολογικῶν περιπτώσεων διευκρινίζῃ τὰ ζητήματα ταῦτα, ἢ ἂν μὴ δὲν ἐπιβεβαιοῖ αὐτὰ καὶ ἡ παρατήρησις ἐπὶ τῶν ὑγιῶς ἐχόντων ἀνθρώπων, ἣν ἄλλως καὶ ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ δύναται νὰ κάμῃ. Τῳόντι τὰ διάφορα εἴδη μνήμης τοῦ λόγου, ὧν τὰς ἕδρας ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου ὡρίσαμεν, φυσιολογικῶς κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα ἔχουσι διάφορον βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ τελειότητος.

Λάβωμεν π. χ. τὴν *ὀπτικὴν μνήμην τῶν λέξεων*· αὕτη εἰς ἄτομά τινα εὑρηται φυσιολογικῶς εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν τελειότητος καὶ ἀνα-

(1) Revue Scientifique. loc. cit.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πτύξεως. Ὁ Charcot ἐδημοσίευσε μίαν τοιαύτην περίπτωσιν, τοσούτῳ σπουδαιοτέραν σημασίαν ἔχουσαν, ὡς λέγει ὁ Duval, καθ' ὅσον τὸ ἄτομον, περὶ οὗ πρόκειται, ἀπώλεσε μετὰ ταῦτα συνεπείᾳ νόσου τὴν ὄντως θαυμασίαν αὐτοῦ *ὀπτικὴν μνήμην*. Τὸ ἄτομον τοῦτο εὐκόλως *ἀπεστήθιζεν*, ὡς κοινῶς λέγομεν, τὰ ἀναγινωσκόμενα· δύο ἢ τρεῖς φορὰς ἂν ἀνεγίνωσκεν μίαν σελίδα, εἶτα ἠδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτὴν ἐκ μνήμης, διηγεῖτο δὲ ὅτι τόσον ζωηρῶς ἐναπετυποῦντο τὰ γράμματα ἐν ἑαυτῷ, ὥστε τῷ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ὁλόκληρον τὴν σελίδα μὲ τὰς λέξεις, τὰς ὑποδιαιρέσεις τῶν περιόδων κ.τ.λ. καὶ οἱονεὶ ἀνεγίνωσκεν ἐντὸς ἀνυπάρκτου βιβλίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ *γενικὴ ὀπτικὴ μνήμη* τοῦ ἀτόμου τούτου ἦν λίαν ἀνεπτυγμένη· ἂν ἔβλεπεν ἅπαξ τοποθεσίαν τινά, ἠδύνατο εἶτα νὰ περιγράψῃ αὐτὴν μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἀκριβέστατα. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μνήμης ὀφείλονται αἱ λαμπραὶ καὶ ζωηραὶ ἐκεῖναι περιγραφαὶ τῶν τοπείων μυθιστοριογράφων τινῶν. Ὅταν ἀπώλεσε τὴν μνήμην ταύτην, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ *χαράξῃ* τὰς γραμμὰς οὔτε ἑνὸς δένδρου ἢ ἑνὸς τόξου· «γνωρίζω, ἔλεγεν, ὅτι μία ἡμικύκλιος γραμμὴ ἀποτελεῖ ἓν τόξον, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ *τὴν φαντασθῶ*». Δὲν ἐνθυμεῖτο ἐπίσης τὸ πρόσωπον τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἐλησμόνησε δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φυσιογνωμίαν. Ἡμέραν τινὰ ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ ἄγνωστόν τινα· ὁ ἄγνωστος δὲ οὗτος ἦν ὁ ἑαυτός του ἀντανακλασθεὶς ἐν τῷ καθρέπτῃ διόδου τινός (passage), πρὸς ὃν ἐνόμισεν ὅτι θὰ συγκρουσθῇ, πρὶν ἢ δὲ ἐννοήσῃ τὴν πλάνην ἔσπευσε νὰ ἐκφράσῃ τὴν συγγνώμην του εἰς τὸν ἄγνωστον ἑαυτόν του.

Ὁ Horace Vernet καὶ ὁ Gustave Doré, διακεκριμένοι ζωγράφοι, ἠδύναντο μετὰ μίαν ἐπισκόπησιν νὰ ἀναπαραγάγωσι καὶ σχεδὸν εἰπεῖν νὰ *ἀντιγράψωσι* τὴν εἰκόνα ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἡ ὀπτικὴ μνήμη εἶνε τόσον ζωηρὰ παρά τισι καλλιτέχναις, ὥστε ταὐτίζεται πολλάκις πρὸς τὰς *ψευδαισθήσεις* τῆς ὁράσεως (1) (hallucinations). Ἐνταῦθα ἐπίσης ἀνήκουσι καὶ οἱ *θαυμάσιοι* ἐκεῖνοι *ὑπολογισταὶ* (calculateurs prodiges), οἵτινες ἐκ μνήμης δύνανται νὰ πολλαπλασιάζωσιν ἢ νὰ προσθέτωσι μεγάλους ἀριθμοὺς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐκολίας. Ἐν

(1) G. Ballet. Le langage intérieur· σελὶς 36. 1886.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἑλλάδι πρό τινων ἐτῶν παῖς τις ἐκ Κερκύρας, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, εἶχε κινήσει τὸν γενικὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἰδιότητά του ταύτην. Τὸ κοινὸν διὰ τῆς δημοσιογραφίας ἀπῄτησε παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν ὑποστήριξιν τοῦ μέλλοντος *μεγαλοφυοῦς* μαθηματικοῦ παιδὸς τούτου ἀγνοοῦν ὅτι οὐδεμία *ἀναγκαία* σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ μεγαλοφυίας μαθηματικοῦ καὶ ἁπλῆς *ὀπτικῆς μνήμης* τῶν ἀριθμῶν, μεθ' ἧς ἦτο φύσει πεπροικισμένος ὁ παῖς οὗτος. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν ὑπολογιστῶν τούτων αἱ εἰκονικαὶ παραστάσεις τῶν ἀριθμῶν εἶνε τόσον ζωηραί, ὥστε σχεδὸν βλέπουσιν αὐτοὺς κεχαραγμένους ἐν φανταστικῷ τινι πίνακι, ἐφ' οὗ διὰ τῆς φαντασίας των ποιοῦσι τὰς διαφόρους ἀριθμητικὰς πράξεις, ὡς πράττει ὁ πράγματι ἔχων ἐνώπιόν του μαῦρον πίνακα, ἐφ' οὗ διὰ τῆς κιμωλίας χαράττει τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ὑπολογίζει.

Ὁ Μέγας Φρειδερῖκος τῆς Πρωσσίας λέγεται ὅτι ἐνθυμεῖτο τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἀξιωματικῶν ὡς καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Βεβαίως παρ' αὐτῷ πλὴν τῆς *ὀπτικῆς μνήμης* καὶ *ἡ ἀκουστικὴ* ἦσαν λίαν ἀνεπτυγμέναι.

Ὁ Μέγας Ναπολέων εἶχεν ἐπίσης ἔκτακτον καὶ ὑπερφυᾶ *ὀπτικὴν μνήμην*. «Ἔχω [1], ἔλεγεν, ἐνώπιόν μου πάντοτε τὰς καταστάσεις μου· *δὲν ἔχω μνήμην διὰ τὰ ἐνθυμοῦμαι μήτε ἕνα Ἀλεξανδρινὸν στίχον*, ἀλλὰ δὲν λησμονῶ *μήτε μίαν συλλαβὴν* ἐκ τῶν καταστάσεών μου· δὲν κοιμῶμαι πρὶν ἢ τὰς ἀναγνώσω καθ' ἑκάστην τὸ ἑσπέρας». Οὕτως ἐνθυμεῖτο τὸν ἀριθμόν, τὸ μέγεθος καὶ τὸ ποιὸν πάντων τῶν πλοίων του· ἐπίσης τὸν ἀριθμὸν τῶν πληρωμάτων ἑκάστου πλοίου, τὸ προσωπικόν, τὸ ὑλικόν, τὸν ἀριθμὸν τῶν κανονίων, τὸν ἀριθμόν, ὃν ἔδωκε καὶ θὰ δώσῃ ἡ στρατολογία ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ κτλ. Ἐπίσης δι' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, εἰς τὰ οἰκονομικά, εἰς τὴν διπλωματίαν, εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κ.τ.λ. ἐκράτει κατάστιχα, διὰ τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως τῶν ὁποίων συνεκράτει ἐν τῇ μνήμῃ *ὀπτικῶς* τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀριθμοὺς καὶ τοὺς συνοπτικοὺς πίνακας κ.τ.λ. Ἔκτακτος ἦν ἡ τοπογραφικὴ καὶ γεωγραφικὴ αὐτοῦ μνήμη· ὁ σχηματισμὸς μιᾶς χώρας, ἑνὸς ἐδάφους, αἱ ἀποστάσεις, τὰ ἀπαντῶντα

(1) Taine : Napoléon Bonaparte. — Revue des Deux Mondes. 15 Φεβρουαρίου 1887.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοπικὰ κωλύματα ἦσαν ζωηρότατα ἐγκεχαραγμένα ἐν τῇ μνήμῃ, ὡσεὶ εἶχεν αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, διὸ καὶ ἔδιδε τὰ τελειότερα σχέδια τῶν μαχῶν προβλέπων ἐκ τῶν προτέρων τὰ πάντα, ὑπολογίζων ἐξ ἀποστάσεως 200 λευγῶν τὰ σημεῖα, εἰς ἃ ὤφειλον νὰ εὑρεθῶσι τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ· ταῦτα δὲ ὑπελόγιζε πολλάκις πρὸ δύο, πρὸ τεσσάρων μηνῶν, ἔχων ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ *τοπικὰ* κωλύματα ὡς καὶ ἄλλας περιπτώσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πρόβλεψίς του ἐξετελεῖτο κατὰ γράμμα! Ἐὰν ἐκ τῆς ὅλης μεγαλοφυΐας του ἔλειπε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὀπτικῆς μνήμης αὐτοῦ, βεβαίως ὀλιγώτερον ἔνδοξος θὰ καθίστατο, τὰ κατορθώματα αὐτοῦ θὰ ἦσαν ὀλιγώτερα καὶ ἴσως προώρως ἀποτυγχάνων δὲν θὰ ἐπέδρα τοσοῦτον ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Εὐρώπης. Ἡ τελειότης τοῦ κατωτέρου βρεγματικοῦ λοβοῦ αὐτοῦ συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὰς κολοσσιαίας ἐκείνας μεταβολὰς ἢ καταστροφὰς τῆς τύχης τοσούτων βασιλείων καὶ τοσούτων ἑκατομμυρίων ὑπάρξεων!

Οἱ ἔχοντες τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μνήμης μᾶλλον ἀνεπτυγμένον ἢ τὰ λοιπὰ εἴδη ὀνομάζονται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ *ὀπτικοὶ* (visuels)· οἱ τοιοῦτοι ἐν καιρῷ τῆς σκέψεως ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὀπτικὰς παραστάσεις τῶν λέξεων· *ἀναγιγώσκουσιν*, οὕτως εἰπεῖν, τὰ *διανοήματα* αὐτῶν.

Πλὴν τῶν *ὀπτικῶν* τούτων ὑπάρχουσι καὶ οἱ λεγόμενοι *ἀκουστικοὶ* (auditifs). Πλῆθος συγγραφέων διακεκριμένων, λέγει ὁ M. Duval (1), δίδουσιν ἡμῖν ἀξιολόγους περὶ ἑαυτῶν πληροφορίας ὡς πρὸς τοῦτο, ἀναλύσαντες τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐργάζεται ἡ διάνοια αὐτῶν. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Légouvè λέγει ὅτι ἡ μετὰ τοῦ Scribe συνεργασία αὐτοῦ καὶσυνεννόησις ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς μορφῆς τῆς διανοητικῆς ἐργασίας. «Ἐγώ, ἔλεγεν εἰς τὸν Scribe, *ἀκούω*, ὅταν γράφω μίαν »σκηνήν, σὺ *βλέπεις*. Εἰς ἑκάστην φράσιν, ἣν γράφω, ἡ φωνὴ τοῦ »προσώπου τοῦ δράματος πλήττει τὸ οὖς μου· οἱ τόνοι τῆς φωνῆς τῶν »φανταστικῶν ἠθοποιῶν ἠχοῦσιν ὑπὸ τὸν κάλαμόν μου, καθ' ὃν χρόνον »οἱ λόγοι χαράττονται ἐπὶ τοῦ χάρτου μου. Ἐνῷ τὰ ἰδικά σου πρόσωπα »περιπατοῦσι, κινοῦνται ἐπὶ τῆς σκηνῆς· *εἶμαι ἀκροατὴς* (auditeur), »*εἶσαι θεατὴς* (spectateur)». Ὁ Légouvé χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸ ἐπι-

(1) Revue Scientifique, loc. cit.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στημονικόν τοῦτο ζήτημα, ἔδωκε τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν ὅρους, δι' ὧν ἡ ἐπιστήμη χαρακτηρίζει τὰ εἴδη ταῦτα τῆς μνήμης. Auditif καὶ visuel ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ auditeur καὶ spectateur τοῦ Légouvé.

Ὁ Diderot ἔγραφεν *ἀκούων* τρόπον τινὰ ἐνδομύχως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φωνὴν ὡς καὶ τὴν φωνὴν τοῦ φανταστικοῦ ἀντιπάλου, μεθ' οὗ συνεζήτει τὰ ἐπιχειρήματα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς μορφῆς, ἣν ἔδιδε συνήθως εἰς τὰ ἔργα του, τοὐτέστι τὴν τοῦ *διαλόγου*. Πολλοὶ ἄνθρωποι δύνανται νὰ παρατηρήσωσιν ἐφ' ἑαυτῶν ὅτι σκεπτόμενοι *διαλέγονται* μεθ' ἑαυτῶν, αἱ λέξεις δὲ δι' ὧν ἐκφράζουσι τὰ διανοήματα αὐτῶν εἰσὶν οἱονεὶ ὠχρὰ καὶ ἀμυδρὰ ἀπήχησις λέξεων, ἃς θὰ προέφερον ἢ θὰ ἤκουον παρ' ἄλλου *μεγαλοφώνως* ὁμιλοῦντος· διαλέγονται ἐνδομύχως, κατ' ἐρωταποκρισιν πολλάκις, — οὗτος δὲ εἶνε ὁ καλούμενος *ἐσωτερικὸς ἢ ἐνδιάθετος λόγος* (langage intérieur) — ὡς διαλέγεταί τις μετ' ἄλλου προσώπου καὶ ἀκούει τὰς λέξεις αὐτοῦ μεγαλοφώνως ὁμιλοῦντος.

§ 4. Ὁ Σωκράτης ἀναμφιβόλως ἦν *ἀκουστικὸς* (auditif) εἰς μέγαν βαθμόν, ἀπόδειξις δέ, ὅτι τὰ διανοήματα αὐτοῦ μετεβάλλοντο ἐνίοτε εἰς ἦχον, *εἰς φωνὴν* (ὅρα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν: Περὶ *δαιμονίου τοῦ Σωκράτους*). Συχνάκις εἰς τοὺς *Διαλόγους* τοῦ Πλάτωνος βλέπομεν τὸν Σωκράτη ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου προβάλλοντα ἑαυτῷ ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρινόμενον εἰς αὐτάς, ὡς ἄλλως καὶ πολλοὶ ῥήτορες χρῶνται τῷ ῥητορικῷ τούτῳ σχήματι τοῦ λόγου, προβάλλοντες δηλαδὴ εἰς ἑαυτοὺς ἐρωτήσεις, ὡσεὶ ταύτας ἐποίει δεύτερόν τι πρόσωπον.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν συμβαίνει εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, τὸ αἴτιον δὲ αὐτοῦ εἶνε ὅτι τὰ διανοήματα τῶν τοιούτων ἀνθρώπων *κατὰ προτίμησιν* (ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐντονωτέρας λειτουργίας τοῦ 1ου *κροταφικοῦ γύρου* : K¹ τῆς εἰκ. 2) διερμηνεύονται συνήθως μᾶλλον διὰ τῶν *ἀκουστικῶν συμβόλων* τοῦ λόγου ἢ διὰ τῶν ἄλλων τρόπων· ἡ μόλις γεννωμένη ἰδέα ἀμέσως μεταφέρεται εἰς τὸν κροταφικὸν γύρον, ἔνθα συμβολίζεται εἰς λέξιν ἄνευ ἤχου μέν, ἀλλ' ἔχουσαν χαρακτῆρα, οὕτως εἰπεῖν, *εἰδώλου ἤχου*· διὸ καὶ ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Légouvé ὅτι *ἀκούει ὅταν σκέπτηται ἢ γράφῃ*. Ἡ ὁδὸς τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τοῦ κέντρου, ἔνθα γεννᾶται ἡ ἰδέα, καὶ τοῦ κροταφικοῦ γύρου, ἔνθα συμβολίζεται εἰς ἠχητικὸν σύμβολον, εἶνε μᾶλλον *πεπατημένη* καὶ *συχνάζεται*, ἐπιτραπήτω ἡ ἔκφρασις, πλειότερον ὑπὸ τοῦ νευρικοῦ ῥεύματος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἰδέας ἡ πᾶσα ἄλλη ὁδός. Ἄλλως ἀνάλογοι τοιαῦται *προτιμήσεις* νευρικῶν ὁδῶν συμβαίνουσι καὶ εἰς πλῆθος ἄλλων καθαρῶς νευρικῶν φαινομένων. Συναίσθημά τι, π. χ. ὁ φόβος, εἴς τινας ἐκδηλοῦται καὶ δι' αἰσθήσεως ὑποκώφου πόνου κατὰ τὸν στόμαχον, εἰς ἄλλους διὰ συστολῆς τῶν ἐντέρων, ὁπότε καὶ ἔρχονται ἐνίοτε *εἰς φῶς* λίαν δυσάρεστοι καὶ ἐξευτελιστικαὶ ἀποδείξεις διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ φόβου κατεχόμενον, ὡς συνέβαινε τοῦτο τακτικῶς εἰς ἕνα περιώνυμον καὶ πεφημισμένον ἄλλως ἐπ' ἀνδρείᾳ Ἱσπανόν, νομίζομεν, στρατηγόν, ὅστις πρὸ τῆς στιγμῆς τῆς μάχης κατελαμβάνετο πάντοτε ὑπὸ ἑνὸς εἴδους φόβου ἢ μᾶλλον συγκινήσεως ἀπολιγούσης εἰς πρᾶξίν τινα ἥκιστα τιμητικήν, πρὸ πάντων δὲ δι' ἕνα στρατηγόν· ἡ ἀδυναμία ὅμως αὕτη ἦν γνωστὴ εἰς τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ, διὸ καὶ οὐδεμίαν ἀνησυχίαν προὐξένει, εἰ μὴ ἁπλῆν μόνον θυμηδίαν, διότι μόλις ἐφαίνετο ὁ ἐχθρός, ὁ στρατηγὸς ὁλονὲν συγκινούμενος ἐπὶ τέλους ἀπεχώρει εἰς ὑπόστεγον μέρος μόνος, καὶ συνείθιζε νὰ λέγῃ ἀστεϊζόμενος εἰς τοὺς περὶ αὐτόν: «πηγαίνω νὰ μαγειρεύσω καλόν τι διὰ τὸν ἐχθρόν», μετὰ ταῦτα δὲ ἐπιστρέφων ἐρρίπτετο τῳόντι ὡς λέων ἀτρόμητος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Παρ' αὐτῷ ἡ παραγομένη συγκίνησις ἐλάμβανε πάντοτε μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀνταναβλωμένη ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὸ νευρικὸν κέντρον τοῦ προμήκους μυελοῦ, μεθ' οὗ συγκοινωνοῦσι τὰ γάγγλια τοῦ συμπαθητικοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποφύονται τὰ σπλαγχνικὰ νεῦρα σχηματίζοντα τὰ πλέγματα τοῦ συμπαθητικοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ, ὧν ὁ ἐρεθισμὸς συνέστελλε τὰ ἔντερα βιαίως, ὅπως εἰς ἄλλους ὁ ἐκ τῆς συγκινήσεως ἐρεθισμὸς ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ πνευμονογαστρικὸν μόνον νεῦρον, ἐξ οὗ ἡ ταχύτης καὶ ἡ σφοδρότης τῶν παλμῶν τῆς καρδίας ἢ ἡ στάσις αὐτῆς μέχρι λειποθυμίας καὶ συγκοπῆς καὶ οὕτω καθεξῆς.

Εἰς τοὺς *ἀκουστικοὺς* λοιπὸν φύσει, καὶ ἐξ ἀσκήσεως δὲ ὀλίγον, αἱ ἰδέαι λαμβάνουσι μᾶλλον τὴν πρὸς τὸν *κροταφικὸν γύρον* ὁδόν, ἐντεῦθεν ἡ τάσις πρὸς τὸ *διαλέγεσθαι* μεθ' ἑαυτῶν καὶ δίδειν τὴν μορφὴν *διαλόγου* εἰς τὰ καθ' ἑαυτοὺς διανοήματα, ὡσεὶ νὰ *ἤκουον* τὰς λέξεις τῶν παρατηρήσεων καὶ ἀντιρρήσεων, ἃς ποιοῦσιν εἰς ἑαυτοὺς κατὰ τὴν σκέψιν, καὶ ἑπομένως ὡσεὶ νὰ προήρχοντο αἱ λέξεις ἐκ μέρους δευτέρου προσώπου. Τοῦτο βαθμηδὸν γίνεται τάσις ἢ ἕξις, καὶ ὁ *ἀκουστικὸς*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τότε, εἴτε γράφων εἴτε ὁμιλῶν μετ' ἄλλου, δίδει *διαλεκτικὴν* μορφὴν εἰς τὴν συνομιλίαν ἢ τὰ γραφόμενά του, ἐν οἷς συχνότερον ἢ εἰς τοῦ *μὴ ἀκουστικοῦ* θὰ ἀπαντῶσιν αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ ἀποκρίσεις ἢ ἐν γένει θὰ ἐπικρατῇ ὕφος λόγου συζητοῦντος ἀνθρώπου μετὰ δευτέρου προσώπου. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ὁ Σωκράτης, καθὸ *ἀκουστικὸς* καὶ δὴ εἰς σημαντικὸν βαθμόν, μετεχειρίζετο τὸ *διαλεκτικὸν* ὕφος, οὐχὶ δὲ διότι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εὐχερέστερον περιέπλεκε τοὺς σοφιστάς, καθόσον καὶ μετὰ τῶν μὴ σοφιστῶν οὕτω συνεζήτει.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ *ἀκουστικὴ* αὕτη μνήμη στενῶς συνδέεται ἰδίως μετὰ τῆς μνήμης τῶν μυϊκῶν κινήσεων τῶν πρὸς ἄρθρωσιν τῶν λέξεων διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, ἤτοι μετὰ τοῦ 3ου μετωπικοῦ γύρου (M^3), διὸ καὶ ἐκτελεῖ τις ἐνδομύχως *εἰκονικὰς* κινήσεις πρὸς προφορὰν αὐτῶν. Οὐχ ἧττον εἷς τινα ἄτομα, ὡς εἴδομεν, ἢ εἰς παθολογικάς τινας περιπτώσεις, ὅλως ἀνεξαρτήτως ὑπάρχει ἡ ἀκουστικὴ αὕτη μνήμη. Ἐνίοτε δέ, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τοὺς ὀπτικούς, ἡ ζωηρότης τῶν ἀκουστικῶν παραστάσεων εἶνε τόσον ἔντονος, ὥστε ἡ ἐνδόμυχος καὶ ἀμυδρὰ καὶ ὅλως εἰκονικὴ φωνὴ λαμβάνει χαρακτῆρα καὶ ἔντασιν ἐξωτερικῆς φωνῆς, ὁπότε πλέον θεωρεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο παθολογικόν. Ταύτην τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν αἱ λεγόμεναι *ψευδαισθήσεις τῆς ἀκοῆς* (hallucinations de l' ouie). Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλων πολλάκις γεγονότων τῆς ἀνθρωπότητος· διότι ἐκλαβόντες πολλοὶ (ἄλλως προδιατεθειμένοι πρὸς φρενοβλάβειαν καὶ παντοίας ἄλλας νευροπαθείας) τὰς ψευδεῖς φωνὰς ταύτας ὡς πραγματικὰς καὶ ὡς ἔξωθεν ἀφικνουμένας εἰς τὸ οὖς, ἐθεώρησαν τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς τι ὑπερφυσικόν, ὡς τι θεῖον, ὡς π.χ. ὁ Σωκράτης, ἢ διαβολικόν, καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πεποίθησιν ὅτι εἰσὶν οἱ κλητοὶ τοῦ θεοῦ, ἢ ὅτι τίθενται ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς δοκιμασίαν διὰ τῶν διαβόλων, καὶ λογικῶς σκεπτόμενοι εἶτα συστηματοποιοῦσι τὴν παράνοιαν αὐτῶν δίδοντες εἰς αὐτὴν ἀνάλογον τύπον καὶ μορφήν. Πολλάκις αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ἁπλουστάτου τούτου παθολογικοῦ φαινομένου!

Πλὴν τῶν *ἀκουστικῶν* καὶ *ὀπτικῶν* ἀνθρώπων, ὑπάρχουσι καὶ οἱ λεγόμενοι *γραφικοὶ* (graphiques ou moteurs graphiques). Τινὲς δυσκόλως ἐκφράζονται *ὁμιλοῦντες*, ἐνῷ *γράφοντες* μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐκολίας ἐξωτερικεύουσι τὰ διανοήματα αὐτῶν· αἱ λέξεις ἀφικνοῦνται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀφ' ἑαυτῶν ὑπὸ τὸν κάλαμον, αἱ ἰδέαι ῥέουσι ταχεῖς, καθαραὶ καὶ πλούσιαι τὴν μορφήν. Ἡ George Sand, λέγει ὁ M. Duval. φαίνεται νὰ ἦτο *γραφική*. «Ἐν τῷ γράφειν ἐγεννῶντο αἱ ἰδέαι αὐτῆς· ὁ »κάλαμος ἦτο ὁ οὐσιωδέστερος παράγων ἐν τῇ πράξει τοῦ σκέπτεσθαι »καὶ φαντάζεσθαι».

Τέλος ὑπάρχουσι καὶ οἱ καλούμενοι *ἀρθροῦντες ἢ κινητικοὶ* (1) (moteurs verbaux), τοὐτέστιν ἐκεῖνοι, οἵτινες καθ' ἣν στιγμὴν σκέπτονται, ταὐτοχρόνως καὶ ἀρθρόνουσι καθ' ἑαυτοὺς τὰς λέξεις, χωρὶς νὰ ποιῶσι τὰς πρὸς ἄρθρωσιν τῶν λέξεων κινήσεις τοῦ λάρυγγος ἢ τῶν χειλέων κ.τ.λ. Ὁ Stricker, ὅστις ἔγραψε τόμον ὁλόκληρον ἐπὶ τοῦ *Λόγου* λέγει περὶ ἑαυτοῦ. «Ὅταν θελήσω νὰ ἐνθυμηθῶ στίχους τινὰς μοὶ »φαίνεται ὅτι ὁμιλῶ ἐσωτερικῶς, ἐν τούτοις τὰ χείλη καὶ ἡ γλῶσσά »μου εἰσὶν ἀκίνητα, ἀλλ' αἰσθάνομαι πάντοτε ὅτι προφέρω τὸν στίχον, »ὃν ἔχω ἐν τῇ διανοίᾳ μου. Δὲν δύναμαι ἀπολύτως νὰ φαντασθῶ λέ»ξιν τινα, χωρὶς νὰ αἰσθάνωμαι ἐν ἐμαυτῷ τὰς *κινητικὰς παραστάσεις* »τὰς ἀνταποκρινομένας εἰς τὴν λέξιν». (Duval).

Ἐὰν ἔτι ζωηρότερον συμβαίνῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο, τότε θὰ ἴδωμεν τοὺς *ἀρθροῦντας* τούτους νὰ ὁμιλῶσι πράγματι καθ' ἑαυτοὺς χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἢ ἁπλῶς νὰ κινῶσι τὰ χείλη. Δὲν εἶνε δὲ τῳόντι σπάνιον νὰ ἀπαντήσῃ τις καθ' ὁδὸν ἀνθρώπους ὁμιλοῦντας καθ' ἑαυτοὺς ὑψηλοφώνως καὶ χειρονομοῦντας πολλάκις καὶ κινοῦντας οὕτω τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν.

«Παρὰ τοῖς τοιούτοις ἡ ἔκφρασις τῶν διανοημάτων εἶνε ψυχρὰ καὶ »ἄχρους, αἱ ἰδέαι βραδεῖς καὶ δυσκόλως παράγονται, ὁσάκις γράφου»σιν· ἀλλ' ἂν ὑπαγορεύωσι, θερμαίνονται βαθμηδὸν κινούμενοι καὶ »χειρονομοῦντες καὶ τότε ἡ ἔκφρασις καθίσταται πλουσία καὶ ζωηρά. Ὁ »Daudet εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ Numa Roumestan δίδει τὴν εἰκόνα

(1) Σημ. Ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀποδώσωμεν ἑλληνιστὶ τὰς λέξεις moteurs verbaux. Ὑπάρχει ἄλλως μέγα πλῆθος λέξεων ἢ ὅρων γαλλικῶν ἢ γερμανικῶν δημιουργηθέντων σὺν τῇ προόδῳ τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν πρὸς διερμήνευσιν τῆς ἐννοίας νέων ὅλως γεγονότων. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν συνεγράφετο *Λεξικὸν* ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν φιλολόγων τῇ συνδρομῇ τῶν ἐπιστημόνων παντὸς κλάδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἵνα δοθῇ τέρμα εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν ἐπιστημονικὴν *βαβυλωνίαν* σχετικῶς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»ένὸς τοιούτου *τύπου*, αὐτοῦ τοῦ Roumestan, ὅστις ὑπαγορεύει εἰς »τὸν γραμματέα του καὶ διαβεβαιοῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ συνθέσῃ τι, »ἂν δὲν φαντασθῇ ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ βήματος· μὲ τὸν κάλαμον »εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐν ἡσυχίᾳ ὁ ἐγκέφαλός του δὲν δύναται νὰ ἐργασθῇ »καὶ οὐδὲν δὲ οὕτω εἶνε ἱκανὸς νὰ αὐτοσχεδιάσῃ». (Duval).

Οἱ ῥήτορες λοιπὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην.

§ 8. Ἀφοῦ σήμερον εἶνε γνωσταὶ αἱ χῶραι τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν αἷς τὰ διάφορα ταῦτα εἴδη μνήμης τοῦ λόγου εἰσὶν ἐντετοπισμένα, καὶ ἀφοῦ ἄτομά τινα ἔχουσι καθ' ὑπερβολὴν ἀνεπτυγμένον μᾶλλον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος μνήμης, γεννᾶται ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ζήτημα, λέγει ὁ Duval, ἂν εἰς τὴν ὑπερβολικὴν λειτουργίαν τῆς ἕδρας τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἴδους μνήμης τοῦ λόγου ἀντιστοιχῇ καὶ ὑπερβολικὴ ἀνατομικὴ ἀνάπτυξις αὐτῆς.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἠδύναντο νὰ διαφωτίσωσι πολλαὶ νευροσκοπικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν· ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐπὶ τῶν *ἀρθρούντων*—moteurs verbaux—γενομένων νεκροψιῶν, οὐδεμία ἔρευνα ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐγένετο. Ὁ Rudinger [1] ἐδημοσίευσε πραγματείαν τινά, ἔνθα ἐσχεδίασε καὶ περιέγραψε τὰ εὑρεθέντα μορφολογικὰ χαρακτηριστικὰ ἀριθμοῦ τινος ἐγκεφάλων δικηγόρων καὶ δικαστῶν, πάντων περιωνύμων ἐπὶ εὐγλωττίᾳ καὶ ῥητορικῇ δεινότητι. Εἰς ὅλους τοὺς ἐγκεφάλους αὐτῶν εὑρέθη ὅτι ὁ 3ος μετωπικὸς γύρος (M^3) ἦν καταφανῶς ὑπερτροφικὸς καὶ πλειότερον ἀνεπτυγμένος ἢ εἰς τοὺς κοινοὺς ἐγκεφάλους.

Ὁ M. Duval μετὰ τοῦ Chudzinski ἐξετάσαντες τὸν ἐγκέφαλον τοῦ *Γαμβέττα* [2] εὗρον ἐπίσης τὸν 3ον μετωπικὸν γύρον λίαν ἀνεπτυγμένον *ἀπολύτως*, καὶ *σχετικῶς* δὲ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀντίστοιχον γύρον τοῦ δεξιοῦ ἡμισφαιρίου.

---

(1) Anatomie des Sprachcentrum (Beitrag als Festgabe dem Anat. Bischoff, 1882, (M. Duval. loc. cit).

(2) Bulletin de la Société d' anthropologie. 18 mars 1886. 3ème série t. ix. p. 129. Decsription morphologique du cerveau de Cambetta, (Duval loc cit.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ 3ου μετωπικοῦ γύρου (M^3) τοῦ ἐγκεφάλου τούτου εἶνε ὅτι τὸ πρὸς τὴν Συλούειον αὔλακα (ΣΣ) χεῖλος τοῦ γύρου διαιρεῖται ἐν α διὰ καθέτου σχισμῆς βαθείας, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν βάσιν τοῦ 3ου γύρου τὴν διὰ γραμμῶν κεχαραγμένην ἐν τῇ Εἰκόνι σχηματίζονται δύο ἔτι μικροὶ γύροι (σσ') ἀπαρτίζοντες τὸ γράμμα W καὶ ἄρα μεγεθύνεται (1) ἡ ἐπιφάνεια περιλαμβάνουσα οὕτω πλειότερα κύτταρα. (Duval).

(ΕΙΚΩΝ 3)

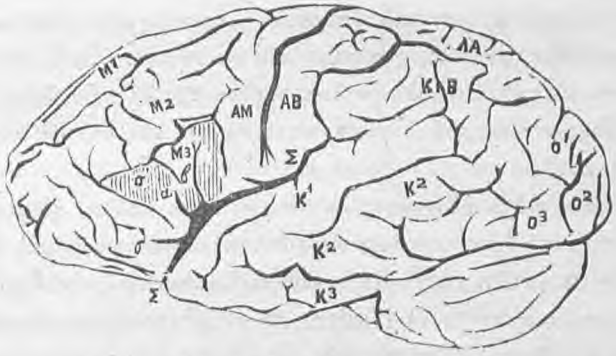

('Εγκέφαλος Γαμβέττα).

'Αλλ' ἵνα θετικῶς βεβαιωθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ ἵνα καταστῇ κτῆμα ἀδιαφιλονείκητον τῆς ἐπιστήμης, πρέπει αἱ τοιαῦται παρατηρήσεις νὰ γίνωσιν ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγκεφάλων, ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ πάντα τὰ εἴδη μνήμης τοῦ λόγου (2)· ἡ διὰ πολυαρίθμων νεκροψιῶν τυχὸν

(1) *Σημ.* Δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ χώρα M^3 ὡς τὸ ὄργανον τῆς εὐγλωττίας, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς δοξασίας τοῦ Gall, ἀλλ' ὡς ἕδρα μνήμης τῶν μυϊκῶν κινήσεων πρὸς προφορὰν τῶν λέξεων καὶ ὡς ὁδός, δι' ἧς ἐκβάλλει, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὰ ἔξω ἡ διάνοια ἡ παραγομένη καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐγκεφάλου. 'Επειδὴ ὅμως τὰ σύμβολα τοῦ λόγου εἶνε στενότατα συνδεδεμένα μετὰ τῆς διανοίας, ταύτης προκαλούσης ἐκεῖνα, καὶ ἐκείνων διαγειρόντων ταύτην, ἕπεται ὅτι ἡ συχνοτέρα διέγερσις ἑνὸς εἴδους μνήμης τοῦ λόγου πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων, ὡς π.χ. ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ Γαμβέττα τοιαύτη εἶνε ἡ τῆς *ἀρθώσεως τῶν λέξεων* (ἐν M^3), θὰ παραγάγῃ τὴν ὑπερτροφίαν τῆς μοίρας ταύτης ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικωτέρας λειτουργίας αὐτῆς.

(2) *Σημ.* Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤδη ἀπὸ τοῦ 1880 συνέστη 'Εταιρία ἐκ διακεκριμένων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν ἐν Γαλλίᾳ ὀνομασθεῖσα : *'Εταιρία τῆς ἀμοιβαίας νεκροψίας*, ἧς τὰ μέλη διὰ διαθήκης ἀφίνουσι ὡς κληρονομίαν εἰς τὴν ἑταιρίαν τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπικύρωσις τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἐνισχύσῃ ἔτι πλειότερον τὴν γενικῶς σχεδὸν σήμερον παραδεδεγμένην δοξασίαν τῶν *ἐγκεφαλικῶν ἐντοπίσεων*.

§ 9. Πλὴν τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ἀφασίας (1), τὰ ὁποῖα περιεγράψαμεν ὑπάρχουσι καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη διαταράξεως ἐν γένει τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκδηλώσεως τῶν διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἡμῶν ἢ καθόλου μερικῆς ἢ γενικῆς ἀπωλείας παντὸς εἴδους μνήμης.

Οὕτω *ἀφασικοί* τινες δύνανται νὰ ὑπολογίζωσι, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ προφέρωσι τοὺς ἀριθμούς, μήτε δὲ νὰ τοὺς γράφωσιν ἢ νὰ τοὺς ἀναγινώσκωσιν. Ἄλλος ἀκούει ἠχοῦν τὸ ὡρολόγιον, διακρίνει ἓν πρὸς ἓν τὰ κτυπήματα, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὰ ἀριθμήσῃ. Ἐπίσης ὑπάρχει *ἡ μιμικὴ ἀφασία*, τουτέστι τὸ ἄτομον δὲν δύναται κατὰ βούλησιν νὰ ποιῆται χρῆσιν τῶν κατὰ συνθήκην χειρονομιῶν, αἵτινες ἐκφράζουσιν ἰδέαν τινά· λ. χ. δὲν δύναται νὰ ἀνανεύσῃ ἢ νὰ κατανεύσῃ διὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας του, ἢ ἀδυνατεῖ νὰ μιμηθῇ οἱανδήποτε κίνησιν, ἣν βλέπει ἐνώπιόν του γιγνομένην παρ' ἄλλου. Τινὲς δὲν κατορθοῦσι διὰ τῆς *βουλήσεως* νὰ δώσωσιν εἰς τὸ πρόσωπόν των τὴν ἔκφρασιν μειδιάματος ἢ νὰ γελάσωσιν *ἑκουσίως* διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο κινήσεων τῶν μυῶν, τοὐναντίον δὲ γελῶσιν εὐχερῶς, ὅταν αἰτία τις κινεῖ αὐτοὺς πρὸς γέλωτα, ὡς θὰ ἐκίνει οἱονδήποτε ἄλλον ἄνθρωπον ἀστεῖόν τι γεγονὸς πρὸς γέλωτα.

Ἀγραφικοί τινες χαράττουσι γεωμετρικὰ σχήματα ἢ γράφουσιν ἀριθμούς, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ γράφωσι λέξεις. Ἄλλος δύναται μὲν νὰ προφέρῃ τὰς λέξεις, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ψάλλῃ ταὐτοχρόνως (Duval). Ἀνάλογον τῷ τελευταίῳ τούτῳ φαινόμενον συμβαίνει ἄλλως καὶ φυσιολογικῶς· ἕκαστος θὰ παρετήρησεν ἐνίοτε ἐφ' ἑαυτοῦ ὅτι πολλάκις δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς λέξεις ἑνὸς ᾄσματος, ἂν δὲν ψάλλῃ ταὐτοχρόνως. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ ἐγκεφαλικαὶ πράξεις ὑπάγονται αὐστηρῶς εἰς τοὺς νόμους τοῦ *μηχανισμοῦ τῆς συνεφελκύ-*

(1) Ὅρα διάφορα εἴδη διαταράξεως τοῦ λόγου καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Mlle Skwortzoff γραφείσῃ *ἐναισίμῳ διατριβῇ* ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Magnan: De la cécité et de la surdité des mots. 1881. Ὡσαύτως G. Ballet: Le langage intérieur e, t. c, 1886. Ἐπίσης Kussmaul: Die störungen der Sprache.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεως τῶν κτηθεισῶν διὰ τῆς ἐξασκήσεως ἢ τῆς κληρονομίας ἄλλοτε ἐντυπώσεων ἐντοπιζομένων ἐν ὡρισμένῳ ἀθροίσματι κυττάρων δι' *ὡρισμένων συνήθως* ὁδῶν συνδεομένων καὶ ἀλληλοπαραγομένων. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν αἱ παθολογικαὶ περιπτώσεις διευκολύνουσαι, ἕνεκα αὐτῆς ταύτης ἀκριβῶς τῆς βλάβης, κάλλιον τὴν κατάληψιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργάνου, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ τεχνίτης δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν λειτουργίαν μιᾶς εἴς τι τῶν ἐλατηρίων βλαβείσης μηχανῆς, ἧς ἀτελῆ ἰδέαν ἔχει, κάλλιον ἢ ἂν ἐπεσκόπει τὴν ὅλην λειτουργίαν αὐτῆς ὁμαλῶς βαίνουσαν.

Ἴσως μίαν ἡμέραν προσδιορισθῶσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀκριβῶς αἱ ἕδραι καὶ τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ἀφασίας, ἢ, ὀρθότερον, τῆς διαταράξεως τῶν διαφόρων μέσων τῆς ἐκφράσεως, ὡς ἐγένετο τοῦτο διὰ τὴν *κυρίως ἀφασίαν*, ἧς τὰ τέσσαρα εἴδη ἀνωτέρω περιεγράψαμεν.

(ΕΙΚΩΝ 4)

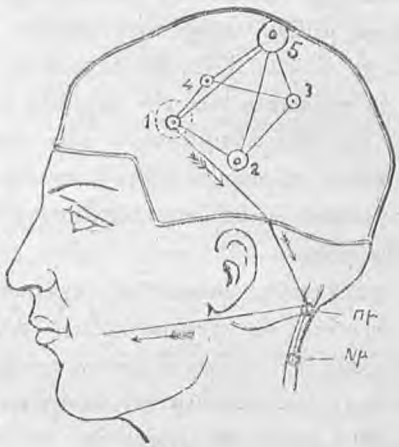

Παραθέσωμεν ἐνταῦθα καὶ δύο εἰκόνας *ἀφασικῶν*, τῆς μιᾶς παριστώσης (εἰκὼν 4) ἕνα *κινητικὸν ἀφασικόν*, τῆς ἑτέρας δὲ (εἰκὼν 5) *ἀγραφικόν*. Τὰ ἐν τῇ κεφαλῇ σημεῖα 1, 2, 3, 4 ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς χώρας τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν αἷς ἑδράζουσιν αἱ διάφοροι μνῆμαι τοῦ λόγου, καὶ τὰς ὁποίας περιεγράψαμεν προηγουμένως ἐν τῇ *Εἰκόνι* 2 τῇ παριστώσῃ ἐγκεφαλικὸν ἡμισφαίριον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΚΩΝ 4. Παριστᾷ τὴν *κινητικὴν ἀφασίαν* (aphasie motrice τοῦ Broca).

1= κέντρον μνήμης ἀρθρώσεως τῶν λέξεων. Ὁ στικτὸς κύκλος δεικνύει τὴν γενομένην βλάβην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ (βάσις τοῦ 3ου μετωπικοῦ γύρου· ὅρα εἰκόνα 2 ἐν M^3). Ὁ παθὼν βλέπει καλῶς, ἀκούει, ἐννοεῖ καὶ γράφει, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν, διότι ἀπώλεσε τὴν μνήμην τῶν ἁρμοδίων μυϊκῶν κινήσεων τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἄρθρωσιν τῶν λέξεων διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Τὸ κέντρον 1 διὰ τῆς βλάβης ἀπεμονώθη τῶν λοιπῶν κέντρων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι καλῶς. Οὔτε δὲ *καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐνδομύχως* δύναται ὁ παθὼν νὰ ἀρθρόνῃ τὰς λέξεις.

2= κέντρον ἀκουστικῆς μνήμης τῶν λέξεων. — 3= ὀπτικῆς μνήμης. — 4= γραφικῆς μνήμης. — 5= σχηματικὴ παράστασις τῆς διανοίας τῆς λαμβανούσης χώραν ἐν τῇ λοιπῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ πρὸ πάντων ἐν τοῖς μετωπικοῖς λοβοῖς. — Πμ= προμήκης μυελός, ἔνθα εὑρίσκονται τὰ κέντρα ἢ οἱ πυρῆνες, ἀφ' ὧν λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν τὰ διάφορα νεῦρα (προσωπικόν, ὑπογλώσσιον, πνευμονογαστρικόν κ.τ.λ.), τὰ ὁποῖα καταλήγουσιν εἰς τὸ πρόσωπον, τὴν γλῶσσαν, τὸν λάρυγγα κ.λ. καὶ διὰ τῆς συστολῆς τῶν καταλλήλων μυῶν διενεργοῦσι τὴν ἄρθρωσιν τῶν λέξεων. — Νμ= νωτιαῖος μυελός.

(ΕΙΚΩΝ 5)

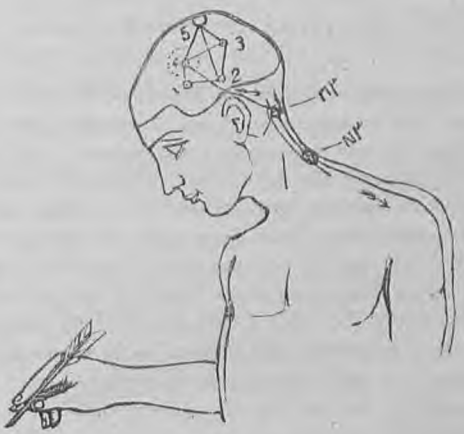

ΕΙΚΩΝ 5. — *Ἀγραφικός*. Ὁ αὐτὸς μηχανισμός, ἀλλ' ἡ βλάβη ἐγένετο ἐν 4. Ἀπωλέσθη ἡ μνήμη τῶν μυϊκῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς γραφὴν τῶν λέξεων· ἡ συγκοινωνία τῆς βλαβείσης χώρας μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀφ' οὗ ἐκφύονται τὰ τὴν χεῖρα κινοῦντα νεῦρα, διεκόπη, καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν διαταγὴν λαμβάνουσι ταῦτα ἀπὸ τοῦ βλαβέντος κέντρου 4· ἡ χεὶρ ἐν τούτοις δύναται νὰ ἐκτελῇ οἱασδήποτε ἄλλας κινήσεις, πλὴν τῶν καταλλήλων πρὸς γραφήν, διότι δι' ἄλλων νευρικῶν ὁδῶν λαμβάνει διαταγὰς ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ἡ *ἄρθρωσις* μόνον, οὕτως εἰπεῖν, τῶν λέξεων ὑπὸ τῆς χειρὸς ἐξέλιπεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 10. Ἐκτὸς τούτων τῶν διαταράξεων τῆς μνήμης, ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη *ἀμνησία* (1) (amnésie) συνισταμένη εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ πάσχων ἔχει λησμονήσει τὰς λέξεις ἢ τὰ πράγματα, ὑπ' οὐδεμίαν δὲ μορφήν, εἴτε ἠχητικὴν εἴτε ὀπτικὴν κ.τ.λ. ἔχει αὐτὰς ἐν τῷ νῷ, ἐνῷ κατὰ τὴν *ἀφασίαν* ἡ λέξις ὑπὸ μορφήν, ὑπὸ *παράστασίν* τινα, ὑφίσταται μὲν ἐν τῷ νῷ, ἀλλ' ὁ παθὼν ἀπώλεσεν ἓν ἢ πλειότερα μέσα τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐκφράσεως ἢ ἀναγνωρίσεως αὐτῶν. Ἐν ὁμιλίᾳ τινὶ π. χ. μᾶς διαφεύγει πρὸς στιγμὴν τὸ ὄνομα ἑνὸς φίλου ἢ οἱουδήποτε ἀντικειμένου· τοῦτο καλεῖται *ἀμνησία*. Εἰς παθολογικὰς λοιπὸν περιπτώσεις ἡ *ἀμνησία* αὕτη δύναται νὰ ᾖ μερικὴ ἢ γενική, τῶν λέξεων μόνον, καὶ δὴ ἐνίοτε τῶν κυρίων ὀνομάτων ἢ τῶν οὐσιαστικῶν ἢ τῶν ἐπιθέτων μόνον ἢ τῶν ἀριθμῶν, ἄλλοτε δὲ τῆς μορφῆς τῶν ἀντικειμένων ἢ τῶν προσώπων καὶ τῶν σχημάτων ἐν γένει, (ὡς προηγουμένως ἀνεφέραμεν παραδείγματά τινα σχετικῶς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο φαινόμενον), καὶ ἄλλοτε πάλιν ὅλων τῶν γεγονότων τοῦ βίου.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα σχετικά τινα παραδείγματα:

---

(1) *Σημ.* Συχνάκις συμβαίνει σύγχυσίς τις ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων: *ἀφασία* καὶ *ἀμνησία*. Ἡ ἀφασία ἔδει νὰ ἀναφέρηται εἰς τὰς διαταράξεις τοῦ *λόγου* (langage) καὶ *μόνον τοῦ λόγου*, εἴτε τοῦ προφορικοῦ ἢ τοῦ γραπτοῦ, εἴτε τοῦ παραστατικοῦ, ὁηλαδὴ τῆς ἠχητικῆς (κώφωσις τῶν λέξεων) καὶ τῆς ὀπτικῆς (τύφλωσις τῶν λέξεων) παραστάσεως ἢ ἀναγνωρίσεως μόνον τῶν λέξεων. Ὁ *ἀφασικὸς* ἐβλάβη εἰς ἓν ἢ εἰς πολλὰ ὁμοῦ τῶν στοιχείων τούτων, ἐνῷ ὁ *ἀμνησιακὸς* ἢ ὁ ἀμνήμων ἔχει ἄρτια ταῦτα, ἀλλ' εἶνε *ἀποῦσα* ἡ λέξις, ἅμα δὲ αὕτη παρουσιασθῇ κατά τινα τρόπον, δύναται νὰ γράψῃ, νὰ προφέρῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν βλέπων ἢ ἀκούων, τοῦθ' ὅπερ δὲν δύναται νὰ πράξῃ ὁ ἀφασικὸς δι' ὅλων ὁμοῦ ἢ *δι' ἑνὸς* μόνον τῶν τρόπων τούτων. Ἐν τῇ *Ἀφασίᾳ* ὑπάρχει πάντοτε ἀμνησία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ *Ἀμνησίᾳ* ἡ ἀφασία.

Οὐχ ἧττον τιθεμένου κατὰ *μέρος* τοῦ *λόγου*, ὁηλ. τῆς γλώσσης, προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ, καὶ μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐτυμολογικῆς σημασίας τῆς λέξεως: *ἀφασία*, ὁ ὅρος *ἀφασικός*, *ἀφασία*, ἐπεξετάθη καὶ ἔστιν ἐν χρήσει καὶ διὰ τὰ ἄλλα εἴδη, ὄχι μόνον τοῦ *λόγου*, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τῆς διαταράξεως τῆς ἐκφράσεως τῶν διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἡμῶν διὰ τῆς μιμικῆς, λ.χ. ἢ τῶν ἀριθμῶν, τῆς γραφικῆς καὶ τῆς μουσικῆς.

Ἀφασία λοιπὸν ὑφίσταται, ὁσάκις ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς δύο στοιχεῖα: 1ον *ἀνικανότης* τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐκφράσεως τῶν διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων προφορικῶς ἢ γραπτῶς, διὰ λέξεων ἢ δι' ἀριθμῶν, διὰ τῆς μιμικῆς ἢ μουσικῆς κ.τ.λ. ἤτοι ἀπώλεια μνήμης τῶν πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν δι' ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ἐκ τῶν τρόπων τούτων καταλλήλων μυϊκῶν κινήσεων, καὶ 2ον *πάντοτε παρουσία* ἐν τῷ νῷ *ἑνὸς* τοὐλάχιστον εἴδους *παραστάσεως* τῶν συμβόλων, εἴτε ἀκουστικῆς, εἴτε ὀπτικῆς, εἴτε τῆς μυϊκῆς κινήσεως. Ἐν τῇ *Ἀμνησίᾳ* τοὐναντίον *πᾶσα παράστασις* ἐλλείπει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸν Ribot (1) ὁ Carpenter ἀναφέρει ἐν τῇ Mentale Physiologie περὶ ἑνὸς παιδός, ὁ ὁποῖος μετὰ κάκωσίν τινα τῆς κεφαλῆς του, ἀφοῦ ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν πλήρει ἀσυνειδησίᾳ, συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν ἐλησμόνησε πᾶν ὅ,τι εἶχε διδαχθῇ καὶ ἐκμάθει ἐκ τῆς μουσικῆς.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι συμβαίνει ἐνίοτε ἡ ἀπώλεια τῆς μνήμης μόνον τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἢ τῶν οὐσιαστικῶν, ἢ τῶν ἀριθμῶν κτλ. Ἀσθενής τις συνεπείᾳ ἀποπληξίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθυμῆται τὰ ὀνόματα τῶν φίλων αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπεδείκνυεν αὐτοὺς διὰ τῆς ἡλικίας των καὶ διὰ περιφράσεων.

Εἷς περιηγητὴς ἐκτεθείς ἐπὶ πολὺ εἰς ψύξιν εἶδεν ἐλαττουμένην τὴν μνήμην του ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον καὶ ἁπλούστατον διὰ τῶν ἀριθμῶν ὑπολογισμόν.

Τινὲς ἀπολλῦσι τὴν μνήμην τῶν σχημάτων ἢ τῶν μορφῶν τῶν πραγμάτων ἢ προσώπων. Ὁ Villermay (Diction. scien. Méd. artc. Mémoire) ἀναφέρει σκανδαλώδες τι γεγονὸς ἑνὸς γέροντος, ὅστις εὑρισκόμενος πλησίον τῆς γυναικός του ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο παρά τινι ἄλλῃ κυρίᾳ, μεθ' ἧς ἄλλοτε εἶχε σχέσεις τινὰς σκανδαλώδεις, διὸ καὶ ἔλεγε πρὸς τὴν σύζυγόν του: «Κυρία, πρέπει πλέον νὰ ἐπιστρέψω πλησίον τῆς συζύγου μου καὶ τῶν τέκνων μου».

Παρὰ ταῖς ὑστερικαῖς δὲν εἶνε τόσον σπάνιαι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς τοιαῦται ἀπώλειαι μνήμης τῶν προσώπων συμβαίνουσιν. Μία Ἀμερικανὶς (2) μετὰ παρατεταμένον τινὰ ὑστερικὸν ὕπνον ἐλησμόνησε τὰ πάντα· ἐδέησε δὲ νὰ μάθῃ ἐκ νέου τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφήν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν σημασίαν τῶν ἀντικειμένων κ.τ.λ. Μετά τινας μῆνας μετὰ τὴν ἔγερσιν ἀπὸ τῆς προσβολῆς δευτέρου τινὸς νευρικοῦ ὕπνου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ὑγιᾶ κατάστασιν, ἔχουσα ὅλας τὰς κατὰ τὸν βίον αὐτῆς πρὸ τῆς νόσου κτηθείσας γνώσεις, δὲν ἐνεθυμεῖτο δὲ τὰ μεταξὺ τῶν δύο παροξυσμῶν συμβάντα.

Ἔτι περιεργότερον παράδειγμα ἀναφέρει ὁ Carpenter (3). Γυνή τις ἀγγλὶς 24 ἐτῶν ἔπαθεν ἐξ ὑστερικοῦ ὕπνου κοιμηθεῖσα ἀδιακόπως ἐπὶ δύο μῆνας. Βαθμηδὸν ἐλαττωθείσης τῆς ὑπνηλίας, ἡ πάσχουσα ἀνέ-

(1) Maladies de la Mémoire. Σελ. 114.
(2) A. Herzen: Le cerveau et l'activité cérébrale. Σελὶς 300.
(3) *Herzen*: loc. cit. σελ. 302.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτησε τὸν πρῴην φυσιολογικὸν ὕπνον· ἀλλὰ τότε παρετηρήθη τὸ ὄντως παράδοξον φαινόμενον ὅτι ἡ ψυχικὴ ζωὴ τῆς παθούσης μετεβλήθη εἰς ἄγραφον χάρτην. Εἶχε τὰ πάντα λησμονήσει· πάντα τῇ ἐφαίνοντο νέα καὶ ἐξέπληττον αὐτὴν ὡς μικρόν τι παιδίον. Ὅλα τὰ πρόσωπα, καὶ τὰ οἰκειότατα αὐτῇ, καὶ ὅλα τὰ πράγματα τῇ ἦσαν ἄγνωστα. Ἤρχισαν ὅθεν οἱ οἰκεῖοι ἐκ νέου τὴν ἀνατροφὴν αὐτῆς· καὶ ναὶ μὲν ἐμάνθανε τὴν γραφήν, τὴν ἀνάγνωσιν, ἢ ἀπέκτα ἄλλας γνώσεις πολὺ ταχύτερον ἢ παιδίον τι, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμνησθῇ καὶ νὰ ἔχῃ συνείδησιν ὅτι τὰς διὰ τῆς νέας ταύτης ἀνατροφῆς ἐκ νέου ἀποκτωμένας γνώσεις τὰς εἶχε καὶ ἄλλοτε ἀποκτήσει. Τέλος ἐντὸς σχετικῶς μικροῦ διαστήματος χρόνου ἡ παιδεία καὶ αἱ γνώσεις αὐτῆς συνεπληρώθησαν ἀρκούντως ὥστε νὰ δύναται νὰ διαβιοῖ, ὡς καὶ πρίν, ἐν τῷ κοινωνικῷ αὐτῆς κύκλῳ κατὰ φυσιολογικὸν ὅλως τρόπον. Ἀλλ' ὁ πρῶτος βίος αὐτῆς ὁλοτελῶς ἐξέλιπε τῆς μνήμης, καὶ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἦλθεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν. Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον βίον της, ὅστις ὑπῆρξε μακρός, ἦν νοημονεστάτη ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις· ὑπῆρξεν ἀρίστη σύζυγος καὶ μήτηρ, καὶ ἐγήρασεν ἐκτιμωμένη πάντοτε διὰ τὰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, ὡς καὶ διὰ τὸν ζῆλον πρὸς τὰς ἀγαθοεργίας.

Νεαρά τις γυνὴ (1) κατὰ τὸν τοκετὸν αὐτῆς ἔπαθε συγκοπήν, καὶ συνελθοῦσα εἶτα εἶχε λησμονήσει πάντα τὰ γεγονότα τὰ ἀπὸ τοῦ γάμου μέχρι τοῦ τοκετοῦ συμβάντα, ἐνῷ ἐνεθυμεῖτο πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον της μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ γάμου· συνεπῶς δὲ δὲν ἤθελε μήτε τὸ τέκνον αὐτῆς νὰ ἀναγνωρίσῃ, μήτε τὸν σύζυγόν της, ἡ παρουσία τοῦ ὁποίου λίαν ἐξέπληττεν αὐτήν. Οἱ γονεῖς καὶ φίλοι αὐτῆς κατώρθωσαν νὰ τὴν πείσωσιν ὅτι εἶνε νυμφευμένη καὶ ὅτι ἀπέκτησε καὶ ἓν τέκνον· ἡ παθοῦσα προσπαθεῖ νὰ παραδεχθῇ τοῦτο προτιμῶσα νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν μᾶλλον ὡς πάσχουσαν, ἢ νὰ νομίζῃ ὅτι οἱ γονεῖς καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτῆς ἐγένοντο ἀπατεῶνες. Διὰ τοῦ συλλογισμοῦ παραδέχεται τὸ ἀληθὲς τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐνδομύχως δὲν δύναται νὰ πείσῃ ἑαυτὴν ὅτι ἔσχε σύζυγον καὶ τέκνον, ὧν ἡ θέα πάντοτε διήγειρε τὴν ἔκπληξίν της.

Κατὰ τὸν Ribot ὁ ἰατρὸς Beattie ἀναφέρει περὶ ἑνὸς φίλου του,

1) *Ribot:* Loc. cit. σελ. 61.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅστις μετὰ πλῆξίν τινα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐλησμόνησε τὴν *ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν*, ἣν εἶχε καλῶς ἐκμάθει, ἐνῷ ἡ λοιπὴ μνήμη του ἦτο ἀνελλιπής.

Ἡμεῖς εἴδομεν ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Ball ἐν Snte Anne μεσήλικά τινα Ἀλσατιανόν, ὅστις, συνεπείᾳ μανιώδους τινὸς παροξυσμοῦ τῶν οἰνοποτῶν, ἐκ τῶν δύο γλωσσῶν, ἃς ἐγνώριζε ἤτοι τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικήν, ἐλησμόνησε τὴν πρώτην.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα τοιαῦτα παραδείγματα ἀναφερόμενα ὑπὸ φερεγγύων καὶ αὐθεντικῶν παρατηρητῶν.

II

Πορίσματα

§ 1. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἐξάγομεν ἰδίως τὰ ἑξῆς πορίσματα ὑπὲρ τοῦ θέματος ἡμῶν, ἤτοι α'.) ὅτι δι' ὡρισμένας ἐντυπώσεις ἢ αἰσθήσεις ὑπὸ μορφὴν ὀπτικῶν ἢ ἠχητικῶν συμβόλων ἢ μυϊκῶν κινήσεων ὑπάρχουσιν ὡρισμένα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου ἐναποταμιεύοντα καὶ ἀναπαράγοντα αὐτάς, ἡ συνεργασία καὶ ὁ σύνδεσμος τῶν ὁποίων δίδει ὑπόστασιν εἰς νέαν ἰδιότητα ἢ συνθετικὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου (faculté) μὴ ὑπαρκτὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὡς κατηγορούμενον ψυχῆς τινὸς ἢ ἄλλης ἀρχῆς ἐν ἡμῖν (ἰδιότης ἢ δύναμις π. χ. *τοῦ λόγου*, faculté du langage), ἀλλ' οὖσαν σύνθεσιν *μερικῶν* λειτουργιῶν καὶ σύνολον τῆς ἰδιότητος τῶν κατὰ μέρος ἐγκεφαλικῶν χωρῶν ἢ ὀργάνων τῶν γνωστῶν ἤδη ἡμῖν· β'.) ὅτι τὰ νευρικὰ κύτταρα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ ἀνεξαρτήτως οἱασδήποτε ὑποτιθεμένης ἐν ἡμῖν *ἀρχῆς* καὶ *ὀντότητος* παρουσιάζουσι τὸ ἐξόχως ψυχολογικὸν φαινόμενον ἢ τὴν ἰδιότητα τοῦ *ἀντιλαμβάνεσθαι* ἢ *αἰσθάνεσθαι* ὡρισμένας ἐντυπώσεις ἐκ δονήσεων παραχθείσας (*εἰκὼν λέξεων*, *ἦχος λέξεων*, *τήρησις μνήμης μυϊκῶν κινήσεων* κ.τ.λ)· γ'.) ἡ ἀκεραιότης τῆς εἰδικῆς ταύτης μνήμης, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἔκφρασις τῶν διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἡμῶν (*ὁ λόγος*, ἢ ἄλλος τις τρόπος ἐκφράσεως) ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκεραιότητος νευρικῶν τινων κυττάρων καὶ τοῦ πολυπλόκου συνδέσμου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῶν, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς ὑλικοῦ μηχανισμοῦ· δ'.) πᾶσα μνήμη οὐδὲν ἄλλο οὖσα ἢ ἀναπαραγωγὴ καὶ ἀναπαράστασις προηγηθεισῶν αἰσθήσεων ὀφείλει νὰ βασίζηται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν συνθηκῶν λειτουργίας καὶ ἐπὶ ἀναλόγου μηχανισμοῦ, ἐφ' οὗ καὶ ἡ εἰδικὴ μνήμη *τοῦ λόγου*. ε'.) ἐπειδὴ πᾶσα μνήμη ἀναπαραγωγὴ αἰσθήσεώς ἐστι, ἄρα καὶ πᾶσα αἴσθησις ὡς ὅρον ἀπαραίτητον ὑπάρξεως ἔχει τὴν ἀκεραιότητα τῶν αὐτῶν ὑλικῶν στοιχείων, ἤτοι τῶν νευρικῶν κυττάρων· καὶ στ') ἐπειδὴ νόησις ἢ διάνοια ἄνευ αἰσθήσεων δὲν ὑφίσταται, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ τῆς διανοίας, ὡς τι ἀποτέλεσμα ἀθροίσματος αἰσθήσεων θεωρουμένης, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκεραιότητος ἢ μὴ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν συνθηκῶν λειτουργίας τῶν νευρικῶν κυττάρων.

* *
*

§ 2. Ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις προκαλοῦνται καὶ παράγονται διὰ τῶν δονήσεων τῶν μορίων τῆς ὕλης μεταδιδομένων διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἢ ἄλλως πως μέχρι τῆς ἐνδοτάτης ὑφῆς τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου· αἱ δὲ δονήσεις ἢ κινήσεις αὗται εἰσὶ φυσικὸν φαινόμενον, ὡς τοιοῦτο δὲ ὑπάγεται κατ' ἀνάγκην εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς φύσεως, καθ' οὓς οὐδεμία κίνησις ἢ δύναμις γεννᾶται ἐκ τοῦ μηδενὸς ἢ ἀπόλλυται εἰς τὸ κενόν, ἑπομένως αἱ μέχρι τῶν κυττάρων μεταδοθεῖσαι δονήσεις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπολεσθῶσι, θὰ ἐκδηλωθῶσι δὲ κατ' ἀνάγκην εἴτε ὡς θερμαντικὴ δύναμις, εἴτε ὡς ἠλεκτρικὴ ἢ μηχανικὴ ἢ χημικὴ δυνάμει τοῦ *νόμου τοῦ ἰσοδυνάμου τῶν δυνάμεων*, καθ' ὃν ἡ μία δύναμις μεταμορφοῦται εἰς ἄλλην. Ἀλλὰ πλὴν τῶν δυνάμεων τούτων, ὧν τὴν παρουσίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν καὶ διὰ τῶν πειραμάτων, βλέπομεν ὅτι συνεπείᾳ τῶν δονήσεων τῶν μορίων τοῦ κυττάρου ἀναπτύσσεται καὶ *νέα τις* δύναμις, ἡ ὁποία προσδίδει εἰς τὸ κύτταρον τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι ἢ αἰσθάνεσθαι τὰς ἐντυπώσεις, τὴν αἰσθητικὴν ἰδιότητα, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν φαινόμενον ὅλως εἰδικὸν καὶ ἐκτὸς τῆς τάξεως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συλλήβδην ὀνομάζομεν *φυσικὰ* ἢ χημικὰ φαινόμενα, φαινόμενον ὅμως, τὸ ὁποῖον ἀδιασπάστως συνέχεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἄνευ αὐτῶν μὴ δυνάμενον νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ὑπαγόμενον εἰς τὸν αὐτόν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα, νόμον *τοῦ ἰσοδυνάμου*, ὡς παρακατιόντες τοῦτο θὰ ἴδωμεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τούτων λοιπὸν φαίνεται καλῶς βεβαιούμενον ὅτι τὰ νευρικὰ κύτταρα δεχόμενα ἐντύπωσίν τινα καὶ ἀντιδρῶντα ἢ ἀναπαράγοντα αὐτὴν (αἴσθησις, μνήμη κ.τ.λ.) πάσχουσι πάντοτε ἕνεκα τῆς δονήσεως ποιάν τινα τῶν μορίων αὐτῶν τροποποίησιν, ἥτις ὑπόκειται ὡς ὅρος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ψυχικῶν τούτων φαινομένων, διότι, ὁσάκις συνεπείᾳ βλάβης τινὸς ἡ ποιά τις αὕτη κατάστασις τῶν μορίων τῶν κυττάρων τροποποιηθῇ σπουδαίως, ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν ἔχομεν τὴν ἄρσιν ἢ τροποποίησιν καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, (οἷαν ἀπώλεια μνήμης λέξεων, πραγμάτων, προσώπων, αἰσθήσεων καὶ αἰσθημάτων κ.τ.λ.) ὡς ἀνεφέραμεν προηγουμένως παραδείγματά τινα· ἡ ἀπώλεια δὲ ἢ ἡ ἐλάττωσις τῶν παραγόντων τούτων, ἐξ ὧν ἄλλως ἀπαρτίζεται ἡ διάνοια, συνεπάγεται φυσικῶς τὴν ἐλάττωσιν ἢ ἐξαφάνισιν αὐτῆς.

Ἡ Ἀμερικανὶς λ. χ. ἐκείνη, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος ἐγένετο, ἐπί τινα χρόνον ὑπὸ διανοητικὴν ἔποψιν κατῆλθεν εἰς τὸ *μηδέν*· πᾶν ὅ,τι πρότερον διάνοιαν ἢ νόησιν ἐν αὐτῇ ἐκαλοῦμεν, ἐξηλείφθη. Ὁ ἐγκέφαλος αὐτῆς κατέστη ἄγραφος χάρτης, ἐφ' οὗ ἐδέησε μετὰ κόπου καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ χαραχθῶσιν ἐκ νέου νέαι ἐντυπώσεις, καὶ ἐπομένως νέαι γνώσεις, ὧν ἡ κτῆσις ἐπέτρεψαν αὐτῇ ὅπως ἐμφανισθῇ εἰς ἡμᾶς ὑπὸ νέαν ὅλως προσωπικότητα, ἠθικὴν ἢ διανοητικὴν, ὑπὸ *νέον ἐγώ*. Ἐν τῇ γυναικὶ ταύτῃ ὅ,τι *πραγματικῶς* ὑφίστατο, ἦν ὁ ἐγκέφαλος ὡς συσκευὴ κατάλληλος καὶ ἱκανὴ ὅπως λειτουργοῦσα ἐκ νέου ἐκδηλώσῃ τὰ διανοητικὰ φαινόμενα. Τὸ νὰ εἴπῃ δέ τις ὅτι ἡ διάνοια παρ' αὐτῇ δὲν ἐξηλείφθη, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ *δυνάμει*, εἶνε τρόπος τις τοῦ λέγειν οὐδὲν σημαίνων. Ἡ διάνοια ὡς τι ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ὑφίσταται *πράγματι* τὸ ὄργανον ἢ μᾶλλον τὸ πλῆθος τῶν συσκευῶν τῶν συνδεομένων πρὸς ἀλλήλας, ἑκάστης αὐτῶν ἐναποταμιευούσης καὶ ἀναπαραγούσης ἰδίας ἐντυπώσεις, ἰδίας ἀντιλήψεις, ὧν ὁ συνδυασμὸς καὶ ἡ συνεφέλκυσις κατ' ἀθροίσματα καὶ καθ' ὡρισμένους νόμους συγκοινωνίας αὐτῶν ὅλως αὐτομάτως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν συμβαίνων ἀποτελεῖ σύνολόν τι, ὅπερ ἀποκαλοῦμεν *νόησιν ἢ διάνοιαν*.

Τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος δὲν ἔχει διάνοιαν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ συνεσπειρωμένην ἔν τινι γωνίᾳ αὐτοῦ καὶ καραδοκοῦσαν τὸν χρόνον, καθ' ὃν δέον νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὰ ἐκτός, ἀλλ' ἔχει τὸ κατάλληλον ὄργανον, ὅπερ βαθμηδὸν θὰ συναγάγῃ καὶ θὰ ἐναποταμιεύσῃ ἐν τοῖς ὁλονὲν σὺν τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναπτύξει αὐτοῦ γεννωμένοις κυττάροις τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐντυπώσεις, ὧν ἡ κατὰ νόμους τινὰς σύνδεσις καὶ ἀναπαραγωγὴ θὰ ἀποτελέσῃ τὰ διανοητικὰ φαινόμενα.

Ἡ φλοιώδης φαιὰ οὐσία τοῦ ἐγκεφάλου ἑνὸς βρέφους συνίσταται ἐξ ἀμόρφων ἔτι καὶ ὀλίγων νευρικῶν στοιχείων, διὸ καὶ πᾶσα νόησις ἐλλείπει. Ἀκολούθως βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὰ στοιχεῖα ταῦτα πολλαπλασιάζονται καὶ συνδέονται πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσι πέντε ἀλλεπάλληλα στρώματα (1), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ κυττάρων μορφολογικῶν καὶ λειτουργικῶν διαφόρων, παραλλήλως δὲ μετὰ τῆς αὐξήσεως καὶ μορφώσεως τῶν στοιχείων τούτων βαίνει αὔξουσα καὶ ἡ *διάνοια*, τὸ σταθερὸν καὶ ῥυθμικὸν τῶν κινήσεων, τὸ συναίσθημα τοῦ ἐγὼ κτλ. καὶ ἐν γένει ἅπας ὁ ψυχικὸς βίος. Ὡς ἀνταπόδειξιν τοῦ γεγονότος τούτου δυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἐκ τοῦ προχείρου τοῦτο, ὅτι βλάβη τις περὶ τὴν διάπλασιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἐγκεφάλου συνεπάγεται τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν στασιμότητα, ἤτοι τὴν *βλιτκίαν* (idiotie), τὴν *μώρωσιν* ἢ *ἁπλῆν διανοητικὴν ἐξασθένησιν* κ.τ.λ., ἐξ ὧν ἀναρίθμητοι ἄνθρωποι πάσχουσιν· ἐπίσης βλάβη τις τελείως μορφωθέντος ἐγκεφάλου ἐπιφέρει τὴν κατάπτωσιν τῆς διανοίας, διὸ καὶ βλέπομεν μεγάλους πολλάκις καὶ διακεκριμένους νόας μετὰ ἀποπληξίαν τινὰ π. χ. ἐκπίπτοντας καὶ κατὰ πολὺ ὑποδεεστέρους ἑαυτῶν γιγνομένους, ἢ συνεπείᾳ διαφόρων ἄλλων παθήσεων τοῦ ἐγκεφάλου βλέπομεν ἐπερχομένην τὴν φρενοβλάβειαν μετὰ τῶν παραδοξοτέρων ψυχολογικῶν φαινομένων, ἤτοι διχασμοῦ τοῦ συναισθήματος τῆς προσωπικότητος ἢ ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως αὐτῆς, ἠθικῆς διαστροφῆς καὶ ἀμβλύνσεως, πτωχείας τῆς διανοίας, ἀπωλείας τοῦ αἰσθήματος τῆς ταὐτότητος κτλ.

§ 3. Οἱ παλαιοὶ ψυχολόγοι καὶ οἱ πνευματισταὶ (spiritualistes) πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας αὐτῶν, ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχει

---

(1) *Σημ.* Ὁ Meynert (Der Bau der Gross-Hirnrinde σελ. 17 (1869)· διαιρεῖ τὴν φλοιώδη οὐσίαν τοῦ ἐγκεφάλου εἰς πέντε στρώματα κυττάρων, ἄλλοι δὲ εἰς ἕπτὰ ἢ 12, ὁ δὲ Luys εἰς 24. Οἱ πλειότεροι συντάσσονται τῇ γνώμῃ τοῦ Meynert. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῶν συγγραφέων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ τὰς ἐλαχίστας μορφολογικὰς μεταξὺ τῶν κυττάρων διαφορὰς λαμβάνουσιν ὡς βάσιν ὑποδιαιρέσεως τῶν πέντε ἀρχικῶν στρωμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πνεῦμά τι ἡ ψυχή, ὡς τις ὀντότης ἐνιαία καὶ ἀνεξάρτητος καὶ ἀδιαίρετος, στηρίζονται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς *ἑνότητος* καὶ *ταὐτότητος* τοῦ ἐγώ, ἐνῷ πολυάριθμα παραδείγματα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ *ἑνότης* ἢ ἡ *ταὐτότης* αὕτη πολλαχῶς διαταράσσεται ἢ καὶ ἐξαλείφεται.

Εἰς τοιαύτας ἄλλως μεταμορφώσεις καὶ μεταβολὰς τοῦ *ἐγὼ* ἡμῶν καὶ φυσιολογικῶς ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἡλικίας τοῦ βίου. Ὁ J. Foster (Herzen) (1) δίδει ὡραίαν ἐπὶ τὸ μεθυγραφικώτερον εἰκόνα τῶν μεταμορφώσεων τούτων τοῦ *ἐγώ* : «Κατὰ τὸ διάστημα, λέγει, μακροῦ βίου ὁ ἄνθρωπος διαδοχικῶς μεταβάλλεται εἰς διάφορα ἄτομα τόσον ἀνόμοια, ὥστε ἐὰν ἑκάστη φάσις τοῦ βίου ἑνὸς ἀτόμου ἐνεσαρκοῦτο καὶ εἰς ἕνα ἄνθρωπον, καὶ ἐὰν οἱ διάφοροι οὗτοι ἄνθρωποι συνήγοντο ἐπὶ τὸ αὐτό, θὰ ἀπετέλουν ἓν ἄθροισμα τοσοῦτον ἑτερογενές, ὥστε ἀφεύκτως θὰ διεπληκτίζοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ εἷς θὰ ἐκίνει τοῦ ἄλλου τὸ μειδίαμα, ἢ θὰ περιεφρονοῦντο ἀμοιβαίως, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ ἔστρεφον τὰ νῶτα ἵνα μὴ ἐπανίδωσιν ἀλλήλους ποτέ».

Ἄλλως τε καὶ ἐν τῇ συνήθει ἡμῶν καταστάσει τὸ *ἐνιαῖον τοῦ ἐγὼ* ἀπέχει πολὺ τοῦ νὰ ἔχῃ πράγματι τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀπολύτου ἑνότητος.

Ὁ εὐτράπελος ποιητὴς Piron (2) πιστότατα παρέστησε τὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον τῆς διηνεκοῦς διασπάσεως *τοῦ ἐγὼ* διὰ τῶν ἑξῆς στίχων μεστῶν εὐφυΐας καὶ θυμηδοῦς χάριτος ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικῆς ἐννοίας :

Deux Moi sans cesse en moi se font sentir,
Entre lesquels, se voulant divertir
A mes dépens, quelque malin génie
A fait si bien germer la zizanie,
Que chiens et chats vivent moins désunis.
Ce sont griefs et débats infinis.
L' un tire au ciel, l'autre tient à la terre :
Voilà de quoi longtemps nourrir la guerre.
Mais tout le mal encore ne vient pas d'eux.
Voici bien pis : perplexe entre les deux,

(1) Loc. cit. σελ. 286.
(2) *Arsène Houssay:* Les hommes d' esprit. 1858, σελ. 181.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Un Moi troisième, établi pour entendre
Et pour juger, ne sait quel parti prendre ;
Et, balloté par les *Mais* et les *Si*,
Lui même en deux se subdivise aussi.
Conclusion : si la Sagesse habile
N'y met la main, bientôt je serai mille.
C'est trop souffrir un abus importun,
Messieurs les *Moi* je prétends n'être qu'un :
Que là-dessus, s'il vous plaît, on s'arrange,
Et qu'il en reste un bon Moi sans mélange.

Πῶς δὲ κατορθοῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς *ταὐτότητος* π. χ., ἤτοι τῆς συνεχείας τοῦ *ἐγὼ* ἡμῶν, καίτοι μεταβαλλόμεθα μετὰ τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ βίου ἡμῶν ;

Τοῦ *ἐγὼ* τῆς βρεφικῆς ἢ μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας παραδεχόμεθα ἐνηλικιωθέντες ὅτι εἴμεθα συνέχεια, ὅτι εἴμεθα τὸ αὐτὸ πρόσωπον, δίδοντες πίστιν εἰς τοὺς λόγους τῆς μητρὸς ἢ τῶν ἀναθρεψάντων ἡμᾶς· ἡμεῖς ὅμως οὐδὲν ἐνθυμούμεθα καὶ ἐλλείπει τέλεον τὸ συναίσθημα ἐν ἡμῖν, ἡ ἐνδόμυχος ἐκείνη συνείδησις, ὅτι εἴμεθά ποτε τὸ μικρὸν ὄν ἐκεῖνο. Διὰ τοῦ συλλογισμοῦ μόνον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βεβαιώσεως ἄλλου προσώπου πιστεύομεν ὅτι εἴμεθα οἱ αὐτοί· τοῦτο δὲ διότι δὲν ὑφίσταται ἐν ἡμῖν ἡ μνήμη τῆς τότε ἀσαφοῦς καὶ συγκεχυμένης προσωπικότητος, ὡς καὶ τῶν διαφόρων γεγονότων τῆς ἡλικίας ἐκείνης. Βραδύτερον ὅμως ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ἕνεκα τῆς τελειοτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου αἱ ἐν αὐτῷ εἰσερχόμεναι ἐντυπώσεις συγκρατῶνται καὶ διατηρῶνται, τοὐτέστιν ὅταν ἡ μνήμη ἀναπτυχθῇ, εἶνε εὐνόητον ὅτι δυνάμενοι νὰ ἀναπαριστῶμεν τὰς ἐντυπώσεις τοῦ *ἐγὼ* ἡμῶν τὰς κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν γινομένας, καὶ αἵτινες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀπὸ παρουσῶν γίνονται παρελθοῦσαι, εὐκόλως κατορθοῦμεν νὰ ἔχωμεν ἐν τῇ συνειδήσει τὴν ἄνευ διακοπῆς συνέχειαν τοῦ αἰσθήματος τῆς προσωπικότητος ἡμῶν τῆς τε ἠθικῆς καὶ τῆς φυσικῆς, μολονότι δὲν εἴμεθα πλέον οἱ αὐτοί, οὔτε ἠθικῶς οὔτε φυσικῶς· ἀλλ' ὅταν τις ἐνθυμῆται ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἄλλος, τότε γνωρίζει ὅτι εἶνε ὁ αὐτός. Πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης παρέχουσιν ἡμῖν αἱ μνημονευθεῖσαι ἤδη παθολογικαὶ ἐκεῖναι περιπτώσεις, καθ' ἃς ὅταν *ἐντελῶς* ἢ κατὰ μέγα μέρος συνεπείᾳ βλάβης τινὸς τοῦ ἐγκεφάλου ἐκλείψῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ μνήμη, τὸ ἄτομον δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς ταὐτότητος τοῦ παρελθόντος *ἐγὼ* μετὰ τοῦ παρόντος, ἢ μᾶλλον δὲν ἐνθυμεῖται τοῦτο, διὰ τῆς νέας δὲ ἀνατροφῆς καὶ ἐξασκήσεως σχηματίζει νέαν ὅλως προσωπικότητα, οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν παρελθοῦσαν ἔχουσαν καὶ πολλάκις ἐκ διαμέτρου διάφορον ὡς πρὸς τὰς τάσεις, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἄλλοτε *ἐγὼ* αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ταῖς τοιαύταις περιπτώσεσι δὲν πρόκειται περὶ φρενοβλαβοῦς, ἀλλὰ περὶ ἀτόμου ὑγιῶς ἔχοντος, ἀπόδειξις δὲ εἶνε ἡ μετὰ τὴν νέαν ἀνατροφὴν καὶ ἐξάσκησιν φυσιολογικὴ ὅλως λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ παθόντος. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τρόπον τινὰ τὸ ἄτομον ἀπέθανεν ἢ ἀπετεφρώθη καὶ ὅτι ἀνεγεννήθη πάλιν ἐκ τῆς τέφρας του ὅλως νέον καὶ διάφορον τοῦ πρώτου· ἡ βλάβη παρὰ τῷ παθόντι τοιούτῳ ἀτόμῳ ἔδρασε δίκην σπόγγου ἀποσβέσαντος τὰ ἐν τῷ ἐγκεφαλικῷ πίνακι γεγραμμένα, ἀλλ' ὁ πίναξ οὗτος μένει καὶ εἶνε πάλιν ἕτοιμος νὰ χαραχθῇ ὑπὸ τῶν νέων ἐντυπώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Οὕτω αἱ διαταράξεις αἱ συμβαίνουσαι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν κυττάρων, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὸ κοινὸν *αἰσθητικὸν* (sensorium commune), ἐν τῷ ὁποίῳ παράγεται ἐν ἡμῖν τὸ ἐνδόμυχον αἴσθημα τῆς *προσωπικότητος* ἡμῶν καὶ τῆς *ἑνότητος* τοῦ ἐγώ, τὸ αἴσθημα, δι' οὗ διαχωρίζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πέριξ κόσμου καὶ δι' οὗ αἰσθανόμεθα ὅτι ὑπάρχομεν, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐκδηλοῦνται διὰ τῆς διαταράξεως τοῦ θεμελιώδους τούτου *συναισθήματος τῆς προσωπικότητος*. Ὁ παθὼν θὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἢ ὅτι μετεβλήθη εἰς ἄλλο πρόσωπον· θὰ ὁμιλῇ περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ τρίτου προσώπου, ἢ θὰ ἔχῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ σώματός του ὑπάρχει ὡς παλαιὸν *ἐγώ*, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ εἶνε *ἄλλη προσωπικότης* κ.τ.λ., ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἀνεφέραμεν τοιαύτας τινὰς περιπτώσεις.

Παραλείπομεν πλέον ὅτι τὰ εἴδη ταῦτα τῆς ψυχικῆς κατατμήσεως, τῆς διασπάσεως ταύτης τῆς *ἑνότητος τοῦ ἐγώ* ἡμῶν, δυνάμεθα καὶ κατὰ βούλησιν νὰ προξενήσωμεν *τοξικολογικῶς* διὰ πλείστων φαρμάκων, διὰ τῆς ἰνδικῆς π.χ. καννάβεως, (τοῦ χασίς) ὀπίου κτλ. Ὡσαύτως διὰ τοῦ ὑπνωτισμοῦ, δι' οὗ κατὰ βούλησιν χειριζόμεθα τὰ ψυχικὰ λεγόμενα ὡς καὶ διάφορα νευρικὰ φαινόμενα τοῦ ὡς ἀντικείμενον πειράματος χρησιμεύοντος ἀτόμου, εἰσάγοντες, οὕτως εἰπεῖν, ἐν αὐτῷ εὔθυμα ἢ δυσά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρεστα συναισθήματα, τοιαύτην ἢ τοιαύτην σειρὰν ἰδεῶν, ἀφαιροῦντες καὶ ἐξαφανίζοντες ἢ ἐνισχύοντες τὴν βούλησιν αὐτοῦ, μεταβάλλοντες ἢ διχάζοντες τὸ αἴσθημα τῆς προσωπικότητος, τῆς τε ἠθικῆς καὶ τῆς φυσικῆς, ἀφαιροῦντες τό αἴσθημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἡμίσεως τοῦ σώματος, ἢ τὴν αἴσθησιν περιωρισμένης χώρας αὐτοῦ ἢ καὶ ἑνὸς μόνου ἐλαχίστου σημείου, ἢ καθιστῶντες τὸ ἄτομον κωφὸν τὸ ἓν ἢ καὶ τὰ δύο ὦτα κ.τ.λ.

Ἀλλ' ἡ κατάτμησις καὶ τὸ διαιρετὸν πράγματός τινος συνεπάγεται καὶ τὴν ἄρσιν τῆς ἐννοίας τῆς ἀύλου φύσεως αὐτοῦ ὡς καὶ τοῦ *ἀπολύτου τῆς ἑνότητος*. Ψυχὴ ἢ πνεῦμα διαιρούμενον εἰς πολλὰ τεμάχια, ἢ ὑπάρχον καὶ ἐκδηλούμενον ὑποκειμενικῶς ἢ ἀντικειμενικῶς μόνον ὁσάκις ὑλικοί τινες ὅροι ὑλικοῦ ὀργάνου ἐπιτρέπουσι τοῦτο, καὶ ἐξαφανιζόμενον ἢ τροποποιούμενον μετὰ τῶν ὅρων τούτων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ ἀνθρωπίνου νοῦ ἐκτὸς πάσης προκαταλήψεως ἱσταμένου ὡς τι κεχωρισμένως ὑπαρκτόν. Ἡ ἔμμεσος καὶ ἡ διὰ μεταφυσικῆς ὁδοῦ δῆθεν ἀπόδειξις τοῦ ἐναντίου ὑπερβαίνει πλέον τὸν οὐδὸν τοῦ κοινοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως ἵνα μεταμορφωθῇ εἰς *πίστιν*. Ἡ πίστις δὲν εἶνε ἀπόδειξις.

*
* *

§ 4. Ἓν διλλιόνιον κυττάρων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς εἴδομεν, εἰσὶ προωρισμένα ὅπως δέχωνται τὰς ἐκ τοῦ ἔσω καὶ ἔξω κόσμου δονήσεις, αἵτινες εἰσὶν ἀπείρως ποικίλαι τήν τε ἔντασιν καὶ τὴν ἔκτασιν. Ἐκ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἐναρμονίου λειτουργίας τῶν κυττάρων τούτων προκύπτει ὡς ἀποτέλεσμα, φυσιολογικῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐκείνη ἑνότης τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργάνου, δι' ἧς αἰσθανόμεθα καὶ ἐννοοῦμεν τὰ ἐν ἡμῖν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν συμβαίνοντα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν ὁποίαν ὀντοποιήσαντές τινες ἀπεκάλεσαν *ψυχήν, πνεῦμα* κτλ. ἕνεκα τῆς ἀκαταγωνίστου ἐκείνης τάσεως, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ θεωρῇ ὡς *ἀντικείμενον* καὶ ἐπομένως νὰ ὀντοποιῇ πᾶν ὅ,τι ἐξετάζει, καὶ δὴ καὶ τὸ μᾶλλον ὑποκειμενικὸν πρᾶγμα, οἷον εἶνε τὸ *ἐγὼ* αὐτοῦ.

Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀένναος πάλη καὶ διχογνωμία μεταξὺ τῶν πνευματιστῶν καὶ ὑλιστῶν: «Ἵνα ἀποφύγῃ τις τὴν σύγχυσιν, λέγει ὁ Η.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Maudsley (1), δέον πρότερον νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς ὅ,τι ὀφείλομεν νὰ «νοῶμεν διὰ τῶν λέξεων *ψυχὴ* ἢ *πνεῦμα*. Ὅ,τι λέγομεν *πνεῦμα* εἶνε «γενικός τις ὅρος συμβολίζων τὴν ἀφῃρημένην ἔννοιαν, ἣν ποιούμεθα «παρατηροῦντες τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν κατ' ἰδίαν ἢ μερικῶν ψυ«χολογικῶν φαινομένων. Ἓν παράδειγμα θὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἰδέαν μου. «Μηχανή τις ἀτμοῦ εἶνε μηχανισμὸς λίαν σύνθετος, οὗ τὰ μέρη ὡς «καὶ ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας αὐτοῦ εἰσὶν ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς πολλοὺς «ἀνθρώπους, ἀλλ' ἡ δυναμικὴ ἐνέργεια καὶ ἡ τελικὴ λειτουργία, ἤτοι «ὁ σκοπός, ὃν πραγματοποιεῖ, εἶνε γνωστὸς εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους «οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐν τῷ νῷ γενικὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου, ὅπερ «ἐκτελεῖ ἡ μηχανή. Ἀλλ' ἡ λειτουργικότης ἢ ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια τῆς «μηχανῆς ἐν τῷ συνόλῳ, ὡς συλλαμβάνομεν αὐτὴν ἐν τῷ νῷ, διαφέ«ρει ἐντελῶς τῆς *ἰδέας* τῆς συναρμολογῆς τῶν κατ' ἰδίαν μερῶν τῆς «μηχανῆς ἢ τῆς ἐνεργείας ἑκάστου μέρους χωριστά· ἐν τούτοις ἡ *ὅλη* «*λειτουργία* τῆς μηχανῆς ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς ὡς «πράγματος καὶ ἐκ τῆς καυσίμου ὕλης, ἣν δαπανᾷ καὶ δι' ἧς τίθεται «εἰς ἐνέργειαν. Ὅθεν δὲν εἶνε δυνατὸν ἡ λειτουργία τῆς μηχανῆς ν' «ἀποχωρισθῇ τῶν ὅρων τούτων, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων ἡ λει«τουργία δὲν ἔχει πραγματικὴν ὑπόστασιν, ἂν καὶ δύναται νὰ ὑπάρχῃ «ἐν τῷ νῷ ἡμῶν ὡς ἔννοια. Διὰ μιᾶς σειρᾶς παρατηρήσεων συγκεκρι«μένων γεγονότων καὶ εἶτα τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν φθάνομεν εἰς γενικὴν «ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως μιᾶς μηχανῆς ἀτμοῦ μετὰ τῶν δυνάμει ὑφιστα«μένων πάντοτε ἰδιοτήτων αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τὰ «πνευματικὰ φαινόμενα. Παρατηροῦντες τὰ κατὰ μέρος λαμβάνοντα «χώραν γεγονότα, εἶτα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν φθάνομεν εἰς τὴν «γενικὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας τῆς ὅλης λειτουργίας τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀρ«γάνου, ὡς ἐποιήσαμεν διὰ τὴν μηχανήν, εἰς τὴν ἰδέαν δὲ τῆς λει«τουργίας ταύτης ἐδώκαμεν τὸ ὄνομα *πνεῦμα*, ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ «ὡς τι πραγματικὸν καὶ ἐκτὸς τῶν ὅρων τοῦ περιπλόκου μηχανισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν ὑφίσταται. Ἀλλὰ δυνάμει τῆς ἀκαταγωνίστου ἐκείνης τάσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦ νὰ ἐφαρμόζῃ ἢ ταυτίζῃ τὴν πραγμα«τικότητα μετὰ τῆς γενικῆς ἀφῃρημένης ἰδέας, τῆς τάσεως, ἥτις τοιαύ-

1) Physiologie de l' esprit σελ. 75.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«της συγχύσεως πρόξενος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐγένετο, *ἡ γενικὴ αὕτη ἀφη-*
«*ρημένη ἰδέα* μετετράπη εἰς *ὀντότητα πραγματικήν*, καὶ ὑπὸ τὴν μορ-
«φὴν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπίεσε τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν.
«Μίαν μεταφυσικὴν ἀφαίρεσιν ἐθεώρησαν ὡς *ὀντότητα πραγματικήν*!».

«Οἱαδήποτε ἄλλως καὶ ἂν ᾖ ἡ φύσις τοῦ *πνεύματος*, ὑπὸ τὴν ἔν-
»νοιαν ταύτην θεωρουμένου, δηλ. ὡς λειτουργικὴ ἰδιότης τοῦ ἐγκεφα-
»λικοῦ ἐν συνόλῳ ὀργάνου, ἐπὶ τῆς κατανοήσεως τῆς ὁποίας εἶνε το-
»σοῦτον μάταιον καὶ ἀνωφελὲς νὰ ποιῇ τις θεωρίας, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς
»κατανοήσεως τῆς φύσεως τοῦ μαγνητισμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς χη-
»μικῆς συγγενείας καὶ τῆς βαρύτητος καὶ ἐν γένει πάσης κινήσεως,
»οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται *ἀπολύτως* ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου
»καὶ ἐν γένει ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος».

* *
*

Ἐὰν δὲν ἔχωμεν οὐδεμίαν ἰδέαν τῆς φύσεως τῆς ἐγκεφαλικῆς ταύτης ἰδιότητος ἢ τοῦ *πνεύματος*, φέρε ἴδωμεν ἂν δέον νὰ θεωρήσωμεν ταύτην ὡς δύναμιν ὅλως κεχωρισμένην ἀπὸ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ οὐδεμίαν πρὸς αὐτὰς σχέσιν ἔχουσαν, ὡσεὶ προνομιοῦχον καὶ εἰς ἄλλην τάξιν δυνάμεων ἀνήκουσαν.

§ 5. Τὸ φαινόμενον τῆς *συσταλτικότητος* τοῦ μυὸς εἶνε καθαρῶς βιολογικὸν φαινόμενον. Ἡ λειτουργία αὕτη ἢ ἡ *δύναμις* ἢ ἰδιότης εἶνε ὅλως *εἰδικὴ* εἰς τὸν μῦν. Πρέπει ἆρά γε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶνε μία τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως αὐτοτελῶς ὑπάρχουσα ἐν τῇ φύσει καὶ ὀντοποιοῦντες μάλιστα ταύτην, ὡς πράττουσι διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν κυττάρων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, νὰ φρονῶμεν ὅτι *ἡ συσταλτικότης* εἶνε *ὕπαρξίς τις*, εἶδός τι πνεύματος ἢ ψυχῆς τοῦ μυός;

Βεβαίως οὐχί.

Πᾶσα ὀργανικὴ λειτουργία ὑπάγεται εἰς τὸν γενικὸν νόμον τῆς *θερμοδυναμικῆς*· εἶνε μεταμόρφωσις τῶν ἄλλων ἐν τῇ φύσει δυνάμεων, εἰς κρίκος τῆς ἀδιασπάστου ἁλύσσου αὐτῶν, ἑκάστης δυνάμεως παρισταμένης τὸ *ἰσοδύναμον* τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκλειψάσης ἄλλης δυνάμεως, ἐξ ἧς προῆλθε, διότι οὐδεμία νέα δύναμις δημιουργεῖται ἐκ τοῦ *μηδενὸς* καὶ οὐδεμία ἀπόλλυται εἰς τὸ *μηδέν*.

Εἰς ποίαν λοιπὸν μεταμόρφωσιν ἐνεργείας ἢ δυνάμεως ὀφείλεται ἡ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνέργεια τοῦ μυός, τοὐτέστιν ἡ *συσταλτικότης* τοῦ μυός, ἡ βιολογικὴ αὕτη ἐργασία ;

Αἱ τροφαὶ ἀφ' ἑνὸς, καὶ τὸ ὀξυγόνον ἀφ' ἑτέρου, εἰσὶν ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἀντλοῦσιν ὅλα τὰ ὄργανα τὴν ἐνέργειαν τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ὁ μυϊκὸς ἱστός, ὡς πᾶς ἄλλος ἱστός, ἐμπεριέχει ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ ὑφῇ αὐτοῦ τὴν χημικὴν ἐνέργειαν ἐν καταστάσει *τάσεως*. Ὁ συνδυασμὸς ταῦ ὀξυγόνου μετὰ τῶν καυσίμων ὑλῶν τοῦ μυός, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι συνδυασμοὶ τῶν χημικῶν στοιχείων συνεπείᾳ τῆς καύσεως, μεταμορφοῦσι τὴν *λανθάνουσαν* ταύτην δύναμιν εἰς δύναμιν *παροῦσαν* ἢ *δρῶσαν*. Μετὰ ταῦτα κατά τινας(1) μὲν ἡ δύναμις αὕτη ἀμέσως μεταμορφοῦται εἰς τὴν βιολογικὴν ἢ φυσιολογικὴν ἐργασίαν, ἤτοι εἰς τὸ φαινόμενον τῆς *συστατικότητος*, καὶ εἶτα εἰς θερμότητα καὶ μηχανικὴν ἐργασίαν, κατ' ἄλλους δὲ πρῶτον εἰς θερμότητα, ἧς μέρος μεταμορφοῦται εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἐργασίαν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ὡς θερμότης διαχέεται εἰς τὰ ἐκτός. Ὁπωσδήποτε τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνταῦθα εἶνε δευτερεῦον. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ μία δύναμις μεταμορφοῦται εἰς ἄλλην, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ κόσμου ληφθεῖσαι ἐν τῷ μυῒ δυνάμεις ἀποδίδονται πάλιν αὐτῷ, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀπολεσθῇ, καὶ ὅτι ἡ νέα μορφὴ μιᾶς δυνάμεως ἀποτελεῖ τὸ *ἰσοδύναμον* τῆς μεταμορφωθείσης. Ἀφοῦ ἡ θερμότης μεταβάλλεται εἰς μηχανικὴν κίνησιν, αὕτη δὲ εἰς τὴν θερμότητα, δοθέντος ὡρισμένου ποσοῦ θερμαντικοῦ, δυνάμεθα ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὁρίσωμεν τὸ ποσὸν τῆς τελεσθησομένης μηχανικῆς κινήσεως, ὡς καὶ τἀνάπαλιν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῆς μεταμορφώσεως τῆς χημικῆς ἐνεργείας εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, τούτου δὲ εἰς θερμότητα, φῶς, μηχανικὴν κίνησιν ἢ πάλιν εἰς χημικὴν ἐνέργειαν κτλ. (σημειωτέον δὲ ὅτι πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ δονήσεις μορίων). Οὕτω καίτοι δὲν γνωρίζομεν τὴν φύσιν τῆς ἐργασίας τοῦ μυός, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐκτιμήσωμεν ὡς ἔγγιστα τὸ ἰσοδύναμον αὐτῆς, τοὐτέστι τὴν θερμότητα καὶ τὴν τελεσθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ μηχανικὴν ἐργασίαν, τὰς ἀναπτυχθείσας κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μυὸς, καὶ νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα: ἀ.) ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ μυὸς τελεσθεῖσα λειτουργία (τὸ φαινόμενον

1) Chauveau. Revue scientifique 1 Fevrier 1888: L'équivalence du travail physiologique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς συστολῆς), ἦν μία δύναμις ἴση πρὸς τὴν καταμετρηθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν θερμότητα σὺν τῇ τελεσθείσῃ μηχανικῇ ἐργασίᾳ, ἐὰν τοιαύτη ἐγένετο, καὶ ἦν ἄλλως δυνάμεθα, ἂν θέλωμεν, νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὸ ἰσοδύναμον αὐτῇ θερμαντικόν. 6'.) ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἡ *ζωϊκὴ* δὲν εἶνε οὐδόλως διάφορος τὴν φύσιν τῶν ἄλλων δυνάμεων τοῦ κόσμου, διότι ἐξ αὐτῶν λαμβάνει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ εἰς αὐτὰς κατ' ἀνάγκην καὶ πάλιν μεταμορφοῦται, καθ' ὃν τρόπον αἱ ἄλλαι δυνάμεις (χημική, μηχανική, φυσικὴ) μεταμορφοῦνται πρὸς ἀλλήλας.

Ὅθεν ἐξ ἐπαγωγῆς δικαιούμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ταὐτότητος τῆς φύσεως ἁπασῶν τούτων τῶν δυνάμεων. Αὗται οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ ἔκφρασις τοῦ *τρόπου τῶν δονήσεων καὶ διατάξεων* τῶν μορίων τῆς ὕλης πρὸς ἄλληλα. Ἐὰν ἐδῶ τοιαύτη τις δόνησις καὶ διάταξις τῶν μορίων δίδωσιν εἰς σῶμά τι τὴν ἰδιότητα τοῦ μαγνητισμοῦ, ἐκεῖ ἄλλο εἶδος δονήσεως καὶ διατάξεως παρέχει τὴν βιολογικὴν ἢ ζωϊκὴν ἰδιότητα.

Ἀφοῦ τῳόντι πᾶσα λειτουργία τοῦ μυὸς (βιολογικὸν φαινόμενον) συμπίπτει μετὰ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμότητος καὶ τῶν προϊόντων τῆς καύσεως τοῦ μυϊκοῦ ἱστοῦ (φυσικο-χημικὸν φαινόμενον), καὶ δὴ ὅσον ἐντονωτέρα ἐστὶν ἡ λειτουργία τοῦ μυός, κατὰ τοσοῦτον ἐντονώτεραί εἰσι καὶ τὰ φυσικο-χημικὰ ταῦτα φαινόμενα, ἕπεται ὅτι ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων εἰδῶν φαινομένων εἶνε στενοτάτη καὶ ἀδιάσπαστος ὡς αἰτίου πρὸς ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου μία φυσικὴ δύναμις μεταμορφοῦται εἰς ἄλλην φυσικὴν δύναμιν ἄλλης φύσεως (ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τοὐλάχιστον, καὶ μὲ ἄλλας ὅλως ἰδιότητας) οἷον ἡ θερμότης εἰς φῶς εἰς μαγνητισμόν, εἰς κίνησιν μηχανικήν, εἰς ἠλεκτρισμόν, ἢ εἰς χημικὴν δύναμιν ἤτοι εἰς διαφόρους χημικὰς πράξεις, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ βιολογικὴ δύναμις (λειτουργία τοῦ μυός, *ἡ συσταλτικότης*) μεταμόρφωσίς ἐστι τῶν προηγουμένων φυσικο-χημικῶν δυνάμεων, ἄνευ καὶ ἐκτὸς τῶν ὁποίων οὐδέποτε βλέπομεν αὐτὴν ἐμφανιζομένην.

Θὰ ἦτο ὅλως αὐθαίρετον καὶ ἐκτὸς πάσης ἀνθρωπίνης καταλήψεως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ φυσικο-χημικαὶ δυνάμεις αἱ ἀναπτυσσόμεναι ἐκ τῆς καύσεως τοῦ μυὸς *αἴφνης* παύουσι καὶ ἀπολήγουσιν εἰς *ἐν κενόν*, εἴς τι διάμεσον, *μὴ ὑλικόν*, διαδεχόμενον τὰς δυνάμεις ταύτας, ἤτοι τὴν κίνησιν τῶν μορίων τῆς ὕλης, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δίδουσι τὸ ὄνομα;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζωϊκὴ ἢ βιολογικὴ δύναμις, ἥτις εἶνε ἡ δύναμις ἡ δίδουσα τὴν *συσταλτικὴν ἰδιότητα* εἰς τὸν μῦν (διότι ὁ μὴ ζῶν ἱστὸς δὲν ἔχει τοιαύτην ἰδιότητα), προκειμένου δὲ περὶ τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, δίδουσα τὴν *νευρικὴν ἰδιότητα* ἤτοι τὴν αἴσθησιν ἢ ἀντίληψιν κ.τ.λ., καὶ εἶτα ἡ *διάμεσος αὕτη δύναμις*, ἀφοῦ ἐργασθῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀκολούθως ἐκδηλοῦται πάλιν πρὸς τὰ ἐκτὸς διὰ φυσικῶν καὶ χημικῶν φαινομένων, ἤτοι θερμότητος, προϊόντων καύσεως καὶ μηχανικῆς ἐργασίας τοῦ μυός, διότι ἐπὶ τέλους εἶνε ἀπαραίτητον ὅπως ὁ μῦς ὁ λαβὼν ἐκ τοῦ σύμπαντος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ τὰς ἀποδώσῃ αὖθις εἰς αὐτό. Ἀλλ' οὐδέποτε μία *κίνησις μορίων* καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ἀναποσπάστως μετ' αὐτῆς συνδεομένη *δύναμις*, εἴτε θερμαντική, μηχανικὴ ἢ χημικὴ τυγχάνει αὕτη, εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὸ κενόν· ὅθεν ἡ διαδεχομένη ταύτην νέα δύναμις, ἡ *μεσάζουσα*, ἡ βιολογικὴ δύναμις, ἀναγκαίως ὀφείλει νὰ ᾖ τροποποίησίς τις ἢ μεταμόρφωσις τῆς προηγουμένης· ἀπόδειξις δὲ εἶνε ὅτι, ἐνῷ ἐν ἐνεργείᾳ εὑρίσκεται ἡ βιολογικὴ αὕτη δύναμις, ταὐτοχρόνως ἀφ' ἑτέρου μεταμορφοῦται ὁλονὲν εἰς τὰς φυσικο-χημικὰς δυνάμεις (θερμότης, χημικὰ προϊόντα καύσεως δεικνύοντα τὴν δαπανηθεῖσαν καὶ εἰς κατάστασιν ἐλευθερίας τεθεῖσαν χημικὴν δύναμιν κατὰ τὴν λειτουργίαν κ.τ.λ.)· ἡ ἐργασία τῳόντι τοῦ μυὸς (συσταλτικὴ ἰδιότης ἢ δύναμις), ἡ ἐργασία τοῦ ἐγκεφάλου (πνευματικὴ ἰδιότης ἢ δύναμις) δὲν ἀπολήγει εἰς τὸ κενόν, ἀλλ' ἀποδίδεται εἰς τὸ σύμπαν ὑπὸ μορφὴν θερμότητος, μηχανικῆς ἐργασίας ἢ χημικῶν προϊόντων· ταῦτα εἰσὶ τὸ *ἰσοδύναμον* τῆς μυϊκῆς ἢ ἐγκεφαλικῆς δυνάμεως. Ἡ ἀλληλομεταμόρφωσις ἄρα αὕτη τῶν δυνάμεων συνεπάγεται καὶ τὴν ταὐτότητα *τῆς φύσεως* αὐτῶν, καὶ περ διαφερουσῶν κατὰ *τὴν μορφήν*, ὡς ἄλλως καὶ αὐταὶ αἱ *φυσικαὶ* δυνάμεις μεταξύ των διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὴν μορφήν, οἷον ἡ θερμότης διαφέρει τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ οὗτος τοῦ φωτὸς κ.τ.λ. Ἡ μορφολογική, δέ, οὕτως εἰπεῖν, διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς συστάσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς διατάξεως τῶν μορίων αὐτῆς πρὸς ἄλληλα ἢ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς ἄλλα μέρη ὕλης· διὸ οὐδὲν ἄπορον ἡ ἐκτάκτως πολυσύνθετος ὀργανικὴ ὕλη νὰ ἐκδηλοῖ καὶ ἐκτάκτους ἰδιότητας ἢ δυνάμεις λίαν διαφερούσας τῶν σχετικῶς ἁπλῶν ἰδιοτήτων τῆς ἁπλῆς ἀνοργάνου φύσεως, οἵαι εἰσὶν αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἰδιότητες ἢ δυνάμεις αὐτῆς.

§ 6. Ὅ,τι εἴπομεν περὶ τοῦ μυός, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν νευ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρικῶν κυττάρων ἢ τοῦ ἐγκεφάλου μετὰ τῶν πνευματικῶν λεγομένων ἰδιοτήτων αὐτοῦ, τῶν ὁποίων τὴν στενὴν σχέσιν μετὰ τῶν φυσικο-χημικῶν φαινομένων ἀπέδειξαν ἀρκούντως οἱ φυσιολόγοι πειραματισταί.

Ὁ Schiff ἰδίως κατὰ τὸ 1870 ἀπέδειξε(1) τοῦτο ἐν τοῖς περιωνύμοις αὐτοῦ πειράμασι ἐπὶ τῶν ζώων διὰ τῆς θερμο-ηλεκτρικῆς συσκευῆς. Ἐμπήξας τὰς δύο βελόνας ταύτης εἰς δύο διάφορα μέρη τῶν δύο ἡμισφαιρίων τοῦ ζώου, καὶ ἑνώσας αὐτὰς διὰ σύρματος πρὸς ἓν γαλβανόμετρον παρετήρει ὅτι μετὰ ἑκάστην διέγερσιν τοῦ ἄκρου ἢ τοῦ κορμοῦ τοῦ ζώου ὁ δείκτης τοῦ γαλβανομέτρου ἀπεμακρύνετο τῆς θέσεώς του, τοῦθ' ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως ἠλεκτρισμοῦ διὰ τῶν βελονῶν συνεπείᾳ τοῦ ἀνίσου τῆς θερμότητος τῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα εἰσὶν ἐμπεπηγμέναι αἱ βελόναι τῆς συσκευῆς (2). Μετὰ τὰ πολύπλοκα καὶ εὐφυᾶ πειράματα ὑπὸ τοῦ Schiff ἐπιχειρηθέντα καὶ εἶτα ὑπὸ ἄλλων ἐπαναληφθέντα, καὶ ἀφοῦ πᾶσα αἰτία πλάνης ἐπιμελῶς ἀπεμακρύνθη, προέκυψεν ὡς βέβαιον, ὅτι συνεπείᾳ διεγέρσεώς τινος, εἴτε ὑφ' ἑνὸς ἁπλοῦ ἀνταγωνιστικοῦ φαινομένου ἢ ἁπλῆς αἰσθήσεως, εἴτε ὑπὸ φαινομένου καθαρῶς ψυχικοῦ (φόβος, ἔκπληξις κ.τ.λ.), τὰ δύο ἡμισφαίρια παράγουσι ποσόν τι θερμαντικοῦ ἐν εὐθείᾳ ἀναλογίᾳ εὑρισκομένου πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτου δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο τοῦ θερμαντικοῦ κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν *κυρίως πνευματικῶν* φαινομένων εἶνε πάντοτε ἀνώτερον τοῦ θερμαντικοῦ, ὅπερ παράγουσιν αἱ *ἁπλαῖ ἐντυπώσεις τῶν αἰσθητηρίων*. Ἤδη κατὰ τὸ 1848 ὁ Helmholtz εἶχεν ἀποδείξῃ διὰ πειραμάτων ὅτι ἐν καιρῷ τῆς διεγέρσεως νεύρου τινός, ἤτοι κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ μεταφέροντος ἐντύπωσίν τινα, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τὸ νεῦρον ἀνέδιδε θερμότητά τινα, ἣν ὅμως ἀκριβῶς δὲν ἠδύνατο νὰ καταμετρήσῃ καὶ βεβαιώσῃ ὁριστικῶς ἕνεκα τῆς τότε ἀτελείας τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης. Ὀλίγον μετέπειτα ὁ Valentin καὶ ὁ Schiff ἐβεβαίωσαν τὸ γεγονός, ἔκτοτε δὲ καὶ ἅπαντες οἱ φυσιολόγοι.

Λίαν περίεργα ἐπίσης εἰσὶ καὶ τὰ πειράματα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ

(1) G. Sergi. La Psychologie physiologique trad· par Mouton. 1888· σελὶς 140.

(2) A. Herzen. Le cerveau et l' activité cérébrale. σελ. 108.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Mosso γενόμενα. Ὁ διακεκριμένος οὗτος καθηγητὴς τοῦ ἐν Τουρίνῳ πανεπιστημίου διὰ λίαν εὐφυῶν μηχανημάτων σπουδάζων τὴν διανομὴν τοῦ αἵματος ἐν τῷ σώματι, εὑρισκομένῳ ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, π. χ. νηστείας ἢ κορεσμοῦ, ψύχους ἢ θερμότητος, ὕπνου ἢ ἐγρηγόρσεως, συγκινήσεως ἢ ἡσυχίας κ.τ.λ. ἀπέδειξεν ὅτι εἰς τὴν ἐλαχίστην ἐργασίαν τοῦ ἐγκεφάλου τὸ αἷμα συρρέει πρὸς αὐτὸν ἐλαττούμενον κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος· εἰς ἐλαφρὸς π. χ. κρότος, ἡ ὄψις ἑνὸς ἀντικειμένου, μία ἐλαφρὰ συγκίνησις, ἔντονος ἢ ἐλαφρὰ διανοητικὴ ἐργασία κ.τ.λ. παρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ ποσοῦ τινος αἵματος συρρέοντος ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ πάντοτε ἐν εὐθείᾳ ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐγκεφαλικῆς διεγέρσεως εὑρισκομένου· οἱ σφυγμογράφοι δὲ ἀφ' ἑτέρου δεικνύουσι καὶ τὰς μεταβολὰς τοῦ σφυγμοῦ ἐν ταῖς διαφόροις χώραις τοῦ σώματος, εἰς τρόπον ὥστε, λέγει ὁ Mosso (1): «ἐὰν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὰ ἐπὶ ἑνὸς χάρτου ἴχνη δύο σφυγμῶν, δύνα»μαι νὰ ἀποφανθῶ ὅτι οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ σφυγμὸς ἀνήκει εἰς ἄνθρωπον »διανοητικῶς ἐργασθέντα ἢ τοὐναντίον ἡσυχίαν ἄγοντα, κοιμώμενον ἢ »ἐγρηγοροῦντα, ἐν συγκινήσει διατελέσαντα ἢ ἐν ἀπαθείᾳ κ.τ.λ.». Ἡμέραν τινὰ προσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριόν του δύσπιστός τις λογογράφος συγγραφεὺς ὅπως βεβαιωθῇ ἰδίοις ὄμμασι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πειραμάτων τούτων. Ὁ Mosso ἐξήπλωσεν αὐτὸν ὁριζοντίως ἐπὶ τῆς ὡς πλάστιγγος χρησιμευούσης πειραματικῆς κλίνης καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἓν ἰταλικὸν κείμενον ἐν ἀρχῇ, σημειώσας τὴν μορφὴν τοῦ σφυγμοῦ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ὑπὸ τοῦ ὑπὸ πείραμα τεθέντος συγγραφέως. Εἶτα ἔδωκεν αὐτῷ τὸν Ὅμηρον πρὸς μετάφρασιν εἰς τὸ ἰταλικόν· ἀμέσως τότε ὁ σφυγμὸς μετεβλήθη σπουδαίως ὡς ἐκ τῆς ἐντονωτέρας διανοητικῆς ἐργασίας, εἰς ἣν ὑπεβλήθη ὁ συγγραφεύς.

Τὰ πειράματα ταῦτα ἔρχονται ὡς συμπλήρωμα τῶν προηγουμένων, διότι, ὡς γνωστόν, μετὰ τῆς εἰσροῆς αἵματος εἴς τι σημεῖον τοῦ σώματος αὐξάνουσι καὶ αἱ φυσικο-χημικαὶ πράξεις, οἷον θερμότης, προϊόντα καύσεως κτλ.

Καὶ ἦν μὲν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιον ὅτι οἱ νόμοι οἱ φυσικο-χημικοὶ

(1) *A. Mosso*: La Peur: Étude psycho-physiologique, 1886, σελ. 72· trad. par Hément.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ διέποντες ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ θὰ ἴσχυον καὶ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὅλως περιττὸν ὅπως δι' ἰδίων πειραμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς ὀργάνου ὑψηλοτάτων λειτουργιῶν ὑπερφυσικῶν ὑπὸ πολλῶν ἐκλαμβανομένων, βεβαιωθῇ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ τὰ ψυχικὰ λεγόμενα φαινόμενα ὡς ὅρον ἀπαραίτητον τῆς ἐκφάνσεως αὐτῶν ἔχουσι τὰς φυσικοχημικὰς πράξεις τοῦ νευρικοῦ στοιχείου τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη λειτουργία οἱουδήποτε ἀνατομικοῦ στοιχείου ὑπὸ τῶν αὐτῶν πράξεων συνοδεύεται.

Πλὴν τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ παραγομένου ἐν καιρῷ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ παριστῶντος τὸ ἰσοδύναμον αὐτῶν, ἔχομεν καὶ τὰ προϊόντα τῆς καύσεως, τὰ ὁποῖα ἐναπολείπονται μετὰ πᾶσαν ψυχικὴν λειτουργίαν τῶν κυττάρων· τοιαῦτα δὲ εἰσὶ τὸ γαλακτικὸν καὶ οὐρικὸν ὀξύ, φωσφορικὰ ἅλατα ἐν ἀφθονίᾳ, κρεατίνη, μηρυκικὸν καὶ ὀξικὸν ὀξύ, τὰ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν λιπωδῶν σωμάτων προερχόμενα κ.τ.λ.

Ἡ τέφρα αὕτη ἡ ὑπολειπομένη μετὰ πᾶσαν ψυχικὴν ἔκφανσιν δηλοῖ τὴν καταναλωθεῖσαν χημικὴν δύναμιν, τὴν πρότερον πρὸ τῆς λειτουργίας ἐν λανθανούσῃ καταστάσει ἐν τοῖς κυττάροις εὑρισκομένην, ἥτις τεθεῖσα ἐν ἐνεργείᾳ ἐδαπανήθη πρὸς ἀποσύνθεσιν καὶ ἀνανέωσιν τῶν μορίων τῆς ὕλης τοῦ λειτουργήσαντος κυττάρου, καὶ μέρος τῆς ὁποίας μετεμορφώθη εἰς ψυχικὴν δύναμιν (λειτουργίαν τοῦ κυττάρου) καὶ εἰς θερμαντικόν. Ἐὰν δὲ ὑπερβάλλουσα ᾖ ἡ λειτουργία τοῦ κυττάρου καὶ δὲν δοθῇ καιρὸς ὅπως ἀναπληρωθῇ κανονικῶς τὸ διὰ τῆς χημικῆς ἐναλλαγῆς καὶ ἐν ὑλικὸν αὐτοῦ, τότε δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ τελεία ἐξάντλησις ἢ διατάραξις τῶν πνευματικῶν φαινομένων ὡς ἐκ τῆς διαταράξεως τῆς θρέψεως τοῦ κυττάρου. Ἐὰν τῷ ὄντι μία *ἰδέα* δὲν παρηκολουθεῖτο ὑπὸ ταὐτοχρόνου τοιαύτης ὑλικῆς μεταβολῆς ἐν τοῖς κυττάροις, θὰ ἦτο ὅλως ἀνεξήγητον τὸ φαινόμενον τῆς κοπώσεως καὶ ἐξαντλήσεως μετὰ σύντονον πνευματικὴν ἐργασίαν.

*
* *

Ὁπωσδήποτε πάντοτε τὰ εἴτε ἐν τοῖς ἀτελεστάτοις τῶν ζώων, εἴτε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παρατηρούμενα φαινόμενα, τὰ κληθέντα ζωϊκὰ ἢ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψυχικά, πλειότερον ἐκπλήττουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἢ τὰ φυσικοχημικά, ἐξ ὧν ταῦτα τὴν ἀρχὴν αὐτῶν λαμβάνουσι, διὸ καὶ τὰ πρῶτα ἐθεωρήθησαν ὑπερφυσικὰ καὶ εἰς ἄλλην τάξιν δυνάμεων ἀνήκοντα. Τινὲς δὲ προὐχώρησαν καὶ μέχρι θεμελιώδους καὶ οὐσιώδους διακρίσεως ἀπ' ἀλλήλων τῶν *πνευματικῶν* ἢ *ψυχικῶν* κληθεισῶν δυνάμεων τούτων ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν· ὁ ἄνθρωπος π. χ. ἔχει ἐν ἑαυτῷ, κατ' αὐτούς, μίαν τοιαύτην *δύναμιν* ἢ *ψυχήν*, τὴν ὁποίαν ἄβυσσος χωρίζει ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ζώων. Ἀλλ' ἅπαξ τῆς ἰδέας ταύτης παραδεκτῆς γενομένης, κατ' ἀνάγκην ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ *κυνὸς* εἶνε ὅλως διάφορος *τὴν φύσιν* τῆς τοῦ *ὀστρέου*, τούτου δὲ τῆς τοῦ *πολύποδος* καὶ τούτου τῆς τῶν *ἐγχυματικῶν* καὶ οὕτω καθεξῆς, διότι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κυνὸς εἶνε βεβαίως μικροτέρα ἢ μεταξὺ τοῦ κυνὸς καὶ ἑνὸς ὀστρακοδέρμου· οὕτω δὲ ὅσα εἴδη ὄντων ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ, τόσα εἴδη *καὶ ψυχῶν* δέον νὰ ὑφίστανται!

Ἢ ἄλλοι ὑπὸ ἀκατανοήτου ἐγωϊσμοῦ κινούμενοι πιστεύουσιν, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν δημιουργηθεῖσα ὀντότης, ἣν ὠνόμασαν *ψυχήν*, ἐνυπάρχει μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀποκλείσαντες αὐτὴν ἐκ τοῦ λοιποῦ βασιλείου τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Ὁ ἄνθρωπος, κατ' αὐτούς, ἐθεωρήθη ὡς τὸ μόνον πολυτελὲς μέγαρον ἀντάξιον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς κατοικίαν τῆς ψυχῆς ταύτης. Ἐν τούτοις εἰς κύων αἰσθάνεται, ἀντιλαμβάνεται τοῦ περιζ κόσμου, λυπεῖται, χαίρει, ἀγαπᾷ κ.τ.λ. πάντα δὲ τὰ φαινόμενα ταῦτα ὀνομάζομεν *ψυχικά*· ὅθεν λίαν παράλογον θὰ ἦτο ἐὰν ἠρνούμεθα τὴν ταὐτότητα τῆς φύσεως καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν αὐτῶν φαινομένων παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ κυνί.

§ 7. Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου θεωρήσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἀνωτέραις βαθμίσι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος ζώοις εἰσὶν ὑπερφυσική τις δύναμις διάφορος τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ ἁπλῶς μετὰ τῆς ὕλης συνεζευγμένη, εὐθὺς προβάλλει τότε τὸ ζήτημα τοῦ ὁρίου, ἐν ᾧ κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ δύναμις αὕτη. Ἐρευνῶντες καὶ ἐπιχειροῦντες τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὁρίου τούτου λεληθότως πως κατερχόμεθα ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος τῶν ζωϊκῶν ὄντων μέχρι τοῦ σκοτεινοῦ ἀοράτου καὶ μικροσκοπικοῦ κόσμου οὐδαμοῦ ἀπαντῶντες χάσμα τι ἢ λύσιν τῆς συνεχείας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ζωϊκῆς ἀλύσσου. Ἐφ' ὅσῳ κατερχόμεθα βλέπομεν ὅτι ἡ ἔκφανσις τῶν ἀνωτέρων λεγομένων εἰς τὰ σχετικῶς ἀνώτερα ζῶα ψυχικῶν φαινομένων (διάνοια, αἰσθήματα, αἰσθήσεις, ὀρέξεις κ.τ.λ.) τείνει πρὸς ἐλάττωσιν καὶ βαθμηδὸν εἰς πλήρη συγχώνευσιν ἐπὶ τέλους μετὰ τῶν ἁπλῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα παρατηροῦμεν εἰς τὰ στοιχειωδέστερα μικροσκοπικὰ ζῶα ἢ τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ἑνὸς μόνου κυττάρου, τὰ κείμενα μεταξὺ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποκαλοῦνται *πρωτόζωα* ἢ *ἐγχυματικὰ ζῳΐδια* Protozoen. Infusions thierchen). (1) Ἐν τοιούτῳ μικροσκοπικῷ τινι ὄντι, π. χ. τῇ *Ἀμοίβῃ*, οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν ἢ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, τοὐτέστι τὴν γένεσιν, αὔξησιν, πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἐπὶ τόπου κίνησιν (ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τοῦ σώματος τοῦ ὄντος) ἢ τὴν μετακίνησιν αὐτοῦ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει ζωή, ὑπάρχει καὶ ψυχή; Πότε πρέπει νὰ λέγωμεν ὅτι ὀργανισμός τις εἶνε ἔμψυχος; Βεβαίως ὅταν οὗτος, πλὴν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα πρόκεινται ἡμῖν ὡς ἀντικείμενον, κέκτηται ταὐτοχρόνως καὶ *ὑποκειμενικὴν* ἰδιότητα, *αἴσθησίν τινα*. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε ὅλως ὑποκειμενικόν, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν φυσικο-χημικῶν πράξεων τῆς ζωῆς, ἡ ἑτέρα, οὕτως εἰπεῖν, ὄψις αὐτῶν. Πᾶς λοιπὸν αἰσθανόμενος ὀργανισμὸς εἶνε ἔμψυχος. Ἀλλ' οἱ μικροσκοπικοὶ ἐκεῖνοι ὀργανισμοί, οὓς βλέπομεν κινουμένους ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ μικροσκοπίου ἡμῶν μετὰ ζωηρότητος πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν, ἢ ἐντὸς ἀγγείου τινὸς ἀνερχομένους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος πρὸς ἀναπνοὴν ἀέρος, ἢ σταθερῶς καὶ πάντοτε διευθυνομένους πρὸς τὴν φωτιζομένην πλευρὰν τοῦ ἀγγείου ἐπιθυμοῦντας, οὕτως εἰπεῖν, τὸ φῶς καὶ ἐκλέγοντας τὴν τροφὴν αὐτῶν κτλ. ἔχουσιν *αἴσθησίν τινα*, *αἰσθάνονται*, τοὐτέστι διατίθενται εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως ἢ τέλος κατὰ τρόπον τινὰ πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς; Τοῦτο βεβαίως ἀπ' εὐθείας δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου βλέπομεν ὅτι αἱ πράξεις αὗται τῶν στοιχειωδῶν ὀργανισμῶν οὐδεμίαν ὁμοιότητα ἔχουσι πρὸς τὰ συνήθη χημικὰ ἢ φυσικὰ φαινόμενα τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, διὸ πρὸς διάκρισιν ἐκάλεσαν αὐτὰς *ζωϊκὰς* ἢ *ψυχικάς*.

1) Ernst Haeckel: Zellseelen und Seelenzellen. Vortrag gehalten am 22 März 1878 in der «Concordia» in Wien.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ τί δέον νὰ νοῶμεν διὰ τοῦ ὅρου *αἴσθησις*; Ἐξ ἡμῶν αὐτῶν κρίνοντες λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἢ οἱοσδήποτε ὀργανισμὸς διατιθέμενος εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως ἢ κατά τινα τρόπον εἰς ἐξωτερικήν τινα ἐπίδρασιν *αἰσθάνεται*. Ἡ αἴσθησις ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς *συνειδήσεως*. Ὁ ἀλγῶν, φέρ' εἰπεῖν, ἔχει ταὐτοχρόνως συνείδησιν ἢ ἀντίληψιν τοῦ ἄλγους, διότι ἂν δὲν εἶχε συνείδησιν, δὲν θὰ ἤλγει. Ἄλγος ἄνευ ἄλγους δὲν εἶνε ἄλγος. Πᾶσα λοιπὸν αἴσθησις εἶνε καὶ συνείδησις. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς συνθέτου καὶ τελειοτέρας συνειδήσεως ἐκείνης, ἣν ὁ ἄνθρωπος ἢ τὰ τελειότερα τῶν ζώων κέκτηνται, ὅταν ἔχωσι σαφῆ καὶ καθαρὰν αἴσθησιν ἢ ἀντίληψιν τῶν γεγονότων τοῦ ἔξω κόσμου καὶ ἑαυτῶν, τὴν συνείδησιν π. χ. τοῦ *ἐγὼ* ἢ τοῦ κόσμου κτλ., ἀλλὰ περὶ τῆς *στοιχειώδους καὶ ἁπλῆς αἰσθήσεως*.

Παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τοιαύτης *αἰσθήσεως* παρὰ τοῖς πλησιεστέροις ἡμῖν ζώοις, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, δὲν βλέπομεν ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ χαράξωμεν ἀκριβῆ μεταξὺ τῶν ὄντων ὅρια, ἐντεῦθεν τῶν ὁποίων ὑφίσταται ἡ αἴσθησις, ἐκεῖθεν δὲ ἐλλείπει ἐντελῶς. Ἄλλως τε καὶ παρ' αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ παρατηροῦνται ὅλοι οἱ βαθμοὶ αἰσθήσεως ἢ συνειδήσεως, ἀπὸ τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως τῶν πραγμάτων (ἡ μετὰ προσοχῆς παρατήρησις—aperception) μέχρι τῆς συγκεχυμένης καὶ σχεδὸν ἐσβεσμένης καὶ ἀορίστου συνειδήσεως· διὸ καὶ τοῦ τελευταίου τούτου εἴδους τὰς αἰσθήσεις καλοῦσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ *αἰσθήσεις ἄνευ συνειδήσεως* (sensations inconscientes), καίτοι ὁ ὅρος οὗτος ἀποτελεῖ ὀξύμωρον. Τὸ βάδισμα π. χ. εἶνε πρᾶξις ἀντανακλαστική, ἧς οὐδεμίαν συνείδησιν ἔχομεν· βαδίζομεν μὴ ἔχοντες συνείδησιν τῆς αἰσθήσεως τῆς ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀντιστάσεως. Ἡ συνείδησις τῆς αἰσθήσεως ταύτης ἐλλείπει συνήθως ἢ εἶνε πως ἀμυδρὰ καὶ ἄλλοτε λίαν σαφής. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πρώτῃ τῶν περιπτώσεων τούτων ἡ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοῦ ποδὸς ἐντύπωσις βεβαίως μεταφέρεται μέχρι τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρων ἐγκεφαλικῶν κέντρων, τὰ ὁποῖα *αἰσθάνονται* ταύτην, ἔστω καὶ εἰς λίαν ἀόριστον βαθμόν. Ἐπίσης διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν (ὁράσεως, ἢ ἀκοῆς) ἐνίοτε σαφῶς ἀντιλαμβανόμεθα τῶν ἐντυπώσεων, ἤτοι αἰσθανόμεθα· ἡ εἰκὼν π. χ. ἑνὸς ἀντικειμένου εἶνε σαφὴς καὶ ζωηρά, ἄλλοτε δὲ πάλιν μόλις ἀντιληπτή, ὅταν ἐπίτηδες δὲν προσέξωμεν εἰς αὐτήν. Τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος βεβαίως ἔχει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνείδησιν, ἤτοι *αἴσθησιν τῶν ἐντυπώσεων, διατίθεται εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως*, ἀλλ' ἡ αἴσθησις αὕτη εἶνε ἀσαφὴς καὶ συγκεχυμένη οὐδεμίαν ἔννοιαν ἢ ἰδέαν παρέχουσα τῷ βρέφει. Ἐν τούτοις πάντες τὸ βρέφος θεωροῦμεν ἔμψυχον ὄν.

Ἀνάλογον περίπου *αισθησιν ἢ συνείδησιν* δέον νὰ παραδεχθῶμεν καὶ παρὰ τοῖς κατωτάτοις τῶν ὀργανισμῶν, αἴσθησιν, ἥτις βαίνει ὁλονὲν σὺν τῇ τελειοποιήσει αὐτῶν λαμβάνουσα σαφεστέραν καὶ πολυπλοκωτέραν μορφὴν ἵνα φθάσῃ παρὰ τοῖς ἀνωτέροις ζώοις, καὶ πλειότερον δὲ ἔτι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, μέχρι *τῆς συνειδήσεως* τοῦ *ἐγὼ* καὶ τῆς ἔτι ἀνωτέρας *συνειδήσεως τῆς συνειδήσεως*, τουτέστι *τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως*. Ἀλλ' ὁσηδήποτε διαφορὰ καὶ ἂν ὑπάρχῃ μεταξὺ τῆς αἰσθήσεως ἑνὸς μικροσκοπικοῦ ὄντος καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ *ἐγὼ* τοῦ ἀνθρώπου, ἡ διαφορὰ αὕτη ἔγκειται ἐν τῷ *βαθμῷ* καὶ οὐχὶ ἐν τῇ *φύσει* τοῦ φαινομένου. Τὸ θεμελιῶδες, τὸ οὐσιῶδες γεγονός, τὸ ὅ,τι καλοῦμεν *ψυχικὸν*, εἶνε *ἓν καὶ τὸ αὐτό*, εἶνε *ἡ αἴσθησις*, τουτέστι *τὸ ὑποκειμενικὸν* μέρος τῶν φυσικο-χημικῶν πράξεων τῆς ὕλης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα.

I

§ 1—2. Ἡ σπουδὴ τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων καὶ ἡ συγκριτικὴ φυσιολογία εἰσὶν ἀπαραίτητοι πρὸς καθορισμὸν τῆς περὶ *ψυχῆς* ἰδέας. Εἰκὼν 6.— § 3. Βαθμιαία ἐξέλιξις καὶ εἰδίκευσις τῶν ὀργάνων ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς· καταγωγὴ τῶν νευρικῶν κυττάρων.

II

§ 1. Ἐξέλιξις τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ συγκριτικὴ ἀνατομία καὶ φυσιολογία. Εἰκόνες 7—10.— § 2. Τὰ τέσσαρα κέντρα τοῦ νευρικοῦ συστήματος· στενὴ σχέσις καὶ ἱεραρχία αὐτῶν. § 3—6.— Τὰ ἐκ τῆς ἐμβρυολογίας διδόμενα. Φάσεις ἀναπτύξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος.—Συγκριτικὴ ἀνατομία ἐγκεφάλων. Εἰκόνες 11—22.— § 7. Τάσις τῆς φύσεως πρὸς τὸ *συγκεντρωτικὸν* ἢ *ἀπολυταρχικὸν* σύστημα ἐν τῇ διοικήσει τῶν ὀργανισμῶν· τὸ σύστημα τοῦτο σημεῖον τελειότητός ἐστιν.—Ὁμοιότης διοικήσεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πρὸς τὴν τοῦ Ν. συστήματος. Τὸ ἰδεῶδες διοικητικὸν σύστημα μιᾶς κοινωνίας ἐπιτευχθήσεται, ὅταν ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸ τοῦ Ν. συστήματος.— § 8. Τὸ ἀπολυταρχικὸν σύστημα δὲν ἀποκλείει τὴν μερικὴν αὐτονομίαν· αὐτόματοι πράξεις πνευματικαί. —§ 9—10. Ὁποίου εἴδους καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ συνείδησιν ἔχουσι τὰ διάφορα τμήματα ἢ κέντρα τοῦ Ν. συστήματος, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον ὄντα; Συγκριτικὴ πειραματικὴ φυσιολογία· βατραχοειδῆ, ἰχθῦς, πτηνά, μαστοφόρα.— § 13— 14 Σὺν τῇ τελειοποιήσει τῶν ὄντων αἱ ψυχικαὶ ἰδιότητες ἐντοπίζονται ὁλονὲν εἰς ἀνώτερα σημεῖα τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ἄξονος. Ὅροι γενέσεως τῆς συνειδήσεως. Μετατροπὴ τῶν συνειδητῶν πράξεων εἰς αὐτομάτους καὶ ἄνευ συνειδήσεως. Ἡ κατάπτωσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τάξιν μηχανῆς ἀποτελεῖ μέσον προόδου καὶ πνευματικῆς τελειότητος αὐτοῦ. Ἡ μονιστικὴ θεωρία φαίνεται ἡ ἀληθεστέρα.

II

§ 1. Ἵνα ἔχωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς ψυχῆς στοιχειώδους τινὸς ὀργανισμοῦ ἢ ἑνὸς τελειοτέρου ζώου ἢ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ μόνη λογικὴ καὶ ἀσφαλὴς ὁδὸς πρὸς τοῦτο ἀπόκειται ἡμῖν ἡ ἔρευνα καὶ σπουδὴ τῆς *ἐξελίξεως* ἢ ἀναπτύξεως τῶν ὄντων καὶ τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ συγκριτικὴ φυσιολογία αὐτῶν.

Ἐκ τῆς συγκριτικῆς σπουδῆς τῆς ἐμβρυολογίας καὶ τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως προκύπτει τὸ θεμελιῶδες τοῦτο γεγονός, ὅτι ἡ *εἰδίκευσις* τῶν ὀργάνων τῶν ὄντων, εἰς ἃ ἀνταποκρίνονται αἱ εἰδικαὶ λειτουργίαι, λαμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάνει χώραν βαθμηδόν. Ὅσον κατώτερον ἐν τῇ ζωολογικῇ κλίμακι κεῖται τὸ ζωϊκὸν ὄν, τοσοῦτον ἡ συγχώνευσις τῶν ὀργάνων καὶ ἑπομένως τῶν λειτουργιῶν εἶνε πληρεστέρα. Εἰς τὰ μονοκύτταρα ζῶα τὸ πρωτόπλασμα χρησιμεύει διὰ τὴν πέψιν καὶ διὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ διὰ τὴν γένεσινκαὶ διὰ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κίνησιν. Εἰς τὰ ἐγχυματικὰ ζωίδια, τὰ κοράλλια, τοὺς πολύποδας, τοὺς σπόγγους κτλ. *εἰδικὸς* ἱστὸς διὰ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κίνησιν, ἤτοι νευρικὸς καὶ μυικὸς ἱστὸς δὲν ὑφίσταται· ἐν τούτοις τὰ ζῶα ταῦτα εἰσὶν εὐαίσθητα εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις καὶ κινοῦνται καὶ ἐκλέγουσι τὴν τροφὴν αὐτῶν. Ἤδη εἰς τοὺς *πολύποδας*, π. χ. τὴν σχεδὸν μικροσκοπικὴν *ὕδραν τῶν γλυκέων ὑδάτων* (Süssvasser-Polyp) τὴν συνισταμένην ἐξ ἀθροίσματος πολλῶν κυττάρων παρατηρεῖται εἰδίκευσίς τις ὀργάνων.

(ΕΙΚΩΝ 6)

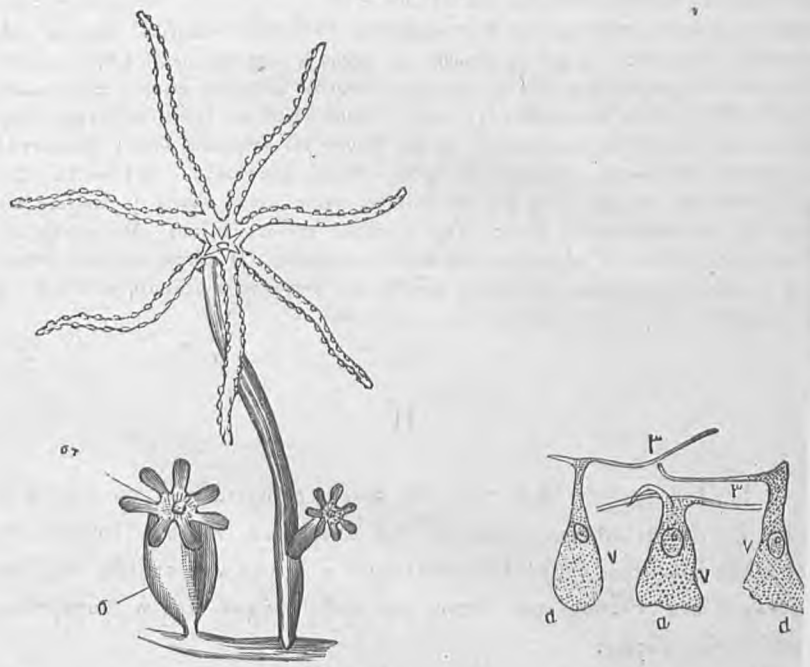

Κατὰ (*E. Haeckel*). *Δύο Ὕδραι.* Ἡ ἀριστερὰ ἐν θέσει συστολῆς, ἡ δεξιὰ ἐν διαστολῇ. σ=σῶμα. —στ=στεφάνη ἀποτελουμένη ἐκ 4—8 νημάτων εὐαισθήτων προωρισμένων καὶ πρὸς σύλληψιν τῆς τροφῆς· εἰς τὸ κέντρον τῆς στεφάνης ὑπάρχει ὀπὴ ἄγουσ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ ζώου, ἔνθα γίνεται ἡ πέψις τῶν τροφῶν· ἡ ὀπὴ ἐπέχει τύπον στόματος.

α, α, α, = τρία νευρομυϊκὰ κύτταρα ἀνήκοντα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τοῦ πολύποδος.—μ = τὸ *ἐσωτερικὸν ἥμισυ* τοῦ κυττάρου ἀπολῆγον εἰς μίαν ἢ πλείονας λεπτὰς προβολὰς κυκλοειδῶς διηκούσας μεταξὺ τῶν δύο στρωμάτων καὶ διὰ τῆς συστολῆς αὐτῶν δίκην μυϊκῶν ἰνῶν τὴν ὅλην συστολὴν τοῦ σώματος τοῦ ζώου ἀπεργαζομένας, διὸ καὶ λέγεται *μυϊκόν*.—ν=τὸ *ἐξωτερικὸν ἥμισυ*, τὸ εὐαίσθητον εἰς τὰς ἐντυπώσεις, διὸ καὶ *νευρικὸν* ἐκλήθη.

Τὸ μικροσκοπικὸν τοῦτο ὄν, οὗ τὸ σῶμα ἔχει περίπου σχῆμα φιάλης, συνίσταται ἐκ δύο φύλλων ἢ στρωμάτων κυττάρων· τὸ ἐσωτερικὸν στρῶμα ἐμπερικλεῖον ἐπιμήκη κοιλότητα καὶ περιβαλλόμενον πανταχόθεν στενῶς ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ συνίσταται ἐκ κυττάρων, ὧν ἡ λειτουργία εἶνε ὅλως διάφορος τῶν κυττάρων τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος. Τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ κύτταρα ἐκπληροῦσι φυτικὴν λειτουργίαν, ἤτοι τὴν τῆς πέψεως καὶ ἐναλλαγῆς τῶν στοιχείων, διὸ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ κοιλότης ἐπέχει τόπον πεπτικοῦ σωλῆνος, ἐνῷ τὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος κύτταρα διὰ τὴν αἴσθησιν καὶ κίνησιν χρησιμεύουσι. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἕκαστον τῶν τελευταίων τούτων κατὰ μὲν τὸ ἐξωτερικὸν ἥμισυ, τὸ καὶ πυρηνοφόρον, χρησιμεύει διὰ τὴν αἴσθησιν (ν), κατὰ δὲ τὸ ἐσωτερικὸν ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ κυττάρου, τὸ καὶ εἰς νηματοειδεῖς προβολὰς ἀπολῆγον, ἐπέχει τόπον μυϊκοῦ κυττάρου (μ) καὶ διενεργεῖται οὕτω διὰ τῆς συστολῆς τοῦ μέρους τούτου ἁπάντων τῶν κυττάρων ἡ κίνησις τοῦ ὅλου ζώου. Διὰ τὴν διπλῆν ταύτην λειτουργίαν τὰ κύτταρα ταῦτα ὀρθῶς ὠνόμασαν *νευρο-μυϊκά*.

Οὕτως ἡ ἕδρα τῆς ψυχῆς εἰς τὸν ἡμέτερον τοῦτον πολύποδα εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τῶν κυττάρων αὐτοῦ, καθὸ ὄντων ὀργάνων *ψυχικῶν* φαινομένων, οἷα εἶνε τὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ κινήσεως. Τὰ νευρομυϊκὰ δὲ ταῦτα κύτταρα δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὁ στοιχειωδέστερος *τύπος* ψυχικῆς συσκευῆς, ἥτις εἰς τὰ τελειότερα τῶν ὄντων καθίσταται λίαν πολυπλοκωτέρα, τῶν μυϊκῶν κυττάρων ἀποτελούντων εἰδικὸν πλέον καὶ κεχωρισμένον σύστημα ἱστῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ (μυϊκὸν σύστημα), ἀλλὰ πάντοτε στενῶς διὰ μέσου τῶν νεύρων μετὰ τῶν νευρικῶν κυττάρων συνεχομένων, (1) τούτων δὲ ἐπίσης εἰς τὰ τελειότερα

(1) *Σημ.* Κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἱστιολογίαν τὸ μυϊκὸν κύτταρον ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ νευρικὸν κύτταρον τὸ ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ καὶ τῷ ἐγκεφάλῳ εὑρισκόμενον καὶ μετὰ τῶν μυϊκῶν κυττάρων συνεχόμενον διὰ τῆς νευρικῆς ἰνός, δέον νὰ θεωρῶνται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ὄντων ἀποτελούντων ἴδιον σύστημα (τὸ νευρικὸν σύστημα), ὅπερ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀφικνεῖται εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν πλέον τῆς τελειότητος, τῶν νευρικῶν κυττάρων αὐτοῦ ὁλονὲν εἰδικευομένων ἐν ταῖς λειτουργίαις αὐτῶν (κύτταρα τῶν αἰσθητηρίων, τῆς γενικῆς αἰσθήσεως, τῆς κινήσεως κτλ.), ὡς κατὰ τὸν νόμον τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως *εἰδικεύθησαν* τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος προελθόντα ἐκ τῆς μεταβολῆς ἑνὸς ἀρχικοῦ πρωτοπλάσματος διὰ τῆς βαθμιαίας ἐπὶ αἰῶνας *προσοικειώσεως* (adaptation) αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς ἔξω φύσεως, καὶ τὴν ὁποίαν μεταβολὴν βλέπομεν καὶ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν βαθμηδὸν ἀνερχόμενοι τὴν ζωολογικὴν κλίμακα ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀτελεστάτων ζωϊδίων ἀρχόμενοι καὶ προχωροῦντες πρὸς τὰ τελειότερα.

Διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τελειότερα ζῶα λέγομεν ὅτι ἕδρα ἢ ὄργανον τῆς ψυχῆς εἶνε ὁ ἐγκέφαλος· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ *νευρομυϊκὰ κύτταρα* τοῦ πολύποδος, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸν στοιχειώδη ἐγκέφαλον αὐτοῦ δέον ὅπως θεωρηθῶσιν ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, διότι *ἡ αἴσθησις* τοῦ πολύποδος, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν στοιχειώδη αὐτῆς μορφήν, εἶνε *ψυχικὸν* φαινόμενον.

§ 2. Εἴδη τινὰ *Μεδουσῶν* γεννῶνται κατ' εὐθεῖαν ἐκ θαλασσίων πολυπόδων, τὰ δὲ ὡὰ τῶν Μεδουσῶν τούτων μεταμορφοῦνται πάλιν εἰς πολύποδας. Οἱ θαλάσσιοι π. χ. πολύποδες τοῦ γένους Corymorpha ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης· ἐκ τούτων ἀποσπῶνται ἐκφύματα, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται εἰς Μεδούσας ἐλευθέρως ἐπιπλεούσας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, αἵτινες διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν γεννητόρων αὐτῶν πολυπόδων, διότι ἔχουσι κεχωρισμένον τὸν συσταλτικὸν ἢ μυϊκὸν ἱστὸν ἀπὸ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων συνισταμένων ἐξ *ἁπτικῶν* τινῶν μόνον ὀργάνων καὶ *ὀφθαλμῶν*. Ἡ εἰδίκευσις τοῦ ἱστοῦ ἐνταῦθα προὐχώρησεν ἔν ἔτι βῆμα.

Ἐν τῇ πλουσίᾳ εἰς εἴδη κλάσει τῶν *Ὑδρομεδουσῶν* ἀπαντῶμεν καὶ τὸ θαυμάσιον εἶδος τῶν *Σιφωνοφόρων*, (1) τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ

ὡς ἀποτελοῦντα ἓν *νευρομυϊκὸν κύτταρον*, ὅμοιον τῷ τοῦ πολύποδος, περὶ οὗ ὁ λόγος, ὡς ἡ φιλοσοφικὴ ἀνατομία τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου θεωρεῖ ὡς σπονδύλους.

1) *Perrier*: Colonies animales σελ. 248 καὶ ἑφεξῆς· ὡς καὶ Haeckel loc. cit. σελ. 173.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄθροισμα, ἀποικία, εἴδους Μεδουσῶν παρομοίων πρὸς ἐκείνας, ἃς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, αἵτινες αὐτοτελεῖς καὶ μεμονωμένως ζῶσιν ἀποτελοῦσαι ἀνεξάρτητον προσωπικότητα. Ὁ καταμερισμὸς τῶν φυσιολογικῶν ἐργασιῶν ἐνταῦθα εἶνε ἔτι μᾶλλον προκεχωρημένος· ἄτομά τινα τῆς ἀποικίας ταύτης φροντίζουσι διὰ τὴν λῆψιν τῆς τροφῆς καὶ τὴν πέψιν αὐτῆς· ἄλλα παραλαμβάνουσι τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἔξω κόσμου (αἰσθητήρια ὄργανα)· ἄλλα χρησιμεύουσιν ὡς ἀσκοὶ διὰ τὴν ἐπίπλευσιν ἐπὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ὅλου ζώου· ἄλλα πρὸς παραγωγὴν ὠῶν κ.τ.λ. πάντα δὲ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ ὅλου ζώου κυρίως εἰσὶν Μέδουσαι λαβοῦσαι ἰδιάζουσαν ἀνατομικὴν μορφὴν καὶ μᾶλλον περιωρισμένην καὶ εἰδικὴν λειτουργίαν ἀπεργαζόμεναι, ἀπεκδυθεῖσαι δὲ ἀριθμοῦ τινὸς ἄλλων λειτουργιῶν. Τὸ ὅλον ζῶον ἐνταῦθα ἀπαρτίζεται οὕτω ἐκ μερικῶν ἀτομικοτήτων μὴ δυναμένων πλέον ἐκτὸς τοῦ ὅλου ζώου αὐθυπάρκτως νὰ ζῶσι, διότι αἱ ἀτομικότητες εἰδικεύθησαν εἰς ὄργανα πλέον (αἰσθήσεως, κινήσεως, πέψεως κ.τ.λ.), ἐνῷ τοὐναντίον συμβαίνει εἰς τὰ ὀλίγον κατώτερον ἐν τῇ ζωολογικῇ κλίμακι ἱστάμενα ὄντα, εἷς τινας πολύποδας π. χ., εἰς τὴν *Ὕδραν*, περὶ ἧς ἐν ἀρχῇ ἐγένετο λόγος (Εἰκ. 6). Παρὰ τούτοις τὰ ἄτομα καὶ ἂν ἀποχωρισθῶσι τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ δύνανται νὰ ζῶσι καὶ νὰ ἀναπτυχθῶσι πάλιν εἶτα εἰς ὁλόκληρον ὀργανισμόν, διότι ἕκαστον ἄτομον αὐτῶν ἐκπληροῖ ἁπάσας τὰς λειτουργίας πέψεως, αἰσθήσεως, κινήσεως ταὐτοχρόνως πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς, δὲν ἐγένετο τοιαύτη εἰδίκευσις ὀργανική. Οὕτω τὸ *σύνολον* τοῦ ἐν λόγῳ Σιφωνοφόρου ἀποτελεῖ ἴδιον ζῶντα ὀργανισμόν, ἰδίαν ἀτομικότητα προκύπτουσαν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως καὶ συνεργασίας ὅλων τῶν κατὰ μέρος ἀτομικοτήτων· ἔχει τὴν ἑαυτοῦ προσωπικότητα καὶ βούλησιν, ὡς πᾶν ζῶον, καὶ κέκτηται *ἑνότητα* ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ κατὰ τὸν βίον.

Σαφέστερον δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης τῶν μερικῶν ὀργανισμῶν, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τὸ ὅλον *Σιφωνοφόρον*, ἐὰν φαντασθῇ, ὅτι ἐν κοινωνίᾳ τινὶ ἀνθρώπων ἅπαντα τὰ ἄτομα αὐτῆς εἰσὶ προσκεκολλημένα καὶ ἀδιασπάστως συνηνωμένα σωματικῶς πρὸς ἄλληλα. Ἕκαστον ἄτομον θὰ αἰσθάνηται, θὰ τρώγῃ, θὰ σκέπτηται καὶ θὰ κινῆται ἐντὸς στενοῦ ὁρίου ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, θὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προσωπικότητα, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ *ψυχήν*, ἀλλὰ ταὐτοχρόνως *ὅλη ἡ κοινωνία ὁμοῦ*, ἧς τὸ ἄτομον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον μέρος, θὰ ἔχῃ ἴδιον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ἐνεργεῖν, τοῦ δρᾶν καὶ ἐκπληροῦν καθήκοντα πρὸς τὸ συμφέρον ἑαυτῆς ὡς τι συνόλου, θὰ ἔχῃ ἰδίαν ὅλως προσωπικότητα καὶ φυσιογνωμίαν, *ἰδίαν ψυχὴν* καὶ ἑνότητα, ἥτις ἐστὶ τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν *ψυχῶν* τῶν κατὰ μέρος ἀτόμων. «Καὶ μὴ δὲν ὁμιλοῦμεν, λέγει ὁ Hæckel, περὶ *ἐθνικοῦ αἰσθήματος*, *ἐθνικῆς θελήσεως*, *ἐθνικοῦ πνεύματος* καὶ δὲν γνωρίζομεν ἐκ χιλιάδων παραδειγμάτων τῆς ἱστορίας πῶς ἡ *λαϊκὴ αὕτη ψυχή*, τὸ *ἐθνικὸν τοῦτο πνεῦμα* σκέπτεται, αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ ὡς εἷς ἄνθρωπος;»

Οὕτω κατ' ἀναλογίαν δέον νὰ φαντασθῶμεν τὴν γενικὴν *ψυχὴν* τοῦ ἡμετέρου Σιφωνοφόρου, ὡς ἄλλως καὶ παντὸς ὄντος, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὡς τι ἴδιον δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ὑπάρχει μόνον ἡ ταὐτόχρονος συνεργασία τῶν μερικῶν ψυχῶν τῶν κατὰ μέρος ὀργανισμῶν τοῦ ὅλου ζώου τῶν συνεχομένων στενῶς πρὸς ἀλλήλους ἀνατομικῶς καὶ λειτουργικῶς καὶ ἐργαζομένων ταὐτοχρόνως διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἐξ ἧς συνεργασίας προκύπτει ἡ ἑνότης καὶ ἡ προσωπικότης.

§ 3. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἀνωτέροις ζώοις ὅμως, ὧν ὁ ὀργανισμὸς ἄλλως συνίσταται ἐπίσης ἐξ ἀναλόγου, ὡς τὰ Σιφωνοφόρα, ἀποικίας ἐκ κυττάρων ἢ ἀνατομικῶν ἀτομικοτήτων, πλειότερον εἰδικευθέντων, τὰ κύτταρα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου, εἰσὶν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουσι τὴν *ἑνότητα τῆς ἐνεργείας* τῆς ὅλης κοινωνίας τῶν κυττάρων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν λειτουργίαν τῆς γενικῆς διευθύνσεως αὐτοῦ· διὸ τὰ μέχρι τούτου τοῦ βαθμοῦ εἰδικευθέντα ταῦτα ἐγκεφαλικὰ κύτταρα θεωροῦμεν ὡς κατ' ἐξοχὴν κύτταρα *ψυχῆς* ἢ *ψυχοκύτταρα*—seelenzellen—κατὰ Haeckel, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τούτων ἔλαβε χώραν συνεπείᾳ τῆς βαθμιαίας συγκεντρώσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν λειτουργιῶν κατὰ τὴν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων ἐξέλιξιν τῶν ὄντων, ὅτι ἡ ἀριστοκρατική, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἐξευγενισθεῖσα φυλὴ αὐτῶν κατάγεται ἐξ ἀσήμων καὶ ταπεινῶν προγόνων, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται καὶ οἱ λοιποὶ ἱστοὶ τοῦ σώματος ἡμῶν, διότι τὰ ἐγκεφαλικὰ ταῦτα κύτταρα, ὡς καὶ ὅλον ἐν γένει τὸ νευρικὸν σύστημα, δι' ὧν ἐκδηλοῦνται τὰ ἀνώτατα *ψυχικὰ* φαινόμενα, οἷον τὰ τῆς *συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου*, ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐμβρυολογίας ἀποδεικνύει ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γεννῶνται ἐκ τῶν κυττάρων τοῦ ἐξωτερικοῦ βλαστοδέρματος τοῦ ὠοῦ, καὶ ὅτι τέλος ἅπαντα ἐν γένει τὰ κύτταρα τοῦ ὀργανισμοῦ, οἷον τὰ τῶν ὀστῶν, τοῦ δέρματος, τοῦ ἥπατος κ.τ.λ. κέκτηνται μέχρι βαθμοῦ τινος ἰδίαν ὅλως καὶ ἀνεξάρτητον αἰσθητικότητα, κινητικότητα καὶ αὐθύπαρκτον ζωήν, ἤτοι ἔχουσι στοιχειώδη τινὰ *ψυχήν*, ἀνάλογον τῆς ὁποίας ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς κατωτάτοις τῶν ὄντων τῶν ἀποτελούντων, ὡς εἴδομεν, ἰδίαν προσωπικότητα.

Οὕτω αἱ ἀνώτεραι ψυχικαὶ ἰδιότητες δὲν εἰσέβαλον αἴφνης οὐρανόθεν ἢ ἀλλαχόθεν ἐντὸς τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ προέκυψαν βαθμηδὸν τελειοποιηθεῖσαι καὶ ἐξιχθεῖσαι εἰς τὴν ἀνωτάτην ταύτην βαθμίδα ἐκ κατωτέρων στοιχειωδεστέρων ἰδιοτήτων τῶν κατωτέρας ἀξίας κυττάρων τοῦ λοιποῦ νευρικοῦ συστήματος· ταῦτα δὲ πάλιν προέκυψαν ἐξ ἄλλων κυττάρων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐχόντων ἔτι ὑποδεεστέρας ἀξίας ἰδιότητας, καὶ οὕτω φθάνομεν μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ ὠαρίου, ἐξ οὗ παρήχθησαν πάντα τὰ εἴδη τῶν κυττάρων τοῦ ὀργανισμοῦ. Εἰς τὰ ἀτελέστατα τῶν ὄντων τὰ ἐξ ἑνὸς μόνου κυττάρου ἢ καὶ πλειοτέρων συνιστάμενα τὸ πρωτόπλασμα συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ, ὡς εἴδομεν, ἁπάσας τὰς ἰδιότητας ἑνὸς ὀργανισμοῦ, ἤτοι τὴν πέψιν, τὴν ἀναπνοήν, τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κίνησιν ἢ συσταλτικότητα· εἰς ὀλίγον δὲ ἀνωτέραν βαθμίδα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ συσταλτικὴ αὕτη ἰδιότης καὶ ἡ αἴσθησις ἢ τὸ *εὐδιεγέρσιμον* περιορίζεται εἰς ὡρισμένα σημεῖα συνεχῆ τοῦ πρωτοπλάσματος, εἰς τρόπον ὥστε διὰ τοῦ χρόνου τελειοποιεῖται ἡ συσταλτικὴ αὕτη ἰδιότης μορίων τινῶν τοῦ πρωτοπλάσματος, κατὰ νόμον δὲ βιολογικὸν πάντοτε ἐπέρχονται *μεταβολαὶ ἐν τῇ ὑφῇ* τῆς ζώσης ὕλης, (1) ὅταν αἱ αὐταὶ ἐνέργειαι ἐπὶ τῶν αὐτῶν σημείων δρῶσιν, ὥστε τὸ τροποποιηθὲν μέρος τοῦ πρωτοπλάσματος θὰ καταστα θῇ συσταλτικώτερον ἢ τὸ ἀρχικὸν πρωτόπλασμα, ἐξ οὗ προέρχεται· εἶτα πολλαπλασιαζομένων τῶν κυττάρων νέα τινα κύτταρα θὰ κληρονομήσωσι τὴν ἰδιάζουσαν ταύτην συσταλτικὴν ἰδιότητα, ἐν ἄλλαις λέξεσι θὰ παραχθῇ σύστημα νέον ἐκ *μυϊκῶν* κυττάρων μᾶλλον εὐαίσθητον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ ἐξασφαλίζον κάλλιον τὴν ζωὴν τοῦ ζώου ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις. Εἴδομεν εἰς τὴν περιγραφεῖσαν *ὕδραν* ἡμῶν

(1) Bastian loc. cit· σελ. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(Εἰκ.6) ὅτι τὰ μυϊκὰ κύτταρα ἀπετέλεσαν ἤδη ἴδιον σύστημα ἢ στρῶμα κυττάρων, καὶ ὅτι μέρος τοῦ σώματος αὐτῶν ἤρξατο νὰ προσλαμβάνῃ καὶ νευρικὰς ἰδιότητας, ἤτοι μέρος τοῦ πρωτοπλάσματος νὰ καθίσταται ἔτι εὐαισθητότερον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς, ἢ ὅπερ ταὐτὸν εἰς λεπτοτέρας δονήσεις τοῦ πέριξ κόσμου. Κατὰ τὸν αὐτὸν τφόντι τρόπον καὶ διὰ τὸν αὐτὸν βιολογικὸν νόμον παράγεται ἐκ τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ὁ νευρικὸς ἱστός, καθ' ὃν καὶ ὁ μυϊκός, συλλαμβάνομεν δὲ ἐπ' αὐτοφώρῳ, οὕτως εἰπεῖν, τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς γενέσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος εἰς τὰ κύτταρα τῶν ὄντων, ὡς π. χ. εἰς τὴν Ὕδραν (Εἰκ. 6), εἰδικευομένου ὁλονὲν τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοπλάσματος ἐν τῇ ὑφῇ αὐτοῦ.

Εἰς τὸν γενικὸν καὶ θεμελιώδη τοῦτον νόμον τῆς ἐξελίξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ὀργανισμῶν ὑπάγεται καὶ ἡ ἐξέλιξις καὶ τελειοποίησις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅπερ μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ ἑνὸς ὄντος. Ἡ τελειοποίησις δὲ αὕτη τοῦ νευρικοῦ συστήματος εἶνε ἀκριβῶς ἐκείνη, ἥτις κυρίως ἀποτελεῖ καὶ καθορίζει τὴν *ἱεραρχίαν* ἐν τῇ ζωολογικῇ τάξει τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων. Ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς τελειότητος ἑνὸς ὄντος, ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν τελειοποίησιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος αὐτοῦ, διὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς τελειότερον ὄν, καθὸ ἔχων τὸ τελειότερον καὶ πολυπλοκώτερον νευρικὸν σύστημα.

II

§ 1. Ἡ ἱστορία τφόντι τῆς ἐξελίξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἐπίτομος, οὕτως εἰπεῖν, ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος ὅλων τῶν ὄντων ὁμοῦ. Ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς περιλαμβάνει ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀπείρως σμικρῷ ἁπάσας τὰς φάσεις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἵτινες ἀντιπροσωπεύονται χωριστὰ ἐν ταῖς διαφόροις κλάσεσι τῶν ὄντων. Ἐν τῇ τάξει π. χ. Μεδουσῶν τινων, ἢ τῶν ἀτελεστέρων *μαλακίων* (οἷον Βραχιονοπόδων, Χιτωνωτῶν κτλ.), τῇ στερουμένῃ συνήθως *εἰδικῶν* αἰσθητηρίων κέντρων, τὸ νευρικὸν σύστημα συνίσταται μόνον ἐξ ἑνὸς ἢ πλειοτέρων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γαγγλίων (1) (ὅρα Εἰκ. 7) διεσπαρμένων ἐν τῷ σώματι. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἀναλογεῖ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ *Συμπαθητικὸν γαγγλιακὸν* σύστημα (ὅρα Εἰκ. 10 ἐν *11*), ὅπερ ἐφορεύει μόνον εἰς τὴν φυτικὴν ἢ ὀργανικὴν ζωὴν τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, διὸ καὶ τὰ γάγγλια ἢ τὰ κέντρα τοῦ τοιούτου νευρικοῦ συστήματος καλοῦνται *Κέντρα ὀργανικὰ* παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

Τὰ δὲ *Αἰσθητηριακὰ κέντρα* τοῦ ἀνθρώπου (γάγγλια τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ *βασικὰ* γάγγλια (ὅρα Εἰκ. 10 ἐν 7 8, καὶ *10*) ἀναλογοῦσι εἰς τὸ ὅλον νευρικὸν σύστημα τῶν τελειοτέρων *Μαλακίων* (γαστερόποδα, κεφαλόποδα κτλ.), τῶν *Σκωλήκων* καὶ *Ἀρθροπόδων* (μυριόποδα, ὀστρακόδερμα, ἀραχνοειδῆ, ἔντομα· ὅρα Εἰκ. 8 καὶ 9). Ἡ τάξις αὕτη τῶν Ἀσπονδύλων στερεῖται τοῦ ὅ,τι καλοῦμεν *κυρίως ἐγκέφαλον* (τὰ ἡμισφαίρια), κέκτηται δὲ μόνον αἰσθητικῶν κέντρων (*Εἰκ.* 8 καὶ 9 ἐν *γε* καὶ *γυ*) πλὴν τῶν ἄλλων θωρακικῶν γαγγλίων τῶν διὰ τὴν ὀργανικὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀντανακλαστικὰς πράξεις προωρισμένων (γθ', $\gamma\theta^2$ κτλ.).

Καὶ τέλος τὰ *Κέντρα τῆς Ἰδεοποιήσεως* (Centres d'Idéation) ἁπαντῶσιν εἰς τὰ ἔτι τελειότερα ὄντα τὰ *Σπονδυλωτά*, καὶ ἀποτελοῦσι τὸν *κυρίως ἐγκέφαλον* (τὰ ἡμισφαίρια), μορφολογικῶς καὶ λειτουργικῶς ὄντα ἀτελέστερον εἰς τὰ κατώτερα εἴδη τῆς τάξεως ταύτης, βαθμηδὸν δὲ καὶ οὐχὶ ἀποτόμως βαίνοντα τελειοποιούμενον ἀπὸ τῶν Ἰχθύων, τῶν Ἀμφιβίων, τῶν Ἑρπετῶν, τῶν Πτηνῶν καὶ τῶν Μαστοφόρων μέχρι τοῦ Ἀνθρώπου, παρ' ᾧ ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις αὕτη τοῦ ἐγκεφάλου ἀφικνεῖται εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν, (ὅρα *Εἰκόνας* 13—22).

Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι τὸ ἓν καὶ μοναδικὸν γάγγλιον ἢ ἓν ἐκ τῶν πλειοτέρων γαγγλίων τῶν προειρημένων ἀτελῶν ὄντων, πλὴν τῶν λειτουργιῶν ἢ ἰδιοτήτων αὐτοῦ ὀργανικῆς φύσεως, ἐνέχει βαθμόν τινα καὶ ὑψηλοτέρας ἰδιότητος, ἤτοι *αἰσθήσεως*, ἀντιλήψεως δηλαδὴ τῆς ἐντυπώσεως, (αἴσθησις ἀφῆς ἢ φωτός), ἰδιότητος, ἧς στερεῖται τὸ γάγγλιον τοῦ Συμπαθητικοῦ συστήματος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ προωρισμένον μόνον διὰ φυτικὴν ἢ ὀργανικὴν λειτουργίαν· τὸν λόγον ἄλλως τοῦ γεγονότος τούτου θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω ῥηθησομένοις. Ἐν

(1) Bastian : Le cerveau organe de la Pensée Τόμ. I σελ. 56.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄλλαις λέξεσι καὶ τὸ στοιχειωδέστερον γάγγλιον ἑνὸς ἀτελοῦς καὶ ὑποδεεστέρου ὀργανισμοῦ κέκτηται ἐν σπέρματι ἢ ἐν καταστάσει ἴχνους τὴν ὑψηλοτέραν καὶ κατ' ἐξοχὴν *ψυχικὴν* ἰδιότητα, τὴν *αἴσθησιν*, ἣν θὰ ἴδωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σαφῆ καὶ εἰδικῶς ἐντοπιζομένην εἰς τὰ ἀνώτερα κέντρα, εἰς τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια τῶν τελειοτέρων ὄντων καὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω.

(ΕΙΚΩΝ 7)

(*Εἰκὼν* 7. κατὰ Ferrier). *Χιτωνωτὸν* (Ascidien). Γ = τὸ μοναδικὸν γάγγλιον τοῦ ζώου ἀποτελοῦν ὅλον τὸ νευρικὸν σύστημα αὐτοῦ. — ν, ν = νεῦρα ἐκφυόμενα ἐκ τοῦ γαγγλίου πρὸς τὴν περιφέρειαν, κεντρομόλα τε καὶ κεντρόφυγα, τοὐτέστιν αἰσθητικὰ καὶ κινητικά. — σ = σῶμα τοῦ ζώου. — ο = ἀποκριτικὸν στόμιον. — στ = στόμα.—

(ΕΙΚΩΝ 8)

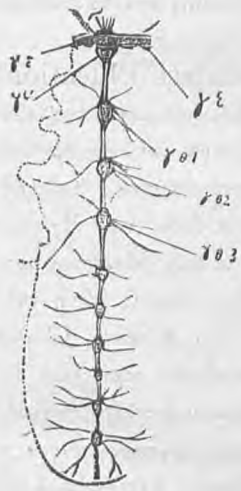

(ΕΙΚΩΝ 9)

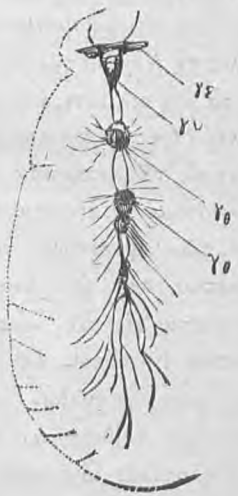

(*Εἰκὼν* 8. Νευρικὸν σύστημα τοῦ *Λευκοῦ μήρμυκος* Ch. Bastian). Ἐνταῦθα τὰ νευρικὰ γάγγλια εἰσὶ πολυάριθμα, ἀλλὰ πρὸς τὴν κεφαλὴν συνεχωνεύθησάν τινα καὶ ἀνέλαβον εἰδικωτέραν λειτουργίαν γενόμενα *κέντρα* αἰσθήσεως τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. γε = γάγγλιον κεφαλικὸν ἢ ἐπιοισοφάγιον, καὶ γυ = γάγγλιον ὑποοισοφάγιον· ἀλλὰ μετέχουσιν ἐνταὐτῷ καὶ ἰδιοτήτων στοιχειώδους φύσεως ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰς τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἀνθρώπου (αἴσθησις, ψυχικὰ φαινόμενα). — $\gamma\theta^1$, $\gamma\theta^2$, $\gamma\theta^3$ = θωρακικὰ γάγγλια ἔχοντα μᾶλλον τῆς ὀργανικῆς ζωῆς λειτουργίας.—

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(*Εἰκὼν* 9. Νευρικὸν σύστημα Κολεοπτέρου ὑδροβίου — Dysticus — κατὰ Ch. Bastian). τὰ γράμματα τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ἐν τῇ *εἰκόνι 8*. ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι πλείονα θωρακικὰ γάγγλια ἐνταῦθα συνεχωνεύθησαν ἀποτελέσαντα ὀλιγώτερα τὸν ἀριθμὸν θωρακικὰ γάγγλια.

Ἐκ παρομοίας ἄλλως συγχωνεύσεως πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἀνατομίαν, ὅτι ἀπετελέσθησαν καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ νωτιαῖος μυελὸς, τὰ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐγκεφάλου γάγγλια ὡς καὶ τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια.

(ΕΙΚΩΝ 10)

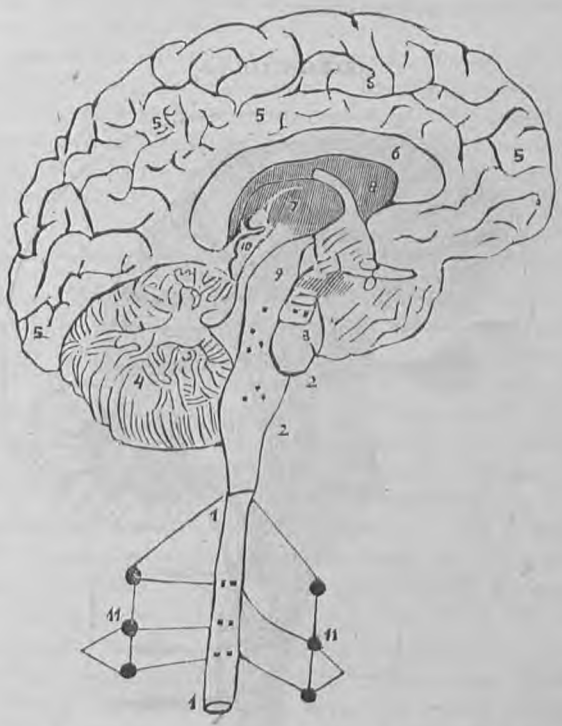

(*Εἰκὼν* 10. Νευρικὸν σύστημα ἀνθρώπου. Τομὴ ἀποχωρίσασα τὰ δύο ἡμισφαίρια μέχρι τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. 1 = νωτιαῖος μυελός. 2 = προμήκης μυελός.— 3 = τομὴ Οὐαρολείου γεφύρας. — 4 = παρεγκεφαλίς. 5,5,5 = ἐγκεφαλικὸν ἡμισφαίριον.— 6 = μεσόλοβον (corps calleux). — 7 = ὀπτικὸς θάλαμος. — 8 = ῥαβδωτὸν σῶμα (corps strié) εἰκονισθὲν ἐπίτηδες ἐν τῇ θέσει τοῦ *διαφανοῦς διαφράγματος*, διότι δὲν εἶνε ὁρατὸν ἐν τῇ τομῇ, ἣν παριστᾷ ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ ἡμισφαιρίου.— 9 = μίσχος ἢ σκέλος τοῦ ἐγκεφάλου.— 10 = τετράλοφον ἢ τετράδυμοι λοφίσκοι — Τὰ 7, 8, καὶ 10 εἶνε τὰ λεγόμενα *βασικὰ γάγγλια* ἢ *αἰσθητηριακὰ κέντρα*, ἔνθα δηλ. ἀφικνοῦνται κατὰ πρῶτον αἱ ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου ἐντυπώσεις, ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ οἱ ἀπόβλου τοῦ σώματος, καὶ λαμβάνει χώραν ἐν αὐταῖς, πλὴν ἀντανακλαστικῶν τινων *κινήσεων*, καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἀτελοῦς καὶ οἱονεὶ ἀκατεργάστου *αἰσθήσεως*, ἀνάλογόν πως τῇ αἰσθήσει τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔνθα ἐπί τινα χρόνον παραμένει πολλάκις ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἀντικειμένου καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ μέσου.

Ἡ κυρίως ὅμως *αἴσθησις*, ἡ *ἀντίληψις* τοῦ ἀντικειμένου, συμβαίνει ἔτι ἀνωτέρω εἰς τὴν φλοιώδη οὐσίαν τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, ἔνθα διαφυλάττεται ἡ ἐντύπωσις ὑπὸ τῶν κυττάρων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα καὶ νὰ ἀναπαραγάγωσιν αὐτὴν ὁποτεδήποτε· ἡ ἐντύπωσις δηλ. γίνεται πλέον *ἰδέα*, *εἰκών*, image. 11 = γάγγλια τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος κατὰ μῆκος καὶ ἑκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης ὡς καὶ εἰς διάφορα μέρη τοῦ ὀργανισμοῦ εὑρισκόμενα.

(ΕΙΚΩΝ 10) (bis)

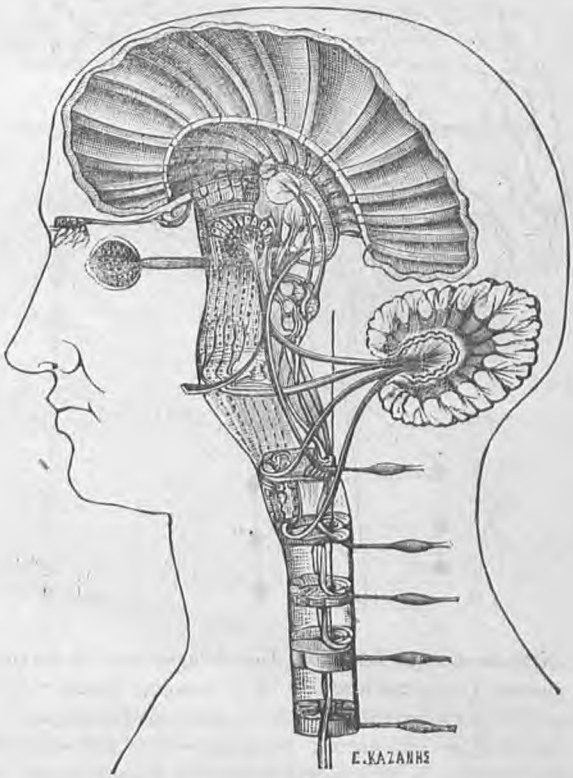

Διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ πολυπλόκου τῆς σχέσεως τῶν διαφόρων κυριωδεστέρων μερῶν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου νευρικοῦ συστήματος, τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ *εἰκόνι* 10, παραθέτομεν ὧδε τὴν προκειμένην εἰκόνα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραλαβόντες αὐτὴν ἐκ τοῦ *Ἀτλαντος* τοῦ συγγράμματος τοῦ J. Luys *περὶ τοῦ Νευρικοῦ Συστήματος*. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐστὶ σχηματικὴ μὲν παράστασις τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου συστήματος, ἀλλὰ *πράγματι* δίδει μίαν ἰδέαν ἀκριβῆ καὶ ἀληθῆ τοῦ συνόλου τῆς ὄψεως αὐτοῦ ὡς ἐν τῇ πραγματικότητι ὑφίσταται, ἀλλ' ἡπλοποιημένης καὶ ἐπὶ τὸ σχηματικώτερον παριστωμένης, ὡς καὶ τῶν σχέσεων καὶ τοῦ συνδέσμου τῶν μερῶν αὐτοῦ πρὸς ἄλληλα. Ἐάν, ὑποθετέον, κατωρθοῦμεν νὰ ἔχωμεν μίαν τοιαύτην τομὴν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ἄξονος, οἵαν παριστᾷ ἡ εἰκὼν ἐνταῦθα, καὶ νὰ ἴδωμεν αὐτὴν εἶτα διὰ τοῦ μικροσκοπίου σαφῶς καὶ καθαρῶς, ἡ ὄψις τῆς εἰκόνος θὰ ἦτο μυριάκις πολυπλοκωτέρα τῆς παρούσης ἐν τοῖς μέρεσιν, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ πάντοτε ὁμοία τῇ παρούσῃ, ἥτις δίδει ὁπωσδήποτε ἰδέαν τινὰ γενικὴν τοῦ εἴδους τῆς ἐγκεφαλικῆς πολυσυνθέτου μηχανῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἕκαστος νῦν ἂς φαντασθῇ, ἀναλογιζόμενος τὰ διλλιώνια διλλιονίων τῶν νευρικῶν κυττάρων καὶ τὰς ἀπείρους λεπτεπιλέπτους νευρικὰς ἴνας, δι' ὧν ταῦτα συνδέονται κατ' ἀδιεξίτητον τρόπον καὶ κατ' ἀπείρους διευθύνσεις, ὁπόσον τῳόντι ἀξιοθαυμάστως πολυσύνθετον καὶ πολύπλοκον μηχανισμὸν ἀποτελεῖ ὁ ἐγκέφαλος μετὰ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, μηχανισμόν, ἱκανὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ πλέον ἀξιοθαύμαστα καὶ πολύπλοκα τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, οἷά εἰσι τὰ πνευματικὰ ἢ ψυχικὰ λεγόμενα φαινόμενα.

Τομὴ κάθετος κατὰ μῆκος τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ἄξονος.

Εἰκὼν 10 (bis) : Τὸ ἀνώτερον μεῖζον τοξοειδὲς καὶ ἀκτινωτὸν τεμάχιον τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ διὰ τῶν ἀριθμῶν 5, 5, 5, εἰκονιζόμενον ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι 10 παριστᾷ τὸ ἐγκεφαλικὸν ἡμισφαίριον. Αἱ ἐκ τῆς περιφερείας αὐτοῦ ἀναχωροῦσαι ἀκτῖνες καὶ συμπίπτουσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν βασικῶν γαγγλίων (ὀπτικοῦ θαλάμου καὶ ραβδωτοῦ σώματος 8 καὶ 7 τῆς εἰκόνος 10) παριστῶσι τὰς νευρικὰς ἴνας, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ λευκὴ μυελώδης οὐσία τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ αἵτινες συνδέουσι τὰ κύτταρα τῆς ἐπιφανείας ἢ φλοιώδους φαιᾶς οὐσίας τῶν ἡμισφαιρίων μετὰ τῶν βασικῶν γαγγλίων καὶ περαιτέρω εἶτα μετὰ τοῦ προμήκους καὶ νωτιαίου μυελοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως.

Τὸ κατώτερον τοξοειδὲς ἢ ἐν εἴδει κόμματος τεμάχιον καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸ ὡοειδὲς παριστῶσι τὰ βηθέντα βασικὰ γάγγλια, ἤτοι τὸ ραβδωτὸν σῶμα καὶ τὸν ὀπτικὸν θάλαμον (8 καὶ 7 τῆς εἰκόνος 10) τὰ ὁποῖα πρὸς τὰ ἄνω συνδέονται μετὰ τοῦ ἡμισφαιρίου καὶ πρὸς τὰ κάτω μετὰ τοῦ προμήκους καὶ νωτιαίου μυελοῦ διὰ ποικίλων τὴν διεύθυνσιν ἰνῶν.

Ἀμέσως κάτωθεν τῶν βασικῶν γαγγλίων κεῖται τὸ *σκέλος* τοῦ ἡμισφαιρίου (9 ἐν τῇ εἰκόνι 10), ὅπερ πρὸς τὰ κάτω ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου ἑτέρου σκέλους ἐνούμενον τὸν *προμήκη μυελὸν* ἐξικνούμενον μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ νωτιαίου μυελοῦ (ὅρα εἰκόνα 10, ἐν 2, 2,). Ἐν τῇ παρούσῃ εἰκόνι τὸ σκέλος μετὰ τοῦ προμήκους μυελοῦ παρίσταται διὰ στικτῶν ἐπιμήκων παραλλήλων γραμμῶν. Ὄπισθεν τοῦ Προμήκους μυελοῦ καὶ κάτωθεν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἡμισφαιρίου κεῖται ἡ *Παρεγκεφαλὶς* (*h* τῆς εἰκόνος 10), ἥτις πρὸς τὰ κάτω συνέχεται διὰ δεσμίδων νευρικῶν ἰνῶν μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν δὲ μετὰ τοῦ Προμήκους μυελοῦ καὶ πρὸς τὰ ἄνω διὰ τοῦ *σκέλους* εἰσχωρεῖ εἰς τὰ ἡμισφαίρια.

Τὸ κατώτερον τεμάχιον παριστᾷ τὸν νωτιαῖον μυελὸν (*1* τῆς εἰκόνος 10) τετμημένον ἐγκαρσίως εἰς παράλληλα τεμάχια ὑπερκείμενα καὶ ἀπέχοντα ἀλλήλων. Ὄπισθεν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ φαίνονται αἱ ὀπίσθιαι ῥίζαι τῶν νεύρων αὐτοῦ, αἵτινες διεξέρχονται διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν σπονδυλικῶν τρημάτων καὶ πρὶν ἡ διανεμηθῶσιν εἰς τὸ σῶμα συναντῶσι τὰ ἐν τῇ εἰκόνι ὡς ἐξωθηκότα σωμάτια παριστώμενα γάγγλια αὐτῶν.

Τὰ γάγγλια τοῦ Συμπαθητικοῦ συστήματος δὲν εἰκονίζονται ἐνταῦθα.

* *
*

§ 2. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκλείων ἐν ἑαυτῷ ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν νευρικῶν συστημάτων ὅλων τῶν κλάσεων τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, ἀπὸ τῶν Μεδουσῶν μέχρι τοῦ Πήθικος· ὡς δὲ εἴδομεν τὰ εἴδη ταῦτα εἰσὶ 4 (1) τὸν ἀριθμόν, ἤτοι :

1ον τὰ Ὀργανικὰ Κέντρα (σύστημα συμπαθητικόν).

2ον τὰ Ἀντανακλαστικὰ Κέντρα (προμήκης καὶ νωτιαῖος μυελός).

3ον τὰ Κέντρα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων (βασικὰ γάγγλια).

4ον τὰ Κέντρα τῆς Ἰδεοποιήσεως (τὰ δύο ἡμισφαίρια τοῦ ἐγκεφάλου).

Εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τελειότερα τῶν ὄντων, ἐν οἷς ἅπαντα ὁμοῦ τὰ συστήματα ταῦτα συνυπάρχουσιν, ἡ σχέσις τῶν κέντρων τούτων εἶνε λίαν στενή, τηρεῖται δὲ πάντοτε ἡ ἱεραρχία καὶ αὐστηρὰ πειθαρχία κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, τῶν *Ὀργανικῶν* κέντρων δεσποζομένων ὑπὸ τῶν *Ἀντανακλαστικῶν*, τούτων ὑπὸ τῶν *Αἰσθητηριακῶν* καὶ τούτων τέλος ὑπὸ τῶν τῆς *Ἰδεοποιήσεως*, τοῦ κυρίως ἐγκεφάλου, διὸ καὶ ἡ μόνιμος ἢ προσωρινὴ διάσπασις καὶ διατάραξις τῆς σχέσεως αὐτῶν ἡ συνεπείᾳ παθολογικῆς βλάβης προξενουμένη παρέχει ἡμῖν τὸ φαινόμενον τοσούτων ποικίλων νευρικῶν ἢ ψυχικῶν φαινομένων πολλάκις τὴν ἔκπληξιν ἡμῶν διεγειρόντων.

Ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν ἀλληλένδετον σχέσιν καὶ τὴν αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἕκαστον τῶν κέντρων τούτων τηρεῖ καὶ βαθμόν τινα ἀνεξαρτησίας, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ἀνθρώπων, ἔνθα καίτοι τὰ ἄτομα καὶ αἱ ὑποδεέστεραι ἀρχαὶ ὑπείκουσιν ἱεραρχικῶς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, ἐν τούτοις ἕκαστον ἄτομον καὶ ἀρχὴ κέκτηται βαθμόν τινα ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτενεργείας.

Τὸ ἰδεῶδες κοινωνίας τινὸς θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, ἐάν ποτε κατωρθοῦτο, ὥστε ὁ μηχανισμὸς αὐτῆς νὰ λειτουργῇ μετὰ τοιαύτης κανονικότητος καὶ ἰσορροπίας τῶν ἐξουσιῶν καὶ αὐστηρᾶς τηρήσεως τῆς ἱεραρχίας, μεθ' οἵας λειτουργεῖ ὑγιὲς τελειοποιηθὲν νευρικὸν σύστημα.

---

(1) Maudsley. Physiol. de l' esprit. σελ. 102.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 3. Ὅτι τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς γονιμοποιήσεως τοῦ ὠαρίου μέχρι τῆς τελείας ἀναπτύξεως αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἀναπαριστᾷ ἅπαντας ἐν περιλήψει τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐξελίξεως τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν λοιπῶν ὄντων, τοῦτο καλῶς διδάσκει ἡ ἐμβρυολογία αὐτοῦ. Ἐν ἀρχῇ τὸ ὠάριον τοῦ ἀνθρώπου οὐδόλως διαφέρει τοῦ ὠαρίου ἄλλου ζώου. Ἔχων τις ὑπ' ὄψιν δύο τοιαῦτα ὠάρια, δὲν δύναται ν' ἀποφανθῇ, ὡς εἶπε συγγραφεύς τις, ποῖον θὰ γείνῃ Σωκράτης καὶ ποῖον Ἱπποπόταμος. Τὸ ὠάριον τοῦτο *ψυχικῶς* καὶ *οργανικῶς* οὐδόλως εἶνε ἀνώτερον τῶν μονοκυττάρων ἐκείνων ὄντων, τὰ ὁποῖα ἀπηντήσαμεν ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμίδι. Μετὰ ταῦτα ὅταν βαθμηδὸν ἄρχηται ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ ὠαρίου καὶ μετέπειτα δὲ ἡ *εἰδίκευσις* τῶν ἱστῶν καὶ ὀργάνων, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον τοῦτο ὠάριον ἀνέρχεται ἡρέμα τὴν ζωολογικὴν κλίμακα, ἐν φάσει τινὶ ἀναπτύξεως ὁμοιάζον πρὸς τὴν κλάσιν τῶν Πολυπόδων, εἶτα τὴν τῶν Σκωλήκων, καὶ μεταβαῖνον βαθμηδὸν εἰς τὴν κλάσιν τῶν Σπονδυλωτῶν τῶν ἄνευ κρανίου (τύπος *Ἀμφίοξος*, amphioxus), εἶτα ὁμοιάζον τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἰχθύων, εἶτα βαθμηδὸν τὸν τῶν ἀνωτέρων ἔτι σπονδυλωτῶν (1). Ὅσον δὲ κατὰ τὸ γένος καὶ εἶδος συγγενῆ εἶνε τὰ ὄντα, τόσον δυσκολωτέρα καὶ ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐμβρύων αὐτῶν ἐξεταζομένων ἐν τῇ μικροτέρᾳ ἡλικίᾳ τῆς ἐμβρυακῆς ζωῆς· ἡ διάκρισις αὕτη εὐκολωτέρα ἐστίν, ὅσῳ πλειότερον τὰ ἔμβρυα ἔχουσι προχωρήσει πρὸς τὴν ὥριμον ἡλικίαν αὐτῶν.

Τὰς αὐτὰς φάσεις διέρχεται καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἓν μέρος τούτου ἀποτελεῖται ἐκ γαγγλίων διεσπαρμένων καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ὡς εἰς τὰ κατώτερα ζῶα, καὶ κατὰ σειρὰν τεταγμένων κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης (συμπαθητικὸν σύστημα)· ἄλλο μέρος ἀποτελεῖ τὸν νωτιαῖον μυελόν, ὅστις κυρίως δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς συγχώνευσις τοιούτων γαγγλίων πολυπλοκωτέραν ἐργασίαν ἐκτελούντων, καθὸ *εἰδικευθέντων* διὰ ζωϊκωτέραν ἢ ψυχικωτέραν, οὕτως εἰπεῖν, λειτουργίαν. Εἶτα δὲ κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ἐμφανίζονται ἐξογκώσεις τινὲς κυστοειδεῖς, αἵτινες βαθμηδὸν ἀναπτύσσονται περαιτέρω εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου, ὅστις δέον

(1) E. Haeckel : Anthropogénie, σελ. 254.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπίσης νὰ θεωρῆται ὡς συνιστάμενος ἐκ συγχωνεύσεως μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ γαγγλίων, *εἰδικευθέντων* πλειότερον, ὡς παρατηροῦμεν ἄλλως τοῦτο εὐχερῶς ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν στοιχειωδῶν ἐγκεφάλων τῶν ἀσπονδύλων ζώων (Μαλάκια, Ἀρθρόποδα κ.τ.λ. ὅρα εἰκ. 8 καὶ 9 γε= κεφαλικὸν γάγγλιον ἢ ἐγκέφαλος), ἔνθα ἓν ἐκ τῶν πολλῶν γαγγλίων τοῦ ζώου καθίσταται ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο ἢ τριῶν τοιούτων μεγαλείτερον τῶν λοιπῶν καὶ ἐφορεύει εἰς τὰς *ψυχικωτέρας* καὶ ὑψηλοτέρας, οὐχὶ πλέον καθαρῶς φυτικὰς ἢ ὀργανικὰς, λειτουργίας τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ.

Παραθέσωμεν νῦν ἐνταῦθα ἐγκεφάλους διαφόρων ζώων πρὸς σύγκρισιν.

(ΕΙΚΩΝ 11)

(*Εἰκὼν* 11. κατὰ Luys). Ἐγκέφαλος ἐμβρύου ἀνθρώπου 12 ἑβδομάδων ἐκ τοῦ πλαγίου ὁρώμενος. — Η = ἐγκεφαλικὸν ἡμισφαίριον. Τρ = τετράλοφον, οὗ ἀποτελεῖ συνέχειαν ὁ ἔμπροσθεν αὐτοῦ κείμενος στοιχειώδης *ὀπτικὸς θάλαμος*, ὅστις καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ἡμισφαιρίου. — Π = παρεγκεφαλίς. — Ν = νωτιαῖος μυελός.

Σημ. Εἰς τὰ κατώτερα εἴδη τῶν ὄντων ὁ *ὀπτικὸς θάλαμος* καὶ τὸ *τετράλοφον* ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σχεδὸν γάγγλιον διὰ μικρᾶς μόνον ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐντομῆς μόλις χωριζόμενον εἰς δύο πρόσθια καὶ δύο ὀπίσθια λοφίδια, ἐξ οὗ καὶ τετράλοφον καλεῖται· διὸ ἀδιαφόρως *τετράλοφον* ἢ *ὀπτικὸν θάλαμον* δύναταί τις νὰ καλέσῃ τὸ γάγγλιον τοῦτο, ἢ καὶ ὀπτικὸν λοβόν, ὡς ὑπό τινων καλεῖται οὕτω. Ὅσον ἀνερχόμεθα τὴν ζωολογικὴν κλίμακα παρατηροῦμεν ὅτι εἰς μὲν τὸ πρόσθιον ἄκρον τῶν δύο πρώτων λοφιδίων ἀναπτύσσεται νέον μέγα γάγγλιον, ὁ *ὀπτικὸς θάλαμος*, τὸ δὲ κυρίως *τετράλοφον* τοὐναντίον δὲν ἀναπτύσσεται καὶ μένει στάσιμον καὶ μικρόν, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὰ τελειότερα μαστοφόρα καὶ δὴ πλειότερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀντιστρόφως δὲ ὅσῳ κατερχόμεθα τὰς βαθμίδας τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, τὸ τετράλοφον ἐπικρατεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ὁ δὲ κυρίως *ὀπτικὸς θάλαμος* ἢ εἶνε στοιχειώδης ἢ δὲν ὑφίσταται συγχεόμενος μετὰ τοῦ *τετραλόφου*, ὁπότε καὶ τὸ ὅλον γάγγλιον καλοῦμεν τετράλοφον ἢ ὀπτικὸν θάλαμον ἢ ὀπτικὸν λοβόν, διότι ἐκεῖ ἀπολήγουσι τὰ ὀπτικὰ νεῦρα, ὡς π. χ. παρὰ τῷ ἰχθύϊ Κυπρίνῳ (carpe, *εἰκὼν* 16) παρατηρεῖται ἡ συγχώνευσις αὕτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰκὼν 12. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν τοῦ ἐμβρυακοῦ ἐγκεφάλου ἄνωθεν ὁρωμένη. Τὰ γράμματα τὰ αὐτά. Ἐνταῦθα σαφῶς καταδείκνυται ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμβρυακοῦ ἐγκεφάλου ὡς πρὸς τὴν διάταξιν καὶ σχέσιν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἰχθύος Κυπρίνου (*εἰκὼν* 16), τοῦ βατράχου (*εἰκὼν* 14) κτλ. Τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια μὴ ἀναπτυχθέντα εἰσέτι ἀρκούντως δὲν καλύπτουσιν οὔτε τὸ τετράλοφον, οὔτε τὴν παρεγκεφαλίδα, ὡς ἄλλως τοιοῦτος εἶνε ὁ κανὼν διὰ τὰ ὑποδεέστερα ὄντα.

(ΕΙΚΩΝ 12)

(ΕΙΚΩΝ 13)

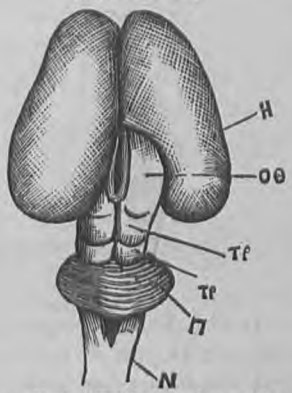

(Εἰκὼν 13 κατὰ Bastian). Ἐγκέφαλος ἐμβρύου Βοός. Τὸ δεξιὸν ἡμισφαίριον ἐχωρίσθη καὶ εἱλκύσθη ὀλίγον πρὸς τὰ ἔξω διὰ νὰ φαίνωνται πλειότερον τὰ βασικὰ γάγγλια· ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμβρύου εἶνε ἐλαχίστη, ὡς δεικνύει ἡ εἰκὼν αὕτη. — Τὰ γράμματα τὰ αὐτὰ ὡς καὶ εἰς τὰς προηγουμένας εἰκόνας.

(ΕΙΚΩΝ 14)

(ΕΙΚΩΝ 15)

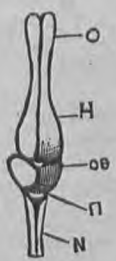

Εἰκὼν 14. κατὰ Luys, παριστῶσα τὸν ἐγκέφαλον Βατράχου. Ο = ὀσφρητικοὶ λοβοί. — Η = ἡμισφαίριον. — οθ = ὀπτικὸς θάλαμος. — τρ. = τετράλοφον — Π = παρεγκεφαλίς. — 4 = τετάρτη κοιλία. — Ν = νωτιαῖος μυελός. — Πρ = προμήκης μυελός.

Εἰκὼν 15. κατὰ Bastian παριστῶσα ἐγκέφαλον Σαύρας. Τὰ γράμματα τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι· οθ = ὀπτικὸς θάλαμος ἢ ὀπτικὸς λοβός. *Τετράλοφον* κεχωρισμένον δὲν ὑπάρχει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(*Εἰκὼν* 16 κατὰ Ferrier). Παριστᾷ ἐγκέφαλον τοῦ ἰχθύος *Κυπρίνου* (carpe). Ἐνταῦθα οἱ *ὀπτικοὶ λοβοὶ οθ* εἰσὶ μεγαλείτεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἡμισφαιρίων Η. Παρὰ τῷ ζώῳ τούτῳ τὰς σπουδαιοτέρας ψυχικὰς λειτουργίας ἔχει ἀναλάβει τὸ βασικὸν τοῦτο γάγγλιον.

Εἰκὼν 17 κατὰ Ferrier, παριστῶσα ἐγκέφαλον *Περιστερᾶς* ἄνωθεν ὁρώμενον. Ἀρκετὸν μέρος τῶν ὀπτικῶν λοβῶν οθ μένει ἀκάλυπτον ὑπὸ τῶν ἡμισφαιρίων. — Τὰ λοιπὰ ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις.

(ΕΙΚΩΝ 16)

(ΕΙΚΩΝ 17)

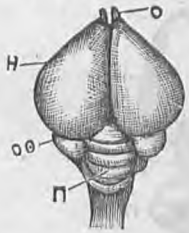

Εἰκὼν 18 κατὰ Ferrier, παριστῶσα ἐγκέφαλον *Κονίκλου* ἐκ τοῦ πλαγίου ὁρώμενον. Ἡ παρεγκεφαλὶς Π μένει ἔτι ἐντελῶς ἀκάλυπτος. Ἐγκεφαλικοὶ γύροι εἰσέτι δὲν ὑπάρχουσιν εἰμὴ ἐλαφρά τινα ἴχνη αὐτῶν. Ὁ ὀσφρητικὸς λοβὸς Ο, Ο εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένος, ἐνῷ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ εἰς στοιχειώδη κατάστασιν εὑρίσκεται.

(ΕΙΚΩΝ 18)

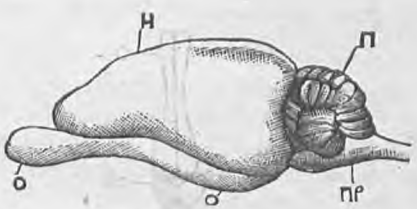

(ΕΙΚΩΝ 19)

Εἰκὼν 19 κατὰ Ferrier. Ἐγκέφαλος *Μυὸς* ἄνωθεν ὁρώμενος. Τὰ γράμματα ὡς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι. Πάντοτε ἀκάλυπτοι ἥ τε παρεγκεφαλὶς καὶ μέρος τῶν ὀπτικῶν θαλάμων, οθ.

Εἰκὼν 20. κατὰ Meynert. Ἐγκέφαλος *Κυνὸς* ἐκ τοῦ πλαγίου ὁρώμενος.— ΣΣ = Συλλούειος αὖλαξ. — Μ=μετωπικὸς λοβός.— ΟΛ= ὀσφρητικὸς λοβός T^1, T^2, T^3 = 1ον 2ον καὶ 3ον κροταφικο-βρεγματικὸν τόξον.— Α= ἄκρον κροταφικοῦ λοβοῦ.—ΙΝ = ἰνιακὸς λοβός. — ΑΡ= σχισμὴ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν Ρολλάνδειον αὖλακα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ (ὅρα Εἰκ. 2. ἐν Ρ).— ΒΛ =βρεγματικὸς λοβός.— Π = παρεγκεφαλίς.— Οἱ ἐγκεφαλικοὶ γύροι παρὰ τῷ κυνὶ εἰσίν, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ φαίνεται ἐν μέρει, ἀρκούν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τως τέλειοι καὶ διὰ βαθέων αὐλάκων χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων οἱ κυριώτεροι ἐξ αὐτῶν. Ἡ παρεγκεφαλὶς κατὰ μέγα μέρος μένει ἀκάλυπτος ὑπὸ τῶν ἡμισφαιρίων καὶ ἐνταῦθα, ἀλλὰ τελείως καλύπτεται ὁ *ὀπτικὸς θάλαμος*.

(ΕΙΚΩΝ 20)

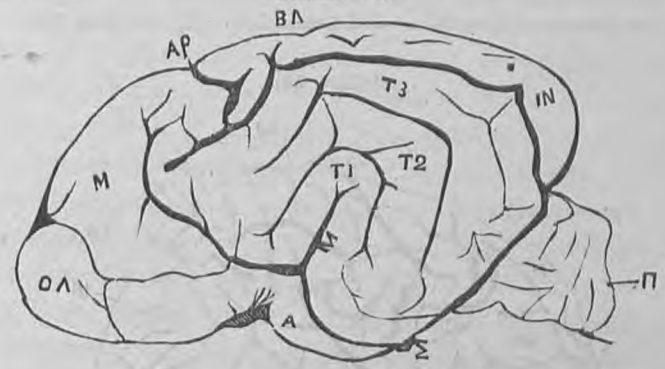

Σημ. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ εἰκονίσωμεν ἐπὶ τὸ λεπτομερέστερον μέγαν ἀριθμὸν ἐγκεφάλων ὅπως δείξωμεν κάλλιον τὴν βαθμιαίαν τελειοποίησιν τοῦ ἐγκεφάλου ἀπὸ τῶν κατωτέρων *εἰδῶν* τῶν ὄντων πρὸς τὰ ἀνώτερα σταθερῶς βαίνουσαν. Οὐχ' ἧττον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὧδε εἰκονιζομένων δίδει, νομίζομεν, ἐπαρκῆ ἰδέαν περὶ τούτου, καίτοι, παραλείψαντες διάμεσα ὄντα, φθάνομεν τοσοῦτον ἀποτόμως ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ κονίκλου ἢ τῶν ἰχθύων ἰοῦκατωτέρου εἴδους ἀμέσως εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ κυνός.

(ΕΙΚΩΝ 21)

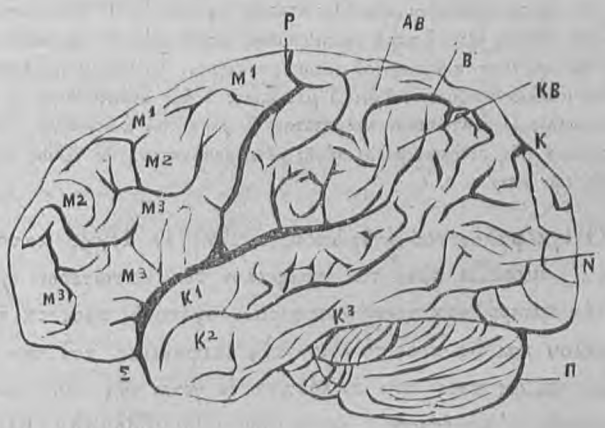

Εἰκὼν 21. παριστῶσα ἐγκέφαλον Ὀττεντότου γυναικός. (Κατὰ Cratiolet ἐκ τοῦ Bastian)— Σ= Συλλούειος αὖλαξ. — Ρ = Ρολλάνδειος αὖλαξ. — Β= μεσοβρεγμα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τική σχισμή. — Κ= κάθετος σχισμή μεταξὺ βρεγματικοῦ καὶ ἰνιακοῦ λοβοῦ. — M^1, M^2, M^3=1ος, 2ος καὶ 3ος μετωπικὸς γύρος. — K^1, K^2, K^3 = κροταφικοὶ γύροι.— ΚΒ καὶ ΑΒ = κατώτερος καὶ ἀνώτερος βρεγματικὸς λοβός. Ν = ἰνιακὸς λοβός —Π = παρεγκεφαλίς.

Ἡ παρεγκεφαλὶς καλύπτεται ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἡμισφαιρίων. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐγκεφάλου πλουσιωτέρα εἰς γύρους παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ἢ εἰς πᾶν ἄλλο ζῶον.

(ΕΙΚΩΝ 22)

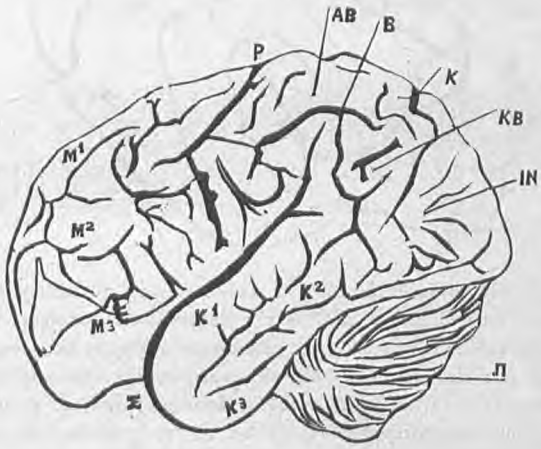

Εἰκὼν 22 κατὰ Cratiolet, παριστῶσα ἐγκέφαλον Οὐραγκοτάγκου.— Τὰ γράμματα τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς Ὀττεντότου γυναικός. Ἡ Συλλούειος αὖλαξ Σ ἐνταῦθα μᾶλλον κάθετός ἐστιν ἢ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὑπενθυμίζει δὲ τὴν τῶν ὑποδεεστέρων μαστοφόρων ὡς καί τινων πιθήκων τοῦ κατωτέρου εἴδους, ἐνῷ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ αὖλαξ αὕτη εἶνε μᾶλλον ὁριζοντία, διότι ὁ μετωπικὸς λοβὸς ἀναπτύσσεται πλειότερον.

Ἡ παρεγκεφαλὶς Π ὀλιγώτερον καλύπτεται ἢ παρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγκεφάλῳ, εἴς τινα δὲ κατώτερα εἴδη πιθήκων μέρος αὐτῆς μένει ἀκάλυπτον, ὡς ἄλλως καὶ παρὰ τῷ κονί, τῇ γαλῇ, τῷ ἵππῳ κ. τ. λ.

§ 4. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου, ἀτελὴς ἐν ἀρχῇ, κατὰ τὴν 6ην ἑβδομάδα (1) ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἐγκέφαλον τῶν κατωτέρων ἰχθύων καὶ ὡς πρὸς τὴν σμικρότητα τῶν ἡμισφαιρίων σχετικῶς πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὡς πρὸς τὸ λεῖον τῆς ἐπιφανείας καὶ τὴν ἀπουσίαν τῶν γύρων καὶ ὡς πρὸς τὴν ἁπλότητα ἐν γένει τῆς ὅλης κατασκευῆς τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀργότερον, κατὰ τὴν 12ην ἑβδομάδα (Εἰκ. 11 καὶ

(1) Maudsley. Physiol. de l' esprit· σελ. 99.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

12) ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος πλησιάζει πλειότερον πρὸς τὸν τῶν Ἀμφιβίων καὶ Πτηνῶν. Τὰ ἡμισφαίρια ηὔξησαν πλειότερον κατ' ὄγκον καὶ ἐκτείνονται βαθμηδὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ δὲν καλύπτουσιν ἔτι τοὺς *ὀπτικοὺς θαλάμους*, ἡ ὁλικὴ ἢ μερικὴ κάλυψις τῶν ὁποίων εἰς τὰ Μαστοφόρα εἶνε ἓν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν μορφολογικῶν χαρακτήρων τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν. Ἐπίσης ἀκόμη δὲν ὑπάρχουσι σαφεῖς γύροι ἐγκεφαλικοί. Ἀργότερον κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου μηνὸς οἱ μέσοι λοβοὶ ἀναπτύσσονται καὶ καλύπτουσι τοὺς *ὀπτικοὺς θαλάμους* καὶ τὰ *τετράδυμα σώματα* ἢ λοφίδια, εἶτα δὲ ἀναπτύσσονται βαθμηδὸν καὶ οἱ ὀπίσθιοι ἐγκεφαλικοὶ λοβοί, οἵτινες παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καλύπτουσι καὶ ὑπερβαίνουσι τὴν παρεγκεφαλίδα, τοῦθ' ὅπερ μόνον μόλις εἴς τινας πιθήκους παρατηρεῖται, καὶ πάλιν εἰς ὀλιγώτερον βαθμὸν ἢ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, εἰς πάντα δὲ τὰ λοιπὰ μαστοφόρα ἡ παρεγκεφαλὶς μένει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκάλυπτος.

* *
*

§ 5. Οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἐμβρυολογίας σαφῶς ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν φαινομένων βαίνει παραλλήλως μετὰ τῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦσι ν' ἀναπτύσσωνται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ πέραν τῆς βρεφικῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας, καθ' ἣν, ὡς γνωστόν, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐγκεφάλου καὶ μακροσκοπικῶς ἀκόμη διακρίνεται διὰ τὸ λεῖον καὶ ὁμαλὸν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πλήθοντος γύρων ἐγκεφάλου ὡρίμου ἀνθρώπου.

Ὅσον κατώτερον ἵστανται ἐν τῇ κλίμακι τῆς ζωῆς τὰ ὄντα, τοσοῦτον τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια εἰσὶ μικρὰ καὶ στοιχειώδη τὴν κατασκευήν, ὁ ὅλος δὲ ἐγκέφαλος φαίνεται ἀποτελούμενος κυρίως ἐκ τῶν γαγγλίων τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων (*βασικὰ γάγγλια ἢ κέντρα*), τὰ ὁποῖα διευθύνουσι τὰς πράξεις τοῦ ζώου ἐν τῷ βίῳ καὶ συγκεντροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μέγα μέρος τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες παρὰ τοῖς πλησιέστερον τῷ ἀνθρώπῳ κειμένοις ζώοις μετατοπίζονται ἔτι ἀνωτέρω πρὸς τὰ πλειότερον εἰδικευθέντα κύτταρα τοῦ κυρίως ἐγκεφάλου (ἡμισφαίρια), τὰ ὁποῖα κέκτηνται τὸ extrait, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἄλλων κυττάρων τῶν ἀνηκόντων εἰς κέντρα νευρικὰ ἱεραρχικῶς κατώτερα, οἷα εἰσὶ τὰ κέντρα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων (βασικὰ γαγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γλια), ὁ *μίσχος τοῦ ἐγκεφάλου*, ὁ *Νωτιαῖος μυελὸς* καὶ τὸ *Συμπαθητικὸν* σύστημα, ὧν ἄλλως καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ εἶνε ἁπλουστέρα.

§ 6. Ἡ πειραματικὴ φυσιολογία ἰδίως διευκρίνησε τὸ ζήτημα τῆς ἐντοπίσεως τῶν διαφόρων φυσιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Διὰ ταύτης διετυπώθη ἡ ἀλήθεια ἡ ἀναχθεῖσα εἰς νόμον, καθ' ὃν: «*ὅσῳ οἱ ὀργανισμοὶ εἰσὶ τελειότεροι καὶ ἀνώτερον ἐν τῇ ζωολογικῇ κλίμακι ἵστανται, κατὰ τοσοῦτον τὸ νευρικὸν σύστημα εἰδικεύεται ἐν ταῖς λειτουργίαις αὐτοῦ τελειοποιουμέναις, ἤτοι κατὰ τοσοῦτον ἐντοπίζονται ἐν αὐτῷ αἱ λειτουργίαι, ἐξ ὧν αἱ ὑψηλότεραι καὶ εὐγενέστεραι κατὰ σταθερὰν διεύθυνσιν πρὸς τὰ ἀνώτερα ὁλονὲν σημεῖα τοῦ ἐγκεφαλο-νωτιαίου ἄξονος βαίνουσι, καὶ στενοτέρα δὲ καθίσταται ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ὁ σύνδεσμος τῶν διαφόρων νευρικῶν κέντρων καὶ κατὰ τοσοῦτον ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν ἐλαττοῦται. Τοὐναντίον δὲ ὅσῳ ἀτελέστεροί εἰσι, κατὰ τοσοῦτον συγκεχωνευμέναι καὶ συγκεχυμέναι εἰσὶν αἱ λειτουργίαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἡ δὲ ἀνεξαρτησία τῶν μερῶν, ἐξ ὧν τοῦτο συνίσταται, μεγαλειτέρα ἐστίν*».

Ὁ νόμος ἄλλως οὗτος, ὡς εἴδομεν, ἰσχύει καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ. Εἰς τὰ ἀτελέστερα ζῶα ἓν ὄργανον ἐκτελεῖ πολλὰς ταὐτοχρόνως ἐργασίας, εἰς τὰ κατώτερα δὲ τῶν ὄντων εἴδομεν ὅτι μόνον τὸ πρωτόπλασμα, μονοκυττάρου τινὸς π.χ. ὀργανισμοῦ, ἀρκεῖ καὶ διὰ τὴν κίνησιν καὶ διὰ τὴν θρέψιν καὶ διὰ τὴν αἴσθησιν καὶ διὰ τὴν ἀναπνοήν, καὶ μάλιστα τοσαύτη εἶνε ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μερῶν τῶν κατωτάτων ὀργανισμῶν, πολυπόδων τινῶν π. χ., ὥστε διασπῶντες καὶ ἀποχωρίζοντες τὰ μέρη αὐτῶν, βλέπομεν ὅτι ἕκαστον μέρος εἶνε ἱκανὸν ἀφ' ἑαυτοῦ χωριστὰ νὰ ζῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ πάλιν πολλαπλασιαζόμενον εἰς ὁλόκληρον ζῶον, ὅμοιον τῷ ἐξ οὗ ἀπεσπάσθη. Ἐπίσης ἐὰν κατατμήσωμεν εἰς πολλὰ τεμάχια σκώληκά τινα π. χ. παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ διάφορα τεμάχια αὐτοῦ ζῶσι καὶ κινοῦνται ἀδιακόπως, τοῦτο δὲ ὡς ἐκ τῆς σχετικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν διαφόρων νευρικῶν κέντρων αὐτοῦ.

§ 7. Κατὰ ταῦτα ἡ φύσις τελειοποιοῦσα τὰ ὄντα τείνει ὁλονὲν πρὸς τὸ *συγκεντρωτικὸν* ἢ *ἀπολυταρχικὸν* σύστημα, ἢ καὶ ἄλλως, ἡ τελειότης αὐτῶν ἔγκειται ἐν τῇ πληρεστέρᾳ *ἑνότητι* καὶ *συγκεντρώσει*, καὶ ἐγκαθι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δρύει δὲ τὴν πειθαρχίαν καὶ ἱεραρχίαν μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἰδίᾳ.

Ἐὰν ἡ φύσις εἶνε ἀλάθητος, καὶ εἶνε, τότε καὶ ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ἀνθρώπων δέον νὰ θεωρηθῇ *τὸ συγκεντρωτικὸν* σύστημα ὡς τὸ ἁρμοδιώτερον καὶ λυσιτελέστερον διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον κράτους τινός, τὸ δὲ *ἀποκεντρωτικόν*, βλαβερόν. Καταπληκτικὴ τῷ ὄντι, οὐχὶ πλέον ἀναλογία, ἀλλ' ὁμοιότης, ὑφίσταται μεταξὺ ἑνὸς ὀργανισμοῦ καὶ μιᾶς κοινωνίας ἀνθρώπων. Ὅσον τελειοτέρα ἐστὶ κοινωνία τις ἀνθρώπων ἢ ἔθνος τι, κατὰ τοσοῦτον ἡ *εἰδίκευσις* ἢ *ἐντόπισις* τῶν ἐργασιῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἶνε μεγαλειτέρα, ἡ σχέσις αὐτῶν πολυπλοκωτέρα, ἡ ἀλληλεγγύη στενοτέρα, καὶ ἐπομένως ἡ *ἑνότης* τῆς ἐνεργείας μᾶλλον κατεπείγουσα καὶ ἐπιβαλλομένη, *ἑνότης*, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ ἀνωτάτων ἀρχῶν, εἴτε μονάρχου, εἴτε βασιλέως συνταγματικοῦ ἢ ἄλλου προσώπου. Αἱ διχογνωμίαι καὶ ἔριδες τῶν ἀνθρώπων δὲν προέρχονται ἐκ τῆς παραδοχῆς ὑπό τινων καὶ τῆς ἀποκρούσεως ὑπὸ ἄλλων τῆς ἀνάγκης τῆς ἀρχῆς ταύτης τῆς *ἑνότητος*, ἀλλ' ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν γνωμῶν περὶ τῆς *μορφῆς*, ἣν αἱ πολιτικαὶ μερίδες ἐπιθυμοῦσι νὰ δώσωσιν εἰς τὴν ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν *ἑνότητα* ταύτην δύναμιν.

Ὅσον δὲ τοὐναντίον ἀτελέστερον καὶ βάρβαρόν ἐστι ἔθνος τι, κατὰ τοσοῦτον ἡ εἰδίκευσις ἢ ὁ καταμερισμὸς (ἐντόπισις) τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀτελέστερος, ἡ συγχώνευσις πολλῶν συγχρόνως ἐπαγγελμάτων καὶ ἐξάσκησις αὐτῶν ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου εἶνε συνηθεστέρα καὶ ἀπαραίτητος, ἡ ἀνεξαρτησία ἀπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς καὶ τὸ αὐθαίρετον τῶν διαφόρων ἀρχῶν καὶ τῶν ἀτόμων εἶνε μεγαλείτερα, ἡ δὲ *ἑνότης* τοῦ ὅλου κράτους εἶνε χαλαρωτέρα, παρὰ τὴν τυραννικὴν καὶ αἱμοβόρον πολλάκις ἀνωτάτην καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον *Ἐνιαίαν* Ἀρχὴν, τὴν διοικοῦσαν διὰ τοῦ τρόμου μᾶλλον ἢ τῆς πειθαρχίας τὸ βάρβαρον καὶ ἡμιάγριον ἔθνος· διὸ εὐλόγως δύναταί τις νὰ παραβάλῃ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φρενοβλαβοῦς, παρ' ᾧ ἐπῆλθε ἀνατροπὴ τῶν καθεστώτων καὶ σύγχυσις καὶ ἀνεξαρτησία καὶ ἀνυποταξία τῶν διαφόρων μερῶν πρὸς ἄλληλα τοῦ ἐγκεφάλου, πρὸς ἀγρίαν καὶ βάρβαρον χώραν, ἔνθα ἡ *ἑνότης* τῆς διοικήσεως ἀτελὴς ἐστὶν ἢ καὶ δὲν ὑφίσταται, ἢ πρὸς πεπολιτισμένον κράτος ἐν ἐπαναστάσει καὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ διατελοῦντι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 8. Οὐχ ἧττον ἐν τῷ διοργανισμῷ τοῦ Ν. συστήματος τοῦ ἀνθρώπου καί περ ἀπολυταρχικῷ, καίτοι ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῷ τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα, ἡ *αὐτονομία* τῶν διαφόρων αὐτοῦ κέντρων ὑφίσταται ἀφ' ἑτέρου εἰς σπουδαῖον βαθμόν, ὡς ἄλλως παρατηροῦμεν τοῦτο ἐν τοῖς τελειοτέροις καὶ τελειότερον κατηρτισμένοις κράτεσι. Μέγας τῳόντι ἀριθμὸς ἐγκεφαλικῶν πράξεων ἁπλῶν ἢ λίαν περιπλόκων ἐκτελεῖται ἄνευ τοῦ ἐλέγχου τοῦ ἀνωτάτου κέντρου, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θελήσεως. Πλεῖσται ὅσαι ἀνταναικλαστικαὶ ἢ πνευματικαὶ πράξεις λαμβάνουσι χώραν ὅλως ἀσυνειδήτως καὶ ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τῆς *ἐσκεμμένης* θελήσεως. Κατὰ νόμον δὲ φυσιολογικόν, ὅσον συχνότερον ἐπαναλαμβάνονται αἱ αὐταὶ πράξεις ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν κινητικῶν ἢ διανοητικῶν ἢ ἄλλων φαινομένων, κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνηται ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, ἡ δὲ παρουσία τῆς συνειδήσεως νὰ καθίσταται περιττή, οὕτω δὲ αἱ πράξεις αὗται εἶνε δυνατὸν νὰ λαμβάνωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ *αὐτοματισμοῦ*. Ἐν ἀρχῇ ὁ μανθάνων νὰ γράφῃ, νὰ ἀναγινώσκῃ, ἢ νὰ παίζῃ μουσικὸν ὄργανον ἢ νὰ ἐκτελῇ ἐργασίαν ἀπαιτοῦσαν ὡρισμένας κινήσεις τῆς χειρὸς κ.τ.λ., ἔχει πλήρη συνείδησιν τῶν ἐντυπώσεων τῶν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῶν πράξεων τούτων προερχομένων καὶ καταβάλλει διηνεκῶς τὴν προσοχήν του πρὸς ἀντίληψιν καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τῶν ἐντυπώσεων τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γραφῆς ἢ τῆς ἀναγνώσεως ἢ τῆς μουσικῆς κ.τ.λ. Γνωρίζομεν δὲ μετὰ πόσου κόπου κατορθοῦται τοῦτο. Ἔπειτα ὅμως αἱ πράξεις αὗται ἐκτελοῦνται ὅλως αὐτομάτως, *μηχανικῶς*, ὡς λέγεται κοινῶς, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προσοχῆς παρ' ἡμῶν. Ἀναγινώσκοντες δὲν προσέχομεν πλέον εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου ἓν πρὸς ἕν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν λέξιν, εἰς ταύτην δὲ ὀλιγώτερον ἢ εἰς τὴν ὅλην φράσιν τὴν ἐκ τῶν λέξεων συνισταμένην, εἰς δὲ τὴν περίοδον πλειότερον ἢ εἰς τὴν φράσιν καὶ οὕτω καθεξῆς· πολλάκις δὲ ἀναγινώσκομεν ὁλόκληρον σελίδα, τοῦ νοὸς ἡμῶν ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένου ὄντος. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐκολίας ὁλόκληρον σειρὰν πράξεων, συνήθων ἡμῖν ὡς ἐκ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως αὐτῶν γενομένων καὶ ὅλως *αὐτομάτως* δὲ καὶ ἄνευ συνειδήσεως, πολλάκις δὲ μὴ ἀπομενουσῶν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν οὐδὲ ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν. Ἡ ὄψις π. χ. ἀντικειμένου τινὸς δύναται νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προκαλέσῃ πολυπλοκωτάτας ἀλλ' ἁρμοδίας κινήσεις τῆς χειρὸς ἡμῶν πρὸς σύλληψιν αὐτῶν καὶ χρῆσιν οἱανδήποτε, χωρὶς ἔπειτα νὰ ἐνθυμώμεθα, ἂν ἐξετελέσαμεν ἢ οὔ τὴν πρᾶξιν ταύτην κ.τ.λ. ἡ ὄψις τοῦ ἀντικειμένου, τοὐτέστιν ἡ ἁπλῆ *στοιχειώδης αἴσθησις* ἢ *ἀντίληψις* διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἤρκεσεν ὅπως προκαλέσῃ σειρὰν ὁλόκληρον κινήσεων, αἵτινες δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ὑπὸ κέντρων τινῶν τοῦ ἐγκεφάλου (τῶν βασικῶν π. χ. γαγγλίων) ὅλως ἀνεξαρτήτως τῆς φλοιώδους οὐσίας τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, ἄνευ τῆς παρεμβάσεως δηλ. τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἀνωτέρας συνειδήσεως.

Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζομεν συχνάκις ἐν τῷ καθημερινῷ ἡμῶν βίῳ πρὸς τὸν ἐν ὑπνοβατικῇ, φυσικῇ ἢ διὰ τοῦ ὑπνωτισμοῦ προκληθείσῃ, καταστάσει εὑρισκόμενον ἄνθρωπον. Θὰ ἦτο δὲ ἀληθῶς λίαν ἐπίπονος καὶ δυσχερὴς ὁ βίος ἡμῶν, ἐὰν δὲν *ἐκοιμώμεθα οὕτω μερικῶς*, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐγρηγορότες ταὐτοχρόνως ὄντες, καὶ ἐὰν κατεβάλλομεν πάντοτε δι' ὅλας τὰς πράξεις καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, τοὐτέστιν ἐὰν εἴχομεν πάντοτε συνείδησιν τῶν γινομένων πράξεων καὶ σκέψεων.

Οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν ἐντυπώσεων εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ νευρικοῦ συστήματος, μία ἐκ τῶν θεμελιωδῶν καὶ οὐσιωδῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ *συνείδησις τῶν πράξεων*, ἐξ ἧς ἡ κτῆσις τῶν γνώσεων, δύναται νὰ κατασταθῇ περιττή, πολλὰ δὲ οὕτω νευρικὰ κέντρα ἐκτελοῦντα διαφόρους ψυχολογικὰς πράξεις καθίστανται *αὐτόνομα* καὶ *ἀνεξάρτητα* μέχρι βαθμοῦ τινος, εἰς ἀσυνήθεις μόνον καὶ νέας περιστάσεις ὑπαγόμενα εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἧς ἡ παρέμβασις δίδει τὴν *ἐνότητα* ἐνεργείας εἰς τὰς ὑψηλὰς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου τῶν πνευματικῶν φαινομένων.

Τὰ λεγόμενα, φέρ' εἰπεῖν, ἔνστικτα, τὰ ὁποῖα εἰσὶ πολυπλοκώταται καὶ λίαν σύνθετοι πράξεις παρὰ τοῖς ζώοις, ἄνευ συνειδήσεως καὶ *μηχανικῶς* ἐκτελούμεναι ὑπ' αὐτῶν τῇ ταὐτοχρόνῳ συνεργασίᾳ τῶν νευρικῶν κέντρων, πρότερον ἦσαν πράξεις ἐν συνειδήσει καὶ μετὰ βουλήσεως γιγνόμεναι, ἀλλὰ σὺν τῇ ἐπαναλήψει αὐτῶν διὰ τοῦ χρόνου καὶ διὰ τῆς κληρονομικότητος μετεβλήθησαν εἰς *αὐτόματους*, διὸ καί τινες φιλόσοφοι ἢ ψυχολόγοι ἄλλοτε ἠρνήθησαν εἰς τὰ ζῶα τὴν ψυχήν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡς οὐσιώδη καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἰδιότητα θεωροῦσι τὴν παρουσίαν τῆς *συνειδήσεως* τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἀπορρεούσης βουλήσεως κατὰ λόγον, μὴ βλέποντες ἢ λησμονοῦντες, πρῶτον, ὅτι μέγα πλῆθος τοιούτων *αὐτομάτων* πράξεων λαμβάνει χώραν καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ ζῶα ἐκτελοῦσι μέγιστον ἀριθμὸν πράξεων *μετὰ συνειδήσεως* καὶ βουλήσεως κατὰ λόγον.

*
* *

§ 9. Νῦν ἴδωμεν ἐν ὀλίγοις, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ δεδομένα ταῦτα τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς συγκριτικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς βιολογίας τῶν ὄντων προκύπτοντα, εἰς ποῖον βαθμὸν ὑπάρχει ἡ συνείδησις εἰς τὰ ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον κείμενα ζῶα, πρὸς δὲ καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ τὰ διάφορα κυριώδη τμήματα τοῦ νευρικοῦ συστήματος (νωτιαῖος μυελός, βασικὰ γάγγλια, ἡμισφαίρια ἐγκεφαλικὰ) τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἑνὸς ζώου ἐκ τῶν σχετικῶς τελειοτέρων, κέκτηνται συνείδησιν, ἢ ἐὰν τοιαύτην ἔχωσι καὶ τὰ ἀτελέστατα τῶν ὄντων τῶν ἐχόντων στοιχειώδες νευρικὸν σύστημα ἢ στερουμένων ἐντελῶς τοιούτου.

(ΕΙΚΩΝ 23)

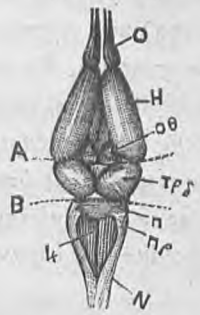

Ἐγκέφαλος Βατράχου: Τὰ γράμματα ὡς ἐν τῇ εἰκόνι 14. — Αἱ στικταὶ γραμμαὶ A καὶ B δεικνύουσι τὰς δύο διαφόρους τομὰς τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ.

Πρὸς τοῦτο ἡ συγκριτικὴ πειραματικὴ φυσιολογία παρέχει ἡμῖν σπουδαῖον βοήθημα. Ἀφαιρεθέντων τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων βατράχου τινὸς (1), οὗτος ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ εἶναι αὐτοῦ κατὰ μέγα

(1) *Ferrier:* Les fonctions du cerveau, 1878· σελ. 32 καὶ 51.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέρος ὁμοιάζει πρὸς βάτραχον ἄρτιον, ἐκ πρώτης δὲ ὄψεως εἶνε ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ἐγχειρισθέντος καὶ τοῦ ἀρτίου βατράχου. Ἐὰν ὁ οὕτω ἐγχειρισθεὶς βάτραχος (Εἰκ. 23 τομὴ Α) τεθῇ ἐπὶ τῶν νώτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀμέσως ἀφ' ἑαυτοῦ στρέφεται καὶ τίθεται ἐπὶ τῆς κοιλίας ἐν τῇ φυσικῇ καὶ συνήθει θέσει αὐτοῦ.

Ἐὰν διαταράξῃ τις τὴν ἰσορροπίαν τῆς στάσεώς του θέτων αὐτὸν ἐπὶ σανίδος τινὸς προσκλινομένης ὑπὸ τοῦ πειραματιστοῦ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, ὁ βάτραχος ἐκτελεῖ ὅλας τὰς ἀναγκαίας κινήσεις πρὸς τήρησιν τῆς ἰσορροπίας του. Ἐὰν συσφίγξωμεν αἰφνιδίως τὸν πόδα του, ἀμέσως φεύγει πηδῶν. Ἐὰν τεθῇ ἐντὸς λεκάνης ὕδατος, νήχεται, ἕως οὗ εὕρῃ ἀντίστασιν εἰς τὰς παρειὰς τοῦ δοχείου. Ἐὰν κνήσωμεν τὴν ῥάχιντου ἐλαφρῶς διὰ μολυβδίδος, θὰ κοάσῃ θορυβωδῶς, καὶ τοῦτο πάντοτε τόσον σταθερῶς ἐφ' ἑκάστης ἐφαρμογῆς τοιούτου διεγερτηρίου, ὥστε, ὡς εἶπεν ὁ Goltz, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν μίαν συναυλίαν ἐκ τοιούτων στερηθέντων τοῦ ἐγκεφάλου βατράχων κοαζόντων τὸ *Βρεκεκὲξ—κοὰξ—κοὰξ* κατὰ βούλησιν ἡμῶν, εἰς τρόπον ὥστε θὰ ἐπληροῦτο χαρᾶς ἡ καρδία τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐὰν παρίστατο ἐν τοιαύτῃ συναυλίᾳ. Ἐὰν τεθῇ ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὕδατος βαθμηδὸν θερμαινομένου, θὰ πηδήσῃ ἐκτὸς αὐτῆς εὐθὺς ὡς ἡ θερμοκρασία καταστῇ αὐτῷ δυσάρεστος, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς βάτραχον ἀποκεφαλισθέντα ἐντελῶς, παρὰ τῷ ὁποίῳ δηλαδὴ ἐτηρήθη μόνον ὁ *νωτιαῖος καὶ προμήκης μυελός*, ἀφῃρέθησαν δὲ τὰ *ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια καὶ οἱ ὀπτικοὶ λοβοὶ* μετὰ τῶν τετραδύμων λοφιδίων (εἰκὼν 23, τομὴ Β.) Τρόντι ὁ οὕτω ἀποκεφαλισθεὶς βάτραχος παραμένει ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἀποθνήσκει ἐκ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ἀλλὰ δι' οὐδενὸς σημείου ἐκδηλοῖ ὅτι ἠσθάνθη τὴν δυσάρεστον, ὀδυνηρὰν καὶ θανατηφόρον θερμότητα. Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι ἕνεκα τοῦ δεινοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, ὃν ὑπέστη, παρελύθη τὰς κινήσεις, καὶ ἐπομένως κατέστη ἀνίκανος ὅπως διαφύγῃ τὸν κίνδυνον πηδῶν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος· διότι αἱ ἀντανακλαστικαὶ κινήσεις ὑφίστανται, ὡς ἀποδεικνύει τὸ πείραμα, καθόσον ἂν ἐνσταλάξῃ τις σταγόνα καυστικοῦ ὀξέος ἐπὶ σημείου τινὸς τοῦ σώματος, τὸ ζῶον ποιεῖ ἀντανακλαστικάς τινας κινήσεις πρὸς ἄμυναν ἢ πρὸς φυγήν, καίτοι ὀλίγον ἀδεξίως, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Goltz διὰ πειραμάτων, ὡς καὶ ὁ Pflüger (1).

(1) Ferrier loc. cit.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ πειράματα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν: 1ον ὅτι ἡ εἰς τὸ καυστικὸν ὀξὺ ἀντίδρασις τοῦ βατράχου τοῦ ἐστερημένου τῶν τε ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων καὶ τῶν ὀπτικῶν λοβῶν εἶνε φαινόμενον *καθαρῶς* ἀντανακλαστικόν· ὁ βάτραχος δηλαδὴ *οὐδὲν αἰσθάνεται*, δὲν ἔχει *συνείδησιν* τῆς *ἐντυπώσεως*, ὅπως οὐδεμίαν *αἴσθησιν* ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ του συστέλληται ἤτοι *κινεῖται* διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ φωτός. 2ον ὅτι ἡ ἕδρα τῆς *αἰσθήσεως*, τῆς *συνειδήσεως* τῶν *ἐντυπώσεων*, τοῦ *ψυχικοῦ* ὅλως φαινομένου τούτου, παρὰ τοῖς βατράχοις κεῖται ἐν τῷ *μεσεγκεφάλῳ*, εἰς τὰ γάγγλια δηλαδὴ τὰ μεταξὺ προμήκους μυελοῦ καὶ τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, διότι, ὡς εἴδομεν, ὁ βάτραχος ὁ ἐστερημένος τῶν ἡμισφαιρίων *αἰσθάνεται* τὴν θερμοκρασίαν καὶ πηδᾷ ἔξω τῆς λεκάνης, εὐθὺς ἅμα ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος καταστῇ αὐτῷ δυσάρεστος, μάλιστα δὲ καὶ *βλέπει* διὰ τῶν αὐτῶν γαγγλίων, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο τὰ ἑπόμενα πειράματα.

Ἐὰν ὁ πειραματιστὴς θέσῃ ἔμπροσθεν τοῦ ἐστερημένου τῶν ἐγκεφαλικῶν αὐτοῦ ἡμισφαιρίων βατράχου (εἰκ. 23, τομὴ Α) κώλυμά τι καὶ σφίγξῃ εἶτα ἰσχυρῶς τὸν πόδα τοῦ ζώου, τοῦτο κατὰ τὴν φύγην πηδῶν δὲν θὰ προσκρούσῃ τυφλῶς κατὰ τοῦ κωλύματος, ἀλλὰ θὰ παρακάμψῃ αὐτὸ ὡς ὑγιής τις καὶ ἄρτιος βάτραχος.

Μέχρι τοῦδε οὐδεμία διαφορὰ φαίνεται ὑπάρχουσα ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν μεταξὺ ἑνὸς τοιούτου ἀκρωτηριασθέντος βατράχου καὶ τοῦ ἀρτίως καὶ ὑγιῶς ἔχοντος βατράχου. Ἐν τούτοις *οὐσιώδης* διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν ὑφίσταται σχετικῶς πρὸς ἄλλα σπουδαίας σημασίας φαινόμενα. Ὁ ἀκρωτηριασθεὶς δηλαδὴ βάτραχος, ἐνόσῳ ἀφίεται ἥσυχος καὶ δὲν ἐρεθίζεται ὑπὸ περιφερικῶν διεγερτηρίων, μένει καθηλωμένος ἐν ᾗ θέσει εὑρίσκεται· οὐδέποτε θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ φάγῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἂν ἔτι πρὸ τοῦ στόματός του κεῖται ἄφθονος καὶ ὀρεκτικὴ τροφή, καὶ ἂν ἔτι κινδυνεύῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς ἀσιτίας· δὲν ἐκδηλοῖ οὐδένα φόβον ἐν τῷ μέσῳ περιστάσεων τοιούτων, αἵτινες ἄλλοτε πάντοτε θὰ ἔτρεπον αὐτὸν εἰς φυγήν. Πᾶσα *αὐτόματος* κίνησις καὶ αὐτενέργεια (spontanéité) ἐξέλιπον· πᾶσα προηγουμένως κτηθεῖσα πεῖρα, πᾶσα μνήμη καὶ θέλησις ἐξηφανίσθησαν. Ὥστε ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ κυρίως ἐγκέφαλος (τὰ ἡμισφαίρια) εἶνε τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, δι' οὗ ἄλλοτε τὸ ζῶον ἐξεδήλου τὰς *ἀνωτέρας ψυχικὰς* ταύτας λει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τουργίας τὰς πρὸς συντήρησιν καὶ ἐκδήλωσιν τῆς ἀτομικότητός του ἀναγκαίας, πρὸς δὲ ὅτι κατωτέρω τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὑπάρχουσι κέντρα διὰ τὴν *αἴσθησιν* καὶ τὴν ἐκτέλεσιν πολυπλόκων *κινήσεων* καταλλήλων πρὸς ἄμυναν καὶ συντήρησιν τῆς ζωῆς, κέντρων λειτουργούντων *ἀνεξαρτήτως* τοῦ κυρίως ἐγκεφάλου, καὶ *εἰδικευθέντων* πρὸς ὡρισμένας πράξεις ἐχούσας ἐπίσης *ψυχικὸν* χαρακτῆρα, ὡς εἶνε π. χ. ἡ *αἴσθησις τῆς θερμοκρασίας*, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀνεπήδα τὸ ζῶον ἔξω τῆς λεκάνης, ἡ *αἴσθησις ἡ μυϊκὴ* (προσπάθεια ὑπὸ τοῦ ζώου πρὸς τήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῆς στάσεως), ἡ *ὅρασις* ἢ *αἴσθησις* τοῦ ἀντικειμένου ἢ τοῦ φωτὸς (παράκαμψις ὑπὸ τοῦ ζώου τοῦ κωλύματος). Ὥστε ἡ *στοιχειώδης αἴσθησις* ἢ *συνείδησις* ἐν τῷ βατράχῳ, καίπερ στερηθέντι τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, ὑφίσταται ἐν τοῖς *ὀπτικοῖς* σὺν τοῖς *τετραδύμοις* λοβοῖς αὐτοῦ, οἵτινες κέκτηνται αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἐνέργειαν εἰς σπουδαῖον βαθμόν, πρὸς δὲ καὶ ψυχικὴν ἰδιότητα ἢ *ψυχήν*, ἀλλὰ ψυχὴν ἀτελεστέραν ἐκείνης, ἥτις ἐνυπάρχει ἐν τοῖς ἐγκεφαλικοῖς ἡμισφαιρίοις, δι' ὧν τὸ ζῶον ἐκδηλοῖ τὴν *βούλησιν* αὐτοῦ, *ἐνθυμεῖται*, *κρίνει* ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κινδύνου καὶ ρυθμίζει τὴν διαγωγήν του πρὸς τὰς ἑκάστοτε περιπτώσεις κ.τ.λ.

Ἀνάλογα πειράματα ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν Flourens, Longet, Vulpian, Goltz καὶ ἄλλων (1), καὶ ἐπὶ τῶν ἰχθύων, ἐπὶ τοῦ *κυπρίνου* π. χ. καὶ *τῶν περιστερῶν*, ἀφ' ὧν ἀφῃρέθη ὁ ἐγκέφαλος, ἔδωκαν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

§ 10. Ἐὰν νῦν ἀφαιρεθῇ ὁ ἐγκέφαλος ζώου ἐκ τῆς τάξεως τῶν *μαστοφόρων*, τὰ παρατηρούμενα φαινόμενα ἔχουσι χαρακτῆρα ποικιλώτερον. Ὅσον ἀνερχόμεθα τὴν ζωολογικὴν κλίμακα, κατὰ τοσοῦτον τὰ διάφορα *κέντρα*, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον νευρικὸν σύστημα, εἰσὶ στενότερον συνδεδεμένα λειτουργικῶς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀφαίρεσις ἑνὸς ἐξ αὐτῶν συνεπάγεται σπουδαιοτέραν διατάραξιν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν λειτουργιῶν. Μεταξὺ τῶν μαστοφόρων οἱ *κόνικλοι* καὶ τὰ *ἰνδικὰ χοιρίδια* κατὰ προτίμησιν ἐχρησίμευσαν ὡς ἀντικείμενα πειραμάτων, καὶ μεταξὺ τούτων δὲ τὰ νεαρὰ τὴν ἡλικίαν εἰσὶ καταλ-

(1) Ferrier: loc. cit. σελ. 55.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ληλότερα ὡς ἐκ τοῦ μικροτέρου βαθμοῦ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς συνοχῆς τῶν διαφόρων νευρικῶν κέντρων αὐτῶν, γεγονός, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἔχον σπουδαίαν σημασίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας περὶ βαθμιαίας ἐξελίξεως τῶν ὄντων ἐν γένει καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἰδίᾳ. Διὸ ὀρθῶς τὰ νεαρὰ ἄτομα τοῦ *αὐτοῦ εἴδους* θεωροῦνται ὡς εὑρισκόμενα *ζωολογικῶς* εἰς κατωτέραν βαθμίδα ἐξελίξεως ἀναφορικῶς πρὸς προκεχωρημένης ἡλικίας ἄτομον ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ *εἴδους*· παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ βρέφος, καὶ πλειότερον δὲ τὸ ἔμβρυον, ζωολογικῶς ἐν συγκρίσει πρὸς ὥριμον ἄνθρωπον εὑρίσκεται εἰς χθαμαλωτέραν βαθμίδα καὶ πλησιέστερον τῶν ζώων.

Ἐὰν λοιπὸν ἀφαιρέσῃ τις τὰ ἐγκεφαλικὰ *ἡμισφαίρια* ἑνὸς κονίκλου ἢ ἰνδικοῦ χοιριδίου, τὸ ζῶον ἐν ἀρχῇ φαίνεται ὡς καταβεβλημένον, ἀλλ' εἶτα βαθμηδὸν εἶνε ἱκανὸν νὰ ἐκτελῇ πράξεις λίαν συνθέτους. Ἐν πρώτοις παρατηρεῖται ἐξασθένησίς τις μυϊκή, ἰδίως τῶν ἐμπροσθίων μελῶν, μετὰ δυσκολίας δὲ τηρεῖ τὸ ἐγχειρισθὲν ζῶον τὴν ἰσορροπίαν, ἥτις ὑπὸ τοῦ πειραματιστοῦ διεταράχθη· δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς τοὐναντίον εἴδομεν ὅτι ἔπραττον ὁ βάτραχος καὶ ἡ περιστερά, νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν προτέραν φυσικὴν αὐτοῦ στάσιν. Ἐὰν θλίψῃ τις ἰσχυρῶς τὸν ὀπίσθιον πόδα, ὁρμᾷ τὸ ζῶον πρὸς τὰ ἔμπρὸς κατ' εὐθεῖαν, ἕως οὗ προσκρούσῃ τὴν κεφαλὴν κατὰ προσκόμματός τινος, τοῦθ' ὅπερ ὁ βάτραχος, ὁ ἰχθῦς, ἡ περιστερὰ ἀποφεύγουσιν.

Ἐν τούτοις τὸ ὑπὸ πείραμα ζῶον βλέπει καλῶς, διότι ἂν ἀπειληθῇ αἴφνης ὁ ὀφθαλμός, κλείει τὰ βλέφαρα ἢ ὀπισθοχωρεῖ· ἐπίσης ἰσχυρὸς αἰφνίδιος ἦχος προξενεῖ φρικίασιν εἰς αὐτό. Πικραὶ ἢ ἀηδεῖς οὐσίαι τιθέμεναι εἰς τὸ στόμα, προξενοῦσι κινήσεις χαρακτηριστικὰς ἐκ μέρους τοῦ ζώου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δυσαρέστων τούτων οὐσιῶν. Ὡσαύτως ὅταν ἰσχυρῶς θλίψῃ τις τὴν οὐρὰν αὐτοῦ, ἐκβάλλει παρατεταμένας κραυγὰς ὀδύνης· αἱ κραυγαὶ αὗται δὲν εἶνε ἀνταναπλαστικαί, ὡς ἔκλινε νὰ παραδεχθῇ τοῦτο ὁ Vulpian, ἀλλ' ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἄλγους καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς φωνὰς τοῦ ἀρτίως ἔχοντος ζώου, ὅταν τοῦτο ἀλγῇ. Τὸ ζῶον ἄρα *αἰσθάνεται* καὶ *ἄνευ τῶν ἡμισφαιρίων* τοῦ ἐγκεφάλου· αἱ αἰσθήσεις δὲ αὗται ἔχουσι τὸ *ὑποκειμενικὸν ἢ ψυχικὸν στοιχεῖον*, ἤτοι εἰσὶν *ἐντυπώσεις* μετὰ *συνειδήσεως* ἢ *ἀντιλήψεως* καὶ οὐχὶ ἀνταναπλαστικὰ φαινόμενα ἄνευ αἰσθήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν τὸ ζῶον ἀφεθῇ ἥσυχον, μένει ἀκίνητον, ἂν δὲν τραφῇ δὲ τεχνητῶς, ἀποθνήσκει ἐξ ἀσιτίας μὴ ἀποπειρώμενον ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ λάβῃ τὴν ἐνώπιόν του κειμένην τροφήν.

Ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων ἐξάγεται ὅτι τὰ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων ἀποτελέσματα παρέχουσι σπουδαίας διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφόρου τάξεως ὄντων, δηλ. τῶν βατραχίων, τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν ἀφ' ἑνὸς, καὶ τῶν κατωτέρων μαστοφόρων ἀφ' ἑτέρου.

Μεγάλη συζήτησις ἠγέρθη μεταξὺ τῶν φυσιολόγων πειραματιστῶν, ἂν αἱ παρατηρούμεναι ἀντιδράσεις εἰς τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν στερηθέντων τοῦ κυρίως ἐγκεφάλου ζώων σημαίνουσιν ὅτι ταῦτα τῷ ὄντι *αἰσθάνονται*, ἤτοι ἔχουσι *συνείδησιν* ἢ *ἀντίληψιν* (perception) *τῶν ἐντυπώσεων*, ἢ μήπως αἱ παρατηρούμεναι πολύπλοκοι ἀληθῶς καὶ ὅλως ψυχικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαι τῶν ἀκρωτηριασθέντων τούτων ζώων πράξεις, ὅμοιαι σχεδὸν καθ' ὅλα πρὸς ἐκείνας, ἃς ἐκδηλοῦσι τὰ αὐτὰ ζῶα καὶ ὅταν ὑφίστανται τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια, μήπως, λέγομεν, εἰσὶν ἀποτέλεσμα προοργανισθέντος μηχανισμοῦ τῶν ἐναπομεινάντων μετὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν *βασικῶν* νευρικῶν κέντρων, μήπως τὰ κέντρα ταῦτα λειτουργοῦσιν ὅλως *αὐτομάτως* χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τὸ *ψυχικὸν στοιχεῖον* τῆς συνειδήσεως ἢ ἀντιλήψεως, ὅπως δηλαδὴ ὁ νωτιαῖος μυελός, ὅστις ἐκτελεῖ ἀναλόγους, ἀλλ' ἧττον πολυπλόκους, πράξεις μετὰ τὸν πλήρη ἀποκεφαλισμὸν π.χ. τῶν βατράχων, ὁπότε δεικνύει ἀντιδράσεις εἰς τοὺς ἐρεθισμοὺς χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ *συνείδησις* ἢ αἴσθησις τῶν ἐρεθισμῶν τούτων.

Οἱ πλεῖστοι φρονοῦσιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Vulpian, ὁ Goltz, ὁ Herzen κ.τ.λ, ὅτι ἡ *συνείδησις* ἢ *ἀντίληψις* ἐν τοῖς *βασικοῖς* γαγγλίοις ὑφίσταται καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἡμισφαιρίων τῶν ζώων τούτων, ἀλλ' αὕτη εἶνε συγκεχυμένη, ἀσαφὴς καὶ ἀόριστος, ἀνάλογος πρὸς τὴν συνείδησιν ἐκείνην, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν μετὰ λειποθυμίαν, φέρ' εἰπεῖν, μόλις ἀρχίσῃ νὰ συνέρχηται εἰς ἑαυτὸν καὶ συγκεχυμένως ἀντιλαμβάνηται τῶν ἐντυπώσεων ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου, ἢ ὅπως ὅταν ἔχων τις συγκεντρωμένον τὸν νοῦν καὶ ἐν βαθείᾳ σκέψει βλέπῃ ἢ ἀκούῃ τὰ πέριξ συμβαίνοντα ὅλως ἀσαφῶς καὶ μετὰ ἡμισυνειδήσεως.

Ὁπωσδήποτε εἰς τοῦτο κυρίως δέον ἐνταῦθα νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὰ κατώτερα ζῶα καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων ἐκτελοῦνται ἔτι λίαν πολυσύνθετοι πράξεις, καὶ ὅτι ὑφίσταται εἰς τὰ κατώτερα νευρικὰ κέντρα, ὀργανωθέντα εἰς αὐτομάτους πλέον μηχανισμούς, μεγάλη ἀνεξαρτησία ἐν τῇ λειτουργίᾳ των ἀπὸ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, τὰ ὁποῖα καὶ παρὰ τοῖς κατωτέροις τούτοις ζώοις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν πειραμάτων, κυρίως εἰσὶν ἕδρα τῆς *βουλήσεως* καὶ τῆς *σαφοῦς συνειδήσεως*, ὡς καὶ τῆς *αὐτενεργητικότητος* (spontanéitè).

Εἰς τὰ ἀνώτερα ὅμως ζῶα, τὴν γαλῆν, τὸν κύνα, τὸν πίθηκον, ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη τῶν *βασικῶν* γαγγλίων ἀπὸ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων ἐλαττοῦται κατὰ πολύ. Ἡ *συνείδησις* ἢ ἀντίληψις τῶν ἀντικειμένων σαφῶς πλέον ἐντοπίζεται ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν ἡμισφαιρίων, ἡ παρέμβασις τῆς φλοιώδους οὐσίας τῶν ὁποίων συχνότερον λαμβάνει χώραν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐν ταῖς ἀνωτέραις βαθμίσι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος ὄντων τούτων, τὰ ὁποῖα ζῶσιν ἧττον *αὐτομάτως* ἢ οἱ βάτραχοι καὶ οἱ ἰχθῦς.

§ 11. Οὕτω ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ τελειότερα ζῶα, ἡ *κεντρικὴ καὶ ἐνιαία* διοίκησις, ἡ μετὰ συνειδήσεως καὶ λόγου, ἀνέρχεται ὁλονὲν εἰς τὰ ἀνώτερα σημεῖα τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ἄξονος, ἡ δὲ ἐντόπισις τῶν κινητικῶν καὶ αἰσθητικῶν λειτουργιῶν τῶν νευρικῶν κέντρων περιορίζεται ἐντὸς μᾶλλον σαφῶν καὶ στενῶν ὁρίων. Ἐὰν π. χ. πειραματικῶς καταστρέψωμεν τὸ ῥαβδωτὸν σῶμα (πρόσθιον βασικὸν γάγγλιον) ἑνὸς *κονίκλου* (1), τὸ ζῶον δύναται νὰ ἐκτελῇ κανονικὰς κινήσεις (ἅλματος, δρόμου, ἰσορροπίας κ. τ. λ.). Ἐὰν ὅμως τὸ αὐτὸ γάγγλιον καταστρέψωμεν παρὰ τῷ *κυνί*, τὸ ζῶον τοῦτο μένει παραλελυμένον. Ἐὰν ἐπίσης τὰ ψυχο-κινητικὰ λεγόμενα κέντρα (γύροι ἀποτελοῦντες τὰ ὅρια μεταξὺ τοῦ μετωπικοῦ καὶ βρεγματικοῦ λοβοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ἴδε εἰκ. 2. —AM καὶ AB, σελ. 123) καταστραφῶσι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ πιθήκῳ, ἡ παράλυσις τῶν ἀντιστοίχων ἄκρων ἐν τῷ ἀντιθέτῳ ἡμιμορίῳ τοῦ σώματος εἶνε πλήρης· ἐὰν ὅμως τὰ αὐτὰ

---

1) *Σημ.* Τὰ γάγγλια ταῦτα κατέχουσι τὴν αὐτὴν σχεδὸν θέσιν κατὰ τὴν βάσιν τῶν ἡμισφαιρίων, οἵαν ἔχουσι καὶ παρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγκεφάλῳ (*εἰκ.* 10), διὸ καὶ θεωροῦμεν περιττὸν νὰ εἰκονίσωμεν ἐνταῦθα ἐγκεφάλους τῶν ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ ἀναφερομένων ζώων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κέντρα παρὰ τῷ *κυνὶ* πειραματικῶς καταστρέψωμεν, ἐν ἀρχῇ μὲν συμβαίνει παράλυσίς τις τῶν μελῶν τοῦ ζώου, ἀλλ' αὕτη ταχέως παρέρχεται, τὸ δὲ ζῶον εἶτα κινεῖται ἐλευθέρως χάρις εἰς τὸ *ραβδωτὸν σῶμα* αὐτοῦ (βασικὸν γάγγλιον), ὅπερ ἕνεκα τῆς σχετικῶς πλειοτέρας ἢ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀνεξαρτησίας του ἀπὸ τῆς φλοιώδους οὐσίας τῶν ἡμισφαιρίων, ἀποτελεῖ κέντρον κινήσεως ἐντελῶς ὠργανωμένον καὶ κατηρτισμένον πρὸς τὰς κινήσεις καὶ ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τῆς βουλήσεως.

Κατὰ ταῦτα εἰς ἐγκεφαλικὸς μηχανισμὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ συνιστάμενος ἐκ δύο τεμαχίων. Τὸ ἓν τεμάχιον, τὸ *κατώτερον*, (ἀπὸ τῶν βασικῶν γαγγλίων μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ νωτιαίου μυελοῦ) λειτουργεῖ *αὐτομάτως*, ἄνευ σχεδὸν συνειδήσεως, ὡς μηχανή, ἧς τὰ διάφορα μέρη καθ' ὡρισμένον τρόπον συνδεδεμένα ὀργανικῶς καὶ λειτουργικῶς ἐκτελοῦσιν ὡρισμένας κινήσεις συνεπείᾳ ἀντιδράσεως ὡρισμένων ἐντυπώσεων. Τὸ δὲ ἕτερον τεμάχιον, τὸ *ἀνώτερον*, (ἡμισφαίρια) λειτουργεῖ ὁσάκις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσυνήθεις ἐντυπώσεις προσβάλλουσι τὸ νευρικὸν σύστημα, ὁπότε καὶ τὸ φαινόμενον τῆς *συνειδήσεως* λαμβάνει χώραν εἰς βαθμὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ζωηρὸν καὶ σαφῆ, αἱ δὲ πράξεις ἐκτελοῦνται μετὰ *συνειδήσεως* καὶ *λόγου* διευθυνόμεναι κατὰ σκοπόν.

Ἀλλ' ὅσον πλειότερον καὶ συχνότερον ἐπαναλαμβάνονται αἱ αὐταὶ ἐντυπώσεις καὶ ἀντιδράσεις, κατὰ τοσοῦτον τὸ *συνειδητὸν* αὐτῶν μεταβάλλεται εἰς τὸ *ἀσυνείδητον*. Ἡ συνείδησις γεννᾶται καὶ εἶνε παροῦσα τότε, ὅταν ἐντύπωσίς τις ἀπαντήσῃ δυσκολίαν εἰς τὴν μεταφορὰν αὐτῆς ἀπὸ νευρικοῦ τινος στοιχείου εἰς ἕτερον, ὅταν δὲν ἔχωσιν ἔτι λειανθῇ αἱ ὁδοὶ πρὸς ὁδοιπορίαν αὐτῆς ὁμαλὴν καὶ μὴ κοπιώδη. Ἐν τοιαύτῃ τῳόντι περιπτώσει ἡ λειτουργία, εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ νευρικὸν στοιχεῖον εἶνε ζωηρά, τὰ φυσικο-χημικὰ φαινόμενα ἐντὸς αὐτοῦ συμβαίνουσι μετὰ μεγαλειτέρας ἐντάσεως, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ προκύπτει ἡ αἴσθησις καὶ συνείδησις, ἥτις εἶνε ἡ *ὑποκειμενικὴ ὄψις* τῶν φαινομένων τούτων.

Ἐντεῦθεν μέγα μέρος ψυχικῶν πράξεων πρότερον ἐν συνειδήσει ἡμῶν γενομένων μεταβάλλεται εἰς αὐτομάτους καὶ ἄνευ συνειδήσεως, ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀναγωγὴ αὕτη *συνειδητῶν* πράξεων εἰς *αὐτομάτους*, εἶνε,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς λέγει ὁ Herzen, ὁ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας· διότι ἄλλως θὰ κατηναλίσκομεν ἅπαντα τὸν βίον πρὸς ἐκτέλεσιν ἁπλουστάτων πράξεων τοῦ καθημερινοῦ βίου ἡμῶν.

Τὸ παιδίον μανθάνον τὸ ἐνδύεσθαι καταβάλλει πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο κινήσεων, αἵτινες εἰσὶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον λίαν ἀδέξιοι, ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἐκμάθησιν ἡ συνειδησις αὐτοῦ εἶνε παροῦσα διὰ τὰς καθ' ἕκαστον κινήσεις καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸν μεγαλείτερον βαθμὸν ἐντάσεως. Βραδύτερον σὺν τῇ ἐπαναλήψει τῆς πράξεως ταύτης, τοὐτέστι σὺν τῇ ἐξομαλύνσει καὶ συνδέσει τοῦ πλέγματος τῶν νευρικῶν ὁδῶν, δι' ὧν ἐκτελοῦνται αἱ κατάλληλοι κινήσεις πρὸς τὸ ἐνδύεσθαι, ἡ συνείδησις δύναται νὰ ἐλλείπῃ, καὶ λείπει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνδυόμεθα δὲ τότε *ὅλως μηχανικῶς*, ἀφοῦ ἐσαεὶ πλέον αἱ ἁρμονικαὶ καὶ κατάλληλοι κινήσεις ἐγένοντο κτῆμα ἡμῶν ὅλως αὐτομάτως ἐκτελούμεναι. Ἐὰν τὸ τοιοῦτο δὲν συνέβαινε, θὰ εἴμεθα πάντοτε ὡς τὰ βρέφη, ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐνδύεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τρώγειν, εἰς τὸ ὁμιλεῖν, περιπατεῖν, καὶ εἰς πάσας ἐν γένει τὰς πράξεις τοῦ βίου ἡμῶν, ἡ δὲ ὄψις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ παρίστα ἐξόχως κωμικὸν καὶ γελοῖον θέαμα.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς καθαρὰς πνευματικὰς πράξεις (Herzen). Ἐὰν ὁ μαθηματικὸς ὤφειλεν ἑκάστοτε νὰ ἔχῃ σαφῆ συνείδησιν τοῦ πίνακος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ δὲν ἐξετέλει αὐτομάτως καὶ ὅλως ἀσυνειδήτως τοὺς στοιχειώδεις ὑπολογισμούς, δὲν θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν ὑψηλοτάτων προβλημάτων· ὁ φυσιοδίφης δὲν θὰ ἀνεγνώριζεν ἐκ πρώτης ὄψεως φυτόν τι ἢ ζῶον, ἐὰν ὤφειλε νὰ ἔχῃ σαφῆ καὶ ζωηρὰν συνείδησιν ἑκάστου χαρακτῆρος αὐτῶν μεμονομένως, θὰ ἐδαπάνα δὲ μέγιστον χρόνον ὅπως ἀναγνωρίζῃ ἑκάστοτε τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ὡσαύτως μέγαν ἀριθμὸν σκέψεων καὶ συλλογισμῶν ποιούμεθα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συνειδήσεως. Τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς ὁ Maudsley (1) ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐξέφρασε τὴν παράδοξον ἰδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἦτο χειροτέρα διανοητικὴ μηχανὴ ἄνευ τῆς συνειδήσεως ἢ ἔχων τοιαύτην, διὸ καὶ παραδέχεται ὅτι ἡ συνείδησις λείπει ἐντελῶς ἰδίως ἀπὸ τῶν τῆς κατωτέρας ἀξίας νευρικῶν κέντρων (νω-

(1) Herzen : Lecerveau et l'activité cérébrale σελ. 266.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τιαῖος μυελὸς, βασικὰ γάγγλια) ἐν τῇ τάξει τῶν ἀτελεστέρων ζώων, στοιχειώδης δὲ ἐστὶν εἰς τὰ *βασικὰ γάγγλια* τῶν τελειοτέρων ζώων, καὶ δὴ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅλως δὲ κατὰ *συμβεβηκὸς* ὑπάρχει *σαφὴς* καὶ *πλήρης* εἰς τὰ ἀνώτερα κέντρα αὐτῶν (ἡμισφαίρια ἐγκεφάλου), περιορίζων οὕτως σπουδαίως τὸν κύκλον τοῦ *ψυχικοῦ χαρακτῆρος* τῶν πράξεων τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεωρῶν ταύτας ὡς ἐχούσας ἁπλῶς *μηχανικὸν* ἢ *φυσικὸν χαρακτῆρα*, συχνότερον ἐννοεῖται εἰς τὰ ζῶα ἢ τὸν ἄνθρωπον, χάρις εἰς τὸν ὀργανιζόμενον καὶ κληρονομικῶς εἶτα μεταδιδόμενον καὶ διαιωνιζόμενον *μηχανισμὸν* τῶν νευρικῶν κέντρων.

Ἡ ἰδέα αὕτη τόσον ἀπολύτως ἐκφερομένη εἶνε βεβαίως ὑπερβολική, διότι ἕνεκα τῆς ἀπείρου ποικιλίας τῶν ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν ἐρεθισμῶν, ἃς προσδέχεται ὀργανισμός τις, ἡ ἀντίδρασις τῶν νευρικῶν κέντρων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ᾖ πάντοτε ἡ αὐτή, εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἔνταση εἴτε ὡς πρὸς τὰς νευρικὰς ὁδούς, ἃς θὰ ἀκολουθήσῃ ὁ ἐρεθισμὸς κατὰ τὴν μεταβίβασιν καὶ ὁδοιπορίαν αὐτοῦ. Ὅθεν ἐπειδὴ ἡ ἐργασία, ὡς εἴδομεν, τῶν νευρικῶν στοιχείων πρὸς μεταβίβασιν ἀσυνήθων ἐντυπώσεων πρὸς ἀσυνήθεις ὁδοὺς εἶνε ὁ *φυσικὸς ὅρος* πρὸς παραγωγὴν τῆς *συνειδήσεως*, ἕπεται ὅτι ἐν τοιαύταις ἐκτάκτοις περιπτώσεσιν οἱονδήποτε νευρικὸν κέντρον δύναται νὰ ἔχῃ *συνείδησιν*, διὸ ὁ Pflüger, ὁ Lewes καὶ ἄλλοι παραδέχονται ὅτι οἱονδήποτε κέντρον τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ αὐτὰ δὲ τὰ κατώτερα (νωτιαῖος μυελὸς καὶ γάγγλια τοῦ Συμπαθητικοῦ) δέον νὰ ἔχωσι τὴν ἰδιότητα τῆς *συνειδήσεως*, ἔστω καὶ εἰς λίαν στοιχειώδη βαθμόν.

Εἰς ἀποκεφαλισθέντας π. χ. βατράχους, [1] ἢ εἰς τοὺς *τρίτωνας* καὶ τὰς *σαλαμάνδρας* (τάξις βατραχίων), ὅταν ἀποκοπῇ μέλος τι καὶ ἐρεθισθῇ ἓν σημεῖον κατὰ τὴν ῥίζαν αὐτοῦ, παρατηρεῖται ὅτι ὁ βάτραχος μεταχειρίζεται ἀντανακλαστικῶς τὸ ἕτερον ἄρτιον μέλος πρὸς ἐπαφὴν τοῦ ἐρεθιζομένου σημείου καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ἐρεθίζον αὐτὸ αἴτιον. Αἱ σαλαμάνδραι μανθάνουσι βαθμηδὸν νὰ ἐκτελῶσι μόνον διὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τῶν *ἁρμονικὰς κινήσεις* ἀντὶ τῶν πρότερον *ἀσυναρτήτων* καὶ *ἀτάκτων* κινήσεων προκυψασῶν ἐκ τοῦ ἀπο-

(1) Herzen. σελ. 239.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χωρισμοῦ διὰ τῆς ἐγχειρίσεως τῶν ἀνωτέρων κέντρων. Τὰ ζῶα λοιπὸν ταῦτα ἀντὶ τῶν ὅλως κανονικῶν καὶ αὐτομάτων κινήσεων, τὰς ὁποίας ἐξετέλουν ὅτε ἦσαν ἄρτια, μετὰ τὴν ἐγχείρισιν ἀντιδρῶσιν ἧττον αὐτομάτων, διότι δὲν ὑπάρχει ἕτοιμος μηχανισμὸς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν κινήσεων, ἀλλὰ σχηματίζονται νέαι ὁδοὶ βαθμηδόν, ἐν ταῖς νέαις δὲ ταύταις συνθήκαις ἡ *συνείδησις* ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ τῶν ζώων τούτων ὀφείλει νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ maximum τῆς ἐντάσεως αὐτῆς, ἕως οὗ εἶτα διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν κινήσεων καὶ τῆς ἐξασκήσεως ὁ μηχανισμὸς λάβῃ τὸν αὐτόματον χαρακτῆρα, ὁπότε καὶ ἡ συνείδησις ἐλαττοῦται ἢ ἐξαλείφεται ἐντελῶς, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ μανθάνων μουσικὸν ὄργανον ἔχει ἐν ἀρχῇ ζωηρὰν συνείδησιν καὶ τῶν λεπτομερεστέρων κινήσεων, ἃς δέον νὰ πράξῃ διὰ τῶν δακτύλων, εἶτα ὅμως βαθμηδὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς προσοχῆς καὶ συνειδήσεως ἐκτελεῖ πολυπλοκωτάτας κινήσεις ἄνευ προσοχῆς καὶ ὅλως αὐτομάτως.

Ὅταν ὅμως τὰ ζῶα ἔχωσι τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν καὶ ὦσιν ἄρτια, οἱ νέοι ἐρεθισμοὶ καὶ αἱ νέαι ἐντυπώσεις δὲν παραμένουσιν εἰς τὰ κατώτερα κέντρα, ὅπως δημιουργήσωσι νέας ὁδοὺς μεταβιβάσεως, ἀλλ' ἀνανακλῶνται ταχέως μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, ἑπομένως ἡ *συνείδησις* ἐν τῇ συνήθει καὶ φυσιολογικῇ ταύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ εὑρίσκεται εἰς τὸ minimum αὐτῆς.

Ἀλλ' ὡς εἴδομεν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων τὸ νευρικὸν σύστημα ἀναπτύσσεται ὁλονὲν κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ ἄξονος αὐτοῦ καὶ σχηματίζει τὸν ἐγκέφαλον, πρώην δέ τινες ψυχικαὶ ἢ ἄλλαι ἰδιότητες (1) τῶν κατωτέρων κέντρων ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν πορείαν συγ-

(1) *Σημ.* Κατὰ τὸν Herzen ὁ ἐξ Ἀϋδελβέργης Steiner κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα μετὰ πειράματα ἐπὶ διαφόρων ζώων: 1ον εἰς τοὺς *ἰχθῦς* μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἡμισφαιρίων παρετηρήθη ὅτι αἱ *ἑκούσιαι* κινήσεις καὶ ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ ἀναζητεῖν τὴν τροφὴν διατηρεῖται. 2ον εἰς τὰ *βατραχοειδῆ* αἱ λειτουργίαι αὗται ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἡμισφαιρίων, ἐκτὸς τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ὁράσεως, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς κατωτέροις γαγγλίοις. 3ον εἰς τὰ *πτηνὰ* πλὴν τῶν ἄνω εἰρημένων καὶ ἡ ὅρασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἡμισφαιρίων, ἀλλ' ὄχι ἡ αἴσθησις τοῦ δέρματος. 4ον εἰς τὰ *μαστοφόρα* τέλος καὶ αὐτὴ ἡ δερματικὴ αἴσθησις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἡμισφαιρίων. Οὕτω δὲ καταλήγει εἰς τὸ γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἡμισφαιρίων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν *Σπονδυλωτῶν*, καθόσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ τελειότερα εἴδη αὐτῶν, βασίζεται ἐπὶ τῆς διαδοχικῆς καὶ βαθμιαίας συσσωρεύσεως τῶν ὑψηλοτέρων λειτουργιῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, αἵτινες πράτερον ἀνῆκον εἰς τὰ κατώτερα κέντρα τῶν κατώτερον ἐν τῇ ζωολογικῇ κλίμακι ἱσταμένων ὄντων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κεντρούμεναι καὶ ἐντοπιζόμεναι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ ἀνώτερα κέντρα, ὡς ἀπεδείξαμεν τοῦτο ἐν τοῖς πρόσθεν ἐκθέσαντες σειρὰν διαφόρων πειραμάτων. Οὕτω δὲ τὰ κατώτερα κέντρα ὀλονὲν τείνουσι νὰ μεταβληθῶσιν εἰς μηχανισμοὺς λειτουργοῦντας κατ' αὐτόματον τρόπον καὶ μηχανικῶς, καὶ νὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἀνωτέρων κέντρων, ἐπομένως ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὰ τελειότερα τῶν ὄντων καὶ δὴ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τοσοῦτον τὰ κατώτερα κέντρα στεροῦνται *συνειδήσεως* καὶ λειτουργοῦσι μηχανικῶς, τοὐναντίον δὲ ὅσον κατερχόμεθα πρὸς τὰ ἀτελέστερα, κατὰ τοσοῦτον ἡ συνείδησις δέον νὰ ὑπάρχῃ ἐν τοῖς κατωτέροις κέντροις—ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Maudsley—εἰς βαθμὸν μεγαλείτερον ἢ εἰς τὰ *αὐτὰ* κέντρα τῶν τελειοτέρων ζώων, διότι εἰς τὰ ἀτελέστερα των ὄντων, ὡς εἴδομεν, ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἀνεξαρτησία τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ εἶνε μεγαλειτέρα, αἱ λειτουργίαι δὲν καταμερίζονται καὶ δὲν ἐντοπίζονται τοσοῦτον σαφῶς ὡς εἰς τὰ τελειότερα ὄντα, ἑνὸς ὀργάνου ἐκτελοῦντος πολλὰς λειτουργίας.

Σημειωτέον ὅτι ὁμιλοῦντες ἐνταῦθα περὶ συνειδήσεως ἐννοοῦμεν πάντοτε τὴν στοιχειώδη ἢ θεμελιώδη *αἴσθησιν*, τοὐτέστι τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐντυπώσεων, τὸ *διατίθεσθαι* εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως ἢ κατά τινα τρόπον ἐκ τῶν ἐντυπώσεων, τὴν οἰκειοποίησιν τῆς ἐντυπώσεως, οὕτως εἰπεῖν, παρὰ τοῦ ὄντος, τὴν *ὑποκειμενικοποίησιν* αὐτῆς. Ἡ αἴσθησις λοιπὸν ἐνέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν συνείδησιν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο αἴσθησις· ὅθεν πᾶσα αἴσθησις εἶνε καὶ *συναίσθησις* ἢ συνείδησις. Ἡ ἀντίδρασις δὲ εἰς ἐντυπώσεις τινάς, ἣν δεικνύουσι στοιχειά τινα τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν ἢ τῶν ζώων, χωρὶς νὰ ἔχωμεν *συνείδησιν* τῆς ἐντυπώσεως (αἱ ἀνταναικλαστικαὶ π. χ. πράξεις τοῦ συμπαθητικοῦ ἢ τοῦ νωτιαίου ἐνίοτε μυελοῦ κ.τ.λ.), ἐπὶ τὸ κυριολεκτικώτερον δέον νὰ λέγηται *ἐρεθισιμότης* τῶν στοιχείων καὶ οὐχὶ αἰσθητικότης· ἀλλ' εἴθισται καταχρηστικῶς νὰ καλῆται καὶ τοῦτο *αἴσθησις* ἁπλῶς, ἢ συνηθέστερον *αἴσθησις ἄνευ συνειδήσεως* (sensation inconsciente).

Ἡ συνείδησις αὕτη διαφέρει τῶν ἄλλων συνθετωτέρων συνειδήσεων, δι' ἃς μάλιστα ὁ ὅρος: *συνείδησις* ἁρμόζει καὶ συχνότερον ἄλλως εἶνε ἐν κοινῇ χρήσει, ἤτοι τῆς *συνειδήσεως τοῦ ἐγὼ* καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς συνειδήσεως ταύτης, τοὐτέστι τῆς *βεβαιώσεως τοῦ ἐγὼ*· ἡ τελευταία αὕτη συμβαίνει διὰ συλλογισμῶν καὶ σκέψεων καὶ εἰδικῆς προ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σοχῆς τοῦ ἀτόμου ἐφ' ἑαυτοῦ· δυνάμεθα ταύτην καὶ *φιλοσοφικὴν συνείδησιν* νὰ ἀποκαλέσωμεν· ἀλλ' ἡ τοιαύτη συνείδησις, ἥτις εἶνε καὶ ἡ ἐντονωτέρα καὶ ζωηροτέρα, ἐν ἐξαιρετικαῖς μόνον περιπτώσεσι τίθεται εἰς ἐνέργειαν, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων.

Αἱ πράξεις καὶ αἱ σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ δὲν παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης συνειδήσεως, ἀρκοῦσι δὲ μόνον ἡ περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος *στοιχειώδης αἴσθησις*, ὡς καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύπτουσα *ἀπλῆ συνείδησις τοῦ ἐγώ*.

Βλέπω π. χ. ἓν ἀντικείμενον, ἀκούω ἕνα ἦχον ἢ αἰσθάνομαι πόνον μετὰ πλῆξίν τινα τοῦ σώματός μου δι' ἀντικειμένου τινός· τὸν πόνον αἰσθάνομαι πρὶν ἢ λάβω καιρὸν νὰ *σκεφθῶ περὶ τοῦ ἐγώ*· τοῦτο δὲ ὅτι αἰσθάνομαι τὸν πόνον ἢ βλέπω καὶ διατίθεμαι τέλος κατά τινα τρόπον, χωρὶς νὰ ἔχω οὔτε τὸν καιρὸν οὔτε τὴν ἀνάγκην νὰ σκεφθῶ περὶ ἐμοῦ ἢ τῶν σχέσεων τῶν ἀντικειμένων πρὸς ἐμέ, σημαίνει ὅτι *ἐγὼ* ὡς ὀργανισμὸς ἔχω *συνείδησιν* τῆς ἐντυπώσεως.

Τὸ βρέφος μέχρις ἡλικίας τινὸς οὐδεμίαν συνείδησιν τοῦ *ἐγὼ* αὐτοῦ κέκτηται καὶ συγχέει ἑαυτὸ πρὸς τὸν πέριξ κόσμον καὶ δὲν εἶνε ἱκανὸν οὐδεμίαν γνῶσιν εἴτε ἑαυτοῦ, εἴτε τοῦ ἔξω κόσμου νὰ ἔχῃ. Ἐν τούτοις *αἰσθάνεται* τὰς ἔξωθεν ἢ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐρχομένας ἐντυπώσεις, ἤτοι ἔχει συνείδησιν τῶν ἐντυπώσεων τούτων καὶ διατίθεται εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως πρὸς αὐτάς. Αὕτη εἶνε ἡ *γενικὴ* ἢ *θεμελιώδης συνείδησις*, περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν, καὶ ἥτις ἔχει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀσαφοῦς καὶ συγκεχυμένου. Ἀργότερον καὶ βαθμηδὸν ἀναπτύσσεται ἡ *συνείδησις τοῦ ἐγώ*, ἥτις ἔχει ὡς βάσιν καὶ πηγὴν τὴν θεμελιώδη ταύτην *συνείδησιν* καὶ προκύπτει ἐκ τῆς ἐναποταμιεύσεως καὶ ἀναπαραγωγῆς πολλῶν ἐντυπώσεων ἢ αἰσθήσεων συγκρινομένων πρὸς ἀλλήλας, χάρις εἰς τὸν λειτουργικὸν καὶ ἀνατομικὸν σύνδεσμον τῶν διαφόρων νευρικῶν κυττάρων, τοῦθ' ὅπερ προϋποτίθησι σπουδαῖον ἤδη βαθμὸν προόδου ὀργανικῆς ἀναπτύξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἑνὸς ὄντος. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῷ ὄντι ταύτης παράγεται ὡς ἀποτέλεσμα τὸ *γενικὸν αἴσθημα* ἢ *συναίσθημα τοῦ ἐγώ*, ὅ τι ἑνὸς καὶ κεχωρισμένου ἀπὸ τῶν πέριξ, καὶ ὅπερ κυρίως ἐκ μεγίστου ἀριθμοῦ στοιχειωδῶν αἰσθήσεων συνίσταται.

Ὁ κύων ἔχει συνείδησιν τοῦ *ἐγὼ* αὐτοῦ καὶ διαχωρίζει ἑαυτὸν ἀπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἄλλων κυνῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλων τῶν πέριξ, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ προσδράμῃ εἰς συλλογισμοὺς φιλοσοφικοὺς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς διακρίσεως ἑαυτοῦ ἀπὸ τῶν ἄλλων ὄντων ἢ πραγμάτων. Οὕτω συμβαίνει καὶ διὰ τὸ παιδίον τὸ μὴ δυνάμενον ἔτι νὰ σκέπτηται, ὡς καὶ διὰ πάντα ἄνθρωπον, ὅστις δὲν εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκείνης περιπτώσεως, καθ' ἣν σκεπτόμενος ἐπίτηδες καὶ φιλοσοφῶν *ἔχει συνείδησιν τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγὼ* ἢ ἄλλων φαινομένων. Ἡ συνήθης κατάστασις τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ ὁμοιάζει τῇ τοῦ παιδίου ἢ τοῦ κυνός, ὅσον ἀφορᾷ τὸ συναίσθημα τοῦτο τῆς προσωπικότητος, μολονότι καὶ αὕτη ἔχει διαφόρους βαθμοὺς παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ.

Ὡσαύτως καὶ *ἡ στοιχειώδης συνείδησις* τῶν ἁπλῶν ἐντυπώσεων τῶν προσβαλλουσῶν τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν εἶνε διαφόρου βαθμοῦ. Ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιστήσῃ τις τὴν προσοχήν του πρὸς ἀναγνώρισιν ἀντικειμένων ἢ προσώπου τινός, ἔχει ζωηροτέραν τὴν συνείδησιν τῆς ἐντυπώσεως ταύτης ἢ ὅτε ἀφῃρημένος καὶ ἀπερροφημένος εἰς σκέψεις ἐν περιπάτῳ π. χ. βλέπει διερχομένους ἀνθρώπους ἢ ἀντικείμενα σχεδὸν ἢ οὐδόλως ἀντιληπτὰ δι' αὐτὸν γινόμενα.

Ὁποίου λοιπὸν εἴδους καὶ ὁποίου βαθμοῦ *συνειδήσεως* δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κέκτηνται τὰ ζῶα, ἰδίως τὰ ἀτελέστερα ;

Τὴν μὲν *φιλοσοφικὴν συνείδησιν* ἐν τῷ ὑψίστῳ βαθμῷ αὐτῆς δυνάμεθα ν' ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τῶν πλείστων ἀνθρώπων καὶ ὅλων τῶν ζώων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν *στοιχειώδη συνείδησιν* καὶ τὴν *συνείδησιν τοῦ ἐγώ*, αὕτη ἀποδεικνύεται ὑπάρχουσα εἰς τὰ πλεῖστα τῶν τελειοτέρων ζώων, ἐξ ὅσων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀντιδράσεων αὐτῶν πρὸς τὰς ἐντυπώσεις καὶ ἐκ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν πράξεων αὐτῶν ἐχουσῶν ὁμοιότητας καὶ ἀναλογίας πρὸς τὰς ἡμετέρας· ἄλλως ταύτην τὴν μέθοδον τῆς ὁμοιότητος καὶ ἀναλογίας μεταχειριζόμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ὅπως πεισθῶμεν ὅτι ἅπαντες αἰσθανόμεθα καθ' ὅμοιον τρόπον.

§ 12. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ κατώτερα τῶν ζώων, ἔστω καὶ εἰς στοιχειώδη βαθμὸν καὶ ὅλως συγκεχυμένη καὶ ἀσαφής, παρομοία π. χ. τῇ τοῦ ἀρτιγενοῦς βρέφους, *ἡ στοιχειώδης συνείδησις τῶν ἐντυπώσεων*, ἡ ἀντίληψις, ἐν ἑνὶ λόγῳ *ἡ αἴσθησις* ; Διότι ἀκριβῶς τὸ φαινόμενον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦτο εἶνε ἡ μυστηριώδης ἐκείνη ὑποκειμενικὴ ἰδιότης τῆς ὕλης, ἡ *ὑποκειμενικὴ ὄψις* τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων ὑπὸ συνθήκας τινὰς φυσικοχημικῶν φαινομένων, ἰδιότης, ἕνεκα τῆς ὁποίας τὴν ὕλην τὴν κεκτημένην ταύτην ὀνομάζομεν *ἔμψυχον* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς *ἀψύχου*.

Ἡ μὴ ἅπασαι αἱ πράξεις τῶν ἀτελεστέρων ὄντων, αἱ μονότονοι λ. χ. ἀντιδράσεις τῶν μονοκυττάρων ἢ ἄλλων στοιχειώδους μορφώσεως ὄντων, εἰσὶ φαινόμενα καθαρῶς μηχανικὰ ἢ χημικά, καὶ τὰ ὄντα δὲ ταῦτα εἰσὶ μηχανισμοὶ αὐτόματοι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους μηχανὰς στερούμενοι παντὸς *ψυχικοῦ* χαρακτῆρος;

Βεβαίως *ἀμέσους* ἀποδείξεις ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τοῦ χαρακτῆρος τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν, ὡς ἄλλως καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων φαινομένων τῆς φύσεως· δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ προσαγάγῃ τοιαύτας καὶ περὶ μὴ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ· ἀλλ' ἐξ ἐπαγωγῆς κρίνοντες οὐδεμία ἀμφιβολία ἐπιτρέπεται ἡμῖν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτου.

Διότι ἐκ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἤγαγεν εἰς φῶς ἡ σπουδὴ τῶν ὄντων ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ ἀναπτύξει αὐτῶν, μία ἀλήθεια πασιφανὴς προκύπτει, ὅτι οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ χαρακτηριστικόν τι χάσμα χωρίζον εἰς δύο κατηγορίας τὰ ὄντα, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς ὄντα ἀναίσθητα καὶ δρῶντα ὡς μηχαναὶ παράδοξοι καὶ ἀκατανοήτου καὶ ἀγνώστου φύσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ὄντα αἰσθανόμενα, ἤτοι ἔχοντα συνείδησιν τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἀντιδρῶντα κἄπως ἄλλως ἢ ὅπως ἀντιδρᾷ ὑγρόν τι εἰς χημικὸν ἀντιδραστήριον· Εἰς ποῖον ζῶον νὰ σταματήσωμεν ὅπως ἐξενέγκωμεν τὴν ἐτυμηγορίαν ἡμῶν καταδικάζοντες αὐτὸ εἰς μηχανὴν ἄψυχον καὶ ἐγκλείοντες ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ὄντων, τῶν ὑποδεεστέρων αὐτοῦ ὀργανικῶς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς ζωῆς, ἐν ἀπεράντῳ εἱρκτῇ περιβαλλομένῃ ὑπὸ τειχῶν ἐσαεὶ διαχωριζόντων ταῦτα ἀπὸ τῶν ἄλλων ὄντων ἐν ταῖς ἀνωτέραις βαθμίσι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος εὑρισκομένων; Εἰς τὸν πίθηκον ἢ τὸν κύνα; Εἰς τὸν κόνικλον ἢ τὸν χοῖρον; Εἰς τὰ πτηνὰ ἢ τὰ βατράχια; Εἰς τὰ ἔντομα ἢ τοὺς σκώληκας; ἢ μὴ εἰς τὰ μαλάκια καὶ τοὺς πολύποδας; ἢ εἰς τὰ ἐγχυματικὰ ζωίδια;

Ἡ φύσις οὐδαμοῦ φαίνεται χαράξασα ἀνυπέρβλητα ὅρια εἰς τὰ βασίλεια τῶν ὄντων διαχωρίζουσα ταῦτα εἰς ἔμψυχα καὶ ἄψυχα. Ἐάν τινες ἐξ αἰσθηματικῶν καὶ ρομαντικῶν λόγων ὁρμώμενοι ἔθηκαν ἑαυτοὺς χωροφύλακας εἰς τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ ὑπερμέτρου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζήλου ξιφουλκοῦντες, ὡς περιώνυμος τὸν ἥρωας τοῦ *Σερβάντε*, ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας δῆθεν αὐτοῦ καὶ κατὰ πάσης ἰδέας τεινούσης ν' ἀποδείξῃ τὸ αὐθαίρετον καὶ ἀνύπαρκτον καὶ ὅλως τεχνητὸν τῶν συνόρων τούτων, ἡ ἐπιστήμη ἀμείλικτος, ψυχρὰ καὶ θετική, φιλαλήθης, τραχεῖα καὶ ἐργατικὴ οὐδόλως λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς τοιαύτας ἀπαγορευτικὰς φωνὰς τῶν χωροφυλάκων τούτων καὶ βαίνει ὁλονὲν ἐπὶ τὰ πρόσω ἐγκαθιδρύουσα πανταχοῦ τὰ δικαιώματα τῆς φύσεως, μαχομένη οὕτω ὑπὲρ τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ εὐγενεστέρου ἀγῶνος, τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ὡραιοτέρας τῶν μοναρχιῶν, τῆς **ἀληθείας**, ἀνατρέπουσα πανταχοῦ τὸν τυραννικὸν θρόνον τῶν προλήψεων καὶ τῶν προκαταλήψεων, αἵτινες συγκρατοῦσιν ὑπὸ τὸν δουλικὸν ζυγὸν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καὶ ἀποδίδουσα εἰς αὐτὸ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν.

Ἐὰν δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ διασπάσωμεν τὴν ἄλυσσον τῶν ὄντων, εἰ μὴ αὐθαιρέτως καὶ ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἀνατροπῆς πασῶν τῶν ἐκ τῆς παρατηρήσεως προκυψασῶν ἀληθειῶν περὶ τῆς ταὐτότητος τῶν νόμων τῆς φύσεως ἐν τῇ ἐκφάνσει τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν ὄντων, ἐὰν δὲν δυνάμεθα εἰς τοιαύτην ἢ ἐκείνην τὴν κλάσιν, εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν ζώων, ν' ἀνακαλύψωμεν τὰ ὅρια, ἐντεῦθεν τῶν ὁποίων αἱ πράξεις τῶν ὄντων ἔχουσι *ψυχικὸν* χαρακτῆρα, ἐκεῖθεν δὲ φυσικὸν ἢ μηχανικόν, ὀφείλομεν νὰ κατέλθωμεν μέχρι καὶ τῶν στοιχειωδεστάτων, μέχρι τῆς μᾶλλον ἀσημάντου ὀργανωθείσης *ζώσης* ὕλης, καὶ νὰ παραδεχθῶμεν ἐν αὐτῇ τὴν ὕπαρξιν τῆς ὑποκειμενικῆς ἐκείνης ἰδιότητος τῆς ὕλης, ἣν καλοῦμεν *αἰσθητικὴν δύναμιν* ἢ, ὅπερ ταὐτόν, *ψυχικήν*.

Ἡ αἰσθητικὴ ἰδιότης ἢ ἡ ψυχὴ ἑνὸς κοραλλίου κατ' οὐδὲν διαφέρει τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πρὸς *τὴν φύσιν*, διότι εἶνε ὑποκειμενικὸν φαινόμενον τῆς ὕλης· τοῦτο δὲ *ἓν* μόνον δύναται νὰ ᾖ· ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν ὅμως τῆς ἀναπτύξεως ὑπάρχουσιν ἄπειροι βαθμοὶ μεταξὺ τῶν ὄντων, οἱ βαθμοὶ δὲ οὗτοι βαίνουσιν ἡρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως σὺν τῇ ὀργανικῇ τελειότητι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἕως οὗ ἡ *στοιχειώδης* καὶ *ἀπρόσωπος αἴσθησις* τοῦ στοιχειωδεστάτου ὀργανισμοῦ *ἀποβῇ* συνθετωτέρα καὶ *προσωπικὴ* παρὰ τῷ τελειοτέρῳ ὀργανισμῷ ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως νέων νευρικῶν στοιχείων καὶ ὀργάνων βαθμιαίως εἰδικευθέντων ἐν ταῖς λειτουργίαις καὶ ἕνεκα τῆς πολυπλοκωτέρας συνδέσεως αὐτῶν, ἐκ τῆς ταὐτοχρόνου συνεργασίας τῶν ὁποίων προκύπτουσι νέαι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἰσθήσεις ἢ συνειδήσεις, δίδουσαι ὑψηλότερον καὶ πνευματικώτερον χαρακτῆρα καὶ πλειοτέραν καὶ πολυσυνθετωτέραν λογικὴν εἰς τὰς πράξεις τῶν τελειοτέρων ζώων, *συνείδησις καὶ λογικόν*, ἀφικνούμενα εἰς τὸν τελειότερον βαθμὸν παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ παραλλήλως βαίνοντα μετὰ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος αὐτοῦ.

Μία ἐπὶ τὸ εἰκονικώτερον παραβολὴ δύναται κάλλιον, νομίζομεν, νὰ παράσχῃ μᾶλλον συγκεκριμένην καὶ σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ψυχῆς μεταξὺ ἑνὸς κοραλλίου ἢ ὀστρέου καὶ τῆς ψυχῆς ἑνὸς Ἀριστοτέλους. Φαντασθῶμεν ἓν χωρίον ἐκ πέντε ἢ δέκα οἰκιῶν κατοικούμενον ὑπὸ ἀναλόγου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μίαν μεγάλην πόλιν ἐκ 500 χιλ. οἰκιῶν κατοικουμένην ὑπὸ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Ὁποία τεραστία διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο!

Τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπως καὶ ἡ μεγάλη πόλις, ἔχει τὴν ὁδὸν ἢ τὰς ὁδούς του, μικρὰς καὶ στοιχειώδεις, ἀλλ' εἰσὶ καὶ λέγονται πάντοτε ὁδοί. Ἔχει τὰς οἰκίας του, πενιχρὰς καὶ στοιχειώδεις, ἀλλ' εἰσὶ πάντοτε οἰκίαι χρησιμεύουσαι πρὸς τὸν αὐτὸν θεμελιώδη σκοπόν, πρὸς ὃν καὶ αἱ μέγισται καὶ πολυτελεῖς οἰκίαι τῆς μεγαλουπόλεως· κατοικοῦνται αἱ οἰκίαι ὑπὸ ἀνθρώπων ἀξέστων καὶ ἀμαθῶν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι εἰσὶ πάντοτε ἄνθρωποι. Ὑπάρχει κίνησίς τις καὶ ζωὴ ἐν τῷ χωρίῳ, ἐλαχίστη καὶ μηδαμινή, ἀλλ' εἶνε καὶ λέγεται πάντοτε κίνησις.

Ὁποία ἀντίθεσις ὅταν ἐπισκοπήσωμεν τὴν μεγάλην πόλιν! Αἱ οἰκίαι εἰσὶ παμμέγιστοι καὶ πολυτελεῖς, αἱ ὁδοὶ ἀπειράριθμοι ἀποτελοῦσαι πλέγμα περίπλοκον, ἡ ἐν αὐταῖς κίνησις ζωηροτάτη· ἅμαξαι, τροχιόδρομοι, σιδηρόδρομοι, τηλεγραφικὰ σύρματα, ὑπόνομοι καὶ ὑπόγειοι σωλῆνες ὕδατος, φωταερίου ἢ ἀκαθαρσιῶν, διασχίζουσι τὴν πόλιν, τὰ πέριξ ἢ τὸ ἔδαφος αὐτῆς· μυριάδες δὲ μυριάδων ἀνθρώπων διατρέχουσιν αὐτήν· ὑπάρχουσι θέατρα, δημόσια κτίρια, βιομηχανικὰ καταστήματα, ἐπιστημονικὰ κέντρα, θόρυβος τέλος καὶ ἀπερίγραπτος κίνησις πανταχοῦ.

Ἐν τούτοις *οὐσιώδης* διαφορὰ μεταξὺ τοῦ μικροσκοπικοῦ χωρίου καὶ τῆς τεραστίας πόλεως δὲν ὑφίσταται· ἀμφότερα τὸν αὐτὸν θεμελιώδη σκοπὸν ἐξυπηρετοῦσι· τὸ ἓν ἐν σμικρᾷ καὶ στοιχειώδει ἁπλότητι, τὸ ἕτερον ἐν μεγάλῃ καὶ ἀδιεξιτήτῳ συνθέσει. Οἵαν σχέσιν ἔχει τὸ χωρίον πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, τὴν αὐτὴν καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ βράχου εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ προσκεκολλημένον ὄστρεον πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ ὄστρεον ἔχει ἓν ἢ δύο γάγγλια μετὰ πέντε ἢ δέκα νευρικῶν κυττάρων, τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μέγιστον πλῆθος γαγγλίων μετὰ ἑκατομμυρίων καὶ δισσιονίων νευρικῶν κυττάρων.

Αἱ νευρικαὶ ὁδοὶ ἢ ἶνες τοῦ πρώτου ἀριθμοῦνται ἐπὶ τῶν δακτύλων, αἱ ὁδοὶ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνθρώπου εἰσὶν ἀπειράριθμοι καὶ ἀδιεξίτητον πλέγμα ἀποτελοῦσιν· ἀνεπαίσθητος κίνησις ἐν ἐκείναις καὶ σχεδὸν σιγὴ καὶ ἐρημία νεκροταφείου ἐκεῖ βασιλεύει, τοὐναντίον δὲ ζωηροτάτη κίνησις καὶ συνωστισμὸς ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων καὶ πλήμμυρα ἐργασίας ἐν *ταῖς ὁδοῖς* καὶ *ταῖς οἰκίαις* τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ ὄστρεον ὡς ὁρίζοντα ἔχει τὸ ὄστρακόν του, ὁ Ἀριστοτέλης τὸ σύμπαν!

Διαφορὰ ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν μόνον· δὲν ἀποχωρίζονται δι' ἀβύσσου, ἀλλὰ δι' ἀπειραρίθμων βαθμίδων μιᾶς πανυψίστου κλίμακος· ἰδοὺ ἡ διαφορὰ τῆς *ψυχῆς* τῶν ὄντων.

Μεταξὺ τοῦ στοιχειώδους χωρίου καὶ τῆς μεγαλουπόλεως ὑπάρχουσιν ἄπειροι μεσάζοντες βαθμοὶ καὶ ἀποχρώσεις πόλεων μετὰ τῆς ἐν αὐταῖς ζωῆς. Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς διαφορᾶς τῆς ὀργανικῆς καὶ ἐπομένως τῆς ψυχικῆς τελειότητος τῶν ὄντων. Ἐκ τῶν ἀεννάων καὶ βαθμηδὸν προστιθεμένων νέων συνθηκῶν προκύπτουσι καὶ νέοι ὅροι βίου, νέα κίνησις καὶ δρᾶσις, ἄλλη ὄψις καὶ θέσις τῶν πόλεων, ἄλλοι ἄνθρωποι, νέον τι μὴ ὑπάρξαν ποτὲ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς τοιοῦτο. Ἐκ τοῦ σύμπαντος συνάγονται τὰ αἴτια ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ παράγουσι νέον ἀποτέλεσμα διὰ τοῦ χρόνου, μὴ ὑπαρκτὸν ὡς τοιοῦτο ἐν τῷ ἀμέσως παρελθόντι χρόνῳ· τὸ στοιχειῶδες μεταβαίνει εἰς τὸ σύνθετον· ἡ ψυχὴ τοῦ κοραλλίου γίνεται ψυχὴ Ἀριστοτέλους. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως ὄντων τε καὶ πραγμάτων, ἥτις εἶνε καὶ ἱστορία τῆς προόδου.

§ 13. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὸν ψυχικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τῶν ὅλως αὐτομάτως καὶ μηχανικῶς γιγνομένων πράξεων ὑπὸ τῶν ἀτελεστέρων ὄντων, διότι πλεῖσται τοιαῦται συμβαίνουσι καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Εἴδομεν δὲ ὅτι αἱ αὐτόματοι καὶ ὅλως μηχανικαὶ καὶ ἄνευ σαφοῦς συνειδήσεως αὐτοῦ γινόμεναι αὗται πράξεις, πρότερον ἐγένοντο ἐν *συνειδήσει*, τοὐτέστιν ἐνεῖχον τὸ *ψυχικὸν στοιχεῖον* ἐν ἑαυταῖς. Ἐὰν αἴφνης ἀπειλητικόν τι ἀντικείμενον ἢ αἰφνίδιος κρότος προσβάλῃ τὰς αἰσθήσεις ἀνθρώπου τινὸς ἐν ἀπολύτῳ ἡσυχίᾳ εὑρισκομένου, οὗτος ποιεῖ μέγαν ἀριθμὸν πολυπλόκων κινήσεων πρὸς ἄμυναν ἢ ὀπισθοχώρησιν, πρὶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ λάβῃ συνείδησιν τῆς ἀτομικότητός του καὶ συσχετίσῃ τὸ συμβὰν πρὸς ἑαυτόν. Μία ἁπλῆ *στοιχειώδης αἴσθησις* ἤρκεσεν ὅπως τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ὁλόκληρος ὁ προεσχηματισμένος ἐν ἑαυτῷ μηχανισμός, ὅστις ὠργανώθη καὶ μετεδόθη αὐτῷ κληρονομικῶς ἤδη ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς αἰώνων. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη τοῦ ἀνθρώπου εἶνε πρᾶξις ὅλως αὐτόματος καὶ μηχανικῶς γινομένη, εἶνε δὲ *λογικὴ* ταὐτοχρόνως, χωρὶς νὰ παρεμβῇ τὸ *λογικὸν* ἢ ἡ διάνοια καὶ ἡ ἐσκεμμένη βούλησις. Ἐὰν εἰς τὴν ῥῖνα μικρᾶς γαλῆς (παρατήρησις τοῦ Ἄγγλου Romanes), ἥτις οὐδέποτε εἶδε κῦνα, πλησιάσῃ τις τὴν χεῖρά του, ἣν πρότερον προσέτριψεν ἐπὶ τῆς ῥάχεως κυνός, ἡ γαλῆ ἀμέσως φρίσσει καὶ λαμβάνει τὴν κωμικὴν ἐκείνην ἀμυντικὴν στάσιν τοῦ σώματος, ὡς ὅτε εὑρίσκεται ἐνώπιον τοῦ κυνός. Ἡ ἁπλῆ ὄσφρησις ἤρκεσεν ὅπως τὸ ζῶον ἐκτελέσῃ πολύπλοκόν τινα πρᾶξιν *λογικὴν* καὶ ἄνευ σαφοῦς συνειδήσεως καὶ συσχετίσεως τῶν γεγονότων, καὶ ἄνευ ἐπομένως οὐδενὸς συλλογισμοῦ, χάρις εἰς τὸν προϋπάρχοντα ἐν αὐτῷ μηχανισμόν, ὅστις ὑπόκειται ὡς βάσις ὀργανικὴ τοῦ ἐνστίκτου τοῦ ζώου, τῆς ψυχικῆς τοὐτέστι πράξεως αὐτοῦ.

Ἅπασαι αἱ τοιαῦται καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι πράξεις, αἱ κληθεῖσαι *ἀνταναχλαστικαὶ* καὶ *αὐτόματοι ἢ ἔνστικτα* τοιουτοτρόπως ἐξηγοῦνται. Ἐὰν νῦν λείπῃ ἡ σαφὴς συνείδησις ἐξ αὐτῆς, πρότερον ὅμως ὑπῆρχεν, ἄλλως τε δὲ δύναται νὰ γεννηθῇ καὶ κατὰ *συμβεβηκὸς* καὶ νὰ ὑπάρχῃ καὶ νῦν δι' ἄλλας πράξεις ὅλως νέας καὶ ἀσυνήθεις, χάρις εἰς τὴν ἀπειράριθμον ποικιλίαν τῶν ἐκ τῆς φύσεως ἐντυπώσεων, μεθ' ὧν ἓν ζῶον ἐν τῇ πάλῃ τοῦ βίου εὑρίσκεται ἀεννάως εἰς ἐπαφήν, καὶ δὴ κατὰ τοσοῦτον ποικίλων, ὅσον πολυσύνθετός ἐστιν ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ. Οὕτω, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐλαττοῦται ὁλονὲν τὸ κράτος τῆς *συνειδήσεως*, ἀφ' ἑτέρου ὅμως αὔξει ἕνεκα τῶν νέων ἐντυπώσεων, ἃς προσδέχεται τὸ ὄν. Ἡ αὔξησις δὲ αὕτη ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ μείωσις ἀφ' ἑτέρου, τῶν ἐν συνειδήσει γινομένων πράξεων εἶνε ἡ αἰτία τῆς προόδου, ἰδίως τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ μᾶλλον τελειοποιηθέντος ὀργανισμοῦ αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ πλειοτέρων νέων ἐντυπώσεων ἐκ τοῦ κόσμου. Εἶνε ὄντως παράδοξον γεγονός, λέγει ὁ Herzen, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἀνυψοῦται εἰς ἀνωτέρας σφαίρας συνειδήσεως καὶ πνευματικῶν ἐνεργειῶν, ἀφ' ἑτέρου καταπίπτει ταὐτοχρόνως εἰς τὴν τάξιν ἁπλῆς μηχανῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι οὐδὲν ὂν οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ τελείως εἰς μηχανὴν ἢ εἰς *αὐτόματον* καὶ νὰ ἀπολέσῃ τὴν θεμελιώδη ἰδιότητα, ἥτις λέγεται *συνείδησις*, καθ' ὅσον αἱ νέαι καὶ ἀσυνήθεις ἐντυπώσεις ποικίλλουσιν ἐπ' ἄπειρον καὶ ἐπομένως παράγουσι τὴν συνείδησιν ἐν τῷ ζώῳ.

Ἐὰν τμήματά τινα τοῦ νευρικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἑνὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυπλόκου νευρικοῦ συστήματος ζώου, οἷον τὸ συμπαθητικὸν γαγγλιακὸν σύστημα ἢ ὁ νωτιαῖος μυελός, ἀπώλεσαν τὴν ἰδιότητα τῆς *μετὰ συνειδήσεως αἰσθήσεως* ἕνεκα τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν εἰς συσκευὰς πρὸς ὡρισμένας πράξεις καὶ λειτουργίας, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἰδιότητα ταύτην προσέλαβον τὰ τελειότερα καὶ πολυπλοκώτερα ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν καὶ κατασκευὴν καὶ ἀνώτερον αὐτῶν ἱστάμενα τμήματα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἔνθα κατ' εὐθεῖαν μεταβαίνουσιν αἱ ἐντυπώσεις, ἁπλῶς μόνον διερχόμεναι τῶν ἄλλων τμημάτων, καὶ προκαλοῦσι τὸ φαινόμενον τῆς συνειδήσεως, δι' οὓς λόγους εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν. Ἐπομένως εἰς ἓν ζῶον, ὅπερ κέκτηται, φέρ' εἰπεῖν, ἓν ἢ δύο γάγγλια (ὡς π. χ. μαλάκιά τινα καὶ πολύποδες) καὶ προσδέχεται δὲ καὶ κατεργάζεται παντὸς εἴδους ἐντυπώσεις, συνήθεις τε καὶ ἀσυνήθεις, θὰ παράγηται κατ' ἀνάγκην τὸ φαινόμενον στοιχειώδους τινὸς συνειδήσεως ἢ αἰσθήσεως· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς τὸ φαινόμενον καθιστᾷ τὸ ζῶον ἱκανὸν πρὸς αὐτοσυντήρησίν του, διότι καθὸ αἰσθανόμενον ἀποφεύγει τοὺς κινδύνους ἢ φροντίζει περὶ τῆς τροφῆς κτλ. διὸ καὶ τὸ στοιχειωδέστερον τῶν ὄντων εἶνε τελειότερον καὶ τοῦ τελειοτέρου ζώου τοῦ ἐστερημένου τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ. Ὁ ἀποκεφαλισθεὶς βάτραχος δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ τὴν αὐτοσυντήρησίν του, καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐστερημένος τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, (ὡς εἰς συμφυεῖς τινας περιπτώσεις οἷον *βλακίας*, idiotie—ἢ παθολογικὰς περιπτώσεις—φλεγμοναὶ κτλ.—δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ἄνθρωπος ὡς πράγματι στερούμενος τῶν ἡμισφαιρίων), εἶνε κατώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ σκώληκος· ἐν τούτοις καὶ ὁ βάτραχος καὶ ὁ ἄνθρωπος διατηροῦντες τὸν νωτιαῖον μυελὸν αὐτῶν κατέχουσιν ἓν νευρικὸν σύστημα πολὺ πολυπλοκώτερον τοῦ ὀστρέου ἢ τοῦ σκώληκος, ἀλλ' οὐδὲν *αἰσθάνονται*, διὸ καὶ δὲν κατορθοῦσι τὴν αὐτοσυντήρησιν αὐτῶν. Παρ' αὐτοῖς τὸ φαινόμενον τῆς αἰσθήσεως εὕρηται εἰς τὰ *ἀνώτερα* κέντρα, ἐνῷ παρὰ τῷ πολύποδι ἢ τῷ ὀστρέῳ τὰ πάντα εἰσὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συγκεχωνευμένα ἐν ἑνὶ γαγγλίῳ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ *Ἀμοίβη*, τὸ μονοκύτταρον τοῦτο ζῶον τὸ ἑστερημένον νευρικοῦ ἱστοῦ, ἐκλέγουσα τὴν τροφὴν αὐτῆς καὶ ἀποφεύγουσα τὰς βλαβερὰς δι' αὐτὴν ἐπιδράσεις, ἀποδεικνύει ὅτι *αἰσθάνεται*, ὅτι διατίθεται *εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως* εἰς τὰς ἐντυπώσεις, καίτοι δὲ οὐδεμίαν ἰδέαν ἑαυτῆς καὶ τῶν πέριξ συμβαινόντων ἔχει, ἡ *αἴσθησις* μόνη ἀρκεῖ ὅπως τὸ ζῷον προσενεχθῇ *λογικῶς*, ἤτοι προσοικειωθῇ πρὸς τὰς περιστάσεις (adaptation), κατορθοῦν οὕτω τὴν αὐτοσυντήρησίν του. Τὸ πρωτόπλασμα αὐτῆς ἀρκεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ φαινομένου τῆς αἰσθήσεως, ἣν ἰδιότητα δύναται ν' ἀποβάλῃ, ὅταν ἀναφανῇ ὁ νευρικὸς ἱστὸς ὁ παραγόμενος ἐξ αὐτοῦ, καταμεριζομένων τῶν λειτουργιῶν τοῦ πρωτοπλάσματος σὺν τῇ ἐξελίξει τῶν ὀργάνων τῶν ὄντων, ὡς τῷ ὄντι παρατηροῦμεν τοῦτο εἰς τὰ ἀμέσως ἐν ἀνωτέρᾳ βαθμίδι κείμενα ὄντα, εἰς τὰς *ὕδρας*, *πολύποδας* κ.τ.λ.

Οὐδὲν λοιπὸν ζῶον στερεῖται τῆς *αἰσθήσεως*, τοὐτέστι τῆς ὑποκειμενικῆς ταύτης ἰδιότητος, ἣν ὀνομάζομεν *ψυχήν*· αὕτη, στοιχειώδης ἐν τοῖς ἀτελεστάτοις τῶν ζώων, ἐξαίρεται εἰς μέγαν βαθμὸν συνθέσεως καὶ τελειότητος παρὰ τοῖς ἀνωτέροις καὶ πολυσυνθέτοις ὀργανισμοῖς. Δὲν πρέπει δὲ νὰ φαντασθῶμεν αὐτὴν ὡς ἰδίαν ὀντότητα, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα ἢ ἐκδήλωσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ἀθροίσματος πλείστων ὅσων ἀνατομικῶν μονάδων τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τελειοποιηθεισῶν.

§ 14. «Δὲν ἐννοῶ, λέγει ὁ Maudsley (1), διατί τινες ἀρνοῦνται »εἰς τὸν δημιουργόν, τὸν κατ' αὐτοὺς πανίσχυρον καὶ πάνσοφον, τὴν »δύναμιν ὅπως καταστήσῃ τὴν ὕλην ἐν τῇ μᾶλλον πολυπλόκῳ αὐτῆς »καταστάσει ἱκανὴν πρὸς τὸ σκέπτεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι, οὔτε ἐννοῶ »διατὶ μία τοιαύτη ἰδέα ἐμποιεῖ αὐτοῖς φρίκην. Ἀνησμονοῦσι πολὺ »ταχέως, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶνε νεκρόν τι ὄργανον, ἀλλὰ ἐπιπεφορ»τισμένον λειτουργίας ἀνωτέρας τάξεως ἢ τὰ ἄλλα ὄργανα τοῦ σώμα»τος, λειτουργίας, ἀνταποκρινομένας καὶ παραλλήλως βαινούσας πρὸς »τὴν πολύπλοκον ὑφὴν καὶ κατασκευὴν αὐτοῦ κατὰ πολὺ ὑπερβαίνου»σαν τὴν τῶν ἄλλων ὀργάνων. Ποῖαι λοιπὸν εἶνε αἱ λειτουργίαι τοῦ »ἐγκεφάλου, ἂν δὲν εἶνε πνευματικαί; Εἶνε καλὸν νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν

(1) Loc. cit. σελ. 120.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»τὰς καταπληκτικὰς πράξεις καὶ τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα »εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐκδηλώσῃ ἡ ὕλη. Παρατηρήσατε ἓν σπέρμα, ὅπερ ρί»πτεται ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκ τοῦ σπέρματος τούτου θὰ προκύψῃ μία λε»πτοφυὴς ῥίζα, κατόπιν δὲ ὁ κορμός, εἶτα τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη μὲ τὰ »λαμπρότερα τῶν χρωμάτων. ὁ καρπὸς κτλ. Ταῦτα πάντα γίνονται »διὰ θαυμασίων χημικῶν πράξεων καὶ μεθόδων ἀκατανοήτων ἡμῖν. »Δὲν ὑπάρχει οὐδὲν *πνευματικὸν φυτὸν* ἐντὸς τοῦ φυτοῦ, τὸ ὁποῖον »μέσον τῆς *ὕλης* ἐκτελεῖ πάντα ταῦτα. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἰσὶν »ἀρκούντως θαυμάσια ὅπως φαντασθῶμεν ὁποίας περιπλόκους ἰδιότητας »δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ὕλη· διὸ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παραδεχθῶμεν »ὅτι ἡ ὕλη ἐν τῷ ἀνωτάτῳ βαθμῷ τῆς συνθέσεως καὶ ὀργανικῆς ἀνα»πτύξεως αὐτῆς, εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐκτελῇ πράξεις ἔτι ἀξιοθαυμάστους. Ἂν »ἀκολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νευρικοῦ συστή»ματος δι' ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν ὄντων ἀπὸ τῆς στοιχειώδους αὐτοῦ «μορφῆς μέχρι τῆς μᾶλλον συνθέτου, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν »τὴν βαθμίδα ἐν ᾗ τὸ Ν. σύστημα τοῦτο ἀπόλλυσιν αἴφνης τὰς ἐμφύτους »τοιαύτῃ ζώσῃ ὕλῃ ἰδιότητας καὶ καθίσταται ἁπλοῦν ὄργανον παθη»τικὸν *μιᾶς ἀΰλου οὐτότητος* ὑπεισερχομένης ὡς θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. «Τινὲς ἀποστρεφόμενοι ἕνα τοιοῦτον, ὡς ἡμεῖς ἐκθέτομεν, *ὑλισμόν*, «παρηγοροῦνται φανταζόμενοι τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ὕλης λεπτεπιλεπτο«τάτης, ἓν εἶδος *ἀΰλου ὕλης*, ἥτις διαδέχεται τὴν ὁλονὲν λεπτυνο«μένην ὕλην τῶν νευρικῶν στοιχείων ἀποτελοῦσα τὸ *πνεῦμα*. Ἀλλ' «εἴτε *πνευματοποιήσωσι τὴν ὕλην*, εἴτε *ὑλικοποιήσωσι τὸ πνεῦμα*, τὸ « πρᾶγμα εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό· ταῦτα εἶνε ζητήματα λέξεων καὶ ὄχι «πραγμάτων . . . »

. . .«Πανταχοῦ ἐν τῇ φύσει βλέπομεν τὰς ἰδιότητας τῆς ὕλης γι»γνομένας μᾶλλον συνθέτους παραλλήλως πρὸς τὴν ὁλονὲν συνθετω»τέραν γιγνομένην ὕλην. Ἐκ τῶν ἁπλῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων μεταβαί»νομεν εἰς τὰς χημικάς, ἐκ τούτων εἰς τὰς φυτικὰς καὶ ζωϊκὰς μέχρι »βαθμηδὸν τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνι»ούσης ταύτης ἐκ παραλλήλου μεταμορφώσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς δυ»νάμεως εἶνε ἡ ὁλονὲν αὔξουσα *εἰλίκευσις* τῶν σωμάτων καὶ τὸ πολυ»σύνθετον τῶν συνδυασμῶν τῆς ὕλης γιγνομένων ἐντὸς χώρου ἐπὶ μᾶλ»λον καὶ μᾶλλον σμικροῦ. Πᾶσα πρόοδος τῆς *ὕλης* καὶ τῆς *δυνάμεως*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»συνίσταται εἰς τὴν *συγκεντρωτικὴν* ταύτην τάσιν. Ὅπως ἓν ἰσοδύναμον »χημικῆς δυνάμεως ἀντιστοιχεῖ εἰς πολλὰ ἄλλα ἰσοδύναμα κατωτέρων »δυνάμεων, ὡς ἓν ἰσοδύναμον ζωϊκῆς δυνάμεως ἀντιστοιχεῖ εἰς ἄλλα »ἰσοδύναμα χημικῆς δυνάμεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ κλίμακι τῶν ἱστῶν τοῦ »ὀργανισμοῦ, ὁ ἱστὸς ὁ μᾶλλον τέλειος παριστᾷ μίαν *σύνθεσιν* πολὺ »πολυπλοκωτέραν ἢ εἰς ἱστὸς στοιχειώδης, καὶ ἐπομένως ἐγκλείει ἐν »ἑαυτῷ ἀριθμὸν ἐνεργειῶν πολὺ ἀνωτέρων. Ἡ πολύπλοκος αὕτη *σύν-* »*θεσις* καὶ *συγκέντρωσις* ἀφικνεῖται ἐν τῷ νευρικῷ ἱστῷ εἰς τὸν ὕψιστον »βαθμόν. Ἡ ὕπαρξις λοιπὸν τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ μετὰ τῶν δυνάμεων »αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἐκ τῆς προϋπάρξεως ὅλων τῶν ἄλλων κα- »τωτέρας ἀξίας ἱστῶν, οἵτινες προηγήθησαν αὐτοῦ ἐν τῇ τάξει τῆς ὀρ- »γανικῆς ἐξελίξεως· διὸ ὅλη ἡ δύναμις τοῦ σύμπαντος δὲν δύναται νὰ »κατορθώσῃ ὅπως ἐξαγάγῃ ἓν νευρικὸν κύτταρον ἐκ τῆς ἀνοργάνου »ὕλης ἀπ' εὐθείας. Ὡς ὁ μεγαλοφυὴς ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν ἀν- »θρωπότητα, οὕτω καὶ τὸ νευρικὸν στοιχεῖον ἐμπεριέχει ἐν *συνόψει*, ὡς »extrait, ἁπάσας τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως».

Εἶνε τῳόντι μυριάκις ἀξιοθαυμαστότερος καὶ σοφώτερος ὁ Δημιουρ- γὸς κατορθῶν τὸ πλέον ἢ θαυμάσιον φαινόμενον, ὥστε μία καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη νὰ προσλαμβάνῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἀπείρους μορφὰς μετ' ἀπείρων ἰδιοτή- των, νὰ μεταμορφόνῃ βαθμηδὸν ἑαυτὴν διὰ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συνίσταται εἴς βράχος, εἰς ἄνθρωπον, ἢ ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος πρὸς τοῦτο, καὶ ἠναγκάζετο νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν συνδρο- μὴν νέου παράγοντος, *ἀΰλου τινὸς πράγματος*, καθ' ὁλοκληρίαν ἀκα- ταλήπτου καὶ ἀσυλλήπτου ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ὅπερ, ἀγνοοῦν, εἰρήσθω ἐν παράδῳ, καθ' ὁλοκληρίαν ἑαυτό, νὰ ἐνεργῇ τὰ ἐκπληκτικὰ ὄντως πνευματικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἄλλως οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εἶδεν ἐκτὸς καὶ ἄνευ τῆς ὕλης ἐκδηλούμενα, καὶ τὰ ὁποῖα καθ' ὁλοκλη- ρίαν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τῆς ὕλης εὑρίσκονται καὶ μετ' αὐτῆς συμ- μεταβάλλονται.

Εἶνε αὐτόχρημα οὐτοπία ὁ διϊσχυρισμὸς ἐκείνων, οἵτινες ἀρνοῦνται εἰς τὴν ὕλην τὴν πνευματικὴν ἰδιότητα, ἐνῷ δὲν γνωρίζουσιν αὐτὴν τὴν *οὐσίαν*, αὐτὴν τὴν *φύσιν* τῆς ὕλης, καὶ ἐπομένως οὔτε τὰς ἰδιότητας, ἃς αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ ἢ νὰ προσλάβῃ.

Ἐὰν ὁ Δημιουργὸς ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τοῦ αἴνου ἡμῶν ὑπὲρ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἡμῶν διὰ τὴν τελειότητα καὶ τὴν σοφίαν τῶν ἔργων του, θὰ ἐδοκίμαζεν ἀπολύτως πλειοτέραν ἱκανοποίησιν καὶ θὰ ἐξέφραζε τὴν εὐαρέσκειαν αὐτοῦ μᾶλλον πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἀναγνωρίζουσι τὴν σοφίαν καὶ ἰσχὺν αὐτοῦ, δι' ἧς ὥρισεν, ὥστε ἡ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη νὰ συνδυάζηται κατ' ἀπείρους τρόπους καὶ διὰ σειρᾶς βαθμιαίων ἐξελίξεων νὰ καταστα θῇ ἱκανὴ νὰ *σκέπτηται* καὶ νὰ *αἰσθάνηται*, ἢ πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἀρνοῦνται αὐτῷ τὴν σοφίαν καὶ ἰσχὺν ταύτην.

Ἡ *μοναστικὴ* θεωρία, καθ' ἣν ἡ ἄπειρος ποικιλία τῆς μορφῆς τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ὄντων τῆς φύσεως, ὡς καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ σύμπαντι τελουμένων φυσικῶν ἢ πνευματικῶν φαινομένων, ἀνάγεται εἰς *μίαν* ὕλην, *μίαν δύναμιν*, εἶνε ἡ μεγαλοπρεπεστέρα φιλοσοφικὴ σύλληψις τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ἣν πρῶτοι ἔσχον τὴν ὑπερτάτην δόξαν νὰ ἐξενέγκωσι καὶ νὰ ἀναπτύξωσι σαφέστατα Ἕλληνες φιλόσοφοι.

Αἱ ὑπό τινων δὲ ἀπόπειραι ὑπεξαιρέσεως, τρόπον τινά, τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ μέσου τῆς φύσεως, ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ διαμφισβήτησις φανταστικῶν τίτλων εὐγενείας, καταγωγῆς καὶ θεμελιώδους διακρίσεως ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὄντων, ἡ ὑπαγωγὴ αὐτοῦ ὑπὸ νόμους εἰδικούς, φυσικῆς ἢ ἠθικῆς τάξεως καὶ ἐκτὸς τῶν τοῦ σύμπαντος, καὶ ἡ παραδοχὴ μιᾶς μυστηριώδους *ἀρχῆς*, ἥτις ἔδρασε κατὰ τρόπον ἐπενεγκόντα τὴν παρουσίαν του ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ *ὡς ἀπὸ μηχανῆς*, σήμερον οὐδὲ κἂν τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιστήμης ἐφελκύουσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΦΡΕΝΟΠΑΘΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗ

I

§ α'. Ἔποψις ὑφ' ἣν ἐξετάζονται οἱ φρενοπαθεῖς.
§ β'. Διαίρεσις αὐτῶν κατὰ κατηγορίας.

§ 1. Ἡ ἐξέτασις τῆς φρενοβλαβείας ἐν γένει, τῶν διαφόρων αὐτῆς μορφῶν καὶ τῆς ταξινομήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν συμπτωμάτων, τῆς πορείας, τῆς ἐκβάσεως καὶ τῆς θεραπείας, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ νοσολογία τῆς φρενοβλαβείας ἀνήκει εἰς εἰδικὰ συγγράμματα πραγματευόμενα ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἣν κατέχει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοιαύτης φύσεως ζήτημα. Ἡμεῖς πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς φρενοβλαβεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν βαθμόν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ εἶδος τῆς συμβάσης ἢ ὑπαρχούσης ἐν αὐτοῖς ψυχολογικῆς διαταράξεως.

Ἡ εἴς τινας κατηγορίας, ἃς θὰ ποιήσωμεν ἐνταῦθα, διαίρεσις τῶν φρενοβλαβῶν ἔχουσα ὡς βάσιν τὸν βαθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῆς ψυχολογικῆς βλάβης, τοὐτέστι δυσόριστα ὅλως, ἀσαφῆ καὶ εὐμετάβλητα ψυχολογικὰ στοιχεῖα, δὲν εἶνε κυρίως ὀρθὴ καὶ φυσική, οὔτε κατορθωτὴ ὑπὸ θεωρητικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν· διότι ἀκριβῆ ὅρια τῆς βλάβης ταύτης φυσικῶς δὲν ὑπάρχουσιν. Ἀλλ' ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν ἡ τοιαύτη σπουδὴ καὶ διαίρεσις ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτῆς, καὶ στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῆς προτέρας γνώσεως τῆς νοσολογίας τῶν φρενοπαθῶν, ἤτοι τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς φρενοπαθείας.

Πάσχει τις ἢ δὲν πάσχει ἢ κατὰ πόσον πάσχει τὰς φρένας; Ἐδῶ ἐπὶ τέλους ἀπολήγουσι πάντα τὰ ζητήματα, ὁσάκις ἄνθρωπός τις παρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔχων δείγματα ἀνωμαλίας τινὸς τῶν φρενῶν πρόκειται νὰ κριθῇ ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἢ τοῦ νόμου.

Δύο περιπτώσεις ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου θέτουσιν αὐτὸν ἐκτὸς νόμου: α΄.) ἡ ἀπώλεια τοῦ *αὐτεξουσίου* μετ' ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως τῆς ἀξίας τῶν πράξεων· β΄.) ἡ ἀπώλεια τοῦ αὐτεξουσίου διὰ παθολογικήν τινα αἰτίαν, καίτοι ἡ συνείδησις τῶν πράξεων διατηρεῖται ἀκεραία ἢ σχεδὸν ἀκεραία. Ἀλλ' αἱ περιπτώσεις αὗται δὲν παρουσιάζονται πάντοτε τοσοῦτον καθαραὶ καὶ εὐδιάκριτοι ἀπ' ἀλλήλων· ὑπάρχουσι βαθμιαῖαι μεταβάσεις πρὸς ἀλλήλας καὶ μεσάζουσαι καταστάσεις μεταξὺ τοῦ παθολογικοῦ καὶ τοῦ φυσιολογικοῦ. Οὐχ ἧττον ὡς γενικὸν μέτρον καὶ κριτήριον δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς δύο ταύτας θεμελιώδεις ψυχολογικὰς περιπτώσεις πρὸς μεθοδικὴν κατάταξιν τῶν ἑκάστοτε εἰδικῶν περιπτώσεων. Ἡ τοιαύτη ἰατροδικαστικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἔποψις τοῦ ζητήματος θὰ ἀγάγῃ ἡμᾶς εἶτα ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν ἐπισκόπησιν καὶ ἑτέρας ὄψεως αὐτοῦ, τῆς *κοινωνιολογικῆς*, τοὐτέστιν εἰς τὴν μελέτην τοῦ φρενοβλαβοῦς ὡς μέλους τῆς κοινωνίας παθολογικοῦ, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς θέσεως καὶ ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κοινωνίας.

§ 2. Ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ φρενοβλάβεια, καὶ περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τῷ περὶ *Φρενοβλαβείας* κεφαλαίῳ, δυνάμεθα νῦν νὰ διατυπώσωμεν γενικόν τινα, ἔστω καὶ ἀτελῆ, ὁρισμὸν τοῦ φρενοπαθοῦς. Πολλοὶ ἐπεχείρησαν νὰ δώσωσιν ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἀκριβῆ ὡς ἔγγιστα ἰδέαν περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς, ἀλλ' εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν τοιούτων ὁρισμῶν, ἰδίως δὲ ψυχολόγων τινῶν καὶ ἠθικολόγων, δύνανται νὰ ἀναχθῶσι καὶ πλεῖστοι ὅσοι σῶον τὸν νοῦν ἔχοντες ἄνθρωποι, ἢ νὰ μὴ συμπεριληφθῶσι πολλὰ εἴδη φρενοβλαβῶν. Οἱ λόγοι τῆς δυσκολίας τοῦ ὁρισμοῦ ἐξετέθησαν ἤδη ἐν τοῖς περὶ φρενοβλαβείας. Ὡς ἐντελέστερος καὶ ἀκριβέστερος δύναται ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὁ ἑξῆς, ὁ ὁμοιάζων ἄλλως πλειότερον πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Esquirol δοθέντα:

Φρενοβλαβὴς εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις, συνεπείᾳ διαταράξεως τῆς διανοίας, τῆς ψυχικῆς αἰσθητικότητος ἢ τῶν αἰσθημάτων (τοῦ θυμικοῦ) καὶ τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἀπώλεσε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ αὐτεξούσιον (τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν), *δὲν ἔχει δὲ πρὸς τούτοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ συνείδησιν τῆς διαταράξεως ταύτης καὶ ἑπομένως ἔπαυσε νὰ εἶνε ὑπεύ-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θυνος τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεών του ἀπέναντι τῆς κοινωνίας (1).

Ἀλλὰ μέχρι τίνος βαθμοῦ πρέπει νὰ φθάσῃ ἡ διατάραξις αὕτη μιᾶς ἢ ἁπασῶν ὁμοῦ ἢ συνδυασμοῦ τινος μόνον τῶν τριῶν τούτων παραγόντων τῆς ψυχικῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ δέον ν'ἀπολέσῃ εἷς ἄνθρωπος τὸ *αὐτεξούσιον* (libre arbitre) διὰ νὰ κηρυχθῇ ἀνεύθυνος καὶ φρενοβλαβής. Τοῦτο κυρίως δεικνύει κάλλιον ἑκάστη εἰδικὴ περίπτωσις βλάβης τινὸς τῶν φρενῶν. Ἀλλὰ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος κρίνομεν καλὸν νὰ διαιρέσωμεν εἰς γενικάς τινας κατηγορίας τοὺς φρενοπαθεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οὐσιώδεις τινὰς ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν.

---

(1) Σημ. Εἰς τοὺς ὅρους : *διάνοια, αἰσθήματα, βούλησις* δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδῃ τις ἔννοιαν κατὰ τὸν τρόπον τῆς *ἀφηρημένης Ψυχολογίας*, θεωρῶν δηλ. ταύτας ὡς ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων *δυνάμεις* ἢ ἰδιότητας ἀνηκούσας εἰς μίαν ὀντότητα μυστηριώδη καὶ ἄγνωστον, *Ψυχὴν* ἢ *Πνεῦμα* συνήθως καλουμένην, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν ἐκείνην, ἣν καθωρίσαμεν ἐν τῷ ἀμέσως προηγουμένῳ *Τρίτῳ Τμήματι* ὁμιλοῦντες περὶ *διανοίας καὶ αἰσθήσεων* κ.τ.λ., τοὐτέστιν ὡς φαινόμενα βάσιν ἐκφάνσεως καὶ γενέσεως αὐτῶν ἔχοντα ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικάς τινας συνθήκας, ὡς ἀποτελέσματα προκύπτοντα ἐκ τῆς ταὐτοχρόνου ἐνεργείας πλείστων ὅσων νευρικῶν στοιχείων ἑτερογενοῦς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ἧς προκύπτει σύνολόν τι : ὡς *διάνοια*, ὡς *αἴσθημα* ἢ *βούλησις*. ταῦτα δὲ πάλιν ἀδιαρρήκτως εἰσὶ συνηνωμένα μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ὅλως τεχνητῶς θεωροῦμεν αὐτὰ ὡς κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων πράγματα χάριν πλειοτέρας εὐκολίας ἐν τῇ ἐκφράσει καὶ τῇ μελέτῃ τῶν ἐν ἡμῖν ψυχολογικῶν καταστάσεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

I

§ 1—2. Οἱ *κυρίως* ἢ κλασικοὶ φρενοβλαβεῖς. Ἡ βλάβη τῶν φρενῶν παρ' αὐτοῖς εἶνε πλήρης, βαθεῖα καὶ καθολική. Γενικὸς καὶ οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς κατηγορίας ταύτης ἐστὶν ἡ ἔλλειψις πάσης συνειδήσεως τῶν πασχόντων περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν. Μανιακοὶ ἢ μανικοὶ καὶ μανιώδεις, λυπομανιακοὶ κ.τ.λ.

II

Ὑποδιαίρεσις τῆς πρώτης κατηγορίας: § 1—5. Οἱ *μερικῶς* φρενοβλαβεῖς· Τί δέον νὰ νοῶμεν ὑπὸ τὸν ὅρον: *μερικὴ φρενοβλάβεια*. Χαρακτῆρες αὐτῆς.

I

§ 1. Ἐνταῦθα ἀνάγομεν τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, ὧν ἡ *διάνοια*, *τὰ αἰσθήματα καὶ ἡ βούλησις* οὕτως ἐβλάβησαν, ὥστε οὐδεμίαν συνείδησιν τῆς νέας αὐτῶν παθολογικῆς καταστάσεως ἔχουσι καὶ ἐπομένως ἐντελῶς ἀνεύθυνοί εἰσι διά τε τοὺς λόγους, τὰς ἰδέας καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἡ βλάβη τῶν φρενῶν εἶνε βαθεῖα καὶ καθολική.

Ἰδοὺ εἷς ἄνθρωπος, ὅστις νομίζει ἑαυτὸν βασιλέα, αὐτοκράτορα· θὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, θὰ καταρρίψῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου πάντα ἑστεμμένον, θὰ ἀναμορφώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἐπίτηδες ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὗ τῆς φωνῆς ἤκουσεν ἢ εἶδε τὴν μορφὴν ἐπὶ τῶν νεφῶν τοῦ οὐρανοῦ· εἶνε ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶνε ὁ υἱός του καὶ βαθμηδὸν ἀποκτᾷ τὴν πεποίθησιν ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶνε θεός. Βαδίζει μεγαλοπρεπῶς, περιφρονεῖ πάντας καὶ φέρει διακριτικὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ στήθους· ὁμιλεῖ ἐπιτακτικῶς καὶ ἀγερώχως καὶ οὐδεμίαν ἀντίρρησιν καὶ συζήτησιν δέχεται ἐπὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ.

Ὁ ἀσθενὴς οὗτος, ἐὰν ἀφεθῇ ἐλεύθερος, θὰ ἐπιχειρήσῃ πράξεις ὑπαγορευομένας ὑπὸ τῶν ἀτόπων ἰδεῶν καὶ τῶν νέων αὐτοῦ αἰσθημάτων. Ἡ *βούλησις* εὑρίσκεται ἐντελῶς ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὀρέξεων καὶ διαθέσεων τῆς νέας αὐτοῦ προσωπικότητος. Τὸ *αὐτεξούσιον* ἀπωλέσθη μετὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς παλαιᾶς προσωπικότητος, διὸ διὰ τὰς πράξεις τοῦ νέου *Ἐγὼ* δὲν εὐθύνεται τὸ παλαιὸν *Ἐγώ*, ὡς δὲν εὐθύνεται εἷς ἄνθρωπος διὰ τὰς πράξεις ἄλλου ἀνθρώπου.

Ἡ λατινικὴ λέξις : alienus ἐξ ἧς καὶ ἡ γαλλικὴ : aliéné, aliénation, σημαίνουσα *ἀποξένωσιν* ἑαυτοῦ—καὶ τὴν ὁποίαν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον δυνάμεθα ἑλληνιστὶ νὰ ἀποδώσωμεν διὰ τῆς λέξεως : *ἀλλοφροσύνη*, ὡς δηλαδὴ ἔχειν τινὰ φρόνημα οὐχὶ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἄλλου προσώπου,—ἐκφράζει τῳόντι ἀκριβῶς τὰς τοιούτου ἰδίως βαθμοῦ ψυχικὰς διαταράξεις. Οὐχ ἧττον αἱ λέξειν aliéné—aliénation χρησιμεύουσιν ὡς γενικὸς ὅρος ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπιστήμῃ περιλαμβάνων πάντα τὰ εἴδη φρενοβλαβείας. Ἀντίστοιχον ἔννοιαν ἐκφράζουσι καὶ αἱ ἡμέτεραι λέξεις *παράφρων* ἢ *φρενοβλαβὴς* καὶ *φρενοβλάβεια*.

Ἰδοὺ ἕτερος πάσχων ἐκ *λυπομανίας*· νομίζει ὅτι ἀπώλεσεν ὅλην τὴν περιουσίαν του, ὅτι κατέστρεψε τὴν οἰκογένειάν του, ὅτι ἔπραξε τὰς μᾶλλον ἐπιληψίμους πράξεις καὶ θανάσιμα σφάλματα καὶ ἀπειλεῖται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Δικαιοσύνης· ἢ ὅτι κατεδικάσθη εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ διὰ τὰς ἀνηκούστους ἁμαρτίας αὐτοῦ· ἢ ὅτι εἰσῆλθεν ὁ διάβολος ἢ ὁλόκληρος λεγεὼν διαβόλων ἐντὸς τοῦ σώματος πρὸς βασάνισιν αὐτοῦ, (οἱ possedès καὶ οἱ damnès τῶν γάλλων) καθὸ μεγάλου ἁμαρτωλοῦ, ὅτι μετεβλήθη εἰς ζῶον (λυκανθρωπία), ἢ ὅτι ἐπιβουλεύονται τὴν ζωήν του ἄγνωστοι διὰ δηλητηρίου ἢ ἄλλως πως κ.τ.λ. τρέμει εἰς πᾶσαν κροῦσιν τῆς θύρας, νομίζει ὅτι ἤγγισε πλέον τὸ τέλος του, ὅτι εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς γενικῆς ἀποστροφῆς κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἄλλος μὲ φυσιογνωμίαν ἐνδεικνύουσαν γενικὴν ἀναστάτωσιν τοῦ πνεύματος ὁμιλεῖ μετ' ἀκατασχέτου ταχύτητος καὶ μετ' ἀσυναρτησίας, κραυγάζει, πηδᾷ, χορεύει, θραύει πᾶν τὸ προστυχόν, οὐδένα ἀναγνωρίζει, ἀεννάως ἐν μεγάλῃ διεγέρσει εὑρισκόμενος καὶ θῦμα ποικιλωτάτων *παραισθήσεων* (illusions) τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων του φοβεῖται ἢ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν φαντασιωδῶν ἀντικειμένων ἢ προσώπων· οὐδεμίαν ἀνάγκην οὔτε τοῦ ὕπνου οὔτε τῆς τροφῆς αἰσθάνεται, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δὲ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ μιᾶς ἰδέας ἢ ἀντικειμένου νὰ συγκρατήσῃ δυνάμενος καὶ ἀπωλέσας πᾶσαν ἰδέαν χρόνου καὶ χώρου, πᾶσαν συνείδησιν τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως ἢ τοῦ περιξ κόσμου κ.τ.λ. παρέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χων τέλος τὴν γνωστὴν ἐκείνην τοῖς πᾶσι εἰκόνα τοῦ *μανιώδους*. Ἡ μανιακὴ ἄλλως αὕτη κατάστασις δύναται νὰ ποικίλλῃ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐντάσεως κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα ἢ παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ἐν ταῖς διαφόροις φάσεσι τῆς παθήσεως.

§ 2. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀνήκουσι πάντες οἱ ἐξ οἱασδήποτε μορφῆς φρενοβλαβείας πάσχοντες ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας προερχομένης, εἴτε αὕτη ἁπλῆ μανία καὶ λυπομανία τυγχάνει οὖσα ἄνευ ὀργανικῆς βλάβης (folies essentielles, vésanies), εἴτε συνεπείᾳ ὀργανικῆς βλάβης παράγεται, ὡς εἶνε τὸ *ὀξὺ παραλήρημα* (délire aigu), ἡ *γενικὴ παράλυσις τῶν φρενοβλαβῶν* (paralysie générale des aliénés), εἴτε ὡς αἰτία καὶ ἔδαφος τῆς παραφροσύνης ὑπῆρξαν *νευρώσεις* (ὑστερισμός, ἐπιληψία, χορεία), ἢ χρονία δηλητηρίασις ἐξ οἰνοπνεύματος, μολύβδου ἢ ναρκωτικῶν κτλ. (alcoolisme, saturnisme), ἢ κατὰ συμπάθειαν παθήσεων ὀργάνων τινῶν τοῦ σώματος (folies sympathiques) κτλ. καὶ ἐν γένει πάντες ὅσοι πληροῦσι τοὺς δύο τούτους οὐσιώδεις ὅρους, τοὐτέστι: *πρῶτον*, ὅταν ὑπάρχῃ διατάραξις ψυχική, καὶ *δεύτερον*, ὅταν ὁ παθὼν οὐδεμίαν συνείδησιν τῆς ἐπελθούσης ταύτης βλάβης ἔχῃ.

Τοὺς τοιούτους δὲ *κλασικοὺς* ἢ *κυρίως φρενοβλαβεῖς* ἕκαστος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται νὰ διαγνώσῃ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἐπιμένομεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερῆ περιγραφὴν αὐτῶν.

II

Ὑποδιαίρεσις. § 1. Εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην τῆς *Πρώτης κατηγορίας* ὑπάγομεν ἐκεῖνα τὰ εἴδη τῶν περιπτώσεων φρενοβλαβείας, καθ' ἃ τὸ λογικὸν καὶ ἡ παραφροσύνη παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ συνυπάρχοντα βαίνουσιν ἐκ παραλλήλου ἐπὶ μακρὸν πολλάκις χρόνον ἢ ἐπ' ἀόριστον.

Ὁ πάσχων παρουσιάζει δύο ὄψεις *καὶ φαίνεται* ἀποτελούμενος ἐκ δύο προσωπικοτήτων, ἐξ ὧν ἡ μία μὲν ὀρθοφρονεῖ, ἡ δὲ ἄλλη ἐντελῶς παραφρονεῖ, *χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν τοῦ παραλογισμοῦ*. Ἡ παράδοξος αὕτη ἀντίθεσις ἰδιαζόντως ἐκπλήσσει πάντα ἄνθρωπον ἐνώπιον τοιούτου φαινομένου εὑρισκόμενον, διότι φαίνεται ὅτι ἄρδην ἀνατρέπεται ἡ κοινὴ καὶ θεμελιώδης ἰδέα, ἣν ἔχομεν περὶ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς *ἐνότητος* τοῦ ἀτόμου καὶ ἐκ προκαταλήψεως δὲ τοῦ *ἀδιαιρέτου* αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην.

Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν εἴδη τινὰ φρενοπαθῶν, οὓς καλοῦσιν, οὐχὶ ὀρθῶς, *μονομανεῖς* ἢ *μερικῶς* φρενοβλαβεῖς, ἔχοντας δηλ. σταθεράς τινας περιωρισμένας καὶ παραλόγους ἰδέας—idées fixes —, ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ὁποίων οἱ πάσχοντες οὗτοι ὀρθοφρονοῦσι καὶ δρῶσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον πολλάκις ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς οἱ συνήθεις ἄνθρωποι, πολλοὶ δὲ καὶ ἐξέχουσι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων κατέχοντες λίαν ἐπιζήλους θέσεις ἐν τῇ χορείᾳ τῶν μεγάλων διανοιῶν, αἵτινες ἐφώτισαν τὴν ἀνθρωπότητα δείξαντες αὐτῇ τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ πολλαχῶς ἐπ' αὐτῆς ἐπέδρασαν. Ὁ J. J. Rousseau π. χ. ἦτο παράφρων, ὅτε συνέγραψε τὰς «*Ἐξομολογήσεις*», ἐπίσης δὲ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι περιώνυμοι ἄνδρες ἦσαν παράφρονες καὶ ἐνταὐτῷ παρεῖχον δείγματα ἐχεφροσύνης καὶ ὑψηλῶν διανοητικῶν προϊόντων.

§ 2. Ὁ εἷς ἀνεκάλυψεν ἴδιον σύστημα φιλοσοφικόν, ὁ ἕτερος εἶνε ἐφευρέτης σπουδαίου τινὸς μηχανικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον εἶνε προωρισμένον γενικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ἐπενέγκῃ, ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐργάζεται ἀνενδότως ἐπὶ μακρὰ ἔτη μελετῶν καὶ πειραματιζόμενος κ.τ.λ. Ὁ ἄλλος εἶνε πεπεισμένος ὅτι κατέστη ἀντικείμενον συστηματικῆς καταδιώξεως· ἐν ἀρχῇ εὑρίσκεται εἰς ἀόριστόν τινα ἀνησυχίαν καὶ δυσπιστίαν κατὰ πάντων, βαθμηδὸν δὲ ἡ ὑποψία γίνεται βεβαιότης· ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς ἐπιβουλευομένους τὴν τιμήν ἢ τὴν ζωήν του καὶ ἐνασχολουμένους ἀεννάως, ὅπως βλάπτωσιν αὐτὸν διὰ παντοίων μέσων, οἷον διὰ συκοφαντίας, διὰ δηλητηρίων, διὰ καταχθονίων μηχανημάτων, διὰ κρυφίων ἠλεκτρισμῶν καὶ μαγνητισμῶν κ.τ.λ. Ἀκούει φωνάς, ὕβρεις ἐξερχομένας ἐκ τῶν τοίχων, ἐκ τοῦ ἐδάφους, διὰ τῶν ὀπῶν τῆς θύρας· διερμηνεύει κακῶς καὶ τὰ μᾶλλον ἀσήμαντα καὶ ἀδιάφορα πέριξ αὐτοῦ συμβαίνοντα νομίζων ὅτι γίνονται δῆθεν πρὸς περιφρόνησιν ἢ χλευασμὸν αὐτοῦ εἴτε ἐκ μέρους τῶν οἰκείων, εἴτε τῶν γειτόνων, ἢ τῶν τυχαίων καθ' ὁδὸν διαβατῶν. Ἡ μανία αὕτη τῆς *συστηματικῆς καταδιώξεως* (délire de persécution) δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐν τῷ ἀρχικῷ ἰδίως σταδίῳ αὐτῆς ἐπὶ μακρὰ πολλάκις ἔτη, ὁ δὲ πάσχων νὰ ἐξακολουθῇ ἀσχολούμενος εἰς τὰς ἐργασίας του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 3. Πολλοὶ ἐπίσης ὑποχονδρίαν πάσχοντες παρὰ τὴν ὑφισταμένην συνοχὴν τῶν ἰδεῶν, τὴν λογικήν, τὴν ὀρθὴν κρίσιν, ἢ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐν γένει ἐκτίμησιν παντὸς ὅ,τι δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ὑγίειαν αὐτῶν, ἐμποιοῦσιν ἔκπληξιν ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἐπιμονὴν μεθ' ἧς ὑποστηρίζουσι διὰ λεπτεπιλέπτων ἐπιχειρημάτων καὶ συλλογισμῶν ὡρισμένον κύκλον ἰδεῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος αὐτῶν, οὗ τὰ ὄργανα φαντάζονται ὅτι νοσοῦσι κατὰ πρωτοφανῆ ὅλως καὶ ἀσυνήθη τρόπον καὶ ὅτι σπουδαίως ἀπειλεῖται ἡ ζωὴ αὐτῶν κ.τ.λ. πρὸς ἣν δὲ μόνον ἡ λεπτὴ πολλάκις διάνοια καὶ ἡ λογικὴ δύναμις αὐτῶν δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἤτοι πρὸς κατανόησιν τοῦ χιμαιρικοῦ, ἀδυνάτου καὶ ἐντελῶς ἀτόπου τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα φαντάζονται ὅτι λαμβάνουσι χώραν ἐν τῷ σώματι αὐτῶν.

Ὡσαύτως εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὑπάγονται καὶ πολλαὶ περιπτώσεις λυπομανίας *(δαιμονοπαθεῖς π. χ. καὶ διάφορα εἴδη μερικῆς λυπομανίας)*, ὡς καὶ αἱ ἐκ *ψευδαισθήσεων* φρενοβλάβειαι (délire hallucinatoire).

Βεβαίως οἱ πλεῖστοι τῆς κατηγορίας ταύτης ἀσθενεῖς βαθμηδὸν ἀλίσκονται ἐντελῶς ὑπὸ γενικῆς συγχύσεως τῶν φρενῶν, τοῦ κύκλου τῶν παθολογικῶν ἰδεῶν ὁλονὲν ἐπεκτεινομένου καὶ ἀποκλείοντος πᾶσαν ψυχικὴν ὑγιᾶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν διανοητικῶν πράξεων· οὐχ ἧττον ὅμως ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου καὶ πολλάκις ἐπ' ἀόριστον χρόνον βλέπομεν συμβαδίζοντα ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ἐκ παραλλήλου τὸ *λογικὸν* καὶ τὴν *παράνοιαν*, τῶν τοιούτων ἀσθενῶν παρεχόντων οὕτω εἰς τὰ βλέμματα ἡμῶν θέαμα ἐκ τῶν παραδοξωτέρων.

Τῳόντι οἱ παραλογισμοὶ καὶ αἱ ἄτοποι ἰδέαι ἐντελῶς κυριεύουσιν αὐτούς, εὑρίσκονται δὲ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς δυσάρεστον ψυχολογικὴν κατάστασιν, παραλελυμένοι ἐντελῶς τὴν θέλησιν, δύσθυμοι ἢ ἀπαθεῖς ἢ ὑπὸ τὸ κράτος ἀορίστου τινὸς ἠθικῆς δυσφορίας καὶ ὅλως ἀναιτίου ψυχικῆς ἀνησυχίας τυγχάνοντες προβαίνουσιν εἰς πράξεις *παρὰ τὴν θέλησίν των*, ἀποδοκιμαζομένας πολλάκις καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων. Κατέχονται ὑπὸ ἀορίστου τινὸς φόβου ὅλως ἀδικαιολογήτου· τρέμουσιν εἰς πᾶσαν κρούσιν τῆς θύρας ἢ τὴν ἀπρόοπτον ἐμφάνισιν οἰκείου τινὸς προσώπου. Φοβοῦνται μὴ ἐπέλθῃ αἰφνιδία τις δυστυχία εἰς αὐτοὺς ἢ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν οἰκογένειάν των· τοῖς ἐπέρχεται ἡ ἰδέα νὰ κρυβῶσιν ἢ νὰ λάβωσι προφυλακτικὰ μέτρα, ἀνησυχοῦσι δὲ καὶ οἱ ἴδιοι διὰ τὴν παρουσίαν τοιούτων ἰδεῶν, ὧν τὸ γελοῖον συνήθως ἀναγνωρίζουσιν. Ἀποφεύγουσι τὴν κοινωνίαν φανταζόμενοι μή τι δυσάρεστον ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἄτομόν των ἀκούσωσιν, ἢ φρονοῦντες ὅτι θὰ ἀνεκουφίζοντο ἐκ τῆς ἠθικῆς δυσφορίας καὶ τῆς ἀνησυχίας, ἐὰν ἀναπέμψωσιν ἰσχυροὺς ἀναστεναγμοὺς καὶ φωνάς, ἢ ἐὰν μετακινῶνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἢ θραύσωσιν ἀντικείμενά τινα ἢ ἀπεκδυθῶσι τῶν ἐνδυμάτων, προβαίνουσιν εἰς τὰς ἀτόπους ἢ γελοίας καὶ ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου πράξεις ταύτας, ἐκπλήττοντες τοὺς περὶ αὐτοὺς βλέποντας τὴν ἀντίθεσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ λογικοῦ αὐτῶν καὶ τῶν πράξεων παράφρονος ἀφ' ἑτέρου.

Εἴδομεν πολλοὺς τοιούτους ἀσθενεῖς, παρὰ τοῖς ὁποίοις τοιαύτη κατάστασις διήρκει ἐπὶ μακρὰ ἔτη, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὑπηκοότης, οὕτως εἰπεῖν, διημφισβητεῖτο ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν ὑπὸ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν, τῆς ἐχεφροσύνης καὶ τῆς παραφροσύνης, καίτοι τῆς τελευταίας ἐχούσης ὁμολογουμένως πλειότερα δικαιώματα ἐπ' αὐτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραλαμβανούσης ἐπὶ τέλους αὐτοὺς ὑπὸ τὸ κράτος της.

§ 4. Οἱ τοιοῦτοι πάσχοντες μεταβαίνουσι τῳόντι πολλάκις εἰς τὴν καθαρὰν φρενοβλάβειαν, ἂν καὶ τότε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διατηροῦσι μέχρι τέλους τοῦ βίου των ἐν τῷ μέσῳ ἀπείρων παραλογισμῶν καὶ ἀτόπων ἰδεῶν ἓν μέρος τοῦ λογικοῦ αὐτῶν, χρησιμεύοντος ὡς φάρου φωτίζοντος τὰ σκότη τοῦ νοός των καὶ ἐπιτρέποντος εἰς τοὺς δυστυχεῖς τούτους νὰ σκέπτωνται, νὰ αἰσθάνωνται, νὰ ὁμιλῶσι καὶ νὰ πράττωσι *σχεδὸν* ὡς οἱ ὑγιεῖς τῶν ἀνθρώπων, ἐν περιωρισμένῳ ὅμως κύκλῳ τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Οἱ ἀσθενεῖς τοῦ εἴδους τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *κυρίως ἢ κλασικῶν* φρενοβλαβῶν, ἀλλὰ κατατάσσομεν αὐτοὺς ἐνταῦθα χωριστά, διότι ἐπὶ ἀρκετὸν πολλάκις χρόνον διατηροῦσιν ἀρκετὸν μέρος τοῦ λογικοῦ αὐτῶν πρὶν ἢ γίνωσιν ἐντελῶς φρενοβλαβεῖς, παρέχοντες οὕτω ἰδίαν ὅλως φυσιογνωμίαν, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν μεσάζουσαν τάξιν μεταξὺ τῶν *κυρίως* φρενοβλαβῶν καὶ τῆς μεγάλης τάξεως τῶν *ἐκπεφυλισμένων* (dégénérés), περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος γενήσεται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 5. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ *μερικὴ* διατήρησις τῆς ὑγείας τοῦ λογικοῦ περὶ ἀντικείμενα ἀλλότρια καὶ ἐκτὸς τῆς σφαίρας τῶν περιωρισμένων, παράλογων, ἀτόπων καὶ συστηματοποιηθεισῶν παθολογικῶν ἰδεῶν τῶν πασχόντων τούτων δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ὑπάρχουσα ψυχικὴ βλάβη εἶνε *πράγματι* μερική. Οὐδεὶς βεβαίως δύναταί ποτε νὰ φαντασθῇ ἢ νὰ παραδεχθῇ τὴν πλέον ἢ οὐτοπικὴν ἰδέαν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ χῶραι, ἔνθα ἑδράζουσιν *ἰδέαι καταδιώξεως* ἢ *ἐφευρέσεως* ἢ *ὑπερηφανίας* καὶ τὰ παρόμοια, καὶ ὅτι ἡ βλάβη ἑδράζει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χώρας ταύτας, ἐξ οὗ καὶ τὰ εἴδη ταῦτα τῆς παραφροσύνης (*μανία καταδιώξεως*, *μεγαλειομανία* κτλ.), καὶ ὅτι ἐπομένως ἕνεκα τῆς ὑγιείας τῶν λοιπῶν μερῶν ὁ παθὼν ὀρθοφρονεῖ κατὰ τὰ ἄλλα.

Τοὐναντίον ἡ βλάβη τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν εἶνε καθολική· νοσεῖ ἅπασα ἡ σφαῖρα τῆς *ψυχικῆς αἰσθητικότητος*, ἐξ ἧς λαμβάνει τὸν *τόνον* του τὸ *ἐγώ*. Ἐκ τοιούτου νοσηροῦ ἐδάφους φύονται αἱ παθολογικαὶ ἰδέαι, αἵτινες ὅσον καὶ ἂν μονομερεῖς φαίνωνται οὖσαι, ἐν τούτοις γίνονται παραδεκταὶ ὑπὸ τοῦ *ὅλου ἐγώ*. Νοσεῖ ἄρα τὸ ὅλον ἄτομον. Ἔπειτα δὲ αἱ παθολογικαὶ ἰδέαι, εὐθύμου ἢ δυσθύμου χαρακτῆρος, εἰσὶ προϊόντα καὶ ἀποτελέσματα ἀναλόγου ψυχικῆς διαθέσεως, τροποποιήσεώς τινος τοῦ τρόπου τοῦ εἶναι τῆς ψυχικῆς αἰσθητικότητος, τοῦ ὅλου δηλ. *Ἐγώ*· αἰσθητικότης δὲ αὐτοῦ *μερικὴ* οὔτε νὰ συμβῇ οὔτε νὰ νοηθῇ εἶνε δυνατόν.

Ὅταν ἡ λογικὴ τίθηται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἅπαξ παθολογικῶς τροποποιηθείσης ψυχικῆς διαθέσεως, συστηματοποιεῖ βαθμηδὸν τὰς ἐν ἀρχῇ ἀσταθεῖς καὶ ἀορίστους ἰδέας, αἵτινες χάρις εἰς τὸν ἕνεκα τοῦ παθολογικοῦ ἐρεθισμοῦ ἀναπτυσσόμενον *αὐτοματισμὸν* τοῦ ἐγκεφάλου παράγονται ἀφ' ἑαυτῶν συνεφελκυόμεναι κατὰ τὸν νόμον τοῦ συνειρμοῦ καὶ βαθμηδὸν ἐπιβαλλόμεναι εἰς τὰς πρότερον ὑπαρχούσας, αἵτινες εὑρίσκοντο ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ πρότερον *ἐγώ*. Ἡ παθολογικὴ αὕτη ἐπεξεργασία συμβαίνει βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ οὐχὶ ἀποτόμως, εἰς τρόπον ὥστε ὁ πάσχων ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν, αἵτινες δὲν θίγουσιν ἀμέσως τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ δύναται νὰ ὀρθοφρονῇ, ὡς ὑγιῶς ἔχων ἄνθρωπος, πρὶν ἢ κυριευθῇ ἐντελῶς ὑπὸ τῶν παθολογικῶν του ἰδεῶν. Ἕνεκα τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τούτου τὰς τοιαύτας φρενοπαθείας ὠνόμασαν *μερικὰς* (délires partiels), καὶ τοι ἡ βλάβη εἶνε *γενική*, ὁ δὲ Esquirol πρῶτος μετεχειρίσθη καὶ τὸν ὅρον *μονομανία*,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιλαβὼν ἐν αὐτῇ καὶ ἄλλα εἴδη φρενοβλαβῶν, ὡς θέλομεν ἴδῃ παρακατιόντες. Ὁ ὅρος οὗτος, καίπερ ἐσφαλμένως αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, καὶ σήμερον ἔτι εἶνε ἐν χρήσει, ἀλλὰ χρώμενοι τούτῳ ἔχομεν ἐν νῷ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀνωτέρω καθωρίσαμεν.

Ὁ οὐσιώδης λοιπὸν *ψυχολογικὸς* χαρακτὴρ τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν φρενοπαθειῶν ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ πάσχοντες *δὲν ἔχουσιν συνείδησιν* τῆς συμβάσης ἐν ἑαυτοῖς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς διαταράξεως, καὶ τοι τινὲς τούτων διατηροῦσιν ἐπὶ μικρὸν ἢ ἐπ' ἀόριστον χρόνον τὴν *ὀρθοφροσύνην*, ἢ μᾶλλον τὴν ἱκανότητα περὶ τὸ λογικεύεσθαι ἐπὶ ἀντικειμένων ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν παρανενοημένων ἰδεῶν αὐτῶν (conceptions délirantes).

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος φρενοπαθῶν τούτων, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ *Δευτέρᾳ κατηγορίᾳ* περιγραφομένους *Κληρονομικοὺς φρενοβλαβεῖς ἢ Ἐκπεφυλισμένους* (fous héréditaires, dégénérés).

§ 5. Ὡς ὑπεδείξαμεν καὶ ἐν ἀρχῇ, ἡ ἀρχή, ἐξ ἧς ὡρμήθημεν, ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθημεν πρὸς διαίρεσιν τῶν φρενοβλαβῶν καὶ σπουδὴν αὐτῶν εἶνε πλειότερον ἰατροδικαστικὴ ἢ νοσολογική· ἐξετάζομεν δηλαδὴ κατὰ ποῖον τρόπον καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ ὑπάρχει ἡ διατάραξις ἢ ἡ βλάβη τῶν φρενῶν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας εἷς ἄνθρωπος θεωρεῖται πολὺ ἢ ὀλίγον φρενοβλαβὴς, καὶ τίθεται ἑπομένως ἐκτὸς τῶν νόμων καὶ τῆς κοινωνίας, ἢ δικαιοῦται νὰ τύχῃ ὑπ' αὐτῶν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως καὶ διαγνώσεως τῆς ψυχολογικῆς αὐτοῦ ἀξίας καὶ πολλάκις τῆς ἐπιεικείας ὡς μέλος ὑπὸ ὅλως ἀνωμάλους καὶ ἐξαιρετικὰς συνθήκας ἀτομικοῦ ὀργανισμοῦ εὑρισκόμενον. Ἅπας ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ διοίκησις μιᾶς κοινωνίας ἀνθρώπων, ὡς καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν νόμων, στηρίζεται ἐπὶ τῆς γενικῆς ἀρχῆς τῆς *ἠθικῆς ἐλευθερίας* τοῦ ἀτόμου, καὶ ἑπομένως τοῦ *ὑπευθύνου* αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ προϋποθέτει βεβαίως καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς συνειδήσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν ἰδίων αὐτοῦ πράξεων (discernement). Ἡ οὕτω γενικῶς ἐκφερομένη ἀρχὴ αὕτη ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν ἐστὶ σφαλερά· τοῦτο δὲ ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα διά τε γενικῶν σκέψεων καὶ διὰ παραδειγμάτων νὰ ἀποδείξωμεν. Διότι εἶνε δυνατὸν πολλάκις νὰ ὑπάρχῃ ἡ συνείδησις αὕτη, ἀλλὰ τὸ ἄτομον νὰ ἔχῃ ἐν ταὐτῷ ἀπολέσῃ τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν του· ἢ κατὰ τὸ φαινόμε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον νὰ ὑπάρχῃ ἀκεραιότης τῆς συνειδήσεως τῶν πράξεων καὶ τοῦ λογικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἄτομον νὰ ὠθῆται ὑπὸ μοιραίας τινὸς *παθολογικῆς* ἐν αὐτῷ δυνάμεως ἢ ἰδιοσυγκρασίας εἰς πλῆθος ἐπιληψίμων πράξεων ἀδικοῦν τὴν κοινωνίαν καὶ ἑαυτό.

Τὰ γεγονότα ταῦτα γνωρίζοντες οἱ ἐφαρμόζοντες τοὺς νόμους μιᾶς κοινωνίας θὰ ὦσι δικαιότεροι καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐν ταῖς ἑκάστοτε ἐτυμηγορίας αὐτῶν, ἡ δὲ κοινωνία, ἥτις ὡσαύτως εἶνε δικαστής, εἰς πολλὰς περιπτώσεις θὰ εἶνε ἐπιεικεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα εἰς τὰς κρίσεις ἢ τὴν κατανόησιν ἀνωμάλων τινων μελῶν αὐτῆς, καὶ ἐπομένως δικαιοτέρα καὶ εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν της. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπεβάλλετο ἡ διαίρεσις τῶν φρενοπαθῶν, ὑφ' οἵαν ἔποψιν ἐξετάζονται ἐνταῦθα, εἰς *δύο* μεγάλας γενικὰς κατηγορίας : α') εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἔχουσι συνείδησιν τῆς παθήσεως τῶν φρενῶν αὐτῶν καὶ συνεπῶς ἀπώλεσαν τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰσὶν ἐντελῶς ἀνεύθυνοι· καὶ β') εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἔχουσι μὲν τὴν συνείδησιν ταύτην ἀκεραίαν ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκεραίαν, ἀλλ' ἀπωλέσθη ἐντελῶς ἢ ἐμειώθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία (τὸ αὐτεξούσιον, libre arbitre) ἕνεκα τῆς νοσηρᾶς ἐγκεφαλικῆς ἢ ψυχικῆς καταστάσεως.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ ἄτομον εἶνε ἀνεύθυνον, καὶ ἐπομένως ἀκαταλόγιστον· πᾶς δὲ ἀκαταλόγιστος δέον νὰ θεωρῆται καὶ φρενοπαθής, ἀρκεῖ μόνον τὸ αἴτιον τοῦ ἀκαταλογίστου τῶν πράξεων νὰ ᾖ *παθολογικῆς φύσεως* κληρονομικῶς ἢ ἐπικτήτως ἐπενεγκὸν τὴν διατάραξιν ἢ ἀνωμαλίαν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

Εἶνε ἀρκετὰ σύνηθες πολλοὶ τῶν τῆς $2^{ας}$ κατηγορίας φρενοπαθῶν νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰς τάξεις τῆς $1^{ης}$· ὡσαύτως δὲ ἄλλοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἤδη ἔχουσι τὸν αὐτὸν μετὰ τῶν τῆς $1^{ης}$ οὐσιώδη ψυχολογικὸν χαρακτῆρα, ἤτοι τὴν ἔλλειψιν συνειδήσεως τῆς ἑαυτῶν νόσου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου ἔχουσιν ὅλως ἰδιάζουσαν νοσολογικὴν φυσιογνωμίαν καὶ ἄλλην παθολογικὴν καταγωγήν, διὰ τοῦτο περιλαμβάνομεν καὶ περιγράφομεν αὐτοὺς ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ τῆς $2^{ας}$ κατηγορίας. Ὥστε κυρίως ἡ μέθοδος ἡμῶν ἐνταῦθα πρὸς διαίρεσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν φρενοπαθῶν δὲν εἶνε μόνον ψυχολογικὴ καὶ ἰατροδικαστική, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει *νοσολογική*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

ΠΑΡΑΦΡΟΝΕΣ ΚΑΙ ΗΜΙΠΑΡΑΦΡΟΝΕΣ

Ἡ μεγάλη κλάσις τῶν κληρονομικῶν ἢ ἐκφύλων φρενοπαθῶν.

I

Προκαταρκτικὰ περὶ τῆς ἐκφύλου φρενοπαθείας καὶ τῶν μονομανιῶν: Μονομανία καὶ μονομανεῖς. Οἱ ὅροι οὗτοι προέκυψαν ἐκ τῶν ἐσφαλμένων δογμάτων τῆς ἀρχαίας ἀφηρημένης Ψυχολογίας. Ἡ ἔκφυλος ἢ κληρονομικὴ φρενοπάθεια· Morel, Magnan κ.τ.λ. Ἑρμηνεία καὶ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῶν διαφόρων ἐν χρήσει ἐπιστημονικῶν ὅρων.

II

Κληρονομικὴ φρενοβλάβεια, Ἐκπεφυλισμένοι ἢ Ἔκφυλοι φρενοπαθεῖς: *Ὁμοιόμορφος* καὶ *μεταμορφουμένη* κληρονομικότης. Σχέσις τῆς νευροπαθειακῆς διαθέσεως πρὸς τὰς ἄλλας γενικὰς διαθέσεις, οἷον τὴν ἀρθριτικήν, ῥαχιτικήν, χοιραδικὴν κ.τ.λ. *Ἁπλῆ* καὶ *ἠθροισμένη* κληρονομικότης· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ κυρίως ἀνήκουσιν οἱ ἔκφυλοι φρενοπαθεῖς. Χαρακτῆρες αὐτῶν ἀνατομικοὶ ἢ φυσικοὶ καὶ ψυχολογικοί. Ἀτίθασσα παιδία· πρόωρος πνευματικὴ ἀνάπτυξις· αἰφνιδία στάσις καὶ πτώχευσις πνευματική. Μερικὴ μεγαλοφυΐα. Ἀντιθέσεις καὶ ἀνωμαλίαι διανοητικαὶ καὶ πρὸ πάντων ἠθικαὶ τῶν ποιητῶν καὶ ἐν γένει τῶν καλλιτεχνῶν. Οἱ μέλλοντες κακοῦργοι. Χάσματα ψυχολογικὰ τῶν διακεκριμένων ἢ ἐξόχων ἀνθρώπων. Παράδοξοι συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι. Ζωομανεῖς. Ἀνήθικοι καὶ ἀσυμβίβαστοι. Ἐπαναστάται, φανατικοί· πνευματώδεις. Φυσιογνωμία, ἣν προσλαμβάνει ἡ ἐκδηλωμένη φρενοβλάβεια παρὰ τοῖς ἐκφύλοις ἢ κληρονομικοῖς καὶ νοσολογικοὶ αὐτῆς χαρακτῆρες. Διαίρεσις τῶν ἐκφύλων φρενοπαθῶν κατὰ ἀθροίσματα (groupes) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προεχόντων ψυχολογικῶν χαρακτήρων καὶ συμπτωμάτων: Α'.) Οἱ *παρορμητικοὶ* (impulsifs). Β'.) Οἱ τυραννούμενοι ὑπὸ ἐμμόνων ἰδεῶν (obsédés) καὶ συγκινούμενοι (émotifs). Γ'.) Οἱ γεννητικοὶ (sexuels). Δ'.) Οἱ ἐγκληματίαι.

I

Προκαταρκτικὰ περὶ τῆς ἐκφύλου φρενοπαθείας καὶ τῶν μονομανιῶν.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ κατατάσσομεν ἐκείνους τῶν φρενοπαθῶν, παρ' οἷς *ὑπάρχει μὲν διατάραξις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ διετη-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρήθη ἐν μέρει ἢ πλήρης ἡ συνειδησις τῆς διαταράξεως ταύτης, ἀλλ' ἀπωλέσθη ἐντελῶς ἢ ἐμειώθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαίως τὸ αὐτεξούσιον τοῦ πάσχοντος.

Σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ τῶν φρενοπαθῶν περιλαμβάνομεν καὶ πολλούς, οἵτινες, ὡς οἱ τῆς *πρώτης κατηγορίας*, δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν συνείδησιν τῆς νόσου τῶν φρενῶν αὐτῶν ἐμπίπτοντες ἐν πλήρει φρενοβλαβείᾳ, ἀλλ' εἴπομεν τὸν λόγον, δι' ὃν ἐπροτιμήσαμεν νὰ περιγράψωμεν αὐτοὺς ἐνταῦθα, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ.

Ἡ τοιαύτη διατάραξις τῶν φρενῶν ἐκφράζεται διὰ τῶν εν τῇ ἐπιστήμῃ εἰδικῶν ὅρων, ἐν χρήσει ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Pinel καὶ Esquirol: *ἐγέφρων παραφροσύνη*—folie raisonnante (Pinel), ἢ folie lucide (Trélat), *Μονομανία λογικὴ*—monomanie raisonnante (Esquirol), *Φρενοβλάβεια μετὰ συνειδήσεως*—folie avec consience (Baillarger), *Ἠθικὴ φρενοβλάβεια*—folie morale (Prichard). Ἰδίως δὲ διὰ τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, καθ' ἃς ἐπικρατεῖ ἡ παράνοια μᾶλλον ἐν ταῖς *πράξεσι* τοῦ πάσχοντος ἢ ἐν τῷ λογικῷ καὶ τοῖς αἰσθήμασιν αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα *κατὰ τὸ φαινόμενον* μόνον εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνέπαφα, ἔδωκαν τὸ ὄνομα: manie ou monomanie raisonnante, folie des actes, folie lucide (1). Δι' ἐκείνας δέ, ἔνθα ὑπάρχει διαστροφὴ ἡ διατάραξις μᾶλλον εἰς τὴν *ἠθικὴν αἰσθητικότητα* καὶ τὰς ὀρέξεις τοῦ ἀτόμου (sensibilite affective, τὸ *ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμικόν*, ὡς λέγουσιν οἱ ψυχολόγοι) ἐπεφυλάξαντο τὸν ὅρον: folie morale, manie de caractère. Διὰ δὲ τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων διετηρήθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρης καὶ ἡ *διάνοια* καὶ τὸ *θυμικόν*, τὰ ὁποῖα ὅμως κατέχονται ὑπὸ *ἐμμόνων ἰδεῶν* — idées fixes, obsessions—καὶ *παρορμήσεων* παντοίου εἴδους (impulsions), καὶ φαίνονται ἀνίσχυρα ὅπως ἀπαλλαγῶσι τούτων παριστάμενα ὡς ἁπλοῖ μάρτυρες εἰς τὴν παρέκκλισιν ταύτην τοῦ αὐτοματισμοῦ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, καίτοι συγχρόνως ἔχουσι συνείδησιν τῆς παθολογικῆς φύσεως καὶ ἀρχῆς τῶν ἐν ἑαυτοῖς τελουμένων φαινομένων, μετεχειρίσθησαν τὸν ὅρον: folie avec consience, *φρενοβλάβεια μετὰ συνειδήσεως*.

(1) Ἴδε καὶ A. Cullerre: Les frontières de la folie 1888. Ὡσαύτως H. Saury: La folie héréditaire, les dégénérés 1886.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' εἶνε εὐνόητον ὁποία σύγχυσις ἔμελλε νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς ὅλως τεχνητῆς ταύτης διαιρέσεως τῶν φρενοπαθῶν εἰς τοιαύτας *τάξεις*, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης ἀρχῆς καὶ τῶν δοξασιῶν τῆς ἀρχαίας ψυχολογίας, ἥτις τοσοῦτον ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῆς σχολῆς τοῦ Esquirol, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν τὰς διαφόρους ἰδιότητας (facultés) τοῦ ἀτόμου ἐθεώρουν ὡς τοσαύτας *μονάδας* κεχωρισμένως ὑπαρχούσας, οἷον τὰ *πάθη* καὶ τὰ *ἔνστικτα* (πλεονεξία, φιλοδοξία, ἔρως κτλ.), τὴν *διάνοιαν*, τὰ *αἰσθήματα*, τὴν *θέλησιν*, καὶ ἐπομένως δυναμένας *μερικῶς* μόνον νὰ βλαβῶσι, τῶν λοιπῶν μενουσῶν ἐντελῶς ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπάφων, οὕτω δὲ τοῦ ὅλου ἀτόμου θεωρουμένου κατὰ τὰ ἄλλα ὡς ὑγιῶς ἔχοντος.

Ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης ταύτης ψυχολογικῆς δοξασίας στηριζόμενος ὁ Esquirol, ὃν ἠκολούθησαν πολλοί, ὁ Leuret, Guislain, Marc, Georget καὶ ἄλλοι ὁμόφρονες καὶ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ἐδημιούργησε τὴν μεγάλην κλάσιν τῶν *μονομανῶν*, καθιερώσας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τὸν ὅρον: *μονομανία*, καὶ ἀναλόγως δὲ τῶν ἐπικρατούντων καὶ προεξεχόντων συμπτωμάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ὁ πάσχων, προσέθετε ταῦτα εἰς τὸν ὅρον: *μονομανία*, καὶ οὕτως ἔπλασε τὴν *μονομανίαν τοῦ μεγαλείου* ἢ *μεγαλειομανίαν*-monomanie de grandeur, ὁσάκις τὸ *πάθος* τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς φιλοδοξίας προέχει ὡς σύμπτωμα· τὴν *ἐρωτικὴν μονομανίαν*—monomanie érotique, τὴν *μονομανίαν τῆς ἀνθρωποκτονίας*—monomanie homicide, τὴν *μονομανίαν τῆς μέθης*—monomanie d'ivresse, τοῦ πυρπολεῖν—monomanie incendiaire κ.τ.λ. ὁσάκις τὰ ἀνάλογα πάθη καὶ αἱ ἀνάλογοι τάσεις ἐπικρατοῦσι καὶ οὕτω καθεξῆς (1).

§. Αἱ δοξασίαι αὗται σήμερον ἐγκατελείφθησαν, πολλῶν *μονομανιακῶν* τοῦ Esquirol καταταχθέντων εἰς ἄλλα εἴδη φρενοπαθειῶν ἰδίαν νοσολογικὴν ὀντότητα ἀποτελοῦντα, ὡς π. χ. εἶνε *ἡ γενικὴ παράλυσις τῶν φρενοβλαβῶν* (paralysie générale des aliénés), ἔνθα συχνάκις ἀπαντῶσιν *αἱ ἰδέαι τοῦ μεγαλείου* κτλ., *ἡ μανία τῆς καταδιώξεως* (délire de persécution τοῦ Lasègue, ou délire chronique systématisé τοῦ Magnan), ἔνθα αἱ αὐταὶ τοῦ *μεγαλείου* ἰδέαι ἢ ἐγ-

(1) E. Esquirol: Des maladies mentales 1ος καὶ 2ος τόμ. 1838.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλιματικαὶ τάσεις ἀπαντῶσιν κτλ. ἄλλων δὲ ὑπαχθέντων εἰς τὴν μεγάλην κλάσιν τῶν *ἐκπεφυλισμένων* (dégénérés), περὶ ὧν ἐνταῦθα κυρίως γενήσεται ἡμῖν ὁ λόγος.

Ὁ Morel (1) ἰδίως πρῶτος κατενόησε τὴν στενὴν σχέσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ ἁπάντων τῶν *εἰδῶν* καὶ *ποικιλιῶν* τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἀπ' ἀλλήλων διαφερόντων ἐν τῇ τάξει ταύτῃ τῆς *ἐμφρονος—παραφροσύνης*, καὶ ἀνήγαγε ταῦτα εἰς μίαν κοινὴν ἀρχὴν καὶ καταγωγήν: τὴν *ἐκφύλισιν*. Ἀκολούθως δὲ ὁ Falret (πατήρ), ὁ Moreau de Tours, ὁ Legrand du Saulle καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ Magnan (2) ἐν Γαλλίᾳ ἀνέπτυξαν ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει τὴν θεωρίαν ταύτην τῆς *ἐκφυλίσεως* (dégénérescence), ἐξ ἧς ἀπορρέουσι τοσοῦτον πρακτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα καὶ συμπεράσματα κοινωνικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σπουδαιότητος.

Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη δὲν παραδέχεται πλέον σήμερον ὅτι εἶνε δυνατὸν μία *ἔμμονος ἰδέα*—idée fixe—, ἢ μία πρᾶξις παράλογος, ἢ μερική τις διεστραμμένη τάσις τοῦ χαρακτῆρος ἢ πάθους τινός, νὰ ὑπάρχῃ ὡς φαινόμενον μεμονωμένον καὶ ἄνευ τῆς γενικῆς νοσήσεως τοῦ *ἐγώ*. Ὁσονδήποτε μεμονωμένη καὶ ἂν φαίνηται διατάραξίς τις, εἴτε ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν αἰσθημάτων εἴτε ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς βουλήσεως, αὕτη εἶνε πάντοτε προϊὸν καὶ ἀποτέλεσμα ὀφειλόμενον εἰς παθολογικὸν ἔδαφος. *Μονομανία κυρίως*, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς παλαιᾶς σχολῆς, δὲν ὑφίσταται.

Οὕτω ὑστερικόν τι ἄτομον ἔχει, φέρ' εἰπεῖν, παράλυσιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἢ σπασμοὺς τῆς γλωττίδος ἢ διαστροφὴν τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνης καὶ τῆς ὀρέξεως, ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι τὸ ἄτομον τοῦτο μερικῶς νοσεῖ καὶ ὅτι κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τὸ νευρικὸν σύστημα ἔχει ὑγιῶς. Τὰ μερικὰ ταῦτα συμπτώματα εἰσὶν ἐκδήλωσις καὶ προϊὸν τῆς παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ὅλου νευρικοῦ συστήματος· ἀπόδειξις δὲ ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὰ μερικὰ ταῦτα συμπτώματα εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκλείψωσι καὶ νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἄλλων ἐπίσης μερικῶν ἢ γε-

(1) B. A. Morel: Traité des dégénérescences de l' espèce humaine 1857.
(2) Leçons cliniques sur la folie héréditaire 1883· καὶ *A. Coste*: Impressions de Sainte Anne. Les anomalies intellectuelles (leçons de Magnan 1882).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νικωτέρων, ἢ νὰ προστεθῶσιν ἄλλα τοιαῦτα ἁπλῶς νευρικῆς ἢ ψυχολογικῆς φύσεως (διαστροφὴ τοῦ ἤθους, παράδοξοι τάσεις καὶ ὁρμαί, διατάραξις ἐν ταῖς ἰδέαις, ψευδαισθήσεις κτλ.). Ὅπως σχηματίσωμεν δὲ ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς φύσεως τῶν μερικῶν τούτων συμπτωμάτων, δὲν θὰ ἀποβλέψωμεν μόνον εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ συμπτώματα δημιουργοῦντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρας νόσους *παραλύσεως ἢ σπασμῶν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἢ τῆς γλωττίδος* κτλ. ἀλλὰ ὁδηγούμενοι ἐκ τῶν διαφόρων χαρακτήρων τῶν παρόντων συμπτωμάτων καὶ προσέχοντες εἰς τὸν συνδυασμὸν καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλλα, κατορθοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ νὰ ἀναγάγωμεν οὕτω μέγα πολλάκις πλῆθος συμπτωμάτων ἐντελῶς ἀπ' ἀλλήλων διαφερόντων εἰς μίαν *ἀρχικὴν* νόσον, εἰς μίαν πηγήν, τὸν *ὑστερισμόν*, ἐξ ἧς ἀπορρέουσι πάντα. Οὕτω μόνον εἶνε δυνατὴ ἡ γνῶσις τῆς *φυσικῆς ἱστορίας* τῶν νοσημάτων καὶ κατορθωτὴ ἡ λογικὴ διαίρεσις αὐτῶν *εἰς φυσικὰς κλάσεις καὶ εἴδη*.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη καὶ ἡ μεγάλη *κλάσις* τῆς *ἐκφύλου* ἢ τῶν *ἐκπεφυλισμένων φρενοβλαβείας* (folie de dégénérescence) ἢ καὶ *κληρονομικῆς φρενοβλαβείας* (folie héréditaire), εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήχθησαν ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης μέγα πλῆθος *ποικιλιῶν* ψυχικῆς διαταράξεως, τὰς ὁποίας πρότερον ἐθεώρουν ὡς *εἴδη φυσικὰ* καὶ ἀπεκάλουν *μονομανίας*, ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα οὕτω περιλαμβάνοντες πολλάκις ὅλως διάφορα *εἴδη* παθήσεως τῶν φρενῶν καὶ εἰς ἄλλην δὲ ἐντελῶς τάξιν ἀνήκοντα. Ἡ *μονομανία* π. χ. *τοῦ μεγαλείου* ἀνήκει καὶ εἰς τὴν *γενικὴν παράλυσιν τῶν φρενοβλαβῶν* καὶ εἰς τὴν *συστηματικὴν παράνοιαν τῆς καταδιώξεως*, καὶ εἰς μορφάς τινας τῆς ἐξ *οἰνοπνεύματος* φρενοπαθείας καὶ εἰς τὴν *κληρονομικὴν* ἐπίσης φρενοβλάβειαν. Ἡ *μονομανία* τοῦ κλέπτειν ἢ διαφόρων ἐν γένει τάσεων ὡσαύτως ὑφίσταται εἰς ὅλως διάφορα ἀπ' ἀλλήλων εἴδη φρενοπαθειῶν κτλ.

§ 3. Ἀλλ' ἅπαξ τῆς δογματικῆς ταύτης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας σχολῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν μέθοδον τῆς διαιρέσεως τῶν φρενικῶν νοσημάτων διευκρινισθείσης, ἐτέθη ὑπό τινων πρὸς λύσιν τὸ ζήτημα, τὸ ὅλως ψυχολογικὸν καὶ μεταφυσικῆς φύσεως, ἂν δηλ. εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ *μερικὴ* βλάβη τῶν φρενῶν, τοῦ ὅλου ἀτόμου κατὰ τὰ ἄλλα ἐντελῶς ὑγιοῦς μένοντος.

Τοῦτο σήμερον, ὡς εἴπομεν, δὲν εἶνε παραδεκτόν· ἐὰν παρατηρήσῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ παρακολουθήσῃ τις ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατέχονται ὑπὸ μιᾶς περιωρισμένης μονομανίας, ὡς θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα. π. χ. ὑπὸ τῆς *τάσεως* πρὸς ἀνθρωποκτονίαν ἢ αὐτοκτονίαν, *ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ θίγειν τὰ ἀντικείμενα* κ.τ.λ. θὰ ἀνακαλύψῃ ὅτι τὰ ἄτομα ταῦτα διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὴν ὅλην διαγωγὴν καὶ τὸ ἦθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ καὶ ἑαυτῶν, πρὶν ἢ πάθωσιν ἐκ τῆς νόσου των, ἢ ὅτι ἡ μία κατὰ τὸ φαινόμενον περιωρισμένη μονομανία παρακολουθεῖται ταὐτοχρόνως καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων καὶ πολλάκις μάλιστα βαθμηδὸν μετατρέπεται καὶ εἰς γενικὴν φρενοβλάβειαν.

Οὕτω τὸ *ἄλογον* ἄτομον πάσχει, καίτοι ἡ βλάβη φαίνεται μερική. Ὑπὸ πρακτικὴν ὅμως ἔποψιν εἶνε ὀρθὸν νὰ διακρίνωμεν τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν πασχόντων ἀπὸ τῶν ἄλλων, παρ' οἷς ἐπικρατεῖ προφανὴς γενικὴ διατάραξις ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ὡς εἴδομεν ὅτι τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τῆς *πρώτης κατηγορίας*. Διὸ καὶ διετηρήθη ἔτι ὁ ὅρος *μερικὴ φρενοβλάβεια* (délire ou folie partielle), καὶ ἐκ τῶν ἐπικρατούντων δὲ καὶ προεξεχόντων συμπτωμάτων καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ χάριν εὐκόλου συνεννοήσεως δίδουσιν ἐνίοτε τὰ ἀνάλογα ὀνόματα εἰς μορφάς τινας φρενοπαθειῶν τῆς *δευτέρας ταύτης κατηγορίας*, ἐπιτασσομένων ἢ προτασσομένων τῶν ὅρων *μονομανία* ἢ *μανία*. Οὕτω λέγουσι: *διψομανία* καὶ *διψομανεῖς*—dipsomanes· *ἐρωτομανία* καὶ *ἐρωτομανεῖς*—érotomanes κτλ. Πολλὰς δὲ ποικιλίας, ἐχούσας ὅμως κοινόν τινα χαρακτῆρα ψυχολογικὸν ὡς μᾶλλον ἐξέχοντα, οἷον τὴν διατάραξιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς *βουλήσεως*, συμπεριέλαβον ὑπὸ τὸν γενικώτερον ὅρον: impulsifs, *παρορμητικοί*, ἤτοι ἐκείνους, οἵτινες παρὰ τὴν βούλησιν ἐκτελοῦσι πράξεις ἀποδοκιμαζομένας ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των· ἔχουσι τάσιν π. χ. πρὸς αὐτοκτονίαν, ἀνθρωποκτονίαν, κλοπὴν ἢ ἄλλην ἐπιλήψιμον ἢ καὶ γελοίαν πρᾶξιν, ἣν καὶ ἐκτελοῦσι πολλάκις παρὰ τὴν θέλησίν των. Ὀνομάζουσιν ὅμως ἐνίοτε *impulsifs* καὶ ἐκείνους, παρ' οἷς δὲν ὑπάρχει πλέον ἡ *συνείδησις* καὶ ἡ μεθ' ἑαυτῶν αὕτη πάλη, ἀρκεῖ δὲ μόνον νὰ ὑπάρχῃ ἰσχυρὰ ἡ *ἀνάγκη* πρὸς ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν διανοήματός τινος ἢ αἰσθήματος διὰ πράξεως· ἀλλὰ κυρίως *παρορμητικοὶ* εἰσὶν οἱ πρῶτοι· τούτους δὲ νοοῦμεν ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον. Ἢ τέλος δίδουσιν εἰς ἑκάστην *ποικιλίαν* (variété) φρενοπαθείας καὶ ἓν ὄνομα παραστατικὸν αὐτοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτου τοῦ μᾶλλον προέχοντος συμπτώματος, π. χ. λέγομεν ὅτι οὗτος πάσχει ἐξ *ἀγοραφοβίας*, καὶ ἐννοοῦμεν ὅτι φοβεῖται νὰ διέλθῃ οὐ μόνον διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ καὶ δι' εὐρέων διαστημάτων ἐν γένει, διὰ μέσου μεγάλης ἐκτάσεως ἐδάφους, ἢ καὶ νὰ ἵσταται εἰς ὑψηλὸν μέρος, ἐν τῷ δευτέρῳ π. χ. ἢ τῷ τρίτῳ ὀρόφῳ οἰκίας (agoraphobie τοῦ Westphal). Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὅρου τούτου ἔννοια δύναται νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν πρὸς σύγχυσιν ἢ πρὸς ἐπ' ἄπειρον πολλαπλασιασμὸν ἀναλόγων λέξεων πρὸς παράστασιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου· ἡ *ἀγοραφοβία* δὲν ἐκφράζει π. χ. τὴν πάθησιν ἐκείνων, οἵτινες φοβοῦνται νὰ ἵστανται ἐπὶ ὑψηλῶν μερῶν καταλαμβανόμενοι ὑπὸ σφοδροῦ τρόμου καὶ ἀγωνίας μέχρι πολλάκις λειποθυμίας, ὥστε θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ πλάσωμεν ἰδίαν λέξιν : *ὑψηλοφοβία* κ.τ.λ. διὸ πάσας τὰς ἀναλόγους περιπτώσεις καὶ ὁμοίας τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐκδήλωσιν περιέλαβον ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον : *φόβος τοῦ διαστήματος* — peur des espaces τοῦ Legrand du Saulle.

Ὁ γενικώτερος οὗτος ὅρος φυσικῷ τῷ λόγῳ δύναται νὰ συμπεριλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἄλλας περιπτώσεις, ἀναγομένας εἰς τὴν αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν φύσιν νόσον, ἀλλ' ἐκδηλουμένην δι' ἄλλων ἀναλόγων συμπτωμάτων. Ὑπάρχουσι π. χ. ἄτομα, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ παθολογικοῦ τρόμου, ἐξ οὗ καὶ οἱ *ἐξ ἀγοραφοβίας* πάσχοντες, ὁσάκις εὑρίσκονται ἐν κεκλεισμένῳ χώρῳ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φοβουμένους νὰ διέλθωσιν ἢ νὰ μένωσι ἐν ἐκτεταμένῳ χώρῳ· οὗτοί εἰσιν οἱ claustrophobes τοῦ Ball. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀπὸ τῶν συμπτωμάτων τοὐτέστι, καθιερώθησαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἄλλοι ἀνάλογοι ὅροι παριστῶντες ἀκριβῶς μορφάς τινας φρενοπαθείας πάντοτε σχεδὸν μετὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πράξεων ἐκδηλουμένας, ὡς π. χ. *ἡ μονομανία τοῦ ἀμφιβάλλειν, μετὰ φόβου συνήθως τῆς ἐπαφῆς τῶν ἀντικειμένων* ὑπάρχουσα — folie du doute avec délire du toucher — κ.τ.λ κ.τ.λ.

§ 4. Ἀλλὰ πολλάκις ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ ταὐτοχρόνως δύο, τρεῖς ἢ καὶ πλειοτέρας τῶν *μονομανιῶν* τούτων, ὁπότε θὰ εὑρισκόμεθα ἐν πλήρει ἀπορίᾳ, ἀγνοοῦντες πῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ὅλην πάθησιν καὶ ποῦ νὰ κατατάξωμεν τὸν πάσχοντα, ἐὰν δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι πάντες οἱ τοιούτου εἴδους φρενοβλαβεῖς ἀνή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κουσιν εἰς τὴν μεγάλην τάξιν τῶν *ἐκπεφυλισμένων* (Dégénérès), τῶν *Κληρονομικῶν* λεγομένων *φρενοπαθειῶν*, ἣν ἡ ἐπιστήμη σήμερον ἐδημιούργησε, βασιζομένη εἰς χαρακτῆράς τινας φυσικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς ἐπιτρέποντας τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν διάκρισιν τῆς τάξεως ταύτης ἀπὸ ἄλλων, ἀκολουθοῦσα οὕτω τὴν βιολογικὴν μέθοδον, ὡς αὕτη ἐν χρήσει ἐστὶν ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ.

Ὥστε καίτοι καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ μεταχειριζόμεθα ὅρους ὁμοίους ἢ ἀναλόγους πρὸς τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Esquirol ἢ καὶ μετέπειτα ἐν χρήσει ὄντας χάριν εὐκολωτέρας παραστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ ταχυτέρας ἀμοιβαίας συνεννοήσεως, οὐχ ἧττον αἱ ἀρχαί, ἀφ' ὧν ὡρμήθησαν πρὸς διαίρεσιν τῶν *εἰδῶν* καὶ *ποικιλιῶν* τῶν φρενοπαθειῶν ἡ παλαιὰ καὶ ἡ σύγχρονος σχολή, εἰσὶν οὐσιωδῶς διάφοροι. Ἡ πρώτη *συμπτωματολογικὴν* μᾶλλον διαίρεσιν ἐποίει, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τοῖς πρόσθεν ἤδη ἐκτεθέντος ἐσφαλμένου ψυχολογικοῦ δόγματος τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως τῶν *ψυχικῶν δυνάμεων* (facultés), ἡ δευτέρα δὲ ἠκολούθησεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν φυσικὴν μέθοδον (méthode naturelle), συμπεριλαβοῦσα ἐν *μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ* διαφόρους μορφὰς καὶ ποικιλίας φρενοπαθειῶν, ἃς πρότερον ὡς *εἴδη* καὶ *παθολογικὰς ὀντότητας* ἐθεώρουν, ἐνῷ *πράγματι* ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νόσον *ἐπεισοδιακῶς* μὲ διάφορα συμπτώματα καὶ ἐπομένως διαφόρους ἐξωτερικὰς μορφὰς παρουσιαζομένην.

Οἱ ὅροι καὶ αἱ λέξεις οὐδὲν σημαίνουσιν, ἀρκεῖ νὰ καθορίσῃ τις τὴν ἔννοιαν, ἥτις ἐμπεριέχεται ἐν αὐτοῖς. Ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος, εἶπεν ὁ Πασχάλ, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης συγχύσεως καὶ ἐπίτευξιν συνεννοήσεως εἶνε ὁ ἀκριβὴς πρότερον καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων καὶ λέξεων, οἷς χρώμεθα. «Ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνο»μάτων ἐφ' ὅτου λέγεται πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρίσθαι», συμβουλεύει καὶ ὁ Γαληνός.

Διὰ τοῦτο δὲ ἐπεμείναμεν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἀνωτέρω ὅρων, καὶ θὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερον ἐν τοῖς ἀμέσως ἑπομένοις περὶ τῆς μεγάλης ταύτης κατηγορίας τῶν *ἐκπεφυλισμένων*, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

II

Κληρονομικὴ φρενοβλάβεια. Ἐκπεφυλισμένοι ἢ ἔκφυλοι φρενοπαθεῖς. (Folie héréditaire, les dégénérés).

§ 1. Ἐν γένει πᾶσα φρενοβλάβεια εἶνε κληρονομική, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν τινων καὶ ὅλως τυχαίων περιπτώσεων, καθ' ἃς ἀποκτᾷ τις τὴν διάθεσιν πρὸς νευρικὰς ἢ τῶν φρενῶν παθήσεις, οἷον μετὰ βαρείας καὶ ἐξαντλητικὰς τοῦ ὀργανισμοῦ νόσους, μετὰ τραυματισμοὺς τῆς κεφαλῆς, τῆς καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν τῶν γονέων, ἢ αὐτοῦ τοῦ παθόντος κτλ. Ὁ μέλλων νὰ πάθῃ φρενοβλάβειαν δέον νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς νόσου, νὰ εἶνε, ὡς λέγομεν συνήθως, *προδιατεθειμένος*· δὲν κληρονομεῖ δὲ αὐτὴν ταύτην τὴν φρενοβλάβειαν, ἀλλὰ τὴν *διάθεσιν* πρὸς παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐν γένει.

Πρότερον *κληρονομικότητα* λέγοντες ἐνόουν τὴν μετάδοσιν αὐτῆς ταύτης τῆς νόσου καὶ ὁμοίας *τὸ εἰδος ἀπὸ* τῶν γεννητόρων εἰς τὰ τέκνα (κληρονομικότης ὁμοιόμορφος, hérédité similaire)· σήμερον ὅμως μετὰ τὰ ἔργα ἰδίως τοῦ Morel ἀπεδείχθη ὅτι ἡ τοιαύτη κληρονομικότης εἶνε ἓν τῶν σπανιωτέρων, συνηθεστέρα δὲ ἀσυγκρίτως εἶνε ἡ *μεταμορφουμένη κληρονομικότης* (hérédité par transformation ou par métamorphose). Γονεῖς πάσχοντες ἐξ ἁπλῶν νευρώσεων, οἷον ὑστερισμοῦ, ἐπιληψίας ἢ χορείας, εἴτε ἐκ νευρικῶν παθήσεων, ὡς νευραλγιῶν, σπασμῶν μιμικῶν (tics), ἢ νόσων τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐν γένει ἐξ ὀργανικῶν αἰτίων, ἢ ὑπερβολικῆς εὐαισθησίας τῶν νεύρων κτλ., γεννῶσι τέκνα λίαν ἐπιρρεπῆ πρὸς παθήσεις τῶν φρενῶν, ἢ καὶ τἀνάπαλιν, ἐκ γονέων φρενοβλαβῶν γεννῶνται τέκνα πάσχοντα μίαν ἢ πολλὰς ἐκ τῶν διαφόρων τούτων νευρικῶν παθήσεων. Ἐν μιᾷ δὲ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ πολλάκις ὑπάρχουσι πολλαὶ ταὐτοχρόνως τῶν παθήσεων τούτων· ἓν μέλος πάσχει ἐκ φρενοβλαβείας, ἄλλο ἐξ ὑστερισμοῦ, τρίτον ἐκ νευραλγιῶν καὶ διαφόρων νευρικῶν διαταράξεων, ἄλλος εἶνε ἁπλῶς ἐκκεντρικὸς ἢ καὶ βλαξ (idiot) ἢ μωρὸς (imbécile) ἢ ἀσθενὴς τὸν νοῦν (εὐήθης, faible d'esprit) ἢ ἐνίοτε καὶ μεγαλοφυὴς ἢ κακοῦργος κτλ.

Ὁ Moreau de Tours ἔδειξε κάλλιστα τὴν στενὴν σχέσιν, ἥτις συνδέει τὴν φρενοβλάβειαν πρὸς τὰς μεγάλας νευρώσεις (ὑστερισμόν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιληψίαν, χορείαν), πρὸς τὰς νευραλγίας καὶ ἄλλας νευρικὰς διαταράξεις, τὴν ἀποπληξίαν, τοὺς σπασμούς, τὴν βλακίαν, τὸν τραυλισμόν, πρὸς εἴδη τινα στραβισμοῦ καὶ κωφότητος καὶ ἄσθματος καὶ πρὸς διαφόρους ὀργανικὰς παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Προχωροῦντες ἔτι περαιτέρω εὗρον ὅτι στενὴ συγγένεια ὑπάρχει μεταξὺ τῆς νευρικῆς διαθέσεως πρὸς ἄλλας χρονίας διαθέσεις, τὴν ραχιτικήν, τὴν χοιραδικήν, τὴν ἀρθριτικὴν καὶ ρευματικήν. Ἡ ψαμμίασις καὶ ὁ διαβήτης συνδέονται στενῶς μὲ τὸν ἀρθριτισμόν· παρὰ τοῖς *ἀρθριτικοῖς* δὲ συχνόταται εἶνε αἱ νευρικαὶ ἐνοχλήσεις καὶ νευρικαὶ νόσοι.

Ὁ Bouchard εὗρεν ὅτι *ἡ ψαμμίασις* καὶ *ὁ διαβήτης* ἐναλάσσονται ἔν τισιν οἰκογενείαις μετὰ τῆς φρενοπαθείας καὶ ἄλλων νευρικῶν παθήσεων (1).

Ὁ Berthier (2) συνέλεξεν 26 περιπτώσεις *ἀρθριτικῆς φρενοβλαβείας*· ὁ Griesinger, Lockart-Clarke ἐβεβαίωσαν τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐπιληψίας εἰς οἰκογενείας διαβητικῶν. Ὁ Moreau de Tours ἔδειξε τὴν σχέσιν τοῦ ραχιτισμοῦ καὶ τῶν χοιραδικῶν πρὸς τὰς διαφόρους νευρικὰς παθήσεις καὶ ἰδίως τὰς φρενοπαθείας.

Πᾶσαι αὗται αἱ χρόνιαι διαθέσεις καὶ νόσοι ἀνάγονται ἐπὶ τέλους εἰς ἀρχικήν τινα διατάραξιν τῆς θρέψεως τῶν τοῦ ὀργανισμοῦ στοιχείων. Ἀναλόγως δὲ τυχαίων περιπτώσεων εὐνοϊκῶν ἢ κακῶν κατὰ τὰς διασταυρώσεις τῶν οἰκογενειῶν, μία διάθεσις δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ ἢ νὰ γείνῃ βαρυτέρα καὶ νὰ ἀγάγῃ τοὺς ἀπογόνους μιᾶς οἰκογενείας εἰς τελείαν σωματικὴν ἢ πνευματικὴν *ἐκφύλισιν* καὶ ἐπομένως εἰς ἀπόσβεσιν αὐτῆς.

Ὁπωσδήποτε περιοριζόμενοι ἐνταῦθα εἰς τὴν νευρικὴν ἢ νευροπαθειακὴν διάθεσιν βλέπομεν ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς διαταράξεως ταύτης εἶνε διάφορος ἑκάστοτε τὸν βαθμόν, καὶ τείνει δὲ ἐν μέτρῳ τινὶ νὰ περιορισθῇ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κεφαλαιώδη λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος· ἐνταῦθα ὑπάρχει μᾶλλον ἡ τάσις πρὸς *παθήσεις* ἐκ τῶν μεγάλων νευρώσεων, ἐκεῖ πρὸς ὀργανικὰς παθήσεις, ἀλλαχοῦ πρὸς

(1) Cullerre, loc. cit. σελ. 20.
(2) P. Berthier, Des névroses diathésiques, 1875, Paris. (Cullerre).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψυχικὰς παθήσεις κτλ. αὗται δὲ αἱ τάσεις μεταδίδονται καὶ κληρονομικῶς, εἰς τρόπον ὥστε μορφοῦνται καὶ ἀνάλογα *γένη* νόσων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἵτινες διαφέρουσι μὲν ἀπ' ἀλλήλων τὴν μορφὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν *οἰκογένειαν*, εἰσὶ κλάδοι φυόμενοι ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ, τῆς *νευροπαθειακῆς διαθέσεως*.

§ 2 Ἐὰν ἐπικρατήσῃ ἡ τάσις μᾶλλον πρὸς ψυχικὰς παθήσεις ἢ *ψυχώσεις*, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον τὸ ἐγκαθιδρυθὲν ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ τῶν ἀνωτέρων λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ἑκάστοτε καὶ κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα ἄλλο ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν καὶ ἄνισον τὴν ἔκτασιν ἢ τὸν ἐντοπισμόν.

Ὑποθέσωμεν ὅτι ἓν ἄτομον συνεπείᾳ ἰσχυρᾶς τινος αἰτίας ἔπαθε φρενοβλάβειαν· εἰς τὸ ἄτομον τοῦτο καθ' ὅλον τὸν βίον ἡ προδιάθεσις, ἣν εἶχε βεβαίως ἐν ἑαυτῷ πρὸς φρενοπάθειαν, δι' οὐδενὸς σημείου, εἴτε φυσικοῦ εἴτε ψυχικοῦ, εἶχεν ἐκδηλωθῆ· εἶχεν ὑγιῶς ὡς οἱ ἄλλοι ὑγιεῖς ἄνθρωποι μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς παθήσεώς του· αὐτὴ ἡ παραφροσύνη του οὐδένα ἔκτακτον καὶ ἀνώμαλον χαρακτῆρα φέρει πάσχει ἐκ μιᾶς κλασικῆς μορφῆς, ἁπλῆς, φέρ' εἰπεῖν, μανίας ἢ λυπομανίας· τὰ τοιαῦτα μάλιστα ἄτομα εὐκόλως θεραπεύονται. Ὁ Krafft—Ebing(1) διὰ τῆς στατιστικῆς ἀπέδειξεν ὅτι εἰς 58 ἐπὶ τοῖς 100 ἀνέρχονται αἱ ἰάσεις παρ' αὐτοῖς.

Ἡ προδιάθεσις εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἦν ἀσθενοῦς βαθμοῦ καὶ εἰς λανθάνουσαν, ὡς εἰπεῖν, κατάστασιν· καίτοι δὲ ἐκληρονόμησε ταύτην, οὐχ' ἧττον ἡ φρενοβλάβεια αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν χαρακτηρίζεται ὡς *κληρονομικὴ φρενοβλάβεια* (folie héréditaire), ὑφ' ἣν ἔννοιαν καθιερώθη ὁ ὅρος οὗτος, καὶ τὴν ὁποίαν εὐθὺς κατωτέρω θὰ προσδιορίσωμεν.

Εἰς ἄλλην ὅμως σειρὰν ἀτόμων ἡ προδιάθεσις αὕτη πρὸ τῆς ὁριστικῆς παθήσεως ἐκδηλοῦται διὰ πολλῶν συμπτωμάτων. Καθ' ὅλον τὸν βίον περιοδικῶς ἢ λίαν συχνὰ τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἐνοχλοῦνται ὑπὸ διαφόρων νευρικῶν φαινομένων, ἔχουσιν ἀνώμαλον χαρακτῆρα καὶ ὑπερβολικὴν ἐν γένει εὐαισθησίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἀνισορροπίαν δὲ πνευ-

(1) H Saury loc. cit. σελ. 14.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματικήν· συχνάκις εἰσὶν ἀσθενοῦς κράσεως καὶ λεπτοφυοῦς ἢ παρουσιάζουσιν ἐνίοτε καὶ δυσμορφίας ἀνατομικὰς τοῦ ὅλου σώματος ἢ τοῦ κρανίου καὶ τοῦ προσώπου· ἡ μορφὴ τῆς φρενοβλαβείας, ἐὰν τοιαύτη συμβῇ, ποικιλωτέρα ἐστί, μὲ συντόμους διαλείψεις καὶ ὑφέσεις καὶ αἰφνιδίους παροξυσμούς, ἢ μὲ βραδυτάτην πορείαν καὶ μερικὴν ἐνίοτε διάσωσιν καὶ διατήρησιν τοῦ λογικοῦ, ὅπερ ἐν συνόλῳ εὑρίσκεται ἐν ἀξιοδακρύτῳ καταστάσει καὶ πάντοτε ἠκρωτηριασμένον.

Τούτους ἰδίως καλοῦσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ *κληρονομικοὺς φρενοβλαβεῖς* (fous héréditaires), ἢ χρῶνται εἰδικώτερον τῷ ὅρῳ : *φρενοβλάβεια τῶν ἐκπεφυλισμένων* (folie des dégénérés), ὅταν οἱ ἀνωτέρω ῥηθέντες χαρακτῆρες εἰσὶν πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀρκετὰ ἐκπεφρασμένοι. Ἡ τελευταία βαθμὶς τῆς τάξεως ταύτης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν *βλακῶν* (idiots), ὀλίγον ἀνωτέρω δὲ ἵστανται *οἱ μωροὶ* (imbéciles) καὶ οἱ *εὐήθεις ἢ ἀσθενεῖς τὸν νοῦν* (faibles d' esprit). Οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸν τελευταῖον κρῖκον τῆς μακρᾶς ἁλύσσου ὁλοκλήρου σειρᾶς ἐν γενεᾷ τινι ἐκφυλιστικῆς τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπεξεργασίας. Μεταξὺ τῆς *ἁπλῆς κληρονομικότητος* (hérédité simple), εἰς ἣν συνήθως ὑπάγονται οἱ κοινοὶ καὶ κλασικοὶ φρενοπαθεῖς τῆς *Πρώτης Κατηγορίας*, καὶ τῆς *ἠθροισμένης ἢ συγκεντρωμένης κληρονομικότητος* (hérédité accumulée), ἔνθα ἀνήκουσιν οἱ *κληρονομικοὶ ἢ ἐκπεφυλισμένοι* φρενοπαθεῖς, καὶ οἱ *βλάκες*, οἱ *μωροὶ* κ.τ.λ. ὑπάρχει βεβαίως μέγα πλῆθος ἀποχρώσεων.

Ὅσον καὶ ἂν τεχνηταὶ ὦσιν αἱ γενικαὶ καὶ μεγάλαι γραμμαί, ἃς ἀνωτέρω ἐχαράξαμεν πρὸς χωρισμὸν τῶν δύο τούτων μεγάλων τάξεων, ἐν τούτοις ἔχουσι τὴν πραγματικὴν καὶ πρακτικὴν ἀξίαν των, διότι διευκολύνει ἡ διαίρεσις αὕτη κάλλιον τὴν πληρεστέραν κατανόησιν καὶ κατάταξιν ἑκάστης εἰδικῆς περιπτώσεως βλάβης ἢ ἁπλῆς ἀνωμαλίας τῶν φρενῶν εἰς τοὺς *ἁπλῶς κληρονομικοὺς* ἢ τοὐναντίον εἰς τοὺς *κυρίως κληρονομικούς*, τοὺς dégénérés (ἠθροισμένη κληρονομικότης).

Ἐν τῇ τάξει λοιπὸν ταύτῃ τῶν *κληρονομικῶν ἢ ἐκπεφυλισμένων* περιλαμβάνονται τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλον τὸν βίον, καὶ συχνάκις δὲ καὶ ἐκ γενετῆς, εἴτε πρόκειται νὰ πάθωσι πλήρη παραφροσύνην εἴτε μή, παρουσιάζουσι χαρακτῆράς τινας φυσικοὺς ἢ ψυχολογικούς, ὧν ἡ ἰδιάζουσα φυσιογνωμία προδίδει πάντοτε τὸν στενὸν σύν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεσμον, τὴν στενὴν συγγένειαν καὶ κοινὴν καταγωγήν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ δύο περιπτώσεων παραφροσύνης ἢ ἁπλῆς ἀνωμαλίας τῶν φρενῶν δύο ἀτόμων πολλάκις ὡς πρὸς τὴν *μορφὴν* τῆς παθήσεως τῶν φρενῶν λίαν ἀφεστώτων ἀπ' ἀλλήλων. Τοὺς *χαρακτῆρας* τούτους δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν : *χαρακτῆρας τῆς ἐκφυλίσεως*, ἢ *κληρονομικούς*, καὶ περὶ ὧν λεπτομερέστερον εὐθὺς ἐν τοῖς κατωτέρω διαλαμβάνομεν :

§ 3. **Χαρακτῆρες ἀνατομικοὶ ἢ φυσικοὶ καὶ ψυχολογικοί.** Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τοὺς ἐν ταῖς κατωτέραις βαθμίσι τῆς κλίμακος τῆς ἐκφυλίσεως κειμένους *βλάκας* (idiots) καὶ *μωρούς* (imbéciles), ἐκ τῶν ὁποίων οὐδέποτε σχεδὸν ἐλλείπουσι ἀνατομικὰ ἐλαττώματα, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τοὺς λοιποὺς *κληρονομικοὺς* ἢ *ἐκπεφυλισμένους*, τοὺς πλησιάζοντας ἢ ὁμοιάζοντας μᾶλλον πρὸς τοὺς φυσιολογικῶς καὶ ὑγιῶς ἔχοντας τῶν ἀνθρώπων, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐλλείπωσι ἢ μᾶλλον συνήθως ἐλλείπουσιν αἱ ἀνατομικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ τὰ σημεῖα τῆς καταπτώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ· ὁσάκις ὅμως ὑπάρχουσιν, ἤδη διακρίνονται ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας. Τὰ παιδία εἰσὶν ἀσθενοῦς κράσεως, ῥαχιτικὰ ἢ χοιραδικά· ἔλλειψις ἀναλογίας τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, ἀνάστημα λίαν βραχὺ ἢ λίαν μέγα· τὸ κρανίον ὡς πρὸς τὸν ὅλον ὄγκον ὑπερβαίνει τὸ κοινὸν μέτρον ἢ ὑπολείπεται αὐτοῦ, ἢ ὑπάρχει ἀσυμμετρία, προεξοχαί, ἢ ἐπιπλατύνσεις τῶν διαφόρων μερῶν αὐτοῦ. Ἐν τῷ προσώπῳ ὡσαύτως ὑφίστανται διάφοροι ἀσυμμετρίαι καὶ δυσμορφίαι· μέτωπον στενόν, ἐπικλινὲς καὶ ὑπεκφεῦγον, σιαγόνες προέχουσαι, χεῖλη παχέα, ῥὶς ἀνωμάλου σχήματος καὶ μεγέθους, ὀδόντες κακῶς φυόμενοι καὶ τρεφόμενοι, ὥτα ἀνωμάλως προσκεκολλημένα· ἐνίοτε παρατηρεῖται στραβισμός, ἢ ἐλάττωμα περὶ τὸ ὁμιλεῖν, ψευδισμὸς ἢ τραυλισμὸς τῆς γλώσσης, ἢ ἀπαντῶσι διάφοροι μιμικοὶ σπασμοὶ (tics) τῶν μυῶν τοῦ προσώπου ἢ τοῦ τραχήλου· ἡ τρίχωσις ἀνώμαλος, ἄφθονος ἢ ἐλλείπουσα. Ἐπίσης διάφοροι ἀνωμαλίαι ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ γεννητικὰ μόρια, μορφολογικαί τε καὶ λειτουργικαί, ἤτοι πρόωρος ἀνάπτυξις αὐτῶν ἢ τοὐναντίον, ἢ ὑπερδιέγερσις πρὸ τῆς συνήθους ὥρας, ἐξ οὗ αἱ ὀλέθριοι ἐκεῖναι ἕξεις μικρῶν παιδίων καὶ ἐφήβων, ἢ τοὐναντίον ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία πρὸς τὸ ἀντίθετον φῦλον καὶ μετὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν, ἢ διαστροφὴ τῶν γεννητικῶν ὀρέξεων κ.τ.λ. (Magnan, Saury, Cullerre, Morel, Moreau de Tours).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πάντα ταῦτα τὰ φυσικὰ σημεῖα παρουσιάζονται κατὰ διαφόρους συνδυασμοὺς καὶ εἰς διάφορον ἀριθμὸν καὶ βαθμὸν ἐκφράσεως. Ὀσάκις εἰσὶν ὀλίγα τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀσθενῶς ἐκπεφρασμένα, αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς σημεῖα σπουδαίας ἀξίας, ἀλλ' ἐὰν συνυπάρχωσι καὶ ἀνωμαλίαι ψυχολογικαί, τότε προσλαμβάνουσι σημαντικὴν σπουδαιότητα καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν διάγνωσιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνος τῆς παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἀτόμου.

Τὰ φυσικὰ ταῦτα σημεῖα ἢ *στίγματα* εἰσὶν ἀποτέλεσμα τοῦ αὐτοῦ παθολογικοῦ στοιχείου τοῦ παράγοντος τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἐκείνου, ὅστις παρατηρεῖται εἰς τοὺς βλάκας (idiots), καὶ καθ' ὅλα δὲ ὅμοια τυγχάνουσιν ὄντα πρὸς τὰ φυσικὰ ἢ ἀνατομικὰ *στίγματα* (stigmates) τῶν τελευταίων τούτων, ἀλλ' ἧττον ἐκπεφρασμένα εἰσὶ παρὰ τῇ τάξει, ἣν νῦν ἐνταῦθα περιγράφομεν, καὶ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν *ἀνωτέραν τάξιν τῶν ἐκπεφυλισμένων*· ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἐν τῷ βαθμῷ μόνον, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ φύσει τῶν φαινομένων, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ἡ ταὐτότης τῆς καταγωγῆς τῶν δύο τούτων τάξεων τῶν *ἐκπεφυλισμένων*, τῶν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς κλίμακος τῆς ἐκφυλίσεως εὑρισκομένων, τῶν τε *ἀνωτέρων* δηλ. καὶ τῶν *κατωτέρων*, ἔνθα εὑρίσκονται οἱ *βλάκες*, οἱ *μωροὶ* κτλ.

Ἀλλὰ συμπληροῖ τὴν ἀπόδειξιν τῆς συγγενείας ταύτης καὶ ἡ ταὐτότης καὶ ὁμοιότης τοῦ χαρακτῆρος τῶν ψυχολογικῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες παρατηροῦνται εἴς τε τοὺς *ἀνωτέρους* καὶ *κατωτέρους ἐκπεφυλισμένους*· ἐκ τῶν πρώτων δέ τινες, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶνε δυνατὸν νὰ ἀφιχθῶσιν ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς μεγαλοφυΐας, ἢ τοὐλάχιστον πολλάκις νὰ ὑπερβάλωσι πνευματικῶς τοὺς ὑγιῶς ἔχοντας καὶ κοινοὺς τῶν ἀνθρώπων.

§ 4. Ὁποῖοί τινες εἰσὶν οἱ ψυχολογικοὶ οὗτοι χαρακτῆρες;

Ἐν πρώτοις εἷς γενικὸς κοινὸς χαρακτὴρ διαφαίνεται ἐν ταῖς ψυχικαῖς ἐκδηλώσεσι πάντων τῶν ἀτόμων τῆς τάξεως ταύτης τῶν *κληρονομικῶν ἢ ἐκφύλων*, ὁ ἑξῆς: *ἡ δυσαναλογία μεταξὺ τῆς ἐντυπώσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως, ἡ ἀνισορροπία τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἀστάθεια αὐτῶν καὶ ἀνισότης.*

Ἤδη ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἡ φύσις τῶν παίδων εἶνε ἀντιπειθαρχικὴ ἢ διεστραμμένη· ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα εἰσὶν ὀξύθυμοι καὶ βίαιοι, δι' ἀ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σήμαντον αἰτίαν παραφέρονται μέχρι μανιώδους ὀργῆς· τὸ ἠθικὸν αἴσθημα εἶνε ἀμβλύ, ἀγαπῶσι νὰ βασανίζωσι τὰ ζῶα, ῥέπουσι πρὸς τὸ ψεύδεσθαι καὶ κλέπτειν, ἢ ἄνευ λόγου μισοῦσι σφοδρῶς πρόσωπά τινα οἰκεῖα, ἢ τοὐναντίον δι' ὑπερβολικῶν ἐκδηλώσεων ἀγάπης καὶ συμπαθείας προσηλοῦνται εἰς ἄλλα πρόσωπα, πράγματα ἢ ζῶα, ἕτοιμοι πάντοτε αἰφνιδίως καὶ ἄνευ λόγου νὰ μεταλλάξωσι τὰς πρότερον διαθέσεις των· ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀνατροφῆς εἶνε μικρὰ καὶ ἀσήμαντος ἐπὶ τοιούτων παίδων ἐντελῶς ἀκυβερνήτων· ἡ ἐπιθυμία τάχιστα μετατρέπεται εἰς πρᾶξιν, τῆς σκέψεως ἀπούσης ἢ οὐδεμίαν μετριαστικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς θελήσεως κεκτημένης· αἱ πράξεις οὕτω ἔχουσι χαρακτῆρα *παρορμητικὸν* (impulsif) καὶ *αὐτόματον* σχεδόν, ὡς εἰς τοὺς πλείστους τῶν *βλακῶν* καὶ τῶν *μωρῶν*.

Ἡ ἐὰν τὸ ἠθικὸν καὶ τὰ αἰσθήματα (affectus) δὲν εἶνε διεστραμμένα, ἡ διάνοια παρουσιάζει διαφόρους ἀνωμαλίας καὶ ἀνισότητας. Τινὲς ἔχουσι μεγάλην μνήμην καὶ ἰσχυράν, ἰδίως δὲ μερικήν, τῶν ἀριθμῶν π. χ. ἢ τῶν τόπων καὶ ὀνομάτων, πρωτεύουσιν εἰς τὰ μαθήματα, ἐπὶ τοῦ πλεονεκτήματος δὲ τούτου οἱ γονεῖς πολλάκις στηρίζουσι τὰς καλλιτέρας ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ τέκνου των, ἢ δεικνύουσι καλλιτεχνικὰ τάλαντα, οἷον εἰς τὴν μουσικήν, τὴν γραφικήν, τὴν ποίησιν, ἢ παρέχουσι σημεῖα προώρου διανοητικῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως, ἀλλ' αἴφνης κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν συμβαίνει στάσις, οὕτως εἰπεῖν, καὶ *πτώχευσις* τοῦ βίου· τὰ πλεονεκτήματα ἐκεῖνα ἐξαφανίζονται, ἡ διάνοια ἐξασθενεῖ, τὰ παιδία δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐξακολουθήσωσι περαιτέρω ἀνωτέραν σπουδήν, λησμονοῦσι δὲ ταχέως καὶ ὅσα ἔμαθον καθ' ὅλον τὸν βίον, ἐνήλικοι δὲ γενόμενοι μένουσιν ὑποδεέστεροι τῶν συνήθων ἀνθρώπων· ἀνίκανοι καὶ ἀσθενεῖς τὸν νοῦν, ἄνευ πρωτοβουλίας καὶ δραστηριότητος ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ὑπάρξεως, κηδεμονίας ἀνάγκην πάντοτε ἔχουσι πρὸς μεγίστην ἀπογοήτευσιν τῶν γονέων· ἢ διατηροῦσι καλλιτεχνικόν τι τάλαντον πρωτεύοντες πολλάκις ἐν τῇ τέχνῃ· τοὺς τοιούτους ὠνόμασαν *μερικὰς μεγαλοφυΐας*—génies partiels—ὡς ὑπάρχουσι καὶ οἱ idiots savants, οἱ *σοφοὶ βλᾶκες*, οἱ διαπρέποντες μεταξὺ τῶν συναδέλφων αὐτῶν ἐπὶ ἱκανότητί τινι, ἐν μιᾷ τέχνῃ π. χ. ἢ εἰς τὰ μαθηματικὰ κτλ. ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μεγάλη ἀνωμαλία καὶ ἀνισότης ὑπάρχει ἐν τῷ χαρακτῆρι καὶ τῇ νοητικῇ δυνάμει τῶν *μερικῶν*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτων *μεγαλοφυῶν*· εἰσὶ δηλαδὴ ἄκριτοι καὶ ἀσυνεπεῖς εἰς τὰς ἰδέας καὶ ἐπιπόλαιοι, διεστραμμένοι τὰ αἰσθήματα, ὑπὲρ τὸ δέον εὐαίσθητοι ἢ ἀναίσθητοι ἐντελῶς ἐν συγκινητικαῖς περιστάσεσιν, ἐκκεντρικοὶ καὶ ἀσταθεῖς τὴν διαγωγήν. Ἰδίως οἱ καλλιτέχναι καὶ ποιηταὶ παρέχουσι τοιαύτην ἀσυνάρτητον καὶ ἀνώμαλον εἰκόνα κατά τε τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἠθικήν, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως ἕκαστος ἐν τῇ κοινωνίᾳ θὰ ἔχῃ πλειστάκις παρατηρήσει. Ἐν γένει δὲ ἐπικρατεῖ πάντοτε παρὰ τοῖς τοιούτοις ἡ *ἀστάθης* ψυχολογικὴ ἰσορροπία καὶ ἀνισότης.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἀβλαβεῖς, ἄλλοι ὅμως ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ μάστιγα διὰ τὴν οἰκογένειάν των ἢ τὴν κοινωνίαν. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, ἀπὸ ἓξ καὶ ὀκτὼ ἐτῶν πολλάκις, ἐκδηλοῦνται ἐγκληματικαὶ τάσεις, ὡς θὰ ἀναφέρωμεν τοιαῦτα παραδείγματα κατωτέρω, ἢ ἐν γένει βλαπτικαὶ τάσεις κατὰ τῶν προσώπων ἢ πραγμάτων. Ἐξ αὐτῶν στρατολογοῦνται οἱ μέλλοντες μεγάλοι κακοῦργοι καὶ παντοίου εἴδους κακοποιοί. Ἡ τιμωρία καὶ ὁ φόβος ἐκ τῆς τιμωρίας δὲν εἶνε ἱκανὰ νὰ μετριάσωσι τὰς κακὰς αὐτῶν ὀρέξεις καὶ τάσεις, αἵτινες εἰσὶ μοιραία ἐκδήλωσις παθολογικοῦ ἐκ γενετῆς ὀργανισμοῦ. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι πολλοὶ *ἐκ φύσεως κακοῦργοι* (criminels nés).

Οὐδόλως παράδοξον εἰς *κληρονομικὸς ἐκπεφυλισμένος* (dégénéré héréditaire) νὰ εἶνε κάτοχος μεγάλης διανοίας καὶ ἱκανότητος· νὰ εἶνε, φέρ' εἰπεῖν, διακεκριμένος δικαστής, σοφὸς μαθηματικός, μέγας καλλιτέχνης, ἢ ἔξοχος πολιτικός, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ ἠθικόν, τὸν χαρακτῆρα, ἡ ἀνωμαλία καὶ τὰ χάσματα εἰσὶ καταφανῆ (Cullerre). Ποῖος μαθητὴς δὲν ἔχει νὰ διηγῆται ἀνέκδοτα ἀστεῖα, εἰς βάρος ἰδίως καθηγητῶν τῶν μαθηματικῶν, λίαν διακεκριμένων πολλάκις, τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς *ἀφαιρέσεις* κωμικάς, εἰς παραδόξους τρόπους καὶ εἰς ἰδιοτροπίας ἀλλοκότους αὐτῶν καὶ ἔλλειψιν πολλάκις κοινῆς ὀξυνοίας ;

Ὁ Morel ἀναφέρει περὶ ἀνδρῶν μεγάλης ἀξίας κατεχόντων πολλάκις τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οἵτινες ἐν τῷ ἰδιωτικῷ καὶ στενῷ οἰκιακῷ βίῳ παρεῖχον δείγματα παραδοξολογιῶν καὶ ἀλλοκότων τάσεων ὅλως παθολογικῶν.

Ὁ Moreau de Tours ἐπίσης παραθέτει πολλὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ ἀναφέρωμεν.

Εἴς τινα ἄτομα παρατηροῦνται ἀδικαιολόγητοι ὅλως καὶ παραδοξώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταται συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι εἰς πρόσωπα ἢ πράγματα· ἡ ὄψις, ἡ ἐπαφὴ ἢ ὀσμὴ ἔκ τινων ἀντικειμένων προξενεῖ αὐτοῖς λίαν δυσαρέστους ἐντυπώσεις, ὑπερτάτην ἀηδίαν καὶ ἀποστροφὴν ἢ καὶ τρόμον. Βασιλεύς τις τῆς Πολωνίας κατελαμβάνετο ὑπὸ τρόμου ἢ καὶ ἔπιπτε λειπόθυμος ἐπὶ τῇ ὄψει μήλων. Γυνή τις, ἣν ἐγνωρίσαμεν, ἐκυριεύετο ὑπὸ ἀκαταγωνίστου φόβου, ὁσάκις διήρχετο πρὸ μεγάλων μνημείων ἢ ἔβλεπε μεγάλα ζῶα. Ἄλλοι ἐκ μηδαμινῆς αἰτίας παραφέρονται ὑπὸ σφοδρᾶς ὀργῆς μέχρι μανίας· ἐνῷ μένουσιν ἀπαθεῖς πρὸ τῆς ἀγωνίας, πρὸ τῆς τελευταίας πνοῆς προσφιλοῦς αὐτοῖς προσώπου, ἀφ' ἑτέρου πρὸ τοῦ θανάτου ἑνὸς ζώου δεικνύουσι τὴν λύπην καὶ τὴν ἀπελπισίαν των διὰ τῶν θορυβωδεστέρων αἰσθηματικῶν ἐκδηλώσεων. Ὁ Morel ἀναφέρει περὶ ἑνὸς μεγάλου τραπεζίτου, ὅστις μέχρι παρακρούσεως ἐξεδήλωσε τὴν ὀδύνην του ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἑνὸς ἐκ τῶν πολυαρίθμων βατράχων, οὓς ἔτρεφε ἐν μικρᾷ τινι λίμνῃ τοῦ κήπου του. Περὶ τοῦ Βίσμαρκ ἀναφέρουσιν (Cullerre) ὅτι ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἑνὸς ἐκ τῶν μολοσσῶν του, *τοῦ Σουλτάνου*, παρέσχε κατὰ τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ τοσοῦτον σφοδρὰς καὶ ὑπερβολικὰς ἐκδηλώσεις θλίψεως, ὥστε ὁ υἱός του φοβηθεὶς τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δωμάτιον, ἔνθα ἐξέπνεεν ὁ *Σουλτάνος* του· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήρχετο τοῦ δωματίου τὸ βλέμμα του συνήντησε τὸ τελευταῖον βλέμμα τοῦ πιστοῦ του φίλου: «*Ἀφήσατέ με μόνον*!» εἶπε, καὶ ἐπέστρεψε μετὰ παραφορᾶς παρὰ τῷ *Σουλτάνῳ* του.

Ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη πρὸς τὰ ζῶα δὲν εἶνε σπανία παρὰ τοῖς *κληρονομικοῖς*, καὶ λαμβάνει ἐνίοτε τῳόντι παθολογικὰς διαστάσεις. Τινὲς καταστρέφονται οἰκονομικῶς συντηροῦντες μέγα πλῆθος γαλῶν, ἢ κυνῶν ἰδίως, ἐν οἰκήμασι πολλάκις πολυτελεστάτοις· οὐχὶ δὲ ὀλίγοι ψωραλέοι γεγηρακότες κύνες, ἐλεεινοὶ ἀπόμαχοι τοῦ βίου χωλοί, ἢ πολλαχῶς ἀκρωτηριασθέντες, διῆλθον τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου των ὄλβιοι ἐν μεγάροις πλουσίων δεχόμενοι παντοίου εἴδους περιθάλψεις καὶ ἐπιδαψιλεύσεις πρὸς μεγάλην ἔκπληξίν των καὶ ὀφείλοντες ἀνελπίστως τὴν εὐδαιμονίαν ταύτην εἰς τὸν ἐγκεφαλικὸν ἐκτροχιασμὸν τοῦ προστάτου αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ *ζωομανεῖς* ἀφ' ἑτέρου μένουσιν ἀπαθεῖς καὶ δεικνύουσι τὴν μεγαλειτέραν σκληρότητα ἀπέναντι τῶν ἀνθρωπίνων δυστυχιῶν.

Ἡ διαστροφὴ εἴς τινας ἐξ αὐτῶν τοῦ *ἠθικοῦ αἰσθήματος* (Sens

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

moral) εἶνε τοσαύτη, ὥστε οὐδεμίαν προσοχὴν δίδουσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς κοινωνίας παραδεδεγμένην ἠθικήν· συντηροῦσι παλλακίδας ὑπὸ τὴν οἰκογενειακὴν στέγην, νυμφεύονται τὰς ὑπηρετρίας των ἢ ἐκλελυμένων ἠθῶν γυναῖκας ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἔκδοτοι εἰς παντοίου εἴδους ἀκολασίας, πολλάκις καὶ μέχρι βδελυρᾶς αἰμομιξίας προβαίνοντες· ἀμέτρως ἄσωτοι ἢ μέχρι βδελυγμίας καὶ ἀπανθρωπίας γλίσχροι καὶ φιλάργυροι, φιλόνεικοι, ψεῦσται καὶ συκοφάνται εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν καὶ ὅλως ἄνευ λόγου, πρὸς ἱκανοποίησιν δὲ μόνον τῆς παθολογικῆς αὐτῶν τάσεως πρὸς τὸ βλάπτειν· ἀσυμβίβαστοι, ἀδιόρθωτοι, αἰωνίως ἀντιλέγοντες καὶ διαστρέφοντες τὰ πράγματα, πλήρεις ἐν γένει ἀντικοινωνικῶν τάσεων, εἰς αἰώνιον δὲ καὶ ἀδιάκοπον πόλεμον κατὰ τῆς κοινωνίας εὑρισκόμενοι καθιστῶσι τὴν μετ' αὐτῶν ἀναστροφὴν καὶ συμβίωσιν ἀδύνατον.

Ἄλλοι ἐνθουσιῶσιν εὐκόλως ὑπὲρ τῆς παραβολωτέρας ἰδέας καὶ τῶν μᾶλλον οὐτοπικῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν συστημάτων, φανατιζόμενοι ὑπερβολικῶς καὶ ἐξάπτοντες καὶ ἐξαγριοῦντες τὰ πλήθη ἐν καιρῷ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἀναπτύσσουσι μεγάλην δραστηριότητα πανταχοῦ παρόντες καὶ κηρύττοντες τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς *Κοινότητος* τῶν Παρισίων ἐν ἔτει 1871 αἱ πλεῖστοι τῶν καταστροφῶν ἐν τῷ αἱματηρῷ ἐκείνῳ δράματι ὀφείλονται εἰς τοιούτους *ἡμι-παράφρονας*, ὧν πολλοὶ κατέληξαν εἶτα εἰς τὰ διάφορα φρενοκομεῖα (1) ἢ ἐτουφεκίσθησαν.

Ἐν γένει παρὰ τοῖς *ἐκφύλοις* ἢ *κληρονομικοῖς* ὑπάρχει μεγάλη ἀνεπάρκεια καὶ ἀτέλεια τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος· διανοητικῶς δὲ ἔχουσι κρίσιν ἐπιπολαίαν καὶ στενήν, αἱ ἰδέαι των εὑρίσκονται ἀπολύτως ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παθῶν καὶ ὀρέξεων· φρονοῦσι τὰ ἐναντία τῶν κοινῶς παραδεδεγμένων ἰδεῶν καὶ ἐκφέρουσι πάντοτε γνώμην ἀντικειμένην εἰς τὰς γνώμας τῶν πλειοτέρων ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχωσιν ἀντίθετον ἰδέαν καὶ νὰ προκαλῶσιν ἐκ τῆς συγκρούσεως ταύτης συγκίνησιν καὶ διέγερσιν τοῦ ἀεννάως διεγέρσεως δεομένου *ἠθικοῦ* (τοῦ θυμικοῦ) αὐτῶν. Ἑκάστη φιλονεικία ἢ ἀντιλογία εἶνε ὀργανικὴ ἀνάγκη δι'

(1) J. V. Laborde : Les hommes et les actes de l' insurrection de Paris devant la Psychologie morbide. 1872.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτούς· ἡ ἐκλπήρωσις τῆς ἀνάγκης ταύτης προξενεῖ αὐτοῖς ἱκανοποίησιν εὐάρεστον, σχεδὸν πνευματικὴν ἡδονήν, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀέννααος ἐπιδίωξις τῆς ἡδονῆς ταύτης. Ὅτι εἶνε ἓν ποτήριον οἰνοπνεύματος δι' ἕνα οἰνοπότην θέλοντα νὰ διεγείρῃ τὰς σωματικὰς δυνάμεις του, τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχει εἰς αὐτοὺς μία φιλονεικία, μία συκοφαντία, ἓν ψεῦδος ἢ ἐπιλήψιμός τις πρᾶξις πρὸς βλάβην ἢ βάσανον ἄλλου. Καὶ ἡ μορφὴ δὲ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ λόγου διαφέρει εἴς τινας ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· πρωτοτυπία εἰς τὴν ἔκφρασιν, κωμικότης πολλάκις καὶ δηκτικότης ἐν τῇ συλλήψει καὶ τῇ παραστάσει τῆς ἰδέας, τὸ ἀπρόοπτον καὶ τὸ ἀλλόκοτον ἐν τῷ συνδυασμῷ τῶν ἐννοιῶν, χαρακτηρίζουσι τὴν φράσιν καὶ τὴν ἰδέαν τῶν τοιούτων ἀτόμων· οὐδέποτε σχεδὸν ἀκολουθοῦσι τὴν πεπατημένην ὁδὸν τῶν πεζῶν, ἀλλὰ στερεῶν συλλογισμῶν, καὶ συλλαμβάνουσι μίαν ἰδέαν, ἓν θέμα πρὸς συζήτησιν, ἐξ ἀπροόπτου ὅλως μέρους· διὸ καὶ θεωροῦνται ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης πνευματώδεις καὶ εὐφυεῖς, ἀλλὰ πάντοτέ εἰσιν *ἐκκεντρικοί*, ἢ *ἔκτοποι* ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐὰν δὲ τυχὸν δὲν ἔχωσιν εἰς μέγαν βαθμὸν διεστραμμένον τὸ *ἠθικὸν αἴσθημα* καὶ ὦσιν ἀβλαβεῖς, ἀσμένως γίνονται δεκτοὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸς τέρψιν καὶ διασκέδασιν διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν παραδόξων πολλάκις τρόπων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἔχουσι τὴν ἐπιείκειαν αὐτῆς.

Τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἔχουσιν ἀμυδρὰν συνείδησιν τῆς ἀνωμάλου αὐτῶν καταστάσεως ἢ δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν συνείδησιν, στερούμενοι τῆς αὐτοελεγκτικῆς ἐκείνης δυνάμεως, δι' ἧς ἐξετάζει τις, σχολιάζει καὶ γιγνώσκει ἑαυτόν, τοῦθ' ὅπερ εἶνε συνήθως γνώρισμα τῆς στερεότητος καὶ τοῦ ἐν ἰσορροπίᾳ εὑρισκομένου ἀνθρωπίνου νοός.

Ἄλλοι εἰσὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀλαζόνες, ἐγωϊσταὶ μέχρις ἀγριότητος, ἐπίμονοι εἰς μίαν κεντρικὴν ἰδέαν, ἧς τὴν πραγματοποίησιν διὰ μέσου παντοίων κωλυμάτων ἐπιδιώκουσιν. Ἐπιδίδονται πολλάκις εἰς μελέτας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεών των καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀκάρπους πολλάκις, μεθ' ὑπερμέτρου ζήλου καὶ ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ καὶ συστήματος ἐργαζόμενοι νυχθημερόν, ἐπὶ μῆνας ἢ καὶ ἔτη, ἀναδιφῶντες βιβλία παλαιᾶς ἐποχῆς, καὶ εἶτα αἴφνης ἐγκαταλιμπάνοντες τὰ πάντα, ἵνα ἐπιδοθῶσιν εἰς ἐπάγγελμά τι, ὅπερ μετά τινα χρόνον ὑπερβολικῆς ἐπιμελείας καὶ ἀφοσιώσεως παραιτοῦσιν, ὅπως ἐκλέξωσιν ἄλλο, καὶ εἶτα ἄλλο καὶ οὕτω

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθεξῆς· ἢ μεταβαίνουσι πολλάκις ἀπό χώρας εἰς χώραν διάγοντες τυχοδιωκτικόν καὶ ἄτακτον βίον· ἢ κυριευόμενοι ὑπὸ μιᾶς χιμαιρικῆς ἰδέας, πρὸς εὕρεσιν π. χ. τῆς πανακείας, τοῦ ἀεικινήτου, τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, τῆς παρατάσεως τῆς νεότητος, τοῦ πηδαλίου τοῦ ἀεροστάτου καὶ τῶν τοιούτων, ἐργάζονται ἀνενδότως ἐπὶ ἔτη μακρὰ στερούμενοι πολλάκις καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων γνώσεων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς οἰκείας ἐπιστήμας, αἵτινες δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὴν πρότασιν καὶ γένεσιν τοιούτων οὐτοπικῶν ἢ ἄλλων δυνατῶν μὲν ἀλλὰ δυσκόλων προβλημάτων. Ἐννοεῖται ὅτι πολλοὶ τούτων ταχέως μεταβαίνουσιν εἰς τὸ βασίλειον τῆς ἐντελοῦς παραφροσύνης.

Ἀλλὰ πολλάκις, ἐὰν ἡ ἰδέα τύχῃ νὰ ᾖ φυσικῶς δυνατή, ὠφέλιμος καὶ πραγματοποιήσιμος, ἡ παθολογικὴ ὅλως ἰδιοσυγκρασία αὕτη τῶν ἀτόμων τούτων, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ τοιαύτη ἐπιμονή, ὁ τοιοῦτος ἀκαταγώνιστος φανατισμός, κατορθοῖ πολλάκις πολλὰ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ μιᾶς κοινωνίας ἢ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὸ παθολογικὸν τοῦτο αἴτιον ὀφείλεται ἡ δόξα πολλῶν περιωνύμων *μεταρρυθμιστῶν*, οὓς ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ἄλλοι καταβασανίζονται ὑπὸ ἐμμόνων ἰδεῶν, μιᾶς λέξεως, ἑνὸς ἀριθμοῦ, μιᾶς ἀλόγου ἢ γελοίας ἐπιθυμίας (obsession, obsedés), ἢ ὑπὸ τάσεων καὶ *παρορμήσεων* (impulsions, impulsifs), αἵτινες λαμβάνουσιν ἐνίοτε ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα. Τοιαῦται εἶνε αἱ τάσεις πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, πρὸς αὐτοκτονίαν, πρὸς κλοπὴν ἢ πυρπόλησιν, πρὸς περιοδικὴν οἰνοπνευματοποσίαν (dipsomanie), πρὸς πράξεις προσβαλλούσας τὴν δημοσίαν ἠθικήν· ἐπίσης παρατηροῦνται διαστροφαὶ τῆς γεννητησίου ὁρμῆς ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνηκούστων καὶ φοβερῶν (οἱ sexuels τῶν γάλλων), ὡς θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα. Οἱ τοιοῦτοι *παρορμητικοὶ* ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουσι πλήρη συνείδησιν τῆς καταστάσεώς των καὶ οὐχὶ σπανίως προστρέχουσιν εἰς τὸν ἰατρὸν ζητοῦντες τὴν συνδρομήν του.

Ἐν γένει λοιπὸν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην κατηγορίαν τῶν *κληρονομικῶν* καὶ *ἐκπεφυλισμένων* παρατηρεῖται πάντοτε ἡ ἀνισορροπία, τὸ ἄνισον, ἡ ἀστάθεια ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ διανοητικῇ σφαίρᾳ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Εὑρίσκονται πολλὰς βαθμίδας κάτω τῶν ὑγιῶν καὶ φυσικῶς ἐχόντων ἀνθρώπων, ἢ πλησιάζουσιν ἢ καὶ ὑπερβαίνουσιν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ένίοτε αὐτοὺς κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς ἐν τῇ ἐκδηλώσει καὶ ἐξασκήσει τῶν ὑψηλοτέρων ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς κατὰ φύσιν ἔχοντας, καθὸ ἐν τῷ συνόλῳ χωριζόμενοι αὐτῶν μοιραίως ὑπὸ χασμάτων διανοιχθέντων ὑπὸ τῆς παθολογικῆς ἐπεξεργασίας ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ ἠθικῇ αὐτῶν σφαίρᾳ, αὐξανομένης ἢ μετριαζομένης διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς κληρονομικότητος ἀναλόγως τοῦ εὐνοϊκοῦ ἢ μὴ τῶν περιστάσεων τῆς διασταυρώσεως τῶν οἰκογενειῶν.

§ 5. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἀπότομα καὶ φυσικὰ ὅρια μεταξὺ τῶν διαφόρων *τύπων* ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουσι πολλὰ ἢ ὀλίγα ἐκ τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἀνατομικῶν τε καὶ ψυχικῶν σημείων τῆς ἀρχομένης ἢ προκεχωρηκυίας *ἐκφυλίσεως*, καὶ τῶν φυσικῶς ἐχόντων *τύπων* ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν ὑπάρχουσιν· ἡ μετάβασις εἶνε βαθμιαία, αἱ ἀποχρώσεις ἄπειροι, ὅπως καὶ μεταξὺ ἐν γένει τῆς ὑγιείας καὶ τῆς νόσου. Οὐχ ἧττον ἐν τῷ συνόλῳ ἡ διάκρισις καθίσταται εὔκολος λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν φαινομένων, ὧν ἐμνήσθημεν.

Τελευταῖον σημειώσωμεν καὶ ἓν ἔτι χαρακτηριστικὸν τῶν *κληρονομικῶν* τὸ ἑξῆς: ὅτι ὁσάκις ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν καθαρὰν φρενοβλάβειαν—συμβαίνει δὲ τοῦτο συχνάκις—, τηροῦσιν ὅλως ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν. Ἡ παράνοια (délire) ἤτοι αἱ παράφρονες ἰδέαι καὶ οἱ παραλογισμοὶ (conceptions délirantes) αἴφνης ὡς ἀπὸ μηχανῆς πολλάκις γεννῶνται ἕτοιμοι ἐν πλήρει συστηματοποιήσει, οὐχὶ δὲ κατόπιν μακρᾶς σειρᾶς συλλογιστικῶν ἐργασιῶν καὶ λογικῆς ἀλληλουχίας τῶν ἰδεῶν ἐπὶ ἀρχικῶς σαθρᾶς βάσεως στηριζομένων· οὐδεμία ἐξέλιξις τῆς *παρανοίας* παρ' αὐτοῖς συμβαίνει. Ὅπως δὲ φύονται διὰ μιᾶς ἢ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, οὕτω καὶ ἐξαλείφονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅπως ἐπανέλθωσι πάλιν μετ' ὀλίγον· πρὸς τούτοις δὲ αἱ *παρανοηθεῖσαι* αὗται *ἰδέαι* (conceptions délirantes) δὲν περιορίζονται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ μορφῇ, δὲν στρέφονται περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, ἀλλ' εἰσὶ συνήθως πολύμορφοι, καὶ συχνάκις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν πολλάκις, (ὡς παρετηρήσαμεν τοῦτο εἰς μίαν ἡμετέραν ἀσθενῆ τέλειον καὶ ὡραῖον *τύπον κληρονομικότητος*) ἀντικαθιστῶσιν ἀλλήλας. Τὰς *ἰδέας τοῦ μεγαλείου* (μεγαλειομανία) διαδέχονται *ἰδέαι καταδιώξεως*, τὴν εὐθυμίαν διαδέχεται δυσθυμία μετ' ἀναλόγων ἰδεῶν, τὸν μυστικισμὸν καὶ τὴν φανατικότητα περὶ τὰ θεῖα ὅλως ἀντίστροφος κατάστασις ἀν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικαθιστᾷ, ἡ περιφρόνησις δηλαδὴ αὐτῶν καὶ ἡ τάσις πρὸς ἀνηθίκους πράξεις καὶ πρὸς παράβασιν ὅλων ὁμοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Μωϋσέως, ἐν γένει δὲ ἡ φρενοβλάβεια παρὰ τοῖς τοιούτοις λαμβάνει τὰς ἰδιότητας τοῦ Πρωτέως μεταβαλλομένη ταχέως τὴν μορφήν. Αἱ *παθολογικαὶ* παράλογοι πεποιθήσεις καθόλου δὲν ἔχουσι βαθείας ρίζας, οἱ πάσχοντες νομίζει τις ὅτι μᾶλλον ἐκ πείσματος ὑποστηρίζουσιν αὐτάς, ἰδίως ὅταν καταπολεμῶνται, καὶ δὲν φαίνονται δίδοντες σπουδαίαν σημασίαν εἰς τὰς πεποιθήσεις των ταύτας, καθόσον δὲν ζητοῦσι νὰ συμμορφώσωσι τὴν διαγωγὴν αὐτῶν καὶ νὰ προσαρμόσωσι τὰς πράξεις πρὸς τὰς νέας ἰδέας των, ἐνῷ ταὐτοχρόνως ἀφ' ἑτέρου ὁμιλοῦσι λογικώτατα, πολλάκις εὐγλώττως καὶ πνευματωδῶς, ἀλλὰ πάντοτε εἰσιν *ἐκκεντρικοὶ* τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους ἐφελκύοντες ἀμέσως τὴν κοινὴν προσοχὴν διὰ μυρίων ὅσων ἀνωμαλιῶν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ὅλης διαγωγῆς· οἱ τοιοῦτοι ἔχουσιν ἀμυδρὰν ἢ καὶ οὐδεμίαν συνείδησιν τῆς καταστάσεώς των, οὐδέποτε δὲ παραδέχονται ὅτι δὲν ἔχουσιν ὁμαλῶς, καίτοι ἐν μέρει ἐνδομύχως ἀνομολογοῦσιν ἴσως τοῦτο.

§ 6. Εἰς ἄλλους ὅμως εἶνε δυνατὸν μία οἱαδήποτε *παράνοια* νὰ περιορισθῇ μᾶλλον εἰς μίαν κεντρικὴν ἰδέαν καὶ νὰ παραμένῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἀλλ' ὅ,τι χαρακτηρίζει αὐτὴν εἶνε πάλιν ἡ αἰφνιδία γένεσις καὶ συστηματοποίησις αὐτῆς· ὁ πάσχων νομίζει ὅτι κατάγεται, φέρ' εἰπεῖν, ἐκ βασιλέων ἢ πριγκήπων, ἢ ὅτι εἶνε ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ ἢ ἐφεῦρε μέσον πρὸς γενικὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου κ.τ.λ. καὶ τότε πολλάκις συμμορφόνει τὴν διαγωγήν του πρὸς τὰς νέας ταύτας ἰδιότητας αὐτοῦ καὶ προβαίνει εἰς κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του. Παρουσιάζεται πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, ἢ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπως κηρύξῃ τὰς νέας ἰδέας του, ἢ προβαίνει καὶ εἰς δολοφονίαν ἐνίοτε τῶν σημαινόντων προσώπων ἐνὸς κράτους ὅπως ἐξομαλύνῃ τὰ πράγματα. Σημειωτέον ὅτι τινὲς τῶν τοιούτων φρενοβλαβῶν παρουσιάζουσι κατάδηλα σημεῖα *συμφύτου μωρίας* (imbecillité) ἢ *ἁπλῆς διανοητικῆς ἐξασθενήσεως* (faiblesse d'esprit)· οὗτοι εὐκολώτερον προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῶν παθολογικῶν αὐτῶν ἰδεῶν ὑπαγορευομένων πράξεων, ἢ τυφλῶς ὑπακούουσιν εἰς τὰς παρ' ἄλλου τυχὸν προσώπου ὑποβαλλομένας παραλόγους ἰδέας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνθυμούμεθα ἰδόντες ἐν τῷ φρενοκομείῳ τῆς Snte Anne τῶν Παρισίων ἕνα γάλλον χωρικόν, *μωρὸν* ἐκ γενετῆς (imbécile), ὅστις αἴφνης ἡμέραν τινὰ ἐγκαταλείπει τὰς ἐργασίας του ἐν τῷ χωρίῳ καὶ λαμβάνει τὴν πρὸς τοὺς Παρισίους ἄγουσαν ὁδοιπορήσας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ φέρων μίαν πεπαλαιωμένην στρατιωτικὴν στολήν. Φθάσας εἰς Παρισίους κατευθύνεται πρὸς τὸ ἀνάκτορον τῶν Ἠλυσίων, ἔνθα διαμένει ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας :

—Τί ἀγαπᾷ ὁ κύριος;

— Ἐξελέγην Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ ἦλθον εἰς τὴν θέσιν μου, λέγει ἀφελῶς ὁ δυστυχὴς πάσχων.

Μετ' ὀλίγον ἐπανελάμβανε τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῷ φρενοκομείῳ ὅλως ἡσύχως καὶ μεθ' ὕφους ἐμφαίνοντος σπουδαίαν διανοητικὴν ἐξασθένησιν.

Οἱ διατηροῦντες ὅμως τὴν ὀξύτητα τῆς διανοίας των *κληρονομικοὶ* δὲν προβαίνουσιν εὐκόλως εἰς τοιαῦτα παρακεκινδυνευμένα διαβήματα, ἀλλὰ μᾶλλον περιορίζονται εἰς λόγους καὶ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς τῶν ἰδεῶν αὐτῶν· οὐχ' ἧττον ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ὑπὸ τῆς παρανοίας των παρασυρόμενοι εἰς πράξεις. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἓν παράδειγμα, ὅπερ δὲν στερεῖται καὶ κωμικότητος.

Πρόκειται περὶ ἑνὸς νέου ἀνδρὸς λίαν εὐφυοῦς καὶ ἀνεπτυγμένου, ἐξ οἰκογενείας νευροπαθῶν καταγομένου καὶ παθόντος ἐπανειλημμένως τὰς φρένας. Τὴν ἑσπέραν τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργείου Γαμβέττα ὁ πάσχων μεταβαίνει εἰς τὴν Opéra τῶν Παρισίων· καθ' ὁδὸν ἀπήντα ὁμίλους ἀνθρώπων μετὰ ζωηρότητος συζητούντων καὶ σχολιαζόντων τὸ σπουδαῖον πολιτικὸν γεγονὸς τῆς ἡμέρας· ἤκουέ τινων ἐκφραζόντων φόβους περὶ ἐνδεχομένων σπουδαίων πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ πανταχοῦ ἔβλεπε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ συγκίνησιν τοῦ λαοῦ. Ἐν τῷ θεάτρῳ ὡσαύτως εἰς τοὺς διαδρόμους πολλοὶ συνωμίλουν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργείου. Πάντα ταῦτα ἀσυνήθη ἐντύπωσιν ἐποίουν εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἀσθενῆ, ὅστις ἤδη ἀπὸ δύο ἡμερῶν παρεῖχε συμπτώματα διεγέρσεως προμηνύοντα τὴν εἰσβολὴν τῆς συνήθους περιοδικῆς ἁπλῆς μανιακῆς διεγέρσεως, ἐξ ἧς ἔπασχε. Μεταβαίνει, ὁλονὲν ἐκ τῶν πέριξ γεγονότων ἐξαπτόμενος, εἴς τι θεωρεῖον· ἐκεῖθεν παρατηρεῖ ὅτι ὅλων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν· εἰς τὸ ἀπέναντι θεωρεῖον νομίζει ὅτι βλέπει τὸν Μακμαών, ὅστις τῷ ἔνευε κατὰ μυστηριώδη τρόπον· εἰς ἄλλα θεωρεῖα ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόμης τῶν Παρισίων καὶ διάφοροι πρίγκηπες καὶ πριγκήπισσαι ἐχειρονόμουν συμβολικῶς. Οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία ὅτι ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίας συνωμοσίας σκοπούσης τὴν παλινόρθωσιν τῶν Ὀρλεανιδῶν καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας. Τὸ βασιλικὸν κόμμα ἐλπίζει πολλὰ παρ' αὐτοῦ· ὀφείλει νὰ κάμῃ τὸ καθῆκόν του. Ὅθεν ἐγείρεται κατεσπευσμένως, ἐξέρχεται τοῦ θεάτρου καὶ μεταβαίνει ἐφ' ἁμάξης εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν.

Οἱ πλειότεροι τῶν ὑπηρετῶν ἐπωφελούμενοι τῆς ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ὑπουργείων συνήθως ἐπικρατούσης ἀκαταστασίας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ εἶχον ἐξέλθει· ὁ πάσχων συναντᾷ ἕνα μικρὸν ὑπηρέτην καὶ διατάσσει αὐτὸν νὰ τῷ ὑποδείξῃ τοὺς θαλάμους, ἔνθα διαμένει ὁ ὑπουργός.

— Εἶμαι ὁ νέος ὑπουργός, λέγει πρὸς τὸν παῖδα, ὁδήγησόν με εἰς τὰ δωμάτια τοῦ ὑπουργοῦ!

Ὁ μικρὸς ὑπηρέτης ἐπίστευσεν ἀμέσως πτοηθεὶς καὶ ἐκ τοῦ ἐντόνου προστακτικοῦ ὕφους τοῦ πάσχοντος καὶ ὑπέδειξε τὰ γραφεῖα καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ὑπουργοῦ.

Ὁ *νέος ὑπουργὸς* μεταβαίνει εἰς τὸ δωμάτιον, κλείει τὴν θύραν καὶ ἀναπαύεται δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐν μιᾷ κλίνῃ.

Τὴν ἐπαύριον λίαν πρωῒ κρούει τὸν κώδωνα καὶ παρουσιάζεται ὁ μικρὸς ὑπηρέτης μεθ' ἑνὸς ἄλλου, ὅστις μαθὼν τὴν πρωΐαν τὰ διατρέξαντα εἶχε συλλάβει ἀμέσως τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ *νέος ὑπουργὸς* θὰ ἦτο ἐπιτήδειός τις λωποδύτης.

— Τί διατάσσει ὁ κύριος;

Νὰ μὲ φέρετε ἀμέσως τὸν λουτῆρα, τὸν ἀργυροῦν ἐκεῖνον λουτῆρα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλάμβανε τὸ λουτρόν του ὁ Γαμβέττας· ἦλθε καὶ ἡ ἰδική μου ἡ σειρά.

— Ἀλλά, κύριε, τίς εἶσθε ὑμεῖς;...

— Εἶμαι ὁ νέος ὑπουργός, καὶ μάθετε ὅτι θὰ εἶμαι αὐστηρότατος δι' ὅλους· τί; διστάζεις; ἂν δὲν σοὶ ἀρέσκω, δὸς τὴν παραίτησίν σου· ἔλα! γρήγωρα!

Ἐννοεῖται μετ' ὀλίγον ὁ πάσχων ἐλάμβανε τὸ λουτρόν του ἐν Snie Anne.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐβεβαιώθησαν δεόντως, ὁ ἴδιος δὲ πάσχων διηγεῖτο ταῦτα μετὰ τόνου πλήρους πεποιθήσεως ἐπὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐφαίνετο καὶ διστάζων βλέπων τοὺς γελῶτας τῶν ἀκροωμένων τὴν διήγησίν του, γελῶν καὶ ὁ ἴδιος ἐνίοτε κατὰ τὴν ἀφήγησιν ὡσεὶ διηγούμενος κατόρθωμά τι διαπραχθὲν ἐπίτηδες χάριν ἀστειότητος. Τὴν ἐπαύριον παρητήθη μὲν τοῦ ἀξιώματός του, ἀλλ' ἐπέμενε νὰ φρονῇ ὅτι εἶνε ὄργανον ἐπαναστατικὸν τοῦ οἴκου τῶν Ὀρλεανιδῶν, μεθ' οὗ διϊσχυρίζετο ὅτι ἀνέκαθεν εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις εὑρίσκετο. Αἱ παρανενοημέναι αὗται ἰδέαι διήρκεσαν σχεδὸν περὶ τὸν ἕνα μῆνα· ὁ πάσχων ἐξελάμβανε τινὰς ἐκ τῶν πασχόντων συναδέλφων του ἢ τοὺς ἐπισκεπτομένους τὸ κατάστημα ἰατροὺς ὡς πρίγκηπας ἢ ἄλλα σημαίνοντα πρόσωπα, πρὸς τοὺς ὁποίους πλησιάζων μετὰ συνωμοτικοῦ ὕφους καὶ οἱονεὶ προφυλαττόμενος ἐκ τῶν κατασκόπων ἐψιθύριζεν εἰς τὸ οὖς συνθηματικούς τινας λόγους σχετιζομένους πρὸς τὴν μελετωμένην ἐπανάστασιν κατὰ τῆς δημοκρατίας.

Ὁ ἀσθενὴς οὗτος ἰάθη μετ' ὀλίγον ἐντελῶς καὶ ἐξῆλθε τοῦ φρενοκομείου· ἦν κόσμιος πάντοτε τοὺς τρόπους καὶ εὐγενὴς καὶ ἐν πολλοῖς λογικώτατα συνομιλῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν τῷ καταστήματι διαμονῆς του εἰς βαθμόν, ὥστε δυσκόλως ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελέ τις θεωρήσει αὐτὸν ὡς παράφρονα.

Ἡ τοιαύτη μορφή, πορεία καὶ ἔκβασις τῆς παρανοίας μόνον εἰς τοὺς *κληρονομικοὺς* παρατηρεῖται καὶ διαφέρει ἐντελῶς τῶν ἄλλων χρονίων φρενοβλαβῶν, οἵτινες μετὰ ἐξέλιξιν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν τῆς παρανομίας των συστηματοποιοῦσι ταύτην καὶ μένουσιν ἀνίατοι μέχρι τέλους τοῦ βίου, ἀποκρυσταλλουμένων τῶν παθολογικῶν αὐτῶν ἰδεῶν, πρὸς τὰς ὁποίας αὐστηρῶς προσαρμόζουσι τοὺς τρόπους καὶ τὴν ὅλην διαγωγήν, ὡς π. χ. παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὸ τρίτον στάδιον τῆς *μανίας τῆς καταδιώξεως* (délire de persécution), ὁπότε ἐπικρατοῦσιν αἱ τοιαῦται ἰδέαι τῆς μεγαλειομανίας.

Ὅ,τι λοιπὸν χαρακτηρίζει τοὺς *κληρονομικοὺς φρενοβλαβεῖς* εἶνε τὸ αἰφνίδιον ἢ τὸ ταχὺ τῆς γενέσεως μιᾶς οἱασδήποτε παρανοίας ὅλως ἑτοίμου καὶ συστηματοποιηθείσης, τὸ πολύμορφον καὶ ἀσταθές, τὸ προσκαίρως πολλάκις ἰατόν, ἡ διατήρησις τῆς λογικῆς δυνάμεως ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, αἱ διαλείψεις καὶ ὑφέσεις.

Ἀλλ', ὡς εἴπομεν, καὶ πολλοὶ μένουσιν εἰς τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης. Πολλοὶ τούτων ἐνοχλοῦνται ὑπὸ μιᾶς ἢ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλῶν *ἐμμόνων* ἰδεῶν καὶ παρορμήσεων (impulsions) καὶ διαφόρους ἄλλας ἠθικὰς ἢ διανοητικὰς ἀνωμαλίας παρουσιάζουσι μετὰ διατηρήσεως πολλάκις τῆς συνειδήσεώς των ἀκεραίας ἢ σχεδὸν ἀκεραίας.

Νῦν μετὰ τὰς γενικότητας ταύτας καὶ πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ κατηγορίᾳ ἀνηκόντων *Κληρονομικῶν-Ἐκπεφυλισμένων* φρενοπαθῶν (héréditaires dégénérés) παραθέτομεν ἐν τοῖς ἑφεξῆς διάφορα παραδείγματα καὶ *τύπους*, τάσσοντες αὐτούς, ἐν ἐλλείψει μιᾶς κοινῇ παραδεδεγμένης ἐπιστημονικῆς ταξινομήσεως, κατὰ *ἀθροίσματα* (groupes) βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν μᾶλλον προεχόντων χαρακτήρων τῆς ψυχικῆς βλάβης.

Α'.

ΟΙ ΠΑΡΟΡΜΗΤΙΚΟΙ (IMPULSIFS)

§ 1. Παρόρμησις ἢ τάσις πρὸς ἀνθρωποκτονίαν καὶ αὐτοκτονίαν.

Ψυχολογικὸς χαρακτὴρ τῶν *παρορμήσεων* (impulsions)· διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν παρορμήσεων τῶν κυρίως φρενοβλαβῶν καὶ ἐπιληπτικῶν· πρόδρομα ἢ συμπαρομαρτοῦντα συμπτώματα. Διάφορα παραδείγματα ἀνθρωποκτονίας. Τάσις πρὸς αὐτοκτονίαν. Ἱστορικὰ ἀσθενῶν. Καταστροφὴ ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν διὰ τῆς αὐτοκτονίας· παράδειγμα. Ἐνίοτε πολλαὶ ταυτοχρόνως παρορμήσεις παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ὑπάρχουσιν. Ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τούτων. — § 2. *Παρορμήσεις διάφοροι*: Κλεπτομανία, πυρομανία, *ὠνιομανία* κτλ. Παράλυσις τῆς βουλήσεως· παράδειγμα.

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν παθολογικῶν ἐκείνων τάσεων πρὸς ἐκτέλεσιν πράξεων, τὰς ὁποίας ὁ πάσχων, διατηρῶν πλήρη καὶ ἀκεραίαν τὴν συνείδησίν του (folie avec consience), ἀποδοκιμάζει καὶ καταπολεμεῖ δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του προσπαθῶν ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν ὀλεθρίων καὶ ἀποτροπίασιν καὶ φρίκην ἐμποιουσῶν αὐτῷ τάσεων, κατορθῶν μὲν πολλάκις νὰ ἀντιστῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἢ ἐπ' ἀόριστον εἰς τὰς παρορμήσεις ταύτας, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἡττώμενος παρασύρεται παρὰ τὰς διαμαρτυρήσεις τῆς συνειδήσεώς του εἰς ἐκτέλεσιν τῶν φρικωδεστέρων πράξεων.

Αἱ *ἐμμονοι ἰδέαι* ὑφ' ὧν βασανίζεται (idées fixes, obsessions), καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουσι σφοδρὰν τάσιν ὅπως ἐξωτερικευθῶσι διὰ πράξεων, δὲν εἶνε πάντοτε συνεχεῖς, ἀλλὰ παρουσιάζονται κατὰ παροξυσμούς,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξαλειφόμεναι καὶ πάλιν παρουσιαζόμεναι αὐτομάτως ἢ ἐπὶ τῇ θέᾳ πραγμάτων ἐξεγειρόντων αὐτάς, συνοδεύουσι δὲ ἢ καὶ προηγοῦνται αὐτῶν διάφορα ἄλλα φαινόμενα μαρτυροῦντα τὴν γενικὴν παθολογικὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ εὑρίσκεται τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ πάσχοντος· τοιαῦτα εἶνε : διάθεσις πρὸς μελαγχολίαν, ἀγωνιῶδές τι αἴσθημα καὶ δυσφορία, παλμοὶ τῆς καρδίας, κεφαλαλγία ἢ διάφορα ὑποκειμενικὰ συναισθήματα κτλ. καὶ ἐν γένει παρὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ λογικοῦ εἰς τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἢ τὰς οἰκογενείας των ἀπαντῶσι συνήθως ποικίλαι ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ διάφορα νευροπαθειακὰ φαινόμενα.

Αἱ τοιαῦται *παρορμήσεις* (impulsions) ἐντελῶς διαφέρουσι τῶν παρατηρουμένων ἐνίοτε εἰς τὴν κυρίως φρενοβλάβειαν ἢ τὴν ἐπιληψίαν, ὁπότε οἱ πάσχοντες ὑπὸ τὸ κράτος πεπλανημένων ἰδεῶν διαπράττουσιν ἐπίσης ἐπιληψίμους, κακούργους ἢ βλαπτικὰς καθ' ἑαυτῶν ἢ κατ' ἄλλων πράξεις, καθ' ὅσον παρ' αὐτοῖς ἐλλείπει ἡ *συνείδησις* καὶ *ἐκτίμησις* τῶν πράξεων. Ἐνῷ τοὐναντίον ἐνταῦθα ἡ *συνείδησις* ὑπάρχει, διὸ καὶ πολλάκις συνάπτεται ἰσχυρὰ πάλη ἐν τῷ ἀτόμῳ, τὸ ὁποῖον ἠττᾶται ἐπὶ τέλους *παρὰ τὴν θέλησιν* ὑπὸ τῶν ὀλεθρίων τάσεών του.

Ἰδοὺ καὶ παραδείγματά τινα *παρορμήσεως πρὸς ἀνθρωποκτονίαν ἢ μονομανίας*, ὡς λέγουσιν ἐνίοτε, *πρὸς ἀνθρωποκτονίαν* (monomanie homicide) (1).

Ὁ Π., πατὴρ τεσσάρων τέκνων, διηγεῖται τὰ ἑξῆς :

---

(1) *Σημ.* Ἄλλοτε ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀπεκάλουν διὰ τοῦ ὅρου : *μονομανία ἀνθρωποκτονίας ἢ αὐτοκτονίας ἢ κλοπῆς* κτλ. (monomanie homicide, suicide, de vol. κτλ.) ἀδιακρίτως πᾶν εἶδος φρενοπαθείας, καθ' ἣν ἐπεκράτει μία ἢ πολλαὶ ἐκ τῶν τάσεων τούτων, ἀδιαφοροῦντες ὅλως καὶ μὴ προσέχοντες εἰς τοὺς οὐσιώδεις νοσολογικοὺς χαρακτῆρας τῆς ὅλης νόσου· ἐλάμβανον δηλ. ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν ἐπικρατοῦσαν *τάσιν*, ἐν προεξέχον σύμπτωμα, *μονάδα* ψυχολογικὴν (πάθη π. χ. ἔνστικτα κτλ.) συμφώνως πρὸς τὸ ἐσφαλμένον δόγμα τῆς ἀρχαίας ψυχολογικῆς σχολῆς, περὶ οὗ ἱκανὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴπομεν. Οὕτω δὲ ἀδιαφόρως ἐχαρακτήριζον ὡς *μονομανίας* (monomanie instinctive, ὡς συνήθως ἐκάλουν αὐτάς) καὶ τὰς συνεπείᾳ *παραλογισμῶν* καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων (πολλαὶ π. χ. περιπτώσεις καθαρᾶς μανίας ἢ λυπομανίας κτλ.) νοσηρῶν ἰδεῶν γινομένας πράξεις καὶ ἐπιμόνους τάσεις πρὸς αὐτοκτονίαν ἢ φόνον κτλ. ὡς καὶ τὰς ἄνευ παραλογισμῶν καὶ ἐν πλήρει συνειδήσει καὶ ἀκεραιότητι τοῦ λογικοῦ ὁμοίας τάσεις, ἐνῷ κυρίως ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς *μονομανίας* μόνον διὰ τὰς τελευταίας ταύτας περιπτώσεις μᾶλλον ἁρμόζει, καὶ σήμερον διὰ ταύτας τωόντι εἶνε ἐν χρήσει, ὁσάκις χρῶνται τῷ ὅρῳ : *μονομανία*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ φονεύσω τὰ τέκνα μου. Κύριος ἀκόμη ἑαυτοῦ δὲν ἠδυνάμην νὰ κοιμῶμαι καὶ ἠσθανόμην συχνάκις ἓν βάρος κατὰ τὸν στόμαχον, ἀλλὰ πάντοτε μὲ ἐβασάνιζεν ἡ ἀποτρόπαιος ἰδέα. Ἤδη πρὸ πέντε μηνῶν εἶχον τοιαύτας ἰδέας καὶ ἠσθανόμην ἑαυτὸν ὡς *ὠθούμενον* πρὸς τὴν στυγερὰν πρᾶξιν ὑπὸ ἰσχυρᾶς τινος ἐσωτερικῆς δυνάμεως· τὴν νύκτα, τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ἐργασίαν, πάντοτε ἐτυραννούμην ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰδέας. Ἐγείρομαι τέλος μίαν νύκτα διὰ νὰ φονεύσω τὰ τέκνα μου· ἀλλὰ κατώρθωσα νὰ διασκεδάσω τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην ἐξελθὼν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ παλαίσας πρὸς ἑαυτὸν ἀποτελεσματικῶς. Τὴν ἐπομένην νύκτα πάλιν ἐγείρομαι, λαμβάνω ἓν ξυράφιον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀρχίζω νὰ περιπατῶ ἐν τῷ δωματίῳ λίαν ἀνησύχως μεγάλοις βήμασι καὶ βλέπων μετὰ περιπαθείας τὰ δυστυχῆ τέκνα μου· εἶχον καὶ τὴν νύκτα ταύτην κατορθώσει νὰ νικήσω ἐμαυτόν. Τὴν τρίτην νύκτα ἐπανειλημμένως ἐξῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν διὰ νὰ ἀποφύγω τὴν στυγερὰν πρᾶξιν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπέκυψα. Ἔλαβον διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἓν κηρίον καὶ διὰ τῆς ἄλλης μίαν δίκελλαν καὶ προχωρῶ πρὸς τὴν κλίνην τοῦ υἱοῦ μου, ἡ ὁποία ἦτο κεκαλυμμένη διὰ παραπετάσματος· ἐγείρω τοῦτο, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἦτο ἐκεῖ. Τότε πλησιάζω πρὸς τὴν κλίνην τῶν θυγατέρων μου, αἵτινες ἡσύχως ἐκοιμῶντο· συγκεντρόνω ὅλας τὰς δυνάμεις μου καὶ κτυπῶ ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν· οὐδέποτε πλέον ἐξύπνησαν! . . . . . Μετὰ τὸ ἔγκλημα *ἠσθάνθην μεγάλην ἀνακούφισιν*· ἀλλ' ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐπανελθὼν εἰς φυσικὴν κατάστασιν ἤρχισα νὰ κλαίω καὶ νὰ ὀδύρωμαι . . . . . κτλ.» καὶ παρακατιὼν ἐπρόσθεσε: «μοὶ ἦτο *ἀπολύτως* ἀδύνατον νὰ ἀντιτάξω θέλησιν εἰς τὴν κακοῦργόν μου ἀπόφασιν, ἥτις μοιραίως ἐξετελέσθη κτλ.»

*
* *

Ὁ Ι . . . ἄνευ αἰτίας καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρός του φονεύει διὰ πιστολίου τὴν πενθερὰν αὐτοῦ καὶ παραδίδεται εἶτα ἀμέσως ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὰς Ἀρχάς. Εἰς τὸν ἀνακριτὴν ἐκθέτει ὡς ἑξῆς τὰ συμβάντα: «Πρό τινος χρόνου ἠσθανόμην τι τὸ ἀνώμαλον ἐν ἑαυτῷ, ἔπασχον ἀπὸ μελαγχολίαν ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας. Ἡμέραν τινὰ ἀνῆλθον εἰς τὸ δω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάτιόν μου διὰ νὰ θερμανθῶ ἀποχωρήσας τῆς αἰθούσης, ἔνθα εὑρίσκετο ἡ πενθερὰ τοῦ πατρός μου. Ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τοῦ ἐγκλήματος οὐδὲν κακὸν διελογιζόμην· ἐπὶ τῇ θέᾳ ὅμως τοῦ πυρὸς τῆς ἑστίας τοῦ δωματίου μου *αἴφνης μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα τῆς αὐτοκτονίας*, ἀλλ' ἀμέσως ἡ ἰδέα αὕτη ἐξηφανίσθη καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ φονεύσω τὴν πενθεράν μου. Τρέχω τότε εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πατρός μου καὶ λαμβάνω δύο πιστόλια, εἶτα δὲ κατέρχομαι εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ πυροβολῶ κατὰ τῆς πενθερᾶς μου καὶ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου καὶ τὴν φονεύω. *Δὲν γνωρίζω ὑπὸ ποίας δυνάμεως ὠθούμην καὶ παρεσυρόμην νὰ πράξω τὸ ἔγκλημα τοῦτο παρὰ τὴν θέλησίν μου.* Ἐάν, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσηρχόμην εἰς τὴν αἴθουσαν, ὁ πατήρ μου ἐπρόφθανε νὰ μοὶ ἀποτείνῃ μίαν λέξιν, τὸ λογικόν μου θὰ ἐπανήρχετο, εἶμαι βέβαιος· ἐννοῶ ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος καὶ μόλις δύναμαι νὰ πιστεύσω τώρα ὅτι ἐγὼ τὸ διέπραξα !»

Ὁ ἀσθενὴς οὗτος ἦτο κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν πάντων πρᾷος, τίμιος, καὶ γλυκύς, ἀλλ' ὅταν ὠργίζετο ἦτο φοβερός. Κληρονομικῶς ἦτο προδιατεθειμένος· εἷς θεῖος καὶ μία θεία του ἐκ μητρὸς ηὐτοκτόνησαν· μία ἄλλη θεία του ἦτο ὑστερική, ὁ ἴδιος δὲ κατελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ παροξυσμῶν μελαγχολίας ἄνευ αἰτίας τινός.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἰς τοὺς τοιούτους ἀσθενεῖς εἶνε τὸ γεγονός, ὅτι ἐνώπιον ἐλαχίστου ἐνίοτε κωλύματος ἀποτρέπονται αἰφνιδίως τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐγκληματικῆς πράξεώς των· διὸ λίαν ὀρθῶς εἶπεν ὁ ἀνωτέρω ἀσθενὴς ὅτι, ἐὰν τῷ ἀπέτεινεν ὁ πατήρ του μίαν λέξιν, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσήρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν, δὲν θὰ προέβαινεν εἰς τὸν φόνον καὶ θὰ ἀνέκτα τὸ κράτος ἐφ' ἑαυτοῦ.

Ὁ Marc (1) ἀναφέρει ἓν τοιοῦτον παράδειγμα τοῦ φαινομένου τούτου :

Χημικός τις λίαν διακεκριμένος, χαρακτὴρ πρᾴου καὶ κοινωνικοῦ, ἐκυριεύετο ἐνίοτε ὑπὸ *τάσεως πρὸς ἀνθρωποκτονίαν*. Εἰς μάτην προσεπάθει δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν φρικαλέων ἰδεῶν του, καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους ἠσθάνετο τὴν θέλησίν του καμπτομένην καὶ ἑτοι-

(1) C. Marc : De la folie dans ses rapports avec les questions médico judiciaires κεφ. IV. De la monomanie σελ 241 1840.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μος νὰ διαπράξῃ τὸ ἔγκλημα, διέταττε νὰ δέσωσι διὰ μιᾶς ταινίας τοὺς δύο ἀντίχειράς του, τὸν ἕνα πλησίον τοῦ ἄλλου, οὕτω δὲ διὰ τοῦ ἐλαφροτάτου τούτου δεσμοῦ ἀπηλλάσσετο τῶν κακῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ εὕρισκεν ἡσυχίαν. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ ἐφόνευσεν ἕνα ὑπηρέτην, παθὼν δὲ εἶτα ὑπὸ ὀξείας μανίας ἀπεβίωσεν.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα παρόμοια παραδείγματα τοιαύτης παθήσεως τῶν φρενῶν, ἥτις τοῦτο τὸ λίαν χαρακτηριστικὸν ἔχει ὅτι ἐκδηλοῦται εἰς τὰ διάφορα ἄτομα πάντοτε *τυπικῶς*, μετὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν συμπτωμάτων, τῶν αὐτῶν ἰδιαζόντων ψυχολογικῶν χαρακτήρων· νομίζει τις ὅτι ὁ εἰς πάσχων εἶνε πιστὴ ἀντιγραφὴ τοῦ ἄλλου μιμούμενος αὐτὸν καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ψυχικῆς πάλης πρὸ τῆς πράξεως, ἐν τοῖς ἐπακολουθοῦσι τὴν πρᾶξιν συναισθήμασι, καὶ ἐν αὐταῖς ἀκόμη ταῖς ἐκφράσεσι πρὸς δικαιολογίαν τῆς στυγερᾶς πράξεως.

*
* *

Πλὴν τῆς τάσεως πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, λίαν συχνὴ εἶνε καὶ ἡ *τάσις πρὸς αὐτοκτονίαν*, τάσις ἀκαταγώνιστος μεθ' ὅλην τὴν συνείδησιν, ἣν ἔχει ὁ πάσχων περὶ τοῦ ὀλεθρίου τῆς πράξεως, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ ἐνίοτε νὰ ἀποφύγῃ δι' ὅλων τῶν μέσων, ἢ ἄλλοτε ἄνευ πάλης ἐσωτερικῆς αὐτομάτως πως ὑπείκει εἰς αὐτήν. Ὁ χαρακτὴρ δὲ οὗτος ἀποδεικνύει σαφῶς τὴν *κληρονομικὴν* φύσιν τῶν τοιούτων παθήσεων· ὑπάρχει τι τὸ μοιραῖον καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν αὐταῖς. Ἀναφέρονται παραδείγματα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καθ' ἃ παρατηρεῖται ὅτι ἡ αὐτοκτονία ἔν τισιν οἰκογενείαις εἶνε κληρονομική, ὅλων τῶν μελῶν αὐτοκτανούντων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ δὴ καὶ ἐν ὡρισμένῃ πολλάκις ἡλικίᾳ.

Ἱστορικά: Ἀξιωματικός τις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατόπιν νόσου τινὸς ἐγένετο ὀλίγον μελαγχολικός, ἀλλὰ λογικώτατος καὶ ἐχέφρων εἴς τε τὰ λεγόμενα καὶ γραφόμενά του. Μίαν ἑσπέραν ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὑπηρέτου αὐτοῦ ἓν πυροβόλον ὅπλον· οὗτος ἠρνήθη νὰ τῷ προμηθεύσῃ· μετὰ ταῦτα ἐπρότεινεν ἵνα ὁ ὑπηρέτης του τὸν ῥίψῃ ἐκ τοῦ παραθύρου. Ὁ ὑπηρέτης νομίσας ὅτι ὁ κύριός του ἀστειεύεται, ἀπῆλθεν. Μείνας τότε μόνος ὁ ἀξιωματικὸς ἀμέσως ῥίπτεται ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς δευτέρας ὀροφῆς· εὐτυχῶς ἡ πτῶσις δὲν ἐπήνεγκε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν θάνατον. Ἐρωτηθεὶς δὲ διὰ τὴν παράφρονα αὐτοῦ πρᾶξιν, ἀπήντησεν: «ὁμολογῶ ὅτι πρό τινος χρόνου ἐπιμόνως πολιορκοῦμαι ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ ἀπαλλαχθῶ τῆς ζωῆς· τοιαύτην ἰδέαν οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχον· μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας μου μοὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀποδιώξω τὴν ἀκατάσχετον ταύτην ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ αὐτοκτονήσω. Οὔτε αἱ θρησκευτικαί ἰδέαι μου, οὔτε τὸ λογικόν μου, οὔτε τὸ αἴσχος καὶ ἡ δυστυχία, ἥτις ἤθελε προκύψει διὰ τὴν οἰκογένειάν μου ἐκ μιᾶς τοιαύτης πράξεως, ἣν ἄλλως καὶ φοβοῦμαι, οὔτε αἱ παρακλήσεις μου πρὸς τὸν θεόν, ὅπως μοὶ δώσῃ δυνάμεις πρὸς ἀντίστασιν, ὑπῆρξαν ἱκαναὶ νὰ μὲ σώσωσι ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ταύτης τάσεώς μου».

Ὁ ἀσθενὴς οὗτος ἐθεραπεύθη μετ' ὀλίγον δι' ὑδροθεραπείας καὶ ἄλλων μέσων προσωρινῶς τοὐλάχιστον.

Βρίθει ἡ ἐπιστήμη τοιούτων παραδειγμάτων. Καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ δὲ εἴδομεν οὐκ ὀλίγους τοιούτους ἀσθενεῖς. Ἀναφέρομεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑνός, ὃν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθεραπεύομεν. Ἡμέραν τινὰ μετέβη ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν πρὸς ἐπίσκεψιν φιλικῆς οἰκογενείας· μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν καθ' ὁδὸν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς θαλάσσης τῷ ἐπέρχεται αἴφνης ἡ ἰδέα νὰ ῥιφθῇ ἀπὸ τοῦ βράχου· ἐκπλήσσεται σφόδρα ἐπὶ τῇ ἀλλοκότῳ ταύτῃ ἐπιθυμίᾳ καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ τρόμου καὶ ἀγωνίας· ἐν τούτοις ᾐσθάνετο ἀφ' ἑτέρου ἀκατάσχετον χαρὰν πορευόμενος πρὸς τὴν θάλασσαν πρὸς ἐκπλήρωσιν καὶ ἱκανοποίησιν τοῦ ἀκατανοήτου καὶ εἰς ἑαυτὸν πόθου.

Εὐτυχῶς καθ' ὁδὸν συνήντησε φίλον τινά, ἡ θέα τοῦ ὁποίου ὡς καὶ ὁ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν αὐξάνων κίνδυνος τῆς ζωῆς του ἐπανέφερε τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος καὶ προσωρινὴν ψυχικὴν γαλήνην. Ἐξηγηθεὶς εἰς τὸν φίλον του περὶ τοῦ ἐκτάκτου καὶ ἀκατανοήτου ὅλως φαινομένου ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ, διότι εἶχεν ἀπολέσει τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν. Ἀμφότεροι εἶτα μετέβησαν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς ἀναχώρησιν· ἅμα ὅμως τῇ ἐμφανίσει μακρόθεν τῆς ἁμαξοστοιχίας, ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν ἐτράπη εἰς φυγήν, διότι, ἔλεγε, κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ αὐτοκτονήσῃ ῥιπτόμενος πρὸ τῆς ἁμαμάξης. ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τοῦ φίλου κατωρθώθη νὰ εἰσέλθωσιν εἰς μίαν τῶν ἁμαξῶν τῆς ἁμαξοστοιχίας καὶ ἀνεχώρησαν. Καθ' ὁδὸν παρεκάλει ἐπιμόνως τὸν φίλον του νὰ κρατῇ αὐτὸν καλῶς ἀπὸ τοῦ βρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χίονος καὶ νὰ κλείσῃ καλῶς τὰ παράθυρα τῆς ἀμάξης, διότι ἐξηκολούθει νὰ κατέχηται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὀλεθρίας τάσεως πρὸς αὐτοκτονίαν. Κατελθὼν τῆς ἀμαξοστοιχίας μετὰ τὴν ἄφιξιν εἰς ἄλλον σταθμόν, ἐπορεύθη εἰς ἐκκλησίαν τινά, ἔνθα ἤλπιζεν ὅτι ἡ συνδρομὴ τοῦ θείου θὰ ἡσύχαζεν ὀλίγον τὸ ἠθικόν του καὶ ὅτι θὰ ἀνελάμβανε θάρρος· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ θέα παντὸς ὀξυαίχμου καὶ λάμποντος ἀντικειμένου διήγειρεν ἐν αὐτῷ τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοκτονίας. Τέλος μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔνθα δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ 24 ὥρας οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἀπαλλαχθῇ τῆς φρικώδους ἰδέας αὐτοῦ παραγγείλας εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, ὅπως μὴ ἐγκαταλίπωσιν αὐτὸν μόνον καὶ νὰ ἄρωσιν ἀπὸ τοῦ μέσου πᾶν ὀξύαιχμον ὄργανον ἢ ὅπλον. Τὴν ἐπαύριον ἦν ἡσυχώτερος καὶ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς μόνος ζητῶν ἰατρικὴν συνδρομήν.

Μετὰ ζωηροτάτων χρωμάτων ἐξέφραζε τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ παραδόξῳ καὶ μυστηριώδει δι' αὐτὸν ψυχικῷ φαινομένῳ, οὗ τὴν προτεραίαν μικροῦ δεῖν ἐγένετο θῦμα. Ἔλεγεν ὅτι ἠσθάνετο ἀνέκφραστον εὐχαρίστησιν νὰ ἐκτελέσῃ ἀμέσως τὰς ὀλεθρίας ἰδέας του, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγεννῶντο αὐταὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ, *ὠθούμενος* ὑπὸ ἀκατασχέτου τινὸς *ἐσωτερικῆς δυνάμεως*, ὑπὸ ἐπιθυμίας λαμβανούσης χαρακτῆρα ἀκαταγωνίστου *πάθους*, ἀλλ' ὅτι ταὐτοχρόνως εἶχε πλήρη συνείδησιν τοῦ τραγικοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐκτελέσεως, ἐκτιμῶν κατὰ βάθος τὴν πρᾶξιν, καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν λύπην καὶ τὴν φρίκην, ἃς θὰ ἠσθάνοντο οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ διὰ τὸν ὅλως δραματικὸν καὶ ἀδικαιολόγητον θάνατόν του· κατελαμβάνετο ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς αὐτοκτονίας ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τρόμου καὶ ἀποτροπιάσεως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μόλις συνεῖχεν ἑαυτόν.

Ὁ ἀσθενὴς οὗτος διὰ καταλλήλου θεραπείας εἶχε βελτιωθῇ ἀρκούντως ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος· μετὰ ταῦτα δὲν ἐπανείδομεν πλέον αὐτόν.

Διὰ νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν συναισθημάτων, ὑφ' ὧν κατέχονται οἱ τοιοῦτοι πάσχοντες ἐν ὥρᾳ τοιούτων παραδόξων τωόντι ψυχικῶν ὁρμῶν, παραβάλωμεν ταῦτα πρὸς τὰ ἀνάλογα ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι χώραν ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει τοῦ ἀνθρώπου ἔν τισι περιστάσεσι. Τοιαῦτα π. χ. εἶνε τὰ πάθη τῆς ὀργῆς, τοῦ ἔρωτος, ἢ ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, μόλις συγκρατεῖ τις τὴν ἔκρηξιν τοῦ γέλω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος εἰς μέρος, ἔνθα ἡ σοβαρότης τῶν περιστάσεων ἢ ἡ ἀβροφροσύνη ἀπαγορεύει τὴν πρᾶξιν ταύτην. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἀκατάσχετόν τινα ἐπιθυμίαν, ἐσωτερικὴν ὥθησιν, τάσιν σφοδρὰν καὶ πίεσιν ψυχικὴν καὶ στενοχωρίαν ἐπιβάλλουσαν τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἔκφρασιν τοῦ συναισθήματος, ὑφ' οὗ κατέχεται, διὰ μέσων καὶ τρόπων πολλάκις ἐκ τῶν προτέρων ἀποδοκιμαζομένων ζωηρῶς ὑπὸ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ.

Οὐχ ἧττον ἡ τοιαύτη τάσις κατανικᾷ καὶ παρασύρει τὸ ἄτομον πολλάκις ὅλως ἀκουσίως καὶ παρὰ πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ ἐνδόμυχον σφοδρὰν διαμαρτύρησιν αὐτοῦ εἰς πρᾶξιν θεωρουμένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πρώτιστα ὡς ἐπιλήψιμον ἢ ἄτοπον, ἡ ἐκπλήρωσις ὅμως τῆς ὁποίας ἀμέσως ἀνακουφίζει δίδουσα διέξοδον εἰς τὴν αἰφνιδίως γεννηθεῖσαν καὶ μόλις διὰ δικλείδος τρόπον τινὰ συγκρατουμένην ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τάσιν. Ὑποκύπτει *ἡ θέλησις ἡ ὁμῶσα*, τῆς συνειδήσεως μενούσης ἀνεπάφου, ἐφ' ὅσον ἡ διάνοια μένει ἀνέπαφος.

Εἴπομεν ὅτι ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ εἰδικώτερον ἡ πρὸς αὐτοκτονίαν τάσις, καὶ δὴ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐξαφανίζονται ἀπὸ τοῦ κόσμου διὰ τῆς αὐτοκτονίας πάντων τῶν μελῶν της.

Ἰδοὺ ἓν παράδειγμα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐσκιρόλ: (1)

Πλούσιός τις ἔμπορος, χαρακτὴρ λίαν παραφόρου, εἶχεν ἐξ τέκνα· ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν ἡλικίας 26 ἐτῶν παθὼν μελαγχολίαν αὐτοκτονεῖ ριπτόμενος ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ὀροφῆς τῆς οἰκίας. Εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατηγορεῖ ἑαυτὸν ὡς αἴτιον τῆς αὐτοκτονίας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἀποπειρᾶται πολλάκις νὰ αὐτοκτονήσῃ, ἐπὶ τέλους δὲ ἓν ἔτος μετὰ τὰς ἀποπείρας ταύτας ἀποθνήσκει ἐξ ἑκουσίας ἀσιτίας. Εἷς τρίτος ἀδελφός, ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἐπίσης αὐτοκτονεῖ προειπὼν εἰς τὸν Ἐσκιρὸλ δύο ἔτη πρότερον ὅλως ἄπελπις ὅτι δὲν θὰ διαφύγῃ τὸ μοιραῖον τέλος. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα μία ἀδελφὴ προσβάλλεται ὑπὸ μανίας καὶ πλειστάκις ἀποπειρᾶται νὰ γείνῃ αὐτόχειρ· ὁ πέμπτος ἀδελφὸς ἐπίσης γίνεται μανιακός, ἀλλ' ἰᾶται. Ὁ ἕκτος, ὅστις δυνήθυνε μέγα ἐμπόριον μόλις ἠδύνατο νὰ συγκρατῇ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς αὐτοκτονίας, χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν τῆς συζύγου του,

(1) Cullerre. loc. cit. σελ. 93.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἔζησεν ἱκανὰ ἔτη. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Ἐσκιρὸλ ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς παρατηρήσεώς του ταύτης ἠναγκάσθη νὰ προσθέσῃ ἐν ὑποσημειώσει ὅτι καὶ ὁ ἕκτος ἀδελφὸς ἐπὶ τέλους ηὐτοκτόνησεν!

Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ συγγραφεῖς παρόμοια περιστατικὰ ἀναφέρουσιν, ἅτινα χάριν συντομίας ἐνταῦθα παραλείπομεν.

Πολλάκις παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ὑπάρχουσι πολλαὶ ταυτοχρόνως παρορμήσεις ὡς καὶ ἄλλαι ψυχικαὶ καὶ νευρικαὶ ἀνωμαλίαι, ἤτοι ἡ τάσις πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, πρὸς αὐτοκτονίαν, πρὸς κλοπήν, πρὸς πυρπόλησιν, ὡσαύτως ἡ μονομανία τοῦ ἀμφιβάλλειν, ἡ διαστροφὴ τῶν γεννητησίων ὁρμῶν καὶ διάφοροι ἐπίσης ἐκκεντρικότητες τοῦ χαρακτῆρος καὶ νευρικὰ φαινόμενα, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται τὸ ἐσφαλμένον τῆς ἀρχαίας θεωρίας, καθ' ἣν πάντα ταῦτα τὰ *ἐπεισοδιακὰ* ὅλως συμπτώματα ἐθεώρουν ὡς ἰδίας αὐτοτελεῖς νόσους, ἃς ἐκάλουν *μονομανίας*. Ἡ νόσος εἶνε μία, τοὐτέστι *παθολογικὴ κατάστασις* τοῦ ἐγκεφάλου· αὕτη ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς περὶ τὴν θρέψιν διαταραχῆς τῶν νευρικῶν στοιχείων αὐτοῦ μεταδοθείσης καὶ αὐξηθείσης ὁλονὲν διὰ τῆς κληρονομικότητος. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τῆς θρέψεως (οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἐν τῇ ἐνδομύχῳ φύσει αὐτῆς) ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀνωμαλίας τῆς λειτουργίας τῶν νευρικῶν στοιχείων· ὅθεν αἱ ψυχικαὶ ἐκφάνσεις ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ κακῆς καταστάσεως αὐτῶν εἰσὶν ὁμαλαὶ ἢ ἀνώμαλοι, κατὰ τὸν φυσιολογικὸν νόμον: καλὸν ὄργανον, καλὴ καὶ ὁμαλὴ λειτουργία. Ἡ διαταραχὴ αὕτη περὶ τὴν θρέψιν μονιμοποιηθεῖσα πλέον καὶ δημιουργοῦσα τὴν νευροπαθειακὴν ἰδιοσυγκρασίαν, καταρρίπτει τὸν ἐγκέφαλον, ἤτοι *ἐκφυλίζει* καὶ ἐξισόνει αὐτὸν πρὸς τὸν νωτιαῖον μυελόν, οὗ ἡ κυριωτέρα ἰδιότης καὶ λειτουργία εἶνε *ἡ ἀνταναχλαστικότης*, διότι αἱ πράξεις ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ γίνονται μᾶλλον αὐτομάτως καὶ ἀνταναχλαστικῶς· ὁ ἐγκέφαλος γίνεται μᾶλλον εὐαίσθητος καὶ εὐερέθιστος· ὁ ἐλάχιστος ἐρεθισμός, μία ἰδέα, μία ἐντύπωσις, ἀμέσως τείνει νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὰ ἐκτὸς ὅλως ἀνταναχλαστικῶς, ὡς συμβαίνουσιν αἱ ἀνταναχλαστικαὶ πράξεις ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τῆς θρέψεως ἔγκειται ἐν τούτῳ ὅτι προξενεῖ ἀναλόγους μεταβολὰς εἰς τὴν ἐνδόμυχον σύστασιν τῶν κυττάρων, οἵας ἐπιφέρει, φέρ' εἰπεῖν, ἡ στρυχνίνη εἰς τὴν σύστασιν τῶν κυττάρων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ὁπότε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνεπείᾳ τῆς μεταβολῆς ταύτης καθίσταται εὐερέθιστος αὐξάνει ἡ ἀνταν-
κλαστικότης αὐτοῦ. Ἀνάλογος λοιπὸν μεταβολὴ συμβαίνει καὶ ἐν τῷ
ἐγκεφάλῳ, ἥτις ἄλλοτε ἄλλη κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα ὑφίσταται, τοῦτο
δὲ ἀποτελεῖ ἐκεῖνο, ὅπερ καλοῦμεν *νευρικότητα ἢ νευρικὴν διάθεσιν*.

Καὶ φυσικῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὅλαι αἱ ἐγκεφαλικαὶ πράξεις
ἡμῶν γίνονται *αὐτομάτως καὶ ἀνταν-κλαστικῶς*. Αἰσθανόμεθα ἢ κατὰ
τὴν σκέψιν γίνονται διάφοροι συνδυασμοὶ ἰδεῶν ἀπὸ κυττάρου εἰς κύτ-
ταρον κατὰ συνειρμὸν ὅλως ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀκουσίως ἡμῶν· οὐδεὶς γνω-
ρίζει, ἐνῷ ποιεῖ τοὺς συλλογισμούς του, ποία ἰδέα μετὰ ἓν δευτερόλε-
πτον θὰ γεννηθῇ, μήτε δὲ δύναται πάντοτε κατὰ βούλησιν νὰ ἀπαλ-
λαγῇ μιᾶς ἰδέας ἢ ἑνὸς συναισθήματος. Ἐν τῇ παθολογικῇ λοιπὸν κα-
ταστάσει ὁ *αὐτοματισμὸς* οὗτος συμβαίνει ἐν μεγαλειτέρῳ βαθμῷ. Εἰς
ἕκαστον ἐξ ἡμῶν εἶνε δυνατὸν νὰ γεννηθῶσιν αἱ μᾶλλον τερατώδεις
ἰδέαι καὶ αἱ μᾶλλον ἀποτρόπαιαι τάσεις, ἀλλὰ ταύτας δυνάμεθα
νὰ καταστείλωμεν δι' ἄλλων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ἀντιστρατευο-
μένων εἰς τὰς πρώτας. Εἰς τὸν πάσχοντα ὅμως ὁ *αὐτοματισμός*, ἡ ἀν-
τανακλαστικότης τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ἐντονωτέρου βαθμοῦ. Ἡ διαφορὰ
μεταξὺ τοῦ πάσχοντος καὶ τοῦ ὑγιοῦς, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὅμοιαι ἰδέαι καὶ
τάσεις ἐνίοτε γεννῶνται, εἶνε διαφορὰ τοῦ ἥσσονος πρὸς τὸ πλεῖον, οὐχὶ
διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν μηχανισμὸν τῶν φαινομένων.

Ὅσον πλειότερον φοβεῖταί τις μὴ παρουσιασθῇ ἰδέα ἢ τάσις τις, τό-
σον αὕτη εἶνε παροῦσα· ἐὰν λοιπὸν εἰς πάσχοντά τινα κατὰ τύχην ἀνα-
θρώσκῃ αἴφνης ἢ μετὰ ἀφορμήν τινα μία κακὴ ἰδέα ἢ τάσις, αὕτη ὡς
ἐκ τοῦ εὐδιεγερσίμου τῶν κυττάρων, ἐν οἷς παράγονται τὰ αἰσθήματα
καὶ αἱ ἰδέαι αὗται, ὡς ἐκ τῆς εὐερεθισιμότητος τῆς αἰσθητικῆς σφαί-
ρας, μεταβαίνει ἢ τείνει δι-νεκῶς νὰ μεταβῇ ἀντανακλαστικῶς εἰς τὴν
κινητικὴν σφαῖραν (ἀνιὼν μετωπικὸς καὶ βρεγματικὸς γύρος τοῦ ἐγκε-
φάλου· ὅρα Εἰκόνα 2 σελ. 123 ΑΜ καὶ ΑΒ) πρὸς ἐξωτερίκευσιν διὰ
τῶν καταλλήλων πράξεων. Ὡς ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ ἡ αἴσθησις με-
τατρέπεται εἰς κίνησιν, οὕτω ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τὸ αἴσθημα ἢ ἡ ἐπιθυ-
μία ἐντεινομένη μεταβάλλεται εἰς *θέλησιν*. Ὅσον δὲ προσπαθεῖ τις νὰ
ἀπαλλαγῇ μιᾶς ἰδέας καὶ τοῦ συμπαρακολουθοῦντος ταύτην αἰσθήμα-
τος, ὅσον φοβεῖται μὴ ἐπανέλθῃ, κατὰ τοσοῦτον μένει παροῦσα, ἡ πα-
ρουσία δὲ αὐτῆς κατ' ἀνάγκην διὰ τὸν αὐτὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα λόγον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θὰ διερμηνεύηται ἢ θὰ τείνῃ νὰ διερμηνεύηται πρὸς τὰ ἐκτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ. Οὕτως ὁ πάσχων εὑρίσκεται ἐντὸς φαύλου κύκλου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ βλέπομεν πολλοὺς τοιούτους πάσχοντας ἐπὶ μακρὰ ἔτη τυραννουμένους ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας ἢ ἄλλων ἀναλόγων καὶ ὁμοίων ὑπὸ τῆς ἀρχικῆς ταύτης ἰδέας διεγειρομένων. Διὰ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου τούτου ὁ πάσχων, πρέπει πρῶτον νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν κυττάρων, ἐπάνοδος αὐτῶν εἰς τὴν ὅσον οἷόν τε κατὰ φύσιν διάθρεψιν, ἐξ ἧς καὶ ἡ κατὰ φύσιν λειτουργία.

Ὅσον παράδοξα καὶ ἂν ὦσι τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν προηγουμένως, καὶ παρόμοια δὲ τῶν ὁποίων θὰ ἴδωμεν καὶ ἐν τοῖς ἑφεξῆς, ἐν τούτοις ἐπιδέχονται γενικῆς τινος ἐξηγήσεως, ὅταν ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸν μηχανισμὸν τοῦ ἐγκεφάλου, καίτοι οὗτος δυστυχῶς δὲν εἶνε ἔτι γνωστὸς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐλαττοῦται τὸ θαυμάσιον μέρος αὐτῶν, ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ἄλλα ἀνάλογα φαινόμενα διαταράξεως τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἐν τῷ ὑστερισμῷ π. χ. βλέπομεν συχνάκις συμπτώματα παθολογικὰ λίαν περιωρισμένα· ἡ διατάραξις λειτουργίας τινὸς ἐντοπίζεται εἰς μικρὸν σχετικῶς σημεῖον ἢ μέρος τοῦ ἐγκεφάλου· οὕτω ἔχομεν μερικὴν ἢ ὁλικὴν ἀχρωματοψίαν, μερικὴν ἀναισθησίαν εἴς τι σημεῖον τοῦ σώματος ἢ ὑπερευαισθησίαν, παράλυσιν ἑνὸς μυός, ἢ ἐρεθισμὸν τοῦ φρενικοῦ νεύρου, ἐξ οὗ λυγμὸς κ.τ.λ. Οὕτω συμβαίνει καὶ ἐν ταῖς ἀνωτέραις λειτουργίαις τοῦ ἐγκεφάλου, ταῖς ψυχικαῖς, ἡ βλάβη δύναται νὰ εἶνε μικρὰ ἢ μεγάλη ἀνατρέπουσα ὅλην τὴν λειτουργίαν τῶν μετωπικῶν λοβῶν (ἕδρα ἰδεοποιήσεως, διάνοια), ἢ μέρος μόνον αὐτῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ σχετικὴ διαύγεια καὶ λογικότης, ἢ μᾶλλον τὴν αἰσθηματικὴν σφαῖραν καὶ οὕτω καθεξῆς.

* * *

§ 2. Παρορμήσεις διάφοροι.

Νῦν ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλα ἱστορικὰ ἀσθενῶν, παρ' οἷς ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἡ τάσις πρὸς τὸ κλέπτειν, ἀγοράζειν, πυρπολεῖν κτλ. (kleptomanie, pyromanie, oniomanie).

Ἐκ τούτων ἰδίως οἱ *πυρομανεῖς* ἀνήκουσιν εἰς τὰς κατωτέρας βαθμί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δας τῆς κλίμακος τῆς *ἐκφυλίσεως*. οἱ πλειότεροι ἀληθῶς τούτων εἶνε ἐξησθενημένης διανοίας (imbéciles, faibles d'esprit).

Παρὰ τοῦ Marc παραλαμβάνει ὁ Cullerre τὴν ἑξῆς περίπτωσιν: Νεᾶνίς τις ἐκ πλουσίων γονέων καταγομένη ἠσθάνετο τὴν ἀκατανίκητον ἀνάγκην νὰ κλέπτῃ πᾶν ὅ,τι ὑπέπιπτε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡμέραν τινὰ ἀνεκάλυψαν ὅτι εἶχεν ἐναποθηκεύσει μέγαν ἀριθμὸν ῥινομάκτρων, χειροκτίων, περικνημίδων, δακτυληθρῶν, τὰ ὁποῖα ἔκλεπτε παρὰ τῶν φίλων αὐτῆς· ἐπιτιμηθεῖσα δὲ διὰ τοῦτο ὑπεσχέθη μετὰ δακρύων νὰ μὴ ὑποπέσῃ πλέον εἰς τὴν τόσον ταπεινωτικὴν δι' αὐτὴν τάσιν, ἣν προσεπάθει εἰλικρινῶς νὰ καταπολεμῇ, ἀλλ' ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ πάλιν ἐπανήρχιζε τὰς κλοπάς.

*
* *

Κύριός τις Μ... ὃν ἀναφέρει ὁ Trélat, (Cullerre), πλούσιος καὶ καλῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ἀσθενοῦς πνεύματος, ἐξηκολούθει νὰ κλέπτῃ ἐπὶ τριάκοντα κατὰ συνέχειαν ἔτη, χωρὶς οὐδ' ἅπαξ νὰ συλληφθῇ, ἀναπτύξας μεγίστην ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ κλέπτειν. Ὅταν ἀπέθανεν, εὗρον εἰς τὰ δωμάτιά του μέγιστον ἀριθμὸν ἀντικειμένων κλαπέντων παντοίου εἴδους: παροψίδας, ῥινόμακτρα, ἀγγεῖα, ἀλεξιβρόχια, εἰκόνας, διάφορα κοσμήματα, ὡρολόγια, μαχαίρια καὶ πειρούνια, ῥάβδους, λυχνίας κτλ, ὧν τὰ πλεῖστα ἔκλεψεν ἀπὸ φιλικῶν οἰκογενειῶν, εἰς ἃς ἐσύχναζεν. Πολλάκις ἐγένετο αἴτιος τῆς ἀποπομπῆς τῶν ὑπηρετῶν, οὓς ὑπώπτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης. Ὁσάκις δὲ τυχὸν ἐν συνομιλίᾳ μετ' αὐτοῦ φίλος τις ἐξέφραζε τὴν λύπην του δι' ἀπολεσθέν τι προσφιλὲς αὐτῷ ἀντικείμενον, οὐδόλως συνεκινεῖτο καὶ περιωρίζετο ἁπλῶς νὰ ἐκφράζῃ τὰ συλλυπητήριά του. Ἐκ τῶν ἀντικειμένων τούτων τῶν κλαπέντων οὐδὲν κέρδος ἐζήτησε νὰ καρπωθῇ, καθόσον πάντα εὑρέθησαν σῶα καὶ ἀκέραια μετὰ τὸν θάνατόν του πληροῦντα ὁλόκληρα δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἐφρόντιζε νὰ κλείῃ καλῶς.

* *
*

Ὁ Magnan παρετήρησε μίαν περίπτωσιν *ὠνιομανίας, μανίας τοῦ ἀγοράζειν* (oniomanie) κληρονομικῶς μεταδοθείσης ἀπὸ τῆς προμήτορος διὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν ἔγγονόν. Ἡ πρώτη, ἥτις καὶ διετέλεσε ἐπί τινα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρόνον ἔν τινι φρενοκομείῳ, συνείθιζε νὰ ἀγοράζῃ πράγματα, ὧν οὐδεμίαν χρῆσιν ἐποιεῖτο. Ἰχθῦς, ὄρνιθας, ἄλλα ἀντικείμενα, ἠγόραζεν εἰς μέγαν ἀριθμόν, εἶτα δὲ τὰ ἔρριπτε κρύφα ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας της. Ἐργάται τινὲς παρατηρήσαντες τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ καθ' ὡρισμένην ὡς ἔγγιστα ὥραν συνέβαινε, παρεφύλλατον καὶ ἐλάμβανον τὰ τρόφιμα ταῦτα· τοῦτο ἐννοήσασα ἡ πάσχουσα ἔρριπτεν εἶτα τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἰς τὸ ἀποχωρητήριον τῆς οἰκίας.

Ὁ υἱὸς αὐτῆς τὴν αὐτὴν μονομανίαν εἶχεν. Ὁ δὲ ἔγγονὸς ἤδη ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἤρχισε νὰ δεικνύῃ παρόμοια συμπτώματα χαρίζων εἰς τοὺς μικροὺς συντρόφους του διάφορα ἀντικείμενα. Εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν ἡ τάσις πρὸς τὸ ἀγοράζειν κατέστη ἀκατανίκητος· ἠγόραζεν ἄνευ ἀνάγκης πολλοὺς πήχεις ὑφασμάτων, διάφορα ἔπιπλα, πλῆθος ὀρνίθων, σάκους ὁλοκλήρους λαχανικῶν καὶ παντοίου εἴδους ἄλλων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ πληρώσωσιν ὁλόκληρον ἅμαξαν· συνωδεύετο δὲ πολλάκις εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ ὑπὸ δύο ὑπηρετῶν, οὓς ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς βοήθειαν, καὶ ἐπέστρεφε κατάφορτος αὐτός τε καὶ οἱ ὑπηρέται εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐνίοτε διὰ νὰ δαπανήσῃ τὰ πολλὰ τρόφιμα, δικαιολογούμενος, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ἑαυτόν, ἠναγκάζετο νὰ δίδῃ μεγάλα γεύματα προσκαλῶν φίλους.

Ὅσάκις ἵστατο πρὸ καταστήματος ἐπίπλων, ἀμέσως ἡ *παρόρμησις* ἐκυρίευεν αὐτὸν καὶ «ἔπρεπε, λέγει, νὰ ἀγοράσῃ ὅσον ἠδύνατο πλειότερα ἔπιπλα»· «ἀπελπιζόμην καὶ ἐπάλαιον κατ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἤμην ἐγὼ πάντοτε ὁ ἀσθενέστερος».

Ἀφοῦ δὲ κατέστρεψε τὴν περιουσίαν του, κατέφυγεν εἶτα εἰς πράξεις ἐπιληψίμους πρὸς προμήθειαν χρημάτων, ὅπως κορεννύῃ τὸ ἀδυσώπητον πάθος του.

*
* *

Ἀλλ' ἔχομεν ἐνίοτε καὶ ὅλως ἀντίθετα γεγονότα, καθ' ἃ ἡ *βούλησις* φαίνεται ἐντελῶς παραλελυμένη· παραθέτομεν ἐνταῦθα ἓν παρέργῳ ἓν παράδειγμα :

Ὁ Ἐσκιρὸλ [1] ἀναφέρει περὶ ἑνὸς ἀρχαίου δικαστοῦ λίαν διακεκρι-

(1) *Esquirol*: Des maladies mentales tom. I. σελ. 421. 1838.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μένου, ὅστις μετὰ μελαγχολίαν τινὰ ἰαθεῖσαν ἐκυριεύθη ὑπὸ μιᾶς ἀδρανείας ἀκατανικήτου, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἠδύνατο οὐδεμίαν ἀπόφασιν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα νὰ λαμβάνῃ. Εἰς τὰς προτροπὰς καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν οἰκείων πάντοτε ἀπεκρίνετο: «Ἀλλὰ γνωρίζω κάλ-»λιστα ὅ,τι ὀφείλω νὰ πράξω· αἱ συμβουλαί σας εἶνε ἄρισται καὶ ἐπι-»θυμῶ ζωηρότατα ὅπως συμμορφωθῶ πρὸς αὐτάς· ἀλλὰ κάμετέ με »πρῶτον νὰ *θέλω*, νὰ ἔχω τὴν θέλησιν ἐκείνην, ἥτις ἐκτελεῖ. Εἶνε βέ-»βαιον ὅτι δὲν ἔχω ἄλλην θέλησιν εἰμὴ τὴν θέλησιν τοῦ νὰ μὴ θέλω, »ἂν καὶ ἔχω δὲ ὅλον τὸ λογικόν μου, ἐν τούτοις αἱ δυνάμεις μὲ ἐγκα-»ταλείπουσι, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς ἀποφασίσω νὰ πράξω τι.»

Β'.

ΟΙ ΤΥΡΑΝΝΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΕΜΜΟΝΩΝ ΙΔΕΩΝ (OBSÉDÉS), ΚΑΙ ΟΙ ΑΨΙΚΑΡΔΟΙ Η ΣΥΓΚΙΝΟΥΜΕΝΟΙ (ÉMOTIFS) (1)

Πολυπράγμονες (scrupuleux). Μονομανία τοῦ ἀμφιβάλλειν (délire du doute). Ἐρωτηματικοί. Ὀνοματομανία καὶ ἀριθμομανία. Αἰσχρολαλιά, ἠχολαλιά. Μονομανία τῆς ἁφῆς (délire du toucher). Ἀγοραφοβία, μεγαλοφοβία. Μιμηταί.

Ἐνταῦθα ἀνήκει μέγα πλῆθος ἀνωμαλιῶν τῶν φρενῶν λαμβανουσῶν διάφορα ὀνόματα ἐκ τῶν ἐπικρατεστέρων καὶ μᾶλλον προεχόντων συμπτωμάτων καὶ ψυχολογικῶν χαρακτήρων.

Εἴς τινας ἐπικρατεῖ πλειότερον τὸ στοιχεῖον τῆς συγκινήσεως, (φόβος, ἀγωνιῶδες αἴσθημα) ἕνεκα δὲ τούτου ὁ πάσχων παρακωλύεται εἰς τὸ νὰ πράξῃ ὡρισμένας πράξεις, ἐξ ὧν καὶ δίδεται τὸ ὄνομα εἰς τὴν νόσον, οἷον: *ἀγοραφοβία*, *μονομανία τῆς ἁφῆς* (délire du toucher ou du contact), *μεγαλοφοβία* κ.τ.λ.

Εἰς ἄλλους ὑπάρχει ἁπλῆ obsession ἤτοι ἐπιμονὴ παρουσίας ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς αὐτῆς λέξεως, τῆς αὐτῆς ἰδέας μετὰ παρορμήσεως πρὸς προφορὰν αὐτῶν πολλάκις κ.τ.λ.

Ἀλλὰ ἀκριβὴς διάκρισις μεταξὺ τῆς τάξεως ταύτης καὶ τῆς προη-

(1) *Σημ.* Δὲν εὑρίσκομεν ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν καταλληλοτέρους ὅρους ἀναλόγους τῶν γαλλικῶν τούτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γουμένης τῶν *παρορμητικῶν* (impulsifs) βεβαίως δὲν ὑπάρχει· καὶ μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων ἐνταῦθα *ποικιλιῶν* οὐδεμία κατὰ βάθος διαφορὰ ὑφίσταται· διότι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον δύναται νὰ ἔχῃ πολλὰ ταυτοχρόνως συμπτώματα τῶν διαφόρων τούτων *ποικιλιῶν*· ὅταν δὲ τὸ στοιχεῖον τῆς *παρορμήσεως* λαμβάνῃ σπουδαῖον μέρος ἐνταῦθα, τότε οἱ ἀσθενεῖς καλοῦνται καὶ *παρορμητικοὶ* (impulsifs).

Διὸ παραθέτομεν ἐν ταῖς ἑφεξῆς ἀδιαφόρως καὶ ἄνευ ὡρισμένης σειρᾶς διάφορα ἱστορικὰ πασχόντων.

*
* *

Ὁ δόκτωρ Σαμουὴλ Τζόνσων, περιώνυμος κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς Ἄγγλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, δὲν ἠδύνατο νὰ περιπατῇ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου, χωρὶς νὰ θίγῃ διὰ τοῦ δακτύλου τοὺς στύλους πλησίον τῶν ὁποίων διέβαινεν· ὁσάκις δὲ ἐλησμόνει νὰ θίξῃ ἕνα, ἀμέσως ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ὀπίσω διὰ νὰ τὸν θίξῃ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ εἶτα τὸν δρόμον του.

*
* *

Ὁ Ἐσκιρὸλ ἀναφέρει περὶ μιᾶς νεάνιδος ὑπαλλήλου εἰς ἐμπορικὸν κατάστημα, ἥτις ἐφοβεῖτο πάντοτε μὴ τυχὸν ἀδικήσῃ τοὺς ἀγοραστάς ἐσφαλμένως δῶθεν ὑπολογίζουσα ἐπὶ ζημίᾳ των, διὸ καὶ ἐπανελάμβανε μέχρι φορτικότητος τὸν λογαριασμὸν παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας βεβαιώσεις τοῦ πελάτου περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ.

Ἡμέραν τινὰ δὲ ἐξερχομένη τῆς οἰκίας μιᾶς θείας της κατελήφθη ὑπὸ ἀνησυχίας, ἡς τὸ ἄτοπον ἄλλως τε ἀνεγνώριζεν, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θὰ ἔλαβεν ἴσως μεθ' ἑαυτῆς ἀντικείμενόν τι ἐκ τοῦ οἴκου μὴ ἀνῆκον αὐτῇ, διὸ ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ τὰ θυλάκια αὐτῆς. Ἀκολούθως ἐν τῷ καταστήματι ὁσάκις ἐμέτρα χρήματα, ἤνοιγε καλῶς τὴν παλάμην καὶ ἔτεινε τοὺς δακτύλους διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι δὲν ἐκράτησεν ἐν ἀγνοίᾳ της οὐδὲν νόμισμα.

Ὁσάκις παρετήρουν αὐτῇ περὶ τοῦ ἀτόπου τῆς τοιαύτης πολυπραγμοσύνης, ἀπήντα: «γνωρίζω καλῶς ὅτι εἶνε γελοία ἡ ἀνησυχία μου αὕτη καὶ παράλογος, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀπαλλαχθῶ ταύτης».

Ἐπὶ τέλους, τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπιταθείσης, ἡ νεᾶνις ἠναγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐμπόριον, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀπολέσῃ τὸ λογικὸν καὶ τὴν συνείδησιν τῶν πράξεων αὐτῆς.

* * *

Κύριός τις μετὰ παροξυσμὸν ὀξέος ῥευματισμοῦ τῶν ἄρθρων ἔπαθε μίαν ἀρκετὰ παράδοξον διατάραξιν τῆς θελήσεως. Ὁσάκις ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ ἢ νὰ ἐξέλθῃ οἰκίας τινός, παρελύετο ἐντελῶς ἡ θέλησίς του καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διαβῇ τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας· ἔπρεπε νὰ τὸν ὠθήσωσιν ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ νὰ προχωρήσῃ. Συχνάκις δὲ καθ' ὁδὸν ἓν δένδρον ἢ λίθος τις ἦτο δι' αὐτὸν ἀνυπέρβλητον κώλυμα εἰς τὴν πορείαν του· κατανοῶν δὲ τὸ γελοῖον τοῦ πράγματος κατέβαλλεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ νὰ διέλθῃ, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίαζεν εἰς τὸ δένδρον, ἀμέσως ὀπισθοχώρει διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐκ νέου τὴν ἔφοδον! Διὰ νὰ μὴ ἐπιστήσῃ δὲ τὴν προσοχὴν τῶν διαβατῶν ἐπ' αὐτοῦ, ἐμηχανᾶτο πολλά· οὕτω π. χ. ἐὰν ἦτο ἐπὶ τῆς ἁμάξης του κατήρχετο διὰ νὰ διορθώσῃ δῆθεν τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου του ἢ ἐλατήριόν τι τῆς ἁμάξης· ἐὰν ἦτο πεζός, μετέβαινεν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον ἢ προσεποιεῖτο ὅτι ἔχασεν ἀντικείμενόν τι καὶ ἐπέστρεφε πρὸς ἀναζήτησιν, ἢ ἐξήταζε τὰ ὄπισθεν τῶν ὑελωμάτων ἀντικείμενα καταστήματός τινος ἐκεῖ τυχὸν εὑρισκομένου, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ἀποτυχίᾳ πάσης ἀποπείρας πρὸς διάβασιν ἐπέστρεφε καὶ ἐλάμβανεν ἄλλην ὁδόν. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ ὁ κύριος οὗτος, ἄλλως καθ' ὅλα ὑγιὴς τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα καὶ λίαν εὐδοκιμῶν εἰς τὸ ἐμπόριόν του, ὅπερ μόνος διηύθυνε, κατεβασανίζετο ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ὑπὸ λέξεών τινων ἀεννάως νοερῶς ἐπαναλαμβανομένων· μεταξὺ τῶν λέξεων τούτων ἡ συχνότερον καταδιώκουσα αὐτὸν ἦτο ἡ λέξις corbillard (φέρετρον).

* * *

Ὁ Lélut (ἐν τῷ συγγράμματι le Démon de Socrate) ἀναφέρει περὶ ἑνὸς πρέσβεως μεγάλου κράτους ἐν Παρισίοις, μεγάλης παιδείας καὶ εἰδικῶς ὅλως διακρινομένου ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῶν Παρισίων, ὅστις πολλάκις αἰφνιδίως ἀπεχώρει τοῦ ὁμίλου, ἔνθα ἔτερπε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὺς ἀκροωμένους διὰ τῆς εὐφραδείας καὶ τῆς χάριτος τοῦ λόγου, καὶ εἰσήρχετο εἴς τι παρακείμενον κενὸν δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἤνοιγε τὰ παράθυρα καὶ ἔκραζεν ὡς ἀλέκτωρ σείων ταὐτοχρόνως καὶ τοὺς δύο βραχίονάς του δίκην πτερῶν. Ἀφοῦ ἡ ἀκατάσχετος αὕτη ἀνάγκη ἐξετελεῖτο, ἐπέστρεφεν ἥσυχος εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἐπανελάμβανε τὴν συνομιλίαν του, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τι περὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ πάθους. Πολλάκις δὲ ἡ *παρόρμησις* αὕτη κατελάμβανεν αὐτὸν τὴν πρωΐαν, ἅμα ἐγειρόμενον τῆς κλίνης, καὶ οὕτω ὁ δυστυχὴς πρέσβυς ὅλως ἀκουσίως ἀνέλαβε, πλὴν τῶν σοβαρῶν τῆς θέσεώς του καθηκόντων, καὶ χρέη ἀλέκτορος τῆς συνοικίας, ἐν ᾗ διέμενεν.

*
* *

Ὁ καθηγητὴς Ball ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ ἀναφέρει ἐπίσης πολλὰ τοιαῦτα περίεργα φαινόμενα, ἐξ ὧν μεταφέρομέν τινα ἐνταῦθα :

Εἷς μαθητής, ἐπιμελὴς καὶ καλῶς ἔχων πάντοτε, ἔτυχε νὰ ἀκούσῃ ἡμέραν τινὰ παρὰ τῶν συμμαθητῶν του περὶ τοῦ ἀπαισίου τοῦ ἀριθμοῦ 13· εὐθὺς τότε κυριεύεται ὑπὸ μιᾶς παραδόξου ἰδέας καὶ παραδοξωτέρου συλλογισμοῦ : ἐὰν ὁ ἀριθμὸς 13 εἶνε ἀπαίσιος, ἐσκέπτετο, θὰ ἦτο ἀξιοθρήνητον ὁ θεὸς νὰ εἶνε 13, τὸ διάστημα 13, τὸ ἄπειρον 13, ἡ αἰωνιότης 13 ! Ἐν τούτοις, ἔλεγεν εἰς τὸν μνησθέντα καθηγητήν, γνωρίζω τὸ γελοῖον καὶ τὸ ἄτοπον τοῦ νὰ φαντάζωμαι ὅλα 13 !

Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ δυστυχὴς μαθητὴς ἀκουσίως καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν προφέρων κατὰ νοῦν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του, διότι ἡ ἀεννάως παροῦσα αὕτη ἰδέα κατέστησεν αὐτὸν ἀνίκανον εἰς πᾶσαν ἐργασίαν μεθ' ὅλην τὴν συνείδησιν, ἣν εἶχε περὶ τοῦ ἀτόπου τοιούτων συλλογισμῶν καὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς τυραννίας ταύτης.

*
* *

Εἷς ἰατρός, ἀφοῦ ἐξήταζε καλῶς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἔγραφε τὰ δέοντα φάρμακα ἐν τῇ συνταγῇ, ἐκάλει πάντοτε τὸν πελάτην του μετ' ἀνησυχίας τινός, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἐξήρχετο τοῦ δωματίου του,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοῦτο δέ, διότι ἐφοβεῖτο ὁ *ἐκ μονομανίας τῆς ἀμφιβολίας πάσχων* οὗτος ἰατρὸς μὴ τυχὸν ἔγραψεν ἐν τῇ συνταγῇ δηλητηριώδεις δόσεις ἢ ἄλλα φάρμακα ἀντὶ ἄλλων. Ἐξήταζεν ὅθεν ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου τὴν συνταγήν, ἣν καὶ ἀπέδιδεν εἶτα εἰς τὸν πελάτην, ὅστις, ἐννοεῖται οἰκοθεν, ἐξερχόμενος λίαν δικαίως κατελαμβάνετο ὑπὸ *φυσικῆς* ἀμφιβολίας, ἂν πρέπῃ ἢ οὔ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς ἕνα τοιοῦτον ἰατρόν.

*
* *

Εἷς φαρμακοποιὸς λίαν νοήμων καὶ ἐργατικός, ἀλλ' ὀλίγον ὑποχονδριακός, ταξειδεύων διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἔτυχε νὰ ἀπολέσῃ τὸ εἰσιτήριόν του· ἡτοιμάζετο δὲ νὰ πληρώσῃ διὰ δευτέραν φορὰν τὴν θέσιν του, ὅτε παρετήρησεν ὅτι εἶχεν ἐπίσης ἀπολέσει καὶ τὸ βαλάντιόν του. Τὸ δυσάρεστον τοῦτο γεγονὸς συνεκίνησεν αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον, διὸ ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς εἶχεν ἀποκτήσει τὴν συνήθειαν νὰ ἐρευνᾷ εἰς τὰ θυλάκιά του διὰ νὰ βεβαιοῦται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ βαλαντίου. Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἕξις αὕτη ἐγένετο πλέον καθαρὰ μονομανία· αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς συνομιλίας ἢ καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοίμαζε τὰ φάρμακα τῶν πελατῶν αὐτοῦ διήρχετο διὰ τοῦ νοός του ὡς ἀστραπὴ ἡ ἰδέα ὅτι ἀπώλεσε τὸ βαλάντιόν του· ἀμέσως τότε ἔπρεπε τὰ πάντα νὰ ἐγκαταλείψῃ διὰ νὰ ζητῇ τὸ βαλάντιόν του!

Ὁ φαρμακοποιὸς οὗτος εἶχε πληρεστάτην συνείδησιν τοῦ γελοίου τῆς πράξεως ταύτης καὶ ᾐσχύνετο διὰ τὸ ἀνόητον αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ διὰ τῆς θελήσεώς του τῆς τυραννικῆς ταύτης ἀνησυχίας, ἥτις δυστυχῶς ἐπὶ τοσοῦτον ἐπετάθη, ὥστε τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ πᾶσαν ἐργασίαν καὶ νὰ ζῇ μακρὰν τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἐξοχῇ διὰ νὰ εἶνε ἐλεύθερος νὰ ἐρευνᾷ τὰ θυλάκιά του ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας.

*
* *

Εἷς πρίγκηψ ρῶσσος, ἀναφέρει ὁ Griesinger, κατετυραννεῖτο ἀκαταπαύστως καὶ ὅλως ἀκουσίως ὑπὸ τῆς ἰδέας: διατὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ

(1) Leçons sur les maladies mentales 1881.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μὴ ὦσιν ὑψηλοὶ ὅσον καὶ αἱ οἰκίαι ; διατὶ τὰ παράθυρα νὰ ἔχωσι τοιοῦτον σχῆμα καὶ ὄχι ἄλλο ; κτλ.

Ἄλλος ἀεννάως ἔθετεν εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐρώτημα : διατί νὰ ὑπάρχῃ μία σελήνη καὶ οὐχὶ δύο ;

Κυρία τις κατεβασανίζετο ἐρωτῶσα αἰωνίως ἑαυτήν: «Πῶς συμβαί-»νουν τὰ ἐν τῇ γῇ ἡμῶν πράγματα; Διατί περιστρέφεται τὸ σύμπαν; »Διατί κάθημαι ἐπὶ τῆς καθέκλας ταύτης; Τί σημαίνει ἡ καθέκλα αὕτη; »Διατί ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι;» καὶ οὕτω ἐξηκολούθει ἐπ'ἄπειρον. Αἱ ἐρω-τήσεις αὗται αἰφνιδίως ἀνέθρωσκον ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς ὅλως ἀκουσίως, προσεπάθει δὲ ἡ δυστυχὴς νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς βασάνου ταύτης, ἀλλὰ δὲν κατώρθου νὰ εὑρίσκῃ ἡσυχίαν καταπονουμένη ἀεννάως μέχρι κε-φαλαλγίας καὶ στερουμένη τοῦ ὕπνου πολλάκις. Ἡ κατάστασις αὕτη παρῆγε διαρκῆ ἀνησυχίαν καὶ στενοχωρίαν ἀφόρητον μέχρις ἀλυσμοῦ καὶ πολλάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ γενικῆς νευρικῆς κρίσεως.

Οὗτοι εἶνε οἱ λεγόμενοι les Interrogateurs—οἱ *ἐρωτηματικοὶ*—ἀποτελοῦσι δὲ ποικιλίαν τινὰ τῆς *μονομανίας τοῦ ἀμφιβάλλειν* (délire du doute).

Χαρακτὴρ οὐσιώδης εἰς πάσας ταύτας τὰς περιπτώσεις εἶνε ὅτι οἱ πάσχοντες ἔχουσι πλήρη συνείδησιν τῆς καταστάσεώς των.

* *
*

Μία γυνή, καλλιτέχνις καὶ λίαν νοήμων, ὁσάκις ἐξήρχετο εἰς τὴν ὁδὸν ἔκ τινος οἰκίας ἐφοβεῖτο πάντοτε μὴ τυχὸν ἴδῃ τινὰ πίπτοντα ἐκ τοῦ παραθύρου πρὸ τῶν ποδῶν της, διὸ καὶ σφόδρα ἀνησύχει διὰ τὰς συνεπείας, αἵτινες θὰ προέκυπτον ἐκ τοιούτου ἀποτροπαίου συμβεβη-κότος, καὶ ἐφαντάζετο ἤδη ἑαυτὴν συλλαμβανομένην ὑπὸ τῆς ἀστυνο-μίας καὶ κατηγορουμένην ἐπὶ ἀνθρωποκτονίᾳ. Τὴν *ποικιλίαν* ταύτην καλοῦσιν οἱ γάλλοι διὰ τοῦ ὅρου les scrupuleux = *πολυπράγμονες*. Καὶ ὅλαι δὲ αἱ ἀνάλογοι περιπτώσεις περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον: délire émotif, les émotifs, *ἀψίκαρδος*.

* *
*

Ὑπάρχουσιν ἄτομα, τὰ ὁποῖα μετροῦσι πάντα τὰ ἀντικείμενα τοῦ μέρους, ἔνθα τυγχάνουσι νὰ εὑρίσκωνται. Εἰσέρχονται, φέρ' εἰπεῖν, εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ δωμάτιον τοῦ ἰατροῦ, καὶ πρὶν ἢ τῷ ὁμιλήσωσι περὶ τῆς νόσου αὐτῶν, ἀμέσως ἄρχονται νὰ μετρῶσι τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ βιβλία, τὰ ἔπιπλα καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα μέχρι τῶν κομβίων τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν γραμμῶν τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου.

Εἷς τοιοῦτος ἀσθενὴς ἔλεγεν εἰς τὸν φρενολόγον Legrand du Saulle: «Μὲ συγχωρεῖτε, ἰατρέ, τοῦτο τὸ ὁποῖον κάμνω εἶνε ὅλως ἀκούσιον, ἀλλὰ πρέπει πρῶτον νὰ μετρήσω καὶ ὕστερον σᾶς ὁμιλῶ περὶ τῆς καταστάσεώς μου· ἔχετε 44 τόμους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ σας, τὸ gilet σας ἔχει ἑπτὰ κομβία κτλ.»

Ὁ μέγας Ναπολέων εἶχεν ἐπίσης τὴν μονομανίαν νὰ μετρᾷ κατὰ ζεύγη τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν, ὁσάκις περιεπάτει εἰς τὰς ὁδούς.

Τὴν μονομανίαν ταύτην περιέγραψαν οἱ Charcot καὶ Magnan (1) καλέσαντες αὐτὴν *ὀνοματομανίαν* καὶ *ἀριθμομανίαν*. Ἔχει δὲ αὕτη διαφόρους μορφάς: 1ον ὁ πάσχων ζητεῖ νὰ μάθῃ ἢ νὰ ἐνθυμηθῇ μίαν λέξιν ἢ ἓν ὄνομα μετ' ἀγωνιώδους περιεργείας καὶ ἐπιμονῆς, ἡ μὴ ἱκανοποίησις δὲ τῆς παθολογικῆς ταύτης ἐπιθυμίας προξενεῖ ἀφόρητον ἀδημονίαν καὶ στενοχωρίαν. 2ον ὑπάρχει ἀκατανίκητος τάσις πρὸς ἐπανάληψιν καὶ προφορὰν τοῦ ὀνόματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ ἢ μιᾶς λέξεως, τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἀεννάως παρόντα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. 3ον ἡ λέξις προξενεῖ ἓν παράδοξον ἐνίοτε ὑποκειμενικὸν αἴσθημα ὡσεὶ ἀλλοτρίου σώματος εὑρισκομένου ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν τῷ στομάχῳ συνήθως, ὁ πάσχων δὲ προσπαθεῖ νὰ ἐκβάλῃ αὐτὴν πτύων ἢ ἐμῶν.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα μίαν ἐκ τῶν ποικιλιῶν τούτων ὡς παράδειγμα.

Ὁ S.... ἐκ μικρᾶς ἤδη ἡλικίας παρεῖχε συμπτώματα πνευματικῆς ἀνισορροπίας. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἔπαθε *μελαγχολίαν*, ἀργότερον δὲ διαστροφὰς τῆς *γεννητησίου ὁρμῆς*, μιμικοὺς σπασμοὺς (tics), καὶ *μονομανίαν τοῦ ἀμφιβάλλειν*.

Ἡμέραν τινὰ συναντᾷ γνωστόν τι πρόσωπον, οὗ τὸ ὄνομα δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ· ἀμέσως τότε καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀγωνιώδους τινὸς συναισθήματος δυσφορίας μετὰ ἱδρῶτος καὶ ψύξεως τῶν ἄκρων μέχρι σχεδὸν συγκοπῆς. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν ἀπελπιζόμενος, ὀδυρόμενος,

(1) H. *Saury*: La folie héréditaire. 1886. Καὶ A. *Cullerre*: Les Frontiéres de la Folie. σελ. 85.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνήσυχος. Μετὰ 15 ἡμέρας ὁμοία σκηνὴ μετὰ παρομοίαν συνάντησιν προσώπου τινός. Ἔκτοτε διαβιβρώσκεται ὑπὸ τῆς περιεργείας νὰ μανθάνῃ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον ἑκάστου προσώπου, μεθ' οὗ ἔρχεται εἰς συνάφειαν. Βαθμηδὸν ἤρχισε νὰ ἐπιθυμῇ νὰ μανθάνῃ καὶ τὰ ὀνόματα ὅλως ἀγνώστων προσώπων, οὓς συνήντα καθ' ὁδόν, ἐπίσης δὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἐφ' ἁμάξης διερχομένων, καὶ τέλος καὶ τῶν ἐπιβατῶν μιᾶς ἁμαξοστοιχίας. Τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπληρώσεως μιᾶς τοιαύτης ἐπιθυμίας ἐξηγρίονεν αὐτὸν καὶ ἔρριπτεν εἰς ἀφόρητον ἀνίαν καὶ στενοχωρίαν, διὸ καὶ ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν βασάνων του.

Ἀλλὰ τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα κυριεύεται καὶ ὑπὸ *ἀριθμομανίας*, τοῦθ' ὅπερ κατέστησε πλέον τὸν βίον του ἀφόρητον. Ἀριθμεῖ ὅ,τι ὑπάρχει ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ φαγητοῦ, πόσα τεμάχια ἄρτου ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης, πόσα κρέατος, πόσα κοχλιάρια ὕδατος ἢ γάλακτος ἢ οἴνου περιέχει ἡ φιάλη, πόσας σταγόνας ἐμπεριέχει ἐν κοχλιάριον γάλακτος! Ἐὰν ἴδῃ *μῆλα, τομάτας, ἄπια* κτλ., ἀμέσως πρέπει νὰ μετρήσῃ τοὺς ἐμπεριεχομένους εἰς αὐτὰ πυρηνίσκους.

Ἡμέραν τινὰ ἔφαγεν εἴκοσι κεράσια, ἀλλ' ἐμέτρησε μόνον 19 πυρῆνας· ζητεῖ πανταχοῦ τὸν εἰκοστὸν πυρῆνα, ἀλλὰ μὴ εὑρίσκων αὐτὸν οὐδαμοῦ, ὑποθέτει φυσικῷ τῷ λόγῳ ὅτι τὸν κατέπιεν· λαμβάνει τότε ἓν ἰσχυρὸν καθάρσιον καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐνασχολεῖται εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ πυρῆνος ἐντὸς τῶν ἀποχωρημάτων. Περὶ τὴν πρωΐαν τέλος κατὰ τὴν τελευταίαν κένωσιν εὑρίσκει τὸν εἰκοστὸν πυρῆνα, ὁπότε καὶ ἐπανακτᾷ τὴν ἡσυχίαν ἀπαλλαχθεὶς τῆς ἀγωνίας του καὶ κοιμᾶται τὴν ἑπομένην νύκτα ἥσυχος.

*
* *

Ὁ Trélat ἐδημοσίευσε μίαν περιεργοτάτην ἐπίσης περίπτωσιν:

Ὁ κ. W. ἡλικίας 45 ἐτῶν, ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του ἐργάζεται ἀνενδότως καὶ οὐδέποτε ἐξέρχεται τῆς οἰκίας του. Ἡ σύζυγός του, ἥτις ἐγνώριζε περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τῶν φίλων, οἵτινες ἐπεσκέπτοντο ἐνίοτε τὸν σύζυγόν της, τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἀκαταπονήτου φιλεργίας αὐτοῦ. Εἰς τὴν φιλόφρονα μέριμναν τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φίλων ὑπὲρ τῆς ὑγίειας τοῦ συζύγου της καὶ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν, ὅπως διὰ τῆς ἐπιρροῆς της συντείνῃ εἰς τὸν μετριασμὸν τῆς ἐργασίας τοῦ φίλου των, ἀπήντα ὅτι πᾶσα προσπάθεια αὐτῆς εἶνε ἀνωφελής, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ μερίμνῃ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ συζύγου της δὲν ἤθελε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτοὺς τὸ γελοῖον τῶν ἐνασχολήσεών του, δίδουσα διαφόρους ἐξηγήσεις πρὸς κάλυψιν τῆς θλιβερᾶς μονομανίας, ἐξ ἧς ἔπασχεν ὁ δυστυχὴς σύζυγός της.

Τρία ὁλόκληρα ἔτη ἐξηκολούθει ἄνευ διακοπῆς νὰ ἐργάζηται ὁ πάσχων ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ γραφείῳ του. Ἡ ἐργασία του συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἀριθμῇ ποσάκις ἓν ἀλφαβητικὸν στοιχεῖον, ὁτὲ τὸ S, ὁτὲ τὸ T ἢ τὸ G κτλ. ἀπαντᾷ εἰς τὴν βίβλον τῆς *Γενέσεως*, εἰς τὴν *Ἀποκάλυψιν*, εἰς τὸ *Δευτερονόμιον*, εἰς τὸ *Ἆσμα τῶν Ἀσμάτων*, εἰς τὸν *Ἐκκλησιαστήν*, εἰς τὸ *Λευϊτικόν*, εἰς τὰ *Παραλειπόμενα*, εἰς τὸ *Βιβλίον τῶν Βασιλέων* κτλ. Πόσαι σελίδες ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων τούτων ἀρχίζουσιν ἀπὸ τοῦ στοιχείου P, πόσαι ἀπὸ τοῦ A, πόσαι ἀπὸ τοῦ B. Πόσαι σελίδες λήγουσιν εἰς T, ἢ εἰς E κτλ.

Μετὰ ταῦτα ἐγκατέλειψε τὴν φοβερὰν ταύτην ἐργασίαν καὶ ἐνησχολεῖτο ἐπὶ ἓξ μῆνας κατὰ συνέχειαν νὰ ἀποσυνθέτῃ τὰ ὡρολόγια τῆς οἰκίας του εἰς τὰ τεμάχια, ἐξ ὧν συνίστανται, καὶ νὰ μετρᾷ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ συναρμολογῇ πάλιν ἐκ νέου. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐπανελάμβανε τὸ αὐτὸ ἔργον καὶ οὕτω καθεξῆς ἄνευ διακοπῆς.

Πολλάκις δὲν ἐδέχοντο ἐπισκέπτας: «ὁ κύριος δὲν δύναται νὰ δεχθῇ, διότι ἐνασχολεῖται σπουδαίως». Ὅλοι περιέμενον ὅτι ὁ κ. W. ὁσονούπω μέλλει νὰ ἐκδώσῃ ἔργον μεγάλης ἀξίας. Ἡ σύζυγος τοῦ δυστυχοῦς τούτου πάσχοντος κατώρθωσε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου του νὰ συγκαλύψῃ τὴν μηδαμινότητα αὐτοῦ.

Οἱ Charcot καὶ Magnan λέγουσιν ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀσθενεῖς τοῦ εἴδους τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς κλίμακος τῶν *ἐκπεφυλισμένων* ἢ *κληρονομικῶν*, τουτέστι δὲν ἔχουσιν εἰς μέγαν βαθμὸν συνεσωρευμένον ἐν ἑαυτοῖς τὸ παθολογικὸν σπέρμα (hérédité accumulée), ἀλλ' εἰσὶν ἐλαφροῦ βαθμοῦ *κληρονομικοί* (simples dégénérés), πολλοὶ δὲ τούτων εἰσὶν ἀνεπτυγμένοι καὶ πεπαιδευμένοι, καὶ ἔχουσι πληρεστάτην συνείδησιν τῆς θλιβερᾶς καταστάσεώς των, ἀφ' ἧς ζητοῦσιν εἰς μάτην νὰ ἀπαλλαγῶσι. Κατὰ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄλλα ἡ διάνοια εἶνε διαυγής, ὡς ἄλλως εἶνε τοιαύτη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς περιπτώσεις, ἃς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα (folie lucide).

*
* *

Μία ἄλλη *ποικιλία* συγγενεύουσα μετὰ τῶν προηγουμένων εἶνε ἡ *παρόρμησις* ἢ *τάσις* πρὸς προφορὰν αἰσχρῶν λέξεων καὶ ὕβρεων, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ γάλλοι ἀπεκάλεσαν λίαν ἀκαταλλήλως διὰ τοῦ κακοήχου ὅρου: coprolalie, διὰ τὸν λόγον ὅτι συχνάκις ἡ λέξις merde ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ὕβρεσι τῶν πασχόντων ἐκ τῆς μονομανίας ταύτης. Περιεκτικώτερος καὶ ἁρμοδιώτερος θὰ ἦτο, νομίζομεν, ὁ ὅρος: *αἰσχρολαλιά*, καθὸ περιλαμβάνων πάντα τὰ εἴδη τῶν ὕβρεων καὶ βωμολοχιῶν.

Ἰδοὺ μεταξὺ ἄλλων ἓν παράδειγμα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Saury καὶ ἀνῆκον εἰς τὸν ἰατρὸν Gilles de la Tourette.

Ἡ κόρη Χ. εἶχε πατέρα πάσχοντα ἐκ μιμικοῦ σπασμοῦ τοῦ προσώπου. Μία θεία αὐτῆς εἶνε ἡμιπαράφρων, ζῇ ἐν ἀπομονώσει καὶ ὑπόκειται εἰς διαφόρους νευρικὰς διαταράξεις, κατὰ περιόδους πάσχει ἐκ βουλιμίας καὶ ἐνίοτε ἀρνεῖται νὰ ὁμιλῇ σιγῶσα ἑκουσίως ἐπὶ περιόδον τινα χρόνου. Ἡ Χ. ἐν ἡλικίᾳ ἤδη *ἐννέα* ἐτῶν ἔσχε μιμικοὺς σπασμοὺς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ σπασμώδεις συστολὰς τῶν ἄκρων, πολλάκις δὲ ταὐτοχρόνως συνέβαινε νὰ προφέρῃ ὅλως ἀκουσίως λέξεις ἀπρεπεῖς καὶ αἰσχράς. Μετά τινας μῆνας τὰ φαινόμενα ταῦτα παρῆλθον, ἀλλ' ἓν ἔτος ἀργότερον πάλιν ἐπανελήφθησαν. Συνηθέστερον ἡ ἀσθενὴς ἔλεγε τὴν ἀκόλουθον φράσιν: «Φύγε! φύγε! ἀνόητε!»· ἀκολούθως ὅμως ἐπρόφερε χονδροειδεστέρας λέξεις. Ἡ ἀνατροφὴ ἐν τούτοις αὐτῆς ἦν λίαν ἐπιμεμελημένη, καθόσον ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν· αἱ συνήθεις ὕβρεις ἦσαν: «nom de Dieu, foutre, merde κτλ.» ὕβρεις τῶν κατωτέρων στρωμάτων τοῦ λαοῦ.

Ὁσάκις εὑρίσκοντο πρὸ αὐτῆς ξένα πρόσωπα κατέβαλλε πάσας τὰς δυνάμεις της κλείουσα ἰσχυρῶς τὸ στόμα, ὅπως μὴ διαφύγωσιν αἱ κακαὶ λέξεις, ἀλλ' ἐνδομύχως ἐπρόφερεν αὐτὰς καὶ ἠκούετο γογγυσμός τις συγκεχυμένος. Πάντοτε δὲ ἐξεφωνοῦντο αἱ ὕβρεις ταὐτοχρόνως μετὰ τῶν μυϊκῶν σπασμῶν· ὅταν οἱ σπασμοὶ ἔπαυον, ἡ τάσις πρὸς τὴν αἰσχρολογίαν δὲν ὑπῆρχεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐντεῦθεν δύναταί τις νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον παραδόξων τούτων φαινομένων. Ὅπως συμβαίνει ἡ παρὰ τὴν θέλησιν σπασμωδικὴ συστολὴ ἀθροίσματός τινος μυῶν, τοῦ προσώπου π. χ., τοῦ τραχήλου ἢ τῶν ἄκρων συνεπείᾳ τοῦ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐρεθισμοῦ ὡρισμένων τινῶν κινητικῶν κυττάρων, οὕτω καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν κυττάρων, ἐν οἷς παράγεται μία ἰδέα μετὰ τῆς συναφοῦς αὐτῇ λέξεως ἢ ἀπ' εὐθείας μόνον αὐτὴ αὕτη ἡ λέξις (1), διεγείρει ἕνεκα τῆς σφοδρότητός του ἀνταναικλαστικῶς τὰ ἀνάλογα κινητικὰ κύτταρα (3ος μετωπικὸς γῦρος τοῦ ἐγκεφάλου) τὰ θέτοντα εἰς συστολὴν τοὺς καταλλήλους μῦς τῶν φωνητικῶν ὀργάνων πρὸς προφορὰν τῆς ἀντιστοίχου τῇ ἰδέᾳ λέξεως.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ φαινόμενον εἶνε ἁπλοῦν, ἐν τῇ δευτέρᾳ συνθετώτερον, ἀλλ' ὁ φυσιολογικὸς μηχανισμὸς εἶνε ὁ αὐτός, ἡ ἀνατομικὴ βάσις εἶνε ἡ αὐτή, μόνον ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου ἐντοπισμοῦ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἐρεθισμοῦ, φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ τὰ φαινόμενα εἶνε διάφορα· ἐδῶ ἁπλῆ συστολὴ ἑνὸς μυός, ἐκεῖ ἀναισθησία, ἄλλαχοῦ αἴσθημα ἀδημονίας καὶ ἔκφρασις αὐτοῦ ἀντανακλαστικῶς πρὸς τὰ ἐκτὸς διὰ τῆς ταχυτέρας συστολῆς τῆς καρδίας ἢ τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν, ἀλλαχοῦ δὲ διέγερσις μιᾶς ἰδέας καὶ τῆς στενῶς μετ' αὐτῆς συνδεομένης λέξεως, ἥτις διὰ τῶν κινητικῶν νεύρων ἐκφράζεται πρὸς τὰ ἐκτός, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος νεᾶνις ἀργότερον παρέσχε καὶ συμπτώματα *παρορμήσεως* πρὸς ἐπανάληψιν τῶν φωνῶν, ἃς τυχὸν ἤκουεν, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται *ἠχολαλιά*, — écholalie —, ὡς καὶ πρὸς μίμησιν τῶν κινήσεων, ἃς ἔβλεπεν. Οὕτω ἐσπέραν τινὰ ἤκουσεν ὑλακὴν κυνός, καὶ ἀμέσως ἤρχισε νὰ ἀπομιμῆται καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα τὰς ὑλακὰς τοῦ κυνός. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ἰδοῦσα ἔν τινι πανηγύρει ὁμοίωμά τι ἀνθρώπου ἐκ χάρτου κατεσκευασμένον, τὸ ὁποῖον δι' ἑνὸς μηχανισμοῦ ἤνοιγε καὶ ἔκλειε ῥυθμικῶς τὸ στόμα, μετ' ὀλίγον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἐν πλήρει περιπάτῳ ἤρξατο ἀπομιμουμένη τὰς κινήσεις ταύτας ἀνοίγουσα καὶ κλείουσα τὸ στόμα αὐτῆς. Ἡ ἀκουσία αὕτη *παρόρμησις* (impulsion) πρὸς μίμησιν ἐξηγεῖ τὰς περιέργους ἐκείνας ἐπιδημίας τῶν ὑστερικῶν καὶ νευροπαθῶν, αἵτινες ἰδίως παρετηρήθησαν συχνάκις κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς

(1) Ὅρα σελ. 124 ἔνθα ἐν ἐκτάσει περιεγράψαμεν τὰς ἕδρας τῆς μνήμης τῶν λέξεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος. Συνέβη ἐνίοτε ὁλοκλήρου χωρίου αἱ γυναῖκες νὰ ὑλακτῶσιν ὡς κύνες ἢ νὰ ἀπομιμῶνται τὰ μιαουλίσματα γαλῆς κατ' ἀπομίμησιν μεταδιδόμενα ἀπὸ τῆς πρώτων παθούσης γυναικὸς εἰς τὰς ἄλλας.

Παραδείγματα τελειότερα τοιούτων *μιμητῶν* ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ ἀναφέρωμεν.

* *
*

Ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Charcot ἔτυχε καὶ ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν μίαν περίπτωσιν *αἰσχρολαλιᾶς*. Παῖς δεκαετής, ἀσθενοῦς κράσεως, παρουσίαζε κατὰ διαλείμματα συμπτώματα χορεϊκά, ἤτοι σπασμώδεις συστολὰς τῶν μυῶν τοῦ προσώπου καὶ τῶν ἄκρων. Παρ' αὐτῷ ἡ *αἰσχρολαλιὰ* δὲν ἦτο ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῶν σπασμῶν τοῦ σώματος· ἡ αἰσχρὰ λέξις ἐξεφωνεῖτο ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων φαινομένων. Ὁ παῖς αἴφνης ἐπανειλημμένως ἐπρόφερε τὴν λέξιν: «merde». Ἡμέραν τινὰ ἔτυχε νὰ παρατηρῇ ὅμιλον παίδων ἀπησχολημένων εἰς παιγνίδιόν τι ἔν τινι γωνίᾳ μιᾶς ὁδοῦ· αἴφνης ἡ λέξις merde, merde, merde, ἀντηχεῖ ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν αὐτῶν· ἦν ἰσχυρὸν τότε ῥάπισμα δέχεται ἀμέσως ὁ δυστυχὴς πάσχων ἐκ μέρους ἑνὸς ἐκ τῶν παιζόντων ἀγυιοπαίδων παρὰ τῶν ὁποίων βεβαίως δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ περιμείνῃ ἰατρικὰς διαγνώσεις.

*
* *

Μία περίεργος *ποικιλία* τῆς μορφῆς ἐκείνης τῶν ψυχοπαθειῶν, ἥτις καλεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ: *μονομανία τῆς ἀμφιβολίας*, délire du doute, καὶ ἥτις συχνάκις συνυπάρχει μετὰ τοῦ *φόβου τοῦ θίγειν τὰ ἀντικείμενα*, délire du toucher, εἶνε ἡ ἑξῆς: οἱ πάσχοντες δηλαδὴ ἀμφιβάλλοντες περὶ πάντων αἰσθάνονται μεγάλην ἀνακούφισιν καὶ ἀνακτῶσιν εὐθὺς τὴν ἡσυχίαν των, ὁσάκις δεύτερόν τι πρόσωπον ἀποφανθῇ κατηγορηματικῶς βεβαιοῦν τὸ γεγονός, περὶ οὗ ἀμφιβάλλουσι· διὸ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ ἄλλου ἀτόμου, τοῦ ὁποίου τὸ καθῆκον συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποφαίνηται ὡς ἀπὸ τρίποδος.

Ὁ Ritti ἀναφέρει περὶ μιᾶς κυρίας, ἥτις ἐφοβεῖτο καὶ ἀμφέβαλλεν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁσάκις ἔλεγεν ἢ ἔπραττέ τι, μὴ εἶπεν ἢ ἔπραξε κακῶς· διὸ εἶχε πάντοτε μεθ' ἑαυτῆς ἄτομόν τι, τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπιδοκιμάζῃ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτῆς, διότι ἄλλως ἡ ἀνησυχία της θὰ ἦτο ἀφόρητος καὶ ἀτελεύτητος.

*
* *

«Μία πελάτις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, λέγει ὁ καθηγητὴς Ball, ἦλθε νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ εἰς τὸ γραφεῖόν μου. Μόλις εἰσελθοῦσα μὲ ἠρώτησεν ἀμέσως, ἂν ἤμην ἐγὼ ὁ ἰατρός· μετὰ τὴν καταφατικὴν ἀπάντησίν μου δὲν ἐφάνη πεισθεῖσα καὶ διετέλει ἐν ἀμφιβολίᾳ, μοὶ ἐζήτησε δὲ τὴν ἄδειαν νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς ἄλλους ἀσθενεῖς, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐν τῇ πυρακειμένῃ αἰθούσῃ».

Πολλάκις οἱ τοιοῦτοι ἀσθενεῖς, λέγει ὁ Ball, ἀφοῦ ἐξαντλήσωσι πάσας τὰς ἐρωτήσεις καὶ λάβωσι τὴν δέουσαν ἐπιβεβαίωσιν, πάλιν δὲν ἀπαλλάσσονται τῆς ἀμφιβολίας των καὶ προσθέτουσιν ἐπὶ τέλους τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴν ἐρώτησιν: *«Μοὶ δίδετε ἐγγράφως τὴν διαβεβαίωσίν σας;»*

*
* *

Ἓν ἐκ τῶν περιεργοτέρων παραδειγμάτων τοῦ εἴδους τούτου τῆς παθήσεως, ὅπερ ὅμως τὸ μὲν ἀνήκει εἰς τὴν *μονομανίαν τῆς ἀμφιβολίας*, τὸ δὲ εἰς τὴν *ὀνοματομανίαν*, περὶ ἧς ἐν τοῖς προηγουμένοις ὡμιλήσαμεν, ἀναφέρει καὶ ὁ Baillarger, ἔγκριτος γηραιὸς φρενολόγος ἐκ τῶν πρώτων τῆς Γαλλίας, εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιτρέπεται οὐδεμία ἀμφιβολία, ἐκτὸς ἐὰν κατέχηται ὁ δυσπιστῶν ὑπὸ τῆς νόσου τῆς ἀμφιβολίας, περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος.

Ὁ συγγραφεὺς οὗτος διηγεῖται περὶ ἑνὸς ἀνδρός, ἡλικίας 60 ἐτῶν, ὅστις πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐταλαιπωρεῖτο ὑπὸ τῆς ὅλως παθολογικῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μανθάνῃ, ὁσάκις μετέβαινεν εἰς τὸ θέατρον, ποίαν ἡλικίαν ἔχουσιν αἱ ἠθοποιοί, ποῦ κατοικοῦν, ποία εἶνε ἡ θέσις τῆς οἰκογενείας των, ποῖον βίον διάγουσι κτλ. Καταλαμβανόμενος ἑκάστοτε ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ τοιαύτης ἀνησύχου περιεργείας, ἠναγκάσθη νὰ μὴ μεταβαίνῃ πλέον εἰς τὰ θέατρα. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον ἀνά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λογός τις ἐπιθυμία κατεκυρίευεν αὐτόν, ὁσάκις ἀπήντα καθ' ὁδὸν γυναῖκας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἦσαν αὐταὶ ὀπωσοῦν ὡραῖαι· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠναγκάσθη νὰ συνοδεύηται πάντοτε ὑφ' ἑνὸς προσώπου, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπηρεσία συνίστατο εἰς τὸ νὰ λέγῃ ὄχι, ὁσάκις ὁ κύριος συναντῶν καθ' ὁδὸν γυναῖκα προέβαλλε τὴν ἀναπόφευκτον ἐρώτησιν: «εἶτε ὡραία;» Τὸ ὄχι τοῦτο ἔκοπτε πᾶσαν περαιτέρω ἐρώτησιν τοῦ πάσχοντος καὶ ἀφήρει ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν τοῦ μανθάνειν τὰ κατὰ τὸν βίον τῶν γυναικῶν.

Ἡμέραν τινὰ ἀνεχώρησε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐκ Παρισίων διὰ μερακρυσμένην τινὰ χώραν, ἀλλὰ λαμβάνων τὸ εἰσιτήριον διὰ τῆς θυρίδος δὲν εἶχε καλῶς παρατηρήσει τὸ πρόσωπον τῆς ὑπαλλήλου γυναικός, ἥτις ἔτυχε νὰ πωλῇ τὰ εἰσιτήρια ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ ἐκείνῳ σταθμῷ, βιαζόμενος δὲ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς ἐπειγούσης ὥρας τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἀμαξοστοιχίας ἐλησμόνησε νὰ ἐρωτήσῃ τὸν σύντροφόν του ἂν ἡ πωλοῦσα τὰ εἰσιτήρια κυρία ἦτο ὡραία. Ἀφιχθεὶς μετὰ μίαν ἡμέραν εἰς τὸν πρὸν ὃν ὅρον ἐνεθυμήθη, εἰς προκεχωρηκυῖαν ὥραν τῆς νυκτός, ὅ,τι εἶχε παραλείψει νὰ πράξῃ ἐν τῷ σταθμῷ τῶν Παρισίων, καὶ ἠρώτησε τὸν συνοδεύοντα αὐτόν, ἂν ἡ κυρία ἐκείνη, παρ' ἧς ἔλαβον τὰ εἰσιτήρια, ἦτον ὡραία.

Ὁ σύντροφός του τότε, εἴτε διότι ἐλησμόνησε τὴν τυπικὴν ὑπηρεσίαν του, εἴτε διότι ἐβαρύνθη πλέον αὐτὴν ἣ ἔτυχε νὰ εὑρεθῇ ἀφηρημένος, ἀπήντησεν ὅτι οὐδὲν γνωρίζει καὶ ὅτι οὔτε εἶχεν ἄλλως προσέξει εἰς τὴν γυναῖκα ἐκείνην. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ προξενήσῃ τοιαύτην ἀγωνίαν καὶ στενοχωρίαν εἰς τὸν πάσχοντα, ὥστε ἐδέησεν ἀμέσως νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Παρισίους διὰ νὰ ἴδῃ τὴν γυναῖκα τὴν πωλοῦσαν τὰ εἰσιτήρια καὶ νὰ μάθῃ τὰ κατ' αὐτήν!

* * *

Καὶ εἰς ἄλλην *ποικιλίαν* ψυχοπαθειῶν, οἷον *εἰς τὴν ἀγοραφοβίαν*, τὸ φοβεῖσθαι δηλαδὴ ἐν ἀνοικτῷ καὶ εὐρυχώρῳ τόπῳ, ἤτοι ἐν πλατείαις, ἀγορᾷ, πεδιάδι, μεγάλῃ αἰθούσῃ κτλ. ἢ καὶ ἐν γένει τὸ καταλαμβάνεσθαί τινα ὑπὸ ἀκατασχέτου φόβου εὑρισκόμενον μόνον καὶ ἄνευ συντρόφου, ἡ παρουσία δευτέρου προσώπου ἀσκεῖ καθησυχαστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πάσχοντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Συνταγματάρχης τις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὃν εἴδομεν ἐν Σαλπετριέρῃ, διηγεῖτο ὅτι κατελαμβάνετο ὑπὸ δυσκαταγωνίστου καὶ ἀνεξηγήτου ὅλως φόβου, ὁσάκις εὑρίσκετο μόνος ἐν τῷ δωματίῳ ἢ ἐν ἀμάξῃ σιδηροδρόμου, καὶ ὅτι ἡ παρουσία ἑνὸς ἀτόμου, ἔστω καὶ μικροῦ παιδός, ἤρκει νὰ ἐξαλείφῃ ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ φόβον.

Πολλοὶ φοβούμενοι νὰ διέλθωσι πλατεῖαν ἢ αἴθουσαν, πράττουσι τοῦτο εὐκόλως καὶ ἄνευ δισταγμοῦ τῇ συνοδείᾳ συντρόφου.

*
* *

Πλὴν τῆς *ἀγοραφοβίας* ὑπάρχει καὶ ἡ *μεγαλοφοβία*. Ἐγνωρίσαμεν ὑστερικὴν γυναῖκα, ἥτις κατελαμβάνετο ὑπὸ μεγίστου τρόμου ἐπὶ τῇ θέᾳ μεγάλων ἀντικειμένων, οἷον ζώων, μεγάλων ἀγαλμάτων καὶ ὑψηλῶν μνημείωνκτλ. πρὸ τῶν ὁποίων ὅμως διήρχετο ἀφόβως μετὰ συντρόφου. Ἄλλοι τοὐναντίον καταλαμβάνονται ὑπὸ μεγίστης στενοχωρίας εὑρισκόμενοι ἐν κεκλεισμένῳ τόπῳ, διὸ πάντοτε ἔχουσιν ἠνεῳγμένην τὴν θύραν ἢ τὸ παράθυρον τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ διαμένουσιν. Ἐγνωρίσαμεν ἔν τινι κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ταξειδίῳ ἡμῶν γέροντα Ζεϋμπέκον, ὅστις χειμῶνός τε καὶ θέρους ἔμενε καὶ ἐκοιμᾶτο ἐκτὸς τῆς οἰκίας του, ἀδυνατῶν νὰ μείνῃ ἐν κεκλεισμένῳ δωματίῳ.

Ἄλλην ποικιλίαν ἀποτελοῦσιν οἱ φοβούμενοι νὰ θίγωσι τὰ ἀντικείμενα (délire du toucher). Ἐπεσκεπτόμεθα ὀθωμανίδα κόρην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις διαρκῶς ἀπέκρυπτε τὰς χεῖρας, ὅπως μὴ ἐφάπτηται τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἅπαξ θίξασα αὐτά, ἀμέσως ὤφειλε νὰ ἀποπλύνῃ τὰς χεῖράς της.

Ἔτι περιεργότερον καὶ ἀνάλογον τοιοῦτο παράδειγμα παρεῖχε μειράξ τις 17ετὴς ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Magnan ἐν Παρισίοις, τὸν ὁποῖον πολλάκις εἴδομεν. Ὁσάκις ὁ καθηγητὴς ἢ οἱοσδήποτε ἄλλος ἔθιγε διὰ τοῦ δακτύλου ἓν μέρος τοῦ σώματος τοῦ νέου τούτου, οὗτος ὤφειλεν ἀμέσως νὰ θίξῃ ἐπίσης τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ σώματος τοῦ θίγοντος αὐτὸν προσώπου· ἐὰν δὲ παρεκώλυέ τις τὸν πάσχοντα νὰ πράξῃ τοῦτο, τότε κατελαμβάνετο ὑπὸ μεγίστης ἀγωνίας καὶ ἀδημονίας καὶ ἀπεπειρᾶτο, κλαίων σχεδὸν καὶ παρακολουθῶν τὸν πειραματιστὴν προσποιούμενον ὅτι ἀπέρχεται, νὰ ἀνταποδώσῃ τὴν ἐπαφήν· εὐθὺς δὲ ἅμα τῷ ἐπε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρέπετο ἡ ἐπαφή, ἀποτόμως μεταβάλλετο ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου αὐτοῦ δηλοῦσα πλήρη ἱκανοποίησιν καὶ ψυχικὴν γαλήνην. Σημειωτέον ὅτ ὁ μεῖραξ οὗτος ἦν *μωρὸς* (imbécile), ἤτοι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν κατ' ἐξοχὴν *ἐκπεφυλισμένων* (dégénérés).

Ἡ φορὰ τῶν περιέργων τούτων καὶ παραδόξων ψυχικῶν φαινομένων ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν καί τινα περὶ τῶν *μιμητῶν*, ἤτοι περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ὅλως ἀκουσίως μιμοῦνται τὰς χειρονομίας ἢ ἐκφράσεις ἄλλου προσώπου, καὶ ἂν ἀκόμη καταβάλλωσι ὅλην τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως αὐτῶν ὅπως μὴ πράττωσι τοῦτο.

Ἐν τῷ ἐν Ἐπταπυργίῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐθνικῷ νοσοκομείῳ ὑπῆρχε νοσοκόμος τις, ὅστις ἐμιμεῖτο ἀκουσίως τοὺς μορφασμοὺς ἢ τὰς χειρονομίας, αἱ ὁποῖαι ἐπίτηδες ἐξετελοῦντο ἐνώπιόν του· ἐὰν ἔφερέ τις τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀμέσως ὁ πάσχων ἐμιμεῖτο τὴν κίνησιν· ἐὰν καὶ αἱ δύο χεῖρες ὤφειλον νὰ ἐκτελέσωσι κίνησίν τινα, ὁ νοσοκόμος ἐγκατέλειπε τότε τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ τυχὸν ἐκράτει, διὰ νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν χειρονομίαν. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ νοσοκόμος οὗτος εἶχε καλῶς καὶ ἐξετέλει ἀνελλιπῶς τὴν ὑπηρεσίαν του.

Οὐχὶ σπανίως ἡ μιμητικὴ αὕτη ἰδιότης ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς *κυρίως ἐκπεφυλισμένοις*, παρὰ τοῖς *βλαξὶ* τοὐτέστι (idiots), καὶ τοῖς *μωροῖς* (imbéciles). Ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρετηρήσαμεν τοῦτο εἰς ἕνα *βλάκα* πάσχοντα συνάμα καὶ ἐκ χορείας. Ἐὰν ἐτίθετό τις ἐνώπιόν του καὶ ἐφίστα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ μορφασμοῦ τινος ἢ χειρονομίας, ὁ πάσχων πᾶσας σχεδὸν τὰς χειρονομίας ἐμιμεῖτο ὅλως ἀντανακλαστικῶς.

Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἅπαξ ἔτι κατάδηλον γίγνεται ὅτι *βλακία*, *χορεϊκὰ* ἢ ἄλλα νευρικὰ φαινόμενα, *μονομανίαι* μετὰ *παρορμήσεων* ἢ ἄλλων *ἐμμόνων ἰδεῶν* (idées fixes—obsessions), ἐξ ὧν πλεῖστα ὅσα παραδείγματα ἐνταῦθα παρεθέσαμεν, *μιμητικαὶ παρορμήσεις* καὶ διάφοροι ἄλλαι μεμονωμέναι ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι, ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νόσον ἢ μᾶλλον παθολογικὴν κατάστασιν, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἧς τὰ μέλη ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν διαφόρων τούτων φαινομένων κατὰ διαφόρους πολλάκις συνδυασμοὺς συνυπαρχόντων παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, καὶ ὅτι ὅσον μεγάλη καὶ ἂν φαίνηται ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἑνὸς *βλακὸς* ἐντελῶς στερηθέντος τῶν ὑψηλῶν ἰδιοτή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των τοῦ ἀνθρώπου καὶ ζῶντος διὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τῶν γαγγλίων αὐτοῦ ὡς μαλάκιόν τι, καὶ ἑνὸς ἀνωτέρας παιδείας καὶ ἰσχυροῦ νοὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρουσιάζοντος μίαν μεμονωμένην ἀνωμαλίαν, ἐξ ὅσων ἐνταῦθα ἀναφέρομεν, ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε διαφορὰ κατὰ βαθμὸν καὶ μορφήν, οὐχὶ δὲ κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν· ἡ ἔντασις καὶ ἔκτασις καὶ ὁ ἐντοπισμὸς τῆς βλάβης ἀποτελεῖ τὰς διαφορὰς ταύτας καὶ τὰς ἀτελευτήτους ἀποχρώσεις τῶν ψυχικῶν ἢ νευρικῶν τούτων ἀνωμαλιῶν.

Ἐνίοτε εἰς τοὺς *βλάκας* ἡ μιμητικὴ αὕτη ἰδιότης δὲν εἶνε καὶ ὅλως ἀκίνδυνος ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς ἀπομιμήσεις συνθέτων πράξεων.

Βλάξ τις, ἀναφέρει εἷς συγγραφεύς, ὁ Magnan, ἂν δὲν ἀπατῶμεθα, ἰδὼν σφαζόμενον χοῖρον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἐπεχείρησε νὰ σφάξῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἕνα συμπάσχοντα συνάδελφόν του, λαβὼν δὲ μάχαιραν ἤρχισε νὰ ἀποκόπτῃ τὸν λαιμὸν τούτου.

Ἐν ἐπαρχίᾳ τινὶ τῆς Σιβηρίας ἀναφέρεται ὅτι εἴς τινα χωρία ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς *μιμητῶν*, εἰς οὓς οἱ ἐγχώριοι δίδουσι καὶ ἰδιαίτερον ἐπίθετον. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ συχνὸν τοῦ φαινομένου τούτου ἔχει τὴν αἰτίαν ἐν τῇ στενῇ διὰ τῶν γάμων ἐπιμιξίᾳ τῶν κατοίκων, δι' ἧς κληρονομικῶς μεταδίδεται ἡ μιμικὴ αὕτη ἰδιότης.

Πλοίαρχός τις εἶχεν ὡς ναύτην ἕνα τοιοῦτον μιμητήν, χάριν δὲ ἀστειότητος τῷ ἔδωκεν ἓν ἐλαφρὸν ῥάπισμα ἐπὶ τῆς παρειᾶς· ὁ ναύτης μεθ' ὅλον τὸ σέβας καὶ τὸν φόβον, ὃν εἶχε διὰ τὸν πλοίαρχον, ἀμέσως τῷ ἀνταποδίδει τὸ ῥάπισμα μετὰ τοιαύτης ἀνταγωνιστικῆς ταχύτητος, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ κανονίσῃ τὴν δύναμιν τῆς χειρός του καὶ νὰ ἀνταποδώσῃ ἀκριβῶς ὅσον εἶχε λάβει παρὰ τοῦ πλοιάρχου, ὅστις κάλλιον παντὸς ἄλλου ᾐσθάνθη τὴν διαφορὰν ταύτην.

* * *

Ὅσον παράδοξα καὶ σχεδὸν μυστηριώδη καὶ ἂν φαίνωνται πάντα ταῦτα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἐν τούτοις ἀπολλῦσι μέγα μέρος τοῦ παραδόξου καὶ μυστηριώδους αὐτῶν, ὅταν ἀναλογισθῇ τις καὶ παρατηρήσῃ ὅτι ταῦτα λαμβάνουσι χώραν ἐν ἑκάστῳ ἀτόμῳ ἐν φυσιολογικῇ καὶ ὑγιεῖ καταστάσει εὑρισκομένῳ. Καθ' ἑκάστην κατὰ τὸν βίον συμβαίνουσιν ἐν ἡμῖν ὅμοια φαινόμενα, ἐν ἥσσονι ὅμως βαθμῷ, εἰς τὰ ὁποῖα ὡς συνήθη, οὐδεμίαν προσοχὴν δίδομεν. Ἅμα ὅμως ταῦτα λάβωσιν ἀσυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νήθη ἔντασιν καὶ ἐπιμονὴν καὶ μονομερῶς δὲ ἐκδηλωθῶσι δι' ἀσυνήθων πράξεων, τότε προκαλοῦσι τὴν προσοχὴν καὶ ἐμποιοῦσιν ἔκπληξιν.

Τὰ περίεργα παραδείγματα τῆς μιμήσεως, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἔκτακτον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ ἰδιότης αὕτη τῆς μιμήσεως εἶνε σταθερὰ καὶ γενικὴ εἰς ἅπαντας καὶ ἐκδηλοῦται ὑφ' ἡμῶν καθ' ἑκάστην ἐν φυσιολογικῷ βαθμῷ διὰ πράξεων ἀναλόγων μὲν τοις ἀνωτέρω παθολογικοῖς, ἀλλ' ἐντάσεως ἥσσονος βαθμοῦ. Ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, χασμᾶταί τις πλησίον ἡμῶν, μιμούμεθα τὴν πρᾶξιν ταύτην ὅλως ἀκουσίως· ἐπίσης τὸ ἱλαρόν, τὸ θλιβερὸν ἢ τὸ ὀργίλον τῆς φυσιογνωμίας ἑνὸς προσώπου διαγράφεται ἀκουσίως ἐπὶ τοῦ προσώπου ἡμῶν· ὁ πανικός, ἡ μετάδοσις διαφόρων ἕξεων τῶν προσώπων, μεθ' ὧν ἐν διηνεκεῖ συναναστροφῇ εὑρισκόμεθα ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον γενέσεως.

Ὡσαύτως τὰ ἄλλα ψυχικὰ φαινόμενα ἐν τοῖς ἀνωτέρω παραδείγμασιν, ἐν οἷς ἐγένετο λόγος περὶ ἀτόμων πασχόντων ἐκ μονομανίας τοῦ ἀπαριθμεῖν τὰ ἀντικείμενα, τοῦ ἀμφιβάλλειν, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ διάστημα, ἢ τὴν ἀπομόνωσιν κτλ. ἔχουσι τὰ ὅμοια αὐτοῖς ἐν τῇ φυσιολογικῇ καταστάσει τοῦ ἀνθρώπου. Ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἐν τῷ βίῳ του θὰ ἔτυχε βεβαίως πολλάκις νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰς γραμμὰς τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου του ἀνὰ μίαν ἢ κατὰ ζεύγη καὶ νὰ παρακολουθήσῃ ἐπιμόνως διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς διαφόρους διευθύνσεις αὐτῶν εὐθείας ἢ καμπύλας ἢ περιπεπλεγμένας. Ἐπίσης θὰ ἐμέτρησεν ὅλως ἀκουσίως τὰς ἀμάξας σιδηροδρομικῆς ἀμαξοστοιχίας ἱσταμένης ἢ ἐλαυνούσης, ἢ θὰ ἠρίθμησε τοὺς στρατιώτας μικροῦ ἀποσπάσματος διερχομένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνὰ ἕνα ἢ κατὰ ζεύγη, ἢ μετὰ προσοχῆς κωμικῶς σοβαρᾶς θὰ ἐνέκηψεν εἰς τὴν ἀρίθμησιν τῶν ὀδόντων κτενίου κτλ.

Ἡ καταδίωξις ἐκείνη τοῦ μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 13, τοῦ ἄλλου ὑπὸ τῆς λέξεως corbillard, ἢ ὁ φόβος τῆς νεάνιδος ἐκείνης μὴ ὑπεξαιρέσῃ ἀκουσίως χρήματα ἢ ἀντικείμενα καὶ ἐν γένει πᾶσα ἰδέα ἢ λέξις ἐπιμόνως κατέχουσα τὸν νοῦν καὶ τυραννικῶς ἐπιβαλλομένη καὶ παρακωλύουσα διὰ τῆς ὀχληρᾶς παρουσίας αὐτῆς τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ πλεῖστα ἄλλα παρόμοια φαινόμενα ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀνάλογα αὐτῶν ἐν τῇ φυσιολογικῇ συνήθει λειτουργίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐὰν π. χ. γεγονὸς εὐάρεστον ἢ δυσάρεστον ἐμποιήσῃ ἡμῖν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν, δὲν δυνάμεθα εὐκόλως εἶτα νὰ ἀπαλλαγῶμεν αὐτῆς καὶ πίπτομεν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὑπὸ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης παραχθεισῶν ἰδεῶν, αἵτινες ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας πολλάκις ἐπικρατοῦσι πασῶν τῶν λοιπῶν καὶ συγκεντροῦσι καὶ ἐφέλκουσιν ἀκουσίως τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπ' αὐτῶν. Ἐὰν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐν ἐσπερίδι ἀκούσωμεν συχνάκις τὸ αὐτὸ τεμάχιον μουσικῆς, τὴν ἐπαύριον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὤτων ἡμῶν, ὡς νὰ ὑπῆρχε μουσικὸν ὄργανον ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῶν παθολογικῶν καὶ τῶν φυσιολογικῶν τούτων περιπτώσεων ἔγκειται ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν φαινομένων καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μηχανισμῷ καὶ τῇ φύσει αὐτῶν· ἡ δὲ διάρκεια αὐτῶν πάλιν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπὶ μακρότερον χρόνον μονιμότητος τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, δι' ὧν ἐκδηλοῦνται τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἐρεθισμοῦ, ὅλως παθολογικῆς φύσεως καὶ ἔχοντος τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐν τῇ εἰδικῇ ἐκείνῃ διαταράξει τῆς θρέψεως καὶ τῇ μεταβολῇ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην *νευροπαθειακὴν ἐν γένει διάθεσιν*.

Γ'.

ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΙ (SEXUELS)

§ 1. *Ἁπλαῖ ἀνωμαλίαι τῆς γεννητησίου ὁρμῆς*: Ἀνατομικαὶ ἀνωμαλίαι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἢ τοῦ σώματος· αἱ ἀνωμαλίαι αὗται εἰσὶ σημεῖον ἐκφυλίσεως τοῦ ἀτόμου. Διατί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρίστων τοὺς Σατύρους καὶ Σειληνοὺς ὑπὸ δυσειδῆ μορφήν. Πρόωρος διέγερσις καὶ ὑπερδιέγερσις τῶν γεννητικῶν ὁρέξεων παρὰ τοῖς βρέφεσι, παισὶ καὶ ἐνηλίκοις. Ἱστορικὰ ἀσθενῶν. Ἔλλειψις ἢ ἐλάττωσις τῆς γεννητησίου ὁρμῆς.

§ 2. *Διαστροφαὶ τῆς γεννητησίου ὁρμῆς*. Διάφορα παραδείγματα. Ἀναστροφὴ τοῦ φύλου· γυναικεῖοι ἔρωτες ἀνδρῶν, ἀνδρικοὶ ἔρωτες γυναικῶν. Νεκρόφιλοι, αἱμοβόροι ἀφροδισιακοί, ἀνθρωποφάγοι. Περιώνυμα ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς χρονικοῖς ἱστορικὰ ὁ λυχίας Bertrand. Ὁ στρατάρχης τῆς Γαλλίας φονεὺς ὀκτακοσίων παιδίων Gilles de Rays. Ὁ κόμης de Charolais. Ὁ μαρκήσιος de Sade.

Σκέψεις: Τὸ μοιραῖον· ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία· ἡ βούλησις. Σοφοὶ λόγοι τοῦ Michelet πρὸς τοὺς δικαστάς.

§ 1. Ἁπλαῖ ἀνωμαλίαι τῆς γεννητησίου ὁρμῆς.

Γεννητικοὺς ἐν γένει καλοῦμεν ἐκείνους ἐκ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν *ἐκπεφυλισμένων κληρονομικῶν*, ὅσοι παρουσιάζουσι συμπτώματα ἁπλῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνωμαλίας ἢ διαστροφῆς τῶν γεννητικῶν ὀρέξεων. Οἱ *γεννητικοὶ* (sexuels) οὗτοι, ὡς ἄλλως καὶ πάντες οἱ *κληρονομικοί*, εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωσι ταὐτοχρόνως καὶ διαφόρους ἄλλας ψυχικὰς ἀνωμαλίας καὶ παθολογικὰς τάσεις ἐξ ἐκείνων, ἃς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀνεφέραμεν, ἀλλ' οὕτω εἰδικώτερον καλοῦμεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπικρατεστέρων συμπτωμάτων τῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ γεννητικοῦ συστήματος. Οὐχ ἧττον ἡ διατάραξις ταύτης καὶ ὅλως μεμονωμένη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δύναται νὰ ᾖ, διὸ καὶ οἱ *γεννητικοὶ* ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκφύλων φρενοπαθῶν ὅλως ἰδίους *τύπους* λίαν ἐνδιαφέροντας τὴν κοινωνίαν διὰ λόγους εὐνοήτου σπουδαιότητος.

Ἐνίοτε εἰς τοὺς *γεννητικοὺς* τούτους ἀπαντῶσιν ἀνωμαλίαι περὶ τὴν διάπλασιν τῶν γεννητικῶν μορίων, οἷον μέγεθος ἢ σμικρότης αὐτῶν παρὰ τὸ κατὰ φύσιν, ἢ διαμαρτίαι περὶ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν κατὰ τὴν θέσιν ἢ τὸ σχῆμα κ.τ.λ. ἀλλὰ πολὺ συνηθέστερον ταῦτά εἰσι φυσιολογικῶς μεμορφωμένα. Εἴχομεν εἴπει ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι παρὰ τοῖς *κληρονομικοῖς ἐκπεφυλισμένοις* οὐχὶ σπανίως ἀπαντῶσι διάφοροι ἀνατομικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ δυσμορφίαι τοῦ ὅλου σώματος, συχνότερον δὲ τῆς κεφαλῆς (πρόσωπον καὶ κρανίον) καὶ ὅτι αὗταί εἰσι γνωρίσματα σπουδαίας σημασίας τῆς *ἐκφυλίσεως* τοῦ ἀτόμου. Ὅθεν αἱ παρὰ τοῖς *γεννητικοῖς* τοιαῦται τυχὸν ἀνωμαλίαι ἢ τῶν γεννητικῶν μόνον μορίων, ὁσάκις ἀπαντῶσι, χρησιμεύουσιν ὡς σπουδαῖον βοήθημα ἔν τισι περιπτώσεσι διὰ τὸ διαγνωστικόν.

Νομίζομεν, εἰρήσθω τοῦτο ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἵτινες εἶχον λίαν ἐξησκημένον τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ὀξυδέρκειαν καὶ παρατηρητικότητα ἔκτακτον διὰ τὰ ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ συμβαίνοντα, παρετήρησαν τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς παθολογικῆς ψυχολογίας, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο παριστῶσι τοὺς Σατύρους καὶ Σειληνοὺς μὲ μορφὰς δυσειδεῖς. Ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις παραδείγμασιν οἱ πάσχοντες ἐξ ὑπερβολικῆς λαγνείας ἢ διαστροφῆς τῶν γεννητησίων ὀρέξεων εἰσὶ *κληρονομικοὶ ἐκπεφυλισμένοι*. Εἰς τούτους αἱ ἀνατομικαὶ δυσμορφίαι καὶ ἀνωμαλίαι τοῦ προσώπου, ὡς εἴπομεν, ἀπαντῶσι συχνότερον ἢ εἰς τοὺς ὁμαλῶς ἔχοντας τῶν ἀνθρώπων· τὸ γεγονὸς τοῦτο λοιπὸν δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαίων· ἐπειδὴ δὲ οἱ θεοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θεότητες ἦσαν προσωποποιήσεις ὑπερβολικαὶ ἢ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν μέχρι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἰδανικοῦ ἢ τῶν κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων, διὰ τοῦτο, φρονοῦμεν, εἰς τοὺς Σατύρους καὶ Σειληνοὺς οἱ ἀρχαῖοι ἔδωκαν τὸν τέλειον καὶ στερεότυπον τῆς δυσμορφίας τύπον ληφθέντα ἐκπρατύπων ἀνθρώπων δυσειδῶν, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ κοινωνίᾳ παρετήρησαν ὅτι εἰσὶ συχνότερον τῶν ἄλλων ἐπιρρεπεῖς εἰς ἀσελγείας καὶ διαστροφὰς τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων.

Μία ἐκ τῶν συχνῶν ἁπλῶν λειτουργικῶν ἀνωμαλιῶν, λέγει ὁ Cullerre (1) εἶνε ἡ πρόωρος διέγερσις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Παρετηρήθη ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ὅτι ἡ διέγερσις αὕτη δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ἀπὸ τοῦ 4ου ἤδη ἔτους τῆς ἡλικίας. Μίαν τοιαύτην περίπτωσιν εἶδεν ὁ Parent-Duchatelet εἰς μίαν κόρην 4 ἐτῶν, τῆς ὁποίας ὁ κυνισμὸς καὶ αἱ ἀσελγεῖς πράξεις ἐξέπληττον τοὺς οἰκείους· ὁ Marc παρετήρησεν ἐπίσης εἰς κόρην 8 ἐτῶν σφοδρὰν *νυμφομανίαν*. Ὁ Lasègue εἶδε δύο παιδία, ἐξ ὧν τὸ ἓν 18 μηνῶν, τὸ ἕτερον δύο ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν τὴν ἕξιν τοῦ αὐνανισμοῦ. Ὁ Magnan ὡσαύτως παρετήρησε παιδίσκην 7 ἐτῶν ἀπασχολουμένην ἀεννάως εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἡδονικῶν ὀρέξεών της· ἡ μήτηρ αὐτῆς ἦν νευροπαθής, ὁ πατὴρ οἰνοπότης. Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα κτηθείσης κακῆς ἕξεως, ἀλλὰ συμφύτου ὑπερδιεγέρσεως αὐτομάτου τοῦ γεννητικο-νωτιαίου κέντρου (centre génito-spinal). Τὰ παιδία, λέγει ὁ Lasègue, τὰ ὁποῖα δεικνύουσι τοιαύτας τάσεις, δὲν εἶνε ὡς ὅλα τὰ παιδία. Τὰ φαινόμενα ταῦτά εἰσι συμπτώματα τῆς ἐκφυλίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ὑπερδιέγερσις αὕτη ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἐνηλίκους ἢ λίαν προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν. Μία γραῦα 72 ἐτῶν, ἥτις πολλάκις κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἔπασχεν ἐκ διαφόρων νευρικῶν διαταράξεων καὶ ποικίλων *παραρμήσεων*, ἐξηκολούθει νὰ αὐνανίζηται καὶ ἐνώπιον ξένων προσώπων ποιοῦσα παραδόξους τινὰς κινήσεις τῆς λεκάνης καὶ τῶν κάτω ἄκρων, ἐνῷ εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ συνωμίλει. Εἰς τὸν ἰατρὸν ὡμολόγησεν ὅτι τοῦτο τῇ προξενεῖ ζωηρὸν ἡδονικὸν αἴσθημα, καὶ ὅτι τὰς κακὰς ταύτας ἕξεις εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 4ου ἔτους τῆς ἡλικίας της! Ἂν καὶ αἰσχύνηται, προσέθηκε, διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἐν τούτοις οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν τάσεων τούτων·

---

(1) Les frontières de la folie σελ. 255. Τὰ πλείστα παραδείγματα ἐνταῦθα παραλαμβάνομεν παρὰ τοῦ συγγραφέως τούτου, ὡς καὶ τοῦ Saury: Les dégénérés κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Magnan (Cullerre) ἀναφέρει περὶ ἑνὸς ἀνδρὸς ἡλικίας 55 ἐτῶν, κωφοῦ υἱὸς καὶ κωφὸς καὶ αὐτός, ἔχων ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὴν ἐπίσης κωφοὺς καὶ φρενοβλαβεῖς πάσχοντας ἐκ λυπομανίας. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔπασχεν ἐκ πριαπισμοῦ, ὥστε ἠναγκάζετο μέγα μέρος τῆς νυκτὸς νὰ διέρχηται ἐκτὸς τῆς κλίνης του καὶ νὰ λαμβάνῃ τοπικὸν ψυχρὸν λουτρὸν καὶ πλύσεις διηνεκεῖς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπεχώρει ὁ πριαπισμὸς πάντοτε, ὅστις ἦν πολλάκις ὀδυνηρός. Ἡ συχνὴ συνουσία ἐπὶ τῆς νόσου ταύτης δὲν ἔχει καθησυχαστικὴν ἐπίδρασιν.

Ἡ *κληρονομικὴ* (1) ἤτοι *ἡ τῶν κληρονομικῶν-ἐκπεφυλισμένων* νυμφομανία παρὰ ταῖς γυναιξὶ καὶ ἡ σατυρίασις παρὰ τοῖς ἀνδράσι συχνάκις εἶνε τόσον ἀκαταγώνιστος καὶ λαμβάνει τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε οἱ πάσχοντες, καίτοι ἔχουσι διαυγῆ τὸν νοῦν καὶ πλήρη συνείδησιν τῆς καταστάσεως καὶ προστρέχουσιν εἰς τὴν ἰατρικὴν συνδρομήν, ἐν τούτοις προβαίνουσιν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὀρέξεών των εἰς πράξεις διακυβευούσας τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Ὁ Trélat ἀναφέρει μίαν περίεργον περίπτωσιν: Πρόκειται περὶ μιᾶς γυναικὸς 67 ἐτῶν λίαν σεμνῆς τοὺς τρόπους, χαρακτῆρος μειλιχίου καὶ ὁμαλοῦ. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων ἐτῶν, καθ' ὃ ἦν ἐγκεκλεισμένη ἐν τῷ φρενοκομείῳ, ἡ διαγωγὴ αὐτῆς ἦν ἄμεμπτος καθ' ὅλα· ἀλλ' ὅταν ἀφίετο ἐλευθέρα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἡ σκηνὴ ἤλλαζεν ἀποτόμως. Ἤδη ἀπὸ τῆς νεανικῆς αὐτῆς ἡλικίας προεκάλει πάντοτε τοὺς ἄνδρας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἠρυθρία, ὅταν ἀπέτεινέ τις τὸν λόγον πρὸς αὐτήν· ἦν πρότυπον τέλος σεμνῆς νεάνιδος. Μόλις ὅμως εὑρίσκετο μόνη ἐνώπιον ἀνδρός, ἀμέσως ἀνήγειρε τὸ φόρεμα καὶ τὸ ὑποκάμισον καὶ ἐπετίθετο ἀγρίως καὶ λυσσωδῶς κατ' αὐτοῦ.

Οἱ γονεῖς αὐτῆς πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἀσχημιῶν τούτων ἀπεφάσισαν νὰ τῇ δώσωσι σύζυγον φρονοῦντες ὅτι ὁ γάμος θὰ ἦν τὸ σωτήριον φάρμακον κατὰ τῆς παθολογικῆς ὀρέξεως τοῦ τέκνου των.

Πλάνη. Ἠγάπα τὸν σύζυγόν της μετὰ λύσσης, ἀλλ' ἠγάπα ἐπίσης

---

(1) Ὑπάρχει νυμφομανία ἢ σατυρίασις συμπτωματικὴ καὶ ὅλως κατὰ συμβεβηκὸς εἰς διαφόρους μορφὰς φρενοβλαβείας παρουσιαζομένη, οἷον εἰς τὴν *γενικὴν παράλυσιν τῶν φρενοβλαβῶν*, *τὴν ἐπιληψίαν*, *τὴν μανίαν*, *τὴν γεροντικὴν ἄνοιαν* κ.τ.λ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετὰ λύσσης καὶ πάντα ἄνδρα. Σκάνδαλα πολλὰ ἐπηκολούθησαν.

Καὶ ὅταν δὲ ἐγένετο μάμμη, οὐδὲν ἤλλαξεν ἐν τῇ διαγωγῇ αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ ἀφροδίσιον πῦρ διεβίβρωσκεν αὐτήν· περίεργον δὲ ὅτι αἱ καταχρήσεις μακρὰν τοῦ νὰ καταστρέψωσι τὴν ὑγιείαν, τοὐναντίον εὐτραφεστέραν καὶ ἀνθηροτέραν τὴν ὄψιν αὐτῆς καθίστων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ χρόνος, ὁ διασπείρων πανταχοῦ τὴν παρακμήν, ἦν φειδωλὸς δι' αὐτήν εἰς τὸ καταστρεπτικόν του ἔργον.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὑπερδιέγερσιν τῶν ἀφροδισίων ὀρέξεων ὑπάρχουσι περιπτώσεις ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος, (καὶ ἀνικανότητος δὲ παρὰ τοῖς ἀνδράσι) μέχρις ἀποστροφῆς πολλάκις πρὸς τὸ ἀντίθετον φῦλον. Ὅπως δὲ ἐν τῇ προηγουμένῃ τάξει εἰς τινα ἄτομα ἡ διέργερσις εἶνε περιοδική, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀπαθεῖς ἐνταῦθα ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ὑπνηλία, οὕτως εἰπεῖν, τῶν γεννητικῶν ὀρέξεων συμβαίνει περιοδικῶς ἐνίοτε. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ περιοδικότης εἶνε ἓν ἐκ τῶν συνήθων χαρακτήρων τῆς κληρονομικότητος, ἀποτελοῦν σπουδαῖον σημεῖον ἢ σύμπτωμα τῆς ἐκφυλίσεως, διὸ πρὸς βοήθειαν τῆς διαγνώσεως ἐν τῇ παθολογίᾳ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἰδίως κατὰ τὰς ψυχοπαθείας, δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄτομα, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλον τὸν βίον οὐδεμίαν ἀφροδισίαν ἀνάγκην ἠσθάνθησαν.

§ 2. Διαστροφαὶ τῆς γεννητησίου ὁρμῆς.

Ὅλως ἀνήκουστα καὶ ἀπίστευτα περιστατικὰ διαστροφῆς τῶν γεννητικῶν ὀρέξεων (perversion) συνέλεξεν ἡ παθολογικὴ ψυχολογία. Αἱ κτηθεῖσαι κακίαι ἐξ ἐκδεδιητημένου βίου αἱ μέχρι πολλάκις διαστροφῆς τῶν φυσικῶν ὀρέξεων ἀφικνούμεναι διαφέρουσιν ἐν πολλοῖς τῆς παθολογικῆς διαστροφῆς, περὶ ἧς πρόκειται ἐνταῦθα. Ὁ ἐξησκημένος ἰατρὸς εὐκόλως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δύναται νὰ κάμῃ τὴν διάγνωσιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν. Οἱ ἀληθῶς νοσοῦντες *γεννητικοὶ* (sexuels) ἔχουσι τὸ αὐτὸ στοιχεῖον τῆς *παρορμήσεως* (impulsion) καὶ τῆς obsession, οἷον εἴδομεν ὑπάρχον εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν προηγουμένων κεφαλαίων· ἡ φύσις τῆς νόσου εἶνε ἡ αὐτή, ἡ *ἐκφύλισις*, αἱ πράξεις μόνον καὶ αἱ *ἔμμονοι ἰδέαι* (obsessions) διαφέρουσιν, ἐνταῦθα τούτων σχετιζομένων πρὸς τὰς ὀρέξεις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἱστορικὰ ἀσθενῶν :

Νεᾶνις (1) 29 ἐτῶν ἠσθάνετο ἐρωτικὰς ὁρμὰς δι' ἓν βρέφος *δύο* ἐτῶν. Ἡ πάσχουσα αὕτη ἔχει μητέρα ὑστερο-ἐπιληπτικήν, ὁ δὲ ἐκ μελαγχολίας πάσχων πατὴρ αὐτῆς ἀπέθανεν ἐξ ὀξέων ἐγκεφαλικῶν φαινομένων. Πολλάκις δὲ ἡ πάσχουσα προηγουμένως παρέσχε διαφόρους ψυχικὰς ἀνωμαλίας τῶν ἐκπεφυλισμένων, ἤτοι ἔπασχεν ἐκ *κλεπτομανίας*, ἐξ ἀγωνιώδους *μονομανίας τῆς ἀμφιβολίας*, ἀμφιβάλλουσα καὶ ἀνησυχοῦσα, ἂν τοιαύτην ἢ τοιαύτην πρᾶξιν ἔπραξε καλῶς, ἢ ἂν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ἀληθῶς ὑπάρχει ἢ οὔ κ.τ.λ. ἐκ *μονομανίας τοῦ φοβεῖσθαι* ἀντικείμενά τινα κ.τ.λ. καὶ τελευταῖον δὲ ἔπαθεν ἐκ τῆς διαστροφῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα.

Πρὸ ὀκτὼ ἤδη ἐτῶν, τοὐτέστιν εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους ἠσθάνετο ἀκατανίκητόν τινα ἐπιθυμίαν νὰ συγκατοικῇ μετὰ τοῦ μικροῦ ἀνεψιοῦ αὐτῆς, ἡλικίας μόλις *πέντε* ἐτῶν. Ὅταν ἔβλεπε τὸ παιδίον τοῦτο ἠσθάνετο ἀσελγεῖς ὀρέξεις καὶ σφόδρα διηγείρετο, ἀνεστέναζε, τὸ πρόσωπόν της ἐγίνετο κατέρυθρον, καὶ ἐνίοτε ἡ ἐπιθυμία ἀπέληγεν εἰς ἡδονικοὺς σπασμοὺς καὶ πλήρη ἐρωτικὴν ἀπόλαυσιν. Τὸ ἀνόσιον τοῦτο αἴσθημα προσεπάθει νὰ καταστείλῃ δι' ὅλων τῶν δυνάμεων, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐντελῶς ἐχέφρων ἀπηλπίζετο καὶ ἠσχύνετο διὰ τὸ πάθος τοῦτο· ἡ ὁρμὴ ἦτο ἀνωτέρα τῆς θελήσεώς της.

Ἀργότερον ὅτε ἐγεννήθη δεύτερος ἀνεψιός, ἐγκατέλειψε τὸν πρῶτον καὶ τὸ αὐτὸ αἴσθημα ἐστράφη πρὸς τὸ νέον βρέφος. Ἀκολούθως δὲ τὸ τρίτον ἐγένετο ἀντικείμενον τῶν παθολογικῶν ὀρέξεών της καὶ εἶτα τὸ τέταρτον καὶ κατὰ τὸ παρὸν τὸ πέμπτον παιδίον, ἡλικίας *τριῶν* ἐτῶν. Πάντοτε, ὡς λέγει, αἰσθάνεται μίαν ὥθησιν ὅπως ἐνόχως ἐναγκαλισθῇ αὐτό.

Τέλος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκλεισθῇ ἐν τῷ φρενοκομείῳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν παθολογικῶν τούτων παρορμήσεων. Εἶνε ἥσυχος, ἐργάζεται καλῶς, ἐχέφρων. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξέρχεται καὶ ἐπισκέπτεται τὴν οἰκογένειάν της διὰ νὰ δοκιμάσῃ κατὰ πόσον ἐβελτιώθη. Ἀλλὰ πάντοτε ἡ ὄψις τοῦ μικροῦ ἀνεψιοῦ μεγάλην ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ εἰς αὐτήν· εἰς

(1) Παρατήρησις τοῦ Magnan ἐν Annales médico—psychologiques τοῦ 1885 (Cullerre).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν τράπεζαν φροντίζει νὰ κάθηται μακρὰν αὐτοῦ· καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος παλαίει καθ' ἑαυτῆς, αἰσθάνεται περισφίγξεις κατὰ τὸν λάρυγγα, δυσφορίαν εἰς τὸν στόμαχον, σπασμοὺς ἡδονικούς, καὶ οὕτω ἡ πάλη αὕτη καθίσταται ἀφόρητος.

Σημειωτέον ὅτι οὐδέποτε ὑπέκυψεν εἰς ἀσχημίαν καὶ ἀνήθικόν τινα πρᾶξιν. τὸ δὲ περίεργον ἦν ὅτι αἱ παθολογικαὶ αὗται παρορμήσεις μόνον τοὺς μικροὺς αὐτῆς ἀνεψιοὺς εἶχον ὡς ἀντικείμενον ἐπιθυμίας, οὐχὶ δὲ ἄλλα μικρὰ παιδία, ἂν καὶ χάριν προφυλάξεως πάντοτε ἐφρόντιζε νὰ ἀποφεύγῃ τὴν μετὰ τῶν μικρῶν παιδίων ἐπαφήν.

* * *

Ἐν τῇ κλινικῇ του ὁ Magnan διηγεῖτο περὶ ἑνὸς ἀσθενοῦς, τελείου τύπου *κληρονομικοῦ* τὰ ἑξῆς, ἅπερ ἐσημειώσαμεν. Ὁ πάσχων ἔσχεν ἤδη ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ψευδαισθήσεις τῆς ὁράσεως (hallucinations de la vue), αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξακολουθοῦσι νὰ συμβαίνωσι καὶ νῦν. Ὁ πάσχων οὗτος κατάγεται ἐξ οἰκογενείας ἐκ μελῶν ἐκκεντρικῶν καὶ ἀνωμάλων συνισταμένης, πολλάκις δὲ ἔσχε περιόδους μελαγχολίας μετὰ τάσεων πρὸς αὐτοκτονίαν, ὡσαύτως ἔχει καὶ συμπτώματα *ἀγοραφοβίας* καὶ ἄλλας παρορμήσεις καὶ ἐμμόνους ἰδέας. Ἐν ἡλικίᾳ πέντε ἐτῶν ἐπὶ πέντε μῆνας ἐκοιμᾶτο ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ μεθ' ἑνὸς συγγενοῦς τριακονταετοῦς, ὁπότε νύκτα τινὰ ἐνθυμεῖται ὅτι κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς ἀφροδισιακῆς ὀρέξεως ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ συγγενοῦς καλύψαντος τὴν κεφαλὴν δι' ἑνὸς νυκτικοῦ σκούφου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πολλάκις ἔτυχε νὰ βλέπῃ μίαν γραῖαν ὑπηρέτριαν ἐκδυομένην καὶ θέτουσαν εἰς τὴν κεφαλὴν νυκτικὸν σκοῦφον καὶ κατακλινομένην ἀκολούθως. Μόλις αὕτη ἐφόρει τὸ νυκτικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὁ παῖς ἀμέσως ᾐσθάνετο σφοδρὰν διέγερσιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Ἔκτοτε ἡ ἀναπαράστασις μόνη μιᾶς κεφαλῆς γραίας καὶ ἐρρυτιδωμένης, ἀλλὰ φερούσης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς νυκτικὸν κάλυμμα, ἀμέσως προεκάλει τὸν ὀργασμόν.

Ὅταν εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν ἐνυμφεύθη ὡραίαν τινὰ νεάνιδα, τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν ἑσπέραν τοῦ γάμου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὰ συζυγικὰ καθήκοντα, διὸ τὴν τρίτην ἑσπέραν κατέφυγεν εἰς τὴν ἀνά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μνησιν καὶ ἀναπαράστασιν τῆς ἐλεεινῆς ἐκείνης ἐρρυτιδωμένης μορφῆς τῆς γραίας μετὰ τοῦ σκούφου ἐπὶ κεφαλῆς συγκεντρώσας ἰσχυρῶς τὴν φαντασίαν του, ὁπότε τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ. Ἔκτοτε δὲ δὲν δύναται νὰ ἐκτελῇ τὰ συζυγικὰ χρέη, ἐὰν δὲν εἶνε παροῦσα ἐκείνη ἡ κεφαλὴ τῆς γραίας.

Πολλάκις ἡ διὰ τῆς χειρὸς μόνον ἐπαφὴ ἑνὸς νυκτικοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς ἤρκει εἰς τὸν πάσχοντα τοῦτον νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκσπερμάτωσιν, ἐνῷ ἡ μακρόθεν ὄψις αὐτοῦ ὀλίγην ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ.

Τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν ἀνέφερεν ὁ ῥηθεὶς φρενολόγος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἑνὸς ἄλλου ἀσθενοῦς, ὃν παρουσίασεν ἐνώπιον τῶν παρόντων ἰατρῶν.

Ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς νέου τριακονταετοῦς, ὅστις εἶχε τὴν μονομανίαν τοῦ κλέπτειν περιζώστρας (ἐμπροσθέλας) λευκὰς γυναικείας, ἐντὸς τῶν ὁποίων συνείθιζε νὰ αὐνανίζηται. Πολλάκις συλληθεὶς κλέπτων κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Κατὰ τὴν τελευταίαν κλοπήν, γενομένης κατ' οἶκον ἐρεύνης, εὑρέθη ἐν κιβωτίῳ πλῆρες τοιούτων περιζωστρῶν, ἐφ' ὧν ἐφαίνοντο τὰ χαρακτηριστικὰ ἴχνη τοῦ ἀκατανοήτου πάθους. Τὸ δικαστήριον τέλος ἐπείσθη περὶ τῶν παθολογικῶν ἐλατηρίων τῆς πράξεως καὶ ἀπέστειλε τὸν κατηγορούμενον εἰς τὸ φρενοκομεῖον.

Ὁ πάσχων οὗτος κατὰ τὰ ἄλλα εἶχε καλῶς καὶ ἠσχύνετο διὰ τὴν ἀκατανίκητον ταύτην παρόρμησιν, ἣς ἦτο θῦμα, καὶ ἀνεγνώριζε τὸ γελοῖον τῆς πράξεως καταβάλλων ἅπασαν τὴν βούλησιν ὅπως μὴ ὑποκύπτῃ, ἀλλ' εἰς μάτην.

Τὰ ἐπιστημονικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὁμοίαν περίπτωσιν ἑνὸς ἄλλου, ὅστις τότε μόνον ἦν ἱκανὸς νὰ ἐκτελῇ τὴν πρᾶξιν τῆς συνουσίας, ὅταν διὰ τῆς φαντασίας του ἀναπαρίστα τὴν εἰκόνα πέλματος γυναικείου ὑποδήματος στικτοῦ δι' ἥλων. Ἡμέραν τινὰ συνελήφθη αὐνανιζόμενος πρὸ τῶν ὑελωμάτων ὑποδηματοποιείου τινός.

* * *

Ὑπὸ τὸν ὅρον: *ἀναστροφὴ τοῦ φύλου*, die conträre Sexualempfindung, (inversion du sens génital ἢ sens sexuel contraire

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν γάλλων) ὁ Westphal περιέγραψεν ἀνωμαλίαν τινὰ τοῦ γεννητησίου αἰσθήματος συνισταμένην εἰς τοῦτο, ὅτι ἄτομον ἑνὸς φύλου ἐπιζητεῖ ἄτομον εἰς τὸ αὐτὸ φῦλον ἀνῆκον, ὁ ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα αἰσθάνεται ἰσχυρὰν κλίσιν, ἡ γυνὴ πρὸς γυναῖκα. Ἐνίοτε αἱ τάσεις αὗται δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ πλατωνικὰ ὅρια, ἄλλοτε δὲ ἱκανοποιοῦνται διὰ τοῦ αἰσθητοτέρου τρόπου. Καὶ ἐνταῦθα οἱ πάσχοντες ἔχουσι πλήρη συνείδησιν τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως καὶ παλαίουσι καθ' ἑαυτῶν πολλὰ μηχανώμενοι πρὸς κατανίκησιν τῆς παθολογικῆς ταύτης διαστροφῆς τοῦ ἔρωτος, προσφεύγουσι δὲ συχνάκις εἰς τὸν ἰατρόν. Οἱ ἐξ ἐκδεδιητημένου βίου ἀποκτήσαντες τὰς παρὰ φύσιν κακὰς ἕξεις διαφέρουσιν ἐντελῶς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα, οἵτινες ἔχουσι πολλάκις μέγαν ταυτοχρόνως ἀριθμὸν καὶ ἄλλων συμπτωμάτων καὶ γνωρισμάτων τῆς νευροπαθειακῆς κληρονομικότητος.

Οἱ πάσχοντες ἄνδρες κομψεύονται ὡς γυναῖκες καὶ ἐνδύονται δὲ ἐνίοτε ὡς αὐταί, ἐπιτηδευόμενοι τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἀκκίσματα τῶν γυναικῶν καὶ ἐπιζητοῦσι τὰ εὐνοϊκὰ βλέμματα τοῦ εἰς τὸ αὐτὸ φῦλον ἀνήκοντος ἀντικειμένου τῆς ἐκλογῆς των. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνευ τῆς μεταμορφώσεως ταύτης καὶ χωρὶς οὐδὲν σημεῖον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν νὰ δεικνύῃ τὴν τοιαύτην παρὰ φύσιν κλίσιν ἐπιδιώκουσι τὰς σχέσεις τοῦ ἄρρενος γένους δαπανώμενοι εἰς φιλοφρονήσεις ἀπαραλλάκτως ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ κατακτήσεως γυναικός. Ἄλλοτε δὲ φοβούμενοι μὴ ἐκθέσωσι τὴν τιμήν των περιορίζονται ἁπλῶς εἰς ἐρωτικοὺς ῥεμβασμοὺς ἀντικείμενον ἔχοντας εἰκόνα ἄρρενος καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ βλέπωσιν ἀγάλματα γυμνὰ ἀνδρῶν ἢ ἄνδρας γυμνοὺς κ.τ.λ.

Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς παρετηρήθη *ἡ ἀναστροφὴ αὕτη τοῦ φύλου*. Ὁ Ἡρόδοτος (καθὰ ἐβεβαίωσεν ἡμῖν τοῦτο φίλος τις ἐνθυμούμενος καλῶς ὅτι ἀνέγνωσέ που τοιοῦτό τι ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἡροδότου) διηγεῖται ὅτι ἐν ἐκστρατείᾳ ἀνὰ τὴν Συρίαν βασιλέως τινὸς ὑπῆρχον στρατιῶταί τινες, οἵτινες μείναντες μετὰ τὸν πόλεμον ἔν τινι πόλει ἐθεώντο γυναικείως ἐνδεδυμένοι καὶ ὡς γυναῖκες τοὺς τρόπους φερόμενοι, ἐκτελοῦντες γυναικείας ἐργασίας κτλ. Καὶ σήμερον δὲ ἔν τισιν ἐπαρχίαις τοῦ Καυκάσου ἐν Ῥωσσίᾳ ἁπαντῶσι τοιοῦτοι ἄνδρες, κληρονομικῶς μεταδιδομένης τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, ὡς εἴδομεν ὅτι ἔν τισι κώμαις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς Σιδηρίας ὑπάρχουσι πλῆθος *μιμητῶν* διὰ τῆς κληρονομικότητος διαιωνιζομένων.

Τοὐναντίον δὲ αἱ γυναῖκες ἐνδύονται ὡς ἄνδρες, ἀπομιμοῦνται τοὺς τρόπους, τὸ βάδισμα, τὴν στάσιν αὐτῶν κτλ. καὶ τὰς φιλοφρονήσεις των δὲ πρὸς τὰς γυναῖκας ποιοῦσιν ὡς ἄνδρες μετὰ θερμοτάτων ἐκφράσεων διακαοῦς ἔρωτος.

Ἐνίοτε ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὸ ἀντίθετον φῦλον φθάνει μέχρις ἀποστροφῆς.

* * *

Νεκρόφιλοι, Αἱμοβόροι. Ἐκ τῶν ἀποτροπαιοτέρων καὶ παραδόξων ἀνωμαλιῶν καὶ διαστροφῶν τῆς γεννητησίου ὁρμῆς εἶνε καὶ ἡ *νεκροφιλία*, ὁ βιασμὸς τοὐτέστι τῶν πτωμάτων. Ἡ νεκροφιλία συχνάκις συνυπάρχει μετὰ τάσεων αἱμοβόρων, καίτοι αἱ τελευταῖαι αὗται συνηθέστερον ἐκδηλοῦνται κατὰ τὸν βιασμὸν καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἀσελγείας ἐπὶ ζώντων προσώπων.

Ἓν περιώνυμον παράδειγμα ἀναφερόμενον ὑπὸ πάντων τῶν συγγραφέων εἶνε τὸ τοῦ λοχίου Bertrand. Οὗτος πολλὰ πτώματα γυναικῶν ἐξέθαψε καὶ ἐβίασεν ἐν τοῖς νεκροταφείοις τῆς Bléré, τοῦ Ivry-sur-Seine καὶ τοῦ Montparnasse τῶν Παρισίων κατὰ τὸ ἔτος 1847—1848. Πρῶτον διεσπάθιζε τὰ πτώματα καὶ εἶτα ἐξῆγε τὰ ἐντόσθια καὶ ἠσέλγει ἀκολούθως ἐπὶ τοῦ πτώματος. Ἡ φρικώδης αὕτη *παρόρμησις* ἐξεδηλοῦτο περιοδικῶς, περίπου κατὰ δεκαπενθημερίαν, καὶ ἀνηγγέλλετο διὰ προδρόμων τινῶν συμπτωμάτων, ἤτοι μελαγχολίας, ἀγωνιώδους τινὸς αἰσθήματος καὶ δυσφορίας καὶ κεφαλαλγίας. Ὅταν ὁ πάσχων ἐκυριεύετο ὑπὸ παροξυσμοῦ τοῦ πάθους αὐτοῦ δὲν ὑπεχώρει πρὸ οὐδενὸς ὀφθαλμοφανοῦς κινδύνου. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Montparnasse πολλάκις ἐπυροβολήθη. Ἔμαθέ ποτε ὅτι πρὸς σύλληψίν του ἐνήδρευον φύλακες καὶ ὅτι ἔστησαν καταχθόνιόν τινα μηχανὴν πρὸς καταστροφήν του· πάντα ταῦτα εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο· ὤφειλε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀκατανίκητον ἀνάγκην ὠθούμενος ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἐσωτερικῆς δυνάμεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως συνελήφθη ἐσπέραν τινά, καὶ ἔλεγεν εἶτα εἰς τοὺς δικαστὰς κατὰ τὴν δίκην: «Ἐγνώριζον ὅτι ἐνήδρευον ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ὅτι εἶχε στηθῇ μηχανὴ πρὸς ἐξολόθρευσίν μου, ἀλλὰ ταῦτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν μὲ ἐκώλυσαν νὰ ἀναρριχηθῶ τὸν τοῖχον καὶ νὰ εἰσέλθωεἰς τὸ νεκροταφεῖον πρὸς διάπραξιν τοῦ βιασμοῦ τῶν πτωμάτων. Ἐσπέραν τινὰ τὸ σκότος ἦτο βαθύ, ἡ νὺξ θυελλώδης μετὰ βροντῶν καὶ βροχῆς, ἐν τούτοις εἰσῆλθον εἰς τὸ Montparnasse, ἔνθα ἐξέθαψα πολλὰ πτώματα, μετὰ ταῦτα ἐξελθὼν μετέβην εἰς τὸ νεκροταφεῖον Ivry, ὅπου ἐξετέλεσα τὰς αὐτὰς ἀσελγεῖς πράξεις».

Καί τοι ἀνεγνωρίσθη ἡ νόσος ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἐν τούτοις ὁ Bertrand κατεδικάσθη εἰς ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν.

Ὁ Michéa ἀναφέρει περὶ ἑνὸς καλογήρου, ὅστις συνελήφθη ἀσελγῶν ἐπὶ πτώματος ἄρτι ἀποθανούσης γυναικός· ὁ Legrand du Saulle ἐπίσης περὶ ἑνὸς ἱερέως, ὅστις, μείνας μόνος ἐν τῷ νεκρικῷ θαλάμῳ μόλις ἀποθανούσης γυναικός, ἔνθα ἀνεγίνωσκε τὰς νεκρωσίμους προσευχάς, ἐξετέλεσεν ἐπ' αὐτῆς τὴν πρᾶξιν τῆς συνουσίας. (Cullerre).

Ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς χρονικοῖς, ἅτινα παραλείπομεν. Οἱ πάσχοντες οὗτοι εἶνε οἱ κυρίως *νεκρόφιλοι*, ὡς τοὺς ὠνόμασεν οὕτω πρῶτος ὁ Guislain.

*
* *

Ὁ Ball [1] ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐρωτικῆς φρενοπαθείας ὁμιλεῖ καὶ περὶ μιᾶς ἄλλης ἀναλόγου τῇ προηγουμένῃ μορφῆς· τοὺς πάσχοντας τῆς ποικιλίας ταύτης ὠνόμασεν *αἱμοβόρους* (les sanguinaires)· παρὰ τούτοις ἐνίοτε ὑπάρχει καὶ ἡ τάσις πρὸς *ἀνθρωποφαγίαν*.

Συνίσταται δὲ ἡ νόσος εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ πάσχοντες ὠθοῦνται ἀκατασχέτως νὰ βασανίζωσιν ἢ νὰ ἀκρωτηριάζωσι τὰ ἄτομα, ἐφ' ὧν ἀσελγαίνουσιν, ἢ καὶ νὰ τὰ φονεύωσιν. Ἐνταῦθα *ἡ γενικὴ ἠθικὴ διαστροφὴ* (perversion du sens moral), ἥτις ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς διάφορα κακουργήματα ἢ ἐπιληψίμους πράξεις, μετὰ τῆς *διαστροφῆς τῆς γενητικῆς ὁρμῆς* πολλάκις συνυπάρχουσι καὶ συμμίγνυνται εἰς ἓν κρᾶμα. Τάξις τις κακούργων ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν φρενοπαθῶν. Πολλάκις ἔσφαλον οἱ δικασταὶ θεωρήσαντες τοὺς τοιούτους ὡς

(1) Encéphale : La folie érotique 1887 Nos 2. et 3. Mars-Juin.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινοὺς κακούργους· ἐν τούτοις ἡ διάγνωσις δὲν εἶνε τοσοῦτον δύσκολος, ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ ἐξετάσῃ καλῶς τά τε προηγούμενα καὶ τὰ παρόντα σημεῖα καὶ φαινόμενα τῆς κληρονομικότητος καὶ *ἐκφυλίσεως*, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι τὰ τοιαῦτα ἄτομα, ἀρκεῖ μόνον νὰ γνωρίζῃ καλῶς νὰ ἐξετάζῃ αὐτὰ καὶ νὰ ἠξεύρῃ νὰ διαχωρίζῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἐκ διεφθαρμένου βίου κακίας ἑνὸς ἀτόμου ἀπὸ τῶν τῆς κακίας τῆς ὀφειλομένης εἰς νοσηρὰν κατάστασιν, εἰς παθολογικὸν αἴτιον.

Ὁ Lombroso (1) ἀναφέρει περὶ ἑνὸς ποιμένος Légier, ὅστις συλλαβὼν παιδίον τι ἀνὰ τὰ ὄρη ἀπέσπασε τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ, ἠσέλγησεν εἶτα καὶ ἔπιε καὶ τὸ αἱμά του.

Ὁ αὐτὸς ἀναφέρει περὶ ἑνὸς γερμανοῦ στρατιώτου, ὅστις, ἀφοῦ ἐβίασε τρεῖς γυναῖκας, ἐξέσχισεν εἶτα διὰ τῶν δακτύλων του τὸ περίναιον αὐτῶν μεταβαλὼν εἰς μίαν κοιλότητα τὸ ἀπὸ τοῦ κολεοῦ μέχρι τοῦ ἀπευθυσμένου διάστημα.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς παραλαμβάνει παρὰ τοῦ Brierre de Boismont τὴν ἑξῆς περίπτωσιν: Λοχαγός τις ἠνάγκαζε τὴν παλλακίδα του νὰ ἐπιθέτῃ βδέλλας ἐπὶ τῶν γεννητικῶν αὐτῆς ὀργάνων διὰ νὰ βλέπῃ τὸ ῥέον αἷμα αὐτῆς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνουσίας.

Ὁ Ball ἀναφέρει περὶ ἑνὸς ἀμπελουργοῦ, ὅστις συναντήσας καθ' ὁδὸν παιδίσκην 12 ἐτῶν βιάζει αὐτήν, εἶτα δὲ σχίζει τὰ γεννητικὰ ὄργανα αὐτῆς, ἀποσπᾷ τὴν καρδίαν της, ἣν καὶ τρώγει, πίνει δὲ καὶ ἐκ τοῦ αἵματός της καὶ ἀκολούθως θάπτει τὸ πτῶμα· συλληφθεὶς ὡμολόγησε τὴν πρᾶξίν του καὶ διηγήθη λεπτομερῶς καὶ ἀπαθῶς τὰ γενόμενα.

Ἐκ τῶν ἀποτροπαίως περιωνύμων καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστῶν παραδειγμάτων ἀναφέρεται τὸ τοῦ Gilles de Rays, maréchal de France, συγχρόνου τῆς Jeanne d' Arc καὶ συμπολεμιστοῦ αὐτῆς, ὅστις ἐφόνευσεν ὀργιάζων ἐπ' αὐτῷ *ὀκτακόσια* παιδία, τὰ ὁποῖα εἶτα ἔθαπτεν εἰς τὰς βαθείας τάφρους τοῦ πύργου του, ἐν ᾧ κατῴκει. Ὁ πάσχων οὗτος κακοῦργος πρότερον εὑρίσκετο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς αὐλῆς τοῦ Καρόλου Ζ' ὡς αὐλάρχης, ἀλλ' *ἠναγκάσθη*, ὡς ὡμολόγει ὁ ἴδιος, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αὐλήν, διότι *ἠσθάνετο ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν* νὰ

(1) L' homme criminel σελ. 649.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βιάσῃ καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν *Δελφῖνον* (Dauphin) (1). Ἀποχωρήσας τῆς ὑπηρεσίας ἐπεδόθη εἰς τὸν κορεσμὸν τῶν φρικωδῶν παθολογικῶν ὀρέξεών του ἐπὶ τῶν παιδίων.

Ὁ Comte de Charolais, ἐκ τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου, περιώνυμος κακοῦργος, ὅστις ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀργίων του διέχυνε πανταχοῦ τὸ αἷμα, φονεύων τὸν πρῶτον τυχόντα διαβάτην ἐκ τοῦ παραθύρου του χάριν διασκεδάσεως καὶ βασανίζων καὶ ἀκρωτηριάζων τὰς παλλακίδας του, ἐνῷ ἠσέλγει ἐπ' αὐτῶν. Ἡμέραν τινὰ ἔθηκε φυσίγγιον πυρίτιδος ὑπὸ τὰ γεννητικὰ ὄργανα μιᾶς γυναικὸς καὶ ἥναψεν αὐτὸ κατακαύσας τὴν δυστυχῆ πρὸς ἀπόλαυσίν του.

Ἕτερον περιώνυμον θηρίον, ὁ Marquis de Sade (2), ἐξάδελφος τοῦ Λουδοβίκου XV, διέπρεψεν, ὑπὸ τοῦ παθολογικοῦ αἰτίου ὠθούμενος, ἐπὶ κακουργήμασιν ἀνθαμιλλώμενος ἐπιτυχῶς πρὸς πολλοὺς τῶν Ρωμαίων ἀσελγῶν αὐτοκρατόρων.

Μεταξὺ ἄλλων πολλῶν κατορθωμάτων ἀναφέρομεν τὸ ἑξῆς:

Ἡμέραν τινὰ (ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως) διαβάται τινὲς ἤκουσαν, διερχόμενοι μίαν ὁδόν, ὀλοφυρμοὺς γυναικὸς ἐν οἰκίᾳ τινί. Θραύσαντες τὴν θύραν εἰσῆλθον καὶ εὗρον ἔν τινι τῶν θαλάμων γυναῖκα ἐντελῶς γυμνήν, ἐξηπλωμένην ἐπὶ μιᾶς τραπέζης, ἐφ' ἧς τὰ μέλη καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρῶς προσδεδεμένα διὰ σχοινίων. Τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀφθόνως ἀπὸ τῶν τραυμάτων τῆς φλεβοτομίας γενομένης ἐπὶ τῶν δύο βραχιόνων· ἐκ τῶν μαστῶν, χαραχθέντων διὰ μαχαιριδίου ἐπιπολαίως, ἀνέβλυζεν αἷμα, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων χαραχθέντων· τὸ ἐκρεῦσαν αἷμα ἐπλημμύρει τὴν κλίνην. Ὅταν ἡ δυστυχὴς γυνὴ συνῆλθε διὰ τῆς περιθάλψεως τῶν προσδραμόντων, διηγήθη ὡς ἑξῆς τὰ διατρέξαντα: Ὅτε τὸ γεῦμα ἔλαβε πέρας, ὁ μαρκήσιος διέταξε τοὺς ὑπηρέτας του νὰ τὴν συλλάβωσι καὶ νὰ ἀφαιρέσωσι τὰ ἐνδύματά της· εἶτα τὴν ἐξήπλωσαν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ μαρκησίου ἄνθρωπός τις ἤνοιξε διὰ φλεβοτόμου καὶ τὰς δύο φλέβας της καὶ ἐχάραξε τὸ σῶμα εἰς πολλὰ σημεῖα. Μετὰ ταῦτα πάντες ἀπῆλθον καὶ

---

(1) Τίτλος τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Ὀρλεανῶν βασιλέων.

(2) Ἴδε καὶ P. Moreau de Tours: Des aberrations du sens génésique 2me éd. σελ. 61, 1880.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔμεινε μόνος ὁ μαρκήσιος, ὅστις ἐκδυθεὶς ἠσέλγησεν ἐπ' αὐτῆς ἐν μέσῳ τῶν αἱμάτων· τῇ ἔλεγε δὲ «*ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ τὴν κακοποιήσῃ*»· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὰς φωνάς της ἠκούσθη ὁ θόρυβος τῶν ἔξωθεν προσδραμόντων, ὁ μαρκήσιος φοβηθεὶς ἀμέσως ἠγέρθη καὶ ἔφυγε μετὰ τῶν ὑπηρετῶν του.

Ἐπὶ μεγάλου Ναπολέοντος ὁ marquis de Sade συλληφθεὶς διὰ παρόμοια κακουργήματα ἐνεκλείσθη ἐν τῷ φρενοκομείῳ τοῦ Charenton, ἔνθα τῷ 1814 ἐτελεύτησεν.

* * *

Τὸ ὄνειδος, ὅπερ διὰ τοιούτων στυγερῶν πράξεων καὶ βδελυγμιῶν προσάπτεται εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς, μόλις μετριάζεται, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ἐλατήριον, ἡ ἀρχικὴ αἰτία πασῶν τῶν ὠμοτήτων τούτων καὶ τῆς διαστροφῆς ἑνὸς τῶν φυσικωτέρων παθῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ γεννητησίου αἰσθήματος, ὀφείλεται εἰς τὴν παρέκκλισιν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν τῶν ὀργανικῶν ἐκείνων συνθηκῶν τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν, ἀφ' ὧν ἐξαρτῶνται αἱ διάφοροι ψυχικαὶ ἐκφάνσεις (συναισθήματα, πάθη, βούλησις κτλ.), ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὀφείλεται εἰς νόσον καὶ οὐχὶ εἰς φυσιολογικὴν κατάστασιν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε μᾶλλον θῦμα τῶν νόμων τῆς φύσεως ἢ δήμιος αὐτῆς. Οἱ ἀρχαῖοι τὴν *Εἱμαρμένην* εἶχον θέσει ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν, οἵτινες ὑπήκουον εἰς τὰς βουλὰς αὐτῆς· ἡ *εἱμαρμένη* εἶνε ἡ ἄγνωστος καὶ ἀκαταμάχητος ἀλληλουχία τῶν συμβαινόντων ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ. Τὸ ἀληθὲς τῆς παλαιᾶς ταύτης *ἀρχῆς* (ἀφαιρουμένης τῆς ποιητικῆς ἢ θρησκευτικῆς χροιᾶς αὐτῆς) ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει τῶν πραγμάτων ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Οὐδεμία δύναμις ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐκμηδενίσῃ καὶ νὰ μεταστρέψῃ ἐντόνους ὀλεθρίας τάσεις ἢ ἄλλας ψυχικὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἀτόμου, ὀφειλομένας εἰς ἐλαττωματικὴν ὀργανικὴν κατάστασιν αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου αὐτῶν, τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ αἵτινες *μοιραίως*, *πεπρωμένως*, ἐμφανίζονται μετὰ μαθηματικῆς πολλάκις ἀκριβείας παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς ἀποτέλεσμα προηγηθέντων αἰτίων, τὰ ὁποῖα πάλιν εἰσὶν ἀποτελέσματα ἄλλων προηγουμένων αἰτίων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ πενταέτις παιδίσκη, ἐν τῇ ὁποίᾳ τόσον προώρως ἀναπτύσσονται αἱ σαρκικαὶ ὀρέξεις, ὁ ὀκταετὴς παῖς, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ φονεύσῃ, καὶ φονεύει πολλάκις, τοὺς συνομήλικάς του, ἢ ἔχει ἀκατασχέτους τάσεις πρὸς καταστροφὴν καὶ βλάβην, εἰσὶ τόσον ὑπεύθυνοι διὰ τὰς πράξεις των, ὅσον θὰ ἦσαν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀτόμου των ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Αἱ πράξεις αὐτῶν εἶνε ὡς τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα προϋπαρχόντων αἰτίων. Οἱ ἐνήλικοι δὲν ὑπάγονται βεβαίως εἰς ἄλλους νόμους· ἡ νευροπαθειακὴ κληρονομικότης, ἤτοι ἡ συσσώρευσις μεγάλου ἀριθμοῦ αἰτίων νοσηρῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος μεταδιδομένων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, κατ' ἀνάγκην θὰ ἐκδηλωθῇ ἡμέραν τινά, ὅταν ὑπερβληθῇ ὅριόν τι, διὰ διαφόρων νευρικῶν ἢ ψυχικῶν φαινομένων, ὡς ἐκδηλοῦται φυσικόν τι τοῦ προσώπου ἢ τοῦ σώματος χαρακτηριστικόν. Ἡ δυσμορφία τῆς ῥινὸς π. χ. εἴς τινας οἰκογενείας μεταδίδεται κληρονομικῶς, εὐνοϊκῶν οὐσῶν τῶν περιστάσεων τῆς διασταυρώσεως, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Οὕτω μεταδίδονται καὶ *αἱ ψυχολογικαὶ δυσμορφίαι*, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὡμιλήσαμεν· ἐνταῦθα μάλιστα τὸ στάδιον εἶνε εὐρύτερον, καθόσον ἡ κληρονομικότης δὲν εἶνε πάντοτε ὁμόλογος καὶ ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ καὶ μεταμορφουμένη (loi d' hérédité par métamorphose).

Τί γίνεται δὲ ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι τὸ *αὐτεξούσιον*, ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου; Αὕτη ἐν γένει εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους πάντοτε σχετική ἐστι, περιορίζεται δὲ πλειότερον ἢ καὶ ἐξαφανίζεται εἰς τοὺς πάσχοντας. «Πολλοί, λέγει ὁ Herzen, νομίζουσιν ὅτι ἡ ἐλευ»θερία συνίσταται εἰς τὸ νὰ *δύναταί τις νὰ πράττῃ ὅ,τι θελήσει*, λη»σμονοῦσιν ὅμως νὰ ἐξετάσωσι τὴν ἑτέραν ὄψιν τοῦ πράγματος: *ἂν* »*δηλαδὴ δύναταί τις νὰ θέλῃ ὅ,τι θελήσει*. Τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ κυρίως *ἐλευθερία*». Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἐγκεφάλου ἐν συνόλῳ καὶ τῶν ἐγκεφαλικῶν ὀργάνων ἰδίᾳ, ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν ὁ βαθμὸς καὶ ἡ ἔντασις τῶν ὀρέξεων, τῶν παθῶν, τῶν τάσεων, τὰ ὁποῖα εἶνε διάφορα κατὰ τὰ ἄτομα ἢ καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ἐν διαφόροις χρόνοις.

Ὁ Kant (1) εἶπεν ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς *ἠθικῆς ἐλευθερίας* ἀνά-

(1) Th. Ribot: Les maladies de la volonté, σελ. 2, 1887.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γεται ἐπὶ τέλους εἰς τοῦτο: «Ἂν δηλαδὴ δύναταί τις νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν αἰτίων διὰ νὰ θέσῃ μίαν ἀρχὴν ἀπόλυτον». Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἡ μεταφυσικὴ τὴν θέτει, ἀλλὰ τὴν θέτει ὅλως αὐθαιρέτως.

Πολλάκις ἡ κοινωνία ἐκπλήσσεται καὶ ἀπορεῖ ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὅτι ὁ δεῖνα διέπραξεν ἀνήκουστον, ἀνέλπιστόν τινα πρᾶξιν, ἣν οὐδεὶς παρ' αὐτοῦ, τέως σώφρονος καὶ τιμίου, ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ ποτέ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν παρεκτραπέντα ἐὰν τίς ποτε πολὺν χρόνον πρὸ τῆς πράξεως ἔλεγεν, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τοιαύτην παρεκτροπήν, οὗτος καλῇ τῇ πίστει θὰ διεμαρτύρετο.

Τί συνέβη; ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ἦτο *κύριος νὰ θελήσῃ ὅ,τι ἠθέλησε νὰ πράξῃ* καὶ ἔπραξε τῳόντι· ἐπὶ πλέον δὲ δὲν ἐγνώριζε πρότερον καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιστάσεώς του, τὸν ὑπάρχοντα ἐν ἑαυτῷ, εἰς τὴν πειραστικὴν ἐπιλήψιμον πρᾶξιν. *Παρεσύρθη*, ὡς λέγεται κοινῶς, ὑπὸ τῶν περιστάσεων.

Ἐὰν δέ τις εἴπῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξετέλει τὴν πρᾶξιν, ἤκουε τῆς *φωνῆς τῆς συνειδήσεώς* του διαμαρτυρομένης, τοῦτέστιν ὅτι εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ἄλλην θέλησιν, *τὴν κυρίως δηθεν θέλησιν*, τὴν ἀντιστρατευθεῖσαν ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἰς τὴν θέλησιν τὴν ἐκτελέσασαν, θὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι κυρίως ἡ θέλησις εἶνε *μία*, ἡ *ἐκτελοῦσα*, ἡ ἄλλη δέ, ἡ λεγομένη *φωνὴ* τῆς συνειδήσεως, ἢ *ἀνωτέρα θέλησις*, εἶνε ἁπλῆ ἀρνητικὴ ἐπιθυμία καὶ συλλογισμός, ὅστις τότε μεταβάλλεται εἰς *βούλησιν* καὶ εἶνε τῳόντι βούλησις, ὅταν ἀπολήξῃ εἰς ἀπόφασίν τινα, θετικὴν ἢ ἀρνητικήν.

Ἡ θέλησις δὲ ἡ ἐκτελοῦσα εἶνε προέκτασις, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐπιθυμίας τινός· αὕτη δὲ διέγερσίς ἐστι ποιᾶς τινος, ἐντόνου ἢ ἀσθενοῦς, συναισθηματικῆς καταστάσεως, ἥτις ὡς βάσιν, ὡς substratum, ἔχει τὴν λειτουργίαν ἀνατομικῶν τινων ὀργάνων τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ διέγερσις τῶν ὁποίων γεννᾷ καὶ ἐπιβάλλει τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὸ ἄτομον, τὸ προϊὸν δὲ τῆς διεγέρσεως ταύτης ὡς συναίσθημα, ὡς συγκίνησις καὶ ἐπιθυμία, οἰκειοποιεῖται ὑπ' αὐτοῦ, ἤτοι γίνεται βούλησις καὶ ἀντανακλαστικῶς μεταδίδεται εἶτα εἰς τὰς κινητικὰς χώρας τοῦ ἐγκεφάλου ὡς βούλησις ἐκτελοῦσα. Ἀκριβῶς δὲ δὲν εἴμεθα οὐδόλως κύριοι αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ τῆς διεγερτικότητος τῶν ὀργάνων καὶ ἐπομένως τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαθμοῦ τῆς ὀρέξεως τῆς τάσεως καὶ συγκινήσεως ἡμῶν μέχρι πάθους πολλάκις· διὸ καὶ λέγομεν ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὸν *χαρακτῆρά* του, τὴν ἠθικὴν ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ ἀντιδρᾷ διαφόρως εἰς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ μέσου ἐν ᾧ ζῇ· ὁ εἷς τάχιστα παρασύρεται ὑπὸ τῶν παθῶν, ὁ ἄλλος δυσκολώτερον· ἐκ δύο ἀνθρώπων εἰς μίαν περίστασιν ὁ εἷς θὰ δείξῃ τοιαύτην διαγωγήν, ὁ ἕτερος ἄλλην.

Ὅτι δὲ τῳόντι δέον πρότερον νὰ συμβῇ ποιά τις συναισθηματικὴ κατάστασις, ἤτοι διέγερσις τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπως αὕτη μετατραπῇ εἶτα εἰς *βούλησιν* ἐκτελοῦσαν, δεικνύουσι τοῦτο παθολογικαί τινες καταστάσεις. Εἴδομεν, εἷς ἓν ἐκ τῶν προηγουμένων παραδειγμάτων, τὸν δικαστὴν ἐκεῖνον, ὅστις ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποροῦντας πῶς δὲν ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπόφασιν καὶ ἔμενεν ἀδρανής : «ἀλλὰ κάμετέ με πρῶτον νὰ *θελήσω*, νὰ ἔχω τὴν θέλησιν ἐκείνην, ἥτις ἐκτελεῖ κτλ.». Εἰς τὸν ἀσθενῆ τοῦτον ὁ μηχανισμὸς τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν ψυχοφυσιολογικῶν ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῦ ἐγκεφάλου πράξεων βεβαίως ἐβλάβη, ἡ ἄλυσσος αὐτῶν διεσπάσθη ἢ διεκόπη, διὰ τοῦτο δὲ ὁ πάσχων, καίπερ ἔχων πλήρες τὸ λογικόν, *δὲν ἦτο κύριος νὰ θέλῃ*, νὰ ἐκδηλώσῃ πρὸς τὰ ἐκτὸς μίαν ἐπιθυμίαν, ἥτις ἕνεκα τῆς παθολογικῆς βλάβης τῶν κυττάρων δὲν προσελάμβανε τὴν δέουσαν ἔντασιν, τὸν δέοντα ἐρεθισμόν, δὲν ἦτο, ἐν ἄλλοις λόγοις, πλήρης καὶ ἀληθὴς ἐπιθυμία διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ μεταβληθῇ εἰς πρᾶξιν, ἤτοι εἰς ἐκτελεστικὴν βούλησιν. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶπε φιλόσοφός τις, τοσοῦτον μόνον εἶνε ἐλεύθερος, ὅσον εἷς κολυμβητὴς εὑρισκόμενος ἐντὸς τοῦ ῥεύματος ὁρμητικοῦ ποταμοῦ· ὁ πλέων εἶνε ἐλεύθερος νὰ ἐκτελῇ κινήσεις τινὰς τοῦ σώματος καὶ νὰ διευθύνηται ὀλίγον δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ἀλλὰ πάντοτε ὠθεῖται πρὸς τὰ ἐμπρὸς κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ῥεύματος ἀδυνατῶν νὰ πλέῃ ἀντιθέτως πρὸς αὐτό.

Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτον ῥεῦμα ὑπάρχει· τινὲς εὑρίσκονται ἐντὸς ἀσθενεστέρου ῥεύματος, ἄλλοι ἐντὸς ἰσχυροτέρου καὶ ὁρμητικοῦ. Οἱ πρῶτοι εἶνε μᾶλλον *ἐλεύθεροι* εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κινήσεων καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν· οἱ δεύτεροι ἧττον ἐλεύθεροι καὶ μοιραίως ἠρέμα ἢ μεθ' ὁρμῆς φερόμενοι ὑπὸ τοῦ ῥεύματος πνίγονται ἢ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς διαφθορᾶς, τῆς κακίας καὶ τοῦ ἐγκλήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπειδὴ εἰς τὰς πλείστας τῶν μνημονευθεισῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις περιπτώσεων, ἰδίως δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν *γεννητικῶν*, ἡ διατήρησις τοῦ λογικοῦ εἶνε ἢ φαίνεται ἀκεραία, φυσικῷ τῷ λόγῳ γενν̃ῶνται ἑκάστοτε πλεῖστα ὅσα λεπτότατα πολλάκις ἰατροδικαστικὰ ζητήματα. Τὴν λύσιν τούτων κάλλιον διευκολύνει ἡ ἑκάστοτε εἰδικὴ περίπτωσις ἢ γενικαί τινες ἀρχαὶ σκοποῦσαι τὴν ὑπόδειξιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑπευθύνου ἢ τοῦ ἀνευθύνου, ὃν δύναται νὰ ἔχῃ εἰς ἄνθρωπος.

Ἐνταῦθα εἶνε κατάλληλος ὁ τόπος νὰ ὑπομνήσωμεν εἰς τοὺς δικαστὰς τοὺς περιωνύμους καὶ βαθείας ἐπιστημονικῆς ἐννοίας καὶ πρακτικότητος ἅμα λόγους τοῦ Michelet: «Πρέπει ἡ Δικαιοσύνη νὰ γείνῃ »Ἰατρική, φωτιζομένη ὑπὸ τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐκτιμῶσα »τὴν μερίδα τοῦ *μοιραίου*, τὴν ὑπεισερχομένην εἰς τὰς ἐλευθέρας πρά»ξεις.... Πρέπει ἡ Ἰατρικὴ νὰ γείνῃ Δικαιοσύνη καὶ Ἠθική· πρέπει ὁ »ἰατρός, δικαστὴς γνώστης τῆς ἐνδομύχου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, νὰ »εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν φυσικῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα προξενοῦσι »τὸ ἠθικὸν κακόν, τὴν ἠθικὴν νόσον» (1).

Δ'.

ΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΙ

Ἔκφυλοι φρενοπαθεῖς ἐγκληματίαι ἢ ἠθικῶς φρενοπαθεῖς (fous moraux). Διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν *κυρίως φρενοβλαβῶν* ἐγκληματιῶν. Συνταύτισις τῶν ἐκφύλων φρενοπαθῶν ἐγκληματιῶν μετὰ τῶν *ἐκ γενετῆς* καὶ *ἐξ ἐπαγγέλματος κακούργων* (criminels nés, criminels de profession). Ἱστορικά: Εἷς σοφὸς κακοῦργος· ἡ Μαρκησία de Brinvilliers· ἡ φαρμακεύτρια Marie Jeanneret· ὁ Καλιγούλας· ὁ Νέρων· διάφορα ἄλλα παραδείγματα.

I

Ἐξεθήκαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἐνίοτε σὺν τῇ διαστροφῇ τοῦ πάθους τῆς γεννητησίου ὁρμῆς συνυπάρχουσι καὶ ἐγκληματικαὶ τάσεις, ἢ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ ἀναπτύσσονται τοιαῦται τάσεις καὶ διαπράττονται ἐγκλήματα.

---

(1) P. Moreau (υἱός): Des aberrations du sens génésique σελ. 307.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνταῦθα νῦν θὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν *ἐκφύλων φρενοπαθῶν ἐγκλημάτιῶν* τῶν παρουσιαζομένων ὑπὸ *τύπον* κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρὸν καὶ ἀμιγῆ. Οἱ ἐγκληματίαι οὗτοι διαπράττουσι τὸ ἔγκλημα διὰ τὸ ἔγκλημα, χάριν ἁπλῆς τέρψεως, χάριν ἱκανοποιήσεως παθολογικῆς τινος ἀνάγκης πρὸς καταστροφὴν ἢ βλάβην, βασανίζοντες ἢ φονεύοντες ζῶα ἢ ἀνθρώπους. Τὸ *ἠθικὸν αἴσθημα* (sens moral), *ἡ ἠθικὴ εὐαισθησία* (sensibilité morale) εἶνε ἀμβλυτάτη ἢ ἐντελῶς ἐλλείπει παρ' αὐτοῖς. Οὔτε αἰτίαν ἀνακαλύπτει τις εἰς τὰς κακούργους πράξεις αὐτῶν, οὔτε σκοπόν· ἢ ἂν ὑπάρχῃ αἰτία τις δικαιολογητική, αὕτη εἶνε μηδαμινή, ἀνεπαρκὴς καὶ ἀσήμαντος. Τὸ ἔγκλημα διὰ τὸ ἔγκλημα.

Ἐνῷ δὲ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἠθικὴ αὕτη διαστροφὴ καὶ ἀπάμβλυνσις εἶνε καταφανής, ἀφ' ἑτέρου ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν τυγχάνουσιν ὄντες σχεδὸν ὡς οἱ συνήθεις καὶ φυσιολογικῶς ἔχοντες τὸν νοῦν ἄνθρωποι· ἐνίοτε μάλιστα εἰσὶ πεπροικισμένοι ὑπὸ ἐκτάκτου νοητικῆς δυνάμεως καὶ λεπτοῦ πνεύματος, ἢ τοὐναντίον, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, κατωτέρω τοῦ ἐπιπέδου τοῦ κοινοῦ νοὸς εὑρίσκονται, πάντοτε ὅμως ὁ σχηματισμός, ἡ μορφή, οὕτως εἰπεῖν, τῆς διανοίας αὐτῶν διαφέρει τῆς τῶν συνήθων ἀνθρώπων.

Οἱ ἐγκληματίαι οὗτοι εἰσὶ μία ποικιλία ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῆς *ἠθικῆς φρενοβλαβείας* (folie morale, moral insanity τῶν Ἄγγλων), τοὐτέστι τῆς *παθολογικῆς διαστροφῆς τοῦ χαρακτῆρος ἢ τοῦ ἠθικοῦ*, διατηρουμένης τῆς διανοίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαστροφῆς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν αἰσθημάτων διατελούσης, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πάντοτε ἐλαττωματικῆς. Εἴδομεν ἐν ἀρχῇ ἐκθέτοντες τοὺς γενικοὺς ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας τῶν *κληρονομικῶν* ὅτι ὑπάρχει κατηγορία τις αὐτῶν, οἵτινες καλοῦνται διὰ τοῦ τεχνικοῦ ὅρου *ἠθικῶς φρενοβλαβεῖς* (fous moraux), καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὴν τάσιν τοῦ βλάπτειν καὶ διατελεῖν ἐν γένει εἰς ἄένναον πόλεμον κατὰ τῆς κοινωνίας· ψεύδονται ἄνευ λόγου, συκοφαντοῦσιν, ἀντιπολιτεύονται τὰ πάντα, φιλονεικοῦσιν, ἀντιλέγουσι, διαστρέφουσιν ὅλα ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ κορέσωσι μίαν ἐπείγουσαν ἐν αὐτοῖς παθολογικὴν ἀνάγκην συγκινήσεως. Οἱ τοιοῦτοι *ἠθικῶς φρενοπαθεῖς* δυνατὸν ἐνίοτε νὰ προβῶσι μέχρι τῶν βαρυτάτων ἐγκλημάτων συνεπείᾳ ἐλαφρᾶς τινος ἀφορμῆς, διότι εἰσὶ κατ' ἐξοχὴν *παρορμητικοὶ* (impulsifs), τῶν πράξεων παρ' αὐτοῖς ἐχουσῶν σχεδὸν ἀνταναικλαστικὸν χαρακτῆρα· ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπαραίτητον ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτοις ἅπαντες νὰ ἔχωσι κλίσεις αἱμοβόρους, πολλῶν περιοριζομένων μόνον εἰς ἁπλῆν κακίαν.

Εἰς τὴν τάξιν ὅμως αὐτῶν πάντως ἀνήκουσιν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα *ἐγκληματίαι*, ὧν ἡ διαστροφὴ τοῦ ἠθικοῦ λαμβάνει εἰδικώτερον τὴν αἱμοβόρον μορφήν, τὴν τάσιν πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, ἢ ἐν γένει πρὸς ἐγκληματικὰς πράξεις. Διαφέρουσι δὲ οὗτοι ἐντελῶς τῶν ἐγκληματιῶν, οὓς ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς *κυρίους παράφρονας*, οἵτινες ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρανοίας καὶ τῶν πεπλανημένων ἰδεῶν εὑρισκόμενοι προβαίνουσιν εἰς τὸ ἔγκλημα, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐγκληματιῶν, τῶν *παρορμητικῶν* (impulsifs), οἵτινες παλαίουσι καθ' ἑαυτῶν προσπαθοῦντες δι' ὅλων τῶν δυνάμεων νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν ὀλεθρίων τάσεων πρὸς ἀνθρωποκτονίαν (μονομανία πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, monomanie homicide) μετανοοῦντες πικρῶς μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι ἀκαταγώνιστός τις μυστηριώδης ἐσωτερικὴ δύναμις ἀνωτέρα ἑαυτῶν τοὺς ὥθησε *παρὰ τὴν θέλησίν των* εἰς τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Περὶ τούτων εἴπομεν ἱκανὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὀρθότερον δὲ εἶνε οὗτοι νὰ κληθῶσιν *ἐγκληματοῦντες* καὶ οὐχὶ ἐγκληματίαι.

Τοὐναντίον οἱ *ἐγκληματίαι*, περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα, ἔχουσιν ὅλως διαφόρους ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας. Ὡς εἴπομεν, πάσχουσιν *ἠθικὴν ἀναισθησίαν* καὶ στρέβλωσιν μετὰ τάσεων αἱμοχαρῶν καὶ βλαπτικῶν, διαπράττοντες τὸ ἔγκλημα πρὸς τέρψιν ἢ ἱκανοποίησιν ἀκορέστου καὶ διεφθαρμένου πάθους, προσπαθοῦντες νὰ ἀποκρύπτωσιν ἐν ἀνάγκῃ τὸ ἔγκλημα, ἢ ἀνακαλυπτόμενοι μένουσιν ἀπαθεῖς πρὸ αὐτοῦ, ἀναίσθητοι, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συγκινήσεως ἢ τύψεως τοῦ συνειδότος, ἀναιδεῖς μέχρι κυνισμοῦ, ἢ ἐπιπολαίαν τινὰ δικαιολογίαν εὑρίσκοντες ἀδιαφοροῦσιν ἐντελῶς περὶ τῆς κοινῆς γνώμης.

Τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν ἔχουσι πολλάκις τοσαύτην ὠμότητα, ὥστε ἡ κοινωνία μένει ἔκπληκτος, ἀποκαλεῖ δὲ συνήθως αὐτοὺς *τέρατα*, *θηρία* καὶ τὰ παρόμοια. Ἐν τούτοις οἱ τοιοῦτοι ἐγκληματίαι ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὴν παθολογίαν, εἰσὶ δὲ τυφλὰ καὶ μοιραῖα ὄργανα τῆς ἰδίας αὐτῶν παθολογικῆς καὶ ἀνωμάλου ὀργανικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἄλλοθεν κληρονομηθείσης. Ἀλλ' ἐὰν εἷς πολλοὺς τούτων ἀνακαλύπτῃ τις εὐκόλως τὰ διάφορα ψυχολογικὰ γνωρίσματα, ἢ καὶ ἐνίοτε ἀνατομικά, τῶν *κληρονομικῶν-ἐκπεφυλισμένων*, καὶ εὐχερῶς παρακολουθῇ τὸ παθολο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γικὸν σπέρμα ὑπάρχον ἐν τῇ γενεᾷ, εἰς ἣν ἀνήκουσιν, εἰς ἄλλους λίαν ἀσαφῆ εἰσι τὰ γνωρίσματα ταῦτα, ἢ καὶ οὐδὲν φαίνεται ὑπάρχον ὡς κληρονομικὸν προηγούμενον, ὁπότε καὶ ἡ διάκρισις αὐτῶν ἀπὸ τῶν *κοινῶν λεγομένων καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματιῶν* τῆς κοινωνίας καθίσταται δύσκολος, μάλιστα δὲ ἂν τύχῃ νὰ ὑπάρχῃ αἰτία τις καὶ σκοπὸς πρὸς διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος. Τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς ἀκριβῶς ἀποδεικνύει ὅτι ἀκριβῆ ὅρια μεταξὺ τῶν *παθολογικῶν τούτων ἐγκληματιῶν* (fous moraux criminels) καὶ τῶν κοινῶν (criminels nés, criminels de profession) ἤτοι ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματιῶν, δὲν ὑπάρχουσι, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον, ἀντιστρόφως, πολλοὶ τῶν τελευταίων τούτων παρουσιάζουσι χαρακτῆρας ἢ γνωρίσματα, εἴτε ἀνατομικά, εἴτε ψυχολογικά, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν πρώτων τῶν ἀνηκόντων ὀφθαλμοφανῶς εἰς τὴν *ἠθικὴν φρενοβλάβειαν* (folie morale), καὶ μάλιστα κατάγονται, ὡς καὶ αὐτοί, ἐξ οἰκογενειῶν, ἔνθα αἱ νευροπάθειαι καὶ ἡ φρενοβλάβεια ἀφθονοῦσιν.

Παρακατιόντες θὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ σχετικῶς πρὸς τὸ σπουδαῖον καὶ μεγάλης κοινωνικῆς σημασίας ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον, ἐσχάτως ἰδίως, κατέστη ἀντικείμενον ζωηρᾶς συζητήσεως μεταξὺ τῶν φρενολόγων καὶ τῶν ἐγκληματολόγων, παρακολουθοῦντος αὐτὸ μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ δικαστικοῦ κόσμου, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον πολλαὶ γνῶμαι ἀντίθετοι ἐξεφράσθησαν.

Νῦν παραθέσωμεν ἐνταῦθα παραδείγματά τινα ἐγκληματιῶν ἀνηκόντων καταφανέστερον εἰς τὴν παθολογίαν, εἰς τὴν *ἠθικὴν φρενοβλάβειαν* (folie morale):

Ὁ Ball ἀναφέρει τὴν ἱστορίαν ἑνὸς ἀνδρὸς ὀνόματι Β... ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Ὁ Β... κατήγετο ἐκ μιγάδων· ὁ πατήρ του εἶχεν ἴδει οἰκείους τινὰς καὶ συγγενεῖς σφαζομένους ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῶν Μαύρων τοῦ Ἁγίου Δομινίκου καὶ καιομένους ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν. Ἡ ἐντύπωσις τῶν συμβάντων τούτων ἦτο τοσαύτη, ὥστε δι' ὅλου τοῦ βίου ἐγένετο σκυθρωπὸς καὶ σιωπηρός, ἀπέθανε δὲ ἐν *ἀνοίᾳ* (démence).

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Β... ἦτο ἐπιληπτικὸς καὶ ἀπέθανεν ἐν παροξυσμῷ τινι μανίας· ἡ θυγάτηρ δὲ αὐτοῦ καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Β..., μεθ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῆς μάμμης αὐτῆς, ὅπως ἀναθρέψῃ αὐτὴν προσηκόντως, ἐκ μι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κρᾶς ἤδη ἡλικίας ἀπέκτησε τὰς κακοηθεστέρας τάσεις καὶ ἐξέπεσεν εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν τῆς πορνείας. Πλεῖστα ἐπίσης ἄλλα τῆς οἰκογενείας μέλη εἶχον ἀπολεσθῇ δι' αὐτοκτονίας.

«Ὁ Β... ἦτο ἐν τούτοις πεπροικισμένος ὑπὸ πολλῶν καλῶν προτερημάτων· ἦν ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ, νοήμων, ἐργατικὸς καὶ σιδηρᾶς θελήσεως. Οὐχ ἧττον ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἐτῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας του διεκρίνετο διὰ τοῦ χαρακτῆρος ἀπὸ τῶν συνομηλίκων αὐτοῦ. Ἦτο ὑπερβολικὸς εἰς πάντα, εἰς τὴν ἐργασίαν, ὡς καὶ εἰς τὰς παιδιάς. Λίαν εὐερέθιστος ὤν, διὰ μικρὰν ἀντιλογίαν τῶν συντρόφων του ἢ δι' ἐπιτίμησίν τινα ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου ἐτίθετο ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ἰδιαιτέραν ὅλως κλίσιν εἶχε πρὸς τὰ ὅπλα καὶ ἐτέρπετο λίαν εἰς ἱστορίας φόνων, δολοφονιῶν ἢ παντὸς εἴδους τραγικῶν καταστροφῶν. Δὲν ἠγάπα τὰ ὅπλα ὡς τὰ ἄλλα παιδία χάριν παιδιᾶς, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος θέλων καλῶς νὰ γνωρίζῃ τὰ φονικὰ ταῦτα ὄργανα· ἤθελε νὰ ἔχῃ ἀληθῆ ἐγχειρίδια, ἀληθῆ πιστόλια, ἐζήτει πυρίτιδα, σφαίρας· ἐδοκίμαζε νὰ διαλύῃ εἰς τὰ μέρη, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ πιστόλια, καὶ ἐσπούδαζε τὸν μηχανισμὸν αὐτῶν. Νέος ἔτι εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ σχεδιογράφειν, ἀλλὰ πάντοτε ἐζωγράφει σκηνὰς σφαγῶν, ἀνθρώπους ἀλληλοδακνομένους μετὰ λύσσης καὶ παλαίοντας ἀγρίως καὶ διασχιζομένους διὰ μαχαιρίων, πάντα δὲ ταῦτα ἐξεικόνιζε μετὰ λεπτομερειῶν ἀνηκούστου ὠμότητος. Μετ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ γυμνάζητε εἰς τὸ ξίφος καὶ τὴν σκοποβολήν. Ἐσύχναζεν εἰς τὸ Νεκροσκοπεῖον (Morgue) τῶν Παρισίων, εἰς τὰ κακουργοδικεῖα, ἔνθα μεγάλα κακουργήματα ἐδικάζοντο, εἰς τὸν τόπον τῆς ἀποκεφαλίσεως τῶν καταδίκων, διηγούμενος εἶτα μετ' ἀκριβεστάτων λεπτομερειῶν τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ.

«Κατὰ τὰς στάσεις τοῦ 1830—1837 τῶν Παρισίων ἀνεμιγνύετο ἐκ τῶν πρώτων πανταχοῦ, ἠκολούθει τὰ πτώματα τῶν φονευομένων καὶ ἐνεφανίζετο πανταχοῦ, ὅπου ἔρρεεν αἷμα. Δεκαοκταετὴς ἤδη τελείως γυμνασθείς εἰς τὰ ὅπλα, ἐσπούδασεν ἀνατομικῶς τὰς χώρας ἐκείνας τοῦ σώματος, ὧν ἡ βλάβη δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τάχιστα τὸν θάνατον· ἐσχημάτισε δὲ καὶ ἰδίας θεωρίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δέον νὰ ἐμπηγνύῃ τις τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὸ σῶμα: «*ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω*, »ἔλεγε, *καὶ οὐδέποτε ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, διότι εἶνε πιθανὸν νὰ* »*διολισθήσῃ τὸ ἐγχειρίδιον ἐπὶ τῶν πλευρῶν*». Τελειοποιηθεὶς πλέον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα, ἤρχισε νὰ ἐπιζητῇ καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἐφαρμογὴν εἰς βάρος τῆς κοινωνίας· διὸ προεκάλει δι' ἀσήμαντον αἰτίαν ἔριδας πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μονομαχήσῃ, καὶ τὸν ἐλαφρότερον δὲ ἀστεϊσμὸν ἐκ μέρους καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ στενοτέρων του φίλων ἐξελάμβανεν ὡς δεινὴν ὕβριν καὶ ἐζήτει ἐπανόρθωσιν διὰ τῶν ὅπλων.

«Αἱ μονομαχίαι ἐκ πολιτικῶν λόγων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν συχνόταται. Εἰς πᾶσαν τοιαύτην ὁ Β.... ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ νικητοῦ μετὰ τοιαύτης ἐξάψεως, ὡς νὰ προέκειτο περὶ ἑαυτοῦ· καὶ αὐτὸς δὲ ἐφόνευσέ τινας ἐν μονομαχίᾳ, ὑποστηρίζων γνώμας τινὰς πρὸς δικαιολογίαν, ἐν εἴδει ἄρθρων πίστεως, (ἂν καὶ οὐδεὶς τῷ ἔλεγε τὸ ἐναντίον) ὅτι καλῶς ἔπραξε φονεύσας τὸν ἀντίπαλόν του· εὐθὺς δὲ τότε μεταφερόμενος διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸ *πεδίον τῆς τιμῆς* περιέγραφε μετὰ ζωηρότητος τὴν πάλην, λαμβάνων τὴν θέσιν τοῦ μονομαχοῦντος, ὑψόνων τὸν βραχίονα, σημαδεύων κτλ. ὡς νὰ εὑρίσκετο ἐν τῇ στιγμῇ τῆς μονομαχίας.

»Τὰς νύκτας ἐξήρχετο κεκαλυμμένος ὑπὸ μέλανος μανδύου καὶ ἐσύχναζεν εἰς τὰς μᾶλλον ἐπικινδύνους ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης πρὸς ἀναζήτησιν ἐπεισοδίων.

»Ἡ ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ἦτο τοιαύτη, ὥστε μετεχειρίζετο τὴν γλῶσσαν τοῦ 13ου αἰῶνος, καὶ ἐνεδύετο σχεδὸν ὡς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἔμαθε τάχιστα πολλὰς ξένας γλώσσας· εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὸ κολύμβημα ἦτο πρῶτος, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ δεικνύῃ τὴν ὑπεροχήν του εἰς ταῦτα καὶ νὰ κάμνῃ πᾶν ὅ,τι οἱ ἄλλοι δὲν ἐτόλμων νὰ πράξωσιν. Ἦτο ὑπερβολικὸς εἰς πάντα ὡς καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν· ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, ἡμέραν καὶ νύκτα, ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ἀναδιφῇ καὶ διασαφηνίζῃ ἀρχαῖα χρονικὰ ἢ συμβολικὰ γράμματα γαλλικὰ ἢ σαξωνικὰ κτλ.

»Ἡμέραν τινὰ κύριός τις τῷ ἀναγγέλλει ὅτι ἡ γυνή, μεθ' ἧς ὁ Β.... συνεβίου, παρεδόθη εἰς ἄλλον ἀντὶ χρημάτων. Τότε χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἄλλας πληροφορίας καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ λαμβάνει τὰ ὅπλα του καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς παλλακίδος του· εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς χωρὶς νὰ κρούσῃ τὴν θύραν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ δυστυχὴς γυνὴ ἀμέριμνος ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐθεώρει τοὺς διὰ τῆς ὁδοῦ διερ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χομένους διαβάτας, καὶ πυροβολεῖ δὶς ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τὰ νῶτα τῆς γυναικός, ἥτις καὶ ἐξέπνευσεν αὐθωρεί.

»Ἡ κοινὴ γνώμη ἦτο ἤδη παρεσκευασμένη νὰ ἀκούσῃ τοιοῦτο γεγονός· ὅταν δὲ τῳόντι ἠκούσθη ὅτι κύριός τις, λίαν διακεκριμένος καὶ γνωστὸς εἰς τὸν ἀνώτερον κόσμον τῶν Παρισίων, ἐφόνευσε μίαν γυναῖκα διὰ τοιούτου τρόπου, ἀμέσως ἐμάντευσαν τὸ ὄνομα τοῦ Β....

»Ὁ Β.... ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἠθωοῦτο, διότι εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ δικαστήριον θὰ ἐξωμοίου αὐτὸν πρὸς νόμιμον σύζυγον διεκδικήσαντα τὴν περιῦβρισθεῖσαν τιμήν του, μολονότι πλὴν τῆς παλλακίδος, τῆς φονευθείσης, εἶχε καὶ ἄλλας τοιαύτας. Ἄλλως τε ἔδειξε καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν φονευθεῖσαν, ὅταν ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς εἰς τὸ νεκροσκοπεῖον πρὸς ἀντιπαράστασιν πρὸς τὸ πτῶμα ἀνεμίχθη εἰς τὰς συνομιλίας τῶν ἐκεῖ παρευρισκομένων καὶ ἀνέπτυξεν ἐκ τοῦ προχείρου μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ψυχραιμίας καὶ ἀδιαφορίας, ὡς νὰ ἦτο ξένος εἰς τὴν ὑπόθεσιν, θεωρίας τινὰς περὶ τῆς διευθύνσεως, ἣν ἔλαβον αἱ σφαῖραι εἰς τὸ σῶμα.

»Κατεδικάσθη ἐν τούτοις εἰς δέκα ἐτῶν καταναγκαστικὰ ἔργα, μετὰ δὲ τὴν ἔκτισιν τῆς ποινῆς ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ τὸν εἶδον, λέγει ὁ Ball, ἔχοντα τὸ αὐτὸ ὑπερήφανον βλέμμα, τὴν αὐτὴν ἀριστοκρατικὴν φυσιογνωμίαν, τὸ ἄμεμπτον εἰς τὴν ἀμφίεσιν καὶ ἐξωτερικὸν πρίγκηπος καὶ κάλλιστα ἀνατεθραμμένου ἀνθρώπου· οὐδέποτε ἤθελεν ὑποπτεύσει τις ὅτι ἦρχετο ὁ ἄνθρωπος οὗτος κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῶν κατέργων.

»Ἐπανέλαβε πάλιν τὰς κοπιώδεις ἐργασίας του, ὡσεὶ οὐδὲν εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ συμβῇ. Κατεγίνετο εἰς μελέτας τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς συγγράφων διάφορα σπουδαῖα βιβλία, λαμβάνων σημειώσεις ἐκ μικροσκοπικῶν γραφῶν, σχεδιάζων μετὰ μεγίστης λεπτομερείας διάφορα ἀρχαῖα σχέδια γραφικῆς ἢ γλυπτικῆς τέχνης γοτθικῆς, καὶ πολλάκις ἐπεχείρει μακρὰ ταξείδια πρὸς συλλογὴν διαφόρων πληροφοριῶν διὰ τὰς μελέτας του.

»Ὁ ἰδιαίτερός του βίος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἦτο ἀνεπίληπτος· ἐλάτρευε τὴν μητέρα του, ἥτις ἦτο ἀπαρηγόρητος διὰ τὸ ἐπελθὸν δυστύχημα, πρὸς τούτοις δὲ ἦτο λεπτότατος εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὴν νεαρὰν σύζυγόν του, ἣν εἶχε νυμφευθῇ ἐν τῷ μεταξύ, εἰς δὲ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις αὐτοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἦτο εὐθύτατος καὶ τιμιώτατος. Ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδὲν κυρίως εἶχε μεταβληθῆ ἐν αὐτῷ· ἡ καταδίκη, ἣν ὑπέστη, ἐσωφρόνισε μὲν ὀλίγον αὐτόν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαιρέσῃ τὴν φοβερὰν ἐκείνην τάσιν, ἣν εἶχεν, εἰς τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὸ αἷμα καὶ ἥτις ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ χαρακτῆρός του.

»Ἦλθεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848· μόλις ἠκούσθησαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἀμέσως ὁ κ. Β..., ῥίπτει τὸ ἐπανωφόριόν του καὶ ἐνδύεται τὸ κυανοῦν τῶν ἐργατῶν χιτώνιον, θέτει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δημοκρατικὸν σκοῦφον, εἰς τὴν ὀσφῦν δὲ πυριτιδοθήκην τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ λαβὼν τὴν *καραβίναν* του ἀναμιγνύεται μετὰ τῶν μαχομένων. Ἐγκαθιδρύεται εἰς τὸ ὀδόφραγμα (barricade) τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἁγίου Ὀνορίου, ὁπόθεν ἄρχεται νὰ πυροβολῇ κατὰ τῶν στρατιωτῶν τῶν ὑπερασπιζομένων θέσιν τινά.

»Αἱ ἐφημερίδες τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὡς περίεργον γεγονὸς ἀνέφερον ὅτι πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν εἶχον κεκομμένας διὰ σφαίρας τὰς καρωτίδας κατὰ τὸν τράχηλον. Ὁ Β..., ἦτο ὁ ἥρως τῶν κατορθωμάτων τούτων, ὅστις διὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς σκοπευτικῆς του δεινότητος εἶχε κατορθώσει μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ῥήξεως νὰ παρακολουθήσῃ πολλὰ πτώματα στρατιωτῶν καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὴν χώραν τοῦ τραχήλου αὐτῶν· ὡμολόγει δὲ εἶτα ὅτι εἶδε τὰς οὕτω ἀποκοπείσας καρωτίδας ἐξ στρατιωτῶν! Ἀκολούθως μετέβη εἰς ἄλλο ὀδόφραγμα, ὁπόθεν ἐξηκολούθει νὰ φονεύῃ πυροβολῶν κατά τινων ἐθνοφυλάκων, ἕως οὗ ἐπληγώθη καὶ αὐτὸς βαρέως κατὰ τὸ πλευρὸν καὶ ἐτέθη ἐκτὸς μάχης. Τὰ αὐτὰ διέπραξε καὶ κατὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος Γ' τῷ 1852.

»Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν δὲ εἶτα ἡσυχίαν προβλέπων ὅτι ἐν Γαλλίᾳ δὲν θὰ παρουσιάζοντο ἴσως ἐπὶ μακρὸν χρόνον εὐκαιρίαι πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς δεινότητος περὶ τὸ σκοπεύειν, ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Καλλιφορνίαν, ἔνθα ὁ κομψὸς οὗτος ἀριστοκράτης κατατάσσεται ὡς χωροφύλαξ, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τρέχῃ εἰς τὰ δάση καὶ νὰ φονεύῃ τοὺς καταδιωκομένους τότε Ἰνδούς.

»Μετὰ ἓν ἔτος διὰ λόγον, ὃν οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἐκμυστηρευθῇ ἐπιστρέφει αἴφνης ἐκ Καλλιφορνίας εἰς Γαλλίαν κατεσπευσμένως. Τοῦτο συνέβη τῷ 1853.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 1865 ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τῶν Παρισίων διὰ σπουδαίων τινῶν ἀρχαιολογικῶν ἔργων του. Εἶχε δημοσιεύσει διάφορα σπουδαῖα ἄρθρα καὶ βιβλία τινὰ μετὰ τοιαύτης καλλιτεχνικῆς ἐκδόσεως, ὥστε τὰ ἔργα του ἀπετέλουν σπανιότητας ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ ὡς πρὸς τὸ κομψὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ σπουδαῖον τῶν περιεχομένων. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε μέγαν ἄτλαντα τῶν ἀρχαίων Παρισίων σχεδιασθέντα ἐν μέρει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἦτο τέλος σοφὸς ἀνήρ, τοῦ ὁποίου τὴν κριτικὴν ἅπαντες ἐξετίμων καὶ ἐφοβοῦντο καὶ τὴν δεινότητα αὐτῆς, (ἴσως δὲ ὀλίγον καὶ τὸ πιστόλιον μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου του).

«Ἐν τούτοις ὁ τόσον σκληρὸς οὗτος ἄνθρωπος κατελαμβάνετο ὑπὸ λειποθυμίας καὶ ὑπὸ σπασμῶν ἐνίοτε ἐπὶ τῇ θέᾳ σχάσεως ἑνὸς ἀποστήματος ἢ ὅταν παρευρίσκετο εἰς θανατικὰς ἐκτελέσεις· οὐχ ἧττον ὑπὸ παθολογικῆς τινος ἐπιθυμίας ὠθούμενος ἔτρεχεν εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἀπανθρωποτέρων σκηνῶν!

«Ὁ Β.... ἀπέθανεν ἐπὶ τέλους ἐξ ἐγκεφαλικῆς τινος νόσου».

* * *

Ὁ Ἐσκιρὸλ καὶ ὁ J. Moreau de Tours, ὡς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι συγγραφεῖς, πραγματευόμενοι περὶ τῆς *ἠθικῆς ταύτης διαστροφῆς*, τῆς **ἠθικῆς**, *ὡς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ λέγεται*, **φρενοπαθείας**, ἀναφέρουσι πλεῖστα ὅσα φρικώδη ἱστορικὰ ἀτόμων, μικρᾶς καὶ μεγάλης ἡλικίας, ἐξ ὧν παραθέτομεν τινα ἐνταῦθα.

Τῇ 7 Ἰουνίου 1835 ὁ Ἐσκιρὸλ προσεκλήθη ὅπως ἐξετάσῃ κοράσιόν τι ἑπτὰ καὶ ἡμίσεος ἐτῶν, ἔχον τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν καλῶς ἀνεπτυγμένα.

Ἡ μήτηρ διηγεῖτο εἰς τὸν ἰατρὸν ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς πέμπτης ἤδη ἡλικίας προσεπάθει νὰ τύπτῃ αὐτὴν ἢ νὰ σχίζῃ τὸ πρόσωπόν της διὰ τῶν ὀνύχων συχνάκις ἐπαναλαμβάνουσα: «*θέλω νὰ ἀποθάνῃς*»!

«Ἤμην ἔγκυος, λέγει ἡ μήτηρ, ὅτε ἡ θυγάτηρ μου, ἡλικίας ἔτι πέντε ἐτῶν καὶ τριῶν μηνῶν, μοὶ ἔδωκεν ἓν λάκτισμα εἰς τὴν κοιλίαν ἐπαναλαμβάνουσα τὴν αὐτὴν βλάσφημον φράσιν. Ἠναγκάσθην νὰ τὴν ἀποστείλω εἰς τὸν πάππον της, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔμεινε δύο ἔτη· εἶτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάλιν τὴν παρέλαβον πλησίον μου. Ἀλλὰ δὲν παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς νὰ ἐπιτίθηται ἐναντίον μου· ὅταν ἤμην πλησίον τῆς ἑστίας, ἤρχετο ὄπισθεν καὶ αἰφνιδίως μὲ ἐλάκτιζεν εἰς τὰ νῶτα διὰ νὰ μὲ ῥίψῃ εἰς τὸ πῦρ· ἄλλοτε ἥρπαζε μαχαίριον ἢ ψαλλίδιον καὶ ἐπετίθετο κατ' ἐμοῦ λέγουσα : «θέλω να σὲ φονεύσω», ἢ μὲ ἔτυπτε διὰ τῶν γρόνθων. Ὁ πατὴρ αὐτῆς πολλάκις τὴν ἐτιμώρησε παρὰ τὰς ἐνστάσεις μου, καὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἠπείλησεν ὅτι θὰ τὴν φυλακίσῃ· αὕτη ἀπήντησε: «τοῦτο δὲν θὰ μὲ ἐμποδίσῃ νὰ φονεύσω καὶ τὴν μητέρα μου καὶ τὸν μικρόν μου ἀδελφόν».

Εἰς τὴν διήγησιν ταύτην τῆς μητρὸς ἦτο παροῦσα καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἥτις ἤκουσε ταῦτα μεθ' ὅλης τῆς ψυχραιμίας· τότε ὁ ἰατρὸς ἀπηύθυνε τὰς ἑξῆς ἐρωτήσεις πρὸς τὴν μικρὰν κακοῦργον, ἥτις ἀπήντα ἄνευ θυμοῦ ἢ δυστροπίας, μετὰ ἡσυχίας δὲ καὶ ἀδιαφορίας.

Ἐρ. Διατί θέλεις νὰ φονεύσῃς τὴν μητέρα σου;

Ἀπ. Διότι δὲν τὴν ἀγαπῶ.

— Διατί δὲν τὴν ἀγαπᾷς;

— Δὲν ἠξεύρω.

— Εἶνε καλὴ διὰ σέ; σὲ περιποιεῖται;

— Μάλιστα.

— Διατί τότε τὴν κτυπᾷς;

— Διὰ νὰ τὴν κάμω νὰ ἀποθάνῃ.

— Πῶς! διὰ νὰ ἀποθάνῃ;

— Μάλιστα, θέλω νὰ ἀποθάνῃ.

— Ἀλλὰ σὺ εἶσαι μικρὰ ἀκόμη, τὰ κτυπήματά σου δὲν δύνανται νὰ τὴν φονεύσουν.

— Τὸ ἠξεύρω· πρέπει νὰ ὑποφέρῃ διὰ νὰ ἀποθάνῃ· θέλω νὰ τὴν κάμω νὰ ἀσθενήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ, διότι εἶμαι μικρὰ καὶ δὲν δύναμαι νὰ τὴν φονεύσω μὲ ἓν κτύπημα.

— Ἀλλ' ὅταν θὰ ἀποθάνῃ, ποῖος θὰ φροντίζῃ διὰ σέ;

— Δὲν ἠξεύρω.

— Οὐδεὶς θὰ φροντίζῃ πλέον, θὰ εἶσαι κακοενδεδυμένη, δυστυχής.

— Ἀδιάφορον· θὰ τὴν φονεύσω, θέλω νὰ ἀποθάνῃ.

— Θὰ ἐφόνευες καὶ τὴν μάμμην σου; (αὕτη εἶνε ἡ μήτηρ τῆς μητρός της καὶ παροῦσα εἰς τὴν συνδιάλεξιν ταύτην).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

— Ὄχι.

— Καὶ διατί ;

— Ὄχι.

— Ἀγαπᾷς τὸν πατέρα σου ;

— Ναί.

— Θέλεις νὰ τὸν φονεύσῃς ;

— Ὄχι.

— Ἐν τούτοις αὐτὸς σὲ τιμωρεῖ.

— Ἀδιάφορον· δὲν θὰ τὸν φονεύσω.

— Ἂν καὶ σὲ τιμωρῇ, καὶ σὲ δέρῃ ἐνίοτε, πάλιν τὸν ἀγαπᾷς ;

— Ναί.

— Ἔχεις μικρὸν ἀδελφόν ;

— Ναί.

— Εἶνε εἰς τὴν τροφόν, καὶ δὲν τὸν εἶδες διόλου ;

— Ὄχι.

— Τὸν ἀγαπᾷς ;

— Ὄχι.

— Θέλεις νὰ ἀποθάνῃ ;

— Ναί.

— Θέλεις νὰ τὸν φονεύσῃς ;

— Ναί· ἐζήτησα ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ τὸν φέρῃ ἐδῶ διὰ νὰ τὸν φονεύσω.

— Διατί δὲν ἀγαπᾷς τὴν μητέρα σου ;

— Δὲν ἠξεύρω τίποτε· θέλω νὰ ἀποθάνῃ.

— Πόθεν σὲ ἔρχονται αἱ φρικώδεις αὗται ἰδέαι ;

— Ὁ πάππος, ἡ μάμμη καὶ ἡ θεία μου εἶπον πολλάκις ὅτι ἡ μήτηρ καὶ ὁ μικρός μου ἀδελφὸς πρέπει νὰ ἀποθάνωσιν.

— Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον !

— Μάλιστα, μάλιστα... δὲν θέλω πλέον νὰ ὁμιλήσω διὰ τὰ σχέδιά μου· θὰ τὰ φυλάξω ἕως οὗ μεγαλώσω.

*
* *

Ἕτερον : Ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Βελλέμης ἐξήγαγον ἔκ τινος φρέατος τὸ πτῶμα κόρης τινὸς δύο ἐτῶν ἡλικίας. Δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνέσυρον ἐκ τοῦ αὐτοῦ φρέατος καὶ ἄλλο πτῶμα παιδὸς δύο καὶ ἡμίσεος ἐτῶν. Εἶχε γνωσθῇ ἀκολούθως ὅτι κόρη τις ἑνδεκαέτις, γνωστὴ ἄλλως ἐκ τῶν κακῶν αὐτῆς τάσεων ἐν τῇ πόλει, εἶχε ῥίψει εἰς τὸ φρέαρ τὰ δύο ἀτυχῆ ἐκεῖνα παιδία, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ εἶχε σαγηνεύσει διὰ θωπειῶν καὶ ὁδηγήσει αὐτὰ μέχρι τοῦ φρέατος. Πάντοτε δὲ τὸ κοράσιον τοῦτο, ὁσάκις συνήντα καθ' ὁδὸν παιδία μικροτέρας ἡλικίας, τὰ ἔτυπτε καὶ τὰ ἐβασάνιζε διὰ μυρίων σκληρῶν τρόπων ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας.

* * *

Ἡ περιώνυμος μαρκησία de Brinvilliers, ἑπταέτις ἤδη γυνὴ γενομένη, ἠρέσκετο νὰ δηλητηριάζῃ τοὺς ὑπηρέτας, τοὺς φίλους της καὶ τοὺς ἀσθενεῖς τῶν νοσοκομείων· κατόπιν δὲ ἐδηλητηρίασε τοὺς δύο ἀδελφούς της, μίαν ἀδελφὴν καὶ τὸν πατέρα της. Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐδηλητηρίαζε βαθμηδὸν ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους μῆνας ἐπιδεικνύουσα πρὸς αὐτὸν μεγίστην ἀφοσίωσιν καὶ τρυφερότητα προσποιητὴν αὐξάνουσα ὅμως καθ' ἑκάστην τὴν δόσιν τοῦ δηλητηρίου, τὸ ὁποῖον ἐπότιζεν ἰδίαις χερσὶν εἰς τὸν ἐν τῇ κλίνῃ κείμενον καὶ φρικωδῶς ἐξ ἀλγηδόνων συνεπείᾳ τοῦ δηλητηρίου πάσχοντα πατέρα αὐτῆς, ὅστις ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τελουμένου καταχθονίου δράματος εὑρισκόμενος ἀνέπεμπεν εὐλογίας πρὸς τὸν Θεὸν ὅτι ηὐδόκησεν, ἀφοῦ ἀπώλεσε τὰ ἄλλα τέκνα του, νὰ τῷ ἀφήσῃ μίαν θυγατέρα ὅπως τὸν περιθάλπῃ ἀσθενοῦντα! Ἡ μαρκησία ἤκουε καθ' ἑκάστην τοὺς εὐλαβεῖς ὀλοφυρμοὺς τούτους τοῦ πατρός της μεθ' ὑποκριτικῆς κατανύξεως καὶ δὲν ἐλησμόνει ἐν μέσῳ τῶν εὐγνωμόνων θωπειῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς νὰ αὐξάνῃ βαθμηδὸν τὴν δόσιν τοῦ δηλητηρίου!

* * *

Εἰς τὰ Annales médico-psychologiques τοῦ 1869 ὁ ἰατρὸς Chatelain ἐδημοσίευσεν ὁμοίαν περίπτωσιν μιᾶς γυναικὸς δηλητηριαστοῦ, τῆς Marie Jeanneret, ἥς ἡ δίκη κατέστη περιώνυμος ἐν τοῖς δικαστικοῖς χρονικοῖς τῆς Ἑλβετίας.

Ἡ γυνὴ αὕτη ἐφόνευσε διὰ δηλητηρίου ἐννέα ἄτομα. Κατὰ γενικὴν γνώμην ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων αὐτῆς ἦν πολὺ μεγαλείτερος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ πλήρεις ἀποδείξεις ὑπῆρχον μόνον διὰ τὰ ἐννέα ταῦτα ἄτομα. Ἡ Jeanneret ἦν ὑστερικὴ ἐνοχλουμένη ὑπὸ διαφόρων νευρικῶν φαινομένων ἐκ μικρᾶς ἤδη ἡλικίας, χαρακτῆρος εὐκινήτου, ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸ ψεύδεσθαι καὶ συκοφαντεῖν, ἄκριτος, ἐπιπόλαιος, ἐπίμονος καὶ ἰσχυρογνώμων, εἶχε δὲ καὶ *παραρμήσεις* τινὰς παραδόξους, ὡς π. χ. πολλάκις ἠσθάνετο μίαν ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν νὰ χύσῃ τὸ περιεχόμενον *νυκτερινοῦ* ἀγγείου εἰς τὸν ζωμόν.

Πρὸς κορεσμὸν τῶν κακούργων τάσεων αὐτῆς ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν νοσοκόμου ἔν τινι νοσοκομείῳ τῆς Λωζάννης. Πολλάκις παρετηρήθη ὅτι οἱ ἀσθενεῖς, ὧν τὴν περίθαλψιν ἀνελάμβανεν ἡ Jeanneret, ἀπέθνησκον παρουσιάζοντες παράδοξά τινα συμπτώματα. Τὰ δηλητήρια, οἷς ἐχρᾶτο ἡ πάσχουσα, ἦσαν συνήθως ἡ μορφίνη, ἡ ἀτροπίνη καὶ ἡ ἐμετικὴ τρύξ. Ἐνῷ οἱ ἀσθενεῖς ἠγωνίων, ἡ τρομερὰ αὕτη νοσοκόμος ἐπεδαψίλευε μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀφοσιώσεως καὶ τρυφερότητος τὰς περιποιήσεις της, ἀπὸ δὲ τῶν θυμάτων της ἔκοπτεν εἶτα τρίχας τῆς κεφαλῆς, τὰς ὁποίας ἐφύλαττεν ὡς ἐνθύμιον. Πολλάκις προέλεγε τὸν θάνατον ἀσθενῶν ἐξ ἐλαφρῶν νόσων πασχόντων, ἐπιδεικνύουσα οὕτω εἰς τὰς συναδέλφους της βαθείας γνώσεις τῆς ἰατρικῆς· τῳόντι δὲ οἱ ἐκλεχθέντες ὑπ' αὐτῆς ὡς θύματα δὲν ἤργουν νὰ ἀποθνήσκωσιν.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἰδία ἐλάμβανεν ἐνίοτε μικρὰς δόσεις ἀτροπίνης καὶ συνεβουλεύετο τοὺς ἰατροὺς εἶτα ὡς δῆθεν πάσχουσα ὑπὸ ἀνεξηγήτου τινὸς παθήσεως τῆς ὁράσεως. Πάντα τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν ἤρχετο εἰς συνάφειαν, ἔπιπτον μετ' ὀλίγον ἀσθενῆ καὶ πάσχοντα ἐκ τῶν συμπτωμάτων τῆς δηλητηριάσεως. Συλληφθεῖσα ἐπὶ τέλους ὡμολόγησε μεθ' ὅλης τῆς ἀπαθείας τὴν ἐνοχήν της, ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι χάριν πειραματισμοῦ καὶ πρὸς καταπράϋνσιν τῶν ταλαιπωριῶν τῶν πασχόντων ἔδιδε τὰ δηλητήριά της, διότι παρετήρει ὅτι τὰ φάρμακα τῶν ἰατρῶν οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐπέφερον ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν.

Κληρονομικὰ προηγούμενα αὐτῆς ἦσαν: μία προμήτωρ πάσχουσα ἐκ φρενοβλαβείας κατὰ τὰς ἐγκυμοσύνας της· ἡ μήτηρ της λίαν νευροπαθής· μία μεγάλη θεία ἦν ὑποχονδριακὴ καὶ ηὐτοκτόνησεν, ἡ δὲ θυγάτηρ αὐτῆς ἔπασχεν ὡς ἡ μήτηρ καὶ εὑρίσκετο ὑπὸ διηνεκῆ ἐπίβλεψιν· ὁ πάππος της ἔπασχεν ἐξ ὑποχονδρίας καὶ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐν μέσῳ περιστάσεων μυστηριωδῶν, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ηὐτο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτόνησε· μία ἄλλη στενὴ συγγενὴς εἶνε μελαγχολικὴ καὶ ὑποχονδριακή.

Ἡ πάσχουσα κατεδικάσθη εἰς 20 ἐτῶν δεσμά! (Cullerre).

* * *

Μήτηρ εἶχε μονογενὲς τέκνον 4 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐφόνευσε μετὰ δι-νεκῆ καὶ ἀνήκουστον τυραννίαν ἐπὶ ἓξ κατὰ συνέχειαν μῆνας.

Καθ' ἑκάστην ἔτυπτεν αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος διὰ ῥάβδου ἢ διὰ σφυρίου· σχεδὸν πάντοτε ἐνέκλειεν τὸ τέκνον της εἴς τι δωμάτιον καὶ ἐγκατέλειπεν αὐτὸ ἐπὶ πολλὰς ὥρας μόνον· ἐὰν δὲ τὸ παιδίον ἐρρύπαινε τὰ ἐνδύματά του ἐκτελοῦν τὰς φυσικὰς ἀνάγκας του, τὸ ἐβύθιζεν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἐντὸς ψυχροτάτου ὕδατος καὶ εἶτα τὸ ἔτριβε διὰ σκληροτάτης ψήκτρας· μίαν ἡμέραν μάλιστα ἔθηκεν εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδὸς τὰ ἀποχωρήματά του ἐρωτῶσα ἂν ἔχωσι καλὴν γεῦσιν! Ὁ ἰατρὸς Danner, ὅστις ἐξήτασε τὸ πτῶμα τοῦ παιδός, ἐμέτρησεν *ἑκατὸν* πληγάς! μία πλευρὰ ἦτο τεθραυσμένη· εἷς δάκτυλος τοῦ ποδὸς ἦν ἀπεψιλωμένος μέχρι τοῦ ὀστοῦ συνεπείᾳ τραύματος· μεθ' ὅλον δὲ τὸ ὀδυνηρὸν μιᾶς τοιαύτης πληγῆς ἡ θηριώδης μήτηρ ἠνάγκαζε τὸ τέκνον της ἑκάστην Κυριακὴν νὰ ὁδοιπορῇ ἐπὶ ὥρας. Ἐπὶ τέλους τὸ δυστυχὲς παιδίον ἐξαντλήθεν ἐκ τῶν δινηνεκῶν κακώσεων τῆς μητρός του ἀπέθανεν ἐκ μιᾶς συμφορήσεως τῆς κεφαλῆς, ἣν ἐπροξένησε τὸ τελευταῖον κτύπημα τοῦ σφυρίου, δι' οὗ ἔτυπτεν αὐτὸ τακτικῶς ἡ μήτηρ του.

Ἡ γυνὴ αὕτη οὐδένα λόγον εἶχε νὰ φονεύσῃ τὸ τέκνον της· ἀλλ' ἤδη ἐκ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας της διεκρίνετο ἐπὶ βαθείᾳ διαστροφῇ τῶν αἰσθημάτων. Τὴν μάμμην αὐτῆς, ἥτις τὴν εἶχε παραλάβει ὀρφανὴν καὶ τὴν ἀνέθρεψε, καθ' ἑκάστην ἐβασάνιζεν, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη τοῦ τόπου ἔλεγεν ὅτι ὁ θάνατος τῆς γραίας ὠφείλετο εἰς τὰς κακώσεις καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς προστατευομένης ὀρφανῆς. Ὡσαύτως, ὅταν ἐνυμφεύθη, μετ' οὐ πολὺ ἠνάγκασε τὸν σύζυγον αὐτῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν πολυειδῶς τυραννοῦσα αὐτόν.

Κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς ἰσόβια δεσμά.

* * *

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν χωρίῳ τινὶ πλησίον τοῦ Σαλσβούργου παιδίον *ἐννέα* ἐτῶν ἐδολοφόνησε διὰ ῥοπάλου ἓν ἄλλο παιδίον *τεσσάρων* ἐτῶν, τοῦ ὁποίου τὸ πτῶμα ἐπιμελῶς ἀπέκρυπτεν εἰς ἀπόκεντρόν τι μέρος ἔξωθεν τοῦ χωρίου. Ὁ μικρὸς οὗτος δολοφόνος ἐπεσκέπτετο καθ' ἑκάστην ἐπὶ ἕνα συνεχῶς μῆνα τὸ πτῶμα τύπτων αὐτὸ καὶ ἀκρωτηριάζων καὶ διασκορπίζων τὰ τεμάχια (Cullerre).

*
* *

Γυνή τις, κατὰ τὸν Gall, προσείλκυεν εἰς τὴν οἰκίαν της μικρὰ παιδία, τὰ ὁποῖα, ἀφ' οὗ ἔσφαζεν, ἐπέπασσεν εἶτα δι' ἅλατος καὶ ἔτρωγε καθ' ἑκάστην ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ γεύματά της.

Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα Ὁλλανδός τις κληρικὸς εἶχε μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ φονεύῃ, ἢ νὰ βλέπῃ ὑπ' ἄλλων φονευομένους ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Ἐπίτηδες εἶχε καταταχθῇ εἰς ἓν τάγμα ὡς στρατιωτικὸς ἱερεύς, ὅπως ἐν περιπτώσει πολέμου, ὡς ἔλεγε, βλέπῃ πολλοὺς φονευομένους. Ἐν τῇ οἰκίᾳ του δὲ ἔτρεφε πολλὰ θήλεα ζῶα, ἵνα ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του πολλὰ νεογνὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποκόπτῃ καθ' ἑκάστην τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Μετὰ τῶν δημίων τῆς χώρας εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν καὶ μετέβαινε πολλάκις πολὺ μακρὰν ὅπως παρίσταται εἰς θανατικὰς ἐκτελέσεις. (Moreau de Tours).

*
* *

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν παθολογικῶν κακούργων, οἵτινες φονεύουσι διὰ νὰ φονεύωσιν, ἀνήκουσι πλεῖστοι ὅσοι καίσαρες τῆς Ρώμης.

Ὁ *Γάϊος Καλιγούλας*, τύπος σκληρότητος καὶ ἀτιμίας, διέπραξε κακουργήματα, τὰ ὁποῖα ἀδυνατεῖ νὰ φαντασθῇ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Ἦν ἐπιληπτικὸς καὶ φρικώδης δὲ τὴν ὄψιν καὶ ἀνῆκεν εἰς γενεὰν νευροπαθῶν εἰς πλήρη σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐκφύλισιν ἄγουσαν. Διέφθειρε καὶ τὰς τρεῖς ἀδελφάς του καὶ ἠνάγκαζε τοὺς περὶ αὐτὸν φίλους καὶ ὑπηρέτας νὰ συνευρίσκωνται μετ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἀπεκεφάλιζε πολλάκις τοὺς μᾶλλον σημαίνοντας πολίτας τῆς Ρώμης ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας. Τῶν φονευομένων νέων προσεκάλει τοὺς πατέρας εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ διασκεδάζωσι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ νὰ γελῶσι. Κατὰ τὴν ἐγκαινίασιν μιᾶς γεφύρας ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν μέγαν ἀριθμὸν θεατῶν καὶ διέταξε νὰ φονεύωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν κωπῶν καὶ νὰ τύπτωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἀποπειρωμένων νὰ ἀναρριχῶνται εἰς τὰς λέμβους. Μονομάχος τις, ὅστις ἐδίδασκεν αὐτὸν τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, χάριν κολακείας κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐξασκήσεως προσεποιήθη ὅτι ἐπλήγη ὑπὸ τοῦ ξίφους τοῦ μαθητοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔπεσεν· ἀμέσως τότε ὁ Καλιγούλας διατρυπᾷ τὸ στῆθος τοῦ διδασκάλου του καὶ τὸν φονεύει. Ἄλλοτε πάλιν προσφέρων θυσίαν τινὰ ἤγειρε τὸ ῥόπαλον διὰ νὰ φονεύσῃ τὸ ζῶον, ἀλλ' ἀντὶ νὰ πλήξῃ τὸ ζῶον, διευθύνει τὸ ῥόπαλον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως καὶ τὸν φονεύει. Ἔτρεφε τὰ ζῶα τοῦ θηριοτροφείου δι' ἀνθρωπίνης σαρκός· τὰ θύματα τὰ ἐξέλεγεν ὁ ἴδιος μεταβαίνων εἰς τὰς φυλακὰς καὶ διατάσσων παρέλασιν τῶν φυλακισμένων καὶ ἀπεχώριζεν ἀδιακρίτως τινὰς ἐξ αὐτῶν ὡς βορὰν τῶν θηρίων. Κατεβασάνιζε διὰ βασανιστηρίων, διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου, ἢ πρίονος κτλ. τὰ θύματά του, προσεκάλει δὲ τοὺς πατέρας τῶν καταδίκων ὅπως παρίστανται εἰς τὰ βασανιστήρια. Ὁ πατὴρ ἑνὸς τῶν βασανιζομένων ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοῦ ἀγρίου τούτου καίσαρος νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του ὅπως μὴ βλέπῃ τὰς βασάνους τοῦ υἱοῦ του· ὁ Καλιγούλας διέταξεν ἀμέσως νὰ φονεύσωσι τὸν αὐθάδη πατέρα.

Ἐν τῷ θεάτρῳ ἡμέραν τινὰ μὴ εὑρὼν σύμφωνον πρὸς τὰς φιλολογικάς του ὀρέξεις ἕνα στίχον τοῦ συγγραφέως, διέταξεν ἀμέσως νὰ καύσωσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς οὐχὶ τὸ ἔργον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν συγγραφέα. Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη παραχρῆμα ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου!

Καὶ μυρία δὲ ἄλλα φρικώδη κακουργήματα διέπραξεν ὁ αἱμοβόρος οὗτος νευροπαθὴς ἁπλῶς πρὸς τέρψιν καὶ ἱκανοποίησιν τῶν διεστρεβλωμένων ἠθικῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ. Ἐν γένει δὲ ἡ ὅλη διαγωγὴ αὐτοῦ καὶ ἡ κατάστασις τοῦ νοός του ἦν τοιαύτη, ὥστε ὁ Τάκιτος, ὁ Σουετόνιος, ὁ Σενέκας καὶ ὁ Δίων Κάσσιος ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν ὡς φρενοπαθῆ (1).

* * *

(1) *P. Jacobi*: Études sur la sélection e.t.c. σελ. 303. Καὶ Suetonius: Histoire des douzes Césars, tom. 1, σελ. 181 καὶ ἑφεξῆς· éd. Bibliothèque nationale.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ *Νέρων*, ἄλλο πρότυπον ἀτιμίας καὶ αἰσχρότητος, ἦν ἐφάμιλλος τοῦ προηγουμένου ὡς πρὸς τὴν ὠμότητα, τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὴν ἀνήκουστον σκληρότητα τῶν πράξεών του. Τινὰ ἐκ τῶν μυρίων γεγονότων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ δώσωσιν ἰδέαν τινὰ οὐ μόνον τῆς *διαστροφῆς τοῦ ἠθικοῦ* (perversion morale) τοῦ μητροκτόνου, τοῦ συνεύνου τῆς μητρός του, τοῦ δολοφόνου χιλιάδων ὑπάρξεων, τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐγκληματίου, ὅστις καλεῖται Νέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τῶν φρενῶν του, θὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα.

Ὁ Νέρων [1] ἦν υἱὸς τοῦ Δομιτίου καὶ τῆς Ἀγριππίνης. Ὁ Δομίτιος εἶχε φύσει ὁρμὰς κακούργους· ἡμέραν τινὰ ἐφόνευσεν ἕνα ἀπελεύθερον, διότι οὗτος δὲν ἔπιεν ὅσον ποσὸν οἴνου τῷ εἶχε διατάξει νὰ πίῃ· ἄλλοτε πάλιν κατεσυνέτριψεν ἐπίτηδες διὰ τοῦ ἅρματός του ἓν παιδίον· ἐπίσης ἐξώρυξε τὸν ὀφθαλμὸν ἑνὸς πολίτου Ρωμαίου, διότι οὗτος δημοσίᾳ ἐκακολόγει ἐναντίον του. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Νέρωνος συνεχάρησαν αὐτῷ οἱ οἰκεῖοι ἐπὶ τῇ ἀποκτήσει τέκνου, ἀπήντησε τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: «*ἐκ τῆς Ἀγριππίνης καὶ ἐξ ἐμοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γεννηθῇ εἰ μὴ ἓν τέρας, μία μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος*», τοῦθ' ὅπερ ὄντως καὶ ἠλήθευσεν. Ἡ Ἀγριππίνη, ἡ μήτηρ του, ἦν ἀδελφὴ τοῦ Καλιγούλα, μεθ' οὗ εἶχε βδελυρὰς ἐρωτικὰς σχέσεις, ἀργότερον δὲ ἔσχε τοιαύτας καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ της Νέρωνος, ὑφ' οὗ ἐπὶ τέλους καὶ ἐδολοφονήθη· ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν τῆς γυναικὸς ταύτης ὑπερέβη πᾶν ὅριον. Ἐκ τοιούτων γονέων ὁ Νέρων ἤντλησεν ἀφθόνως τὸ δηλητηριῶδες *σπέρμα τῆς ἐκφυλίσεως*, ὅπερ κατὰ κληρονομίαν διεβίβρωσκε τὴν οἰκογένειαν τοῦ Αὐγούστου, ἥτις μοιραίως ἔμελλε νὰ ἀποσβεσθῇ καὶ ἐκλείψῃ ἀπὸ προσώπου γῆς μετὰ τοῦ Νέρωνος. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας εἶχεν ὡς παιδαγωγὸν καὶ μετέπειτα δὲ ὡς διδάσκαλον τὸν σοφὸν Σενέκαν, ὅν, ἀντὶ πάσης ἀμοιβῆς, ἀργότερον ἐβίασε πολλάκις νὰ αὐτοκτονήσῃ!

Ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουετονίου ἐξιστορουμένου βίου τοῦ καίσαρος τούτου ἄριστα ἐξάγεται ἡ εἰκὼν τοῦ τελείου *τύπου* ἐκφύλου φρενοπαθοῦς, τοῦ *ἠθικῶς φρενοβλαβοῦς* ἀνθρώπου (fou moral) κατὰ τὸν ἐν χρήσει ὅρον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

---

(1) *Suetonius*: Loc. cit. tom. II, σελ. 63.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ ἀνισόρροπον, ἀσταθὲς καὶ εὐμετάβολον τῆς διαθέσεως (humeur), ἡ τερατώδης ἠθικὴ ἀναισθησία, οἷα ἁπανταχοῦ εἰς τοὺς *ἐκ γενετῆς ἐγκληματίας* (criminels nés), τὸ ἀσυνεπὲς καὶ ἀντιφατικὸν ἐν τῇ διαγωγῇ μέχρι τοῦ γελοίου, αἱ ἐξ ἀσημάντου αἰτίας ἐκρήξεις ὀργῆς μέχρι μανιώδους παραφορᾶς, αἱ παράλογοι καὶ παιδαριώδεις ἢ τερατώδεις ὀρέξεις, ἡ τάσις πρὸς τὰς προλήψεις, ἡ ὑπερβολικὴ ματαιοδοξία καὶ λαγνεία εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον, τὸ *παρορμητικὸν* ἐν ταῖς ἰδέαις καὶ πράξεσι κτλ. ἀπετέλουν τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Νέρωνος.

Ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων γεγονότων τοῦ βίου του χαρακτηρίζουσι κάλλιον τὴν κατάστασίν του.

Ὅτε ἔστειλεν ἀνθρώπους διὰ νὰ δολοφονήσωσι τὴν μητέρα του καὶ εἶτα μετέβη ὁ ἴδιος διὰ νὰ ἴδῃ τὸ πτῶμα, ἀντὶ πάσης συγκινήσεως ἀληθοῦς ἢ προσποιημένης, ἤρχισεν ἐνώπιον τῶν παρισταμένων νὰ ἐπαινῇ τὸ κάλλος μερῶν τινων τοῦ σώματος τοῦ θύματός του, τὰ ὁποῖα καὶ ἐθώπευε διὰ τῆς χειρός, νὰ ψέγῃ δὲ ἄλλα ὡς μὴ καλλιτεχνικῶς πεπλασμένα! Ἄλλοτε περιδένων εἰς στύλους γυμνοὺς νέους καὶ γυμνὰς γυναῖκας εἰσήρχετο εἰς τρώγλην τινὰ ὡς θηρίον, ὁπόθεν περιβεβλημένος δορὰν ἀγρίου ζώου ἐφώρμα κατὰ τῶν θυμάτων πρὸς κορεσμὸν τῶν ἀσελγῶν ὀρέξεών του. Εὐνουχίσας νεανίαν τινά, Σπόρον καλούμενον, διϊσχυρίσθη ὅτι μετεμόρφωσεν αὐτὸν εἰς γυναῖκα, διὸ καὶ ἐνυμφεύθη μετὰ πάσης πομπῆς ἐνδύσας αὐτὸν ὡς αὐτοκράτειραν, μεθ' οὗ καὶ ἐξήρχετο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ρώμης ἐν τῷ αὐτῷ φορείῳ· μετέβη μάλιστα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα συνιστῶν ἐπισήμως πανταχοῦ τὸν εὐνοῦχον τοῦτον ὡς σύζυγόν του καὶ αὐτοκράτειραν καὶ πολλάκις ἀσπαζόμενος αὐτὸν καὶ δημοσίᾳ. Ἀκολούθως δὲ ἔλαβεν ὡς ἄνδρα σύζυγον τὸν ἀπελεύθερόν του, Δορυφόρον καλούμενον, καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς γυναῖκα.

Μία ἐκ τῶν ὑψίστων ματαιοδοξιῶν του ἦτο καὶ τὸ νὰ νομίζηται ὡς ὁ κάλλιστος ἀοιδὸς καὶ ἠθοποιὸς τοῦ κόσμου· διὸ καὶ ἔψαλε πολλάκις ἀπὸ σκηνῆς δημοσίως ἢ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀρχόντων, λαμβάνων ἐνίοτε καὶ χρήματα. Ἐν τῷ θεάτρῳ συνεμορφοῦτο πιστῶς, ὡς οἱ κοινοὶ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθοποιοί, πρὸς τοὺς ἐν τῇ σκηνῇ κανόνας τῶν ἠθοποιῶν κατὰ τὰς παραστάσεις. Εἰς τραγῳδίαν τινά, ἐν ᾗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶχε λάβει μέρος, διεξέφυγε τῶν χειρῶν του ῥαβδίον τι καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς· εὐθὺς τότε μεθ' ὅλης τῆς προφυλάξεως καὶ κρυφίως πως ἔκυψε καὶ τὸ ἔλαβεν εἰς τὴν χεῖρα τρέμων καὶ φοβούμενος μὴ οἱ κριταὶ σημειώσωσι τὸ λάθος τοῦτο καὶ δὲν δώσωσι τὸ βραβεῖον εἰς αὐτόν. Ἐδέησεν ἠθοποιός τις νὰ βεβαιώσῃ αὐτὸν ἐπανειλημμένως ἐν τοῖς παρασκηνίοις, ὅτι τῆς ἀπροσεξίας του ταύτης ἐν μέσῳ τοσούτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῶν χειροκροτημάτων τοῦ λαοῦ οὐδεὶς ἀντελήφθη. Πρὸς τοὺς κριτάς του ὡμίλει πάντοτε μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ καὶ μετ' ἀνησυχίας τινὸς καὶ φόβου ἀνέμενε τὴν ἀπόφασίν των, καὶ πρὶν ἢ ἀναβῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ψήφους των δικαιολογούμενος ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐν συστολῇ πως διά τινα τυχὸν ἔλλειψίν του, καίτοι ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ἡ ζωὴ τῶν κριτῶν, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θελήσεώς του.

Ὅτε ἐξερράγησαν αἱ ἀραὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ κατεδιώκετο διὰ νὰ συλληφθῇ καὶ θανατωθῇ, κατέφυγεν εἰς ἐξοχικὴν οἰκίαν φίλου τινὸς καὶ ἐκεῖ διέταξε νὰ σκάψωσιν ἐνώπιόν του τὸ μνῆμα, κλαίων δὲ καὶ ὀλοφυρόμενος ἐπανελάμβανε συχνάκις ἐν τῇ ὑψίστῃ ταύτῃ στιγμῇ αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος: «*Οποία τύχη δι' ἕνα τόσον μέγαν μουσικόν*»!

Ὅ,τι θὰ φανῇ ἐκπληκτικόν, λέγει ὁ Σουετόνιος, εἶνε τοῦτο, ὅτι ὁ Νέρων ἐφάνη ἐπιεικέστατος καὶ οὐδέποτε ἐτιμώρησε πάντας τοὺς ἐξυβρίσαντας αὐτὸν βαρύτατα, εἴτε διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου εἴτε διὰ τῶν σατυρῶν ἐν στίχοις. Τὸν ἀπεκάλεσαν δολοφόνον τῆς μητρός του καὶ τοῦ θείου του, πόρνην κτλ. εἰς μάλιστα ἠθοποιὸς ἀπὸ σκηνῆς τοῦ θεάτρου καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ Νέρωνος δι' ὑπονοουμένων, νοητῶν τοῖς πᾶσιν, ἀνέμνησεν εἰς αὐτὸν τὴν δολοφονίαν τῆς μητρός του· ὁ Νέρων ἠρκέσθη νὰ ἐξορίσῃ τῆς Ἰταλίας τόν τε συγγραφέα καὶ τὸν ἠθοποιόν, ἐνῷ δι' ἀσήμαντον ἄλλοτε αἰτίαν ἢ ἄνευ αἰτίας διέταξε καὶ ἐφόνευσαν πλείστους ὅσους οἰκείους, φίλους, σημαίνοντας ἢ ἀσήμους ἀνθρώπους. Τοιαύτας ἄλλως ἀντιθέσεις ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τῇ διαγωγῇ τοῦ Νέρωνος πλείστας ὅσας εὑρίσκει τις.

Ὅταν ἔθηκε τὸ πῦρ εἰς τὴν Ῥώμην ἐθεᾶτο ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου τοῦ Μαικήνα τὴν τρομερὰν καταστροφὴν ἐνδεδυμένος ὡς ἠθοποιὸς καὶ ᾄδων τὴν πυρπόλησιν τῆς Τροάδος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὴν σύζυγόν του Ποππαίαν, ἣν ἠγάπα, ἐφόνευσε δι' ἑνὸς λακτίσματος, διότι εἶχεν ἐπιπλήξει αὐτὸν ὀλίγον διὰ τὴν ἔκ τινος ἐκδρομῆς βραδεῖαν ἐπιστροφήν του εἰς τὸν οἶκον.

Ἡ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ δολοφονία τῆς μητρός του, αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς αὕτη ἐξετελέσθη, καὶ αἱ πρότερον δὲ διάφοροι ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς χαρακτηρίζουσι δεόντως τὸν βαθμὸν τῆς ὠμότητός του. Πρῶτον ἀπεπειράθη νὰ τὴν φονεύσῃ διὰ δηλητηρίου, ἀλλ' ἡ μήτηρ του ὑποπτεύουσα προεφυλάσσετο καλῶς. Εἶτα διέταξε τὴν κατασκευὴν μηχανήματος, τὸ ὁποῖον θὰ κατέρριπτε τὴν ὀροφὴν τοῦ κοιτῶνός της ἐν ὥρᾳ ὕπνου καὶ θὰ κατασυνέτριβεν αὐτήν· ἀλλὰ καὶ τούτου τοῦ μέσου ἀποτυχόντος, διέταξε τὴν ναυπήγησιν πλοίου συνηρμολογημένου δι' ἐλατηρίων, τὸ ὁποῖον ἔμελλε κατὰ τὸν πλοῦν νὰ θραυσθῇ εἰς τεμάχια, ὁπότε ἡ μήτηρ του ἢ θὰ συνετρίβετο ἢ θὰ ἐπνίγετο. Ὅθεν ὑπεκρίθη τὴν μετ' αὐτῆς συμφιλίωσιν καὶ προσεκάλεσεν αὐτὴν διὰ τρυφερωτάτων καὶ περιπαθῶν ἐπιστολῶν, ὅπως συμμεθέξῃ ἐν παραλίᾳ τινὶ πόλει τῶν ἑορτῶν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ μήτηρ του ἐπίστευσε καὶ ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἰδίου της πλοίου. Ἀλλ' ὁ Νέρων κρατήσας αὐτὴν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἐν τῷ γεύματι εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ διατάξει τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου της νὰ κατασυντρίψῃ αὐτὸ δῆθεν ἐξ ἀπροσεξίας προσκρούων καθ' ὑφάλου· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὅτε δὲ ἡ μήτηρ του ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἔπαυλίν της διὰ πλοίου, ἐδέησε νὰ δεχθῇ τὸ διὰ τὴν καταστροφήν της προωρισθὲν πλοῖον τοῦ Νέρωνος. Κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν οὗτος τὴν ἠσπάσθη τρυφερῶς καὶ εἶτα ἠγρύπνησεν ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα ἀναμένων τὴν ἀγγελίαν τῆς καταστροφῆς τῆς μητρός του. Ἀλλ' ὅτε τέλος ἔμαθεν ὅτι ἡ Ἀγριππίνη ἐσώθη κολυμβῶσα, ἐξαπέστειλε τότε τοὺς δολοφόνους εἰς τὴν ὄχθην, οἵτινες καὶ ἐφόνευσαν αὐτήν.

Τὴν σύζυγόν του Ὀκταβίαν πρῶτον διαζευχθείς, εἶτα κατηγόρησεν αὐτὴν ἐπὶ μοιχείᾳ μετά τινος ἐκ τῶν διδασκάλων του, ὃν ἠνάγκασε νὰ ὁμολογήσῃ ψευδῶς ὅτι συνευρέθη μετ' αὐτῆς, διὸ καὶ ἐφόνευσεν αὐτήν. Δώδεκα δὲ ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐνυμφεύθη τὴν Ποππαίαν, ἣν ἐπίσης, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐφόνευσεν. Ἀκολούθως ἐφόνευσε καὶ τὴν Ἀντωνίαν, θυγατέρα τοῦ Κλαυδίου, κατηγορήσας αὐτὴν ἐπὶ συνωμοσίᾳ, πράγματι ὅμως προέβη εἰς τὸν φόνον τοῦτον, διότι ἠρνεῖτο αὐτὴ νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γείνῃ σύζυγός του διαδεχομένη τὴν Ποππαίαν. Μετὰ τὴν Ἀντωνίαν ἐφόνευσε καὶ πάντας ὅσοι ἦσαν φίλοι ἢ συγγενεῖς αὐτῆς. Ἡ Ποππαία πρὶν ἢ συζευχθῇ τὸν Νέρωνα εἶχεν ἕνα υἱόν, ὀνόματι Κρισπῖνον· τὸ παιδίον τοῦτο διεσκέδαζε παίζον παιδιάν τινα καὶ δίδον διαταγὰς εἰς φαντασιώδεις στρατιώτας· τοῦτο ἤρκεσεν ὅπως διατάξῃ τοὺς δούλους του νὰ πνίξωσι τὸ δυστυχὲς παιδίον, ὅταν τυχὸν θὰ μετέβαινε χάριν διασκεδάσεως πρὸς ἁλιείαν. Ἄρχων τις τοῦ Πραιτωρίου παρεπονεῖτο ἡμέραν τινὰ εἰς τὸν Νέρωνα ὅτι πάσχει τὸν φάρυγγα· ὁ Νέρων ὑπεσχέθη νὰ ἀποστείλῃ εἰς αὐτὸν ἐν κατάλληλον φάρμακον πρὸς θεραπείαν. Ὁ πάσχων λαμβάνει τὸ φάρμακον καὶ ἀποθνήσκει δηλητηριασθείς. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐδηλητηρίασε χάριν τέρψεως ὁ Νέρων καὶ πλῆθος ἄλλων συγγενῶν, φίλων καὶ ὀπαδῶν ἢ συμβούλων του, παρ' ὧν μάλιστα εἶχεν εὐεργετηθῇ.

Καὶ ἐκ πλείστων τέλος ἄλλων γεγονότων καθίσταται προφανὴς ἡ *ἠθικὴ φρενοβλάβεια καὶ ἀνωμαλία τῶν φρενῶν* (folie morale) τοῦ Νέρωνος ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Αὐγούστου. Ἐὰν δὲ οἱ *ἐστεμμένοι* κακοῦργοι τῆς Ρώμης ὑπερέβησαν κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ὠμότητα τῶν ἐγκλημάτων τοὺς κοινοὺς καὶ ἐκ φύσεως κακούργους (criminels nés), τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἣν εἶχον ἐν ταῖς χερσί, πρὸς ἄμεσον ἐκτέλεσιν τῶν μᾶλλον ἰδιοτρόπων ἢ κακούργων ὀρέξεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ μοιραῖα συμπτώματα μιᾶς ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν παρεκκλινάσης ὀργανικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκδηλουμένης ὑπὸ μορφὴν ἰδιαζούσης τινὸς νόσου, τῆς *ἠθικῆς φρενοπαθείας*, ἧς τοὺς ποικίλους χαρακτῆρας ἐν τοῖς προηγουμένοις περιεγράψαμεν.

II

Ἔγκλημα καὶ φρενοβλάβεια.

§ 1.

Ἐξέτασις τῆς σχέσεως τοῦ ἐγκλήματος πρὸς τὴν φρενοβλάβειαν. Οἱ *ἔκφυλοι φρενοπαθεῖς* ἐγκληματίαι (fous moraux criminels) ἀνθρωπολογικῶς καὶ ψυχολογικῶς ἔχουσι τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας μετὰ τῶν *κοινῶν κακούργων* (criminels nés). Δο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξασία τῶν ἰατρῶν φρενολόγων περὶ τῶν ἐγκληματιῶν: θεωρία τῆς *ἐκφυλίσεως*. Δοξασία τῶν ἀνθρωπολόγων - ἐγκληματολόγων : θεωρία τοῦ *Ἀταβισμοῦ* τῆς Ἰταλικῆς σχολῆς: ὁ Lombroso, ὁ Garofalo. Συνταύτισις ὑπὸ τοῦ Lombroso τοῦ *ἠθικῶς φρενοπαθοῦς* ἐγκληματίου ((fou moral criminel) μετὰ τοῦ *ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου* (criminel né) καὶ συμβιβασμὸς ὑπ' αὐτοῦ τῶν δύο δοξασιῶν. Σχέσις ἐκφυλίσεως καὶ ἐγκληματικότητος. Πόρισμα πρακτικὸν τῶν περὶ τοῦ ἐγκληματίου δοξασιῶν. Μέτρα νομοθετικὰ ληφθέντα καὶ προτεινόμενα διὰ τοὺς ἐγκληματίας. Οἱ σημερινοὶ ποινικοὶ νόμοι ἔχουσιν ἐκδικητικὸν χαρακτῆρα ἀντικαταστήσαντες τὴν ἄλλοτε εἰς βαρβάρους χώρας ἐπιτρεπομένην ὑπὸ τοῦ νόμου ἀτομικὴν *ἀντεκδίκησιν* (vendetta) διὰ τῆς vendetta τῆς πολιτείας

§ 2.

Γεγονότα καὶ ἀνέκδοτα περιωνύμων κακούργων μαρτυροῦντα τὸ ἀνίατον καὶ ἀδιόρθωτον τοῦ ἐγκληματίου ὡς καὶ τὴν παθολογικὴν φύσιν τῆς διαστροφῆς τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος (sens moral). Γνώμη τοῦ ἰατροῦ τῶν ἐν Σκωτίᾳ κεντρικῶν φυλακῶν Thomson περὶ τῶν κακούργων· γνώμη τοῦ ἐν Σιβηρίᾳ καταδίκου διασήμου ῥώσσου μυθιστοριογράφου Dostojewski. Οἱ περιώνυμοι κακοῦργοι Lacenaire, Batellier, Robolio, Lemaire Orsolato, Spadolino κλ. Ἀστειότητες, λογοπαίγνια καὶ τελευταῖαι στιγμαὶ κακούργων πρὸ τῆς λαιμητόμου.

§ 1.

Ἡ φορὰ τοῦ περὶ ἐγκληματιῶν θέματος ἀναγκάζει ἡμᾶς ὅπως πραγματευθῶμεν ζήτημα μὴ ἀποτελοῦν κυρίως ἀντικείμενον τοῦ κεφαλαίου τούτου, παρεκβαίνοντες οὕτω ὀλίγον τῆς ὁδοῦ, ἣν προεχαράξαμεν διὰ τὴν πορείαν ἡμῶν. Ἐννοοῦμεν τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῆς σχέσεως τοῦ ἐγκλήματος πρὸς τὴν φρενοβλάβειαν.

Ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τάξιν τινὰ *φρενοπαθῶν ἐγκληματιῶν*, ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἤδη ἡ γνῶσις τῶν ἐγκληματιῶν ἐκείνων, οὓς δὲν θεωροῦσί τινες ὡς *πάσχοντας*, ἀλλ' ὡς *κοινοὺς κακούργους* ἰδιάζουσαν τάξιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποτελοῦντας. Ὅθεν δέον νὰ γνωρίζωμεν, ἐὰν τῳόντι διαφορά τις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀτόμων, καὶ εἰς τί αὕτη συνίσταται· ἐὰν τὸ ἔγκλημα ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν καὶ ἄλλην πηγὴν γενέσεως ἀπὸ τῆς φρενοπαθείας, καὶ ὁποίου εἴδους τέλος σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ὑψίστης σπουδαιότητος, καθὸ συνδεόμενον μετὰ πολυτιμοτάτων συμφερόντων μιᾶς κοινωνίας. Διὸ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἐθεωρήσαμεν νὰ γνωρίσωμεν ἐνταῦθα τῷ ἀναγνώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στῃ ἐν ὀλίγοις τὴν θέσιν, ἣν σήμερον τὸ ζήτημα τῶν ἐγκληματιῶν κατέχει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἀφίκετο μετὰ τὰς τόσας σοβαρὰς καὶ ἐμβριθεῖς συζητήσεις, ζήτημα, ὅπερ ἐσχάτως, κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως δεκαετηρίδα, ὑπῆρξε τὸ κατὰ προτίμησιν καὶ προσφιλὲς ζήτημα τῶν ἰατρῶν καὶ ἀνθρωπολόγων καὶ τῶν ἠθολόγων διεγεῖραν καὶ προσελκύσαν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ δικαστικοῦ ἐν Εὐρώπῃ κόσμου, τῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς κοινῆς πεφωτισμένης γνώμης.

Ἄνθρωπός τις ἐξετέλεσεν ἔγκλημα φρικῶδες μετ' ἀνηκούστου ὠμότητος δι' οὐδεμίαν ἢ διὰ λίαν ἀσήμαντον αἰτίαν. Ὁ ἐγκληματήσας οὗτος κατὰ τὴν πρᾶξιν, ὡς καὶ μετέπειτα, ἐπιδεικνύει ἀπίστευτον σχεδὸν ἀπάθειαν καὶ ἀδιαφορίαν, καὶ οὐ μόνον δὲ οὐδὲν σημεῖον ἐλέγχου συνειδήσεως ἐκδηλοῖ, ἀλλὰ καὶ τέρπεται ἢ καυχᾶται πολλάκις ἐπὶ τούτῳ, ἢ καὶ διακηρύττει ἐνίοτε μετὰ θρασύτητος φρικὴν ἐμποιούσης, ὅτι θὰ ἐπαναρχίσῃ ὁμοίας ἐγκληματικὰς πράξεις, εὐθὺς ἅμα ἀφεθῇ ἐλεύθερος. Ἰδοὺ μία ἐκ τῶν μυρίων περιπτώσεων, αἵτινες εἶνε δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσιν.

Ἡ περίπτωσις αὕτη ἔτι μᾶλλον περιπλέκεται, ὅταν ὁ ἐγκληματίας οὗτος ὑπὸ τῶν ἐγκληματικῶν αὐτοῦ τάσεων ὠθούμενος κατατάσσηται ἐν συμμορίᾳ τινὶ ἄλλων κακοποιῶν ἀνθρώπων καὶ διαπράττῃ τὰ φοβερώτερα τῶν ἐγκλημάτων, μὴ ἀπαραιτήτων πολλάκις ἔν τισι περιπτώσεσι καὶ ὑπ' οὐδενὸς λόγου αὐτοσυντηρήσεως ὑπαγορευομένων· εἶνε τέλος ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματίας.

Μετὰ τὴν διάπραξιν ἐγκλήματός τινος δύο ὁδοὶ παρουσιάζονται εἰς τὸν ἐγκληματήσαντα· ἡ μὲν μία ἄγει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰ κάτεργα ἢ τὴν λαιμητόμον, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Δύο δὲ ἄνθρωποι διεκδικοῦσι τὴν κατοχὴν τοῦ ἐγκληματήσαντος καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ὁδηγοῦ εἰς τὰς δύο ταύτας ἀντιθέτου διευθύνσεως ὁδούς· ὁ δικαστὴς καὶ ὁ ἰατρός.

Καὶ εἰς πολλὰς μὲν περιπτώσεις ἡ ἀμοιβαία συνεννόησις τῶν δύο τούτων ὑπαλλήλων τῆς κοινωνίας καθίσταται εὔκολος· εἰς ἄλλας ὅμως ἐγείρονται διαφωνίαι ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν διάγνωσιν τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκληματήσαντος καὶ προκύπτουσι συζητήσεις τοσούτῳ μᾶλλον σοβαρώτερον χαρακτῆρα καὶ σπουδαιότητα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνέχουσαι, καθόσον μεταπίπτουσιν ἀπὸ τοῦ προσωπικοῦ ζητήματος τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως εἰς ἀπρόσωπον ζήτημα, εἰς τὸ γενικὸν πρόβλημα τοῦ ἐγκληματίου ἀνθρώπου, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου εὐθύνης ἐκ τῆς δικαίας καὶ ὀρθῆς λύσεως τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ζωὴ πολλάκις τῶν ἀτόμων μιᾶς κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ ἰδέαι οὐ μόνον μεταξὺ τοῦ δικαστοῦ καὶ τοῦ φρενολόγου ἰατροῦ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἰατρῶν καὶ ἀνθρωπολόγων λίαν διαφέρουσιν, ἀναλόγως τῶν δοξασιῶν καὶ δογμάτων ἑκάστου, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήγαγον τὰ ἐκ τῆς ψυχολογικῆς μελέτης καὶ τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν ἐγκληματιῶν περιγενόμενα συμπεράσματα.

Τὰς δοξασίας δὲ ταύτας καὶ τὰς διαφόρους γνώμας θὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις ἐνταῦθα.

Ἐὰν συγκρίνῃ τις τοὺς ἐν τοῖς προειρημένοις μνημονευθέντας ἐγκληματίας, τοὺς χαρακτηρισθέντας ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὡς *ἐκφύλους φρενοπαθεῖς ἐγκληματίας*, πρὸς τοὺς *κοινοὺς κακούργους*, ἐκ τούτων δὲ ἰδίως πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἀφῆκαν ἐποχὴν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν δικαστηρίων ἀπαισίως περιώνυμοι γενόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐγκλήματος, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀνεύρῃ μεταξὺ αὐτῶν διακριτικὰ καὶ παθογνωμονικά, οὕτως εἰπεῖν, σημεῖα ἢ συμπτώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ βασισθῇ μία διαφορικὴ διάγνωσις.

Ὁ Νέρων, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ὁ Καλιγούλας ἢ ἄλλοι ὅμοιοι αὐτοῖς, οὓς εἴθισται νὰ ἀποκαλῶσιν *ἐστερημένους κακούργους*, ὡς ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτῶν, τῆς ἐντελοῦς *ἠθικῆς ἀναισθησίας*, ἠδύναντο κάλλιστα νὰ διαπρέψωσιν ἐν συμμορίᾳ τινὶ κακούργων, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐὰν δὲν εἶχον εὐνοηθῇ ὑπὸ τῆς τύχης ὅπως περιβληθῶσι τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, θὰ ἀνῆκον ἐν ταῖς σελίσι τῆς ἱστορίας τῶν *κοινῶν κακούργων* μοιραίως πρὸς τὸ ἔγκλημα ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν *φύσει* ἐγκληματικῶν αὐτῶν τάσεων, τὰς ὁποίας εἶνε ἀδύνατον νὰ παραγάγῃ παρὰ παντὶ ἀνθρώπῳ *ἐκ τοῦ μηδενὸς* ἡ συναισθησις τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας καὶ ἐλευθερίας πρὸς τὸ πράττειν κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἡ ἔλλειψις παντὸς χαλινοῦ τῶν ὀρέξεων.

Οἱ βασιλεῖς οὗτοι διέπραττον τὸ ἔγκλημα διὰ τὸ ἔγκλημα, ὑπ' οὐδενὸς συμφέροντος πολλάκις κινούμενοι, ἀλλὰ μόνον χάριν τέρψεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπαισίας καὶ πρὸς κορεσμὸν διεστραμμένης καὶ αἱμοβόρου ὀρέξεως, ἀναίσθητοι ὄντες ἐντελῶς εἰς τὰς ἀνηκούστους βασάνους τῶν ὁμοίων αὐτοῖς πλασμάτων, ὡς οἱ *κοινοὶ κακοῦργοι*, οἵτινες ἀρέσκονται ἐνίοτε νὰ χύνωσι τὸ αἷμα καὶ νὰ βλέπωσιν ἀσπαίροντα ὑπὸ τὴν μάχαιραν τὰ θύματά των, ὑπὸ ἀκατασχέτου ὁρμῆς καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν ὠθούμενοι πρὸς τὸ ἔγκλημα καὶ ἐπιδιώκοντες ἀπλήστως τὰς ἐκ τῆς διαπράξεως αὐτοῦ συγκινήσεις.

Ἡ Marie Jeanneret, ἡ μαρκησία de Brinvilliers, ὁ κόμης de Charolais, ὁ μαρκήσιος de Sade, περὶ ὧν προηγουμένως ὡμιλήσαμεν, ὡς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι περιώνυμοι κακουργήσαντες ἢ γνωστοὶ κοινοὶ κακοῦργοι τῶν κατέργων, θὰ διέπραττον τὰ αὐτὰ ἀνηκούστου ὠμότητος ἐγκλήματα, οἷα καὶ ὁ Νέρων ἢ ὁ Καλιγούλας, ἐὰν εἶχον, ὡς αὐτοί, τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖράς των·

Ἐν τούτοις, ἐὰν πάντας τούτους θεωρηθέντας ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὡς νοσοῦντα ἄτομα ἐξετάσῃ τις ὑπὸ ἀνθρωπολογικὴν ἢ ἀνατομικὴν ἔποψιν ὡς καὶ ὑπὸ ψυχολογικὴν καὶ συγκρίνῃ πρὸς τοὺς ἐν τοῖς κατέργοις κοινοὺς κακούργους, οὐδεμίαν διαφορὰν ἢ διαγνωστικὰ σημεῖα μεταξὺ αὐτῶν πολλάκις εὑρίσκει. Ὡς πρὸς τὰ κληρονομικὰ προηγούμενα ἀμφοτέρων τῶν τάξεων τούτων ἀπαντῶσι διάφοροι νευροπάθειαι ἐν ταῖς οἰκογενείαις, ἐν αἷς ἀνήκουσι, καὶ πλεῖστα ὅσα πολλάκις σημεῖα *ἐκφυλίσεως*, ἀνατομικά τε καὶ ψυχικά, οἷον δυσμορφίαι τοῦ προσώπου, τοῦ κρανίου, τοῦ σώματος καὶ ἐλαττωματικαὶ διαπλάσεις, ἢ ἠθικὴ ἀναισθησία καὶ διαστροφὴ τοῦ χαρακτῆρος ἐκ μικρᾶς ἡλικίας καὶ τάσεις πρὸς ἐγκληματικὰς πράξεις, ἢ ἐκκεντρικότητες καὶ νευροπάθειαι κ.τ.λ. κ.τ.λ. πάντα γνωρίσματα ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους τινὲς καλοῦσιν *ἠθικῶς φρενοπαθεῖς* (fous moraux) καὶ οὐχὶ *κακούργους*. Διὰ τοῦτο δέ, ὡς λέγει ὁ Lombroso, πολλοὶ σοφοὶ ἄνδρες πάντας τοὺς *ἠθικῶς φρενοπαθεῖς* ἐκήρυξαν ὡς *κοινοὺς* κακούργους, ἐνῷ ἄλλοι, ὡς π. χ. ὁ Krafft-Ebbing, διακηρύττουσιν ὅτι τὰ κάτεργά εἰσι πλήρη φρενοπαθῶν ἐξ *ἠθικῆς φρενοπαθείας* πασχόντων, ἥτις ἀποτελεῖ μορφήν τινα ἰδιάζουσαν φρενοβλαβείας. (1)

(1) Lombroso : L' homme criminel· σελ. 657.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ζήτημα.

Τὰ ὅρια τῷόντι μεταξὺ τῆς ἐγκληματικότητος τῆς ὀφειλομένης εἰς παθολογικὴν αἰτίαν καὶ τῆς ἐγκληματικότητος ἀτόμων τινῶν, οὓς θεωροῦσιν ὡς κοινοὺς κακούργους διὰ τὴν κακίαν καὶ διαστροφὴν τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν, τὴν σύμφυτον ἢ ἐπίκτητον ἐκ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς καὶ συναναστροφῆς, ἐντελῶς πολλάκις συγχέονται, ἢ μᾶλλον τοιαῦτα ὅρια φυσικὰ δὲν ὑπάρχουσιν.

Διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν λεγομένων *κοινῶν ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος* ἐγκληματιῶν οἱ φρενολόγοι ἀνεῦρον παρ' αὐτοῖς τὰ αὐτὰ σημεῖα καὶ συμπτώματα, ἀνατομικά τε καὶ ψυχολογικά, οἷα παρετήρησαν καὶ παρὰ τοῖς ἐγκληματίαις ἐκείνοις, οὓς ἀνάγουσιν εἰς τὴν παθολογίαν, ἤτοι εἰς τὴν τάξιν τῆς *ἠθικῆς φρενοβλαβείας* (folie morale), καὶ τῶν ὁποίων δείγματά τινα ἐν τοῖς προηγουμένοις παρεθήκαμεν. Διὰ ταῦτα ἐν γένει τοὺς ἐγκληματίας (1) ἀνήγαγον εἰς τὴν μεγάλην τάξιν τῶν *κληρονομικῶν - ἐκπεφυλισμένων* (héréditaires dégénérés), ὧν μέρος ἀποτελεῖ ἡ τάξις τῶν *ἠθικῶς φρενοπαθῶν* (fous moraux) καὶ τῶν ὁποίων *ποικιλία* εἰσὶν οἱ ἐγκληματίαι, ἐν ἄλλαις λέξεσι *τὸ ἔγκλημα* ἔχει ἀρχὴν καὶ φύσιν παθολογικήν.

Ὅλως ἀντίθετον τῆς ἰατρικῆς ταύτης ἢ φρενολογικῆς δοξασίας γνώμην ἀποφαίνονται ἀνθρωπολόγοι τινὲς ἐγκληματολόγοι, παραδεχόμενοι τὸν ἐγκληματίαν ὡς ὄν ὅλως ἰδιάζον, οὐχὶ ὡς *ἀσθενῆ*, ἀλλ' ὡς *τέρας* αἴφνης ἐμφανιζόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεπολιτισμένης κοινωνίας δυνάμει τῶν νόμων τοῦ *ἀταβισμοῦ*, τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ αἴφνης ὀπισθοδρομοῦντος πολλοὺς αἰῶνας ὀπίσω καὶ ἐξισουμένου οὕτω πρὸς τοὺς ἀγρίους καὶ βαρβάρους προγόνους τῶν σημερινῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν.

Ἡ Ἰταλικὴ σχολὴ ἰδίως (Lombroso (2) Garofalo(3) ὑποστηρίζει τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἐσχάτως ὅμως ὁ Lombroso ἐμετρίασέ πως τὴν

---

(1) *Σημ.* Πάντοτε ἐννοοῦμεν τοὺς *ἐγκληματίας* ἐκείνους, οἵτινες φέρονται ἀκατασχέτως καὶ μοιραίως, πολλάκις δὲ καὶ ἐκ λίαν μικρᾶς ἡλικίας, πρὸς τὸ ἔγκλημα καὶ ἐντελῶς ἀδιόρθωτοί εἰσιν (criminels nés), οὐχὶ δὲ τοὺς κατὰ τύχην καὶ ἐκ περιστάσεων ἐγκληματήσαντας (criminels d'occasion ou fortuits).

(2) L'uomo delinquente, trad française par Regnier et Bournet 1887.

(3) Criminologia, 1888, μεταφρασθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποκλειστικὴν ταύτην ἰδέαν παραδεχθεὶς τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν τοῦ *παθολογικοῦ στοιχείου* ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐγκληματικῶν τάσεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ συνταυτίζων μάλιστα τὸν *ἠθικῶς φρενοβλαβῆ* (fou moral) τὸν ρέποντα πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὸ ἔγκλημα ἢ ἐγκληματοῦντα πρὸς τὸν ἐκ *γενετῆς ἐγκληματίαν του* (criminel né), τοῦ ὁποίου αἱ κακαὶ τάσεις καὶ ἡ ἠθικὴ διαστροφὴ ὀφείλονται, κατ' αὐτόν, εἰς τὸν *ἀταβισμόν*. «Ὅ,τι οἱ φρενολόγοι, λέγει ὁ Lombroso (1), καλοῦσιν *ἠθικῶς φρενοβλαβῆ*, ἡμεῖς καλοῦμεν αὐτὸν *ἐκ γενετῆς ἐγκληματίαν*. Τὰ σπέρματα τῆς ἠθικῆς φρενοβλαβείας καὶ τοῦ ἐγκλήματος ἀπαντῶσιν, ὄχι ἐξαιρετικῶς, ἀλλὰ σταθερῶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ μικρὸν παιδίον, τὰ ὁποῖα παραμένοντα ἐν τῇ μεγάλῃ ἡλικίᾳ ἀποτελοῦσι φαινόμενον *τερατῶδες*, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἀνατομικαί τινες μορφαὶ ἢ ὄργανα τοῦ σώματος σταθερῶς ὑπάρχοντα ἐν τῷ ἐμβρύῳ ἐξαλείφονται κατὰ τὴν ἐξωμήτριον ζωήν, ἐὰν δὲ τυχὸν παραμείνωσι καὶ μετὰ τὴν ἐμβρυακὴν ζωήν, ἀποτελοῦσι τότε φαινόμενον *τερατῶδες* ἐν τῷ ὀργανισμῷ».

Κατὰ τὸν Lombroso καὶ τὴν ἀνθρωπολογικὴν σχολὴν αὐτοῦ ὁ ἐγκληματίας εἶνε παράτασις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἐν ᾗ φύσει ὑπάρχουσι τὰ σπέρματα τῶν κακῶν ἐνστίκτων, αἱ τάσεις πρὸς βλάβην καὶ καταστροφήν. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε τὸ πόρισμα τῆς *θεωρίας τῆς ἐξελίξεως* τῶν ὄντων, ἣν ἡ σχολὴ τοῦ Lombroso ἐφήρμοσεν εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐγκληματιῶν δημιουργήσασα τὴν δοξασίαν τῆς *ἀταβιστικῆς* γενέσεως αὐτῶν. Τοῦτέστι κατὰ τὴν *θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως* τὸ ἔμβρυον τοῦ ἀνθρώπου ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ ἀπείρως σμικρῷ διέρχεται ἁπάσας τὰς βαθμίδας τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, ἃς ἄλλοτε ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀπείρως μακρῷ διῆλθεν ἐν τῷ κόσμῳ, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ὀργανικὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἔμβρυον ἐν ἀρχῇ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κυττάρου (τοῦ ὠαρίου δηλαδὴ γονιμοποιηθέντος), παριστᾷ ἄρα καὶ ἀντιπροσωπεύει πρὸς στιγμὴν τὸ βασίλειον τῶν ἀτελεστάτων μονοκυττάρων ὀργανικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ζῶσιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ σήμερον ὡς ἄτομα ἀνεξάρτητα, ὡς ζῶα· μετὰ ταῦτα βαθμηδὸν ἀνατομικῶς πλησιάζει πρὸς τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἰχθύων καὶ ἑρπετῶν

(1) Lombroso: loc. cit., σελ. 99.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ εἶτα ἀπὸ τῶν μαστοφόρων μέχρι τοῦ ἀνθρώπου μεταβαίνει ἀφικνούμενον εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ὀργανικῆς τελειότητος μεθ' ὅλων τῶν ψυχικῶν τάσεων, αἵτινες βαίνουσι παραλλήλως μετὰ τῆς ὀργανικῆς τελειότητος τοῦ ἐγκεφάλου, καθόσον οὐδὲν ἄλλο αὐταί εἰσιν ἢ λειτουργίαι τοῦ ὀργάνου τούτου.

Αἱ τάσεις δὲ αὐταί, αἵτινες ἐξ ἕξεως καὶ ἐξασκήσεως εἰδικεύονται εἰς *ὁρμέμφυτα ἢ ἔνστικτα*, κτῶνται βαθμηδὸν καὶ μεταδίδονται κληρονομικῶς κατὰ τὸν ῥοῦν τῆς ὑπάρξεως, αὐξάνουσαι ἢ μετριαζόμεναι ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ βίου καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ὄντων. Εἰς τὰ ἄγρια ζῶα αἱ τάσεις αὐταί εἰσι βίαιοι, αἱμοβόροι, ἄγριαι· τὸ εἶδος τοῦ βίου ἐξασκεῖ καὶ διατηρεῖ αὐτὰς ὡς τοιαύτας· *ἄμυνα* καὶ *ἐπίθεσις*. ἰδοὺ ὁ κύκλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφεται ἡ ἠθικὴ τῶν ζώων· εἰς τὰ δύο ταῦτα σχηματικῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἐν συνόψει δύναται νὰ ἀναχθῇ ἡ ὀργανικὴ συσκευὴ τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν· τὰ ἀνάλογα δὲ αἰσθήματα καὶ αἱ τάσεις τὰ ἀναποσπάστως συνοδεύοντα τὴν λειτουργίαν τῆς συσκευῆς ταύτης μεταδίδονται καὶ στερεοποιοῦνται κληρονομικῶς· εἰς τὸν νόμον τοῦτον τῆς κληρονομικότητος ὀφείλονται τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ἔνστικτα τῶν ζώων, τὰ ὅλως αὐτομάτως καὶ μηχανικῶς πλέον ἐκδηλούμενα, καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς ὀργανικὰς συσκευὰς τυπικῶς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λειτουργούσας. Ὅπως τὰ ἔνστικτα, οὕτω καὶ διάφοροι ἄλλαι τάσεις, σύμφυτοι ἢ ἐπίκτητοι, μεταδίδονται κληρονομικῶς (χαρακτὴρ πολεμικός, δειλός, αἱμοβόρος κτλ.)

Κατὰ τὴν ἀρχέγονον κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τοῦ βίου τῶν ζώων, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὰς ἀγρίας φυλάς. Οἱ ἄνθρωποι ἔζων βίον νομαδικὸν κατὰ μικρὰ ἢ μεγαλείτερα ἀθροίσματα, ἀλληλοπολεμούμενοι, ἀλληλοτρωγόμενοι, κλέπτοντες, φονεύοντες καὶ ἁρπάζοντες ἀλλήλους· τὰ μέλη μιᾶς ὁμάδος ἐθεώρουν ἄλλα ἄλλης ὁμάδος ὡς κυνήγιον, δι' οὗ πολλάκις, πλὴν τοῦ κυνηγίου τῶν ζώων, ἐτρέφοντο. Ἐν γένει δὲ πᾶσαι αἱ ἄγριαι, ὠμαὶ καὶ αἱμοβόροι τάσεις διὰ τῆς ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας συνεχοῦς ἐξασκήσεως αὐτῶν σὺν τῷ ἀναλόγῳ βαθμῷ τῆς ὀργανικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου ὑφίσταντο.

Ὁ ἐγκέφαλος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων μετὰ τῶν ἠθικῶν τάσεων εὑρίσκετο εἰς μίαν βαθμίδα ὀργανικῆς ἐξελίξεως πολὺ ὑποδεεστέραν τ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐγκεφάλου τοῦ νῦν πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, καὶ μᾶλλον ἐπλησίαζε πρὸς τὸν τῶν ζώων, καὶ σήμερον δὲ ἔτι παρατηρεῖται εἰς τὰς ὑποδεεστέρας ἀγρίας φυλάς, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν ὄγκον, τὴν μορφήν, τὴν ἁπλότητα τῶν γύρων, καὶ τὸ βάρος λίαν ἀπομακρύνεται τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐγκεφάλου πλησιάζων πρὸς τὸν τῶν ἀνωτέρων πιθήκων.

Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ *ἀταβισμοῦ* ὁ ἐγκέφαλος ἑνὸς ἐκ *γενετῆς ἐγκληματίου* ἐν τῇ σημερινῇ πεπολιτισμένῃ κοινωνίᾳ παρουσιαζομένου εἶνε ἐγκέφαλος ἀτόμου ἀγρίας ἢ βαρβάρου φυλῆς, ἐξ ἧς ἄλλως ἅπασα ἡ νῦν ἐκπολιτισθεῖσα κοινωνία ἔλκει τὸ γένος, ἦτοι ἐγκέφαλος ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως ὑπολειφθεὶς πολὺ ὀπίσω καὶ παραμείνας ἐν τῇ βαθμίδι, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ὁ ἐγκέφαλος τῶν ὑποδεεστέρων ἀνθρωπίνων φυλῶν, διότι παρεκωλύθη διά τινα αἰτίαν ἐν τῇ φορᾷ τῆς ἀναπτύξεώς του, ἔπαθεν arrêt de développement, ὡς λέγεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, *στάσιν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν*· καθόσον κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τῆς ἐξελίξεως, οὐ μόνον ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμός, ὡς εἴδομεν, διέρχεται δι' ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, τοὐτέστι τῆς πρώην καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκετό ποτε ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκέφαλος, καθὸ μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ, παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐμβρυακῆς ζωῆς ὁμοιάζων τῷ ἐγκεφάλῳ ἰχθύος, εἶτα τῷ τῶν πτηνῶν καὶ βαθμηδὸν τῷ τῶν ἀνωτέρων ζώων (ὅρα σελ. 255). Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ ὀργανικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἐγκεφάλου θὰ διέλθῃ κατ' ἀνάγκην, πρὶν ἢ ἀφιχθῇ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις σήμερον κοινωνίαις ἐγκεφάλου, καὶ διὰ τῶν πρώην ὑποδεεστέρων καταστάσεων αὐτοῦ τῶν ὑφισταμένων παρὰ ταῖς ὑποδεεστέραις καὶ ἀγρίαις φυλαῖς.

Ὅπως δὲ ὁ ἐγκέφαλος κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐμβρυακῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τῶν διαφόρων ὑποδεεστέρων ὄντων, οὕτω καὶ ὁ τῆς βρεφικῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τοῦ ἀνθρώπου τῶν παρῳχημένων χρόνων τῆς ἀγριότητος καὶ βαρβαρότητος, διὸ καὶ εἶπεν ὁ Lombroso, ὅτι ὁ *ἐγκληματίας* εἶνε παράτασις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἤ, ὅπερ ταὐτόν, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἄγριον ἄνθρωπον σχετικῶς πρὸς τὴν ὀργανικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐγκεφάλου του. Ἡ *στάσις αὕτη περὶ τὴν ἀνάπτυξιν* (arrêt de développement)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης ἐμφάνισις ἢ ἐκδήλωσις ὅλων τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ἀγρίων τάσεων, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς ἐγκέφαλον ὀργανικῶς ἐν ταῖς κατωτέραις βαθμίσι τῆς ἐξελίξεως εὑρισκόμενον (ζῶα, ἄγριαι φυλαί, βάρβαροι, παιδία) ἐκφράζεται διὰ μιᾶς λέξεως: *ἀταβισμός*, ἤτοι ἀναπαραγωγὴ ἐν μιᾷ φυλῇ ἀνθρώπων χαρακτήρων, εἴτε ψυχικῶν, εἴτε ἀνατομικῶν, ἀνηκόντων εἰς προγενεστέραν φυλὴν ἐν κατωτέρᾳ βαθμίδι ἐξελίξεως εὑρισκομένην, ὅπως τοιούτους χαρακτῆρας, ὡς καὶ νόσους, πολλάκις κληρονομοῦσι τὰ τέκνα οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἀμέσων γεννητόρων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πάππων ἢ προπάππων (φυσιογνωμία, ἀνάστημα, χρῶμα, ἠθικός τις χαρακτὴρ κ.τ.λ.)· συμβαίνει δηλαδὴ ἅλμα εἰς τὴν κληρονομικότητα. Τὸ γεγονὸς τοῦτο καλεῖται *ἀταβισμός*.

Τὰ ἅλματά εἰσι μικρὰ ἢ μεγάλα· τὰ μικρὰ παρατηροῦμεν καθ' ἑκάστην ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰς τὰς οἰκογενείας· ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεγάλα ἅλματα, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων εἰς Εὐρωπαῖος αἴφνης ὑπερπηδήσας γενεὰς μεταφέρεται εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἀγρίων προγόνων του τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, τοῦτο λίαν διαμφισβητεῖται.

Οὐχ' ἧττον ὁ Lombroso καὶ ἡ ἰταλικὴ σχολὴ μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ θαυμασίας δεξιότητος ὑποστηρίζει τὴν θεωρίαν τοῦ ἀταβισμοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῆς γενέσεως τοῦ ἐγκληματίου. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τὰ πειστήρια ἔχει ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ *ἰατρικὴ* δοξασία, ἥτις ὑπάγει τοὺς ἐγκληματίας εἰς τοὺς *ἐκπεφυλισμένους* (dégénérés), εἰς παθολογικὴν δηλαδὴ αἰτίαν, ὁ Lombroso ἠθέλησε νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο δοξασίας ἢ μᾶλλον νὰ συγχωνεύσῃ αὐτὰς εἰς μίαν, διότι παρετήρησεν, ὅτι τῳόντι οἱ πλεῖστοι ἐγκληματίαι κατάγονται ἐξ οἰκογενειῶν, ἔνθα διάφοροι νευροπάθειαι καὶ φρενοπάθειαι ἢ ἁπλαῖ ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι ἐπικρατοῦσιν, ὅτι οἱ ἐγκληματίαι ὑπὲρ πάντας εἰσὶ προδιατεθειμένοι εἰς φρενοπαθείας καὶ ἔχουσι πολλὰς ἀνωμαλίας ἀνατομικὰς ἢ ἠθικάς, ὅπως καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς ἢ οἱ ἐκπεφυλισμένοι κ.τ.λ. Ὅθεν συνεχώνευσε καὶ συνεταύτισε τὸν *ἠθικῶς φρενοπαθῆ*—fou moral—μετὰ τοῦ *ἐγκληματίου*—criminel né,—δοὺς τὴν ἑπομένην ἐξήγησιν: «Συνεπείᾳ *τῆς περὶ τὴν ἀνάπτυξιν στάσεως* τοῦ ἐγκεφάλου (arrêt de développement) κέντρα τινὰ ψυχικὰ αὐτοῦ, ἀτελῶς τρεφόμενα, παρέχουσιν εἰς πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν *τόπον ἥσσονος ἀντιστάσεως*—locum minoris resistentiae—ἐξ οὗ συμβαίνουσιν ὑπεραιμίαι, ἐπιληψίαι ἢ ἐπιληπτοει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεῖς καταστάσεις, φαινόμενα φλεγμονῆς κ.τ.λ., ἀφ' ἑτέρου δὲ *παρορμήσεις* (impulsions), *ἔμμονοι ἰδέαι* (idées fixes), φαινόμενα δηλαδὴ φρενοβλαβείας ἢ ἠθικῆς φρενοβλαβείας καὶ ἐκφυλίσεως διάφορα καὶ ἐπ' ἄπειρον ποικίλα, τὰ ὁποῖα καλύπτουσι τὰ φαινόμενα τοῦ ἀταβισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα σχέσις τις καὶ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν κυρίως παθολογικῶν καὶ ἀταβιστικῶν φαινομένων. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἄπειρος ποικιλία τῶν μορφῶν, ὑφ' ἃς παρουσιάζεται ἡ ἐγκληματικότης καὶ ἡ ἠθικὴ φρενοβλάβεια ἀναλόγως τῆς βλαβείσης χώρας τοῦ ἐγκεφάλου». (1)

Ὁ Garofalo (2) ἐντελῶς ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν *ἠθικῆς φρενοπαθείας* καὶ θεωρεῖ τὸν ἐγκληματίαν ὡς ὂν ἀνήθικον καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν παθολογίαν, ἀποπειρᾶται δὲ λίαν ἀνεπιτυχῶς νὰ περιγράψῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐγκληματίου πρὸς διαφορικὴν διάγνωσιν ἀπὸ τῶν ἀναλόγων ἀνωμαλιῶν τοῦ κυρίως φρενοβλαβοῦς. (3) Τὴν φυσικὴν ταύτην ἀνωμαλίαν παρὰ τοῖς ἐγκληματίαις, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἢ ἐξασθένησιν τοῦ *ἠθικοῦ αἰσθήματος* (sens moral) ἐλλείψει ἄλλης ἐξηγήσεως, λέγει ὁ ῥηθεὶς συγγραφεύς, ἀποδίδομεν εἰς τὸν *ἀταβισμόν*.

Ὁ Jacobi (4) ἐπίσης ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἐγκληματίας οὐδεμίαν ἢ λίαν ἀπομεμακρυσμένην σχέσιν ἔχει πρὸς τὰς παθολογικὰς καταστάσεις τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ ἐγκληματίου (état mental), κατ' αὐτόν, εἶνε ὅλως *εἰδική*, sui generis, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸν *ἀταβισμὸν* καὶ οὐχὶ εἰς μορφήν τινα ἐκφυλίσεως παθολογικῆς.

Ὁπωσδήποτε ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐγκληματολογικῆς ἀνθρωπολογίας, ὁ Lombroso, φαίνεται προσχωρήσας εἰς τὴν *ἰατρικὴν* δοξασίαν, καθ' ἣν ὁ ἐγκληματικὸς τύπος ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην κλάσιν τῶν *ἐκφύλων* (dégénérés), ἔνθα ἀνήκουσι καὶ οἱ *ἠθικῶς φρενοπαθεῖς* (fous moraux)· ὀσάκις δὲ οἱ ἐγκληματίαι παρουσιάζουσι καταφανῶς πλέον διάφορα φαινόμενα, εἴτε ἁπλῶς νευρικά, εἴτε φρενοπαθειακῆς φύσεως, ἀποκλίνοντα τοὐτέστι μᾶλλον πρὸς συμπτώματα φρενοβλα-

(1) Lombroso. L' homme criminel σελ. 658—659.
(2) Ch. Féré : Dégénérescene et criminalité· σελ. 81.
(3) R. Garofalo : La criminologie trad franç· σελ. 94—97. 1888.
(4) P. Jacobi : Études sur la sélection e.t.c. σελ. 492.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείας, θεωροῦνται μᾶλλον ὡς ἄτομα νοσοῦντα, ὁσάκις δὲ ἡ *ἠθικὴ διαστροφὴ* αὐτῶν παρίσταται μᾶλλον καθαρὰ καὶ ἐλευθέρα ἄλλων φαινομένων ψυχικῆς ἢ νευρικῆς διαταράξεως, κατατάσσονται εἰς τοὺς *κοινοὺς ἐγκληματίας*, τοὺς criminels nés. Ἀλλ' εἶνε εὐνόητον ὅτι φυσικὴ διαίρεσις μεταξὺ τῶν ἀπείρων ποικιλιῶν τῶν ἐγκληματούντων τούτων, ἢ ὅρια διαχωρίζοντα αὐτοὺς διὰ σημείων παθογνωμονικῶν, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι. Τοῦτο ἀναγνωρίζει ὁ Lombroso δεικνύμενος οὕτω τολμηρότερος καὶ ἀπό τινας τῶν φρενολόγων, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων εἶνε δυνατὸν νὰ ποιήσῃ τις διαφορικὴν διάγνωσιν μεταξὺ ἑνὸς fou moral καὶ ἑνὸς criminel né, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν συμπτωμάτων τινῶν, καὶ φρονοῦσιν ἑπομένως ὅτι ὁ μὲν *ἠθικῶς φρενοβλαβὴς* δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς *ἀσθενής*, ὡς *πάσχων*, ἐνῷ ὁ *ἐκ γενετῆς ἐγκληματίας* ἢ *κοινὸς ἐγκληματίας* εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, *ἀνάπηρος ἠθικῶς* (infirme) (1).

Ὅταν βλέπῃ τις τοιαύτας λεπτεπιλέπτους διαιρέσεις, ἔστω βέβαιος ὅτι κατ' οὐσίαν οὐδεμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν διχογνωμούντων ὑφίσταται, καὶ ὅτι ἀφορμὴ πρὸς τοιαύτας διακρίσεις δίδει μᾶλλον ἡ μορφολογικὴ τῶν φαινομένων διαφορά. Μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν κοινῇ ἀνεγνωρισμένων κακούργων ὑπάρχουσι διαφοραί· τινὲς εἰσὶν ἀποτροπαίως σκληροί, ἀδυσώπητοι, ἀκατάσχετοι πρὸς τὸ ἐγκληματεῖν· ἄλλοι ἠπιώτεροι σχετικῶς, μᾶλλον κύριοι ἑαυτῶν ἢ ὑπείκοντες μᾶλλον εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πάθος πρὸς διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος· ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἴδη κακούργων διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀλλήλων.

«Μεταξὺ τῆς κυρίως φρενοβλαβείας καὶ τοῦ ἐγκλήματος, λέγει ὁ Maudsley (2) ὑπάρχει οὐδετέρα τις ζώνη· εἰς τὸ ἓν ἄκρον παρατηρεῖται ὀλίγη φρενοβλάβεια καὶ πολλὴ ἠθικὴ διαστροφή, εἰς τὸ ἕτερον ἀντίθετον μέρος ἡ διαστροφὴ εἶνε ὀλιγωτέρα, ἐπικρατεῖ δὲ ἡ φρενοβλάβεια. Ἀκριβῶς δὲ ἐκ τῆς συγχωνεύσεως ταύτης τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἐκ τοῦ ἀμαλγάματος τούτου καταφαίνεται ἡ στενὴ συγγένεια αὐτῶν· διὸ καὶ ὀρθῶς εἶπεν ὁ Lombroso ὅτι ἡ *ἠθικὴ φρενοβλάβεια* (folie morale) εἶνε *ἓν γένος*, *εἶδος* τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ

(1) A. Cullerre : Les frontières de la folie, σελ. 293.
(2) Le Crime et la Folie, σελ. 32.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔγκλημα (1), ἡ τάσις πρὸς τὸ ἐγκληματεῖν· τοὐτέστι μία κατηγορία τῶν *ἠθικῶς φρενοβλαβῶν* (fous moraux) εἶνε αὐτοὶ οὗτοι οἱ *κοινοὶ ἐγκληματίαι* (criminels nés). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐνίοτε προστίθενται φανερὰ συμπτώματα παθολογικῆς φύσεως (σπασμοὶ ἐπιληπτικοί, ὑποχονδριακαὶ ἰδέαι, ψευδαισθήσεις, παρορμήσεις ἢ καὶ καθαρά τις μορφὴ φρενοβλαβείας, ἐπιληψία, ἢ ἄλλα ἁπλῶς νευρικὰ φαινόμενα κτλ.), ὁπότε ὁ ἐγκληματίας θεωρεῖται ὡς ἄτομον πάσχον· ἢ ἐλλείπουσι πάντα ταῦτα, καὶ τότε *ἡ ἠθικὴ διαστροφὴ* ἢ *ἡ ἠθικὴ ἀναισθησία*, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ἄτομον φέρεται πρὸς τὸ ἔγκλημα, παρίσταται ὡς ἀνεξάρτητος ἀπὸ παντὸς νοσηροῦ αἰτίου ἢ φαινομένου ἀναγομένου εἰς τὴν παθολογίαν, ὁπότε τὸ ἄτομον θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς φύσει διεστραμμένος καὶ κακοήθης ἄνθρωπος, ὡς *κοινὸς ἐγκληματίας*, οὐχὶ δὲ ὡς πάσχων.

Ἀλλὰ συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενόν τι ὅλως τυχαῖον καὶ ἀνεξάρτητον καὶ μὴ ὑπαγόμενον εἰς νόμον τινά, μὴ ἐξαρτώμενον ἀπὸ ἑνὸς αἰτίου; Τὸ λέγειν: οὗτος εἶνε *φύσει* διεστραμμένος, ἄνευ ἴχνους ἠθικοῦ αἰσθήματος, φύσει καὶ ἐκ γενετῆς ἐγκληματίας, οὐδὲν σημαίνει· ἁπλῶς βεβαιοῦται ἓν γεγονός, μένει δὲ πάντοτε ἐλεύθερον τὸ στάδιον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος, πρὸς εὕρεσιν τοῦ αἰτίου.

Ὅταν βλέπῃ τις παιδίον ἑξαετὲς ἢ δεκαετὲς ἔχον τὰς ἀποτροπαιοτέρας τῶν ἐγκληματικῶν τάσεων, ἀποπειρώμενον νὰ φονεύσῃ τὴν μητέρα, τὰς ἀδελφὰς ἢ ἄλλα ἄτομα, νὰ κλέπτῃ, νὰ καταστρέφῃ, νὰ βασανίζῃ, ἢ ἐνήλικον τινα νὰ διαπράττῃ τὰ φρικαλεώτερα τῶν κακουργημάτων ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συγκινήσεως καὶ τύψεως τοῦ συνειδότος, βεβαίως πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου, τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης *ἠθικῆς καταστάσεως* τῶν ἀτόμων τούτων δὲν ὀφείλει νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν κενὴν φράσιν ὅτι: *τὰ ἄτομα ταῦτα φύσει οὕτως ἐγεννήθησαν*.

Ἐν ταῖς θετικαῖς ἐπιστήμαις ἡ ἐθελοτύφλωσις καὶ αἱ ἀξιωματικαὶ ἔννοιαι, αἱ *πλήρεις κενότητος*, (ἂν ἐπιτρέπηται τὸ ὀξύμωρον τοῦτο), δὲν ἰσχύουσιν.

Ὅθεν ζητητέον τὸ αἴτιον τῆς συμφύτου ταύτης *ἠθικῆς διαστροφῆς ἢ ἀναισθησίας*, ἐξ ἧς πηγάζει τὸ ἔγκλημα ὡς μοιραῖον ἀποτέλεσμα.

---

(1) Lombroso loc. cit. σελ 563.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πάντες ἀναγνωρίζουσιν ὅτι τὸ ἀσύνηθες ψυχικὸν τοῦτο φαινόμενον ὀφείλεται εἰς ποιάν τινα ἐλαττωματικὴν καὶ πονηρὰν ὀργανικὴν κατάστασιν τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν ὁποίαν προξενοῦσι διάφορα αἴτια, κληρονομικά, σύμφυτα ἢ ἐπίκτητα, καὶ ἥτις, ὡς εἴδομεν, συνίσταται εἰς θρεπτικήν τινα διατάραξιν τῶν νευρικῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἀνώμαλος λειτουργία αὐτῶν, ἐκφαινομένη ὑπὸ πλείστας ὅσας μορφὰς καὶ διαφόρους βαθμοὺς ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ διαφόρων νευρώσεων καὶ νευρικῶν φαινομένων.

Ἡ ὀργανικὴ λοιπὸν κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε ἡ πηγὴ καὶ αἰτία τῶν φαινομένων τούτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ᾖ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀνεξάρτητος καὶ μεμονωμένη καὶ ἡ παντελὴς *ἔλλειψις ἢ διαστροφὴ τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος*, ὡς εἴδομεν ὅτι διάφορα ἄλλα ψυχικὰ ἢ νευρικὰ φαινόμενα δύνανται νὰ παρουσιάζωνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμονωμένως.

Ὥστε ἡ τάσις πρὸς τὸ ἐγκληματεῖν, ἡ κακία ἑνὸς ἀτόμου, εἶνε μοιραῖον σύμπτωμα, ἀναγκαῖον φαινόμενον τῆς ὀργανικῆς τροποποιήσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς πᾶν ἄλλο σύμπτωμα οἱασδήποτε νόσου εἶνε μοιραῖον ἀποτέλεσμα ταύτης.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναγνωρίζουσιν ἐγκληματολόγοι τινές, ὁ Tarde π. χ. καὶ ὁ Garofalo (1), ἀλλὰ δὲν παραδέχονται ὅτι ὁ ἐγκληματίας δέον νὰ θεωρῆται ὡς νοσηρὸν ἄτομον, διότι, λέγουσι, τότε πᾶς χαρακτὴρ ὀλίγον ἐκκεντρικὸς καὶ ἀνώμαλος, ὀλίγον διεστραμμένος, καὶ ἐν γένει πᾶς ἰδιάζον χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς νοσολογική τις μορφή, καὶ ἑπομένως διάκρισις μεταξὺ φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς καταστάσεως δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ.

Ἔχει καλῶς· ἀλλὰ τότε διὰ νὰ εἶνέ τις συνεπὴς πρὸς ἑαυτὸν ὀφείλει νὰ παραδεχθῇ ὅτι καὶ εἰς *μωρὸς* (imbécile) ἢ *ἀσθενὴς ἁπλῶς τὸν νοῦν* (faible d' esprit), τοὐτέστιν αἱ ἐλαφρότεραι αὗται μορφαὶ τῆς *βλακίας* (idiotie), δέον νὰ θεωρῶνται ὡς φυσιολογικαὶ καταστάσεις· διότι εἰς πολλοὺς τούτων καθ' ὅλον τὸν βίον των, ὅστις δύναται νὰ ᾖ μακρός, ὡς ὁ τῶν συνήθων ἀνθρώπων, οὐδὲν κυρίως παθολογικὸν σύμπτωμα ἀπαντᾷ, εἰ μὴ ἁπλῆ ἀδυναμία τοῦ νοός. Τινὲς τῶν ἐκφύλων τούτων

(1) La criminologie σελ. 92—99.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνθρώπων ἔχουσιν εὐγενῆ πολλάκις καὶ κοινωνικὰ αἰσθήματα, ἢ τοὐναντίον στεροῦνται τούτων, εἰσὶ χαρακτῆρος ἠπίου καὶ ὁμαλοῦ ἢ σκληροῦ καὶ βιαίου καὶ λίαν παλιντρόπου, ἐν ἑνὶ λόγῳ κέκτηνται *ἰδιοσυγκρασίαν τινὰ ἠθικήν*, ὡς πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του.

Ἀλλὰ κάλλιστα γνωρίζομεν ποῦ ὀφείλεται ἡ ἰδιάζουσα αὕτη ἰδιοσυγκρασία καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῶν *μωρῶν* καὶ *εὐήθων*, γνωρίζομεν ὅτι εἰσὶν ἡ ἔκφρασις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὀργανικῆς τινος παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ὅτι τὸ αἴτιον τοῦτο ἢ θὰ τὸ εὕρωμεν εἰς τοὺς γονεῖς πάσχοντας ἐκ φρενοπαθειῶν ἢ ἁπλῶν νευρικῶν παθήσεων (αἴτιον κληρονομικόν), ἢ καταχρωμένους τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἢ ἄλλως πως ἐξηντλημένων (αἴτιον σύμφυτον), εἴτε καὶ ἐξ ὅλως τυχαίων περιστάσεων παρήχθη ἡ ἐκφυλιστικὴ αὕτη παθολογικὴ κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου τῶν τοιούτων ἀτόμων, νόσοι π. χ. βαρεῖαι κατὰ τὴν μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν, κακώσεις τῆς κεφαλῆς κτλ. (ἐπίκτητον αἴτιον), ἐν γένει δηλαδὴ ἡ κατάστασις, ἡ ἠθική τε καὶ πνευματική, τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀτόμων ὀφείλεται εἰς αἴτιον παθολογικόν, ὅπερ ἐπήνεγκεν *ὀργανικήν τινα τροποποίησιν* τοῦ ἐγκεφάλου· τὸ ἄτομον τοῦ λοιποῦ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦ ἀντιδρᾶν, τοῦ σκέπτεσθαι καὶ πράττειν θὰ εἶνε ὄργανον τῆς μεταβολῆς ταύτης. Ἐὰν δὲν θεωρήσῃ τις τὸν *μωρὸν* (imbécile) ὡς *ἀσθενῆ* καὶ *πάσχοντα*, διότι ἔχει ὑγιῶς, ὡς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὑγιαίνοντες, θὰ τὸν ὀνομάσῃ ὅμως *μωρόν*, τοὐτέστιν ἄνθρωπον ἐκτὸς τῆς *συνήθους* καὶ *φυσιολογικῆς* καταστάσεως τῶν λοιπῶν εὑρισκόμενον.

Οὕτω καὶ τὸν *φύσει ἐγκληματίαν* (criminel né) διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν δέον νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἄνθρωπον *ἐκτὸς τῶν ὁρίων φυσιολογικῆς* καταστάσεως εὑρισκόμενον. Ὁ Garofalo μένει ἱκανοποιημένος ἐπινοῶν τὸν ὅρον: *ἀνωμαλία*, ἥτις, λέγει, πρέπει νὰ διαφέρῃ οὐσιωδῶς τῆς *νόσου*· ὁ ἐγκληματίας εἶνε, κατ' αὐτόν, *ἀνώμαλος* ὀργανισμὸς καὶ οὐχὶ νοσῶν· «ἡ ἔλλειψις τῆς ἠθικῆς αἰσθήσεως ἢ ἡ στρέβλωσις αὐτῆς παρὰ τῷ ἐγκληματίᾳ εἶνε *ἀνώμαλον* καὶ τερατῶδες φαινόμενον, ἴσως εἰς τὸν ἀταβισμὸν ὀφειλόμενον, οὐχὶ δὲ νόσος, ὡς δὲν εἶνε νόσος οἱονδήποτε ἄλλο τερατῶδες ἢ ἀνώμαλον ἀνατομικὸν φαινόμενον, ἡ ἑξαδακτυλία π. χ. ἡ πολυμαστία, ὁ μέγας προγναθισμός, ἡ πλάτυνσις τῆς ῥινὸς κτλ.»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ἀκριβῶς αἱ ψυχικαὶ ὡς καὶ αἱ τερατώδεις ἢ ἁπλῶς ἔκρυθμοι ἀνατομικαὶ αὐταὶ ἀνωμαλίαι ἀπαντῶσιν κυρίως εἰς τοὺς *κληρονομικοὺς* καὶ *ἐκπεφυλισμένους*, τοὐτέστιν εἰς οἰκογενείας, ἔνθα ἀπαντῶσιν αἱ διάφοροι φρενοπάθειαι καὶ νευρικαὶ νόσοι, αἱ καταπτώσεις τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος (βλακία, μωρία κ.τ.λ.), τοὐτέστιν ἐκεῖ ἔνθα ἄρχεται ἢ εἶνε προκεχωρημένη ἡ *ἐκφύλισις*, ἡ παθολογικὴ δηλαδὴ διαστροφὴ καὶ λειτουργία, ἡ βαρεῖα ἢ ἐλαφρὰ *ὀργανικὴ τροποποίησις* τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἐγκληματίας ἄρα, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἀπαντῶσι ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι (ἔλλειψις ἠθικοῦ αἰσθήματος ἢ διαστροφή, ἐξασθένησις πολλάκις διανοητικὴ κ.τ.λ.), καὶ λίαν συνήθως δὲ καὶ ἀνατομικαὶ (προγναθισμός, ἀσυμμετρίαι κρανίου, τοῦ προσώπου, τοῦ σώματος κτλ.) ἐξ ὧν τὸν ἐγκληματικόν του *τύπον* ἐδημιούργησενό Lombroso, εἶνε ἀποτέλεσμα τοιαύτης *ὀργανικῆς* τροποποιήσεως προξενηθείσης ὑπὸ αἰτίου παθολογικοῦ, οἷον ὑπάρχει εἰς παντὸς εἴδους ἀνώμαλον ἔκφανσιν τῶν ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος φαινομένων, εἰς παντὸς εἴδους *ἐκφύλισιν*, ἀπὸ τῶν βαρειῶν μορφῶν αὐτῆς, ἀπὸ τῆς βαθείας καὶ γενικῆς π. χ. φρενοβλαβείας καὶ τοῦ κατωτάτου βαθμοῦ βλακίας (idiotie) μέχρι τῶν ἐλαφρῶν μορφῶν καὶ εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ παραφροσύνης καὶ ἐχεφροσύνης ἱσταμένων. τῆς *ἠθικῆς φρενοβλαβείας* π. χ. (folie morale), τῆς *μετὰ συνειδήσεως φρενοβλάβειας* (folie avec conscience) κ.τ.λ. καὶ πλήθους ἄλλων ψυχικῶν καταστάσεων, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες οὔτε φυσιολογικαὶ οὔτε παθολογικαὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι, ἐκκεντρικοὶ π. χ. χαρακτῆρες καὶ ἀλλόκοτοι, εὐέξαπτοι καὶ παράφοροι, ἐπιρρεπεῖς πρὸς χιμαιρικὰς καὶ οὐτοπικὰς ἰδέας κ.τ.λ. καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν θεωροῦνται πλέον *νόσοι*, ἀλλ' ἁπλῶς *ἰδιοσυγκρασίαι ἠθικαὶ οὐχὶ κατὰ φύσιν ἔχουσαι*, μᾶλλον ὅμως προεξέχουσαι καὶ ζωηρότερον κεχρωματισμέναι τῶν συνήθων ἐκείνων τῶν κατὰ σιωπηρόν τινα κοινὴν συνθήκην φυσιολογικῶν καὶ ὁμαλῶν ὑπὸ πάντων θεωρουμένων, καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν σημείων εὐκόλως διακρίνονται, ἀποπνέουσαι, τρόπον τινά, ἰδιάζουσάν τινα παθολογικὴν ὀσμὴν προδίδουσαν τὴν παθολογικὴν καταγωγὴν αὐτῶν.

Τῳόντι ἐὰν ἐξετάσῃ τις καλῶς τοὺς *ἐκκεντρικοὺς* λεγομένους καὶ *ἀνωμάλους* ἀνθρώπους, τοὺς εἰς ἄκρον *παραφόρους* καὶ *οὐτοπικοὺς* κτλ. ὅσον ἀφορᾷ τὰ προηγούμενα αὐτῶν, θὰ εὕρῃ ὅτι κατάγονται ἐκ φρενο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βλαβῶν γονέων ἢ ἐκ διαφόρων διαταραχῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος πασχόντων, τοὐτέστιν ἡ λεγομένη *ἰδιοσυγκρασία* αὐτῶν ὀφείλεται εἰς *αἴτιον παθολογικόν*, δὲν εἶνε ἄρα *ὑγιεῖς*, ἀλλὰ δὲν θεωροῦνται καὶ *ἀσθενεῖς* ὑπὸ τὴν κοινὴν καὶ συνήθη τῆς λέξεως σημασίαν. Ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ὅμως ἐπιστημονικὴν ἔποψιν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν *ὡς πάσχοντες*. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχουσῶν συνήθων ἀτομικῶν ἰδιοσυγκρασιῶν αἱ ἀποχρώσεις εἰσὶ ποικίλαι, ἡ μετάβασις βαθμιαία, διὰ τοῦτο μόνον ἑκάστη εἰδικὴ περίπτωσις δύναται νὰ παράσχῃ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν βασιζόμενοι θὰ κατατάξωμεν αὐτὴν μᾶλλον πρὸς τὴν παθολογίαν ἢ μᾶλλον πρὸς τὸ κατὰ φύσιν.

Τοῦτ' αὐτὸ δέον νὰ *ἰσχύῃ* καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκληματιῶν. Οὕτω δὲ μέγα μέρος τῶν *φύσει ἐγκληματιῶν* (criminel nés) θὰ ἀναχθῇ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν τάξιν τῶν ἄλλων ἐκπεφυλισμένων, οὓς ὡς *πάσχοντας* θεωροῦμεν, ἤτοι τοὺς *ἠθικῶς φρενοπαθεῖς* καὶ *ἐκκεντρικούς*, τοὺς *βλάκας* (idiots), τοὺς *μωρούς* (imbéciles) κ.τ.λ. Εἰς τὰ προηγούμενα τῳόντι καὶ τῶν ἐγκληματιῶν συχνάκις εὑρίσκομεν παντὸς εἴδους σημεῖα ἀρχομένης ἢ προκεχωρηκυίας ἐκφυλίσεως, ἤτοι γονεῖς ἢ συγγενεῖς φρενοβλαβεῖς, ἐκκεντρικούς, βλάκας, μεθύσους καὶ νευροπαθεῖς ἐν γένει ἐλαφροῦ ἢ βαρυτέρου βαθμοῦ. Εἰς αὐτοὺς δὲ τοὺς ἰδίους ἐγκληματίας ἀπαντῶμεν πολλάκις ἀνωμαλίας ψυχολογικάς τε καὶ ἀνατομικάς, σημεῖα δηλαδὴ ἐκφυλίσεως, ὡς εἰς τοὺς λεγομένους fous moraux, μεθ' ὧν ἄλλως, ὡς εἴδομεν, ὁ Lombroso ἐντελῶς ταὐτίζει αὐτούς. Οἱ ἐγκληματίαι ἄρα δέον νὰ θεωρῶνται ὡς *πάσχοντες*, διότι τὸ παθολογικὸν αἴτιον εἶνε τὸ ἀρχικὸν αἴτιον καὶ ἡ πηγὴ τῆς *ἰδιοσυγκρασίας* ἐκείνης, ἥτις ῥέπει ἀκατασχέτως πρὸς τὴν κακίαν, πρὸς τὸ ἔγκλημα, αἴτιον, τοιαύτην ὀργανικὴν κατάστασιν ἢ τροποποίησιν ἐπενεγὸν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, οἵα κατ' ἀνάλογον τρόπον ὑπάρχει εἰς τοὺς πάσχοντας ἤδη ἐκ φρενοβλαβείας εἴτε εἰς τοὺς ἐπιρρεπεῖς ἢ προδιατεθειμένους νὰ πάθωσιν ἐκ ταύτης ἢ ἐξ ἄλλων νευρικῶν παθήσεων.

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν κυρίως ἐγκληματιῶν (criminels nés) καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶς ἐχόντων ἀτόμων τῶν ἁπλῶς ἐπιρρεπῶν ὁπωσδήποτε πρὸς κακίαν καὶ ἐπομένως πρὸς ἐπιληψίμους πράξεις ἐλαφροῦ βαθμοῦ, ὑπάρχουσιν ἄπειροι ἀποχρώσεις, μόνον δὲ ἡ ἑκάστοτε εἰδικὴ περίπτωσις δύναται νὰ παράσχῃ τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα ταξινομήσεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ βαθμολογήσεως αὐτῆς μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων καταστάσεων, τῆς παθολογικῆς καὶ τῆς κατὰ φύσιν. Οὕτω μεταξὺ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς φρενοβλαβείας ἀφ' ἑνός, καὶ μεταξὺ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς συνήθους καὶ κοινῆς ἐλαφρᾶς κακίας (vice), ἥτις φύσει ἡ θέσει ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἄτομα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὅρια ἀκριβῆ δὲν ὑπάρχουσιν, ὡς δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα μεταξὺ ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης.

«Φρενοβλάβεια, ἔγκλημα καὶ κακία συνδέονται ἀδιαρρήκτως διὰ »τοῦ κοινοῦ χαρακτῆρος *τοῦ μοιραίου* (fatalité originelle) καὶ δὲν »εἶνε δυνατὸν νὰ σπουδάσῃ τις ταῦτα κεχωρισμένως καὶ ἀνεξαρτήτως »ἀπ' ἀλλήλων» λέγει ὁ Ch. Féré (loc. cit. σελ. 61). Ὑπάρχουσι βεβαίως ἀτομικαὶ διαφοραὶ ἀντιστάσεως πρὸς τὸ ἔγκλημα, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν δικαιοῦται νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι εἴς τινας ὑφίσταται ἀπόλυτος *ἠθικὴ ἐλευθερία*, ἐνῷ εἰς ἄλλους αὕτη ἐντελῶς ἐλλείπει. Τὸ λογικώτερον συμπέρασμα φαίνεται νὰ εἶνε τὸ ἑξῆς, ὅτι *ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία, τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου*, ὑπόκειται εἰς βαθμολογήσεις, ἃς ὑποδεικνύει μόνον ἡ ἑκάστοτε εἰδικὴ περίπτωσις τοῦ ἐγκληματοῦντος.

Τὰ μόνα θετικὰ γεγονότα, λέγει ὁ Féré, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικῶν συζητήσεων περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐγκληματιῶν, εἰσὶ τὰ ἑξῆς: 1ον Ἡ ἐγκληματικότης συχνάκις συνδυάζεται καὶ συνυπάρχει μετὰ τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν ἐκφυλίσεων. 2ον Ἡ ἐγκληματικότης καὶ αἱ ἐκφυλίσεις ἔχουσι συχνάκις τὴν *αὐτὴν κοινὴν* πηγήν, τὴν κληρονομικότητα.

Δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς εἰς πλειοτέραν ἀνάλυσιν καὶ συζήτησιν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ λίαν τὴν κοινωνίαν ἐνδιαφέροντος ζητήματος τούτου τῶν ἐγκληματιῶν νὰ χωρήσωμεν ἐνταῦθα.

Τοῦτο ὅμως τὸ συμπέρασμα ἐξάγεται ἐξ ὅλων τῶν εἰς διάστασιν καὶ διαφωνίαν εὑρισκομένων θεωριῶν περὶ τοῦ *ἐγκληματίου*, εἴτε αὗται ἀνθρωπιστικαὶ εἴτε φρενολογικαὶ ἢ ἰατρικαί εἰσιν, ὅτι *ἡ τάξις ἐν γένει τῶν ἐγκληματιῶν*, ἰδίως δὲ *ἡ τῶν ἐκ γενετῆς ἐγκληματιῶν* (criminels nés) εἶνε *ὀργανικῶς* καταδεδικασμένη νὰ φέρηται μοιραίως πρὸς τὸ ἔγκλημα. Εἴτε *ὡς πάσχοντα* θεωρήσῃ τις τὸν ἐγκληματίαν, εἴτε *ὡς ἀνώμαλον ὂν καὶ ὡς τέρας ἠθικῶς* ἕνεκα ὀργανικῆς τινος συμφύτου τροποποιήσεως τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ ἀποτέλεσμα ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σχετικῶς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας (διότι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μὴ λησμονῶμεν ὅτι τελικὸς σκοπὸς μιᾶς ἀληθοῦς ἐπιστήμης εἶνε πάντοτε ἡ ὠφέλεια καὶ τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας), τοὐτέστιν ὁ *ἐγκληματίας* ἀπολέσας τὴν *συνήθη* δόσιν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ ὑπείκων εἰς τοὺς μοιραίους νόμους τῆς φύσεως θὰ εἶνε πάντοτε ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν κοινωνίαν παρὰ τοὺς αὐστηροτάτους νόμους, οὓς αὕτη θὰ ἐπέβαλλε χάριν τῆς ἀσφαλείας ἑαυτῆς.

Τὸ πόρισμα τοῦτο τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν ἤρξατο ἤδη νὰ ἀπασχολῇ σπουδαίως τοὺς νομοθέτας καὶ τὴν κοινὴν γνώμην κρατῶν τινων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον καὶ μέτρα τινὰ πρακτικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ ὑπὲρ τῆς διαρκοῦς ἀσφαλείας τῆς κοινωνίας. Ἡ Γαλλία π. χ. ἐψήφισε πρό τινων ἐτῶν τὸν νόμον τῆς προσωρινῆς καὶ ἰσοβίου ὑπερορίας κατὰ τῶν *ὑποτροπιαζόντων* ἐγκληματιῶν (récidivistes) παραδεχθεῖσα τὸ σύστημα ἀποικιῶν ἐγκληματιῶν εἰς χώρας μεμακρυσμένας, ἔνθα οὗτοι φυλάττονται ὑπὸ τῆς δημοσίας δυνάμεως.

Ὁ Lombroso προτείνει ἐν Ἰταλίᾳ τὴν ἰσόβιον κάθειρξιν ἐν εἰδικοῖς καταστήμασι τῶν *ἀδιορθώτων ἐγκληματιῶν*, παρ' οἷς εὑρίσκει τὸν *ἐγκληματικὸν τύπον*, ὃν περιέγραψεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ διάγνωσις τοῦ *τύπου* τούτου δὲν εἶνε πάντοτε εὐχερής, καθὸ μὴ ὑπαρχόντων παθογνωμονικῶν σημείων, ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς γνώμης ταύτης προσκόπτει κατὰ σπουδαίων κωλυμάτων.

Καὶ ἐν γένει δὲ ἡ ζωηρὰ πανταχόθεν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐσχάτως δοθεῖσα κίνησις ὑπὸ ἀνδρῶν διαπρεπῶν ἐν ταῖς ἀνθρωπολογικαῖς ἐπιστήμαις εἰς τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῶν ἐγκληματιῶν πολλαχῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κυβερνώντων κύκλων καὶ τῆς κοινῆς πεφωτισμένης γνώμης, εἰς τρόπον ὥστε ἡ δικαία ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς ἀσφαλείας τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν μελῶν αὐτῆς δὲν κεῖται πολὺ μακράν.(1)

Δικαιοσύνη μὴ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀληθείας δὲν εἶνε δικαιοσύνη· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια πολλάκις ὑπὸ λίαν σύνθετον καὶ περίπλοκον ὄψιν πα-

(1) Σημ. Ἐσχάτως ἐμάθομεν ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ ἡ βουλὴ ἐψήφισε τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπῆλθε συνεπείᾳ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαφωτίσεως τῆς κοινῆς γνώμης διὰ τῶν σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων καὶ συζητήσεων περὶ τοῦ ἐγκληματίου τῶν διαπρεπεστέρων ἀνθρωπολόγων καὶ ποινικολόγων τῆς Ἰταλίας, ἥτις ἀξιοθαυμάστους τωόντι προόδους ἐποίησεν ἐν παντὶ κλάδῳ τῶν ἐπιστημῶν χάρις εἰς τὴν ἐργατικότητα τῶν ἐπιστημόνων ὑποδαυλιζομένην καὶ ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς αἰσθήματος ἁμίλλης καὶ πατριωτικῆς φιλοτιμίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρουσιάζεται καὶ δυσκόλως ἐξάγεται ἁπλῆ καὶ καθαρὰ ἐξ ἑνὸς πολυπλόκου φαινομένου, οἷον εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦ ἐγκληματίου. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπαιτεῖται εἰδικότης γνώσεων περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀπαιτοῦνται εἰδικαὶ χημικαὶ γνώσεις περὶ χημικοῦ τινος ζητήματος. Αἱ ἀνθρωπολογικαὶ ἐπιστῆμαι διὰ τῆς μεθόδου *τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐπαγωγῆς*, ἣ χρῶνται ἄλλως πᾶσαι αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι σήμερον, δύνανται κάλλιον ἢ θεωρητικοί τινες ἠθολόγοι καὶ μεταφυσικοὶ νὰ διευκρινίσωσι τὴν φύσιν τοῦ ἐγκληματίου καὶ νὰ ὑποδείξωσι τὰ κατάλληλα προληπτικὰ τῆς ἐγκληματικότητος μέτρα, πρὸς τούτοις δὲ καὶ νὰ μεταρρυθμίσωσι τὸν ἰσχύοντα νῦν ποινικὸν κώδηκα ἐπὶ βάσεων καὶ ἀρχῶν ἐπαξίων μιᾶς πεφωτισμένης, φιλοσοφούσης καὶ ἀληθοῦς δικαιοσύνης ἀπηλλαγμένης τοῦ ὀπισθοδρομικοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἐκ παραδόσεως πλανῶν τῆς σημερινῆς δικαιοσύνης. Ὁ ποινικὸς νόμος σήμερον ἔχει μᾶλλον *ἐκδικητικὸν* χαρακτῆρα (loi de talion), καθιερόνων τὴν *ἐπίσημον* ἢ ἀθροιστικήν, οὕτως εἰπεῖν, *vendetta* ἀντὶ τῆς ἀτομικῆς, ἥτις ἐπετρέπετο ἐπισήμως κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τῆς βαρβαρότητος, καὶ ἡ ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὑπάρχει ἔτι εἰς τὰ ἤθη ἐπαρχιῶν τινων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς λείψανον καὶ τεκμήριον ἅμα διαρκούσης ἔτι ἀγριότητος.

Καταδικάζονται εἰς θάνατον ἀκριβῶς οἱ μᾶλλον ἀνεύθυνοι τῶν πράξεών των, καθὸ στερηθέντες ἐκ γενετῆς ἤδη μέγιστον μέρος τῆς δυνάμεως τῆς *ἠθικῆς ἐλευθερίας*, δι' ὅπερ οἱ γονεῖς μᾶλλον εὐθύνονται ἢ αὐτοὶ οἱ ἐγκληματήσαντες, τιμωροῦνται δὲ τοὐναντίον ἐλαφρότερον οἱ ἔχοντες εἰς πολὺ μεγαλείτερον βαθμὸν τὸ αὐτεξούσιον. Τοῦτο δέ, διότι ὁ νόμος βαθμολογεῖ τὴν ποινὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν βαρύτητα τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως, οὐχὶ δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐγκληματήσαντος· ὁ νομοθέτης ποιεῖται οὕτω ἀφαίρεσιν τῶν ἀτόμων, ἔχει δὲ ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν πρᾶξιν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι συμπληροῖ ἑαυτὸν κατά τι ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ συστήματος τῶν *ὁρκωτῶν*, οἵτινες ἀποφαίνονται μᾶλλον περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἣν κέκτηται ὁ ἐγκληματήσας, ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ὁρκωτῶν, ὅπερ ἔχει ὡς γνώμονα τὸν *κοινὸν ὀρθὸν λόγον* μόνον, εἶνε λίαν ἀνεπαρκές.

Ἐὰν ὁ σκοπὸς τῆς ποινῆς συνίσταται τὸ μὲν εἰς τὴν ἠθικοποίησιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ τοῦ ἐγκληματήσαντος, τὸ δὲ εἰς τὸν παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων, ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐκπληροῦται διὰ μεγάλην καὶ πολυάριθμον τάξιν ἐγκληματιῶν, τῶν ὑπὸ τῆς *φύσεως* πλέον καταδικασθέντων διὰ τὸ ἔγκλημα, ἀκριβῶς δηλαδὴ τῶν μᾶλλον ἐπιφόβων, ἐπικινδύνων καὶ ἀδιορθώτων, τῶν *φύσει καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος* ἐγκληματιῶν (criminel nés).

Ἐὰν δὲ ἡ ποινὴ ἔχῃ κατασταλτικὴν καὶ μετριαστικὴν δύναμιν ἐπὶ τῶν κακῶν τάσεων τῶν κατὰ *συγκυρίαν ἐγκληματιῶν* (criminels d' occasion), τότε ὁ νόμος ὀφείλει νὰ εἶνε αὐστηρότερος ἀκριβῶς διὰ τοὺς τελευταίους τούτους τοὺς ἐπιδεκτικοὺς βελτιώσεως ἢ διὰ τοὺς *φύσει ἐγκληματίας*, οἵτινες εἰσιν ἐντελῶς ἀνεύθυνοι τῶν πράξεών των, διὰ λόγους, οὓς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξεθήκαμεν. Οὕτω δὲ φθάνομεν εἰς τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον παράδοξον συμπέρασμα, ὅτι ἡ αὐστηρότης τοῦ νόμου δέον νὰ ᾖ μείζων διὰ τοὺς ὀλιγώτερον κακούργους καὶ τοὺς σχετικῶς ἠθικωτέρους τῶν ἀνθρώπων ἢ διὰ τοὺς μεγάλους ἐγκληματίας καὶ τοὺς ἀνηθικωτέρους· ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου θὰ εἶνε δικαιοτέρα, καθόσον ὁ βαθμὸς τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας θὰ κανονίζῃ τὸν βαθμὸν τῆς ποινῆς.

Ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα δυστυχῶς τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ζωῆς εἰσιν *εἰκοσαπλασίως* καὶ *τριακοντα-πλασίως* συχνότερα ἢ εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἡ αὐστηρότης τοῦ ποινικοῦ νόμου ὀφείλει νὰ ᾖ ἀμείλικτος, διότι μέγα μέρος τῶν ἐγκληματιῶν ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν κατὰ *συγκυρίαν ἐγκληματιῶν* (criminels d' occasion ou fortuits), καὶ ἐπομένως ὁ κατασταλτικὸς τῆς ἐγκληματικότητος σκοπὸς τῆς ποινῆς εὐχερέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον δύναται νὰ ἐκπληρωθῇ. Ἡ παραμέλησις τῆς τοιαύτης ἠθικοποιητικῆς τοῦ λαοῦ δυνάμεως, ἣν αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις ἔχουσιν ἐν ταῖς χερσί, γίνεται πρόξενος ἀνυπολογίστων ζημιῶν τῆς κοινωνίας, διότι ἡ πρὸς τὸ ἔγκλημα τάσις τῶν πολιτῶν, ἀφοῦ ἐγκαταστα-θῇ εἰς τὰ ἤθη, βαθμηδὸν εἶτα διὰ τῆς κληρονομικότητος καθίσταται *ὀργανικὴ ἀνάγκη*, καὶ οἱ κατὰ *συγκυρίαν* δὲ ἐγκληματίαι μεταμορφοῦνται οὕτω βαθμηδὸν εἰς *φύσει* ἐγκληματίας. (1)

* * *

(1) *Σημ.* Ἴσως ἄλλοτε εἰδικῶς πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου κοινωνικοῦ ἐν Ἑλλάδι ζητήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 2.

Παραθέτομεν νῦν ἐνταῦθα γεγονότα τινὰ καὶ ἀνέκδοτα περιωνύμων τινῶν κακούργων μαρτυροῦντα τὸ ἀνίατον καὶ ἀδιόρθωτον αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἠθικῆς ἀναισθησίας ἢ διαστροφῆς τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος, εἰς ὃν ἀφικνοῦνται οἱ *κυρίως ἐγκληματίαι* (criminels nés). διὸ καὶ λίαν ὀρθῶς οὗτοι ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ταὐτίζονται πρὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν ἐγκληματούντων φρενοπαθῶν, οὓς ἐν τοῖς προειρημένοις ἀπεκαλέσαμεν *ἠθικῶς φρενοβλαβεῖς* (fous moraux criminels) παραθέσαντες καί τινα πρότυπα αὐτῶν, οἷον τὴν Μαρκησίαν de Brinvilliers, τὴν Jeanneret, τὸν Νέρωνα καὶ Καλιγούλαν κ.τ.λ.

Ὁ Ἄγγλος ἰατρὸς Bruce Thomson (1), ὅστις ἐπὶ *δέκα ὀκτὼ* ὁλόκληρα ἔτη ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον χιλιάδας ἐγκληματιῶν ἐν τῇ κεντρικῇ φυλακῇ τῆς Σκωτίας, βεβαιοῖ ὅτι τὰ $^{9}/_{10}$ τῶν ἐγκληματιῶν ἔχουσι διάνοιαν κατωτέραν τοῦ μέσου ὅρου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου σχεδὸν πάντες εἰσὶ πονηροί· ἐκ τῶν *πεντακοσίων* δὲ φονέων, λέγει, μόλις *τρεῖς* ἐξεδήλωσαν τύψιν τινὰ συνειδότος. Ἐπίσης ὁ ἰατρὸς οὗτος παρετήρησεν ὅτι ἐν τῇ τάξει τῶν ἐγκληματιῶν, ὡς καὶ εἰς πάσας ἄλλως τὰς οἰκογενείας, ἔνθα ἄρχεται ἡ ἐκφύλισις, πλῆθος φυσικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ διαταράξεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἁπαντῶσιν, οἷον παραμορφώσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τραυλισμός, ῥαιβοποδισμός, κωφότης, ἐπιληψία, χειράδωσις κ.τ.λ. σχεδὸν δὲ πάντοτε τούτοις συμπαρομαρτεῖ καὶ σύμφυτος πνευματικὴ ἐξασθένησις (faiblesse d' esprit congénitale).

Ὁ Chesterton, διευθυντὴς φυλακῶν, λέγει: «Ἡ θλιβερὰ πραγματικότης, ἧς ἐγενόμην μάρτυς, μὲ ἀναγκάζει νὰ κηρύξω ὅτι τοὐλάχιστον τὰ *ἐννέα δέκατα* τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματιῶν δὲν ἔχουσι μήτε τὴν ἐπιθυμίαν μήτε τὸν σκοπὸν νὰ παραιτηθῶσι τοῦ εἴδους τοῦ βίου, ὃν διάγουσι. «Ὦ θεέ μου! τί ὡραῖον πρᾶγμα εἶνε τὸ κλέπτειν! μοὶ ἔλεγέ ποτε εἷς ἐξ αὐτῶν· καὶ ἂν ἀκόμη θὰ ἔχω ἑκατομμύρια, πάλιν θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἶμαι κλέπτης». (Maudsley loc. cit. σελ. 24).

Ὁ περιώνυμος ῥῶσσος συγγραφεὺς μυθιστοριογράφος Dostojewski, ὅστις ἀδίκως ὡς κατάδικος διῆλθε πολλὰ ἔτη ἐν Σιβηρίᾳ ἐν τῷ μέσῳ τῶν

(1) Maudsley: Folie et crime σελ. 29.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐγκληματιῶν, ἐξεικόνισε δι' ὁλίγων γραμμῶν ἀπαραμίλλως τὴν εἰκόνα τοῦ *ἐγκληματίου*, ὡς ἐξ ἐμπνεύσεως καὶ προφητείας τρόπον τινά, ὡς ἄλλως τοῦτο σύνηθές ἐστιν εἰς τὰ ἔξοχα πνεύματα, ἐξενεγκὼν ἰδέας περὶ τῶν ἐγκληματιῶν, οἵας ἀπαντᾷ τις ἐν τοῖς νεωτέροις ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασιν, ὁ Dostojewski λέγει, ὅτι ἐπὶ μακρὰ ἔτη δὲν παρετήρησεν *οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον μετανοίας*, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον στενοχωρίας ἠθικῆς εἰς τοὺς ἐγκληματίας ἐπὶ τοῖς κακουργήμασιν αὐτῶν, πολλάκις ἀποτροπαιοτάτου χαρακτῆρος καὶ ἐκτάκτου ὠμότητος. (1) Πολλοὶ κακοῦργοι, λέγει, διηγοῦντο τὰ ἀποτροπαιότερα τῶν ἐγκλημάτων (πατροκτονίας, μητροκτονίας κτλ.) γελῶντες καὶ καγχάζοντες ὡς παιδία!

Ἐκ τοῦ Lombroso παραλαμβάνομεν τὰ ἑξῆς περὶ διασήμων τινῶν κακούργων:

Ὁ Lacenaire ὡμολόγει ὅτι ἡ θέα ἀποθνήσκοντος ἀνθρώπου οὐδόλως συνεκίνει αὐτόν· «φρονεύω ἕνα ἄνθρωπον, ἔλεγεν ὁ φοβερὸς οὗτος γάλλος ἐγκληματίας, ὡς θὰ ἔπινον ἓν ποτήριον οἴνου».

Ὁ Vitou ἐφόνευσε διὰ δηλητηρίου τὸν πατέρα του, τὴν μητέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του διὰ νὰ κληρονομήσῃ ἀσήμαντον ὅλως χρηματικὸν ποσόν.

Ἡ La Maquet ἔρριψεν εἰς φρέαρ τὴν ἰδίαν αὐτῆς θυγατέρα διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κατηγορήσῃ ἐπὶ τῷ φόνῳ τούτῳ μίαν γείτονα, ἥτις προηγουμένως τὴν εἶχε προσβάλει.

Ὁ Boutellier ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν ἐφόνευσε τὴν μητέρα του κατενεγκὼν διὰ μαχαίρας *πεντήκοντα* τραύματα, εἶτα δὲ καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ κόπου κατεκλίθη ἐν μιᾷ παρακειμένῃ κλίνῃ καὶ ἀπεκοιμήθη ἥσυχος!

Ὁ Robolio ἐνέδυσεν ὡς διʼ ἑορτὴν τὸ πτῶμα τῆς συζύγου του, ἣν εἶχε φονεύσει, καὶ ἐτοποθέτησεν εἶτα αὐτὴν ἐπὶ καθίσματος περὶ τὴν τράπεζαν μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ δύο ἄλλων συνδαιτυμόνων· ἐν τοιαύτῃ δὲ θέσει ἔσχον τὸ θάρρος καὶ οἱ τρεῖς νὰ συνδειπνήσωσιν.

Ὁ Corvoisier, ὅστις ἀπέκοψεν εἰς τεμάχια τὸν ἀδελφόν του, δὲν διέκοψε τὸ πρόγευμά του, ὅταν παρουσίασαν αὐτῷ τὰ τεμάχια τοῦ θύματός του· «εἶνε καλλίτερα ἐκεῖ παρὰ εἰς τὴν κοιλίαν μου», εἶπε·

(1) Garofalo, loc. cit. σελ. 74.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἐπειδὴ ὡμίλουν εἰς αὐτὸν περὶ λαιμητόμου, ἀπήντησεν: «ἠμπορεῖ νὰ μὲ κόψουν εἰς δύο, οὐχὶ ὅμως εἰς ἓξ τεμάχια, ὡς ἔκαμον διὰ τὸν ἀδελφόν μου, τοῦ ὁποίου ὁ ἐγκέφαλος ἀνετινάχθη εἰς ὕψος δέκα ποδῶν· διατὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ κάμω τὸ αὐτὸ καὶ δι' ὑμᾶς!»

Ὁ Verdure, ἐνῷ ἀπεκεφάλιζον διὰ τῆς λαιμητόμου τὸν ἀδελφόν του, εὑρισκόμενος μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐπωφελήθη τῆς περιστάσεως καὶ ὑπεξήρεσε τέσσαρα ὡρολόγια καὶ ἓν χρηματοφυλάκιον· «τί δυστυχία, ἔλεγε, νὰ μὴ ζῇ διὰ νὰ λάβῃ τὸ μερίδιόν του!»

Ὁ περιώνυμος Lemaire, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν Deschamps, ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ συνενοχοί του τὸν ἐμπόδιζον: «Καὶ τί; εἶπε, δύναμαι νὰ φονεύσω χιλιάδας ἀνθρώπων χωρὶς νὰ μὲ μέλῃ διόλου».

Ὁ ἰταλὸς δήμιος Pantoni διηγεῖτο εἰς τὸν Lombroso ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ δολοφόνοι καὶ κλέπται βαδίζουσι πρὸς τὴν λαιμητόμον ἀστειευόμενοι καὶ εἰρωνευόμενοι. Ληστής τις πρὸ τῆς λαιμητόμου ἠθέλησε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν τριῶν δημίων *τὸν καθηγητήν του*· οὕτως ὠνόμασε χάριν ἀστειότητος ἕνα ἐξ αὐτῶν. Ὁ Valle, δολοφόνος ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὅστις χάριν ἰδιοτροπίας εἶχε θανασίμως τραυματίσει δύο ἢ τρεῖς φίλους του, ὁδεύων πρὸς τὴν λαιμητόμον ἔψαλλε δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων ἄσμά τι.

Ὁ Orsolato ὁδηγούμενος πρὸς τὸν θάνατον ἀπηύθυνε λόγους αἰσχρούς καὶ ἐχειρονόμει ἀσελγῶς πρὸς πάσας τὰς νεάνιδας, ἃς ἔτυχε καθ' ὁδὸν νὰ συναντήσῃ.

Ὁ Dumolard ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ὑπενθύμισεν εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις προσεπάθει νὰ κατηχήσῃ καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, τὴν φιάλην τοῦ οἴνου, ἣν ὁ τελευταῖος τῷ εἶχεν ὑποσχεθῇ πρὸ 15 ἡμερῶν. Ὅτε δὲ ἀνήρχετο τὰς βαθμίδας τῆς λαιμητόμου παρήγγειλεν εἰς τὴν σύζυγόν του νὰ ἐξοφλήσῃ μίαν πίστωσιν 37 φράγκων!

Ὁ πρώην δήμιος Capeluche βλέπων ὅτι ὁ δήμιός του δὲν ἐγνώριζε καλῶς νὰ χειρισθῇ τὸν μηχανισμὸν τῆς λαιμητόμου, παρεκάλεσε νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν του, καὶ διηυθέτησε καλῶς τὰ μέρη τῆς λαιμητόμου καὶ ἀκολούθως ἔθηκε τὸν λαιμόν του καταλλήλως μεθ' ὅλης τῆς ἀπαθείας.

Κατάδικός τις ἔχων ἤδη τὸν λαιμόν του ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῆς λαιμητόμου ἐφώναξεν ἀστειευόμενος πρὸς τὸν συγκατάδικόν του, ὅστις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διεμαρτύρετο ὀλοφυρόμενος: «ἠγνόεις παραδείγματος χάριν ὅτι εἴμεθα ὑποκείμενοι καὶ εἰς μίαν περιπλέον *ἀσθένειαν*;» οὕτω ἀποκαλέσας τὸν ἀποκεφαλισμόν.

Ὁ Rosso, ἐνῷ ὡδηγεῖτο εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἐποίει ἀστειευόμενος παρατηρήσεις διὰ τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν ὁδῶν, δι' ὧν διήρχετο.

Ὁ Vidocq διηγεῖται περὶ ἑνὸς λίαν πεπαιδευμένου ἀνδρός, ὅστις ὁδηγηθεὶς πρὸ τῆς λαιμητόμου ἔσχε τὴν ὄρεξιν νὰ κάμῃ ἐν λογοπαίγνιον· δείξας διὰ τοῦ δακτύλου τὸν πέλεκυν καὶ τὸν λάκκον εἶπε: «Voici l'alpha et l'ôméga. . . toi, bourreau tu, es le *bêta*».

Ὁ Allard ἐκάπνιζεν ἀκούων ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκτελέσεως τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του ἀναγινωσκομένην ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ εἰρωνευόμενος τοὺς ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστημονικοὺς ὅρους εἶπε: «καπνίζω τὸ σιγάρον τοῦτο *ἐκ προμελέτης καὶ ἐξ ἐνέδρας*».

Ὁ Spadolino ἀποθνήσκων ἐλυπεῖτο ὅτι ἐφόνευσε μόνον 99 ἀνθρώπους, μὴ δυνηθεὶς νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἑκατοντάδα!

Ὁ Mammone ἡσθάνετο ἡδονὴν πίνων ἀνθρώπινον αἷμα· ὅταν δὲ ἐστερεῖτο ξένου αἵματος, ἔπινε τὸ ἰδικόν του.

Ὁ ἀρχιληστὴς Scanariello ἀποθνήσκων ὥρκισε τοὺς συντρόφους του ὅπως φονεύσωσι χωρικούς τινας, μεθ' ὧν δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἐξοφλήσῃ τοὺς αἱματηροὺς λογαριασμούς του.

Ὁ Lacenaire, ὅστις ἦτο καὶ ποιητής, ἔγραψεν εἰς στίχους τὰ ἑξῆς: «τὸ βλέπειν τινὰ ἐκπνέοντα τὸν ἄνθρωπον, ὃν μισεῖ, εἶνε θεία »ἡδονή. Μισεῖν καὶ ἐκδικεῖσθαι! τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ ἐπιθυμῶ! »ἡ μόνη χαρά, ἥτις μοὶ ἔμεινεν, εἶνε τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως, καὶ »ἐγεύθην αὐτοῦ ἀληθῶς κατὰ μικρὰς δόσεις ἀπολαυστικῶς».

Ἐπὶ 167 εἰς θάνατον ἐν Ἀγγλίᾳ καταδικασθέντων, λέγει ὁ Lombroso (1), οἱ 164 εἶχον ἤδη παρευρεθῆ εἰς θανατικὰς ἐκτελέσεις!

---

(1) Loc. cit. σελ. 329—337. Ἴδε καὶ διάφορα ἀνέκδοτα καὶ βίους κακούργων ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ H. Lauvergne: Les Forçats considérés sous le rapport physiologique, moral et intellectuel observés au bagne de Toulon. 1841.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Διάφοροι τύποι Ἐκφύλων Φρενοπαθῶν καὶ Ἡμιπαραφρόνων. Φρενοπαθειακὴ ἰδιοσυγκρασία Ἐκφρόνων.

I

Συνέχεια περιγραφῆς ἐκφύλων φρενοπαθῶν. Οἱ ψυχικῶς μιγάδες ἢ *συνοριακοὶ* τύποι. Χαρακτῆρες ἢ τύποι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπενθυμίζοντες τοὺς φρενοπαθεῖς συγγένεια αὐτῶν. Φρενοπαθειακὴ ἰδιοσυγκρασία. — Α'.) Εὔθυμοι, Ἀσταθεῖς, Ἐπιπόλαιοι, Τυχοδιῶται. — Β'.) Ἀλαζόνες, Ἄσωτοι, Ματαιόδοξοι. — Γ'.) Μισάνθρωποι, Ἐγωΐσταί. — Δ'.) Φαντασιόπληκτοι: Ἐφευρέται, Ὀνειροπόλοι, Οὐτοπίσταί, οἷον τετραγωνισταὶ τοῦ κύκλου, ἐφευρέται τοῦ ἀεικινήτου, τοῦ πηδαλίου τοῦ ἀεροστάτου, τῆς πανακείας, τοῦ μέσου τῆς ἀθανασίας κτλ. Ἀποτυχόντες καὶ παρεγνωρισμένοι ποιηταί, λογογράφοι, καλλιτέχναι καὶ κοινωνιολόγοι παραδείγματα. — Ε'.) Καταδιῶκται καὶ Δικομανεῖς· σκάνδαλα ἐν τῇ κοινωνίᾳ. — ΣΤ'.) Ἐρωτομανεῖς: στενὴ συγγένεια τῶν *πλατωνικῶς* ἐρώντων καὶ τῶν ἐρωτομανῶν· ἡ ὑπερβολικὴ αἰσθηματικότης εἶνε σύμπτωμα ἐκφυλίσεως τοῦ ἀτόμου. Φυσιολογικὴ καὶ παθολογικὴ ἐρωτομανία. Παῦλος καὶ Βιργινία. Δὸν-Κιχῶτος καὶ Δουλσινέ. Οἱ *Ἐκφυλοι* ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἤτοι ὡς ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων καὶ δραμάτων. Χαρακτῆρες καὶ συμπτώματα τῆς ἐρωτομανίας. Μετάπτωσις τοῦ ἁγνοῦ ἔρωτος εἰς ὑλικόν. Οἱ περιπαθεῖς ὕμνοι καὶ τὰ συναξάρια τῶν ἀσκητῶν καὶ μοναχῶν. — Ζ'.) Ἐκστατικοί, Μυστικοὶ ἢ Θεομανεῖς καὶ Ὁραματισταί, Φανατικοί, Μεταρρυθμισταί: προφῆται, ἀρχηγοὶ θεοκρατικῶν αἱρέσεων, ἀσκηταί, θρησκομανεῖς, εὔπιστοι· κοινωνισταί, δυναμιτισταί, ἀναρχικοί· βασιλοκτόνοι: ὁ Jacques Clément δολοφόνος τοῦ Ἑρρίκου III τῆς Γαλλίας· ὁ Ravaillac δολοφόνος τοῦ Ἑρρίκου IV. Ἱστορία τοῦ Γκιτὼ τοῦ δολοφόνου τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Γάρφηλδ. — Αἴτιον τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν *ἀνωμάλων* τούτων ἀτόμων.

I

Ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τῆς χώρας τῶν *κυρίως φρενοβλαβῶν*, ὧν τοὺς θεμελιώδεις καὶ οὐσιώδεις ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας δι' ὀλίγων γραμμῶν εἴχομεν περιγράψει, συνηντήσαμεν, ὁλονὲν ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ καὶ πρωτεύοντος, οὕτως εἰπεῖν, Νομοῦ τοῦ μεγάλου βασιλείου αὐτῶν ἀπομακρυνόμενοι, καὶ ἄλλους τῶν δευτερευόντων νομῶν κατοίκους, οἵτινες, καίπερ κατὰ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας ὅμοιοι τοῖς πρώτοις ὄντες, ἐν τού-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοις ὑπὸ ἔποψίν τινα, ὡς θὰ ἐνθυμεῖται τοῦτο ὁ ἀναγνώστης, παρουσιάζουσι ἰδιά τινα χαρακτηριστικὰ εἰς τοῦτο συνιστάμενα, ὅτι παραλλήλως ἢ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐντελοῦς παραφροσύνης καὶ τῆς ἀλλοφροσύνης τοῦ ὅλου ἐγώ, διετηρεῖτο μέγα μέρος τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς συλλογιστικῆς ἱκανότητος, μέγα μέρος ἐχεφροσύνης, εἴτε ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν παρανενοημένων ἰδεῶν, εἴτε ἐκτὸς αὐτῶν ἐν τῇ καθημερινῇ διαγωγῇ τοῦ βίου. Οὗτοι ἦσαν οἱ *μερικῶς φρενοβλαβεῖς*, ἀνήκοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς *λυπομανίας*. Ἡ γενικὴ ἀλλοίωσις καὶ ἀναστάτωσις τοῦ ὅλου πνεύματος, καὶ περ πραγματικῶς ὑφισταμένη παρ' αὐτοῖς, δὲν διακρίνεται ἐν τούτοις ἐν παντὶ καὶ πάντοτε καὶ δὲν ἐκδηλοῦται οὔτε πλήττει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοσοῦτον ζωηρῶς καὶ εὐδιακρίτως, ὅσον εἰς τοὺς *ὁλικῶς* ἐκείνους φρενοβλαβεῖς, ὧν ἡ παραφροσύνη ἀμέσως προσελκύει τὸ βλέμμα καὶ τοῦ μᾶλλον κοινοῦ παρατηρητοῦ. Πολλάκις κόπος καὶ ποιά τις *ἀνακριτικὴ* τέχνη καὶ ἐπιστημονικὴ οἱονεὶ πονηρία ἀπαιτεῖται, ὅπως ἀχθῇ εἰς τὸ φῶς ἡ παράνοια αὐτῶν (π. χ. τῶν πασχόντων *ἐκ μανίας τῆς καταδιώξεως*, *ἐκ θρησκευτικῆς λυπομανίας* κτλ.).

Οὐχ' ἧττον, ὡς εἴδομεν, οἱ τοιοῦτοι πολλάκις ταχέως ὑφ' ἑαυτῶν παρασύρονται εἰς τὸ ῥεῦμα τῆς γενικῆς φρενοβλαβείας, ἀπολλύοντες καὶ τὸ τέως ἰδιαίτερον, τῆς *φυσιογνωμικῆς ἐχεφροσύνης* προσωπεῖον ὅπερ ἔφερον, καὶ μεταβαίνουσιν ἐντελῶς πρὸς τοὺς ἐκ πρώτης ὄψεως γνωριζομένους κλασικοὺς ἐκείνους *ὁλικῶς φρενοβλαβεῖς*. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ πολλοὶ μένουσιν ὡς ἦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τῶν εἰδικῶν ἐκείνων ψυχολογικῶν χαρακτήρων τῆς *μερικῆς* λεγομένης φρενοβλαβείας, διατηροῦντες ἰδιάζουσάν τινα φυσιογνωμίαν παθολογικήν, ἣν ὀφείλει ὁ σπουδάζων τοὺς φρενοβλαβεῖς νὰ γνωρίζῃ καὶ ἰδιαίτερον δὲ τόπον εἰς τοὺς κεκτημένους αὐτὴν ἐν τῇ νοσολογίᾳ νὰ ὁρίζῃ.

Μετὰ ταῦτα ὀλονὲν βαδίζοντες πρὸς τὰ σύνορα τοῦ Βασιλείου τῆς παθολογίας τῶν φρενῶν ἀπηντήσαμεν ἄλλους κατοίκους, ἔτι περιεργοτέρους ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, παρουσιάζοντας ἄλλα ἤθη, ἄλλον χαρακτῆρα, ἄλλην φυσιογνωμίαν ψυχολογικήν, εἰδικόν τινα *τύπον* μᾶλλον —ἐπιτραπήτω ἡ ἔκφρασις—*ἐπαρχιακὸν* ἢ *συνοριακόν*, τοσούτῳ εὐκρινέστερον διαγραφόμενον, ὅσῳ ἀπώτερον τοῦ κέντρου τοῦ παθολογικοῦ βασιλείου κεῖται καὶ ὅσῳ πλειότερον προσπελάζει πρὸς τὸ βασίλειον τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐχεφροσύνης, μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ ὁποίου εἰς διηνεκῆ συγχρωτισμὸν καὶ ἐπικοινωνίαν οἱ *συνοριακοὶ* οὗτοι τύποι εὑρίσκονται, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ πρὸς τὰ σύνορα καὶ τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας ἑνὸς κράτους οἰκοῦντες κάτοικοι, καίπερ τὸν *γενικὸν ἐθνικὸν τύπον* ὑπὸ ἔποψιν ἠθικῆς καὶ φυσικῆς φυσιογνωμίας κεκτημένοι, οὐχ ἧττον ἀφ' ἑτέρου καὶ ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπόψεις ἐν γένει διαφέρουσι τοῦ *τύπου* ἑνὸς κατοίκου τῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ τύπου τῶν κατοίκων τῶν πλησιεστέρων ταύτῃ κειμένων διαμερισμάτων τοῦ βασιλείου, προσλαμβάνοντες χαρακτηριστικά τινα ἐκ τοῦ συνορεύοντος γείτονος ξένου ἔθνους καὶ ἀποτελοῦντες οὕτω κεκραμένον τινὰ τύπον ὅλως ἰδιάζοντα.

Τοὺς κατοίκους τούτους τῆς παθολογίας εἴχομεν ὀνομάσει *μονομανιακούς, ἐγέφρονας—παράφρονας ἢ ἡμιπαράφρονας*, καὶ κατετάξαμεν εἰς μίαν μεγάλην κλάσιν, τὴν τῶν *Κληρονομικῶν—Ἐκπεφυλισμένων*· εἴδομεν ὅτι τινὲς τούτων ἐντελῶς μεταβαίνουσιν ἐνίοτε εἰς τὴν *κλασικὴν* γενικὴν φρενοβλάβειαν, *ἐπαγωρουῦσι* δηλ. *πρὸς τὰ κεντρικώτερα μέρη τοῦ κράτους* τῶν φρενοπαθειῶν, ἔνθα ἐνίοτε καὶ ὁριστικῶς ἀποκαθίστανται, ἀλλὰ καὶ οὕτω πάντοτε διατηροῦσι πολλοὺς χαρακτῆρας τοῦ *συνοριακοῦ τύπου*, προδίδοντες, οὕτως εἰπεῖν, τὴν *ἐπαρχιακὴν* αὐτῶν καταγωγήν· ὅτι ὅσον ποικίλαι καὶ ἂν ὦσιν αἱ μορφαὶ τῆς φρενικῆς διαταράξεώς των, ἔχουσιν ἐν τούτοις κοινόν τι γενικὸν γνώρισμα, καινοὺς χαρακτῆρας, μαρτυροῦντας τὴν ταὐτότητα τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς προέρχονται αἱ τόσον ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσαι μορφαὶ τῆς παραφροσύνης των· ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ ἐχεφροσύνη συνυπάρχουσι καὶ συμβιοῦσιν ἐν εἰρήνῃ, ἣ διηνεκῶς παλαίουσιν, ὁτὲ μὲν ὑπερισχυούσης τῆς πρώτης, ὁτὲ δὲ τῆς δευτέρας, δι' ὃ καὶ ἐκλήθησαν *μονομανιακοὶ* ἢ ἡμιπαράφρονες, ὡς *μερικῶς* δηλ. *πάσχοντες* (*μονομανία*), ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὰ ἄλλα σχεδὸν ὑγιῶς ἔχουσι τὰς φρένας.

Νῦν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ θὰ ἐξακολουθήσωμεν περιγράφοντες καὶ ἄλλας τινὰς ποικιλίας τούτων, ἀλλ' ἐπὶ πλέον θὰ προχωρήσωμεν περισσότερον πρὸς τὸ γειτονικὸν βασίλειον τῆς ἐχεφροσύνης ἵνα *πολλῶν ἄστεα καὶ νόον* ἴδωμεν καὶ γνωρίσωμεν, βαθμηδὸν οὕτω μεταβαίνοντες ἀπὸ τῶν παθολογικο-φυσιολογικῶν τύπων, τῶν *ψυχικῶν τούτων μιγάδων*, ὡς εὐστόχως οὕτως ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς ὁ Moreau (de Tours), πρὸς τοὺς *φυσιολογικοὺς* τύπους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ *ἀνώμαλοι* ἰδιοσυγκρασίαι, οἱ *ἐκκεντρικοὶ* τύποι, οὓς ἀπαντῶμεν ἐν τῇ *ἰδιορρύθμῳ* ταύτῃ κοινωνίᾳ, εἰσὶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ φυσιολογικοί, ἀλλὰ μᾶλλον κεχρωματισμένοι, μᾶλλον ζωηροὶ καὶ προέχοντες εἰς γραμμάς τινας, εὐκόλως ἐπισπῶντες τὴν προσοχὴν τοῦ παρατηρητοῦ καὶ διαγιγνωσκόμενοι μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων προσώπων τῆς ὅλης πολυσυνθέτου κοινωνικῆς εἰκόνος. Τὰ ἀπὸ τῶν συνήθων ἀνθρώπων ἐν πολλοῖς διαφέροντα ταῦτα ἄτομα δὲν εἶνε τυχαῖα προϊόντα καὶ οἱονεὶ ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς φύσεως προκύπτοντα εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ μοιραῖα ἀποτελέσματα, ὀφειλόμενα συνήθως εἰς προηγούμενον κληρονομικὸν σπέρμα τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅπερ ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτοῦ δὲν ἀφίχθη εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῆς ἀναπτύξεως, καθ' ὃν ἐπιφέρει τὴν καθαρὰν φρενοβλάβειαν, ἀλλ' ὑπάρχει μόνον μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἐκείνου, ὅστις τηρεῖ τὰς ἐγκεφαλικὰς ψυχολογικὰς λειτουργίας ἐν μεσαζούσῃ τινὶ μεταξὺ τοῦ παθολογικοῦ καὶ φυσιολογικοῦ καταστάσει. Οὕτως ἀποτελεῖται μία τάξις ἀνθρώπων ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατὰ πάντα ὁμοία τοῖς κοινοῖς καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν ἀνθρώποις μετὰ τῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων ἢ προτερημάτων, τῶν αὐτῶν παθῶν καὶ ὀρέξεων, τῶν αὐτῶν ἐν ἑνὶ λόγῳ χαρακτήρων ἢ πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοσυγκρασιῶν, ὧν πολυαρίθμους καὶ ποικίλας μορφὰς ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ κοινωνίᾳ. Ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἢ προτερήματα, αἱ ἰδιοσυγκρασίαι ἢ ἰδιοφυΐαι αὗται παρὰ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνθρώποις εὐδιακριτότεροί εἰσι καὶ ὡσεὶ διὰ φακοῦ τινος μεγεθυνθεῖσαι. Ἐὰν καλῶς ψυχολογήσῃ τις καὶ ἐξετάσῃ τὴν γενεαλογίαν ἢ τὰ προηγούμενα αὐτῶν, ἀφεύκτως θὰ ἀνεύρῃ τὸν παράγοντα τῆς μεγεθύνσεως ταύτης, ὅστις εἶνε ἡ *κληρονομικότης*, ἡ νευροπαθειακὴ ἐν γένει κρᾶσις, διάφορος τὴν ἔντασιν κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα.

Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι τινὲς τῶν ἀνωμάλων τούτων ἀνθρώπων πλειότερον ἀνήκουσιν εἰς τὸ βασίλειον τῆς παραφροσύνης, ἄλλοι δὲ πλειότερον εἰς τὸ τῆς ἐχεφροσύνης, ἀεννάως διαμφισβητουμένης τῆς ὑπηκοότητος αὐτῶν ὑπὸ τῶν δύο κρατῶν.

Περιδιαβάζοντες ἀληθῶς ἐντὸς τῆς κοινωνίας προσκόπτομεν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἡμῶν καὶ διαγκωνιζόμεθα μετά τινων ἀτόμων ἀποτελούντων ἐν αὐτῇ ἰδιάζοντας ὅλως *τύπους*, προκύπτοντας τῶν λοιπῶν καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ παρατηρητοῦ ἀκουσίως ἐπισπῶντας δι' εἰδικῶν τινων ἐδη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λώσεων τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, δι' ἰδιαιτέρου τινὸς ἀσυνήθους τρόπου τοῦ εἶναι καὶ τοῦ δρᾶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὑπομιμνήσκοντος τὸν κατὰ τὸν μᾶλλον ἢ ἧττον στενὸν συγγενικὸν σύνδεσμον, ὅστις συνδέει αὐτοὺς ψυχολογικῶς πρὸς τὴν τάξιν τῶν *κυρίως φρενοβλαβῶν*, ἀπαραλλάκτως ὅπως σωματικά τινα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ἀτόμων μιᾶς διακλαδισθείσης οἰκογενείας ὑπομιμνήσκουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καθαρῶς τὸν ἀρχικὸν τύπον τῶν προγεννητόρων.

Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ῥίψῃ τὸ βλέμμα εἰς τὸ μέγα πανόραμα τῆς μνήμης του, ἔνθα καθ' ὅλον τὸν βίον ἐναποταμιεύθησαν πλῆθος εἰκόνων καὶ γεγονότων, θὰ ἴδῃ προκειμένας καὶ παρελαυνούσας τὰς εἰκόνας τινῶν ἐκ τῶν οἰκείων ἢ γνωρίμων καὶ φίλων του ἀνταποκρινομένας ἐν πολλοῖς εἰς τοὺς *τύπους*, οὓς ἐνταῦθα θὰ περιγράψωμεν.

Διὰ τοὺς *ἀνωμάλους* τούτους τύπους καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ἡ κοινωνία ἐφεῦρεν ἰδίας λέξεις ἀποκαλοῦσα αὐτούς, ὡς ἐμνήσθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, *ἐκκεντρικούς*, *παραδόξους*, *ἰδιορρύθμους* κτλ. Τὰ ἄτομα ταῦτα ἀντιδρῶσιν ὅλως ἀσυνήθως ἐν ταῖς καθημεριναῖς περιστάσεσι τοῦ βίου διακρινόμενα διὰ τὰς παραλόγους καὶ παραβόλους ἰδέας, ἢ τὰς ἀλλοκότους πράξεις καὶ τὸ παράδοξον τῆς διαγωγῆς, καὶ οὐχὶ σπανίως μεταπίπτοντα εἰς πλήρη φρενοβλάβειαν. Εὐλόγως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἔχουσι *φρενοπαθειακὴν ἰδιοσυγκρασίαν* (tempérament fou), μολονότι πολλοὶ τούτων κατορθοῦσι δι' ὅλου τοῦ βίου νὰ μὴ παραφρονήσωσιν.

Α'.

ΕΥΘΥΜΟΙ, ΑΣΤΑΘΕΙΣ, ΕΠΙΠΟΛΑΙΟΙ, ΤΥΧΟΔΙΩΚΤΑΙ

Ὑπάρχουσιν ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἰσιν αἰωνίως εὔθυμα, ζωηρά, πάντοτε καὶ ἐν παντὶ ἀστειζόμενα, αἰσιόδοξα, καὶ πάντα τὰ τοῦ κόσμου ὑπὸ τὴν καλὴν μορφὴν αὐτῶν βλέποντα. Θίγουσι τὰ πάντα ἐπιπολαίως καὶ εἰς οὐδὲν ἐμβαθύνουσι, τὴν φράσιν ἐλευθέρια, ἐνίοτε κατ' ἐπιπολὴν πνευματώδη· ἡ χροιὰ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν σπανίως παραλλάσσει, πρόσκομμα πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς διαθέσεώς των κατὰ τὰς μεταβαλλομένας ἑκάστοτε περιστάσεις δὲν ὑπάρχει δι' αὐτούς. Πάντοτε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεικνύουσι τὴν αὐτὴν ψυχολογικὴν πρόσοψιν, δὲν ὑποβάλλονται δὲ εἰς οὐδεμίαν κοινωνικὴν πειθαρχίαν· δίδουσιν, οὕτως εἰπεῖν, *τὸν τόνον* εἰς τὰς περιστάσεις καὶ οὐχὶ αἱ περιστάσεις αὐτόν. Ἐνίοτε κατέχονται ὑπὸ ἐγωϊσμοῦ ἀβλαβοῦς καὶ ὑπὸ πάντων προθύμως ἀνεκτοῦ καὶ ἐκ τῶν προτέρων συγγνωστοῦ.

Ἡ πολλάκις φλύαροι, ἀκατάσχετοι εἰς τὸ ὁμιλεῖν, δραστηριότατοι, ἀεικίνητοι, ριπτόμενοι εἰς ἐπικινδύνους καὶ μεγάλας ἐπιχειρήσεις μετ' ἐλαφρότητος σκέψεων καὶ συλλογισμῶν, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἂν τῇ βοηθείᾳ τῆς τύχης ἐνίοτε ἀποβῇ εὐνοϊκόν, πολλάκις ὅμως καταστρεπτικώτατον ἀποβαίνει διὰ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Φέρουσιν ἐνδύματα ζωηροῦ χρώματος ἀσύμφωνα πρὸς τὴν ἡλικίαν των καὶ σχήματος παρελθούσης πολλάκις ἐποχῆς, νεάζουσι κωμικῶς, ἢ εἶνε ἐπιρρεπεῖς πρὸς παντοίου εἴδους ἀσωτείας, ἀναφανδὸν πολλάκις· σπάταλοι, γενναιόδωροι, εὔκολα θύματα τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, ἢ κακοβούλων ἀνθρώπων, ἐξ ἴσου πράττοντες τὰς εὐγενεστέρας τῶν πράξεων ὡς καὶ τὰς ἀνηθικωτέρας, ἐν πλήρει οὕτω *ἀνισορροπίᾳ καὶ ἀντιθέσει* ἠθικῇ καὶ πνευματικῇ εὑρισκόμενοι.

Τινὲς ἐπιδίδονται εἰς ταξείδια δαπανῶντες ἀφειδῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς φροντίδος καὶ ὑπολογισμοῦ διὰ τὸ μέλλον, ἀγαπῶσι τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἐπιδιώκουσιν ἐπεισόδια τοῦ βίου ρωμαντικὰ ἢ ἥκιστα ρωμαντικά, διότι πολλάκις ὑποπίπτουσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἀστυνομίας· μεταβαίνουσιν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν κατασπαταλῶντες οὕτω ἀσκόπως τὴν μικρὰν πολλάκις περιουσίαν των, καὶ ἐὰν δὲν ἐγκλεισθῶσιν ἐπὶ τέλους δι' ἐπιλήψιμόν τινα πρᾶξιν εἰς τὰς φυλακὰς ἢ διὰ τὸ ἐπελθὸν γενικὸν ναυάγιον τοῦ ἀσθενοῦς καὶ φύσει σαθροῦ νοός των εἰς φρενοκομεῖόν τι, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν γενέθλιον μὲ κενὸν μὲν τὸ βαλάντιον, πλήρη δὲ τὰ θυλάκια καὶ τὰ κιβώτια ψεύδεων, τὰ ὁποῖα διηγοῦνται ἀσυστόλως καὶ πολλάκις πιστεύουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἰς αὐτὰ ἐξ αὐταπάτης, ὡς ἰδόντες δῆθεν καὶ πράξαντες ἔκτακτα καὶ θαυμάσια πράγματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Β'.

ΑΛΑΖΟΝΕΣ, ΑΣΩΤΟΙ, ΜΑΤΑΙΟΔΟΞΟΙ.

Εἰς ἄλλους προεξέχει πλειότερον τὸ αἴσθημα τῆς ἀλαζονείας· ἀγαπῶσιν ἐμμανῶς τὰ παράσημα καὶ τοὺς τίτλους, οὓς οἰκειποιοῦνται ἀσυστόλως αἰσθανόμενοι σφοδρὰν ἀνάγκην διακρίσεώς τινος ἐν τῇ κοινωνικῇ ἱεραρχίᾳ. Φέρονται ἀγερώχως πρὸς τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνικῇ τάξει ἀνήκοντας καὶ ἐνίοτε καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των. Ἀνασκαλεύουσι τὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας των καὶ ἐρευνῶσι τὰ τῆς γενεαλογίας ἀνακαλύπτοντες φαντασιώδεις τίτλους εὐγενείας ἢ ὑψηλὴν δῆθεν καὶ ἔνδοξον καταγωγήν, ἣν καὶ διακηρύσσουσιν ἐν πάσῃ περιστάσει· προσκολλῶσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπισκεπτηρίων, τῶν ἐπιστολῶν, ἢ οἱουδήτινος ἐγγράφου τὸν ὑπ' αὐτῶν δῆθεν ἀνακαλυφθέντα τίτλον, ὅστις ἐν οἰκτρᾷ καὶ γελοιώδει ἀντιθέσει πρὸς τὴν παροῦσαν κοινωνικὴν αὐτῶν θέσιν εὑρίσκεται· δαπανῶσιν ἀφρόνως τὴν περιουσίαν των εἰς ματαίας ἐπιδείξεις καὶ πολυτελείας, συνεπάγοντες οὕτω πολλάκις τὴν τελείαν καταστροφὴν τῆς οἰκογενείας των.

Ἡ σύζυγος περιφρονεῖ τὸν σύζυγον καὶ προσπαθεῖ νὰ τηρῇ καὶ ἐπιδεικνύῃ τὴν κοινωνικὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασίν της, ἀμελεῖ τῶν οἰκιακῶν καθηκόντων, πλάττει σχέδια ἐπὶ σχεδίων, ἐπιδιώκει ὑψηλὰς σχέσεις καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ πλάττει φαντασιωδῶς τοιαύτας διαβεβαιοῦσα τοὺς πάντας ὅτι ἔχει φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα ὑψηλὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὸ δεῖνα ἔξοχον πρόσωπον ἐν τῇ πολιτείᾳ, τοῖς γράμμασι, ταῖς τέχναις κτλ. Ὁ σύζυγος ἀμελεῖ τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν ὑποθέσεών του καὶ περιφρονεῖ τὴν σύζυγον, στερούμενος δὲ πάσης συνειδήσεως τῆς εὐθύνης αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς οἰκογενείας του σπαταλᾷ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς μωρὰς καὶ ματαίας ἐπιδείξεις, καὶ καταφεύγει ἐν τέλει πολλάκις πρὸς ὑποστήριξιν καὶ παράτασιν τῆς ψευδοῦς αὐτοῦ κοινωνικῆς θέσεως εἰς πράξεις ἀνηθίκους, ἐγκληματικὰς καὶ αἰσχράς.

Οἱ τοιοῦτοι πολλάκις, παρατεινομένων καὶ αὐξανομένων ὀλονὲν τῶν συγκινήσεων, τῶν συγκρούσεων καὶ τῆς διηνεκοῦς διεγέρσεως, ἀπολήγουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν *καθαρὰν* καὶ *βεβαιωμένην* φρενοβλάβειαν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς παροξυσμὸν *μεγαλειομανίας* ἐντελῶς παθολογικῆς καὶ μετὰ πολλὰ σκάνδαλα ἐπὶ τέλους συλλαμβάνονται καὶ ἐγκλείονται ἐν φρενοκομείῳ, ἔνθα δὲν παύουσι διαμαρτυρόμενοι ἐντόνως διὰ παντοίων ἐγγράφων πρὸς ἁπάσας τὰς ἀρχάς, δι' ἐπιστολῶν πρὸς τὸν τύπον, τοὺς φίλους καὶ τοὺς οἰκείους.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτῶν ἔχουσι πολλάκις κατὰ τὸ φαινόμενον χροιὰν λογικότητος, διὸ καὶ εὐκόλως ἀπατῶνται οἱ πολλοί· ἐντεῦθεν αἱ διαμαρτυρήσεις καὶ τὰ φλογερὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων κατὰ τῆς γενομένης αὐθαιρεσίας καὶ προσβολῆς τοῦ ἱεροῦ δικαιώματος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας γενομένης δῆθεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐγκλεισθέντος ἐν τῷ φρενοκομείῳ· φωναί, θόρυβος, σκάνδαλα, ἀναστάτωσις τῶν ἀρχῶν, ἐκλογὴ ἐπιτροπῶν πρὸς ἐξέτασιν τοῦ παθόντος, ὕβρεις κατὰ τῶν ἰατρῶν, οὓς κατηγοροῦσιν ὅτι πανταχοῦ βλέπουσι φρενοβλαβεῖς καὶ τὰ παρόμοια. Πολλάκις οὕτω ἐλευθεροῦται ὁ πάσχων, ἀλλ' ἅμα τῇ ἐξόδῳ μία σκανδαλώδης καὶ παράφρων πρᾶξις αὐτοῦ θέτει τὸ φίμωτρον εἰς τὰ στόματα ὅλων καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι *πολὺς θόρυβος ἐγένετο διὰ τὸ τίποτε*.

Ἐν γένει δὲ εἰς πάντας τούτους τοὺς παθολογικοὺς χαρακτῆρας, ὅ,τι ἰδιάζον καὶ κοινὸν γνώρισμα ἀπαντᾷ τις, εἶνε αἱ ποικίλαι καὶ πολλαὶ ἀντιθέσεις καὶ ἀντιφάσεις ἐν τῇ διαγωγῇ των καθ' ὅλον τὸν βίον, καὶ πάντοτε μία προσεκτικὴ ἐξέτασις τῆς βιογραφίας καὶ τῆς γενεαλογίας αὐτῶν ἀποκαλύπτει εὐχερῶς τὸ *κληρονομικὸν στίγμα* (tare héréditaire), εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ ἀνώμαλος ἢ *ψρενοπαθειακὴ ἰδιοσυγκρασία*, ὁ ἐκκεντρικὸς χαρακτὴρ αὐτῶν.

Γ'.

ΜΙΣΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΕΓΩΙΣΤΑΙ

Ἀντιθέτως τῶν ἐκτεθέντων τύπων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα οἱονεὶ πολλαπλασιάζουσι τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῆς προσωπικότητος αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὑπάρχουσιν ἄλλοι, οἵτινες ἐλαττοῦσι τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἐπαφῆς ἀπομονούμενοι τῆς λοιπῆς κοινωνίας καὶ πάντοτε ὑπόδρα καὶ μετὰ δυσπιστίας καὶ λοξοῦ βλέμματος προσβλέποντες αὐτήν. Συσπει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ροῦνται καθ' ὅλον τὸν βίον περὶ ἑαυτοὺς καὶ αἰωνίως εἰς ἀμυντικὴν θέσιν εὑρίσκονται ὑπερασπιζόμενοι τὴν ἀτομικότητά των κατὰ πάσης μεταδόσεως ἀλλοτρίων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων καὶ ἀποκρούοντες ταῦτα ἐντόνως καὶ ἐκ προκαταλήψεως, ἕτοιμοι πάντοτε νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ἀπόρθητον φρούριον τοῦ *ἐγωϊσμοῦ* αὐτῶν δι' ὁλοκλήρων τηλεβολοστοιχιῶν ἐπιμονῆς καὶ μισανθρωπίας κατὰ πάσης εἰσόδου φίλων ἢ ἀβλαβῶν καὶ ἀδιαφόρων ἀνθρώπων, κατὰ πάσης συμβουλῆς, ἣν ἐκλαμβάνουσινὡς παγίδα, κατὰ πάσης φιλόφρονος προτροπῆς, ἣν ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔφοδον ἐχθρικήν. Ἀκίνητοι, ἄκαμπτοι, ἀμετάβλητοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ρεύματος τῆς προόδου, ὅπερ παρασύρει τὰς κοινωνίας ἀναβλύζον ἀενάως καὶ ἐκχυνόμενον ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, μένουσιν ἐκεῖ ὄρθιοι, ἀπαθεῖς θεαταὶ τῆς κινήσεως καὶ τῆς περὶ ἑαυτοὺς μεταβολῆς τῶν πραγμάτων, ἀδυσώπητοι νικηταὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὴν νίκην καὶ ἱκανοποιημένοι, ὡσεί ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν τούτῳ συνίστατο !

Ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν εἶνε πολλάκις ἀμετάβλητος, ἕξεις τινὲς τοῦ καθημερινοῦ βίου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παράδοξοι καὶ ἀλλόκοτοι, μένουσιν αἱ αὐταί· ἡ αὐτὴ ὥρα τοῦ ὕπνου, τοῦ φαγητοῦ, τοῦ περιπάτου, τῆς ἐργασίας, οὐδενὸς μὴ ἐκτάκτως σπουδαίου λόγου δυναμένου ποτὲ νὰ παρεκκλίνῃ τὸν ὡροδείκτην τοῦ μηχανικοῦ αὐτῶν βίου· εἰσὶ ζῶντα τέλος χρονόμετρα καὶ ἀμετάβλητοι ὡς προσωποποίησις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἐνίοτε οἱ τοιοῦτοι οὐδὲν φίλτρον μήτε πρὸς τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα αἰσθάνονται, περὶ τῆς τύχης τῶν ὁποίων οὐδόλως ἐνδιαφέρονται, ἢ τὸ πολὺ πέραν τοῦ κύκλου τῆς οἰκογενείας των οὐδὲν γενικὸν αἴσθημα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ. Πολλάκις δὲ πάθη τινὰ ἔχοντα τοὺς χαρακτῆρας καθαρᾶς μονομανίας διευθύνουσιν ἁπάσας τὰς πράξεις τοῦ βίου αὐτῶν μετ' ἀπολύτου ἰσχύος, οἷον τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς γλισχρότητος μέχρι βαθμοῦ βδελυγμίας καὶ ἀπανθρωπίας ἢ τὸ τῆς ζηλοτυπίας μέχρι παθολογικοῦ βαθμοῦ, καὶ συχνάκις δὲ πάσχουσιν ἐξ ὑποχονδρίας κατεχόμενοι ὑπὸ ὑποχονδριακῶν ἰδεῶν καὶ ἀσυνήθους αἰσθητικότητος τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἀλάνθαστον τοῦτο σημεῖον, ὅτι ἡ ἰδιάζουσα ψυχολογικὴ των ἰδιοσυγκρασία καὶ αἱ νευρικαὶ ἐνοχλήσεις οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ σύμπτωμα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς *ἀνωμαλίας* τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήτις ἐκδηλοῦται ταὐτοχρόνως διὰ δύο εἰδῶν φαινομένων, ἤτοι τῶν ψυχικῶν ἢ ἠθικῶν καὶ τῶν νευρικῶν.

Δ΄.

ΦΑΝΤΑΣΙΟΠΛΗΚΤΟΙ — ΕΦΕΥΡΕΤΑΙ, ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΟΙ, ΟΥΤΟΠΙΣΤΑΙ

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τοὺς *ἐκκεντρικοὺς* ἐκείνους *τύπους* ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οἵτινες προσκολλώμενοι, ὡς τὸ ὄστρακον ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐπὶ μιᾶς ἰδέας ἀκλονήτου καὶ ἀκάμπτου, διέρχονται ὅλον τὸν βίον αὐτῶν καταγινόμενοι πρὸς ἐφευρέσεις βιομηχανικάς, μηχανικὰς καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικάς, ἢ πρὸς ἐπινοήσεις συστημάτων σκοπούντων τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν κοινωνιῶν, τῆς στρατηγικῆς τέχνης, τῆς ἠθικοποιήσεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν τοιούτων. Ἐνίοτε ἐν ταῖς βάσεσι τῆς κεντρικῆς ἰδέας αὐτῶν ἀπαντῶσιν ἴχνη τινὰ διεσπαρμένα τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ τῆς πιθανότητος, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ βάσεις αὐταί εἰσι σαθραί, οὐτοπικαί, ἐντελῶς πεπλανημέναι καὶ ἀλλόκοτοι. Πάντοτε δὲ τὰ προβλήματα, ὧν τὴν λύσιν ἀναλαμβάνουσιν, εἰσὶν ἀνώτερα τῶν γνώσεων καὶ τῆς διανοητικῆς δυνάμεώς των, καὶ ἐνίοτε δὲ οἱ τοιοῦτοί εἰσιν ἐντελῶς ἀστοιχείωτοι στερούμενοι καὶ τῶν μᾶλλον στοιχειωδῶν γνώσεων τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς μεθοδικὴν ἀνάλυσιν, ἐξερεύνησιν, συζήτησιν καὶ λύσιν τοῦ ὑψηλοῦ θέματος, δι' ὃ ἀφιεροῦσι πολλάκις ὅλον τὸν βίον καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν των, ἀμελοῦντες τῶν πάντων, μὴ πτοούμενοι πρὸ τοῦ γελοίου καὶ τῶν χλευασμῶν καὶ πρὸ τοῦ προϊόντος μαρασμοῦ καὶ τῆς ἰσχνάνσεως τοῦ πρότερον ἴσως ἀνθηροῦ βαλαντίου των.

Ἡ ἀφοσίωσις αὐτῶν πολλάκις δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐξερεύνησιν καὶ πραγματοποίησιν μιᾶς καὶ μόνης ἰδέας, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ταὐτοχρόνως ἢ διαδοχικῶς. Τὸ κύριον πάθος τὸ ὑποστηρίζον καὶ συντηροῦν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς δυνάμεις τῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς τῶν τοιούτων *ἀνωμάλων* καὶ *ἀνισορρόπων* (déséquilibrés) εἶνε τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας, ἡ ἀνάγκη τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων· ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ὁμοιάζουσι πρὸς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν *ἀλαζόνων*, περὶ ὧν προηγουμένως ὡμιλήσαμεν, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν αὐτῶν, καθ' ὅσον εἰς ἐκείνους μὲν ἡ ἀλαζονεία εἶνε γενικὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεικνυμένη εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ βίου των, ἐνῷ εἰς τούτους εἶνε περιγεγραμμένη, ἐκδηλουμένη δι' ἀξιώσεων περιοριζομένων εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἀξίαν των, εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἱκανότητά των.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσιν οἱ ἀπαραίτητοι ἐκεῖνοι ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι ἄνθρωποι, οἱ *τετραγωνίζοντες τὸν κύκλον*, *οἱ ἐφευρεταὶ τοῦ ἀεικινήτου*, *τοῦ πηδαλίου τοῦ ἀεροστάτου*, *τοῦ μέσου τῆς ἀθανασίας*, *τῆς πανακείας*, ἢ παντοίων τέλος μηχανῶν περιπλόκων προωρισμένων νὰ ἀνατρέψωσι καὶ μεταβάλωσι τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπομένως τοὺς ὅρους τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος· ὡσαύτως δὲ ἐνταῦθα ἀνήκουσιν οἱ ἀποτυχόντες καὶ *παρεγνωρισμένοι ποιηταί*, *λογογράφοι*, *ζωγράφοι*, *κοινωνιολόγοι*, *φιλόσοφοι*, οἵτινες ὑπὸ τοῦ ἐν ἑαυτοῖς φύσει ὑπάρχοντος κληρονομικοῦ παθολογικοῦ στοιχείου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν *φρενοπαθειακὴν αὐτῶν κρᾶσιν* (tempérament fou) ὠθούμενοι, ἐκτροχιάζονται τῆς συνήθους καὶ κοινῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζει τὸ ὁμαλὸν καὶ στερεὸν πνεῦμα τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καινολογοῦντες παραδόξως, ἐγκαινίζοντες νέους δῆθεν κανόνας τῆς τέχνης, νέας ἰδέας, ἐφ' ὧν ἁπάντων διακρίνει τις εὐχερῶς τὰς παθολογικὰς χειρονομίας καὶ τοὺς μορφασμούς, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πάσχοντος πνεύματός των καὶ τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἀσυνεπὲς καὶ ἀντιφατικὸν αὐτοῦ, τὸ οὐτοπικὸν καὶ τὸ κωμικῶς παράξενον καὶ ἀλλόκοτον καὶ ἀνεφάρμοστον τῶν πνευματικῶν προϊόντων, καὶ συλλήβδην τὸν ὅλον ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν ὑπενθυμίζοντα τοὺς κυρίως καὶ ἐντελῶς φρενοβλαβεῖς.

Εἰς τετραγωνιστὴς τοῦ κύκλου ἐφαντάσθη ὅτι ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦτο κατὰ τὸν ἐξῆς ἁπλούστατον τρόπον: Ἔλαβε σφαῖραν ἐκ μολύβδου καὶ σφυρηλατήσας αὐτὴν ἰσχυρῶς μετέβαλεν εἰς τετράπλευρον σχῆμα, οὗ ἐμέτρησε τὸ ἐμβαδὸν καὶ τὰς πλευράς, ἀκολούθως δὲ πάλιν διὰ τῆς σφυρηλατήσεως τὸ τετράγωνον μετέβαλεν εἰς σφαῖραν, καὶ οὕτω πλήρης ἀφάτου ἱκανοποιήσεως ἀνέμενε τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ τὴν στεφάνωσίν του ὑπὸ τῆς δόξης ἐπὶ τῷ λύσει τέλος πάντων τοῦ ἀλύτου τούτου θεωρουμένου μαθηματικοῦ προβλήματος.

Ἄλλος ἐπεδόθη εἰς ἐρεύνας τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς χημείας καὶ ἐφεῦρε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἓν νέον σύστημα σιδηροδρόμου μετὰ κινητῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σιδηρῶν ἐλασμάτων, ἐπίσης μίαν ἄλλην ἱπταμένην μηχανήν, ἥτις προώριστο νὰ μεταβάλῃ τοὺς κανόνας τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὡσαύτως δὲ καὶ μίαν χημικὴν σύνθεσιν, δι' ἧς θὰ ἦτο δυνατὸν ἐξ ἀποστάσεως νὰ φονεύσῃ τις χιλιάδας στρατιωτῶν. Νυχθημερὸν εἰργάζετο διὰ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας γράφων ὑπομνήματα πανταχοῦ καὶ τηρῶν ἀλληλογραφίας· δαπανήσας δὲ ὅλην τὴν περιουσίαν του διετηρεῖτο εἶτα ὑπὸ μιᾶς γυναικός, μεθ' ἧς συνέζη, καὶ ἡ ὁποία ὑπέμενεν ὅλας τὰς ἰδιοτροπίας του. Ἡ μονομανία τῶν ἀνακαλύψεων καὶ πειραματισμῶν ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν παρ' αὐτῷ, ὥστε ἠνάγκασε τὴν δυστυχῆ γυναῖκα νὰ ἐκκολάψῃ ὠὰ ἐγκλείσας αὐτὴν ἐν θαλάμῳ ὑπὸ θερμοκρασίαν 25⁰ βαθμῶν διηνεκῶς εὑρισκομένῳ, καὶ ὅτε ὄντως ἐξεκολάφθησαν ὑπ' αὐτῆς τὰ ὠὰ τῇ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν της.

Ἄλλοτε πάλιν ἐφώνευσε διὰ πρωσσικοῦ ὀξέος χάριν πειραματισμοῦ ἐπιβάτην τινὰ σιδηροδρομικῆς ἁμαξοστοιχίας, μεθ' οὗ εὑρίσκετο μόνος ἐν μιᾷ ἁμάξῃ· ἐπειδὴ δὲ εἶχεν ἀνάγκην καὶ χρημάτων διὰ τὰ μέλλοντα πειράματά του, ἐνόμισε καλὸν ἐπωφελούμενος τῆς περιστάσεως *καὶ χάριν τῆς ἐπιστήμης* νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ θύματος τὸ βαλάντιον αὐτοῦ ὡς καὶ διάφορα πολύτιμα ἀντικείμενα· συλληφθεὶς ὅμως κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν γαλλικῶν δικαστηρίων εἰς 20 ἐτῶν δεσμά. Οἱ δικασταὶ ἐξέλαβον ἁπλούστατα ἕνα παράφρονα ὡς κοινὸν ἐγκληματίαν, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε ἄλλως σπάνιον. Τὰ προηγούμενα τοῦ *ἐφευρέτου* τούτου ἐν τούτοις ἦσαν λίαν ἐπιβαρυντικὰ ὑπὸ παθολογικὴν ἔποψιν, λέγει ὁ Cullerre, παρ' οὗ καὶ ἐλάβομεν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο. Δύο θεῖαι καὶ εἷς θεῖος αὐτοῦ ἦσαν φρενοβλαβεῖς· ἐπίσης ἡ γυνή, μεθ' ἧς συνέζη διηγεῖτο ὅτι πολλάκις ὁ μονομανὴς οὗτος ἠγείρετο τὴν νύκτα καὶ ὡμίλει ἀσυναρτήτως λέγων ἀκατάληπτα πράγματα· ἔπειτα δὲ τὸ εἶδος τῶν ἐφευρέσεων καὶ αἱ ἀξιώσεις του ἦσαν ἱκαναὶ νὰ χαρακτηρίσωσι καλῶς τὴν πνευματικήν του κατάστασιν. Οὐχ ἧττον κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῇ ἀποφάνσει ἰατρῶν, οἵτινες ὡς *λαμπρυντικὰς* περιστάσεις τοῦ ἐγκλήματος συνέστησαν τῷ δικαστηρίῳ τὰ *κληρονομικὰ προηγούμενα καὶ τὴν κρᾶσιν* τοῦ κατηγορουμένου ! !

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης δὲν εἶνε καὶ ὅλως ἀκίνδυνοι οἱ *ἐφευρέται* καὶ *οὐτοπισταί*. Οὐχὶ σπανίως δὲ τῳόντι ἐν ταῖς κοινωνικαῖς θυέλλαις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὰς ἐπαναστάσεις ἐκβράζονται ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς κοινωνίας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοιοῦτοι *ἐφευρέται* καὶ *ὀνειροπόλοι* συστημάτων κοινωνιολογικῶν, *θεωρισμανεῖς* καὶ *μεταρρυθμισταὶ κοινωνιῶν*, *ἀγνοούμενοι φιλόσοφοι*, οἵτινες ἐπωφελούμενοι τῆς περιστάσεως τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀτάκτων καὶ ἐγκληματικῶν στοιχείων τῆς κοινωνίας πρὸς πραγματοποίησιν τῶν χιμαιρικῶν ἰδεῶν αὐτῶν, καὶ παρασύροντες ὁμάδας τινὰς ἀνθρώπων ἢ μεγάλα πλήθη ἐν μέσῳ τῆς πλήρους κοινωνικῆς συγχύσεως καὶ τῆς ἀνεμοζάλης τῶν παθῶν κατόπιν τῶν παραφρόνων αὐτῶν ἰδεῶν γίνονται πρόξενοι μεγάλων καὶ ἀνυπολογίστων καταστροφῶν.

Πολλοὶ ἐπίσης δηλητηριασταὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν *μονομανῶν ἐφευρετῶν*, οἵτινες χάριν πειραματισμοῦ δολίως, ἀλλ' ἐν καλῇ πίστει, δηλητηριάζουσιν ἀγνώστους, οἰκείους ἢ *φίλους*.

Ε'.

ΚΑΤΑΔΙΩΚΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΚΟΜΑΝΕΙΣ

Ἄλλοι ἀνώμαλοι χαρακτῆρες, ἐπίσης εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν *κληρονομικῶν-ἐκπεφυλισμένων* ἀνήκοντες, εἰσὶν οἱ *καταδιῶκται* καὶ οἱ *δικομανεῖς*. Οἱ *κληρονομικοὶ καταδιῶκται* κατὰ τοῦτο κυρίως διαφέρουσι τῶν πασχόντων ἐκ τῆς κλασικῆς ἐκείνης μορφῆς τῆς φρενοβλαβείας τῆς καλουμένης: *μανία τῆς καταδιώξεως* (délire de persécution), ὅτι αἱ ἰδέαι αὐτῶν δὲν συστηματοποιοῦνται καὶ δὲν διέρχονται διὰ τριῶν ἐκείνων σταδίων ἢ φάσεων τῆς κλασικῆς *παραφροσύνης τῆς καταδιώξεως*, τοὐτέστι τοῦ σταδίου κατὰ πρῶτον τῆς ἀορίστου ἀνησυχίας τοῦ πάσχοντος καὶ τῆς δυσπιστίας καὶ ὑποψίας, εἶτα δὲ τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ τῆς ὑποδείξεως τῶν προσώπων ὡρισμένως, τὰ ὁποῖα φαντάζεται ὅτι τὸν καταδιώκουσι, καὶ εἶτα τῆς μεγαλειομανίας καὶ τῆς διανοητικῆς τέλος ἐξασθενήσεως, ἀλλὰ μένουσιν ἀόριστοι καὶ κυμαινόμεναι, καὶ δὲν ἔχουσι τὸ ὀφθαλμοφανῶς παράλογον καὶ παρακροῦον· εἶνε δὲ δυνατὸν μάλιστα ὡς ἀφετηρίαν καταδιώξεως νὰ ἔχωσιν εὐλογοφανεῖς τινας κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον αἰτίας. Ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι ἀδικοῦνται καὶ καταδιώκονται ὑπὸ ἄλλων, γίνονται οἱ ὀχλη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρότεροι καταδιῶκται, ἐνῷ τοῦτο εἶνε σπανιώτερον εἰς τοὺς ἐκ τῆς κλασικῆς συστηματικῆς *μανίας τῆς καταδιώξεως* πάσχοντας, οἵτινες συνήθως φεύγουσι τοὺς φαντασιώδεις καταδιώκτας των.

Ὅταν ἅπαξ ἐκλέξωσι τὸ θῦμα αὐτῶν (ἡ δὲ ἐκλογὴ αὕτη δύναται νὰ γείνῃ ὅλως τυχαίως καὶ ἐπὶ ἐλαχίστῃ ἀφορμῇ), δὲν τὸ ἐγκαταλείπουσι πλέον καὶ εἰσὶν ἀδιάλλακτοι. Διέρχονται ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς διαδρόμους τῶν ὑπουργείων, ζητοῦσιν ἀκροάσεις παρὰ τῶν ἰσχυόντων προσώπων τῆς πολιτείας, πρὸς τοὺς ὁποίους μετὰ τὴν προφορικὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων ἀποστέλλουσι συχνάκις ἔγγραφα καὶ ἐπιστολὰς ἀφορῶσας τὸ ἀδικῆσαν καὶ καταδιῶκον δῆθεν αὐτοὺς ἄτομον. Ἀπὸ τῆς ἀστυνομίας μεταβαίνουσιν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἐντεῦθεν πάλιν εἰς τὰ ὑπουργεῖα ἢ τὴν ἀστυνομίαν, γινόμενοι καθ' ὑπερβολὴν ὀχληροὶ εἰς πάντας καὶ ἐγκαταλείποντες πᾶσαν ἐργασίαν καὶ διηγούμενοι πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰς ἀδικίας, ἃς δῆθεν ὑπέστησαν ἐκ μέρους τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξοντώσωσιν, ἐφευρίσκοντες ψεύδη καὶ παραμορφοῦντες τὰ πράγματα, δι' αὐταπάτης δὲ πειθόμενοι πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἰς τὰς παραμορφώσεις καὶ τὰ ψεύδη των. Ἀπελπιζόμενοι ἐκ τῶν ἀρχῶν καταφεύγουσιν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν προξενοῦντες μέγα σκάνδαλον ἐν τῇ κοινωνίᾳ, συγκινοῦσι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ παρασύρουσιν εἰς ἀτελευτήτους συζητήσεις τοὺς πολλούς, ἐὰν ἡ ὑπόθεσις τυγχάνῃ σπουδαία καὶ σκανδαλώδης, καὶ διαιροῦσιν εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα τὴν κενόσπουδον καὶ φιλοπερίεργον κοινωνίαν, τὸν κόσμον τῶν αἰθουσῶν, τὸν κόσμον τῶν δημοσιογράφων καὶ τῶν πολιτικῶν, τοὺς μωροπίστους καὶ σκανδαλοθήρας, ἕως οὗ δὲ ἡ ἀκαταπόνητος καὶ διαβιβρώσκουσα τὸν πάσχοντα ἐνεργητικότης ἐκσπάσῃ εἰς καθαρὰν πολλάκις μανίαν καὶ εἰς ὀφθαλμοφανεῖς παραλογισμοὺς καὶ μονομανιακὰς παρακρούσεις, καὶ ἕως οὗ ἕκαστος πεισθῇ περὶ τοῦ νοσηροῦ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, πολλὰ κακὰ εἶνε δυνατὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ προκύψωσι· καὶ μάλιστα καὶ τότε πολλοὶ ἐκλαμβάνουσι τὴν ἐκδηλωθεῖσαν σαφῶς πλέον νόσον τοῦ *καταδιώκτου* ὡς *ἀποτέλεσμα* τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν ἀδικιῶν καὶ τῶν ζημιῶν, ἃς ὑπέστη δῆθεν ὁ παθών, ἀγνοοῦντες ὅτι τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον ἤδη ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτῷ, τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἦν τὸ αἴτιον τῆς ἀνωμαλίας τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἡ δὲ ἐπελθοῦσα καθο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λικὴ τῶν φρενῶν διατάραξις ἦν ἁπλῶς περαιτέρω ἀνάπτυξις τοῦ ὑπάρχοντος παθολογικοῦ σπέρματος.

*
* *

Μία ποικιλία τῶν *καταδιωκτῶν* τούτων εἶνε καὶ οἱ λεγόμενοι *δικομανεῖς*. Οὗτοι εἰς ἄκρον ἐγωϊσταί, πείσμονες, εὐέξαπτοι, δοκησίσοφοι καὶ ἀλαζόνες, οὐδέποτε διατεθειμένοι εἰς ἀσημάντους παραχωρήσεις καὶ μικρὰς θυσίας, ἔχοντες πάντοτε περὶ τοῦ ἀτόμου των ἀνωτέραν ἰδέαν, τίθενται ἐκτὸς ἑαυτῶν, εὐθὺς ἅμα ὑποστῶσι ζημίαν τινά, καὶ καταφεύγουσιν ἀμέσως εἰς τὰ δικαστήρια. Διέρχονται ὅλον τὸν βίον διεξάγοντες πολλάκις πέντε, δέκα ἢ καὶ εἴκοσι ταὐτοχρόνως δίκας, δαπανῶντες μέγιστον ποσὸν ἐνίοτε δι' ἀσήμαντον ὑπὸ χρηματικὴν ἔποψιν ὑπόθεσιν ἀντὶ τῆς ἀφάτου ἐκείνης δι'αὐτοὺς ἀπολαύσεως ἐκ τῆς ἥττης τοῦ ἀντιπάλου. Ἐὰν τύχῃ ἐπὶ μικρόν τι διάστημα χρόνου νὰ μὴ ἔχωσι δίκας, παροτρύνουσι καὶ προτρέπουσιν ἄλλον ζητήσαντα τὴν γνώμην καὶ τὰς συμβουλάς των ἐπὶ ζητήματος νομικοῦ, ὅπως ἀμέσως καταφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια ἢ δημιουγήσῃ ἀφορμάς τινας πρὸς γένεσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δίκης, ἧς τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν προθυμότατα ἀναλαμβάνουσιν.

Ἡ ἐκ τῶν δικαστηρίων συγκίνησις δι' αὐτοὺς ὁμοιάζει τὴν τῶν χαρτοπαικτῶν ἢ ἄλλων κυριευόντων τὸν ἄνθρωπον παθῶν, διὸ καὶ ἐπιδιώκουσι μετὰ μονομανοῦς ἐπιμονῆς τὴν ἀπόλαυσιν ταύτην. Ἡ μᾶλλον εὐχάριστος καὶ προσφιλὴς συνδιάλεξις αὐτῶν τυγχάνει ἡ περὶ δικαστικῶν ὑποθέσεων· παντοχοῦ καὶ πάντοτε διηγοῦνται περὶ τῶν δικῶν αὐτῶν, περὶ τῶν φάσεων, ἐν αἷς ἑκάστη αὐτῶν εὑρίσκεται, καὶ ταῦτα μετ' ἀτελευτήτων λεπτομερειῶν, διαστρέφοντες τὰ γεγονότα συχνάκις ἢ πλάττοντες ψεύδη, εἰς ἃ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πιστεύουσιν, ἐπαινοῦσιν ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πονηρίαν καὶ τὴν ἔκτακτον ἐπιτηδειότητά των κτλ. Οἱ δικηγόροι ἄφθονον χυμὸν εὑρίσκουσιν εἰς τὰ τοιαῦτα ἀνώμαλα ἄτομα, ἀλλὰ τὸ λυπηρὸν δι' αὐτοὺς εἶνε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμιπαραφρόνων τούτων δὲν εἶνε τόσον μέγας, ὅσον θὰ ἤθελον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΤ'.

ΕΡΩΤΟΜΑΝΕΙΣ.

Ὅσοι εἶνε προδιατεθειμένοι πρὸς τὸν *πλατωνικὸν ἔρωτα* δὲν εὑρίσκονται ἐν λίαν εὐσταθεῖ πνευματικῇ ἰσορροπίᾳ. Ἓν βῆμα σφαλερὸν καὶ ἀμέσως ἐξολισθαίνουσι πρὸς τὸ γελοῖον καὶ τὴν παραφροσύνην. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν *πλατωνικῶς ἐρώντων* καὶ τῶν *ἐρωτομανῶν* δὲν εἶνε πολὺ μεγάλη· οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦσι τὴν ἐφεδρείαν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ τάγματος τῶν δευτέρων· ἀμφότεροι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ψυχολογικοῦ ἱστοῦ εἰσὶν ἐξυφασμένοι. Κοινὸς χαρακτὴρ ἀμφοτέρων ἐστὶν ἡ *ὑπερβολικὴ αἰσθηματικότης*, ἡ μεγάλη εὐαισθησία καὶ εὐπάθεια τῆς χορδῆς τοῦ ἔρωτος, ἣν ἐλαφρὰ πλῆξις, ἁπλῆ ἐπαφή, δονεῖ ἐπ' ἄπειρον σχεδὸν καὶ γεννᾷ ἤχους λίαν δυσαναλόγους ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς πλήξεως.

Ἓν φυσιολογικὸν γεγονὸς καταδεικνύει κάλλιστα τὴν στενὴν σχέσιν καὶ συγγένειαν τῶν *πλατωνικῶν* (1) καὶ τῶν *ἐρωτομανῶν*. Ἐννοοῦμεν τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην ἐπανάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ τὴν λαμβάνουσαν χώραν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Ὅταν ὡριμάσῃ ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἐκδηλωθῇ μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λειτουργιῶν αὐτοῦ, τοὐτέστιν ἡ *γεννητικὴ λειτουργία*, τότε διανοίγονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνθρώπου νέοι ὅλως ὁρίζοντες, νέοι κόσμοι αἰσθημάτων, ὁ πέπλος ὁ καλύπτων τέως αὐτοὺς ἤρθη καὶ ἡδέως ἐκπεπληγμένος ὁ ἔφηβος θεᾶται μηδεμίαν ἔτι σαφῆ ἰδέαν ἔχων τῆς ἐν ἑαυτῷ σχεδὸν αἰφνιδίας *σκηνικῆς* ταύτης μετατροπῆς καὶ κατεχόμενος ὑπ' ἀορίστου τινὸς καὶ συγκεχυμένου αἰσθήματος λανθανούσης εὐτυχίας καὶ συχνάκις ἡδείας μελαγχολίας. Νέον πνεῦμα ἐνεφυσήθη εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμόν, ὁ τέως οἱονεὶ ἐξ ἀπόπτου θεωρούμενος κόσμος πλησιάζει πλειότερον καὶ μᾶλλον ἁπτὸς καὶ αἰσθητὸς καθίσταται, ἡ αἴσθησις τῶν ἐντυπώσεων λεπτο-

(1) *Σημ.* Ἐννοοῦμεν τοὺς ἀληθῶς πλατωνικῶς ἐρῶντας. ὧν τέλειον τύπον παριστῶσιν ὁ *Παῦλος* καὶ ἡ *Βιργινία*, διότι ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ κατὰ τὸ φαινόμενον *πλατωνικοὶ* ἐξ αὐταπάτης νομίζοντες ὅτι πλατωνικῶς ἐρῶσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέρα ἐστὶ καὶ βαθύτερον εἰσδύουσα, ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ κάλλους τῆς φύσεως ἐντείνεται, καὶ ἡ μικροτέρα δὲ ἐντύπωσις συγκινεῖ καὶ μεταδίδει εἰς ὅλον τὸ ἐγὼ τὰς δονήσεις, ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκφράσεως ἁπάσης ταύτης τῆς εὐαισθησίας καὶ αἰσθηματικότητος καθίσταται μᾶλλον ἐπείγουσα, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἅπαντα τὰ νεῦρα τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργάνου χορδίζονται εἰς τόνον παθητικόν, ἕτοιμα νὰ ἀναπέμψωσιν ἀγνώστους τέως λιγυφθόγγους μελῳδίας.

Ἐντεῦθεν βλέπει τις τὴν λαμπρὰν ταύτην ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου τὴν πλήρη παραισθήσεων, τοὺς *νεοσυλλέκτους* τούτους τοῦ κόσμου καταταξομένους ἀθρόως καὶ ἐν ἐνθουσιασμῷ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν Μουσῶν· οὐδεὶς σχεδὸν διαφεύγει τὴν θητείαν ταύτην, εἰς ἣν ἐξαναγκάζει ὁ νόμος τῆς φύσεως.

Ἐντεῦθεν ἡ παρατηρουμένη ἐκείνη τάσις τῶν ἐφήβων καὶ νεανίσκων πρὸς τὸ στιχουργεῖν ἢ ἀναγινώσκειν αἰσθηματικὰ ποιήματα ἢ ῥωμαντικὰ προϊόντα τῆς φιλολογίας, ἡ τάσις πρὸς τὴν μουσικήν, τὸν χορόν, τὰ ἄσματα. Ποῖος τῳόντι δὲν ὑπῆρξε *παροδικὸς* ποιητὴς *παρῳδῶν* τὴν ποίησιν; Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ἐκείνη τοῦ ἀτόμου ὅπως μεταδώσῃ τοὺς πλήρεις μελῳδίας φθόγγους τῆς ψυχῆς του εἰς ἄλλο ὅμοιον ὄν, ἡ τάσις πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Ὁ *Παῦλος* ζητεῖ τὴν *Βιργινίαν* καὶ ἡ Βιργινία τὸν Παῦλον· διὸ καὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἐκεῖναι πρὸς ἄγνωστον πολλάκις διεύθυνσιν ἀποστελλόμεναι ἀκροστιχίδες καὶ τὰ ποιημάτια, καὶ ἐπιστολαὶ δὲ ἐνίοτε, ὑπὸ πρόσχημα δοκιμίων καὶ θεμάτων μαθητῶν τινῶν καὶ νεανίδων ἤδη ἀπὸ τοῦ θρανίου τῶν σχολείων γραφομένων, ὡς καὶ ἡ πλήρωσις τῶν ἀγράφων σελίδων τῶν *λευκωμάτων* κτλ.

Ἡ φαντασία, καθὸ λίαν πλουσία ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ, ἀναλαμβάνει ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς δημιουργίας τοῦ ἀντικειμένου τῆς λατρείας περιβάλλουσα καὶ κοσμοῦσα αὐτὸ δι' ὅλων τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν χαρισμάτων· ἀλλὰ βαθμηδὸν τὸ ἰδεῶδες τοῦτο ἀντικείμενον τείνει νὰ λάβῃ μᾶλλον συγκεκριμένην μορφήν, ὑπόστασιν πραγματικωτέραν, καὶ ἐνσαρκοῦται ἐπὶ τέλους εἰς πρώτην συγκυρίαν ἐν τῷ προσώπῳ πραγματικοῦ ὄντος.

Ὁ Παῦλος εὗρε τὴν Βιργινίαν.

Ἡ Βιργινία εὗρε τὸν Παῦλον.

Ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς ταύτης αἰσθηματικότητος ἐξηγοῦνται αἱ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνίοτε ταὐτόχρονοι καταστροφαί, αἱ διπλαῖ αὐτοκτονίαι τῶν ἐρώντων ἀλλήλους.

Ἡ *ἐρωτομανία* αὕτη εἶνε φυσιολογική, καθότι εἶνε ἐκδήλωσις φυσιολογικῆς καὶ ἐν ὡρισμένῃ ἡλικίᾳ ὀργανικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἧς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμά ἐστιν ἡ εὐαισθησία καὶ αἰσθηματικότης. Ἐὰν ὅμως ἡ ὀργανικὴ αὕτη κατάστασις καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐξαρτωμένη αἰσθητικότης παραταθῶσι πέραν ὁρίου τινὸς ἡλικίας, τότε τὰ διὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ τούτου *πλατωνισμοῦ* ἐκδηλούμενα τυχὸν ἐρωτικὰ αἰσθήματα, ἡ ὑπερβολικὴ αἰσθηματικότης, θεωροῦνται καὶ εἰσὶ παθολογικά. Ἡ νοσηρὰ ὄντως αὕτη ἰδιοσυγκρασία ἀτόμου τινὸς φαίνεται ὅτι προκύπτει ἕνεκα τῆς *στάσεως* περὶ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, οὗ τὰ νευρικὰ στοιχεῖα τηροῦσι τὴν παιδικὴν καὶ νεαρὰν ἰδιοσυστασίαν των. Διότι τῳόντι πολλοὶ συγγραφεῖς ὑποστηρίζουσιν ὅτι αἱ κληρονομικαὶ νευροπάθειαι καὶ φρενοπάθειαι ὀφείλονται εἰς *στάσεις περὶ τὴν ἀνάπτυξιν* (arrêts de développement) τῶν νευρικῶν στοιχείων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μέρους τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διατηρούσας εἰς αὐτὰ τὴν ἐμβρυακὴν ἢ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τὴν φυσιολογικὴν ἰδιοσυστασίαν. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, λέγει ὁ Arndt (Cullerre σελ. 22), ὁ τρόπος τοῦ εἶναι ὅλων τῶν νευροπαθῶν, ἡ μεγάλη αὐτῶν *εὐδιεγερσιμότης* καὶ εὐαισθησία, ἣν ἐπακολουθεῖ ταχεῖα ἐξάντλησις, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν γενικὸν φυσιολογικὸν χαρακτῆρα τῶν νεαρῶν νευρικῶν στοιχείων ἐν τῇ παιδικῇ καὶ νεαρᾷ ἡλικίᾳ τοῦ ἀνθρώπου· οὕτως ἐξηγεῖται ὁ χαρακτὴρ τῶν νευροπαθῶν ἐν γένει, τὰ χάσματα καὶ τὸ ἀνισόρροπον καὶ αἱ ἀτέλειαι αὐτῶν, αἵ τε πνευματικαὶ καὶ ἠθικαί, αἱ παρατηρούμεναι πολλάκις καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἐξέχοντας τῶν ἀνθρώπων, ὑπενθυμίζουσαι ἐν πολλοῖς τὴν παιδικὴν κατάστασιν.

Ὁ Schultze καὶ ὁ Pick (Cullerre loc. cit.) παρετήρησαν τοιαύτας *στάσεις περὶ τὴν ἀνάπτυξιν* εἰς πολλοὺς ἐγκεφάλους φρενοβλαβῶν, ἐπενεγκούσας καὶ μορφολογικὴν μεταβολὴν εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ὅλου ἐγκεφάλου καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἔτι διακρινομένην. Ἡ τοιαύτη ὀργανικὴ κατάστασις καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ἀρρήκτως συνδεδεμένη ψυχολογικὴ ἰδιοφυΐα καὶ εὐαισθησία εἶνε σημεῖον ἐκπτώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀποτέλεσμα ἀρχομένης ἢ προκεχωρημένης ἤδη *ἐκφυλίσεως τοῦ ἀτόμου*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅπως ἡ μικρότης τοῦ νοὸς καὶ ἡ ἀδυναμία, ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ, αἱ ὀρέξεις, αἱ τάσεις καὶ ἐν γένει ὁ τρόπος τοῦ εἶναι, φυσικὰ θεωρούμενα παρὰ τῷ παιδίῳ, ἐὰν ἐξακολουθήσωσι πέραν τοῦ ὁρίου τῆς παιδικῆς ἡλικίας, θεωροῦνται παρὰ τῷ ἐνηλίκῳ ὡς γεγονὸς παθολογικὸν χαρακτηριζόμενον ὡς *βλακεία* ἢ ὡς *μώρωσις* κτλ. ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς στασιμότητος τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου, οὕτω καὶ ἡ ὑπερβολικὴ αἰσθηματικότης καὶ ἡ παράτασις αὐτῆς παρὰ τῷ ἐνηλίκῳ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας οὗτος εἰς τὸν ἔρωτά του δίδει μορφὴν καὶ χαρακτῆρα ὅμοιον τῷ τοῦ ἐφήβου ἢ καὶ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἐκπεφρασμένον, σημαίνει ἀρχομένην ἢ τελεσθεῖσαν ἤδη μετάπτωσιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ παθολογικὸν ἔδαφος.

Ἐὰν δὲ ὄντως καλῶς ἐξετάσῃ τις τὰ προηγούμενα τῶν *ἐρωτομανῶν*, γενεαλογικῶς τε καὶ ἀτομικῶς, θὰ εὕρῃ εὐκόλως ὅτι αἴτιον τῆς τοιαύτης παθολογικῆς ἰδιοσυγκρασίας εἶνε ἡ *κληρονομικότης*, ὅτι ἀνάγονται καὶ οὗτοι εἰς τὴν μεγάλην τάξιν τῶν *ἐκφυλιζομένων* ὀργανισμῶν· ἄλλως τε καὶ συνυπάρχουσιν, ὡς παρ' ἅπασιν ἐν γένει τοῖς *κληρονομικοῖς*, καὶ ἄλλα διάφορα σημεῖα διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνωμαλίας, πλὴν τῆς ἐπικρατούσης *μονομανίας* αὐτῶν τοῦ *ἔρωτος*.

Ὁποῖοί τινές εἰσιν οἱ χαρακτῆρες τῆς *ἐρωτομανίας*;

Οἱ ἐρωτομανεῖς ἐρῶσι πολλάκις φαντασιώδες καὶ ἀνύπαρκτον πρόσωπον, ἢ ὡς ἀντικείμενον τῆς λατρείας των ἐκλέγουσιν ἄτομα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν κοινωνικῆς θέσεως ἢ τοῦ πλούτου οὐδέποτε θὰ συγκατέβαινον νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸν ἔρωτά των· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἰσὶ πληρέστατα πεπεισμένοι ὅτι τὸ λατρευόμενον ὑπ' αὐτῶν ἄτομον συμμερίζεται μετὰ τῆς αὐτῆς περιπαθείας καὶ θερμότητος τὰ αἰσθήματά των· περὶ τούτου οὔτε κἂν συζήτησιν δέχονται, ἡ πεποίθησις δὲ αὐτῶν εἶνε ἀκράδαντος ἐπεβληθεῖσα αὐτοῖς μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀκαταγωνίστου κύρους καὶ μοιραίου τρόπου, μεθ' οὗ ἐπιβάλλονται ἄνευ συλλογισμοῦ καὶ ἀναλύσεων καὶ ἐλέγχου τὰ τερατωδέστερα τῶν ὀνείρων εἰς ἕνα κοιμώμενον ἄνθρωπον· καὶ ἀληθῶς οἱ ἐρωτομανεῖς *ὀνειρεύονται ἐγρηγορότες*.

Πλήρεις ἀρρήτου εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος ἀνεκφράστου οἱ ἐρωτομανεῖς παρακολουθοῦσι μακρόθεν τὸ ἐκλελεγμένον πρόσωπον τῆς καρδίας των, τοῦ ὁποίου παρερμηνεύουσι καὶ τὰς ἐλαχίστας τῶν κινήσεων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ πράξεων ὑπὲρ ἑαυτῶν· ἡ ἀπόμαξις τῆς ῥινὸς διὰ τοῦ ῥινομάκτρου, μία κίνησις τῆς κεφαλῆς, ἓν τυχαῖον μειδίαμα, ὁ περίπατος ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ, ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὸν ἐρωτομανῆ ἢ τὴν ἐρωτομανῆ, καὶ ἀποτελοῦσι νέον τεκμήριον, νέαν ἀπόδειξιν ἐνθέρμου λατρείας καὶ ἀκραδάντου πρὸς αὐτοὺς ἔρωτος τοῦ ἐρωμένου προσώπου, βέβαιον σημεῖον ἀνταποκρίσεως καὶ συμμετοχῆς τῶν διαπύρων αἰσθημάτων αὐτῶν, ἀδιάφορον ἂν πράγματι τὸ ἐρώμενον ἄτομον οὔτε εἴδησιν ἔχῃ, οὔτε κἂν γνωρίζῃ τὸν πάσχοντα λάτρην αὐτοῦ.

Ἄλλος χαρακτὴρ τοῦ ἐρωτομανοῦς εἶνε ὅτι ὁ ἔρως αὐτοῦ στερεῖται πάσης ὀπισθοβουλίας πρὸς σαρκικὴν ἐπιθυμίαν, εἶνε ἁγνός, ἄμωμος, τὸ *ἄωτον* τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος, οἷον θὰ ἐφαντάζετο αὐτὸν ὁ μᾶλλον αἰσθηματίας ἰδεολόγος.

Μετὰ τὰ συμπτώματα ταῦτα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἐρωτομανίαν, τίς δὲν ἀναπολεῖ ἀκουσίως ἐν τῇ μνήμῃ του τὴν εἰκόνα τοῦ *Ἱππότου τῆς Ἐλεεινῆς Μορφῆς*, τὸν περιώνυμον *Δὸν Κιχῶτον* ἐπισάττοντα ἐν σπουδῇ καὶ μετὰ σοβαρότητος τὸν *Ἀγαμνόεντα* αὐτοῦ καὶ σπεύδοντα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς φαντασιώδους *Δουλσινέ*;

Ὁ Cervantès ἠθέλησε βεβαίως διὰ τοῦ ἀθανάτου ἔργου αὐτοῦ νὰ διακωμῳδήσῃ μίαν γελοίαν ὄψιν τῆς ἐποχῆς του, τὸν ὑπερβολικὸν ῥωμαντισμόν, μέχρι τοῦ γελοίου καὶ τῆς φαντασιοπληξίας ἀφιχθέντα καὶ νεμόμενον τὴν τότε κοινωνίαν. Τὸ εἶδος τῶν προϊόντων τῆς φιλολογίας μαρτυρεῖ ἀρκούντως τὰ ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τοῦ ῥωμαντισμοῦ ἐπικρατοῦντα ἤθη ὡς καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς τάσεις τῶν ἀνθρώπων· τὰ ἄφθονα μυθιστορήματα καὶ τὰ διηγήματα πλήρη τερατωδῶν συμβάντων καὶ ἐπεισοδίων ἱπποτισμοῦ εἶχον διαφθείρει πολλοὺς προδιατεθειμένους ἐγκεφάλους ἀναγινωσκόμενα ἀπλήστως· ἡ *φαντασιοπληξία* ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα τότε νόσος, ἣν ὑπέθαλπεν ἡ νοσοῦσα ἐπίσης φιλολογία τῆς πατρίδος τοῦ Cervantès.

Ὁ Don Quichotte εἶνε οὐ μόνον τέλειος τύπος *ἐρωτομανοῦς*, ἀλλὰ καὶ *μεγαλειομανοῦς*, ἀντιπροσωπεύων γνησιότατα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, τὴν τάξιν τῶν φαντασιοπλήκτων ἐκείνων γελοίων ἀνθρώπων πάσης κοινωνίας· καίτοι δὲ ὁ ἀμίμητος συγγραφεὺς ἠθέλησε δι' αὐτοῦ νὰ διακωμῳδήσῃ τὴν ἐποχήν του (16ος αἰών), καθ' ἣν ἐπλεόναζον οἱ φαντασιόπληκτοι, ἐν τούτοις ὁ *τύπος* τοῦ ἥρωός του ἔχει παγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόσμιον χαρακτῆρα, διότι ἀνήκει εἰς τὴν παθολογίαν, εἰς τὴν νόσον, ἡ νόσος δὲ εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ, καίτοι κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τὰ συμπτώματα ὑπὸ μορφολογικὴν ἔποψιν παραλλάσσουσιν.

Ὁ Cervantès τοσοῦτον πιστῶς καὶ μετὰ βαθείας ψυχολογίας ἐξεικόνισε τὴν *μεγαλειομανίαν* καὶ *ἐρωτομανίαν* τοῦ ἥρωός του, ὥστε ὑποτίθεται ὅτι ἐπεσκέπτετο τὰ ἀκμάζοντα τότε ἐν Ἱσπανίᾳ πολυάριθμα φρενοκομεῖα καὶ ἐμελέτα ἐπὶ τόπου τοὺς φρενοβλαβεῖς. Διὰ τοῦ Sancho-Pança ἀκολουθοῦντος ἐπὶ ὄνου τὸν ἀτρόμητον κύριόν του ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ παραστήσῃ τὸ *λογικόν*, τὸν *κοινὸν ὀρθὸν λόγον*, παρακολουθοῦντα τὴν *παραφροσύνην*, παριστωμένην διὰ τοῦ *Δὸν-Κιχώτου*. Ὁ Cervantès διωρίσας τὸν *Σάγχον-Πάνσαν* ὡς ἀκόλουθον καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ *Δὸν-Κιχώτου* δὲν ἔπραξε τοῦτο ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς εὐτραπέλου φαντασίας του καὶ ὅλως τυχαίως χάριν τέρψεως καὶ πρὸς ποικιλίαν τοῦ διηγήματος, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως ἴσως θὰ ἐνόμιζέ τις τοῦτο, ἀλλ' ὡδηγήθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς βαθείας παρατηρήσεως ἑνὸς παραδόξου ψυχολογικοῦ φαινομένου, τῆς ταὐτοχρόνου δηλαδὴ συνυπάρξεως ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς ἐχεφροσύνης, φαινομένου, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς *κληρονομικοὺς-ἐκπεφυλισμένους*, περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, καὶ εἰς τῶν ὁποίων τὴν τάξιν ἀνήκουσι διάφοροι *ἀνισόρροποι* καὶ *ἀνώμαλοι* καὶ *φαντασιόπληκτοι*, ὧν ἁπλῆ ποικιλία εἰσὶν οἱ *ἐρωτομανεῖς* καὶ ὅλοι οἱ Δὸν-Κιχῶτοι πάσης κοινωνίας καὶ πάσης ἐποχῆς.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησε καὶ ἐσπούδασε καλῶς ὁ Cervantès καὶ ἠθέλησεν ἀλληγορικῶς ἐν τῇ τέχνῃ καὶ δι' ὅλου τοῦ πλούτου τῆς φαντασίας του νὰ παραστήσῃ αὐτό· διὸ καὶ ἐπροσωποποίησε τὸ *λογικὸν* διὰ τοῦ συμπαθεστάτου *Σάγχο-Πάνσα* θέσας αὐτὸν μάλιστα ἐπὶ ὄνου πρὸς ἀλληγορικὴν παράστασιν τοῦ βραδυκινήτου καὶ τῆς ἐλεινῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ καὶ τὸ λογικὸν αὐτὸ εὑρίσκεται παρὰ τοῖς ἐκφύλοις ἀτόμοις, καὶ ὁρίσας ἀχώριστον σύντροφον τοῦ *Δὸν-Κιχώτου*, ἤτοι τοῦ παραφρονοῦντος μέρους τοῦ νοὸς τοῦ *ἐκπεφυλισμένου τύπου* ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς του, ὃν ἐπεχείρησε νὰ περιγράψῃ μετὰ τοσαύτης ἀξιοθαυμάστου χάριτος καὶ ἀκριβείας.

Μετὰ τῆς αὐτῆς ψυχολογικῆς ἀκριβείας καὶ χάριτος καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ *Σερβάντε* καὶ ὁ λίαν διάσημος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ γενόμε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος γάλλος Daudet θαυμασίως εἰκονίζει παρόμοιον τῷ *Δὸν-Κιχώτῳ* τύπον ἐκφύλου ἀτόμου, τὸν ἀμίμητον Tartarin de Tarascon, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως ὁ ἀριστοτέχνης συγγραφεὺς συνεχώνευσεν εἰς ἓν τὸν *Δὸν-Κιχῶτον* μετὰ τοῦ *Σάγχου-Πάνσα* δοὺς πιστὴν εἰκόνα τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἥρωός του διὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν πράξεων, τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν σκέψεων αὐτοῦ ἄφθονον τὸν γέλωτα διεγειρουσῶν. Καὶ πλεῖστοι δὲ ἄλλοι περιώνυμοι συγγραφεῖς τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἀπηθανάτισαν διὰ τῆς τέχνης διαφόρους *τύπους* ἐκφύλων ἀτόμων τῆς κοινωνίας ἀποθανατισθέντες διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι.

Ἰδίως δὲ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ Σαίξπηρ ἄφθονον ἐποιήσατο χρῆσιν τύπων φρενοβλαβῶν ἢ ἁπλῶς ἐκφύλων *ἀνισορρόπων* ἀτόμων, ἐξ ὧν ὁ Ἀμλέτος παρίσταται ὡς ἡ τελειοτέρα ἔκφρασις ἀνωτέρας σφαίρας *ἀνωμάλου* καὶ *ἀνισορρόπου* (déséquilibré) ἀνθρώπου.

Ἡ ἐρωτομανία ἐνίοτε ταὐτίζεται μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ *μυστικισμοῦ*· ἡ αὐτὴ παθολογικὴ ἰδιοσυγκρασία, *ἡ τῆς ὑπερβολικῆς* δηλ. *αἰσθηματικότητος*, ὑπόκειται ὡς βάσις εἴς τε τοὺς καθαρῶς *ἐρωτομανεῖς* καὶ εἰς τοὺς *μυστικοὺς ἢ θεομανεῖς* (mystiques), ὡς ἄλλως τε καὶ εἰς πάντας τοὺς *ἐξημμένους* καὶ φαντασιοπλήκτους ἐν γένει· μόνον τὸ ἀντικείμενον, περὶ ὃ στρέφεται τὸ ἐξημμένον πάθος, εἶνε διάφορον, τοῦθ' ὅπερ δίδει καὶ διάφορον *μορφὴν* εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου, ἐξ οὗ καὶ ἡ παραφρεσύνη φαίνεται ὡς ὅλως διάφορος. Ἀλλὰ πολλάκις ὁ ἁγνὸς ἔρως πρὸς τὰ θεῖα παρὰ τοῖς *μυστικοῖς* μετατρέπεται εἰς ὑλικώτερον, ἢ μᾶλλον *τοῦ ἔρωτος* τούτου λανθάνον καὶ κρύφιον ἐλατήριον τυγχάνει ὑπόκωφός τις ἐρεθισμὸς τοῦ κέντρου τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὅστις γεννᾷ καὶ ἐξάπτει τὸ πάθος ἔρωτος, οὐχὶ πλέον ἰδανικοῦ, ἀλλὰ στενώτερον μετὰ τῶν *αἰσθήσεων* συνδεομένου καὶ εἰς *ὑλικὸν* οὕτω μετατρεπομένου.

Πολλοὶ ἀσκηταί, μοναχοὶ ἢ μοναχαί, θεοσεβεῖς καὶ ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὸν μυστικισμόν, ἀπὸ τοῦ ἀσπίλου, ἱεροῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἔρωτος πρὸς τὸν *Ἐσταυρωμένον*, *τὴν Παρθένον* ἢ Ἁγίαν τινά, μεταπίπτουσιν ἠρέμα καὶ ἐν ἀγνοίᾳ των εἰς ὑλικὸν πρὸς αὐτοὺς ἔρωτα, εἰς ἀγάπην *αἰσθητοτέραν* γινομένην ὑπὸ τοῦ σώματος, ὁπότε μάλιστα προστίθενται αἱ *ψευδαισθήσεις* (hallucinations) καὶ αἱ *παραισθήσεις* (illusions). Ἐντεῦθεν αἱ φλογεραὶ ἐκεῖναι καὶ περιπαθεῖς ἐκφράσεις θεοσεβῶν τινων ἐν ταῖς προσευχαῖς, τοῖς ὕμνοις, τοῖς θρησκευτικοῖς ποιήμασι πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἢ τὴν Παρθένον,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἱ λαμβάνουσαι χροιὰν καὶ χαρακτῆρα διαπύρου συνήθους καὶ κοινοῦ ἔρωτος μετὰ τῶν αὐτῶν φράσεων ὡς ἀπὸ θνητοῦ πρὸς θνητὸν ἐκφραζομένου καὶ οὐχὶ πλέον πρὸς τὸ θεῖον ἁρμοδίου. Τοιαύτας συνθέσεις προσευχῶν καὶ ὕμνων καὶ συναξαρίων ἰδίως βλέπομεν παρὰ τοῖς Καθολικοῖς σκανδαλιζούσας τὰ μέγιστα τὸν ἀναγνώστην

Ὁ Moreau de Tours (Psychol. morbide σελ. 269) ἀναφέρει ἓν τοιοῦτον λαμπρὸν παράδειγμα μιᾶς ἀνωτέρας διανοίας νεάνιδος, ἧς ὁ ἔρως μετετράπη καὶ ἐξέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ θείου χαρακτῆρος αὐτοῦ πρὸς τὸν *Ἐσταυρωμένον* εἰς καθαρῶς σαρκικὸν ἔρωτα. Ἡ ὑπερεκχειλίζουσα αἰσθηματικότης καὶ ἡ ἀόριστος περιπαθὴς ἐκείνη μελαγχολία, ἥτις ἰδίως κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους ὤθει πολλοὺς νέους καὶ πολλὰς νεάνιδας, ὅπως ἀφιερωθῶσι προώρως εἰς τὸν μοναστικὸν βίον κατὸν ἔρωτα πρὸς τὸ θεῖον, πολλάκις ἔσχεν ὡς ὑποκεκρυμμένον ἐλατήριον τὴν ὑπερδιέγερσιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, λυρισμὸς τοῦ ὀργανισμοῦ (sentimentalisme) ἑνὸς ἀτόμου πρὸς τὸν οὐράνιον ἢ ἐπίγειον ἔρωτα τοιαύτην πολλάκις κρυφίαν αἰτίαν ἔχει.

Οἱ ἐρωτομανεῖς τέλος, ὅταν ἅπαξ ἐκλέξωσι τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας των, δὲν περιορίζονται πάντοτε εἰς τὴν ἐξ ἀποστάσεως ἀγάπην καὶ θεωρίαν καὶ τὴν καθ' ἑαυτοὺς ἐντρύφησιν καὶ μακαριότητα, ἀλλὰ προσπαθοῦσι νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸ λατρευόμενον πρόσωπον, διὸ καὶ καθίστανται τότε ἐνοχλητικώτατοι καταδιῶκται· γράφουσιν ἀτελευτήτους ἐπιστολάς, ἵστανται ἐπὶ ἡμερονύκτια πρὸ τῆς οἰκίας τῆς ἐρωμένης, ἀποπειρῶνται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, κ.τ.λ. καὶ πρὸ τῆς αἰσθητοτέρας δὲ πολλάκις ἀποδείξεως διὰ ἀριθμοῦ τινος ῥαβδισμάτων ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των, μετὰ τῆς αὐτῆς εὐσταθείας καὶ πεποιθήσεως καὶ ὡς ἐν παρῳδίᾳ τοῦ ῥητοῦ τοῦ Γαλιλαίου ἐξακολουθοῦσι λέγοντες: *«καὶ ἐν τούτοις μὲ ἀγαπᾷ!»* ἀποδίδοντες πάντα τὰ παρεμβαλλόμενα κωλύματα πρὸς συνάντησιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν λατρευομένου ἀτόμου εἰς ἄλλα πρόσωπα καὶ οὐχὶ εἰς τὸ λατρευόμενον, τὸ ὁποῖον φαντάζονται εἴπερ ποτὲ ὡς φθίνον ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτούς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ζ'.

ΕΚΣΤΑΤΙΚΟΙ, ΜΥΣΤΙΚΟΙ ἢ ΘΕΟΜΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΑΙ, ΦΑΝΑΤΙΚΟΙ, ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΑΙ ΚΤΛ.

Σπουδαία ἐστὶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ποιὸν ἡ τάξις τῶν προδιατεθειμένων ἐκείνων καὶ ἐπιρρεπῶν πρὸς πίστιν καὶ παραδοχὴν ἐκ τῶν προτέρων παντὸς ὑπερφυσικοῦ, θαυμασίου καὶ μυστηριώδους. Οἱ τοιοῦτοι, ἐὰν μάλιστα τύχῃ νὰ ἔχωσι πλοῦτον διανοίας καὶ μεγάλην φαντασίαν, ἀφιεροῦσιν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτῶν εἰς τὴν διερμήνευσιν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ θεῖον, πλάττοντες ἴδια συστήματα θεοκρατικὰ ἢ φιλοσοφικὰ καὶ ἐμμένοντες μετ' ἀκαταγωνίστου ἐπιμονῆς ἐν τῇ κεντρικῇ ἰδέᾳ αὐτῶν, περὶ τὴν ὁποίαν πλέκουσι πάσας τὰς λοιπάς, καὶ βαίνουσιν εὐθὺ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν προτιμῶντες νὰ θραυσθῶσι μᾶλλον κατὰ τῶν κωλυμάτων ἢ νὰ παρεκκλίνωσιν οὐδὲ κατὰ γραμμήν. Τινὲς τούτων πλήρεις ζωηρᾶς καὶ λεπτῆς διανοίας, πολλάκις σχεδὸν μέχρι μεγαλοφυίας, εὐαίσθητοι καὶ κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ θεῖον ἔρωτος, μεστοὶ φαντασίας σπινθηροβολούσης, δι' ἰσχυρᾶς συγκεντρώσεως τοῦ πνεύματός των μεταρσιοῦνται πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει αὐτῶν πλήρει ἀφάτου καὶ ἰδιαζούσης μυχιαιτάτης ἡδονῆς φαντάζονται ὅτι ἐπλησίασαν πρὸς τὸ *θεῖον* καὶ ὅτι αἰσθάνονται αὐτὸ ἐν ἑαυτοῖς ἢ καὶ ταὐτίζονται μετ' αὐτοῦ. Τότε δὲ λαμβάνουσι τόνον καὶ ὕφος προφήτου, ἀνθρώπου ἐμπνεομένου κατ' εὐθεῖαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ *Θεοῦ*, καὶ γράφουσιν ἢ ὁμιλοῦσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον δῆθεν ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ ἀποφθεγματικῶς καὶ μετὰ μεγαλοπρεποῦς ὕφους πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ἐρήμων ἢ τῶν μοναστηρίων ἐμποιοῦντες τρόμον καὶ καταπτοοῦντες τὸν κόσμον καὶ ἐπιβαλλόμενοι εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ἀκατανοήτου τῶν λεπτεπιλέπτων καὶ παραπαιόντων διανοημάτων, διὰ τῶν ζωηρῶς κεχρωματισμένων εἰκόνων τοῦ λόγου, διὰ τῶν ἠχηρῶν καὶ ἁρμονίαν ἀναδιδουσῶν ἢ ὡς κεραυνὸς κροτουσῶν φράσεων, διὰ θυελλωδῶν ἀρῶν καὶ ἀπειλῶν κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ δι' ὕμνων πρὸς τὸ θεῖον μετ' ἐκφράσεως αἰσθημάτων μεστῶν περιπαθείας καὶ τρυφερότητος πλήρους μυστικισμοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνακηρυσσόμενοι ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς προφῆται, ὡς μεσῖται καὶ θεμελιωτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θρησκειῶν, ἢ ἀρχηγοὶ αἱρέσεων καὶ θεοκρατικῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν.

Εἰς τοιούτους ἡμιφρενοβλαβεῖς ἢ ἐντελῶς φρενοβλαβεῖς ὀφείλεται ἡ δημιουργία καὶ τῆς *Θεοσοφίας*, τοὐτέστι τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, ὡς λέγουσιν οἱ θεόσοφοι, δι' *ἧς ἀποκαλύπτονται* ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ψυχὴν προνομιούχων ἀνθρώπων διὰ τῆς συγκοινωνίας αὐτῆς μετὰ τοῦ θεοῦ ἅπαντα τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ πίπτουσιν ἅπαντες οἱ πέπλοι οἱ καλύπτοντες τὰ ἄδυτα τοῦ παντός. Ὁ *θεόσοφος ἢ θεοφώτιστος* (Illuminé) γνωρίζει τὰ πάντα χάρις εἰς τὴν θείαν ἔμπνευσιν, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἔχῃ μάθει· περιφρονεῖ τὴν ἐπιστήμην καὶ οἰκτείρει ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τὴν ἀμάθειάν της ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς φαντασιώδους θέσεως, εἰς ἣν ὕψωσεν αὐτὸν ἡ νοσηρὰ ψυχολογικὴ κατάστασίς του.

Ἅπαντες οἱ προφῆται, πλεῖστοι τῶν ἁγίων, οἱ ὁραματισταί, οἱ θεομανεῖς, οἱ δαιμονιζόμενοι, οἱ θεόπνευστοι φιλόσοφοι, οἱ ἀναχωρηταί, οἱ μάγοι, οἱ μάντεις καὶ πᾶσα ἡ εἰδικὴ ἐκείνη τάξις ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἡ προσκολλωμένη προθύμως καὶ μετὰ μονομανιακῆς ἐπιμονῆς πρὸς πᾶν οὐτοπόν, ὑπερφυὲς καὶ θαυμάσιον, ὁσάκις δὲν μεταβαίνουσιν ἐντελῶς εἰς τὸ βασίλειον τῆς φρενοβλαβείας, διαμένουσιν ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ ἐκπλήττοντες τὸν παρατηρητὴν διὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῶν ταύτην ψυχολογικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, ἀποτελουμένην ἐκ κράματος στενῶς μεμιγμένης φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς καταστάσεως τῶν φρενῶν.

Πολλαὶ ἀνάλογοι καὶ ὅμοιαι πολλάκις σελίδες [1] ταῖς τῆς *Πόλεως τοῦ Θεοῦ*, τῆς *Πραγματείας περὶ τῆς Θείας χάριτος καὶ τοῦ Αὐτεξουσίου* τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, τῆς *Πόλεως τοῦ Ἡλίου* τοῦ Ἰταλοῦ φιλοσόφου Καμπανέλλα, τῆς *Νήσου τῆς Οὐτοπίας* τοῦ Θωμᾶ Μόρου, Ἄγγλου πολιτικοῦ καὶ συγγραφέως, *τῶν Χωρῶν τῶν Ἀστέρων* τοῦ Σβέντενβοργ, Σουηδοῦ θεοσόφου καὶ ἀρχηγοῦ νέας θρησκείας, *τῆς Πολιτείας* τοῦ Πλάτωνος καὶ πλείστων ὅσων ἄλλων ἐν ἐγρηγόρσει ὀνειρευομένων, ἰσχυρᾶς διανοίας καὶ πεπυρακτωμένης φαντασίας ἀνδρῶν, οἵτινες μετέβαλον τὴν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος, σήμερον πολλαὶ τοιαῦται σελίδες, λέγομεν, ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς γραφομένοις τῶν κατοίκων τοῦ φρενοκομείου, ἢ ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τῶν δυστυχῶν τούτων μετὰ

(1) Ἴδε καὶ J. Moreau (de Tours): La Psychologie Morbide, σελ. 244.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ αὐτοῦ μεγαλοπρεποῦς ὕφους, τοῦ αὐτοῦ τόνου, τῆς αὐτῆς μορφῆς τοῦ ῥήματος καὶ τῶν ἰδεῶν μεστῶν πρωτοτυπίας καὶ οὐτοπίας καὶ τῶν αὐτῶν σπινθηροβολημάτων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν καταπληκτικῶν τὴν ὁρμὴν πτερυγισμάτων τῆς φαντασίας! Ταῦτα δὲ πάντα πολλάκις αἴφνης ἐξαφανίζονται δι' ἑνὸς φεῦ! συναπισμοῦ ἐφαρμοζομένου ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ θεοπνεύστου, ἢ δι' ἑνὸς ἰσχυροῦ καθαρσίου κατακρημνίζοντος αὐτὸν ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὀνειρώδους κόσμου εἰς τὸ ἀπέριττον δωμάτιον τοῦ φιλανθρωπικοῦ καταστήματος, ἐν ᾧ διαμένει, καὶ ἔνθα ἀντὶ φαντασιωδῶν ἀγγέλων, οὓς τέως ἔβλεπε καὶ τῶν ὁποίων ἡ οὐρανία μουσικὴ πλήρης ἀῤῥήτου καὶ θείας ἁρμονίας κατεκήλει τὰ ὦτα αὐτοῦ, οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἢ ἀκούει, εἰ μὴ τὴν μορφὴν τοῦ νοσοκόμου καὶ τοῦ ἰατροῦ καὶ τὴν παρήγορον φωνὴν αὐτῶν!

Τὸ αὐτὸ ψυχολογικὸν φύραμα ἔχουσι καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ ἀνήκουσιν ἅπαντες ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες, καίπερ ἔχοντες ὀρθὴν κρίσιν καὶ καλῶς ἐκτιμῶντες πάντα τὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὡς οἱ κοινοὶ τῶν ἐχεφρόνων, ἐν τούτοις εὐπιστότατοί εἰσι πρὸς πᾶν τὸ ὑπερφυσικόν, τὸ θαυμάσιον καὶ τὸ ἀκατάληπτον. Ἐκ τούτων στρατολογοῦνται οἱ φανατικοί, οἱ θερμοὶ ὀπαδοὶ θρησκευτικῶν αἱρέσεων καὶ διαφόρων ἀνοήτων διδασκαλιῶν καὶ συστημάτων ἐκ τῶν μᾶλλον παραδόξων, οἱ ὑποστηρικταὶ καὶ τῶν μᾶλλον παραλόγων προλήψεων, καὶ οἱ πιστεύοντες τέλος εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ φαινόμενα, οἷον εἰς τὰ θαύματα τοῦ πνευματισμοῦ, τὰ φάσματα, τὰ προαισθήματα κ.τ.λ.

Εἰς τοὺς τοιαύτην ἠθικὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἔχοντας ἀνθρώπους ἀνήκουσι καὶ *οἱ ἐρημῖται*, *οἱ μοναχοί*, καὶ *οἱ ἀσκηταί* ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐθεώρουν ἀκίνητον ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν τὸν ὀμφαλόν των, ἢ κατέφευγον εἰς ἀποκρήμνους βράχους καὶ ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ ἐβασάνιζον διὰ τῆς πείνης, τοῦ ψύχους καὶ παντοίων στερήσεων καὶ κακώσεων τὸ σῶμα αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ φύσει ἡ διάνοια αὐτῶν ἦν πτωχὴ καὶ στενή, ἢ δὲν ἔτυχον εὐρείας πνευματικῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὑλικοῦ πρὸς ὑπόθαλψιν τῆς θερμαινούσης τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν πυρᾶς, ἔμειναν ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ ὡς βαθμοφόροι ἢ ἁπλοῖ στρατιῶται, μετὰ γενναιότητος καὶ φανατικοῦ ἠρωϊσμοῦ ἀκολουθοῦντες πολλάκις τοὺς ἀτρομήτους αὐτῶν ἀρχηγοὺς ἐπιτιθεμένους μετὰ λύσσης κατὰ τοῦ λογικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ κοινοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ἐρημοῦντες ἐνίοτε τὸν κόσμον διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς σπάθης καὶ τῶν φλογῶν τῶν πολέμων, ὧν οἱ καπνοὶ ἀπετύφλωσαν καὶ ἐκράτησαν ἐν ἀσφυξίᾳ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα!

Δὲν εἶνε πολὺ ἀπομεμακρυσμέναι ἀφ' ἡμῶν αἱ πένθιμοι αὐταὶ ἐποχαί, καθ' ἃς τοιοῦτοι νευροπαθεῖς ἀρχηγοί, θρησκομανεῖς ἢ φιλόσοφοι, δόντες πολλάκις σὺν τοῖς παραλογισμοῖς αὐτῶν καὶ δείγματα μεγαλοφυίας καὶ βαθείας μαθήσεως, καὶ τοιοῦτοι τυφλοὶ καὶ εὔπιστοι φανατικοὶ ὀπαδοὶ αὐτῶν, παρεζάλισαν τὴν ἀνθρωπότητα ὠθοῦντες αὐτὴν πρὸς διαφόρους ἀσκόπους διευθύνσεις καὶ ἐκτροχιάζοντες ἐν ὀνόματι δῆθεν τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ἄλλων ἠθικῶν ἀρχῶν τὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν κόσμον, καὶ τοῦ ὁποίου ἐκτροχιασμοῦ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τόσον διαρκῆ καὶ ὀλέθρια!

Καὶ σήμερον ἔτι ἀναφαίνονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοιαῦται πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἰδιοσυγκρασίαι *θρησκομανῶν*, λείψανα τοῦ ναυαγίου τῆς παρελθούσης ἐποχῆς, *ἀρχαιότητες* κινοῦσαι ἁπλῶς τὴν περιέργειαν πολλάκις δὲ καὶ τὸ μειδίαμα τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἀλλ' ἂν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐν γένει σπουδαίως ἠλαττώθη, ἀντικατεστάθη ὅμως ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ ἄλλης τάξεως ἀνθρώπων, τοῦ αὐτοῦ μὲν *ψυχολογικοῦ φυράματος* τοῖς προηγουμένοις, ἀλλ' ἐκδηλούντων τὴν ἔκτακτον, ἐκκεντρικὴν καὶ ἀπὸ *τοῦ συνήθους καὶ κοινοῦ* διαφέρουσαν ψυχολογικὴν αὐτῶν ἰδιοφυΐαν ἐν ἄλλῃ σειρᾷ ἰδεῶν καὶ τάσεων χαρακτηριζουσῶν τὴν ἐποχήν, ἐν ᾗ ζῶμεν. «*Τὸ καταβωτόν*, κατά τινα ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν, *εἶνε τὸ »αὐτό, ἀλλὰ τὸ κέντημα διαφέρει*». Ἀντὶ θεοκρατικῶν οὐτοπιῶν, ἔχομεν σήμερον πολιτικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς οὐτοπίας μετὰ τοῦ αὐτοῦ φανατισμοῦ, τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς καὶ βιαιότητος ὑποστηριζομένας ὑπὸ ἀτιθάσσων καὶ *ἐκκεντρικῶν* πνευμάτων. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς *Παγκοσμίου δημοκρατίας*, οἱ διαφόρων ἀποχρώσεων *Κοινωνισταί*, *οἱ Δυναμιτισταί*, *οἱ Ἀναρχικοὶ* κ.τ.λ. ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς ἄλλοτε ὀπαδοὺς διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων μετὰ τοῦ αὐτοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς αὐτῆς βιαιότητος ὑποστηρίξαντας αὐτάς.

Κατ' ἀρχὴν οὐδεμία τῶν συλλήψεων τούτων τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἄτοπος καὶ παράλογος· διότι *ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια* ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶνε ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῆς ἐφαρμογῆς, ἣν θέλουσιν ἄτομά τινα νὰ δώσωσιν εἰς μίαν ρέρ' εἰπεῖν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν, ὁ τρόπος καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν ἐπιδιώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κουσι τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν, οἱ κατὰ μέρος παράδοξοι, σοφιστικοὶ ἢ ἐσφαλμένοι συλλογισμοὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος αὐτῶν καὶ ἡ ἀπόλυτος καὶ ἀκράδαντος πεποίθησίς των, ἡ ἔξαψις, τὸ ἀδιάλλακτον, ὁ φανατισμός, ἡ βιαιότης, ἡ μονομανὴς ἐπιμονή, ἡ τάσις πρὸς τὸ ὑπερβολικὸν καὶ τὰ ἄκρα καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐστὶν ἀσύνηθες ἢ ἔκτακτον καὶ χιμαιρικὸν ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, πάντα ταῦτα, οὕτω συμβαίνοντα, εἰσὶ γνωρίσματα καὶ ἐκδηλώσεις ἰδιαζούσης τινὸς ψυχολογικῆς κράσεως τῶν ἀτόμων τούτων, ἐχούσης τι τὸ παθολογικόν, διὸ καὶ ὀρθῶς ἐκλήθη ἡ τοιαύτη κρᾶσις *φρενοπαθειακὴ* (tempérament fou).

Ἐὰν οἱ σήμερον *ἀναρχικοὶ* καὶ *δυναμιτισταὶ* ἔζων ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν τὸν κόσμον ἐνέμετο ὁ θρησκευτικὸς φανατισμός, θὰ ἐγίνοντο οἱ μᾶλλον ἔνθερμοι καὶ οἱ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι ὀπαδοὶ ἢ ἀρχηγοὶ τοῦ Παπισμοῦ ἢ τοῦ Καλβινισμοῦ, τοῦ Λουθηρανισμοῦ ἢ τοῦ Ἰανσενισμοῦ καὶ μυρίων ἄλλων θρησκευτικῶν μερίδων καὶ ἀτελευτήτων αἱρέσεων.

Τὰ τοιαῦτα λοιπὸν ἄτομα μιᾶς κοινωνίας ἐν τούτῳ πλησιάζουσι καὶ ἐν πολλοῖς ταὐτίζονται πρὸς τοὺς κυρίως φρενοβλαβεῖς, ὅτι εὐκόλως διεγείρονται καὶ ἐξάπτονται, ὅτι προθύμως καὶ μοιραίως τείνουσι πρὸς ὑποστήριξιν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν ὑπερβολικῶν, τῶν ἄκρων, ὅλως ἀσυνήθων, καὶ πολλάκις ἐντελῶς χιμαιρικῶν καὶ μεστῶν οὐτοπίας, καὶ πρὸς τὰς ὁποίας λίαν φιλοστόργως διάκειται ἡ τεκοῦσα καὶ γαλουχοῦσα αὐτὰς φαντασία αὐτῶν, ὅτι ἀπρόσιτοί εἰσιν εἰς πᾶσαν πειθὼ καὶ λογικὴν καὶ ἤρεμον συζήτησιν, ἀδιάλλακτοι καὶ μετὰ μονομανιακῆς ἐπιμονῆς ὑποστηριζόντες τὰς πεποιθήσεις των, καὶ ὅταν δὲ αἰσθανθῶσιν ἐκλεῖπον διὰ τῆς συζητήσεως τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας καὶ διὰ τῶν ὀνύχων των ἀκόμη ἔχονται τῶν ἀμεταβλήτων αὐτῶν ἰδεῶν, αἵτινες τοῖς εἶνε προσφιλεῖς, διότι χρησιμεύουσιν ὡς *διεγερτικὰ* τῶν αἰσθημάτων, ὡς μέσον συγκινήσεων, ὧν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἔχει ἡ *φρενοπαθειακὴ* αὐτῶν φύσις. Τὸ βίαιον δὲ πολλάκις τῶν μέτρων καὶ αἱ φρικώδεις πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας προβαίνουσι χάριν τοῦ θριάμβου τῶν ἰδεῶν αὐτῶν, συμπληροῦσιν ἐπὶ τέλους τὴν ὁμοιότητα τῆς εἰκόνος τῆς ψυχολογικῆς αὐτῶν κράσεως πρὸς τὴν τῶν *ἐξημμένων φρενοβλαβῶν μονομανιακῶν* (monomaniaques exaltés) τῶν ἀπαρτιζομένων ἐκ τῶν αὐτῶν παθολογικῶν στοιχείων τῆς ψυχικῆς αὐτῶν συνθέσεως.

* * *

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἡμιπαραφρόνων *μυστικῶν* καὶ *φανατικῶν*, τῶν μεταπιπτόντων συχνάκις εἰς τὴν καθαρὰν φρενοβλάβειαν, ὑπάγονται καὶ πολλοὶ βασιλοκτόνοι. Ὁ Jacques Clément (1), δολοφόνος τοῦ Ἑρρίκου ΙΙΙ τῆς Γαλλίας (1589), ἦν χαρακτῆρος σκυθρωποῦ καὶ μελαγχολικοῦ, πνεύματος ἀνησύχου καὶ φαντασίας ἀκρατοῦς, φανατικὸς ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ ἐν ταὐτῷ ἀκόλαστος τὰ ἤθη· ὡμίλει συχνάκις περὶ ἐξολοθρεύσεως τῶν αἱρετικῶν, διὸ καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων του Δομινικανῶν le capitaine Clément. Τὴν προτεραίαν τοῦ ἐγκλήματος ἐκοιμήθη βαθύτατον ὕπνον ἀφήσας πλησίον τῆς κλίνης τὸ εὐχολόγιόν του ἠνεῳγμένον ἀκριβῶς εἰς τὴν σελίδα, ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ περιγραφὴ τῆς δολοφονίας τοῦ Ὀλοφέρνους ὑπὸ τῆς Ἰουδήθ. Ὅτε δὲ συλληφθεὶς μετὰ τὸ ἔγκλημα ὑπέστη τὰ φρικώδη βασανιστήρια τὰ ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἤτοι τὴν διαυλάκωσιν τῶν μελῶν διὰ σιδηρῶν ὀδοντωτῶν ἁρπάγων καὶ εἶτα τὴν ἐπίχυσιν ζέοντος μολύβδου ἐπὶ τῶν ἀπογεγυμνωμένων σαρκῶν κ.τ.λ. καὶ εἶτα δὲ τὸν διὰ διαμελισμοῦ θάνατον, οὐδὲν σημεῖον μετανοίας ἢ φόβου ἐπεδείξατο καὶ ἐφάνη ἀτάραχος καὶ ἀναίσθητος εἰς τοὺς φρικτοὺς πόνους, οὓς θὰ ἠσθάνετο πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος ἐκ τοιούτων φοβερῶν βασανιστηρίων.

Ὁ Jean Châtel δεκαεννεαετὴς ἀπεπειράθη νὰ φονεύσῃ τὸν Ἑρρῖκον IV (1594) καὶ ὑπέστη τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον μετὰ τοῦ αὐτοῦ καταπληκτικοῦ θάρρους καὶ καρτερικότητος, μεθ' ἧς καὶ ὁ προηγούμενος βασιλοκτόνος. Ἦν ἔκδοτος εἰς ἀκολασίας, χαρακτῆρος μελαγχολικοῦ· ἐνόμισεν ὅτι ὁ φόνος τοῦ βασιλέως ἦν ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἐγκλήματος τούτου θὰ κατεβίβαζε δι' ἑαυτὸν τὰ ὀκτὼ βασανιστήρια τοῦ Ἅδου εἰς τέσσαρα.

Ὁ Ravaillac ὁ δολοφονήσας τὸν Ἑρρῖκον IV (1610) ἦν ἐκστατικὸς καὶ ὁραματιστής· εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐξετέλει *θείαν ἀποστολὴν* φονεύων τὸν βασιλέα, καὶ ὅτι ἐνήργει ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἰούνιος Βροῦτος, ὁ δολοφόνος τοῦ προέδρου Λίγκολν, ἦτο ἐκκεντρικός, μελαγχολικός, ὑποκείμενος εἰς παροξυσμοὺς μανιώδους θυμοῦ μέχρι παρανοίας κτλ.

---

(1) *Moreau de Tours*: Psychol morbide σελ. 371—373.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον περιωνύμων θεομανῶν ἀνθρωποκτόνων ὑπῆρξεν ὁ Γκιτώ, ὁ δολοφονήσας πρὸ ἓξ μόλις ἐτῶν τὸν πρόεδρον τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Γάρφηλδ. Εἴκοσι καὶ δύο φρενολόγοι, λέγει ὁ Cullerre, ἐκ τῶν μᾶλλον διασήμων τῆς Ἀμερικῆς, ἐξήτασαν τὸν Γκιτώ, καίτοι δὲ διεφώνησαν ἐν πολλοῖς ἐκτιμήσαντες διαφόρως τινὲς τούτων τὴν φρενολογικὴν κατάστασιν τοῦ δολοφόνου, ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐκθέσεων περὶ αὐτοῦ ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ὁ Γκιτὼ ἀνῆκεν εἰς τοὺς *κληρονομικούς*, εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἐκκεντρικῶν* καὶ *καταδιωκτῶν μετὰ ἰδεῶν μυστικισμοῦ*.

Ὁ πάππος τοῦ Γκιτὼ ἦν διακεκριμένος ἰατρός, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐξημμένος καὶ φανατικὸς ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτοῦ πεποιθήσεσιν· ὁ δὲ πατήρ του ἦν λίαν ἐνεργητικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἱκανώτατος εἰς ἐπιχειρήσεις· καὶ οὗτος ἦν φανατικός, ἀλλὰ κατὰ τὰ τριάκοντα τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του συνηγόρει θερμῶς καὶ ἐκήρυττε τὸν κοινωνισμὸν καὶ τὸν ἐλεύθερον ἔρωτα, ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐκ νόσου διαρκεσάσης μῆνάς τινας καὶ ἐπενεγκούσης μεγάλην ἰσχναντιν παρακολουθουμένης καὶ ὑπὸ παραληρημάτων· ἐν ἡλικίᾳ 52 ἐτῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰατροῦ Ferland εἶχε πάθει παραφροσύνην διατεινόμενος ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀμέσους σχέσεις μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δι' ἁπλῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν ἠδύνατο νὰ θεραπεύῃ αὐτούς· καὶ καθ' ὅλον δὲ τὸν βίον του ὁ πατὴρ τοῦ Γκιτὼ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων ὡς ἐκκεντρικὸς καὶ ὡς *μερικῶς φρενοβλαβής*.

Εἷς πρὸς πατρὸς θεῖος τοῦ Γκιτὼ ἀπέθανεν ἔν τινι φρενοκομείῳ· ἄλλος ἐπίσης θεῖος ἦν μέθυσος καὶ ἀπέθανεν ἐν ἀνοίᾳ· μία πρὸς πατρὸς θεία ἔσχε θυγατέρα φρενοβλαβῆ· μία ἄλλη ἕνα υἱὸν εὑρισκόμενον ἐν φρενοκομείῳ, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἰδία παρέσχε συμπτώματά τινα φρενοπαθείας. Ἡ μήτηρ τοῦ Γκιτώ, ὅτε ἐκυοφόρει αὐτὸν καὶ μῆνάς τινας πρὸ τοῦ τοκετοῦ ἔπαθεν ἐγκεφαλικὴν νόσον, δι' ἣν εἶχον ξυρίσει τὴν κεφαλήν της· ἡ μόνη δὲ ζῶσα ἀδελφὴ τοῦ δολοφόνου εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν τῷ δικαστηρίῳ κατάθεσίν της καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς προσεβλήθη ὑπὸ παροξυσμοῦ ἐπιληψίας, ὁ δὲ ἰατρὸς αὐτῆς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἔπασχε πρὸ πολλοῦ ἐκ τῆς νόσου ταύτης καὶ ὅτι ἄλλοτε εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ ἐπιλοχείου μανίας. Εἷς ἀδελφός του, ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνος ἐπιζῶν, ὡμίλησεν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐξεταζόμενος ὡς μάρτυς ἐν τῇ δίκῃ, περὶ τοῦ διηνεκοῦς ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τῆς παρεμβάσεως τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἐπιδράσεων εἰς ὅλας τὰς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐτελείωσε δὲ τὸν μετὰ φανατικῆς ἐξάψεως πρὸ τῶν δικαστῶν ἐκφωνηθέντα λόγον του διὰ τῶν ἑξῆς: «Τοιαῦται ἦσαν αἱ θεολογικαὶ δοξα»σίαι τοῦ πατρός μου, τοιαῦταί εἰσιν αἱ τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τοιαῦ»ται αἱ ἰδικαί μου».

Ὁ Γκιτὼ διήγαγε βίον πολυκύμαντον καὶ ταραχώδη, ἦν σφόδρα φανατικὸς ἤδη ἐν ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν, καὶ ἐνταύτῳ δὲ ἔκδοτος εἰς ἀκολασίας, ὡς ἄλλως συχνάκις τοῦτο συμβαίνει παρὰ τοῖς νευροπαθέσι καὶ κληρονομικοῖς. Ἐξέδωκε εἶτα ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον: *ὁ Θεοκρατικὸς τύπος*, οὗ τὸ πρόγραμμα συνίστατο εἰς τὸ νὰ καταρρίψῃ καὶ ἐξαφανίσῃ ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ μορφώσῃ θρησκευτικῶς ὅλας τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. «Ἦλθον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἔγραφε πρὸς τὸν »πατέρα του, διὰ νὰ ὑπακούσω εἰς ὅ,τι ἐγὼ θεωρῶ ὡς ἔμπνευσιν τοῦ »Θεοῦ.... Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ *Θεοκρατικὸς τύπος* εἶνε προωρισμέ»νος νὰ ἀντικαταστήσῃ κατὰ μέγα μέρος σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἐπικρα»τοῦσαν νῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις λατρείαν».

Παρῃτήθη ὅμως ταχέως τῆς ἐπιχειρήσεώς του καὶ μετὰ πλήρη περιπετειῶν βίον καὶ ἀνώμαλον καὶ ἀνήθικον διαγωγήν, μὴ ἀποχωριζόμενος ὅμως ποτὲ τῆς *Βίβλου* αὐτοῦ, ἣν πάντοτε ἀνεγίνωσκεν ἐπιμελῶς, εὑρίσκεται τῷ 1880 ἐν Βοστώνῃ ζῶν ἀσήμως καὶ ἄγνωστος καὶ κατάχρεως. Εἰς τοὺς δανειστὰς καταδιώκοντας αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι εἶνε *ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν συνειθίζει* νὰ ἐξοφλῇ τοὺς λογαριασμούς του. Τέλος ἀναμιγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ φαντάζεται ὅτι σφόδρα συνέτεινε εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γάρφηλδ, διὸ καὶ γράφει μίαν συγχαρητήριον ἐπιστολὴν πρὸς αὐτόν. Ἀκολούθως γράφει ἐπιστολὰς ἐπὶ ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Πρόεδρον ζητῶν σπουδαίας θέσεις καὶ καθίσταται ἀληθὴς *καταδιώκτης* (persécuteur) ἐκ τῶν ἐνοχλητικωτέρων διὰ τῶν ἀτελευτήτων αὐτοῦ ἐπιστολῶν, τῶν διαβημάτων παρὰ τοῖς σημαίνουσι καὶ τῶν ἀπαιτήσεών του εἰς βαθμόν, ὥστε τῷ ἀπηγορεύθη ἡ εἰς τὴν *Λευκὴν Οἰκίαν* (τὴν κατοικίαν τοῦ προέδρου) εἴσοδος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Γκιτὼ βλέπων ἑαυτὸν οὕτω παραγκωνιζόμενον συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πρόεδρον. Ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς ὡμολόγησεν ὁ ἴδιος, *τῷ ἐπῆλθεν αἰφνιδίως νύκτα τινά*, καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν κατετάραξεν αὐτόν, *προσηυχήθη δὲ πρὸς τὸν Θεὸν* ὅπως ἀπαλλαγῇ ταύτης ἢ τοὐλάχιστον *μάθῃ παρ' αὐτοῦ*, ἂν ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε *ὑποβολὴ τοῦ Σατανᾶ* ἢ *θεία ἔμπνευσις*.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι πολλοὶ θεομανεῖς καὶ φανατικοὶ ἢ φιλόσοφοι *μυστικοὶ* καὶ ἐν γένει λίαν εὐαίσθητοι καὶ αἰσθηματικοὶ ἄνθρωποι μὲ διάπυρον φαντασίαν καὶ *ἀλτρουϊστικὰ αἰσθήματα*, οἱ συμπαθοῦντες δηλ. καὶ συμπάσχοντες διὰ τὰς δυστυχίας τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς ὁποίας ἀφιεροῦσιν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτῶν καὶ προβάλλουσιν ἑαυτοὺς αὐτοκλήτους ὑπερασπιστὰς πάσης ὑποθέσεως αὐτῆς, πολλοί, λέγομεν, τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ἔχουσι τὴν εἰδικὴν ταύτην *φρενοπαθειακὴν ἰδιοσυγκρασίαν*, ὡς π. χ. οἱ προφῆται, μεταρρυθμισταί, μεσίαι, ἀπόστολοι τῶν κοινωνιῶν κ.τ.λ. ἐκλαμβάνουσι τὰ ἴδια αὐτῶν διανοήματα, ὡς *ἐμπνεύσεις*, ὡς *ἰδέας* ἔξωθεν ὑπαγορευομένας, διότι τὰ διανοήματα ἐν ἑαυτοῖς *αἰσθητότερον* χαρακτῆρα λαμβάνουσι, ἀντικειμενικωτέραν ὑπόστασιν καὶ ζωηροτέραν χροιάν, συμβαίνει τοὐτέστι παρ' αὐτοῖς ἓν εἶδος *ἡμι-ψευδαισθήσεως*· ἡ ἰδέα περιβάλλεται σχεδὸν ἠχηρὸν χαρακτῆρα· εἰς βαθμὸς ἐντάσεως περιπλέον, καὶ ἔχομεν τότε τὴν καθαρὰν *ψευδαίσθησιν* (hallucination), *ἡ ἰδέα τότε γίνεται αἰσθητὴ ὡς φωνή*.

Διὸ καὶ ἡ μεσάζουσα αὕτη κατάστασις, ἡ *τῆς ἡμιψευδαισθήσεως*, ὠνομάσθη *ψυχικὴ ψευδαίσθησις* (hallucination psychique), συχνάκις δὲ ἀπαντᾷ εἰς πολλοὺς φρενοβλαβεῖς, οἵτινες *νομίζουσιν* ὅτι ἀκούουσιν δεύτερόν τι πρόσωπον ἐν ἑαυτοῖς ὁμιλοῦν, ἐνῷ πράγματι ἀκούουσιν ἢ σχεδὸν ἀκούουσι τῶν ἰδίων αὐτῶν ἰδεῶν, καὶ συνάπτουσι μάλιστα καὶ διαλόγους μεθ' ἑαυτῶν, διότι πᾶσα φωνὴ ἢ ὁμιλία συνεπάγεται κατὰ λογικὸν ἀναγκαῖον συνειρμὸν τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως δευτέρου προσώπου, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ φωνὴ καὶ ἡ ὁμιλία. Ὅταν δὲ τὸ λογικὸν δὲν εἶνε ἀκέραιον ὅπως ἐν περιπτώσει ψευδαισθήσεώς τινος ἐπανορθώσῃ τὴν πλάνην τῶν αἰσθητηρίων, ἢ ἂν ἀγνοῇ τὸ ἄτομον τὰ τοιαῦτα φαινόμενα, τότε ἀμέσως παραδέχεται ὅτι τὸ φαινόμενον ἔχει ἐξωτερικὴν πηγήν, προέρχεται ἔξωθεν. Ὁ Σωκράτης ἀκούων μιᾶς φω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς, ἐνόμιζεν ὅτι αὕτη προήρχετο ἔξωθεν· ἤκουε δὲ ἐνίοτε καὶ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ διανοημάτων ἢ μᾶλλον *ἐνόμιζεν* ὅτι ἤκουε τούτων — καὶ τὸ πρῶτον ὅμως εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ —, καὶ συνεπῶς ἀπέδιδε τὴν παρουσίαν καὶ γένεσιν τῶν ἰδεῶν του εἰς ἐξωτερικὴν αἰτίαν καὶ μυστηριώδη καὶ θείαν τινὰ δύναμιν, εἰς *ἐμπνευσιν*. Κυρίως *ἐμπεπνευσμένοι* εἰσὶν οὐχὶ οἱ *ἀκούοντες* σαφῶς τῆς *φωνῆς* τοῦ θείου, ἀλλ' οἱ *αἰσθανόμενοι ἐν ἑαυτοῖς ζωηρῶς* τὰς ἰδίας αὐτῶν ἰδέας οὕτως, ὥστε νὰ νομίζωσιν ὅτι αὗται *ἔξωθεν* προέρχονται, ἑπομένως ὅτι *ἐμπνέονται ὑπὸ ἄλλου*. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ ποιηταί, οἵτινες λίαν ζωηρῶς αἰσθάνονται τὰς ἰδέας των, καὶ παρ' οἷς ὁ *αὐτοματισμὸς* αὐτῶν διὰ τὴν διέγερσιν τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἐντονώτερος, θεωροῦνται ὡς *ἐμπνεόμενοι* ὑπὸ ἐξωτερικῆς τινος δυνάμεως, ἣν, ὡς γνωστόν, οἱ εὐφάνταστοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπροσωποποίησαν δημιουργήσαντες τὰς Μούσας καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ὁ Λαμαρτῖνος ἔλεγε : ce sont mes idées qui pensent pour moi», ἐννοῶν διὰ τούτου τὸν *αὐτοματισμόν*, τὴν αὐτόματον καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δηλαδὴ γένεσιν καὶ ὅλως ἀκουσίως τῶν ἰδεῶν· εἰς προφήτης ὅμως ἢ ποιητὴς ἢ θεομανὴς καὶ προληπτικὸς αἰσθανόμενος ζωηρῶς καὶ σχεδὸν ὡς ἡμι-ψευδαισθήσεις τὰς ἰδέας του καὶ βλέπων αὐτὰς συνωστιζομένας καὶ γεννωμένας αὐτομάτως εὐχερῶς καὶ ἀκουσίως ἑαυτοῦ, ἐκπλήσσεται διὰ τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον, διὰ τὴν ἔκτακτον ταύτην ἐν ἑαυτοῖς δύναμιν, καὶ λίαν προθύμως θὰ σπεύσῃ νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο εἰς παρέμβασιν ἐξωτερικῆς τινος μυστηριώδους καὶ θείας δυνάμεως.

Ἡ φρενοπαθειακὴ λοιπὸν αὕτη κρᾶσις δίδει τὸν ψυχολογικὸν λόγον τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου τούτου τοσούτων θεοπνεύστων ἀνδρῶν ἰσχυρισθέντων ἐν ἀκραδάντῳ πεποιθήσει ὅτι εὑρίσκοντο ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ θεοῦ. Ὅπως τὸ λογικὸν τῶν *φρενοπαθειακὴν* ἐν γένει *ἰδιοσυγκρασίαν* (tempérament fou) ἐχόντων ἀνθρώπων εὑρίσκεται ἐν μεσαζούσῃ καταστάσει μεταξὺ ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης, οὕτω καὶ ἐνίοτε ἡ ἰδέα παρ' αὐτοῖς ὡς πρὸς τὸ ζωηρὸν κατέχει μεσάζουσαν θέσιν μεταξὺ τοῦ φυσιολογικοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς καθαρᾶς ψευδαισθήσεως· καὶ ὅπως συχνάκις οἱ τοιοῦτοι μεταπίπτουσιν εἰς τὴν καθαρὰν φρενοβλάβειαν, οὕτω καὶ ἡ ἰδέα ἐπὶ τέλους πολλάκις μεταβάλλεται εἰς *φωνὴν* ἢ εἰς ἄλλας *ψευδαισθήσεις*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Γκιτώ. Τῇ 1ῃ Ἰουνίου ἐπείσθη οὗτος ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ φόνου τοῦ Γάρφηλδ ἦν θεία *ἐμπνευσις*. Τοιαύτας ἄλλως *ἐμπνεύσεις* προκειμένου καὶ περὶ ἀσημάντων ὑποθέσεων τοῦ καθημερινοῦ βίου ἔσχεν ἄλλοτε ὁ Γκιτω, τοῦθ' ὅπερ εἶνε λίαν χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως τῶν φρενῶν του.

Τῇ 8 Ἰουνίου δανείζεται 15 δολλάρια καὶ ἀγοράζει ἓν μέγα πολύκροτον· τῇ 18 Ἰουνίου μαθὼν ὅτι ὁ πρόεδρος ἔμελλεν ἐκ σταθμοῦ τινος νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ πόλιν τινά, μετέβη ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν προέβη εἰς τὴν δολοφονίαν, διότι ἐλυπήθη τὴν σύζυγον αὐτοῦ στηριζομένην τοσοῦτον περιπαθῶς εἰς τὸν βραχίονα τοῦ θύματος, ὡς ἔγραψε τοῦτο ὁ ἴδιος ἀκολούθως ἐξιστορῶν τὸ τραγικὸν συμβάν. Τέλος ἐπὶ τρεῖς ἔτι ἑβδομάδας παρεφύλαττε τὸν Πρόεδρον, ἕως οὗ τὴν 2 Ἰουλίου εἰς σιδηροδρομικόν τινα σταθμὸν συναντήσας αὐτὸν πλησιάζει καὶ ἐκκενοῖ μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ψυχραιμίας δύο βολὰς κατὰ τὴν ὀσφυακὴν χώραν. Ὁ δυστυχὴς Γάρφηλδ μετά τινας μῆνας ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος· ὁ δὲ Γκιτὼ συλληφθεὶς διεμαρτύρετο λέγων ὅτι ἐλατήριον τοῦ ἐγκλήματός του δὲν ἦτο μήτε ἡ ἐκδίκησις μήτε τὸ συμφέρον, ἀλλὰ «μετὰ σπουδαίας »προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἑβδομάδας, εἶπε, »ἐπείσθην τέλος τῇ 1ῃ Ἰουνίου ὅτι εἶμαι ἐπιφορτισμένος παρὰ τοῦ ὑψί»στου νὰ ἐκτελέσω τὴν πρᾶξιν ταύτην».

Ὁ Γκιτώ, ὁ φρενοβλαβὴς Γκιτώ, ὁ κληρονομήσας τὴν μεγάλην περιουσίαν τῆς νευροπαθείας τοῦ πάππου, τοῦ πατρός, τῆς μητρὸς καὶ τῶν θείων, κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον!

Λίαν ὀρθῶς ὁ λαὸς ἀποκαλεῖ τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους *ἐξημμένους*. Ἐν τῇ λέξει ταύτῃ ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τῆς διηνεκοῦς διεγέρσεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἤτοι τοῦ παθολογικοῦ στοιχείου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ τάξις αὕτη τῶν ἀνθρώπων δικαίως θεωρεῖται ὡς ἀνήκουσα μᾶλλον εἰς τὸ βασίλειον τῆς παθολογίας, ἢ τοὐλάχιστον—καὶ τοῦτο ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ—εἰς μεσάζουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν παραφρόνων καὶ ἐχεφρόνων.

* * *

Καὶ ἄλλοι πλεῖστοι ὅσοι *τύποι* ἀνθρώπων, πλὴν τῶν μνημονευθέντων, ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑγιαινούσης λεγομένης κοινωνίας, ὧν ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψυχολογική ἀνάλυσις καταδεικνύει σαφῶς τὴν ταὐτότητα τῶν ἐν αὐτοῖς πλείστων ὅσων παθολογικῶν στοιχείων πρὸς ἐκεῖνα, οἷα ἀπαντῶσι καὶ εἰς τοὺς *κυρίως φρενοβλαβεῖς*, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς πλήρους συγχωνεύσεως ἢ ἐκ παραλλήλου συμβιώσεως τῆς ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, *τύποι* παράδοξοι καὶ πράγματι, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ Moreau, *ψυχικοὶ μιγάδες*, ὡς ὑπάρχουσιν οἱ σωματικοὶ μιγάδες.

Οἱ ψυχολογοῦντες καὶ φιλοσοφοῦντες ἠθολόγοι ἢ θεολόγοι ἐκπλησσόμενοι διὰ τὸ παράδοξον καὶ ἔκτακτον τοῦ φαινομένου τούτου, ἰδίως δὲ προκειμένου περὶ ἐξεχόντων ἢ μεγαλοφυῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀδυνατοῦντες νὰ ἀνεύρωσι τὴν ἀρχικὴν πηγὴν καὶ αἰτίαν τῶν τοιούτων ἀνωμάλων ψυχικῶν καταστάσεων, χρῶνται πρὸς ἐξήγησιν ἢ χαρακτηρισμὸν αὐτῶν φρασεολογίαις καὶ λέξεσι, αἵτινες τοῦτο τὸ πλεονέκτημα δι' αὐτοὺς ἔχουσιν, ὅτι ἀσαφεῖς εἰσι καὶ κεναὶ ἐννοιῶν, εἰλημμέναι δὲ ἐνίοτε ἐξ αὐτῆς τῆς *Παθολογικῆς ψυχολογίας* ὅλως ἐν ἀγνοίᾳ των. Συχνάκις τῳόντι, λέγει ὁ Moreau de Tours, ἀπαντᾷ τις παρ' αὐτοῖς τὰς λέξεις : *ἕξαρσις*, *παραφορά*, *ἀκαταγώνιστοι τάσεις*, *ἔμμονοι ἰδέαι* (idées fixes), *ἰδιάζων ὀργανισμός*, *ἔμπνευσις*, *παράφρων ἐνθουσιασμός*, *ἠθικὴ διαστροφή*, *τὸ ἄκαμπτον τῶν ἰδεῶν*, **αἰφνιδία** *τροποποίησις τοῦ πνεύματος* καὶ τὰ παρόμοια, δι' ὧν ἐν τῇ αὐταρκείᾳ καὶ αὐταπάτῃ αὐτῶν νομίζουσιν ὅτι δίδουσι τὴν ἐξήγησιν τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας τῶν ἐκτάκτως διασήμων ἢ κοινῶν ἀνωμάλων ἀτόμων, ἐνῷ παραμελοῦσιν ἀκριβῶς τὸ οὐσιωδέστερον σημεῖον τοῦ ζητήματος, τὴν γνῶσιν δηλαδὴ τοῦ λόγου, δι' ὃν ἄτομόν τι εἶνε ἐπιρρεπὲς π.χ. εἰς *ἕξαρσιν* καὶ *παραφορὰν* ἢ εἰς *παράφρονα ἐνθουσιασμόν*, ἢ ἔχει *ἐμμόνους ἰδέας* ἢ *ἰδιάζοντα ὀργανισμόν*, ἢ *αἰφνιδίως τροποποιεῖται τὸ πνεῦμα* κ.τ.λ.

Ἐνόσῳ εἰς τοὺς φιλοσοφοῦντας τούτους ἠθολόγους καὶ λογογράφους εἶνε ἄγνωστος ἡ ἀληθὴς ψυχολογικὴ καταγωγὴ τῶν *ἐκτάκτων*, *ἀσυνήθων* ἢ *ἀνωμάλων* ἀτόμων κοινωνίας τινός, ἐνόσῳ ἀγνοεῖται ὑπ' αὐτῶν ὅτι ἡ βάσις τῆς ψυχολογικῆς ἀνωμαλίας αὐτῶν, ὅπως καὶ τῆς ἐντελοῦς καὶ κυρίως παραφροσύνης, εἶνε ἡ αὐτὴ πάντοτε, ἤτοι ἡ *νευροπαθειακὴ κατάστασις*, τὸν λόγον τοῦ εἶναι αὐτῆς ἔχουσα εἰς ἰδιαιτέρας ὅλως *ὀργανικὰς* συνθήκας τοῦ νευρικοῦ συστήματος ὀφειλομένας πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς κληρονομικότητος καὶ πασῶν ἐν γένει τῶν πρὸς ἀνάπτυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξιν αὐτῶν αἰτιῶν, πᾶσα ὑπ' αὐτῶν κατανόησις καὶ ἑρμηνεία τῶν *ἐκρύθμων ψυχολογικῶν ἰδιοσυγκρασιῶν*, τῶν εὑρισκομένων συνήθως—ἵνα μεταχειρισθῶμεν ὅρον τινὰ ἐκ τῆς Φυσικῆς—ἐν *ψυχικῇ ἀσταθεῖ ἰσορροπίᾳ*, εἶνε ἀνέφικτος, αἱ δὲ λέξεις, αἷς συνήθως χρῶνται, πρὸς ἐξήγησιν καὶ χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ἔχουσι περιγραφικὴν μόνον ἔννοιαν καὶ σημασίαν καὶ χρησιμεύουσι πρὸς ὑπέρκαμψιν καὶ ὑπερπήδησιν τῶν δυσκολιῶν.

Διὰ ταῦτα δὲ βλέπομεν τοιούτους ἠθολόγους φιλοσόφους ἢ ἄλλους ὁμοίους τούτοις νὰ θαυμάζωσι καὶ νὰ ἐκλαμβάνωσι τοὺς κατὰ καιροὺς *θεομανεῖς* καὶ *ἐκστατικούς*, τοὺς *ὁραματιστάς*, τοὺς *ἀποστόλους* καὶ *μεταρρυθμιστὰς* τῶν κοινωνιῶν, ὅσοι ἰδίως ἐξ αὐτῶν πλοῦτόν τινα καὶ δύναμιν διανοητικὴν ἐπεδείξαντο, εἴτε ἐν πλήρει παραφροσύνῃ εἴτε ἐν ἡμιπαραφροσύνῃ διατελέσαντες, ὡς ἀνθρώπους προνομιούχους, ὧν τὸ πνεῦμα κέκτηται ἐκτάκτους ὅλως καὶ ὑπερφυσικὰς ἰδιότητας, καὶ μεθ' ὧν καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον συγκαταβαίνει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν, ἐνῷ πράγματι αἴτιον τῶν φαινομένων τούτων παθολογική τις κατάστασις, συνήθως κληρονομική, τυγχάνει ἐν σπέρματι ἢ ἐν πλήρει βλαστήσει ὑπάρχουσα.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἰατρικῆς ψυχολογίας πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας πρὸ παντὸς ἀκολουθοῦσα τὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν βασιζομένην ἐπὶ παρατηρήσεων, συγκρίσεων, πειραματισμῶν, ἀνατομικῶν καὶ φυσιολογικῶν ἐρευνῶν, δύναται κάλλιον πάσης ἄλλης ψηλαφοῦσα μετὰ προσοχῆς ἐν τῷ σκότει τοῦ λαβυρίνθου τῶν ψυχικῶν φαινομένων νὰ ἀνευρίσκῃ καὶ παρακολουθῇ τὸ νῆμα τὸ συνδέον τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις αὐτῶν τὰς ἄνευ διακοπῆς ὁρίων, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντελοῦς καταλύσεως καὶ ἀποσυνθέσεως τοῦ λογικοῦ καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπείρως ποικίλων καὶ μεσαζουσῶν διαταράξεων καὶ ἀνωμαλιῶν αὐτοῦ, μέχρι τῆς νοητῆς καὶ ἰδεώδους, οὐχὶ δὲ *ἀπολύτως* πράγματι ὑφισταμένης πνευματικῆς ἐκείνης καταστάσεως, ἣν καλοῦμεν *ἐγεφροσύνην*, καὶ ὅπως καταδεικνύῃ τὴν ταὐτότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν κοινὴν πηγὴν τῶν διαφορωτάτων πνευματικῶν καταστάσεων, ὅσον καὶ ἂν αὗται ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνωνται ἄσχετοι καὶ ἀπομεμακρυσμέναι ἀλλήλων.

Natura non facit saltus. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐν τῇ τάξει τῶν ψυχικῶν λεγομένων φαινομένων.

Εἴτε ὀρθοφρονεῖ εἴτε παραφρονεῖ ὁ ἐγκέφαλος, αἱ λειτουργικαὶ δυνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεις αὐτοῦ εἶνε αἱ αὐταὶ καὶ οὐδεὶς ξένος παράγων ὑπεισέρχεται πρὸς διατάραξιν αὐτῶν.

Ἡ ὀξεῖα ἢ χρονία, ἡ γενικὴ ἢ μερικὴ φρενοπάθεια, αἱ νευραλγίαι, οἱ σπασμοί, αἱ μεγάλαι νευρώσεις (ὑστερισμός, ἐπιληψία, χορεία), αἱ διάφοροι ὀργανικαὶ παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἡ βλακία, ἡ μώρωσις, ἡ ἁπλῆ διανοητικὴ ἐξασθένησις, ἡ μεγαλοφυία, ἡ ἐγκληματικότης, αἱ ἀνωμαλίαι καὶ ἐκκεντρικότητες τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς διανοίας, πᾶσαι ἐν γένει αἱ διαταράξεις τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, εἰσὶ τέκνα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἔχουσι τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ κοινὴν πηγήν, ἐξ ἧς ἀπορρέουσι, τοὐτέστι τὴν *νευροπαθειακὴν διάθεσιν*. Ἡ ἀντικειμενικὴ δὲ διαφορὰ τῶν ποικίλων τούτων ἐκφάνσεων ἔγκειται ἐν τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἐντοπισμῷ, τῷ βαθμῷ, τῇ ἐντάσει καὶ ἐκτάσει τῶν συμβαινουσῶν ἐν αὐτῷ διαταράξεων καὶ ἀλλοιώσεων ποικιλλομένων ἐπ᾽ ἄπειρον.

Τὴν ταὐτότητα τῆς κοινῆς ταύτης καταγωγῆς αὐτῶν ἀποδεικνύει κάλλιστα ἡ ἐπιστημονικὴ πεῖρα καὶ παρατήρησις. Ὁ πάσχων π. χ. γενικὴν ἢ μερικὴν φρενοβλάβειαν ἔχει πάντοτε σχεδὸν καὶ ἄλλα ταὐτοχρόνως πολυάριθμα καὶ ποικίλα καθαρῶς νευρικὰ φαινόμενα, οἷον διαταράξεις τῆς κυκλοφορίας, ἀναισθησίας ἢ ὑπεραισθησίας καὶ σκοτοδινίας, ἢ νευραλγίας καὶ σπασμωδικὰ φαινόμενα κ.τ.λ. Ὡσαύτως ἐκ πασχόντων ὑπὸ διαφόρων καθαρῶς νευρικῶν φαινομένων γεννῶνται φρενοβλαβεῖς, ὡς καὶ τἀνάπαλιν· ἢ ἔν τινι οἰκογενείᾳ ἐκ πολλῶν μελῶν, ἄλλα μὲν πάσχουσι φρενοβλάβειαν, ἄλλα μόνον νευρικὰ φαινόμενα, ἄλλα βλακίαν ἢ ἔχουσι μόνον ἀνωμαλίας τοῦ χαρακτῆρος, ἢ γίνονται ὑπερμέτρως ἰσχυρὰ τὴν διάνοιαν καὶ μέχρι μεγαλοφυίας, ἢ διαπρέπουσιν ὡς κακοῦργοι. Πρὸς τούτοις παρ᾽ ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ νεύρωσίς τις, οἷον ἐπιληψία, ὑστερισμὸς κ.τ.λ. ἢ νευραλγία τις ἐναλλάσσεται μετὰ παροξυσμοῦ ψυχικῆς διαταράξεως· ὅταν π. χ. παύσῃ αἴφνης ὑφισταμένη ἡ νευραλγία ἢ παύσωσιν οἱ σπασμοὶ ἐπιληψίας ἢ ὑστερισμοῦ, ἀμέσως ἀντικαθίστανται ἐνίοτε ὑπὸ παροξυσμοῦ μανίας ἢ ἄλλης ψυχικῆς διαταράξεως, ἡ ἐπάνοδος δὲ τοὐναντίον τῶν πρώτων αἴρει τὴν ψυχικὴν διατάραξιν.

Ὡσαύτως οἱ πλεῖστοι τῶν μεγαλοφυῶν (1) ἢ ἄλλως πως ἐκτάκτω

(1) Ὅρα ἐν τοῖς ἑπομένοις : Βιογραφίαν μεγάλων ἀνδρῶν : *Παράρτημα* κ.τ.λ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνδρῶν παρουσιάζουσι ταὐτοχρόνως διάφορα νευρικὰ φαινόμενα, ἢ ἔχουσι μεγάλας ἀνωμαλίας τοῦ ἠθικοῦ, ἢ συχνάκις παραληροῦσι καὶ ἔχουσιν ἐνδάλματα, ἢ ἔχουσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτῶν μέλη πάσχοντα ἐκ φρενοβλαβείας, βλακίας ἢ ἐκ διαφόρων ἄλλων νευρικῶν νόσων, ἢ ἐπὶ τέλους μεταβαίνουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὁριστικῶς εἰς τὴν φρενοβλάβειαν.

Ἡ ἀλληλεγγύη λοιπὸν ἁπάντων τῶν νευρικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων καταδείκνυται πλήρης ὑπάρχουσα, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται οὐδεμία ἀμφιβολία εἰς τὸν ἐκτὸς πάσης προκαταλήψεως παρατηρητήν, προκειμένου περὶ τῆς κατανοήσεως τῆς ψυχολογικῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τῆς ψυχολογικῆς, οὕτως εἰπεῖν, καταγωγῆς τῶν ἐκτάκτων ἢ ἀνωμάλων καὶ ἐντελῶς φρενοπαθῶν ἢ ἡμιπαραφρόνων ἀτόμων τῆς κοινωνίας, ὅτι ἡ πηγὴ ἢ ἡ αἰτία τῶν ἐξόχων προσόντων, τῶν νευροπαθειῶν καὶ τῶν φρενοπαθειῶν ἔγκειται ἐν τῇ *νευροπαθειακῇ διαθέσει*, καὶ ὅτι ἐπομένως εἶνε μάταιον νὰ ἀναζητῇ τις αὐτὴν ἀλλαχοῦ, εἰς ὑπερφυσικὰς ἢ ἄλλας ἀκαταλήπτους καὶ μυστηριώδεις αἰτίας.

Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα τῆς σχέσεως τῆς μεγαλοφυΐας πρὸς τὴν φρενοβλάβειαν λεπτομερέστερον καὶ εὐρύτερον ἐξετάζομεν ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ κεφαλαίῳ, ἔνθα καὶ παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Μεγαλοφυΐα καὶ φρενοβλάβεια.—Πολιτισμὸς καὶ ἐκφύλισις.

Σχέσις τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν ἐκτάκτων ἐν γένει προσόντων ἑνὸς ἀτόμου πρὸς τὰς φρενοπαθείας καὶ νευροπαθείας. Ἡ πηγὴ ἢ τὸ ἀρχικὸν αἴτιον ἀμφοτέρων τὸ αὐτό ἐστιν. Διατί οἱ ἔξοχοι ἄνδρες ἁλίσκονται συχνάκις ὑπὸ νοσημάτων φρενικῶν ἢ νευρικῶν. Συνθῆκαί τινες γενέσεως τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν ἐκτάκτων χαρισμάτων (talent).] Αὗται εἰσὶν ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαί. Παράλληλος αὔξησις τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν μιᾶς χώρας μετὰ τῆς φρενοβλαβείας καὶ τῶν νευροπαθειῶν. Τὴν ταὐτότητα τῆς φύσεως τοῦ παράγοντος τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν νοσημάτων τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀποδεικνύει καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἐκφυλίσεως τῶν ἀπογόνων τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν. Μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους. Διατὶ τὰ τέκνα τῶν διακεκριμένων ἀνδρῶν γίνονται ὑποδεέστερα τῶν πατέρων των, συχνάκις δὲ καὶ τῶν συνήθων ἀνθρώπων. Πολιτισμὸς καὶ ἐκφύλισις· ὁ Jacobi. Ἐξάντλησις καὶ ἐκφυλισμὸς τῶν προνομιούχων κοινωνικῶν τάξεων. Ρεῦμα τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας πρὸς τὰς μεγάλας πόλεις. Ἐπακολουθήματα ὠφέλιμα καὶ καταστρεπτικά. Παρακμὴ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἀπόδεσις τῶν βασιλικῶν δυναστειῶν καὶ τῶν ἀριστοκρατιῶν. Οἱ βασιλικοὶ οἶκοι τῆς Σπάρτης, τῆς Ῥώμης, τῆς Περσίας, τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἱσπανίας Ἀγγλίας κτλ. Αἱ *κοινωνικαὶ δυναστεῖαι*, ἤτοι αἱ ἐξέχουσαι τάξεις οὐχὶ διὰ τοῦ γένους, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀτομικῆς ἱκανότητος, ὡσαύτως ἐκφυλίζονται. Αἴτιον τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Ἀπαισιόδοξοι ἐπιστημονικαὶ ἰδέαι. Αἱ θερμαὶ μεγαλοφυΐαι, κλίσις ἢ μετάπτωσις αὐτῶν πρὸς τὴν παραφροσύνην. Παθολογικαὶ συνθῆκαι καὶ περιπτώσεις τινὲς ἐξαίρουσαι τὸ ἄτομον ὑπὲρ ἑαυτόν· ὁ οἶστρος. Ἡ παθολογικὴ ψυχολογία ὡς βοηθὸς τῆς Φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Εὐεργετικὴ ἐπίδρασις φρενοβλαβῶν καὶ ἡμιφρενοβλαβῶν ἀτόμων ἐπὶ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ στενὴ σχέσις καὶ συγγένεια τῆς μεγαλοφυΐας ἢ ἐν γένει τοῦ ὑπερόχου τῶν πνευματικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς φρενοβλαβείας ἢ γενικώτερον τῶν ψυχώσεων καὶ νευρώσεων παρετηρήθη ἀνέκαθεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη χρόνων καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ ὑφ' ὅλων τῶν λαῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη ἔλαβεν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπικύρωσιν ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μετὰ τὰ ἔργα κυρίως τοῦ Lélut, τοῦ Morel, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Moreau de Tours.

Καὶ *κλινικῶς* μέν, οὕτως εἰπεῖν, θὰ ἐνισχύσωμεν τὴν ἰδέαν ταύτην διὰ τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ βίου τῶν μεγάλων ἢ ὁπωσ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δήποτε ἐξεχόντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀνδρῶν, ἐκθέτοντες τὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο σχέσιν ἔχοντα βιογραφικὰ ἐπεισόδια τὰ χαρακτηρίζοντα τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐν γένει ἰδιοσυγκρασίαν αὐτῶν ἐν τῷ ἀμέσως εἰς τὸ *κεφάλαιον* τοῦτο ἑπομένῳ *Παραρτήματι*. Ἐνταῦθα δὲ θὰ ἀρκεσθῶμεν νὰ εἴπωμεν ὀλίγας λέξεις συνηγοροῦντες καὶ φέροντες ἐπιχειρήματά τινα ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης θεωρίας τοῦ Moreau (de Tours), ἥτις ἔρριψε τοσοῦτον λαμπρὸν φῶς ἐπὶ λίαν περιπλόκων καὶ σκοτεινῶν ζητημάτων τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἐν πρώτοις πολλοὶ παρεξήγησαν τὴν ἰδέαν τοῦ Moreau ἀποδόντες εἰς αὐτὴν ἔννοιαν, ἣν, νομίζομεν, πόρρω ἀπεῖχεν ὁ συγγραφεὺς οὗτος νὰ ἔχῃ ἐν νῷ. Εἶπον ὅτι ἐθεώρει τὴν μεγαλοφυΐαν ὡς *μορφήν* τινα φρενοβλαβείας ἀνάλογον τῆς *μανιακῆς διεγέρσεως* κτλ. Τοῦτο δὲν εἶνε ὀρθόν.

Ἡ πρὸς ἀπόδειξιν *πρότασις* τοῦ Moreau ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τὸ αἴτιον, ὅπερ κάμνει ὥστε εἷς ἄνθρωπος νὰ διακρίνηται ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἐκτάκτου πρωτοτυπίας καὶ τοῦ ὑψηλοῦ τῶν ἰδεῶν, διὰ τῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ἤθους, καὶ διὰ τῆς ὑπεροχῆς ἐν γένει τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγήν του ἐν ταῖς αὐταῖς ὀργανικαῖς συνθήκαις, ἐν αἷς καὶ αἱ διάφοροι ψυχικαὶ παθήσεις καὶ ἀνωμαλίαι, τῶν ὁποίων ἡ φρενοβλάβεια καὶ ἡ βλακία (idiotie) *εἰσὶν ἡ τελειοτέρα ἔκφρασις.* Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ μεγαλοφυΐα καὶ τὰ ἔξοχα ἐν γένει χαρίσματα προέρχονται ἐκ *νευροπαθειακῆς καταστάσεως*, ἤτοι ἐξ *ἐρεθιστικῆς* τινος καταστάσεως τῶν νευρικῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε μεταμόρφωσίς τις τῆς φρενοβλαβείας, μία μορφὴ αὐτῆς ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐκείνων, δι' ὧν αὕτη ἐκδηλοῦται, ἀλλ' ὅτι ἀμφότεραι ἔχουσι τὴν αὐτὴν κοινὴν πηγήν, τὸ αὐτὸ ἀρχικὸν αἴτιον (1) τὸ διατηροῦν εἰς ἐρεθιστικὴν κατάστασιν τὸ νευρικὸν στοιχεῖον.

---

(1) *Σημ.* Εἴπομεν καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι τὸ αἴτιον τοῦτο συνίσταται εἰς ἐνδόμυχόν τινα διαταραχὴν (κληρονομικὴν ἢ ἐπίκτητον) τῆς θρέψεως τῶν νευρικῶν κυττάρων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ταῦτα εὑρίσκονται εἰς διηνεκῆ ἐρεθιστικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ταχέως ἢ ἀργὰ διαδέχεται ἡ ἐξάντλησις καὶ ἐξασθένησις τῆς λειτουργίας ὡς καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ζωτικῆς δυνάμεως αὐτῶν· ἡ κατάστασις δὲ αὕτη τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀποτελεῖ τὸ ὅ,τι λέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καίτοι δὲ ἐν πολλοῖς ἡ φρενοβλάβεια καὶ ἡ μεγαλοφυία ὅλως διάφορά εἰσι καὶ πολλάκις (οὐχὶ πάντοτε) ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὸ διάφορον τῆς φύσεως τοῦ ἀρχικοῦ αἰτίου, ἐξ οὗ ἀμφότερα προκύπτουσι· διότι, ὡς εἴδομεν, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου εἶνε δυνατὸν νὰ προκύψῃ μέγιστον πλῆθος διαφορωτάτων τὴν μορφὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα νευρικῶν νόσων καὶ ἀνωμαλιῶν, ἀπὸ τοῦ ἐλαφροῦ βαθμοῦ ἐκκεντρικότητος καὶ ἀνωμαλίας τοῦ χαρακτῆρος, ἀπὸ τῆς ἔτι βαρυτέρας *ἠθικῆς φρενοβλαβείας* μέχρι τῆς βαθυτάτης φρενοβλαβείας, καὶ ἀπὸ τῶν ἁπλῶν καὶ ἐλαφρῶν νευρικῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῆς ἁπλῆς διανοητικῆς ἐξασθενήσεως μέχρι τῶν βαρειῶν νευρώσεων (ὑστερισμοῦ, ἐπιληψίας κτλ.) ἢ τῶν σπουδαίων ὀργανικῶν νευρικῶν νόσων καὶ τῆς βαρείας βλακίας καὶ ἐντελοῦς ἐκφυλίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα βεβαίως εἰσὶ διάφορα ἀπ' ἀλλήλων, ἐν τούτοις τὸ αἴτιον εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό· ὁ βαθμὸς μόνον τῆς ἐντάσεως τῆς ζωτικότητος τοῦ σπέρματος τούτου, ἐξ οὗ βλαστάνουσιν οἱ διάφοροι οὗτοι νοσηροὶ ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νοσηροὶ κλάδοι, διάφορος τυγχάνει, ὡσαύτως δὲ διάφοροί εἰσιν αἱ χῶραι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἔνθα κατὰ προτίμησιν ἐνυπάρχει τὸ σπέρμα τοῦτο ἐν μεγαλειτέρᾳ ποσότητι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μάλιστα γεγονὸς ἀποδεικνύει τὴν μέχρι βαθμοῦ τινος αὐθυπαρξίαν καὶ ἀνεξάρτητον ζωὴν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὡς καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως ἢ δημιουργίας μεταξὺ αὐτῶν ὡρισμένων λειτουργικῶν σχέσεων, ὡς βάσεις, ἐννοεῖται, ἐχουσῶν τὰς ἀνατομικὰς σχέσεις. Ἐν τῷ *ὑστερισμῷ* π. χ. τὸ παθολογικὸν αἴτιον πολλάκις περιορίζεται ἐν βαθμῷ πλείονος ἐντάσεως εἰς ὡρισμένην περιφέρειαν τοῦ πεδίου τοῦ νευρικοῦ συστήματος, εἰς τὴν κινητικὴν λ. χ. σφαῖραν, ἢ τὴν τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν ὀργάνων τῆς φυτικῆς ζωῆς ἐν ἀποκλεισμῷ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῆς

γομεν : *νευροπαθειακὴν διάθεσιν καὶ ἐκφύλισιν* αὐτοῦ, ἣν κατὰ πόδας παρακολουθεῖ καὶ ἡ *ἐκφύλισις* τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, διότι οὗτος ἀντλεῖ μέγιστον μέρος τῆς ζωτικῆς δυνάμεώς του ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἐὰν ἡ ἐκφύλισις αὐτοῦ βαίνῃ ὁλονὲν αὔξουσα, τότε ἐπακολουθοῦσι τὰ βαρέα νευρικὰ καὶ φρενικὰ νοσήματα μέχρι τῆς βαθείας βλακίας, τῆς στειρώσεως καὶ ἀποσβέσεως μιᾶς γενεᾶς, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ πλῆθος ἄλλα μεσαζουσῶν καταστάσεων καὶ διαφόρου ἀποχρώσεως παθολογικῶν φαινομένων ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος λάβῃ χώραν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἕδρας τῶν ὑψηλοτέρων ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς διανοίας δηλονότι καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Πολλάκις τῳόντι παρὰ ταῖς ὑστερικαῖς λαμβάνουσι χώραν πολυάριθμοι *ψευδαισθήσεις* (hallucinations), αἵτινες οὐδεμίαν διανοητικὴν διατάραξιν προξενοῦσιν· ὁ ἐρεθισμὸς τῆς χώρας τῆς ἐκδηλούσης τὸ φαινόμενον τοῦτο τῶν ψευδαισθήσεων περιωρίσθη κατὰ μέγα μέρος ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ· ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐν ταῖς ὑστερικαῖς συνυπάρχουσα ἐλαφρὰ ἀλλοίωσις τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος σημαίνει ὅτι τὸ παθολογικὸν αἴτιον ἐν τῇ διανοητικῇ ἢ ἠθικῇ σφαίρᾳ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν εἶνε εἰς τοιοῦτον ἔντονον βαθμόν, ὅσον εἰς τὰς ἄλλας χώρας αὐτοῦ, ὧν ὁ ἐρεθισμὸς οὗτος προξενεῖ τὰ βαρέα φαινόμενα τῆς κινητικότητος, τῆς αἰσθητικότητος ἢ τῶν ψευδαισθήσεων.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰ ἄλλα φρενικὰ ἢ νευρικὰ νοσήματα· καίτοι δηλαδὴ τὸ παθολογικὸν αἴτιον εἶνε διεσπαρμένον πανταχοῦ, ἐν τούτοις πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον ὑπάρχει ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχοῦ, εἰς τοῦτο μᾶλλον τὸ ἄθροισμα κυττάρων λειτουργικῶς καὶ ἀνατομικῶς συσχετιζομένων καὶ συνδεομένων ἢ εἰς ἐκεῖνο· διὸ ἔχομεν τὰς ποικίλας ἐκείνας καὶ τόσον παραδόξους μορφὰς τῶν φρενοπαθειῶν, τὰς μεμονωμένας ἐκείνας καὶ ἐπιμόνους ἰδέας καὶ τάσεις, τὰς τερατώδεις ἢ γελοίας παρορμήσεις, τὸ κράμα τῆς ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους *ψυχώσεις*.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον ἢ ἡ *νευροπαθειακὴ* λεγομένη κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου ἐπιφέρῃ τόσον διαφόρους τὴν μορφὴν καὶ τὴν βαρύτητα τῆς βλάβης νόσους, δικαιούμεθα ἆρά γε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ παραγάγῃ καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν ἢ τὰ ἔκτακτα χαρίσματα (talent) ἀτόμου τινός, ὅτι ταῦτα νοσηρὰ συμπτώματά εἰσι, νόσος τις ὁμοία ταῖς προειρημέναις ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην μορφήν;

Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ταῦτα ὡς νόσους, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ αὐτοῦ τὴν φύσιν παθολογικοῦ στοιχείου τοῦ παράγοντος τὰς νόσους τοῦ νευρικοῦ συστήματος, νευρικὰς ἢ ψυχικάς, εὑρισκομένου ὅμως ἐν ἥττονι βαθμῷ ἀναπτύξεως καὶ ἐντάσεως, εἰς τὸ μεταίχμιον τρόπον τινὰ μεταξὺ τοῦ παθολογικοῦ καὶ φυσιολογικοῦ ὁρίου, διὸ καὶ εὐκόλως μεταπίπτοντος πρὸς τὸ παθολογικόν· γνωστὸν τῳόντι τυγχάνει ὅτι πολλοὶ τῶν *ἐξεχόντων* ἀνθρώπων, τῶν *περιττῶν*, ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Ἀρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοτέλης, συχνότατα ἀλίσκονται ὑπὸ διαφόρων νοσημάτων νευρικῶν ἢ φρενικῶν· ἡ γνωστὴ ἐκκεντρικότης τῶν καλλιτεχνῶν, τὰ χάσματα καὶ ἐλαττώματα ἐν τῷ χαρακτῆρι, τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ διανοίᾳ τῶν μεγάλων καὶ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, τὸ συχνὸν τῆς μεταπτώσεως αὐτῶν εἰς τὸ παθολογικὸν ἔδαφος, ἢ ἡ ταλάντευσις τῆς διανοίας αὐτῶν μεταξὺ τῆς παραφροσύνης καὶ ἐχεφροσύνης καὶ ὁ δισταγμὸς τρόπον τινὰ τοῦ πνεύματός των καὶ ἡ αἰώρησις μεταξὺ τῶν δύο τούτων καταστάσεων, τοῦτον τὸν λόγον ἔχουσι, τὴν *ἐρεθιστικὴν* δηλονότι ἢ *νευροπαθειακὴν* κατάστασιν τῶν νευρικῶν στοιχείων, ἥτις διηνεκῶς τηρεῖ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν τὴν ἔντασιν τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ζωτικότητος αὐτῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ εὔκολος μετάπτωσις αὐτῆς ἀποτόμως ἢ βαθμηδὸν εἰς τὴν πλήρη παθολογικὴν κατάστασιν καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐκφύλισιν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶνέ τις μεγαλοφυὴς ἢ ἔξοχος ἀνὴρ δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ *νευροπαθειακὸν στοιχεῖον*· πρέπει πρὸς τούτοις ἐκ φύσεως καὶ κατὰ συγκυρίαν τινὰ νὰ προϋπάρχῃ εὐνοϊκή τις διάταξις καὶ ἁρμοιβαία λειτουργικὴ σχέσις τῶν διαφόρων καταλλήλων μερῶν καὶ συσκευῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ἧς σχέσεως ἐξαρτᾶται τὸ ἔκτακτον χάρισμα καὶ προτέρημα ἑνὸς ἀνθρώπου (καλλιτεχνικὸν τάλαντον : μουσικόν, ποιητικόν, γραφικὸν κτλ. ἢ ἡ εὐγλωττία, ἡ εὑρετικότης πρὸς μηχανικὰ ἔργα κτλ.), τὸ ὁποῖον ἐκ μικρᾶς ἤδη ἡλικίας συχνάκις ἐκδηλοῦται· ἀλλ' εἰς τὴν εὐνοϊκὴν ταύτην διάταξιν καὶ σχέσιν τῶν ἐγκεφαλικῶν χωρῶν τὴν ἰδιάζουσαν καὶ ἔκτακτον ζωὴν θὰ δώσῃ τὸ *νευροπαθειακὸν στοιχεῖον*, περὶ οὗ ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα, ἡ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν τοιαύτην *ἐρεθιστικὴ* ἐκείνη κατάστασις τῶν νευρικῶν κυττάρων, ἡ τελειοποιοῦσα μὲν καὶ ἀνυψοῦσα, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ποιὸν αὐτῶν καὶ ἐπομένως τὴν λειτουργίαν των, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπειλοῦσα ἀφ' ἑτέρου αὐτὰ διὰ καταπτώσεως καὶ ἐξαντλήσεως, ἂν οὐχὶ ἤδη ἐν τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, ἀλλὰ βεβαίως εἰς τὴν ἀμέσως ἐπερχομένην ἢ μεθεπομένην γενεὰν αὐτοῦ.

Τῳόντι ὡς παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν ἐκθέτοντες τὰ κατὰ τὸν ψυχολογικὸν βίον τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, παρὰ τούτοις συμπίπτει σχεδὸν πάντοτε ἡ παρουσία τοῦ παθολογικοῦ στοιχείου μετὰ τῶν ἐκτάκτων προσόντων αὐτῶν· ἡ στατιστικὴ τοὐλάχιστον ἡ ἀφορῶσα τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους τοῦτο καλῶς δεικνύει καὶ εἶνε λίαν ἐπιβάλλουσα ὡς πρός τε τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν τῶν παρατηρήσεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἡ παραγωγὴ ἐν χώρᾳ τινὶ μεγάλου ἀριθμοῦ μεγαλοφυῶν καὶ ἐξόχων ἐν γένει ἀνθρώπων δὲν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν δύο μόνον προμνημονευθέντων ὅρων· ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλαι τινὲς συνθῆκαι, ἤτοι περιστάσεις καὶ *ἀτμόσφαιρα*, ὡς κοινῶς λέγεται, κατάλληλοι, αἵτινες ἄλλως κατ' ἀνάγκην συνυπάρχουσι μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὅρων, καθὸ οὖσαι ἀποτέλεσμα καὶ συνάμα αἴτιον παραγωγῆς αὐτῶν, ὡς εὐθὺς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Ἡ κοινὴ παρατήρησις διδάσκει ὅτι εἰς ἐποχάς τινας ἀναφαίνονται πλῆθος διαπρεπῶν καὶ ἐκτάκτων ἀτόμων, ἐνῷ εἰς ἄλλας παντελὴς σχεδὸν ἔλλειψις αὐτῶν ὑπάρχει· ἐκτὸς τούτου δὲ τὴν μορφὴν τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν ἐκτάκτων προσόντων προσδιορίζει καὶ διαπλάσσει αὐτὴ ἡ ἐποχή, ἐν ᾗ ζῶσι τὰ ἐξέχοντα ἄτομα. Ἐν ἐποχῇ κατα πτώσεως ἢ ἀναρχίας καὶ ἀναβρασμοῦ τῶν λαῶν ἀναφαίνονται αἱ θρησκευτικαὶ μεγαλοφυΐαι· ἐν ἐποχῇ πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαί· ἐν ἐποχῇ εἰρήνης, πλούτου καὶ ἰσχύος τῶν κρατῶν, αἱ ἐπιστημονικαί, καλλιτεχνικαὶ καὶ φιλολογικαί. Ἡ ἱστορία παντὸς ἔθνους ἀποδεικνύει τοῦτο. Ὥστε ὁ ἔξοχος καὶ μεγαλοφυὴς ἄνθρωπος ἐν μέρει μὲν τὰ ἔκτακτα προσόντα αὐτοῦ ὀφείλει εἰς ἑαυτόν, ἐν μέρει δὲ εἰς τὸ *μέσον*, ἐν ᾧ ζῇ καὶ τρέφεται διὰ τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς.

Ἐν τῷ λαμπρῷ συγγράμματι αὐτοῦ ὁ Dr Jacobi (1) ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχει σχέσις σταθερὰ μεταξὺ τῶν ἐξόχων ἀνθρώπων μιᾶς χώρας καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων ὡς καὶ τῆς ὁλικῆς πυκνότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὅσῳ ἐν χώρᾳ τινὶ ὁ πληθυσμὸς πυκνός ἐστιν, ὅσῳ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ ζωηροτέρα εἶνε, ἤτοι ὅσῳ πλειότερα κέντρα ὑπάρχουσιν, ἔνθα ἐντείνονται αἱ ἐγκεφαλικαὶ λειτουργίαι τῶν ἀνθρώπων, τοσούτῳ αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξόχων ἀτόμων, καὶ ἀντιστρόφως. Ἀλλ' ἡ στατιστικὴ ἀποδεικνύει ἐπίσης ὅτι ἕνεκα τῶν αὐτῶν συνθηκῶν ταὐτοχρόνως αὐξάνει καὶ ἡ φρενοβλάβεια, αἱ νευροπάθειαι ἐν γένει καὶ ἡ ἐκφύλισις· ὅθεν τὰ ἔξοχα προσόντα καὶ ἡ φρενοβλάβεια ἀποτελέσματά εἰσι τῆς *ἐγκεφαλικῆς διεγέρσεως*, καὶ ἔχουσιν ἄρα ὡς κοινὴν πηγὴν τὸ αὐτὸ αἴτιον. Ἡ *ἐρεθιστικὴ* δὲ αὕτη κατάστασις τοῦ

(1) Études sur la Sélection dans ses rapports avec l' hérédité chez l' homme. 2me partie. Chap. 1re 1881.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐγκεφάλου μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ τῆς κληρονομικότητος, ὁλονὲν δὲ ἀναπτυσσομένη κινδυνεύει πάντοτε νὰ μεταπέσῃ ἀπὸ τοῦ φυσιολογικοῦ ὁρίου εἰς τὸ παθολογικόν. Ἐντεῦθεν ἡ ταὐτόχρονος ἐν κοινωνίᾳ τινὶ αὔξησις τῶν ἐξεχόντων καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς φρενοβλαβείας καὶ τῶν νευροπαθειῶν· διὸ καὶ ἐν ταῖς βαρβάροις καὶ ἀπολιτίστοις χώραις σὺν τῇ σπάνει τῶν φρενοβλαβῶν ὑπάρχει καὶ σπάνις ἐξόχων ἀνδρῶν· γνωστὴ ἀληθῶς τοῖς πᾶσι τυγχάνει ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἰσοπέδωσις τῶν ἀτόμων τῶν κοινωνιῶν τοιούτων χωρῶν.

Ὅτι τῳόντι τὸ στοιχεῖον τὸ παράγον τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὰ ἔκτακτα χαρίσματα ἀτόμων τινῶν εἶνε τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς ἐκεῖνο, εἰς ὃ ὀφείλονται ἡ φρενοβλάβεια, αἱ νευροπάθειαι καὶ αἱ διάφοροι ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι, ἀπὸ τῆς ἐλαφρᾶς ἐκκεντρικότητος τοῦ χαρακτῆρος μέχρι τῆς ἐντελοῦς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποσυνθέσεως, τοῦτο σὺν τοῖς ἄλλοις ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονὸς τῆς *ἐκφυλίσεως* καὶ ἀποσβέσεως ἐν τέλει, πολλάκις λίαν ταχέως, τῆς γενεᾶς τῶν ἐκτάκτων τούτων ἀτόμων.

Ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὁ λαὸς παρετήρησε τὸ λυπηρὸν τοῦτο φαινόμενον, καὶ ἕκαστος δὲ γινώσκει αὐτό, ὅτι ἐν γένει τῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν τὰ τέκνα ὡς πρὸς τὰς πνευματικὰς δυνάμεις καὶ τὰ ἄλλα καθόλου προσόντα ὑπολείπονται τοῦ μέσου ὅρου τῆς ἱκανότητος τῶν συνήθων ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἐνίοτε καταπίπτουσιν εἰς τὸν βυθὸν τῆς κοινωνικῆς ὑποστάθμης, τῆς πτωχείας καὶ ἀθλιότητος διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἠθικῆς ἰσορροπίας αὐτῶν ἢ διὰ τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν πνευματικὴν πτώχευσιν καὶ ἐκφύλισιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἢ ἄλλοτε ἀποσπώμενοι ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς κοινωνίας διὰ τῆς ἀποσυνθετικῆς ἐν ἑαυτοῖς δυνάμεως καὶ διαμελίσεως πάντων τῶν προσόντων ἐκείνων τῶν ἐξασφαλιζόντων τὴν πρόοδον καὶ τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν τοῦ ἀτόμου μετὰ τῆς κοινωνίας ἐκσφενδονίζονται βιαίως ἢ λαμβάνουσιν ἠρέμα καὶ κατ' ὀλίγον τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰ φρενοκομεῖα ἢ εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ κάτεργα.

Ὁ Ἀριστοτέλης, τοῦ ὁποίου τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐπεκύρωσεν ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Εὐγενείας μὲν οὖν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»ἦθός ἐστι τὸ φιλοτιμότερον εἶναι τὸν κεκτημένον αὐτήν· ἅπαντες γάρ, »ὅταν ὑπάρχῃ τι, πρὸς τοῦτο σωρεύειν εἰώθασιν· ἡ δὲ εὐγένεια ἐντιμό»της τις προγόνων ἐστίν.... Ἔστι δὲ *εὐγενὲς* μὲν κατὰ τὴν τοῦ γένους »ἀρετὴν (ἀνωτέρα δηλ. καὶ εὐγενὴς καταγωγή), *γενναῖον* δὲ κατὰ τὸ »μὴ ἐξίστασθαι τῆς φύσεως (καλὸν γένος, καλὴ *ῥάτσα*), ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ »*πολὺ* οὐ συμβαίνει τοῖς *εὐγενέσι*· ἀλλ' εἰσὶν οἱ πολλοὶ **εὐτελεῖς** (μηδα»μινοί, ἐκπεφυλισμένοι)· φορὰ γὰρ τίς ἐστιν ἐν τοῖς γένεσιν ἀνδρῶν, *ὥσπερ* »ἐν τοῖς κατὰ τὰς *χώρας γιγνομένοις*, καὶ ἐνίοτε ἂν ᾖ *ἀγαθὸν τὸ γένος*, »ἐγγίνονται διά τινος χρόνου *ἄνδρες περιττοί* (ἔξοχοι καὶ διακεκριμένοι), »*κἄπειτα πάλιν ἀναδίδωσιν* (ἐκπίπτει, *ξεθυμαίνει*). *Ἐξίσταται* δὲ (με»ταπίπτουσιν) *τὰ μὲν εὐφυᾶ γένη* (τὰ διακρινόμενα δηλ. ἐπὶ ὀξύτητι νοὸς) »*εἰς μανικώτερα ἤθη, οἷον οἱ ἀπ' Ἀλκιβιάδου καὶ οἱ ἀπὸ Διονυσίου* »*τοῦ πρότερον, τὰ δὲ στάσιμα* (τὰ διακρινόμενα ἐπὶ βαρύτητι καὶ εὐρύ»τητι νοὸς) *εἰς ἀβελτηρίαν καὶ ῥωθράτητα, οἷον οἱ ἀπὸ Κίμωνος καὶ »Περικλέους καὶ Σωκράτους*». (Ἀριστοτ : Ρητορική. Β κεφ. 15 σελ. 1390, β 16 καὶ ἑξῆς).

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τότε δὲν ἠδύνατο ἀκριβεστέραν καὶ ἀναλυτικωτέραν ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου τούτου νὰ δώσῃ, οἵαν ποιοῦσιν οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ αἴτιον, εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ μεγαλοφυία ἢ τὰ ἔξοχα προσόντα ἑνὸς ἀτόμου, ἦν τὴν φύσιν διάφορον ἐκείνου, εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ φρενοβλάβεια καὶ ἅπασαι αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, οὐδεὶς λόγος θὰ ὑπῆρχεν ὅπως λαμβάνῃ χώραν τὸ φαινόμενον τῆς καταπονήσεως καὶ ἐξαντλήσεως τῶν νευρικῶν στοιχείων μέχρις ἐκφυλίσεως καὶ νοθεύσεως τῶν γενῶν. Ἀλλ' ἡ νοθεία αὕτη παρατηρεῖται βαθμηδὸν καὶ σταθερῶς γιγνομένη παρὰ τοῖς νευροπαθέσι, παρὰ ταῖς οἰκογενείαις, ἔνθα ὑφίσταται τὸ *νευροπαθειακὸν στίγμα*, ἡ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν τοὐτέστι καὶ τὸ δυνατὸν ὅριον ἐρεθιστικὴ κατάστασις τῶν νευρικῶν στοιχείων, ἣν διαδέχεται ἐπὶ τέλους ἡ ἐξάντλησις καὶ ἐλάττωσις τῆς ζωτικότητος· τὸ αἴτιον ἄρα τῆς μεγαλοφυίας καὶ τῶν ἐκτάκτων χαρισμάτων δέον νὰ ᾖ ὅμοιον καὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῶν νευροπαθῶν, καθότι ἡ αὐτὴ ἐξάντλησις καὶ νοθεία τοῦ γένους τῶν νευροπαθῶν οἰκογενειῶν μοιραίως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας καὶ τὸ γένος τῶν μεγαλοφυῶν καὶ ἐκτάκτων ἀνθρώπων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Jacobi (1) ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ αὐτοῦ διὰ λαμπρᾶς ἱστορικῆς στατιστικῆς μελέτης ἀπέδειξε τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς ἐκφυλίσεως καὶ ἐξαντλήσεως τῶν προνομιούχων καὶ ὑπερεχουσῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, οὐ μόνον δὲ ἐκείνων, αἵτινες κέκτηνται τὰς διακριτικὰς θέσεις ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας, οἷον οἱ βασιλεῖς, οἱ πρίγκηπες καὶ ἐν γένει αἱ ἀριστοκρατίαι τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, αἵτινες δημιουργοῦσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπέροχον θέσιν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀτομικῆς ἀξίας καὶ τῶν ἐκτάκτων προσόντων, ὡς π. χ. οἱ μεγαλοφυεῖς, οἱ ἔξοχοι ἐπιστήμονες, καλλιτέχναι, πολιτικοί, στρατιωτικοί, οἱ ἰσχυροὶ τοῦ πλούτου κ.τ.λ. Ἡ παρακμὴ δὲ καὶ ἐξάντλησις τῶν τάξεων τούτων συνεπάγεται ἐπὶ τέλους καὶ τὴν παρακμὴν καὶ ἀπώλειαν ἑνὸς ἔθνους.

Ἐν τῷ πληθυσμῷ πάσης χώρας, λέγει ὁ Jacobi, ὑπάρχει πάντοτε ἓν σταθερὸν ῥεῦμα ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ κωμοπόλεων πρὸς τὰς μεγαλειτέρας πόλεις καὶ τὴν πρωτεύουσαν, ῥεῦμα, εἰσάγον εἰς αὐτὰς τὰς ἀκμαίας καὶ ἀνεκμεταλλεύτους δυνάμεις τοῦ τόπου· ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συσσωρεύσεως ταύτης ἐπέρχεται ἡ ἐν ταῖς πόλεσιν *ἐπιλογὴ* (sélection) τῶν ἀτόμων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κέκτηνται ἀνωτέραν ἱκανότητα τῶν λοιπῶν καὶ ἔκτακτα προσόντα, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ προϊούσης ταχύτητος ἀνέρχεται τὸ διανοητικὸν ἐπίπεδον τῶν πόλεων ἐπὶ ζημίᾳ τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀλλὰ παραλλήλως τῆς δραστηριοτέρας ζωῆς καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐξεχόντων καὶ διακρινομένων ἀνθρώπων τῶν πόλεων, ἀναπτύσσεται καὶ τὸ *νευροπαθειακὸν στοιχεῖον* ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐκδηλούμενον καὶ καταλῆγον μοιραίως εἰς τὰς ψυχοπαθείας, τὰς μεγάλας νευρώσεις καὶ διαφόρους παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, τὸ ἔγκλημα, τὴν μεγάλην θνησιμότητα τῶν παίδων, τὴν στείρωσιν καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῶν γενῶν.

Φέρει δὲ ὁ συγγραφεὺς διάφορα παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας. Οὕτω οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἀπετέλουν οὐχὶ πλέον λαόν, ἀλλὰ τὴν εὐγενῆ καὶ προνομιοῦχον τάξιν τῆς Λακωνίας, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν Λυκοῦργον συνεποσοῦντο εἰς *ἑπτὰ* χιλιάδας· ἐν ἔτει 420 ἦσαν *ἓξ* χιλιάδες· μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371) ἀνήρχοντο εἰς *δύο* χιλιάδας· κατὰ

(1) Loc. cit· σελ. 605—608, 324—381, 433.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦσαν *χίλιοι*· ἐν ἔτει 230 ἐπὶ Ἄγιδος Δ' ὑπελείφθησαν *ἑπτακόσιοι*, ἐξ ὧν μόνον οἱ ἑκατόν, ὡς γνήσιοι, εἶχον δικαίωμα νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὸ συσσίτιον. Ἡ Σπάρτη ἐξηφανίζετο, λέγει ὁ Πολύβιος, ἐλλείψει ἀνδρῶν. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαιότητα οἱ προνομιοῦχοι λαοὶ (Ἀθηναῖοι, Σπαρτιᾶται, Ρωμαῖοι κ.τ.λ.) πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ὁλονὲν κενουμένων καὶ ἐξαφανιζομένων τάξεων τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν κατέφευγον εἰς τὸν *κατὰ μάζας ἐξευγενισμὸν* δούλων, ἀπελευθέρων, μετοίκων καὶ τοῦ περιοικου πληθυσμοῦ· τοῦτο ἄλλως καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας κοινωνίας τῆς Εὐρώπης συνέβη.

Ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης βασιλείας τόσον ὀλίγαι οἰκογένειαι εὐγενῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωμύλου ὑπελείφθησαν, ὥστε ἐδέησε νὰ δημιουργήσωσιν ἰδιαιτέραν τάξιν εὐγενῶν: minorum gentium, καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὸν 2ον Καρχηδονικὸν πόλεμον ἡ γερουσία ἠρίθμει μόνον 123 μέλη, διὸ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κεκανονισμένου ἀριθμοῦ τῶν 300 *ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξευγενίσωσι* 177 νέα μέλη. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ κατόπιν βλέπων τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν *πατρικίων ἠναγκάσθη* διὰ τοῦ νόμου Cassia νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἄλλους πατρικίους. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν ἀκολούθως ὁ Αὔγουστος καὶ ὁ Κλαύδιος, ἀεννάως οὕτω συμπληρουμένων τῶν ἀραιουμένων τάξεων τῶν προνομιούχων πολιτῶν διὰ νέων νόμων.

Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστησαν καὶ αἱ βασιλικαὶ δυναστεῖαι.

Ὁ οἶκος τοῦ Αὐγούστου ἀπεσβέσθη ἐν τῷ Νέρωνι, πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης διελθόντων διὰ τῆς φρενοβλαβείας, τῆς ἐπιληψίας, τοῦ ἐγκλήματος, τῆς αὐτοκτονίας, τῆς λαγνείας, τοῦ ἀλκοολισμοῦ, τῆς ἀκολασίας, τοῦ ῥαχιτισμοῦ, τῆς στειρώσεως καὶ τῆς ἐξαντλήσεως.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον ἀπεξηράνθησαν καὶ οἱ δύο κλάδοι τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Σπάρτης, τῶν Προκλειδῶν καὶ Ἀγιδῶν, τοῦ ἐκ τῶν Ἡρακλειδῶν ἕλκοντος τὴν καταγωγήν. Ὡσαύτως διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ διῆλθε καὶ ὁ οἶκος τοῦ τυράννου τῆς Σικελίας Διονυσίου *τοῦ πρεσβυτέρου*, ὡς παρετήρησε τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης. Γνωστὴ ἐπίσης εἶνε ἡ ἀπόσβεσις τοῦ οἴκου τοῦ μεγάλου Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἔνθα τὰ ἐγκλήματα, ἡ ἠθικὴ διαστροφή, ἡ ἀνισορροπία τοῦ χαρακτῆ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρος, ἡ ἄνοια, αἱ μανιώδεις παραφοραί, ὁ ἀλκοολισμός, αἱ νευροπάθειαι, αἱ ἀκολασίαι καὶ ἡ στείρωσις διέβρωσαν ἐντελῶς πάντας τοὺς κλάδους τοῦ μεγαλοπρεποῦς κορμοῦ τῆς δυναστείας ταύτης.

Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ἡ δυναστεία τῆς Περσίας θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κύρου· ἡ πρώτη αὕτη δυναστεία ἀποσβέννυται διὰ τοῦ Καμβύσου, ἀνδρὸς μανιακοῦ· ἡ δευτέρα ἐξαφανίζεται διὰ τοῦ νόθου Ἀρταξέρξου τοῦ Γ'., ἀθλίου καὶ ἐλεεινοῦ ἀνδρός, καὶ διὰ τοῦ Δαρείου Γ' τοῦ Κοδομανοῦ, ἑνὸς ἀνάνδρου.

Αἱ δυναστεῖαι τῶν *Διαδόχων* τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δὲν ἔσχον καλλίτερον τέλος. Ἡ ἱστορία τῶν Σελευκιδῶν (δυναστεία τῆς Συρίας) ἀποτελεῖ μακρὰν σειρὰν ἀκολασιῶν, ὠμοτήτων, παραφροσύνης καὶ ἐγκλημάτων παντοίου εἴδους· (Σέλευκος, Δημήτριος Γ'. ὁ Σωτήρ, Δημήτριος Β' ὁ Νικάτωρ, Ἀντίοχος IV ὁ Ἐπιφανής, οὐ τὴν προσωνυμίαν ταύτην τοῦ *Ἐπιφανοῦς* μετέβαλον εἰς τὸ χαρακτηριστικόν : *Ἐπιμανής*) κ.τ.λ.

Ὁ οἶκος τῶν Λαγιδῶν, ἤτοι ἡ δυναστεία τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, ὡσαύτως ἐξηφανίσθη, ἀφοῦ ὁ κόσμος εἶδεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου αὐτῶν ὅλα τὰ ἐγκλήματα: μητροκτονίας, πατροκτονίας, ἀδελφοκτονίας, αἱμομιξίας, ἀνηκούστους ἀκολασίας καὶ ἀσωτείας. Ὁ Πτολεμαῖος Β' ἐπωνομάσθη κατ' εὐφημισμὸν Φιλαδελφεύς, διότι ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του· ὁ Πτολεμαῖος Δ' ἐπωνομάσθη Φιλοπάτωρ, διότι ἐφόνευσε τὸν πατέρα του· ὁ Πτολεμαῖος Θ' ὁ φονεύσας τὴν μητέρα του ὠνομάσθη Φιλομήτωρ· ὁ Πτολεμαῖος Ζ' ὁ Εὐεργέτης κατέστη τοσοῦτον μισητὸς διὰ τὰ πλήθη τῶν ἐγκλημάτων του, ὥστε ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν : *Κακεργέτης*. Ἡ Κλεοπάτρα, θυγάτηρ τοῦ Πτολεμαίου Σ' τοῦ πρώτου Φιλομήτορος, ἐφόνευσεν ἰδίαις χερσὶ δι' ἐγχειριδίου τὸν υἱόν της κτλ.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰς μεταγενεστέρας δυναστείας τῆς Εὐρώπης ἡ παθολογικὴ ἱστορία αὐτῶν διδάσκει τὰ αὐτά.

Ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ οἶκος τῆς Σαβοίας καὶ Σαρδηνίας, τῆς Τοσκάνης (οἶκος τῶν Μεδίκων), τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας· ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ οἶκος τῆς Καστιλλίας, τῶν Βουρβόνων καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας· ἐν Γαλλίᾳ ὁ οἶκος τῶν Valois, Βουρβόνων, τῶν Bourbon-Orléans, τοῦ Condé καὶ ὁ κλάδος Conti· ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ οἶκος τῶν Plantagenets,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Lancastres, York. Tudor καὶ Stuart· ἅπασαι αὗται αἱ δυναστεῖαι κατὰ σειρὰν ἐξηλείφθησαν βαθμηδὸν ἢ τείνουσιν πρὸς ἀπόσβεσιν διὰ τῆς στειρώσεως, τοῦ προώρου θανάτου, τῆς φρενοβλαβείας, τῶν νευροπαθειῶν, τῶν ἐγκλημάτων, τῆς ἀκολασίας, τοῦ ῥαχιτισμοῦ, τῆς χοιραδώσεως καὶ τῆς ἐξαντλήσεως, ἀφοῦ πολλὰ μέλη αὐτῶν διέπρεψαν ἐπὶ ἐκτάκτοις προτερήμασι συχνάκις μεμιγμένοις μετὰ ταπεινῶν καὶ διεστραμμένων παθῶν καὶ τάσεων καὶ παντοίου εἴδους ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν ἢ ἄλλων παθολογικῶν συμπτωμάτων.

Οὐ μόνον δὲ αἱ βασιλικαὶ δυναστεῖαι καὶ οἱ οἶκοι τῶν πριγκήπων καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν ἐν γένει ἐκφυλίζονται καὶ ἀποσβέννυνται, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ *κοινωνικαὶ δυναστεῖαι*, ἤτοι αἱ προεξέχουσαι τάξεις τῆς κοινωνίας, αἱ δημιουργούμεναι διὰ τῆς ἐκτάκτου ἱκανότητος καὶ δραστηριότητος τῶν ἀτόμων καὶ καταλαμβάνουσαι τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας αὐτῆς, εἴτε αὗται ἀπαρτίζονται ἐξ ἐπιστημόνων καὶ παντοίου εἴδους διαπρεπῶν καὶ διακεκριμένων λογίων καὶ καλλιτεχνῶν, εἴτε ἐκ βιομηχάνων ἐπιχειρηματιῶν καὶ μεγάλων ἐμπόρων ἢ ἄλλων ἰσχυρῶν τοῦ πλούτου, εἴτε ἐκ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν κτλ. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τῆς ἰδίας ἐκτάκτου ἱκανότητος καὶ δραστηριότητος καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν προσόντων ἀνερχόμεναι εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος καὶ ἀπαρτίζουσαι τὴν ἰκμάδα ἑνὸς ἔθνους, εὐλόγως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς *δυναστεῖαι* ἐν τῇ κοινωνίᾳ· βλέπομεν δὲ ὅτι καὶ αὗται τὴν αὐτὴν τύχην ὑφίστανται, οἵαν καὶ αἱ *κληρονομικῶς προνομιοῦχοι* δυναστεῖαι τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν οἴκων. Πάντοτε δὲ ἡ ταχύτης τῆς ἐκφυλίσεως καὶ καταπτώσεως τῶν *κοινωνικῶν τούτων δυναστειῶν* εὑρίσκεται ἐν εὐθείᾳ ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ ὕψος τῆς κοινωνικῆς θέσεως, εἰς ὃ ἀφίχθησαν· ἡ κοινὴ παρατήρησις δεικνύει τοῦτο σαφῶς καὶ ἕκαστος δὲ γνωρίζει τὸ γεγονὸς τῆς ἐξαφανίσεως καὶ ἐκπτώσεως τῶν προεχόντων οἴκων καὶ τῶν ἀκμασάντων ποτὲ ἀρχόντων ἢ ἄλλων διαπρεψάντων ἀνδρῶν τῶν πόλεων.

Ἐκ τῆς παμμεγίστης κοιτίδος τῆς ἀνθρωπότητος, λέγει ὁ Jacobi, ἀναθρώσκουσιν ἄτομα, οἰκογένειαι, φυλαί, αἵτινες τείνουσι νὰ ὑψωθῶσιν ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ ἐπιπέδου· ἀναρριχῶνται μετὰ κόπου εἰς τὰ ἀπότομα ὑψώματα καὶ φθάνουσιν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρχῆς, τοῦ πλούτου, τῆς διανοίας καὶ τῶν προτερημάτων, ἀλλ' εἶτα ἀπὸ τῆς κο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρυφῆς ταύτης κατακρημνίζονται κάτω καὶ ἐξαφανίζονται εἰς τὰς ἀβύσσους τῆς παραφροσύνης, τῆς ἐξαντλήσεως καὶ τῆς ἐκφυλίσεως. Ὁ θάνατος εἶνε ὁ μέγας ἰσοπεδωτής· ἐκμηδενίζων πᾶν τὸ προέχον, τείνει νὰ ἰσοπεδώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα· ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις εἶνε κακὴ οἰκονόμος· δὲν ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸν εἰμὴ διὰ μεγίστης σπαταλης ὕλης καὶ δυνάμεως. Ἕκαστος ἄνθρωπος μεγαλοφυὴς ἢ ἐκτάκτων χαρισμάτων, λέγει ὁ Renan, εἶνε ἓν κεφάλαιον σωρευθὲν διὰ τῆς συνδρομῆς πολλῶν γενεῶν· ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἅπαξ προσωποποιηθὲν ἐν ἀτόμῳ τινὶ δὲν εἰσέρχεται πλέον εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον τοῦ πλούτου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀπόλλυται πλέον διὰ παντός, καθὸ ἀποσυρόμενον τῆς κυκλοφορίας, καὶ ὡς μόνον ἴχνος αὐτοῦ ἀπομένει ἡ ἀθλιότης, ἡ φρενοπάθεια καὶ ἡ ἐκφύλισις διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς· εὐτυχῶς δὲ μετ' οὐ πολὺ ἐξαφανίζεται καὶ αὐτὸ διὰ τοῦ θανάτου.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν κύκλον τῆς ζωῆς τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Ἀνερχόμενα ταῦτα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πολιτισμοῦ παράγουσιν οἴκους βασιλέων, ἀριστοκρατῶν, σοφῶν, καλλιτεχνῶν, πλουσίων, κομψοπρεπῶν καὶ λεπτῶν ἀνθρώπων, ἐνεργητικῶν κτλ. ἀλλὰ ταὐτοχρόνως καὶ βαθμηδὸν τὸ ἀφρόγαλα τοῦτο τοῦ ἔθνους ἀφαιρεῖται καὶ ἐξαφανίζεται, ἀπομένουσι δὲ τὰ ἰσχνὰ συστατικὰ αὐτοῦ· οὕτω δὲ τὸ ἔθνος ἐξαδυνατισθὲν καὶ ἀπισχνανθὲν πίπτει ἐγκαταλεῖπον ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς ἄλλα νεώτερα ἔθνη πλήρη ζωῆς καὶ χυμοῦ, τὰ ὁποῖα πάλιν βαθμηδὸν ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τύχην καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὅ,τι ἐστὶ τὸ ἄτομον ἢ μία οἰκογένεια πρὸς ὁλόκληρον κοινωνίαν, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἓν ἔθνος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα· τὸ αὐτὸ αἴτιον τῆς *ἐπιλογῆς*, ὅπερ ὕψωσεν ἓν ἄτομον ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἐν μιᾷ κοινωνίᾳ καὶ εἶτα κατέρριψε τὴν γενεὰν αὐτοῦ χαμαί, ὕψωσε καὶ τὸ ἔθνος ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἐθνῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐξαντλεῖται καὶ καταπίπτει. Οἱ ἱστορικοὶ ἁπλῶς βεβαιοῦσι τὸ γεγονὸς τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἐθνῶν ἀναγαγόντες τοῦτο εἰς *νόμον ἱστορικόν*· ἀλλὰ τὸν ἐνδόμυχον καὶ ἐσωτερικόν, οὕτως εἰπεῖν, λόγον τοῦ γεγονότος τούτου, περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ὁποίου ἄλλως ἅπαντές εἰσι σύμφωνοι, δίδει ἡ ἰατρική· ἡ ἀρχικὴ πηγὴ τοῦ κακοῦ ἔγκειται ἐν τῷ *παθολογικῷ* ἐκείνῳ *παράγοντι*, ὃν ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν, καὶ τοῦ ὁποίου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ἐξέλιξις μοιραίως ἐπιφέρει τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν μεγάλων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοιαύτη ἔσεται καὶ ἡ τῶν συγχρόνων λαῶν τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, καὶ ἤδη πολλὰ συμπτώματα προμηνύουσιν ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ γήρατος καὶ τῆς καταπτώσεως· ἡ φράσις : *γηραιὰ Εὐρώπη*, κατέστη ἤδη συνήθης καὶ κοινή. Διότι οὐδὲν ἐκ μηδενὸς παράγεται· πᾶσα παραγωγὴ προϋποθέτει κατανάλωσιν δυνάμεων· ἡ ἐπιστήμη, αἱ τέχναι, αἱ ἰδέαι, διὰ νὰ γεννηθῶσι καὶ νὰ ἀναπτυχθῶσι καταναλίσκουσι τὰς γενεὰς καὶ τοὺς λαούς, ὅπως ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυτῶν καταναλίσκει τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην πάντοτε νέου λιπάσματος.

Συμβαίνει ἐνίοτε, λέγει ὁ Jacobi, εἰς μέγας νοῦς, μία μεγάλη καρδία, τελευταῖον λείψανον παρελθούσης λάμψεως καὶ μεγαλείου ἑνὸς ἔθνους, νὰ καταληφθῇ ὑπὸ διαπύρου ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα του, καὶ ζητεῖ νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸ θνῆσκον ἔθνος του, νὰ γαλβανίσῃ τὸ πτῶμα, νὰ παρακωλύσῃ τὴν προϊοῦσαν ἀποσύνθεσιν· καὶ ἐπιτυγχάνει μὲν ἐνίοτε νὰ ρίψῃ μίαν τελευταίαν ἀκτῖνα δόξης ἐπὶ τοῦ κατερχομένου εἰς τὸν τάφον ἔθνους του καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸ μοιραῖον καὶ ἀναπόφευκτον τέλος, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀποτελεῖ σταθμὸν βραχύν· τὸ ἔθνος ἀπόλλυται ἐλλείψει ἀνδρῶν, ἐλλείψει προσωπικοτήτων· πᾶσα πηγὴ ζωῆς ἐστείρευσε καὶ ἐπὶ τέλους ὑποκύπτει καὶ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου καταχρημνιζόμενον εἰς τὰ βάθη τῆς λήθης καὶ τοῦ μηδενός. Καὶ μένουσιν μὲν ἀκόμη ἀνθρώπινα ὄντα, ἀλλὰ τὸ ἔθνος, ὁ λαός, ἡ φυλή, δὲν ὑφίστανται πλέον, ἡ προσωπικότης ἐξηλείφθη· ὁ τάφος σφραγίζεται διὰ παντός!

Οἱ ἄνθρωποι φαίνεται ὅτι εἶνε πεπλασμένοι διὰ τὴν ἰσότητα· πᾶσα διάκρισις εἰς τάξεις, εἴτε πολιτικὰς εἴτε οἰκονομικάς, ἐκ τοῦ γένους ἢ τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς, καὶ πᾶσα *ἐπιλογὴ* (sélection), ἥτις φυσικὴ συνέπειά ἐστι τῆς διακρίσεως ταύτης, ἀποβαίνει ὀλεθρία εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εὐθὺς ἅμα εἰς μερίδα τινὰ αὐτῆς ὑπάρξῃ *πλεόνασμα* τοῦ στοιχείου ἢ *παράγοντος* ἐκείνου τῆς διακρίσεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἐν τῇ ὑπολοίπῳ μερίδι *σχηματίζεται ἔλλειμμα*· οὕτω δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη πάσχουσιν. Ἡ φύσις ὅμως τείνει νὰ φέρῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ *ἰσοζύγιον*, καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἔγκειται τὸ μυστή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριον, ὁ κρύφιος μοχλὸς τῆς κυκλικῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν, τῆς ἀτιμῆς τοὐτέστι καὶ παρακμῆς αὐτῶν, τὸ ἐλατήριον τῆς κινήσεως καὶ συγκρούσεως τῶν λαῶν.

Οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶνε ἀπαραβίαστοι καὶ ἀδυσώπητοι· δυστυχία εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τοὺς παραβαίνει· πᾶσα παραβίασις τῶν νόμων αὐτῆς περὶ *ἰσότητος*, τιμωρεῖται· πᾶσα πρόοδος καὶ ὑπεροχὴ ἑνὸς ἀτόμου, μιᾶς κοινωνίας, ἑνὸς ἔθνους, εἶνε καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὴν ἐκφύλισιν, τὰς φρενοπαθείας καὶ νευροπαθείας καὶ τὸν θάνατον τῶν μελλουσῶν γενεῶν καὶ τῆς φυλῆς. Ἡ ὑπερβολικὴ εὐτυχία προσβάλλει καὶ κινεῖ τὸν φθόνον τῶν θεῶν, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι· καὶ ἡ ἰατρικὴ δὲ σπουδὴ τῶν συνεπειῶν πάσης ὑπεροχῆς καὶ διακρίσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν ἄγει εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα.

Ἐκ τῶν ἀπαισιοδόξων τούτων ἰδεῶν τοῦ Jacobi, ἃς σχεδὸν κατὰ γράμμα ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν, ἐξάγεται καὶ ἓν ἄλλο συμπέρασμα, ἐκ πρώτης ὄψεως ἴσως ἀρκετὰ παράδοξον· ὅτι δηλαδὴ ἡ δουλεία εἶνε σωτήριος διὰ τὰ ἔθνη, ἅτε παρακωλύουσα τὴν περαιτέρω ἐκφύλισιν καὶ ἐξάντλησιν τῶν ἀτόμων· διότι ὁ ζυγὸς τοῦ κατακτητοῦ ἐπικαθήμενος τοῦ τραχήλου πάντων δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὕψωσιν καὶ ὑπεροχὴν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν ἀτόμων ἀπ' ἀλλήλων εἰ μὴ μόνον ἐν σμικρῷ κύκλῳ καὶ ἐν πολλῷ ἥττονι δὲ βαθμῷ ἢ ἐν ταῖς ἐλευθέραις κοινωνίαις· ἑπομένως τὸ ὑποδουλωθὲν ἔθνος περισυλλέγει βαθμηδὸν τὰς καταναλωθείσας δυνάμεις του καὶ ἐπανορθοῖ αὐτὰς διὰ τῶν μὴ εἰσέτι ἐκμεταλλευθέντων καὶ ἀκατεργάστων ἔτι ἐναπομεινάντων στοιχείων αὐτοῦ. Ἡ δουλεία ἑνὸς ἔθνους εἶνε ὕπνος ἐπανορθωτικὸς τῶν καταναλυθεισῶν ἐν καιρῷ τῆς ἐγρηγόρσεως δυνάμεών του.

Ἀλλ' ὡς ὁ πολὺς ὕπνος ἀπαμβλύνει καὶ ἀποκτηνοῖ τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἡ ὑπερμέτρως μακρὰ δουλεία ἀποσβεννύει τὸ εὐλαβῶς ὑπὸ τῶν ἑστιάδων τοῦ ὑποδούλου ἔθνους κρυπτόμενον καὶ φυλαττόμενον πῦρ ἐν τῇ τέφρᾳ αὐτοῦ, ἡ δὲ μυστηριώδης ἐκείνη ὁρμέμφυτος τάσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐξασθενεῖ καὶ ἐκλείπει· ἐὰν δὲ ὁ κατακτητὴς κέκτηται ἰσχυρὰν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν, ὁ ὑποδουλωθεὶς ἐπὶ τέλους ἀπόλλυσι τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ.

Ὡς λαμπρὸν *klinikón*, οὕτως εἰπεῖν, παράδειγμα ἐκ τῆς ἱστορίας ἐπικυροῦν πρακτικῶς τὸ ἀληθὲς τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῆς δου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λείας ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως ἑνὸς ἔθνους ὡς καὶ τῶν προειρημένων ἰατρικῶν ἰδεῶν περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀκριβῶς ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς ἀκμῆς, ἤρχισε νὰ καταρρέῃ, νὰ καταπίπτῃ μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ταχύτητος, μεθ' ὅσης εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δόξης. Μία μερὶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἥτις ὤδευεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς πρώτης, πλήρης ἔτι πολλῶν νέων καὶ ἀνεκμεταλλεύτων στοιχείων, διεδέχθη τὴν πρώτην χρησιμοποιοῦσα καὶ τὰς ἐναπολειφθείσας εἰσέτι δυνάμεις αὐτῆς· ἡ ζῶσα Ἑλλὰς μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μεταφέρεται εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ μὴ ἔχουσα πλέον τὰς πάλαι ποτὲ ζωτικὰς δυνάμεις ἐν ἑαυτῇ πίπτει ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀδυναμίας καὶ ἐξαντλουμένη δὲ ὁλονὲν καὶ ἐκφυλιζομένη μεταβάλλεται εἰς ἐλεεινὴν καὶ ἀξιοθρήνητον δούλην τοῦ ἀγερώχου Ρωμαίου.

Οἱ Ρωμαῖοι διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ ἔβησαν καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς κορυφῆς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δόξης κατεκρημνίσθησαν εἰς τὸ χάος. Οἱ Βυζαντινοὶ εἶτα περισυλλέξαντες τὰ λείψανα καὶ κειμήλια τοῦ παρελθόντος καὶ εἰσαγαγόντες νέον ἔφθονον αἷμα εἰς τὰς φλέβας τοῦ γεγηρακότος ἀρχαίου πολιτισμοῦ καταναλίσκουσιν ἐπὶ τέλους τὰς τελευταίας δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ πίπτουσιν ἐκπεφυλισμένοι καὶ ἐξηντλημένοι καταλιπόντες ὡς κληρονομίαν εἰς μὲν τὴν ἀρτιγενῆ Εὐρώπην κειμήλια τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας τὰς ἁλύσσους τῆς δουλείας.

Ὁ ὕπνος ἐν τούτοις ἐν τῷ σκότει τῆς δουλείας ὑπῆρξεν εὐεργετικὸς καὶ ἐπανώρθωσε τὰς καταναλωθείσας δυνάμεις τῆς φυλῆς τῶν Ἑλλήνων. Πάντες οἱ παλαιοὶ οἶκοι τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος, τοῦ γένους καὶ τῆς ἐνεργητικότητος ἀπώλοντο· ἤρχισεν ἡ *ἐπιλογὴ* τῶν ἀκατεργάστων στοιχείων τοῦ ἔθνους καὶ ἐσχηματίσθησαν βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἀσήμων στρωμάτων τῆς ἰσοπεδωθείσης κοινωνίας νέαι ἀριστοκρατίαι τοῦ γένους, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους, νέαι τάξεις ἀτόμων διακρινομένων καὶ ἐξεχόντων τῶν λοιπῶν· οἱ *ἁρματωλοὶ* ἐν τῇ ξηρᾷ, οἱ *καπεταάνοι* ἐν τῇ θαλάσσῃ· στρατιωτικαί τινες μεγαλοφυΐαι ἀνεφάνησαν καὶ ἄτομα στερεοῦ ἤθους, χαρακτῆρες σιδηροῖ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ οὐχὶ ἀσθενεῖς καὶ ἐκπεφυλισμένοι ὡς ἐν ταῖς ἐξηντλημέναις κοινωνίαις. Τὸ ἔθνος τέλος ἀφυπνίσθη, ὡς ἀφυπνίζεται ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ κορεσθεὶς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὕπνον καὶ ἐπανορθώσας τὰς δυνάμεις του ὀργανισμός. Ἡ σύρραξις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπῆρξε φοβερὰ καὶ ἀνταξία σχεδὸν τῶν καταπληκτικῶν ἐκείνων συγκρούσεων τῶν μεγάλων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξάντλησις ὑπῆρξε μεγάλη· ὁ ἀφρὸς τοῦ ἔθνους ἀφῃρέθη καὶ ὅ,τι διεσώθη ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πολέμου ὁ μοιραῖος νόμος τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ γένους τῶν διακριθέντων ἀτόμων καταστρέφει· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ σήμερον παρατηρουμένη λειψανδρία παρ' ἡμῖν λίαν ἐπίφοβον χαρακτῆρα ὁλονὲν λαμβάνουσα· διὸ ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς κυβερνήτας τῆς χώρας ὅπως τάμωσιν νέαν ὁδὸν ἀνατροφῆς τοῦ ἔθνους, ὅπως ἐλαττώσωσιν ὅσον οἱόν τε τοὺς παράγοντας τῆς στειρώσεως τοῦ πνεύματος τῆς ἐκ τῆς ἡμιμαθείας καὶ πλημμελεστάτης ἀγωγῆς προερχομένης, τῆς στρεβλώσεως τοῦ ἤθους καὶ τῆς διαστροφῆς τοῦ χαρακτῆρος, τοῦ πλεονασμοῦ τῶν ἐγκλημάτων, τῆς χαλαρώσεως τῆς δικαιοσύνης, τῆς κοινωνικῆς ἀπειθαρχίας, τῆς ἐξασθενήσεως τῆς συνειδήσεως τοῦ καθήκοντος τῶν ἀτόμων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ παντὸς κωλύματος πρὸς ἀνδρικὴν καὶ στρατιωτικὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους.

Τὰ ἔθνη εἶνε οἱ ἄνθρωποι· ὅπου ἔξοχοι νόες καὶ μεγαλοπρεπεῖς χαρακτῆρες καὶ ἦθος τῶν πολλῶν στερεὸν καὶ εὐθύ, ἐκεῖ καὶ μεγαλουργήματα καὶ πρόοδος καὶ δόξα· ἡ *ἐπιλογὴ* τοιούτων ἀτόμων συμβαίνει ἀφ' ἑαυτῆς, ὅταν τὰ ἔθνη ὑποβοηθηθῶσιν ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν αὐτῶν ὅπως τεθῶσιν εἰς τὴν κατάλληλον ὁδόν, ἥτις ἀφεύκτως ὁδηγεῖ πρὸς τὴν πρόοδον· τοὐναντίον δὲ ἡ μὴ κατάλληλος ἐκλογὴ τῆς ὁδοῦ καὶ ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σφαλερὰ ὥθησις πρὸς ἄσκοπον διεύθυνσιν συντείνει εἰς τὴν *ἐπιλογὴν* τῶν ἀτόμων ἐκείνων τῶν κεκτημένων τὰ ἐλεεινότερα τῶν προσόντων πρὸς ἐφήμερον θρίαμβον αὐτῶν καὶ διὰ παντὸς ἴσως καταπτωσιν καὶ ἐξαφάνισιν τοῦ ἔθνους.

Ἴσως γεννᾷ μελαγχολίαν τινὰ ἡ σκέψις ὅτι, ἀφ' ἧς στιγμῆς εἰς ἄνθρωπος ἀποχωρίζεται τοῦ κοινοῦ ἐπιπέδου τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἀφιχθῇ εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὕψη τῆς μεγαλοφυΐας ἢ τῶν ἐξόχων χαρισμάτων, ταὐτοχρόνως παρασκευάζει ἑαυτῷ ἢ τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τὰ στοιχεῖα τῆς καταστροφῆς καὶ ἐκφυλίσεως, ὅπως ὁ ὡριμάζων καρπός, κατὰ τὴν προσφυᾶ ἔκφρασιν τοῦ Λαμαρτίνου, παρασκευάζει ταὐτοχρόνως καὶ τὴν γένεσιν τοῦ διαβιβρώσκοντος αὐτὸν σκώληκος, ὅτι ἓν ἔθνος ὁδεῦον πρὸς τὴν ἀκμήν, τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον, ὁδεύει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἑνταῦτῳ πρὸς τὴν παρακμὴν καὶ τὸν τάφον· ἀλλὰ τὸ γεγονὸς εἶνε γεγονός· οὐδὲν δὲ κωλύει πρὸ τοιούτου ἀπαισίου μέλλοντος τὸ ἄτομον ἢ τὰ ἔθνη ὅπως καταναλίσκωσιν ὅλην τὴν δραστηριότητά των τρέχοντα κατόπιν τῆς φιλοδοξίας, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς προόδου καὶ ἀμιλλώμενα ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου διὰ τὴν πρωτοπορείαν καὶ τὴν ὑπεροχήν. Μὴ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὁδεύων πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας, δὲν βαδίζει ταὐτοχρόνως πρὸς τὴν παρακμὴν καὶ τὴν καταστροφήν; ἀλλὰ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο μέλλον δὲν ἀναχαιτίζει αὐτὸν ὅπως ἐργάζηται μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς καὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ. Ὁ τάφος οὔτε διὰ τὰ ἄτομα οὔτε διὰ τὰ ἔθνη ἀποτελεῖ κώλυμα καὶ οὐδαμῶς ἐπιδρᾷ κατασταλτικῶς ἐπὶ τοῦ μένους τῆς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν πάντοτε ὠθούσης αὐτὸν δυνάμεως. Αἱ δυνάμεις αἱ ὠθοῦσαι τόν τε ἠθικὸν καὶ φυσικὸν κόσμον εἰσὶ τυφλαί· ἕκαστος μοιραίως ὑπακούει εἰς αὐτάς· οἱ πίπτοντες ἐγκαταλείπουσι τὴν κληρονομίαν εἰς τοὺς ἐπιζῶντας καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς προόδου ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μεταδίδεται. Ὁποία ἔσται ἡ τύχη τῆς κληρονομίας ταύτης; ἄγνωστον!

Τὸ ἐφ' ἡμῖν θὰ ηὐχόμεθα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καὶ ἂν ἔτι ἠπειλεῖτο ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὸ τριπλασίων τὸ μέγεθος συμφορῶν, οἵας οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὑπέστησαν, καὶ ὑπὸ τριπλασίας μακροχρονιωτέρας δουλείας, ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὴν αὐτὴν κορυφὴν τῆς δόξης, τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ μεγαλείου, εἰς ἣν καὶ ἐκεῖνοι, ὅπως παράσχῃ τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ μεταδώσῃ εἰς τὸν ὄγκον αὐτῆς τὴν αὐτὴν πελωρίαν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ὤθησιν!

*
* *

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ φαινομένου τῆς ἐκφυλίσεως καὶ ἓν ἄλλο γεγονὸς ἀποδεικνύει τὴν ταὐτότητα τῆς φύσεως τοῦ παράγοντος τῆς μεγαλοφυίας ἢ τῶν ἐκτάκτων προσόντων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν φρενοπαθειῶν ἢ νευροπαθειῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἐννοοῦμεν τὴν ἔν τισι περιπτώσεσι μετάπτωσιν τοῦ πνεύματος τάξεώς τινος ἀνθρώπων εὐκόλως ἐνθουσιωμένων εἰς τὰ ὅρια ἢ τὸ ἔδαφος τῆς παραφροσύνης, ἀκριβῶς καθ' ὃν καιρὸν τὸ πνεῦμα αἴρεται εἰς τὰ ὕψη τῶν μεγάλων καὶ λαμπρῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν αἰσθημάτων, ἤτοι ὅτε ἐντείνονται αἱ ἐγκεφαλικαὶ λειτουργίαι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ δὲ πνευματικὴ ἐργασία λαμβάνει χαρακτῆρα μεγαλοφυίας. Ἐνταῦθα τὸ *ἐρεθιστικὸν στοιχεῖον*, τὸ αἴτιον τῆς διεγέρσεως εἶνε κατάδηλον· εἰς τοῦτο ὀφείλομεν πολλοὺς μεγαλοφυεῖς ἢ ἐκτάκτους ἄνδρας, οὓς μετὰ τῶν αἰώνων θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἐπίσης τὰς παραφροσύνας αὐτῶν. Εἰς τὰς *ψυχρὰς* μεγαλοφυίας τὸ αἴτιον βεβαίως δὲν εἶνε διάφορον, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ εἰς ταύτας ἁπαντᾷ μέγα πλῆθος ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν ἢ παραλογισμῶν ὡς καὶ διάφορα νευρικὰ φαινόμενα, πάντα μαρτυροῦντα τὴν ἔντονον *διεγερτικὴν* καὶ ἔκρυθμον κατάστασιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἡ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν *ἐρεθιστικὴ* αὕτη κατάστασις, ἡ ἔχουσα μᾶλλον παθολογικὸν πλέον χαρακτῆρα, δὲν ἐπιφέρει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα (μεγαλόνοιαν, ἔκτακτα χαρίσματα κ.τ.λ.) εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἄτομα· τοῦτο δὲ διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπαιτοῦνται ἐκτάκτως εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι καταλλήλου διατάξεως καὶ σχέσεως τῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς ἄλληλα, ὡρισμένη καὶ ὁμαλὴ διανομὴ τῆς διεγέρσεως καὶ κατάλληλος ζωτικότης ἢ ποιὸν τῶν νευρικῶν κυττάρων.

Ὁπωσδήποτε πολλὰ διδάσκει ἡμῖν καὶ διαφωτίζει δὲ ἀρκούντως τὸ προκείμενον θέμα ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐνθέων καὶ ἐξόχων ποιητῶν, φιλοσόφων ἢ μουσικῶν καὶ ἐν γένει ἡ τάξις ἐκείνη, ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ ἔκφρασις, τῶν *θερμῶν μεγαλοφυῶν* ἢ ἐκτάκτων ἀνδρῶν. Γνωστὸν εἶνε τὸ λόγιον τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος: «du sublime au ridicule il n'y a qu' un pas»· κατ' ἀνάλογον πνεῦμα δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι: *ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας εἰς τὴν παραφροσύνην ἓν μόνον βῆμα ὑπάρχει*. Οὐχὶ δὲ εἰς ὀλίγους τῶν ἐκτάκτων ἀνδρῶν ἐφαρμόζεται ἡ ῥῆσις τοῦ Πασχάλ: l'extrême esprit est voisin de l'extrême folie». Ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Πλάτων σαφῶς ἐκφράζεται περὶ τοῦ ψυχολογικοῦ τούτου φαινομένου:

Ὁ Σωκράτης λέγει πρὸς τὸν ραψῳδὸν Ἴωνα: «Κοῦφον γὰρ χρῆμα »ποιητὴς ἐστι καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν, καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν, »πρὶν ἂν ἐνθεός τε γένηται καὶ ἐκφρων καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ· »ἕως δ' ἂν τουτὶ ἔχῃ τὸ κτῆμα (τὸν νοῦν δηλαδή), ἀδύνατος πᾶς ποι»εῖν ἐστιν ἄνθρωπος καὶ χρησμῳδεῖν....» (*Πλάτωνος*: *Ἴων*. κεφ. ε' σελ. 534, Β).... καὶ: «ὁ θεὸς ἐξαιρούμενος τούτων τὸν νοῦν τούτοις »χρῆται ὑπηρέταις καὶ τοῖς χρησμῳδοῖς καὶ τοῖς μάντεσι τοῖς θείοις,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»ἵνα ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες εἰδῶμεν, ὅτι οὐχ οὗτοί εἰσιν οἱ ταῦτα λέγον-»τες οὕτω πολλοῦ ἄξια, οἷς νοῦς μὴ πάρεστιν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸς ἐστιν »ὁ λέγων, διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς».

Ἐν τῷ *Φαίδρῳ* δὲ λέγει: «τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διὰ »*μανίας*, θείᾳ μέντοι δόσει διδομένης. Ἥ τε γὰρ δὴ ἐν Δελφοῖς προφῆ-»τις αἱ τ' ἐν Δωδώνῃ ἱέρειαι μανεῖσαι μὲν πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἰδίᾳ τε »καὶ δημοσίᾳ τὴν Ἑλλάδα εἰργάσαντο, σωφρονοῦσαι δὲ βραχέα ἢ οὐ-»δέν..... ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκη-»ται, πεισθεὶς ὡς ἄρα ἐκ τέχνης ἱκανὸς ποιητὴς ἐσόμενος, ἀτελὴς αὐ-»τός τε καὶ ἡ ποίησις.» (κεφ. 22 σελ. 244 Β. καὶ 245 Α).

Τῷόντι αἱ μεγαλοπρεπεῖς πτήσεις καὶ αἱ ἀλλόκοτοι συλλήψεις τοῦ ἐνθουσιῶντος μεγαλοφυοῦς ποιητοῦ ἢ φιλοτόφου, αἱ θερμανεῖς ἐμπνεύ-σεις καὶ ἐκστάσεις τῶν μεγάλων διανοιῶν, ταχέως προσλαμβάνουσι πα-θολογικὸν χαρακτῆρα διὰ τὴν εἰς μέγαν βαθμὸν διέγερσιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὅταν ἀληθῶς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξιχθῇ εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἐξάρσεως αὐτοῦ καὶ ὡς λαμπρὸν πυροτέχνημα ἄρχηται νὰ διασκορπίζῃ εἰς τὸν ἀχανῆ ὁρίζοντα τῶν ἰδεῶν λάμψεις ἐκτάκτου θάμ-βους, καλλονῆς καὶ μαγευτικῶν χρωμάτων, ὅταν ἐξέλθῃ τῆς κανονικῆς καὶ συνήθους περὶ τὸ λογικὸν τροχιᾶς αὐτοῦ διαθέον ὡς λαμπρὸν μετέ-ωρον τὰς ἐκτάσεις τοῦ αἰσθηματικοῦ καὶ τοῦ τῶν ἰδεῶν κόσμου, ὡσεὶ ἑλκόμενον ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς ἐν τῷ ἀπείρῳ δυνάμεως καὶ πλανώ-μενον ἐν φανταστικῷ κόσμῳ, τότε ἀκριβῶς βλέπει τις βαθμηδὸν ἀρ-χομένην τὴν ταλάντευσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κυμάτων τῶν παραδόξων αἰ-σθημάτων καὶ παραβόλων ἰδεῶν, προϊόντων ἐξ ἴσου τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς παραφροσύνης, τὰ ὁποῖα ἤγειρεν αὐτὴ αὕτη ἡ διέγερσις καὶ ἡ σφο-δρὰ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ὁρμὴ τοῦ πνεύματος. Ἐν τῇ καταστά-σει ταύτῃ τῇ πνευματικῇ αἱ ἰδέαι γίγνονται τολμηραί, πρωτότυποι, ἰδιόρρυθμοι, διακεκομμέναι, πλήρεις οὐτοπιῶν καὶ ἀκατανοήτων ἐννοιῶν, ἄφθονοι καὶ ἐπείγουσαι οἱονεὶ καταδιώκουσι ἀλλήλας καὶ ἀσθμαίνουσαι, κατακυλινδούμεναι δὲ μεθ' ὁρμῆς προσκόπτουσιν ἐνιαχοῦ καὶ ποιοῦσιν ἅλματα, ἐξ οὗ τὸ ἀσυνάρτητον καὶ τὰ χάσματα μεταξὺ αὐτῶν· ἡ ζωη-ρότης εἶνε τοιαύτη, ὥστε αἱ ἰδέαι σχεδὸν λαμβάνουσιν ἐξωτερικὴν ὑπόστασιν ὑπὸ μορφὴν ἐνδαλμάτων, διὸ καὶ ὁ λόγος λαμβάνει μορφὴν εἰκονικήν· οἱ συνδυασμοὶ δὲ αὐτῶν γίνονται τάχιστα καὶ εἰσὶ ποικίλοι καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅλως ἀπρόοπτοι, αἱ μεταβάσεις εἰσὶν ἀπότομοι. αἱ εἰκονικαὶ προσπελάσεις τερατώδεις, αἱ συγκρούσεις τῶν αἰσθημάτων βίαιαι, αἱ παρακρούσεις συχναί, συνοδευόμεναι ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ἐνδαλμάτων ἢ παντοίων ψευδαισθήσεων, ἡ μέθη τέλος τῆς ψυχῆς εἶνε πλήρης καὶ ὁ σάλος τοιοῦτος, ὥστε τὸ λογικὸν ἀπόλλυσι σχεδὸν τὴν ἰσορροπίαν καὶ πρὸς στιγμὴν ἢ διὰ παντὸς πίπτει πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς παραφροσύνης ἢ εἰς ἔκστασιν.

Ὁ ἐν τοιαύτῃ ὅλως ἰδιαζούσῃ πνευματικῇ καταστάσει εὑρισκόμενος ἐξίσταται καὶ αὐτὸς πρὸ τοῦ θαύματος τούτου τῆς *ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ*, πρὸ τοῦ αὐτοματισμοῦ δηλ. τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐν ἑαυτῷ ὕπαρξιν τοιούτων μυστηριωδῶν καὶ θαυμασίων δυνάμεων ἀποδίδει πολλάκις τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς ἐξωτερικὴν ἄγνωστον ἐπίδρασιν, εἰς δαιμόνιον, εἰς θεόν!

Ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τῶν προφητῶν, τῶν δογμάτων καὶ φιλοσοφικῶν τινων συστημάτων, τῶν μεσιτῶν τοῦ θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἐμπνεομένων, ἰδοὺ ἡ πηγὴ τῆς σιδηρᾶς θελήσεως, τῆς ἀκλονήτου αὐτοπεποιθήσεως καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς περιφρονήσεως τῶν κινδύνων ἢ τῶν ματαιοτήτων τοῦ κόσμου πολλῶν ἐκτάκτων προσώπων γνωστῶν ἐκ τῆς ἱστορίας.

Ἡ λέξις *ἐνθουσιασμὸς* (ἐκ τοῦ ἔνθεος—ἔνθους) ὁρίζει σαφῶς τὴν πηγήν, ἐξ ἧς ἐνόμιζεν ὁ λαὸς ὅτι προέρχεται ἡ ἔκτακτος κατάστασις τοῦ πνεύματος, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ὁ *ἐνθουσιῶν*. Ἡ κοινὴ δὲ δοξασία, ἡ ἐπικρατοῦσα τὸ πάλαι, ὡς καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τοῖς βαρβάροις λαοῖς, ὅτι οἱ φρενοβλαβεῖς ἱερὰ πρόσωπά εἰσι καὶ προνομιοῦχα ἐκ μέρους τῆς θεότητος, ἢ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καλῶν ἢ κακῶν δαιμόνων εὑρίσκονται, προσεπικυροῖ τὴν ἰδέαν περὶ τῆς ταὐτότητος τῆς φύσεως τῆς ὅλως παθολογικῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν φρενοβλαβῶν μετὰ τῆς τῶν ἐκτάκτων προσώπων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἰδέαν, ἣν ἐσχημάτισεν ὁ λαὸς διὰ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ φυσικῆς παρατηρητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀσυνειδήτου ὀρθῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῷ ὄντι τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἣν παρατηροῦμεν παρ' ἐνίοις τῶν μεγαλοφυῶν ἢ ἐξεχόντων νόων, ταὐτίζεται πλέον ἐν πολλοῖς μετὰ τῆς φρενοβλαβείας· ἐνταῦθα ἡ μεγαλοφυΐα ἐναγκαλίζεται τὴν παραφροσύνην καὶ ἡ παραφροσύνη τὴν μεγαλοφυΐαν· ἀμφότερά εἰσιν ἀποτελέσματα σφοδρᾶς διεγέρσεως τοῦ ἐγκε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φάλου διασπώσης τὴν ἁρμονίαν τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, σύμπλεγμα τέρατωδες ἀφομοιωθὲν εἰς ἕν τι ὅλον, ἐν ᾧ ὡς ἐκ τῆς στενῆς περιπτύξεως καὶ περιπλοκῆς δυσδιάκριτός ἐστιν ἡ φύσις τῶν μελῶν, ὡς τὰ φρικώδη ἐκεῖνα ἀμαλγάματα τῶν ψυχῶν μετὰ τῶν ὄφεων ἐν τῷ Ἅδῃ τοῦ Δάντου.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν, ὅτι ἕκαστος ἐγκέφαλος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἶνε ἐπιδεκτικὸς ἐξάρσεως καὶ ὑπερθέρμου ἐνθουσιασμοῦ μέχρι πολλάκις ἀλλοφροσύνης, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ὑπερμέτρου ἐνεργητικότητος τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ δὲν εἶνε τὰ αὐτὰ δι' ἕκαστον ἄνθρωπον. Ὡς εἰς δύο διαφόρου ποιότητος ἐδάφη τὸ αὐτὸ προϊὸν ἐν τῇ βλαστήσει αὐτοῦ διαφέρει καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐρρωστίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀφθονίαν, οὕτω καὶ ἡ αὐτὴ διέγερσις εἰς δύο ἀνθρώπους διαφόρου ἐγκεφαλικῆς ποιότητος ἐπιφέρει διάφορα ἀποτελέσματα· ὁ εἷς ἀναδείκνυται μεγαλοφυὴς πλάττων ἢ πλουτίζων τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην ἢ δημιουργῶν θρησκείαν, ὁ ἕτερος κοινός τις φοιβόληπτος καὶ μωρὸς φανατικὸς ἢ συνήθης τις φρενοβλαβής.

Εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ποιοῦ, δὲν γνωρίζομεν, ὡς δὲν γνωρίζομεν τὸν ἐνδότερον λόγον τῆς διαφορᾶς τοῦ ποιοῦ μεταξὺ π. χ. δύο τεμαχίων μαλλίνων ὑφασμάτων, ἢ δύο κυττάρων ἑνὸς ὀργανισμοῦ ἐντελῶς διάφορον ἰδιότητα ἐχόντων, τοῦ αἰσθητικοῦ, φέρ' εἰπεῖν, καὶ τοῦ κινητικοῦ νευρικοῦ κυττάρου, ἢ τούτων καὶ τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἢ τοῦ μυϊκοῦ κυττάρου κτλ., διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ἀντιλήψεως τῆς ἐνδοτάτης ὑφῆς καὶ συναρμογῆς τῶν λεπτεπιλεπτοτάτων μορίων τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ταῦτα σύγκεινται, καὶ ἐξ ὧν ὑλικῶν συνθηκῶν πηγάζει ἡ διαφορὰ τῆς ποιότητος καὶ ἰδιότητος αὐτῶν. Ἐκ τῆς καθ' ἑκάστην ὅμως πείρας καὶ παρατηρήσεως γνωρίζομεν, ὅτι καὶ μεταξὺ κοινῶν ἀνθρώπων ὑφίσταται μεγάλη διανοητικὴ διαφορὰ εἰς βαθμόν, ὥστε, ἐνῷ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἑνὸς λειτουργῶν παράγει ἀξίας λόγου ἰδέας καὶ εἶνε ἀγχίνους καὶ ἱκανὸς ὅπως ὀρθῶς τὰ πράγματα ἐκτιμᾷ, τοῦ ἑτέρου τοὐναντίον παράγει πνευματικά, ὡς εἰπεῖν, ὑφάσματα, κατωτέρας ἀξίας καὶ παρέχει οὐκ ὀλίγα δείγματα ἀσθενείας τῆς ἀντιληπτικῆς δυνάμεως ἢ μωρίας. Ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ λόγῳ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἑνὸς μεγαλοφυοῦς καὶ ἑνὸς συνήθους ἀνθρώπου, πλὴν τοῦ μεγέθους αὐτῆς· διαφορὰ ἥσσονος πρὸς πλεῖον. Πάντως λοιπὸν ὡς βά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σις καὶ αἰτία τῆς διαφορᾶς τῆς πνευματικῆς ἱκανότητος μεταξὺ δύο ἀτόμων ὑπόκεινται ὑλικαί τινες συνθῆκαι ἐν τῇ ὑφῇ τῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὐνοϊκῇ βεβαίως διατάξει τῶν μερῶν αὐτοῦ πρὸς ἄλληλα, καίπερ πάντα ταῦτα ἄγνωστα καὶ διαφεύγοντα τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν αὐτῶν ὑφ' ἡμῶν.

Ἄλλως τε καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον δύναται πολλάκις νὰ ἀναδειχθῇ ἀνώτερον ἑαυτοῦ, ἐὰν τεθῇ ὁ ἐγκέφαλος αὐτοῦ ὑπὸ ὅρους τινὰς λειτουργίας, τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν διὰ τεχνητῶν μέσων, οἷον διὰ τοξικῶν τινων οὐσιῶν, ἢ, ἐὰν οἱ ὅροι οὗτοι παραχθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ὡς ἔν τισι περιπτώσεσι νόσων, τοῦ ὑστερισμοῦ π. χ. ἢ ἀρχομένης τινὸς φρενοβλαβείας, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις εἰσὶν ἀναποσπάστως συνδεδεμέναι μεθ' ὑλικῶν τινων συνθηκῶν τοῦ ὀργάνου τοῦ πνεύματος, ὧν ἡ τοιαύτη ἢ ἡ τοιαύτη τροποποίησις ἐκδηλοῦται πρὸς τὰ ἔξω κατ' ἀνάγκην καὶ διὰ πνευματικῆς τροποποιήσεως.

Διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος π. χ. ἢ τοῦ ὀπίου ἢ τοῦ ἐκχυλίσματος τῆς ἰνδικῆς καννάβεως (χασίς), τοῦ αἰθέρος, τοῦ ὀξυγόνου κτλ. αἱ ἰδέαι γίνονται πλουσιώτεραι καὶ ἀφθονώτεραι, ἡ φαντασία ζωηροτέρα, τῆς μνήμης οἱ ὁρίζοντες διανοίγονται, τὰ αἰσθήματα πολυειδῶς μεταβάλλονται, ἡ διάθεσις γίνεται εὔθυμος ἢ δύσθυμος κτλ.

Ἐπίσης παρά τισιν ὑστερικαῖς ἡ εὐαισθησία τῶν αἰσθητηρίων ἀφικνεῖται εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὑπερβαίνει τὴν τῶν ζώων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κέκτηνται ταῦτα εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς τελειοποιήσεως· ὡσαύτως ἡ μνήμη αὐτῶν ἐνίοτε διεγείρεται ἐπὶ τοσοῦτον, ἡ εὐφράδεια καὶ τὸ πνεῦμα τοσοῦτον πρόχειρα καθίστανται, ὥστε πολλάκις παρετηρήθη, ὅτι ἐντελῶς ἀπαίδευτοι ἢ μετρίως ἐγγράμματοι ὑστερικαὶ αἴφνης καὶ ἐν ἐκστατικῇ καταστάσει ὡμίλησαν ὅλως ἄγνωστον τέως αὐταῖς γλῶσσαν (ἢς ὅμως τὰς λέξεις ἔτυχεν ἐν παρόδῳ νὰ ἀκούσωσιν ἄλλοτε), ἢ ἐξέφρασαν μετὰ καταπληκτικῆς εὐγλωττίας τὰ διανοήματα αὐτῶν μιμηθεῖσαι ἢ ἀπομνημονεύσασαι φράσεις καὶ ἰδέας καὶ ὁλοκλήρους σελίδας ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἢ εὐφραδῶν ρητόρων καὶ συγγραφέων τῆς ἐκκλησίας, οὓς ἔτυχεν ἅπαξ μόνον νὰ ἀκούσωσιν ἢ νὰ ἀναγνώσωσι. Τὰ γεγονότα ταῦτα, ὡς εἰκός, δικαίως ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ὑπερφυσικὰ καὶ θαυμάσια· ὡς δὲ πάντα τὰ ἀνεξήγητα καὶ μυστη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριώδη φαινόμενα ἀμέσως ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀποδίδονται εἰς θείαν δύναμιν, οὕτω καὶ τὰ παράδοξα ταῦτα φαινόμενα τῶν ὑστερικῶν ἀπεδόθησαν εἰς τὴν παρέμβασιν *τοῦ θείου, εἰς θείαν ἐμπνευσιν.*

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἴς τινας μορφὰς ἀρχομένης φρενοβλαβείας, τοὐτέστιν ἀρχομένης *ἀλλοιώσεως* ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὁπότε ὁ πάσχων καθίσταται πρὸς στιγμὴν διανοητικῶς ἀνώτερος ἑαυτοῦ. Ὁπόσοι τοιοῦτοι πάσχοντες καὶ ἐν τῷ ἀρχικῷ σταδίῳ τῆς διαταράξεως τῶν φρενῶν διατελοῦντες παρῆλθον, ἀφέντες ὡραίας τινὰς σελίδας πρὸς θαυμασμὸν τῶν μεταγενεστέρων, αἵτινες πολλάκις ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς ἄρθρα θρησκευτικῆς ἢ κοινωνικῆς πίστεως! Ἡ ἱστορία δὲ γνωρίζει ὁποίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς ἀνθρωπότητος ἔσχον τὰ τοιαῦτα φαινόμενα, τὰ ὡς μόνον αἴτιον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν ἔχοντα παθολογικούς τινας ὅρους κατὰ τὴν ἔκφανσιν τῶν ἰδιοτήτων τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου!

Ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῆς ψυχιατρικῆς ἐν Βιέννῃ καὶ νευρολόγου Meynert εἴδομεν ἀσθενῆ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτι σταδίῳ *τῆς γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν* (progressive paralysie) εὑρισκόμενον, ὅστις αὐτοσχεδίως συνέταττε στίχους πλήρεις πνεύματος καὶ δηκτικωτάτου σκώμματος, ἐρωτικὰς ἀκροστιχίδας ἢ ποιημάτια λυρικά, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ πλοῦτος καὶ τὸ λεπτὸν τῶν αἰσθημάτων καὶ πολλάκις τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ κάλλος τῶν ἰδεῶν ἦσαν ἀφθόνως διεσπαρμένα εἰς βαθμὸν δυνάμενον νὰ κινήσῃ τὸν φθόνον πολλῶν διακεκριμένων ποιητῶν· ὁ ἀσθενὴς οὗτος, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Πλάτων, ἐνεπνεύσθη αἴφνης ὑπὸ τῶν Μουσῶν, διότι πρότερον, ὅτε ἦτο ὑγιής, οὐδεμίαν οὔτε πόρρωθεν εἶχε πρὸς αὐτὰς σχέσιν, ἐδούλευε δὲ τῷ κερδῴῳ Ἑρμῇ ὑπὸ συγκαταβατικωτάτους μάλιστα ὅρους, διότι ἦτο ἁπλούστατος καὶ πτωχός τις μεταπράτης λίαν μετρίας παιδείας· αἱ Μοῦσαι, αἵτινες ἐδωρήσαντο αὐτῷ τὴν παθολογικὴν λύραν, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ τὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου νευρικὰ κύτταρα, τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον ἐντελῶς φλεγμαθέντα (ὡς συμβαίνει πάντοτε εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς φρενοβλαβείας) ἔρριψαν τὸν δυστυχῆ ποιητὴν μετὰ τῆς ἀφώνου πλέον καταστάσης λύρας αὐτοῦ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἠλιθιότητος καὶ ἐκεῖθεν εἶτα εἰς τὸν τάφον ἐν μέσῳ τραγικῶν τινων σπασμῶν! Ὁ δυστυχὴς οὗτος εἴς τινας περιόδους τῆς διεγέρσεως δὲν ἠδύνατο μάλιστα νὰ ἐκφράζηται εἰς τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πεζὸν λόγον, ἀλλὰ πάντοτε διὰ στίχων, καὶ ὁσάκις ἀκόμη ἐπρόκειτο νὰ ζητήσῃ ἐν ποτήριον ὕδατος!

Ἀνάλογον περίπτωσιν εἴδομεν καὶ ἐν τῇ ἐν Παρισίοις κλινικῇ τοῦ Magnan. Ἐπρόκειτο περὶ νέου καλλιεργοῦντος τὰ γράμματα, ὅστις ἐνοσηλεύετο ἐν τῷ φρενοκομείῳ τῆς Snte Anne εὑρισκόμενος ὑπὸ τὸ κράτος *μανιακῆς διεγέρσεως* (excitation maniaque). Ὁ νέος οὗτος συνέταξεν ἐν τῷ ἀσύλῳ τούτῳ διατελῶν ἓν ἐκτενὲς ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀφιέρονεν εἰς γαλλικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα διαπρέψαν ἐπὶ ἡρωϊσμῷ ἐν Ἱσπανίᾳ· τὸ ποίημα τοῦτο ὁ πάσχων ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου, κατὰ παράκλησιν τοῦ καθηγητοῦ, μετὰ πολλοῦ πάθους καὶ δραματικῆς τέχνης, ἀποσπάσας ἐπανειλημμένως τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀκροωμένων διὰ τὸ ἐξαίσιον πολλῶν μερῶν τοῦ ποιήματος, ὅπερ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ καθηγητοῦ, ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ ἐν πολλοῖς πρὸς τὰ καλλίτερα ποιήματα τοῦ Victor Hugo, μολονότι ἐνίοτε οἱ στίχοι παρήλαυνον τριποδίζοντες διὰ τὸ ἄνισον τῶν *ποδῶν*, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ διεταράσσετο πολὺ ἡ τάξις ἐν ταῖς γραμμαῖς κατὰ τὴν παρέλασιν.

Ἐν ταῖς περιπτώσεσι λοιπὸν ταύταις θίγομεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τοῦ δακτύλου καὶ βλέπομεν σαφῶς τοὺς ὑλικοὺς παράγοντας τῆς μεγαλοφυΐας, διότι τῳόντι οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παθολογικῶν τούτων συνθηκῶν ἐγένοντο *σχετικῶς* πρὸς ἑαυτοὺς μεγαλοφυεῖς. Ἡ ἀπόλυτος δὲ μεγαλοφυία ἐντελῶς ὁμοία οὖσα ἐν τῇ ἐκφάνσει αὐτῆς πρὸς τὴν ἐκ τῶν δεδηλωμένων τούτων παθολογικῶν αἰτίων προκύπτουσαν ταύτην σχετικὴν μεγαλοφυίαν δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν ὁμοίας συνθήκας, ὡς ἄλλως τε τοῦτο ἐν τοῖς πρόσθεν κατεδείξαμεν ἰδόντες, ὅτι πολλοὶ μεγαλοφυεῖς ἢ οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπιπέδου τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσχύος τὰ μάλα ἐξέχοντες ἄνδρες μεταπίπτουσιν ὁριστικῶς εἰς τὴν φρενοβλάβειαν, ἢ προσκαίρως παραληροῦσι καὶ παραπαίουσιν, ἢ πάσχουσιν ἐκ διαφόρων νευρικῶν φαινομένων καὶ ἠθικῶν ἀνωμαλιῶν, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ εὑρίσκονται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἰδιαζουσῶν ἐκείνων ὑλικῶν συνθηκῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην *νευροπαθείακὴν διάθεσιν*. Τὸ ὅτι δὲ ἐγκέφαλοί τινες εἶνε ἱκανοὶ νὰ ὑφίστανται μεγάλους κλονισμοὺς καὶ ταλαντεύσεις τῆς πνευματικῆς ἰσορροπίας, χωρὶς ποτε νὰ ἀπολέσωσι διὰ παντὸς αὐτήν, ἐνῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὐναντίον ἄλλοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπολλῦσι ταύτην, τοῦτο εἶνε ζήτημα ἰδιοφυοῦς ἀντιστάσεως ὀφειλομένης εἰς τὴν ποιότητα αὐτῶν, ὡς ἡ *διάφορος* ποιότης δύο ὁμοίων μηχανῶν δὲν ἐπιτρέπει αὐταῖς οὔτε τὴν αὐτὴν πίεσιν ἀτμοῦ νὰ ὑποστῶσιν οὔτε τὸν αὐτὸν βαθμὸν δυνάμεως νὰ ἀναπτύξωσι, τῆς ἀσθενεστέρας πάντοτε εὐκόλως ἐν ταῖς λειτουργίαις αὐτῆς διαταρασσομένης ἢ καὶ θραυομένης.

Τὴν ταὐτότητα τέλος τῆς φύσεως τοῦ αἰτίου τῆς φρενοβλαβείας καὶ τῆς μεγαλοφυίας μαρτυροῦσι φαινόμενά τινα καὶ ἕνεκα *τοῦ τρόπου*, καθ' ὃν λαμβάνουσι χώραν καὶ ἐκδηλοῦνται παρ' ἀμφοτέραις. Ἡ *ἔμπνευσις* π. χ., ὁ *οἶστρος*, καταλαμβάνει πολλάκις τοὺς μεγαλοφυεῖς ἐξ ἀπροόπτου, ἐκρηγνύμενος αἰφνιδίως καὶ ἀναστατῶν τὸ πνεῦμα πολλάκις καὶ παρὰ τὴν ἐνεργητικὴν ἀντίστασιν αὐτῶν καὶ καθ' ἣν στιγμὴν εὑρίσκονται ἐν πλήρει ψυχικῇ ἠρεμίᾳ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς παροξυσμὸν ἐπιληψίας ἢ ἄλλων νευρικῶν φαινομένων ἢ παραφρόνων ἰδεῶν *αἰφνιδίως* ἐνσκηπτουσῶν εἰς τέως ὑγιεῖς κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ καὶ πάσχοντας ἤδη (τάσις πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, αὐτοκτονίαν, κλοπὴν κτλ.)

Ὁ J. Moreau ἀναφέρει περὶ τοῦ διασήμου μουσικοῦ Donizetti, ὅτι ὁ μουσικὸς *οἶστρος* κατελάμβανεν αὐτὸν ἐνίοτε ἐξ ἀπροόπτου, καὶ πολλάκις μάλιστα ὑπερηπείζετο ἑαυτὸν ὁ καλλιτέχνης οὗτος κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς ὁρμῆς αὐτοῦ. Ἡμέραν τινὰ ὁ Donizetti εὑρίσκετο εἰς γεῦμα παρά τινι Κυρίᾳ· μέχρι τοῦ μέσου τοῦ γεύματος εἶχε καλῶς καὶ ἐλάμβανε μέρος ἐν τῇ γενικῇ συνομιλίᾳ τῶν συνδαιτυμόνων· ἀλλ' εἶτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ γίνηται *ἀφηρημένος* καὶ ξένος πρὸς πάντα, τι συνέβαινε πέριξ αὐτοῦ· εἶτα αἴφνης ἐγείρεται τῆς τραπέζης καὶ ψελλίσας λέξεις τινὰς συγγνώμης πρὸς τὴν Κυρίαν ἀπέρχεται καὶ ἐγκλείεται εἰς παρακείμενόν τι δωμάτιον, ἔνθα διὰ μιᾶς καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου συνθέτει μίαν ὁλόκληρον πρᾶξιν ἑνὸς ἐκ τῶν τελευταίων αὐτοῦ μελοδραμάτων. Ταῦτα διηγήθη αὐτὸς ὁ ἴδιος καλλιτέχνης τῷ J. Moreau, ὑπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ ὁποίου, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἀργότερον ἐτέθη ὁ ἀτυχὴς Donizetti παθὼν *ἐκ γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν* καὶ ἀποθανὼν ἐν πλήρει διανοητικῇ ἀποσυνθέσει!

Ὁ Νεύτων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποίησε πολλὰς τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀνακαλύψεων, τῆς λύσεως πολλῶν μεγάλων προβλημάτων παρου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιαζομένης αἴφνης ἐνώπιον αὐτοῦ ὅλως ἑτοίμης καὶ ὡς *ἀποκάλυψίς τις*, καθ' ἣν στιγμὴν οὐδόλως ἐσκέπτετο περὶ αὐτῶν.

Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι νόες ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς τοιαῦτα ἔκτακτα ψυχικὰ φαινόμενα.

Ὅταν οὕτω ἐπιστημονικῶς ἐξετασθῶσι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν πρὸς ἔρευναν, ἀνάλυσιν καὶ ἑρμηνείαν αὐτῶν διηνεκῶς παραλληλίζῃ τις τὴν φυσιολογικὴν καὶ τὴν παθολογικὴν ἔκφανσιν αὐτῶν πρὸς πληρεστέραν γνῶσιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑπὸ τὰς δύο αὐτοῦ ὄψεις, τήν τε πάσχουσαν καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν, τότε οὐδεὶς ὑπάρχει κίνδυνος νὰ παραπλανηθῇ ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν ἐκτάκτων ψυχικῶν φαινομένων ἀτόμων τινῶν καὶ νὰ δαπανηθῇ, ὡς ἠθολόγοι τινὲς καὶ φιλόσοφοι, εἰς λέξεις καὶ φράσεις κενὰς ἐννοιῶν ἢ εἰς ἑρμηνείας ὑπαγορευομένας αὐτοῖς ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ ὑπερφυσικὸν καὶ θαυμάσιον ἰδιαιτέρας κλίσεως τῆς ἰδιοσυγκρασίας των, καὶ τῶν ὁποίων ἑρμηνειῶν ἅπαντα τὰ ἔξοδα ποιεῖται ἡ φαντασία αὐτῶν.

Ἄνευ τῆς παθολογικῆς ψυχολογίας εἶνε ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ τις εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τῶν ἐπιδράντων ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος ἀνδρῶν καὶ νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀληθῆ ἀρχικὴν αἰτίαν τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν καὶ τὴν ἀληθῆ πηγήν, ἐξ ἧς ἀπέρρευσεν ἡ μαγευτικὴ ἐκείνη δύναμις καὶ ἡ κολοσσιαία ἐπιρροή, ἣν ἐξήσκησαν ἐπὶ τοῦ πλήθους, ἐπὶ τῶν ἐθνῶν καὶ ἐπὶ τοῦ αἰῶνος αὐτῶν! Πολλάκις τῳόντι θὰ εὑρεθῇ, ὅτι ἀφετηρία σπουδαιοτάτης τροπῆς τῶν τοῦ κόσμου ὑπῆρξεν *ἡ νοσηρὰ κατάστασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος* διασήμων τινῶν ἀνδρῶν! Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἑπομένως θὰ εἶνε ἀτελὴς καὶ θὰ παραπλανᾶται συχνάκις εἰς τὰ σκότη τοῦ λαβυρίνθου τῶν πολυπλόκων κατὰ μέρος παραγόντων τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐὰν δὲν προσλάβῃ ὡς βοηθὸν καὶ τὴν παθολογικὴν ψυχολογίαν, ἥτις εἶνε ἱκανὴ νὰ ἀνευρίσκῃ τὸ αἴτιον τῶν αἰτίων πολλῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας.

«Πλὴν τῆς κοινῆς ἱστορίας ὑπάρχει καὶ *ἡ ψυχολογία τῆς ἱστορίας*, λέγει ὁ Lélut (1) ἥτις, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς μάζης τῶν ἐθνῶν, ὧν τὴν ἀνάπτυξιν μελετᾷ διὰ μέσου τῶν αἰώνων παρακολουθοῦσα τὰς μεταβολὰς καὶ τὰς αἰτίας τῶν μεταβολῶν καὶ ζη-

(1) Lélut : L' Amulette de Pascal σελ. 356.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τεῖ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα ἑκάστης ἐποχῆς, ἑκάστης φάσεως προόδου ἢ ἀποπλανήσεως ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας τῶν λαῶν, ἀφ' ἑτέρου οὐχὶ ὀλιγώτερον ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος τοὺς ἐξέχοντας ἐκείνους ἀνθρώπους, οἵτινές εἰσιν ἡ ζῶσα, οὕτως εἰπεῖν, ἔκφρασις ἑκάστης ἐποχῆς, ἂν καὶ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο αἰσθητότερον ἀνανακλῶντες τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ἀνήκουσι καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ χρησιμεύουσιν ὡς πηγὴ ἀπορροίας νέων ἰδεῶν ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τοῦ αἰῶνος αὐτῶν καὶ τὰ μέγιστα οὕτω ἐπιδρῶντες ἐπὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον μεταβολῆς τῆς ὄψεως τῆς ἀνθρωπότητος».

Οὐδεμία τῳόντι ἀμφιβολία ὅτι τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἔλαβε μέγιστον μέρος εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἱστορίας. Εἷς κόκκος ὀπίου ἢ ἰνδικῆς καννάβεως πολλάκις τὸ πάλαι ὤθησε τὰ ἔθνη διὰ τῶν μαντείων ἢ τῶν φοιβολήπτων, ὡς ὁμολογεῖ καὶ ὁ Πλάτων, εἰς ἀπροόπτους ὁδούς.

Ἡ νοσηρὰ κατάστασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀτόμων τινῶν ἔσχε συνεπείας ἐπὶ τῆς φορᾶς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, αἵτινες εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπολογισθῶσιν.

Ἐκ τοιούτων αἰτίων δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς ἐξαρτῶνται πολλάκις τὰ τοῦ κόσμου!

«Ἀναγνώσατε τὴν ἱστορίαν, ἀναφωνεῖ ὁ Ball, καὶ θὰ ἰδῆτε, ὅτι οἱ φρενοβλαβεῖς ἢ οἱ ἡμιφρενοβλαβεῖς ἔκτακτοι ἄνδρες εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπανεστάτησαν τὸν κόσμον, ἐθεμελίωσαν θρησκείας, ἐδημιούργησαν ἢ ἀνέτρεψαν κράτη, ἔσωσαν ἢ κατέστρεψαν ἔθνη, καὶ ἀφῆκαν βαθέα ἴχνη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ τέχνῃ, τῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν ἠθῶν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ αἰῶνος αὐτῶν. Ὁ πολιτισμὸς πολλάκις θὰ ἔμενεν ὀπίσω, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τοιοῦτοι *πάσχοντες* διὰ νὰ τὸν ὠθήσωσι πρὸς τὰ ἐμπρός. Τιμήσωμεν λοιπὸν τὴν φρενοβλάβειαν καὶ ἀναγνωρίσωμεν ἐν αὐτῇ ἕνα ἐκ τῶν θεμελιωδῶν παραγόντων καὶ μεγάλων μοχλῶν τῆς προόδου τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν καὶ μίαν ἐκ τῶν μεγίστων δυνάμεων τῶν κυβερνωσῶν τὴν ἀνθρωπότητα!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ Δ'.

Βιογραφικὰ γεγονότα Μεγάλων ἀνδρῶν καὶ διακεκριμένων ἢ γνωστῶν ἐκ τῆς ἱστορίας προσώπων.

Ὁ Σωκράτης καὶ τὸ Δαιμόνιον αὐτοῦ. Ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις καὶ ἑρμηνεία τοῦ φαινομένου τοῦ *δαιμονίου* ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίως τῶν *Διαλόγων* τοῦ Πλάτωνος. Ἀνάλυσις διὰ τῆς *παθολογικῆς ψυχολογίας* καὶ ἑρμήνευσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ Σωκράτους. — Περικλῆς. — Μέγας Ἀλέξανδρος. — Βροῦτος ὁ δολοφονήσας τὸν Ἰούλιον Καίσαρα. — Κάτων ὁ νεώτερος. — Ἰούλιος Καῖσαρ. — Πέτρος ὁ Μέγας. —Κρόμβελλ.—Ὁ Καρδινάλιος Ρισχελιέ.—Φρειδερῖκος ὁ Μέγας.— Γκαῖτε.—Ρουσσώ. —Πασχάλ.—Λόρδος Βύρων.—Ἀλφρέδος Μυσσέ.—Σβέδενβοργ.—Αὔγουστος Comte. — Χάρριγκτον. — Ὁ Ἅγιος Δομίνικος.—Ἰγνάτιος Λοϋόλας.—Σαβοναρόλας.—Λουθῆρος.—Νεύτων.—Τορκουάδος Τάσσος.—Swift ὁ συγγραφεὺς τοῦ Γκιούλιβερ.—Σατωβριάν.—Γεωργία Σάνδη.—Βάλτερ-Σκότ.—Βετχόβεν.—Παγανίνης.—Μιχαὴλ Ἄγγελος.—Μόζαρτ.—Χόφμαν.—Μιραβώ.—Βαλζάκ.—Madame de Staël.—Μέγας Ναπολέων.—Διάφοροι ἄλλοι ἔξοχοι καὶ διακεκριμένοι ἄνδρες.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐπικρατουσῶν σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰδεῶν περὶ τοῦ ζητήματος, ὅπερ ἐν τῷ προηγουμένῳ Κεφαλαίῳ ἐπραγματεύθημεν, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἀληθὲς σχεδὸν οὐδεὶς σήμερον σπουδαίως διαμφισβητεῖ, παραθέτομεν ἐνταῦθα δίκην *κλινικῶν*, οὕτως εἰπεῖν, παρατηρήσεων καὶ τεκμηρίων πρὸς ἀπόδειξιν βιογραφικά τινα γεγονότα, ἐκ τῶν εἰδικῶς τὴν ἐπιστήμην ἐνδιαφερόντων, ἀναφερόμενα εἰς τινα ἄτομα ἐκ τοῦ ἄνθους τῆς πνευματικῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον κατὰ τὴν πάγκοινον ὁμολογίαν ἐν τῷ παρελθόντι διακριθέντων ἐν τῇ πολιτείᾳ, τῇ θρησκείᾳ, ταῖς ὡραίαις τέχναις, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τοῖς γράμμασιν.

Τὴν ἰδέαν τῆς ἐκ τῆς βιογραφίας τῶν διασήμων ἀνθρώπων σταχυολογήσεως τῶν στοιχείων τῶν χαρακτηριζόντων τὴν πνευματικὴν ἢ ἠθικὴν κατάστασιν αὐτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος αὐτῶν φαινομένων, ἐλαφρῶν ἢ βαρέων, τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιστημονικῆς, οὕτως εἰπεῖν, βιογραφίας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, συνέλαβε πρῶτος ὁ J. Moreau (de Tours), εἷς ἐκ τῶν πρώτων φιλοσόφων φρενολόγων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἐπιστήσας τὴν προσοχὴν πάντων ἐπὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ὅλως νέου τούτου ἐπιστημονικοῦ σημείου, εἰς ὃ οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ δεόντως εἶχε προσέξει. Ἔκτοτε, ἅπαξ τῆς προσοχῆς στραφείσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, ἀνεφύη νέος σπουδαῖος κλάδος ἐκ τῆς ἐπιστήμης περὶ τοῦ ἀνθρώπου: ἡ *Παθολογία ἐν τῇ ἱστορίᾳ*, ἥτις βοηθεῖ καὶ συμπληροῖ ἐν πολλοῖς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἔρευναν καὶ διευκρίνισιν τῆς κυρίας αἰτίας διαφόρων σπουδαίων συμβεβηκότων τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως τῶν ἐπιδράντων ἐπὶ τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος ἐκτάκτων προσώπων·

Ὡς πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι, καὶ δὴ καὶ ὁ Βολταῖρος, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, ξενισθεὶς καὶ διαπορήσας διὰ τὸ παράδοξον τῆς μεγάλης ἀντιθέσεως, ἣν συχνάκις δεικνύουσιν οἱ μεγαλοφυεῖς, παρέχοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰσχυροτάτης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης διανοίας καὶ ὑψηλοῦ χαρακτῆρος δείγματα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐνταὐτῷ παραδοξολογιῶν καὶ ἀνοησιῶν καὶ μονονοὺ διανοητικῆς ἀδυναμίας καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως ἀσυνήθους καὶ τῷ κοινοτέρῳ τῶν ἀνθρώπων, παρέβαλεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ὑψιπέτεις ἀετούς, οἵτινες, ἀφοῦ ἀνέλθωσι διὰ μεγαλοπρεποῦς καὶ ταχείας πτήσεως μέχρι τῶν νεφελῶν, εἶτα αἴφνης ὑποστρέφοντες κατέρχονται μεθ' ὁρμῆς καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ σωροῦ κοπρίας σταύλου!

Τὸν λόγον τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἡ ἐπιστήμη εὑρίσκει ἐν τῷ *παθολογικῷ σπέρματι*, ὅπερ φέρουσιν ἐν τῷ νευρικῷ αὐτῶν συστήματι τὰ ἔκτακτα ταῦτα ἄτομα, καὶ τὸ ὁποῖον οὐ μόνον εἶνε ὁ κύριος παράγων τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν, ἀλλά, ὡς εἴδομεν, καὶ ἡ αἰτία τῆς εἰς τὴν φρενοβλάβειαν μεταπτώσεως αὐτῶν ἢ τῆς ἁπλῆς μόνον μετ' αὐτῆς ἐπαφῆς, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ὀργανικῶν παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἢ ποικίλων ἄλλων νοσηρῶν νευρικῶν φαινομένων καὶ ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν.

Περὶ τοῦ *ἐνιαίου* τοῦ παράγοντος τούτου τῶν διαφόρων αὐτῶν φαινομένων ἕκαστος θέλει πεισθῇ καὶ διαφωτισθῇ καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς βιογραφίας πολλῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἣν κατωτέρω ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ποιούμεθα, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ θέλει ἴδει, ὅτι ἅπαντες οὗτοι ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς διαφόρους νευρικὰς παθήσεις ἢ εἰς βαρέα ἢ ἐλαφρὰ ψυχικὰ φαινόμενα παθολογικῆς φύσεως.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ πανεπιστήμων οὗτος ἔξοχος ἀνήρ, τοῦ ὁποίου ὁ δαιμόνιος νοῦς νομίζει τις ὅτι περιέβαλλε ἅπασαν τὴν φύσιν καὶ ἐφεώρα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ πάντων τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἐν αὐτῇ φαινομένων μετ' ὀξυδερκείας ἀξιοθαυμάστου, μηδενὸς τούτων δυνηθέντος νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ διαφύγῃ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐρευνητικοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ὁ Ἀριστοτέλης ἐξεφράσθη πρὸ εἴκοσιν ἤδη αἰώνων περὶ τοῦ φρενολογικοῦ τούτου ζητήματος, ὡς δὲν θὰ ἐξεφράζετο κάλλιον ὁ ἄριστος τῶν φρενολόγων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, ὡς ἑξῆς :

(1) «Διατὶ πάντες ὅσοι *περιττοὶ* (ἔξοχοι ἄνθρωποι) γεγόνασιν ἄνδρες, ἢ »κατὰ φιλοσοφίαν ἢ πολιτικὴν ἢ ποίησιν ἢ τέχνας φαίνονται *μελαγχο-*»*λικοὶ* (2) ὄντες, καὶ οἱ μὲν οὕτως, ὥστε καὶ λαμβάνεσθαι τοῖς ἀπὸ »μελαίνης χολῆς ἀρρωστήμασιν, οἷον λέγεται τῶν θ' ἡρωϊκῶν τὰ περὶ »τὸν Ἡρακλέα ; καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔοικε γενέσθαι ταύτης τῆς φύσεως· διὸ »καὶ τὰ ἀρρωστήματα *τῶν ἐπιληπτικῶν* ἀπ' ἐκείνου προσηγόρευον οἱ »ἀρχαῖοι ἱερὰν νόσον· καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας ἔκστασις καὶ ἡ πρὸ τῆς »ἀφανίσεως ἐν Οἴτῃ τῶν ἑλκῶν ἔκφυσις γενομένη τοῦτο δηλοῖ· καὶ γὰρ »τοῦτο γίνεται πολλοῖς ἀπὸ μελαίνης χολῆς. Συνέβη δὲ καὶ Λυσάνδρῳ »τῷ Λάκωνι πρὸ τῆς τελευτῆς γενέσθαι τὰ ἕλκη ταῦτα. Ἔτι δὲ τὰ περὶ »Αἴαντα καὶ Βελλερεφόντην, ὧν ὁ μὲν ἐκστατικὸς ἐγένετο παντελῶς, »ὁ δὲ τὰς ἐρημίας ἐδίωκε· διὸ οὕτως ἐποίησεν Ὅμηρος :

('Ιλ. Ζ.) «Αὐτὰρ ἐπεὶ κάκεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
»ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἷος ἀλᾶτο,
»ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.»

»Καὶ ἄλλοι δὲ *πολλοὶ* τῶν ἡρώων ὁμοιοπαθεῖς φαίνονται τούτοις· τῶν »δ' ὕστερον *Ἐμπεδοκλῆς καὶ Πλάτων καὶ Σωκράτης*, καὶ ἕτεροι συ»χνοὶ τῶν γνωρίμων· ἔτι δὲ *τῶν περὶ τὴν ποίησιν οἱ πλεῖστοι*, *πολλοῖς* »*μὲν γὰρ τῶν τοιούτων γίνεται νοσήματα ἀπὸ τῆς τοιαύτης κράσεως*

(1) **Ἀριστοτέλους**, *Προβλήματα* : Ὅσα περὶ φρόνησιν καὶ νοῦν καὶ σοφίαν.

(2) *Σημ.* Διὰ τῆς λέξεως *μελαγχολικὸς* οἱ ἀρχαῖοι ἰατροὶ καὶ φιλόσοφοι ἐνόουν τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἐκείνην τοῦ ὀργανισμοῦ τὴν προδιαθέτουσαν εἰς φρενοβλάβειαν καὶ εἰς νευρικὰς παθήσεις, ἢ καὶ τοὺς πάσχοντας ἤδη ἐξ αὐτῶν· τοῦτο δὲ ἕνεκα τῆς περὶ τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος, ἰδίως δὲ τῆς χολῆς, καὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς γενέσεως τῶν ψυχικῶν ἀρρωστημάτων καὶ διαταράξεων ἐπικρατούσης παρ' αὐτοῖς δοξασίας· ἐξ' οὗ καὶ τὸ ῥῆμα : *χολόω*=ὀργίζομαι, καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἔτι σήμερον τὸ: *χολιάζω καὶ χολοσκάνω*=ὀργίζομαι, *συγχύζομαι*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»τῷ σώματι, τοῖς δ' ἡ φύσις δήλη ῥέπουσα πρὸς τὰ πάθη· πάντες δ' »οὖν, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, καθάπερ ἐλέχθη τοιοῦτοι τὴν φύσιν . . . .»

»Ὁ μελαγχολικὸς χυμὸς θερμοῦ καὶ ψυχροῦ κρᾶσίς ἐστιν· ἐκ τούτων »γὰρ τῶν δυοῖν ἡ φύσις συνέστηκε, διὸ καὶ ἡ μέλαινα χολὴ καὶ θερμό»τατον καὶ ψυχρότατον γίνεται. Ὅσοις μὲν πολλὴ καὶ ψυχρὰ ἐνυπάρ»χει, *ῥωθροὶ καὶ μωροὶ* γίνονται· ὅσοις δὲ λίαν πολλὴ καὶ θερμή, *μα»νικοὶ καὶ εὐφυεῖς, καὶ ἐρωτικοὶ καὶ εὐκίνητοι* πρὸς τοὺς θυμοὺς καὶ »τὰς ἐπιθυμίας, ἔνιοι δὲ *καὶ λάλοι* μᾶλλον. Πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐγ»γὺς εἶναι τοῦ *νοεροῦ τόπου* (τοῦ ἐγκεφάλου) τὴν θερμότητα ταύτην, »νοσήμασιν *ἁλίσκονται μανικοῖς ἢ ἐνθουσιαστικοῖς*, ὅθεν Σίβυλλαι καὶ »Βάκχιδες *καὶ οἱ ἔνθεοι* γίνονται πάντες, *ὅταν μὴ νοσήματι γένωνται »ἀλλὰ φυσικῇ κράσει*. Μαρακὸς δὲ ὁ Συρακούσιος **καὶ ἀμεένων ὢν »ποιητής, ὅτ' ἐκσταίη**. Ὅσοις δ' ἂν ἐπανθῇ τὴν ἄγαν θερμό«τητα πρὸς τὸ μέσον (τὴν καρδίαν), οὗτοι *μελαγχολικοὶ* μὲν εἰσί, φρο»νιμώτεροι δέ, καὶ ἧττον μὲν ἔκτοποι (ἐκκεντρικοί), *πρὸς πολλὰ δὲ δι»αφέροντες τῶν ἄλλων, οἱ μὲν πρὸς παιδείαν, οἱ δὲ πρὸς τέχνας, οἱ δὲ »πρὸς πολιτείαν*... κ.τ.λ.»

Ὁ Λαμαρτῖνος, κατὰ τὸν Moreau, λέγει: «Ὁ μεγαλοφυὴς φέρει »ἐν ἑαυτῷ τὸ στοιχεῖον τῆς καταστροφῆς, τοῦ θανάτου, τῆς παρα»φροσύνης, ὡς τὸ ὀπωρικὸν φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν σκώληκα».

Ὁ δὲ Βολταῖρος ἐπιτυχῶς καὶ ἐπὶ τὸ γενικώτερον ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν τῆς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ συνυπάρξεως τῆς ἐχεφροσύνης καὶ παραφροσύνης διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

Le ciel en nous formant melangea notre vie
de raison, de folie
De notre être imparfait voilà les éléments,
Ils composent tout l'homme, ils forment son essence.

Ὡσαύτως κατὰ τὸν Pascal: «L'extrême esprit est voisin de l'extrême folie». Ὁ δὲ Σενέκας, κατὰ τὸν Jacobi, λέγει: «Non potest grande aliquid et supra ceteros loqui nisi mota mens», ἤτοι «δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ μέγα τι ὑπὲρ τοὺς λοιπούς ἀνθρώπους, ἂν αἱ φρένες δὲν εἶνε *κεκινημέναι*».

Ἐν γένει δὲ οὐδεὶς αἰὼν παρῆλθεν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, χωρὶς νὰ ἐκφρασθῇ ἑκάστοτε ἄλλως ὑπὸ τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων μιᾶς ἐποχῆς ἡ ἰδέα αὕτη, λαβοῦσα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλέον τύπον ἀξιώματος καὶ ἀποφθέγματος· ἀπὸ αἰώνων δὲ ἤδη πάντες ἐπαναλαμβάνουσι, λέγει ὁ Moreau, μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους : «nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae». Τὸ φαινόμενον λοιπὸν τοῦτο οὐδένα ἐκ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν διέφυγεν.

Ὁ Moreau de Tours ἐκπλαγείς, ὡς λέγει, διὰ τὴν συχνότητα τοῦ παθολογικοῦ παράγοντος (τοῦ νευροπαθειακοῦ στοιχείου), κληρονομικοῦ ἢ ἐπικτήτου, ἐν ταῖς οἰκογενείαις πολλῶν ἐκ τῶν συγχρόνων διασήμων ἀνδρῶν, ὅταν ἐξ ἁπλῆς συμπτώσεως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταλήψεως ἐπληροφορεῖτο περὶ τῶν προηγουμένων αὐτῶν ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν, συνέλαβε τὴν ἰδέαν φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ τὰ κατὰ τοὺς διασήμους ἄνδρας τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης δὲν ὑπῆρξαν αὐτῷ ἀπροσδόκητα, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὰ τῆς καθ'ἑκάστην παρατηρήσεως ἐπὶ τῶν ἐξεχόντων ἀνθρώπων, καὶ ἐνίσχυσαν δὲ τὴν πεποίθησιν, ἣν εἶχε πρὸ πολλοῦ σχηματίσει περὶ τῆς ταὐτότητος καὶ τοῦ ἐνιαίου τοῦ παράγοντος τῆς τε μεγαλοφυΐας ἢ τῶν ἐξόχων προσόντων ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ποικιλωτάτων παθολογικῶν νευρικῶν ἢ ψυχικῶν φαινομένων ἀφ' ἑτέρου.

Νῦν παραθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγας μόνον ἐκ τῶν πολλῶν βιογραφίας διασήμων ἀνδρῶν εἰλημμένας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τοῦ J. Moreau (de Tours), συνταμόντες μὲν ἐν πολλοῖς τὰ κατ'αὐτάς, συμπληρώσαντες ὅμως καὶ πολλὰς ἐξ αὐτῶν καὶ προσθέσαντες καὶ ἄλλας ἡμετέρας μετὰ μελέτην διαφόρων βιογραφιῶν καὶ συγγραφέων.

* * *

Σωκράτης. Διὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα, τὸν κολοσσὸν τῆς ἀνθρωπίνης πρακτικῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἔκλινον μετὰ σεβασμοῦ ἅπαντες οἱ αἰῶνες προσαγορεύσαντες αὐτὸν διδάσκαλον, εἶπον, ὅτι κατεβίβασε τὴν σοφίαν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν. Δίκαιον καὶ ὀρθόν. Πρὸ αὐτοῦ εἰς Τιτάν, ὁ Προμηθεύς, ἔκλεψε τὸ πῦρ τοῦτο ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ μετεδωκεν εἰς τοὺς θνητούς· ἀλλ' ὁ Προμηθεὺς εἶνε μία ἀλληγορία, ἐνῷ ὁ Τιτὰν Σωκράτης εἶνε μία πραγματικότης, μία προ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σωπικότης. Πρὸ παντὸς λοιπὸν ἦν ἄνθρωπος, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἦτον ὑποκείμενος εἰς οἱανδήποτε νόσον, ὡς ὁ κοινότερος τῶν θνητῶν. Πολλάκις αὐτὸς ὁ Σωκράτης, καὶ συχνάκις μάλιστα, ἔκαμε λόγον περὶ τῆς νόσου αὐτοῦ ὁμιλῶν περὶ τοῦ *δαιμονίου* του, *περὶ φωνῆς καὶ σημείου*· «*ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστιν*, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, (*Πλάτωνος*: Ἀπολογία), «*ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον φωνή τις γιγνομένη, ἥ, ὅταν γένηται, ἀεὶ ἀπο-*«*τρέπει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὔποτε*».

Ἀπολογούμενος ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ὅπως δικαιολογήσῃ ἑαυτὸν κατὰ τῆς κατηγορίας, ἦν ἠδύνατό τις νὰ ἀπευθύνῃ ἐναντίον του ὡς διαφθείροντος τοὺς νέους, ὡς καὶ πάντας τοὺς πολίτας, διὰ τοῦ συστήματος τῆς *κατ' ἰδίαν* κατηχήσεως καὶ μὴ τολμῶντος *δημοσίᾳ* νὰ κηρύττῃ τὰς ἰδέας του, ἢ καὶ ὡς ἀχρήστου ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνδρός, καθὸ μὴ πολιτευομένου, λέγει ὁ Σωκράτης: «*τοῦτο* (τὸ δαιμόνιον) *ἐστιν ὅ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικὰ πράττειν· καὶ παγκάλως γέμοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι κ.τ.λ.*». Ὁ γνωρίσας καλῶς τοὺς φρενοβλαβεῖς ἐν τοῖς φρενοκομείοις συχνάκις θὰ εἶδε πολλοὺς τοιούτους ἀποτρεπομένους ὑπὸ *μιᾶς φωνῆς* ἢ ὑπὸ *ὁράματός* τινος (θεοῦ ἢ συμβολικοῦ τινος καὶ μυστηριώδους σημείου) ὅπως τελέσωσι πρᾶξίν τινα (π. χ. τοῦ τρώγειν ἢ ἐργάζεσθαι κτλ.) ἢ νὰ διακόπτωσιν αἰφνιδίως ἐκτελουμένην τινὰ πρᾶξιν κ.τ.λ. Πολλοὶ μάλιστα φρενοβλαβεῖς ἀποδίδουσι καὶ σήμερον ἔτι τὰς *φωνὰς* ταύτας καὶ τὰς δι' αὐτῶν *παρορμήσεις* (impulsions) εἰς *δαιμόνια*. Ὡς γνωστόν, ἡ λέξις αὕτη εἶνε ἔτι παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐν χρήσει, καὶ δὴ πολλάκις ὑπὸ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἔννοιαν, ὑφ' ἣν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρῶντο αὐτῇ, τοὐτέστι θεωροῦσι ταῦτα ὡς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις μεσαζούσας μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· τὰ *δαιμόνιά* εἰσι καλὰ καὶ εὐεργετικὰ ἢ κακὰ καὶ βλαπτικά, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἡμῶν ἄλλοτε διατελέσαντι Ἐθνικῷ φρενοκομείῳ τῆς Κων/πόλεως εἴχομεν ἀσθενῆ τινα πάσχοντα ἐκ *ψευδαισθήσεων* τῆς ἀκοῆς, ὅστις κατείχετο ὑπὸ δύο δαιμονίων, ἑνὸς καλοῦ καὶ ἑνὸς κακοῦ. Ὁσάκις ὁ δεύτερος διέταττεν αὐτὸν *διὰ φωνῆς* ὅπως ὑβρίζῃ τὰ θεῖα (ἰδίως ὅταν εὑρίσκετο ἐν τῷ ναῷ), ἢ ὅπως πράττῃ ἐν γένει τὰς μᾶλλον ἐπιληψίμους ἢ καὶ ἁπλῶς γελοίας πράξεις (οἷον πηδᾶν ἢ ποιεῖν κυβιστήσεις κ.τ.λ.), ὁ πρῶτος, ὁ καλὸς δαίμων, τοὐναντίον συνεβούλευεν αὐτὸν τὰ βέλτιστα καὶ τὰ ἐναντία τοῦ κακοῦ δαίμονος. Ἡ πάλη αὕτη μεταξὺ τῶν δύο *δαιμονίων*, ὡς ἀπεκάλει αὐτά

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ πάσχων, ἦν πάντοτε κρατερά, συμβαίνουσα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ διὰ τὰς ἐλαχίστας τῶν πράξεων τοῦ καθημερινοῦ βίου του, ἡ νίκη δὲ ἔκλινε ὁτὲ μὲν ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς δαιμονίου, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Πολλάκις μετὰ τὴν ὁριστικὴν νίκην τοῦ καλοῦ δαίμονος, ὁ ἡττηθεὶς κακὸς δαίμων δὲν καθησύχαζεν ἐντελῶς, ἀλλ' ἐξερρήγνυτο εἰς φρικώδεις ὕβρεις κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του καὶ κατέβαλλε καὶ τὰς ὑστάτας δυνάμεις ὅπως ὑπερισχύσῃ παρὰ τῷ πάσχοντι, ὅστις ἐνίοτε καὶ ἐγέλα κατηυχαριστημένος ἐκ τῆς ἥττης τοῦ κακοῦ δαιμονίου καὶ τῶν ἀπελπιστικῶν αὐτοῦ ἀποπειρῶν ὑπερισχύσεως ὡσθεατὴς παρακολουθῶν τὴν πάλην ταύτην τῶν δύο ἀντιμαχομένων ἐν ἑαυτῷ δαιμονίων. Ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ ὁ ἀσθενὴς οὗτος ἠσθάνετο τρεῖς προσωπικότητας δρώσας· αἱ δύο ἦσαν τὰ δύο δαιμόνια, ἡ τρίτη δὲ αὐτὸς ὁ ἴδιος, διὸ καὶ ἐνόμιζεν ἑαυτὸν *τρισυπόστατον*, καὶ κατὰ λογικὸν συνειρμόν, ὡς ἔχοντα, καθὸ τρισυπόστατον ὡς ὁ Θεός, θεῖόν τι ἐν ἑαυτῷ καὶ ἑπομένως ἀποσταλέντα ἐπὶ τῆς γῆς ἐξ οὐρανῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ κ.τ.λ. Ὁ ἀσθενὴς οὗτος πρὸς τούτοις εἶχε καὶ μίαν ὑποκειμενικὴν αἴσθησιν· ἠσθάνετο ὅτι *πάντοτε ἐκ δεξιῶν καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω* τοῦ σώματός του παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τοῦ *καλοῦ δαιμονίου* του ὡς ὑπὸ συντρόφου ὄπισθεν ἱσταμένου καὶ ἀοράτου, ὅστις συνεβούλευεν αὐτῷ διὰ λίαν σαφοῦς *φωνῆς* τὰ ἄριστα καὶ παρεῖχε τὴν συνδρομήν του κατὰ τῶν κακῶν παροτρύνσεων τοῦ *κακοῦ δαιμονίου*.

Εἶνε εὐνόητον ὅτι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ τούτῳ ἀσθενεῖ καὶ αἱ καλαὶ καὶ αἱ κακαὶ ἰδέαι, αἵτινες ὥθουν αὐτὸν ἐνίοτε καὶ εἰς ἀναλόγους πράξεις, ἐγεννῶντο ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἐγκεφάλῳ. Πᾶς ἄνθρωπος σκεπτόμενος διαλογίζεται καθ' ἑαυτὸν διὰ τῶν λέξεων, συνομιλῶν καὶ συνάπτων μεθ' ἑαυτοῦ διαλόγους κατὰ τὴν στάθμισιν τῶν διαφόρων ἐπιχειρημάτων τῶν *ὑπὲρ* ἢ *κατὰ* ἐν περιπτώσει τινί, καὶ ἐν τέλει λαμβάνων ἀπόφασίν τινα ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς τηρητέας διαγωγῆς του ἀπέναντι τῆς περιπτώσεως, ἐκδηλῶν δὲ τὸ τελικὸν πόρισμα τῶν ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων αὐτοῦ διὰ πράξεως, ἢ τοὐναντίον ἀπέχων. Οὐδόλως δ' ἔκτακτόν ἐστι νὰ γεννῶνται καὶ ἐν τῷ ὑγιεστέρῳ ἐγκεφάλῳ αἱ μᾶλλον τερατώδεις, παράδοξοι, ἀστεῖαι ἢ ἀνήθικοι ἰδέαι ἢ τάσεις, ἰδίως ἐν τόποις ἢ περιστάσεσιν, αἵτινες ἀπαιτοῦσι τὴν μᾶλλον σώφρονα καὶ ἐπιμεμελημένην διαγωγὴν (ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ π. χ. ἢ ἐν συναστροφαῖς κτλ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ διαφορὰ ὅμως μεταξὺ τοῦ ὑγιοῦς καὶ τοῦ πάσχοντος ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ ταχέως καταστέλλονται αἱ ἀντικείμεναι τῷ *Ἐγὼ* αὐτοῦ ἰδέαι, αἱ λέξεις δὲ αἱ ἐκφράζουσαι τὰς ἰδέας ἐν καιρῷ τῆς καθ' ἑαυτὸν σκέψεως μένουσιν ἐν τῇ καταστάσει ἐκείνῃ τῇ ὅλως *εἰκονικῇ* καὶ ἐσβεσμένῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν γνωρίζει καὶ αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ, ὅταν καθ' ἑαυτὸν σκέπτηται, *ἄνευ ἤχου* δηλονότι καὶ τρόπον τινὰ ἀπεκδυθεῖσαι τοῦ ἠχηροῦ καὶ δονώδους περιβλήματος αὐτῶν. Ἐνῷ παρὰ τῷ πάσχοντι κατὰ τοὺς διαλογισμοὺς αἱ γεννώμεναι μετὰ τῶν ἰδεῶν λέξεις *προπέμπονται* πρὸς τὰ ἐκτὸς λαμβάνουσαι ζωηρότητα καὶ ἔντασιν ἀσυνήθη, ἕνεκα τῆς παθολογικῆς διεγέρσεως καὶ εὐαισθησίας τῶν κυττάρων ἐκείνων, διὰ τῆς λειτουργίας τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦνται τὰ ἠχητικὰ σύμβολα (ἤτοι αἱ λέξεις αἱ *ἀκουστικαί*, ὅρα εἰκ. 2. σελ. 123 καὶ ἑφεξῆς), ζωηρότητα καὶ ἔντασιν, ἐξισουμένην πρὸς τὴν τῶν ἠχηρῶν λέξεων, αἵτινες ἀφικνοῦνται εἰς τὸν ἐγκέφαλον προφερόμεναι παρὰ δευτέρου προσώπου ἐκτὸς ἡμῶν εὑρισκομένου· ὁ πάσχων ἀντιλαμβάνεται τῶν καθ' ἑαυτὸν λέξεων ὡς συνήθως ἀντιλαμβάνεταί τις τοῦ ἤχου τῶν λέξεων ἑνὸς ὁμιλοῦντος ἀνθρώπου· αἱ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ γεννώμεναι λέξεις παρὰ τῷ πάσχοντι *αἰσθητοποιοῦνται*· τὸ ψυχικὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ κέντρον τῆς ἀκοῆς (1ος γύρος τοῦ κροταφικοῦ γύρου Εἰκὼν 2 ἐν Κ[1]) ἐκδηλοῖ πρὸς τὰ ἐκτὸς μίαν ἐντύπωσιν, ἣν δὲν ἐδέχθη ἔξωθεν ἐξ ὁμιλοῦντός τινος ἀνθρώπου, ἀλλ' ἔσωθεν, ἕνεκα τῆς ἐντόνου διεγέρσεως αὐτοῦ· τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται ἐν τῇ παθολογίᾳ *ψευδαίσθησις* (hallucination).

Τοιαῦται ψευδαισθήσεις συμβαίνουσι δι' ὅλα τὰ εἴδη τῶν αἰσθητηρίων: ὁράσεως, γεύσεως, ὀσφρήσεως, ὡς καὶ τῆς *γενικῆς αἰσθήσεως*. Ὡς γνωστὸν ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ κέντρου οἱασδήποτε αἰσθήσεως (ἡ φλοιώδης οὐσία τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε τὸ κέντρον πάσης αἰσθήσεως) κατὰ νόμον τινὰ φυσιολογικὸν προπέμπεται πρὸς τὴν περιφέρειαν· ἑπομένως εἴτε ἐν τῷ κέντρῳ διὰ παθολογικήν τινα αἰτίαν ὁ ἐρεθισμὸς συμβῇ, εἴτε οὗτος ἔξωθεν προκληθῇ, ἡ προκύψουσα αἴσθησις θὰ προπεμφθῇ πρὸς τὰ ἐκτός.

Ἐὰν π. χ. ἐρεθίσωμεν ἓν αἰσθητικὸν νεῦρον εἴς τι σημεῖον τῆς περιφερείας τοῦ σώματος, ὁ ἐπακολουθῶν πόνος λαμβάνει μὲν χώραν πάντοτε ἐν τῷ κέντρῳ (τῷ ἐγκεφάλῳ), γίνεται ὅμως αἰσθητὸς ἐν τῷ ἐρεθισθέντι περιφερικῷ σημείῳ, ὡσεὶ ἦλθε τῆς αἰσθήσεως ἡ αὐτὸ τὸ νεῦρον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν τοῦ αὐτοῦ νεύρου ἐρεθισθῇ τὸ ἐγκεφαλικὸν κέντρον, ἐξ οὗ τὸ νεῦρον πηγάζει, ὁ πόνος πάλιν θὰ γείνῃ αἰσθητὸς κατὰ τὴν περιφέρειαν. Ἐπίσης ἐὰν πιέσωμεν ἰσχυρῶς τὸν βολβὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐρεθισθῇ οὕτω τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, τὰ ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τούτου προκύπτοντα φωτεινὰ σημεῖα τὰ βλέπομεν ἐκτὸς ἡμῶν εἰς τὸ διάστημα κινούμενα, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Οὕτω παρὰ τοῖς πάσχουσιν ἐκ *ψευδαισθήσεών* οἱ ἐρεθισμοὶ οἱ λαμβάνοντες χώραν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν αἰσθητηρίων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἕνεκα τῆς ὅλως παθολογικῆς ἐντάσεως αὐτῶν, προπέμπονται πρὸς τὰ ἐκτός. Ὁ πάσχων εἶνε δυνατὸν π. χ. νὰ βλέπῃ ἀντικείμενόν τι πράγματι ἀνύπαρκτον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, παραγόμενον ὅμως ὡς εἰκὼν ἐν τῷ ἐξ ἐσωτερικῆς αἰτίας ἐρεθισθέντι τόπῳ τοῦ ἐγκεφάλου, ἥτις καὶ προπέμπεται πρὸς τὰ ἐκτός. Γνωρίζομεν πρὸς τούτοις, ὅτι ἔχομεν τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀναπαριστᾶν τὰς ἄλλοτε ἐντυπώσεις· ἐὰν π. χ. προσβλέψωμεν ἀντικείμενόν τι ἐκτὸς ἡμῶν ὑφιστάμενον ἐν τῷ κόσμῳ, εἶτα δὲ κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμούς, ἔχομεν ἐν ἡμῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου, ἂν καὶ οὐχὶ τόσον ζωηράν, ὡς ὅτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοῦτο τυγχάνει ὄν, ἤτοι *ἀναπαριστῶμεν* ἐν ἡμῖν τὸ ἀντικείμενον.

Ἐν παθολογικαῖς λοιπὸν περιπτώσεσιν ἡ *ἀναπαράστασις* αὕτη εἶνε τόσον ζωηρά, ὁ ἐρεθισμὸς τῶν κυττάρων, ἐν οἷς παρήχθη ἡ εἰκὼν ἄλλοτε, εἶνε τόσον ἔντονος, ὥστε ἐξισοῦται πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅστις παράγεται παρόντος τοῦ ἀντικειμένου καὶ προσβάλλοντος ἔξωθεν ἀμέσως τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἐρεθιζομένου τοῦ κέντρου αἰσθητικοῦ τινος νεύρου διά τινα ἐσωτερικὴν παθολογικὴν αἰτίαν (ἀναιμίαν, ὑπεραιμίαν, πίεσιν κτλ.) αἰσθανόμεθα ἐν τῇ περιφερείᾳ νευραλγίαν, ὡσεὶ πράγματι τὸ νεῦρον νὰ ἠρεθίζετο κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ ἀμέσως ὑπὸ ἀντικειμένου τινὸς ἐκτὸς ἡμῶν δρῶντος.

Ζωγράφοι τινές, ὡς εἴδομεν, εἰς μέγαν βαθμὸν κέκτηνται τὴν *ἀναπαραστατικὴν* ταύτην δύναμιν, εἰς τρόπον ὥστε, αἱρομένου τοῦ ἀντικειμένου, δύνανται νὰ γράψωσι τὴν εἰκόνα, ὡσεὶ ὑπῆρχε τοῦτο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ ζωηρότης τῆς ἀναπαραστάσεως εἶνε ἄλλοτε ἄλλη παρὰ τοῖς διαφόροις καλλιτέχναις, παρά τισι δὲ τούτων χωροῦσα καὶ μέχρι *ψευδαισθήσεως*. Ἔχομεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν, ἐν τῷ *περὶ Ἀφασίας* κεφαλαίῳ, ἀναφέρει τοιαῦτά τινα παραδείγματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅ,τι λέγεται ἐνταῦθα περὶ τῆς ὁράσεως. τοῦτ' αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς γεύσεως, ὀσφρήσεως, ἀκοῆς κτλ. Δύναταί τις νὰ ἀκούῃ ἤχους ἢ φωνὰς ἐνάρθρους (λέξεις), χωρὶς τὸ ἀνάλογον αἰσθητήριον ἔξωθεν νὰ προσλαμβάνῃ τὰς ἐντυπώσεις ταύτας. Οὕτω πολλοὶ φρενοβλαβεῖς *ἀκούουσι πράγματι* τῶν ἰδίων αὐτῶν διανοημάτων, τὰ ὁποῖα ποιοῦνται καθ' ἑαυτοὺς διὰ λέξεων ὡσεὶ αὐταὶ ἔξωθεν ἠχηρῶς προεφέροντο. ὡς ἄλλως πᾶς ὑγιὴς ἄνθρωπος τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ ἐκφράζει καθ' ἑαυτὸν διὰ λέξεων, αἵτινες ὅμως, φυσιολογικῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἰσίν, ὡς εἰπεῖν, ὑπόκωφοι καὶ ἐστερημέναι ἤχου.

Ὁ ἡμέτερος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀσθενὴς *ἀκούων* τῶν ἰδίων αὐτοῦ διανοημάτων καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἔκτακτον τοῦ φαινομένου, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐθεώρησε τοῦτο ὑπερφυσικόν, ἀποδοὺς αὐτὸ εἰς αἰτίαν ἐκτὸς τοῦ ἀτόμου του εὑρισκομένην. Ἡ ὑποτιθεμένη αὕτη αἰτία προσλαμβάνει μορφὴν πάντοτε σύμφωνον πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἐν ἐποχῇ τινι ἰδέας περὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνατροφῆς τοῦ πάσχοντος. Οὕτω τινὲς τῶν πασχόντων τὸ ἔκτακτον τοῦ φαινομένου ἀποδίδουσιν εἰς τὸν θεὸν ἢ εἰς τὰ μεσάζοντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἱερὰ ἢ μυστηριώδη ὄντα, εἰς τοὺς ἀγγέλους π. χ. ἢ τοὺς ἁγίους κτλ. ἢ εἰς τοὺς διαβόλους, ἄλλοι εἰς ἠλεκτρισμοὺς καὶ μαγνητισμοὺς ἢ εἰς μυστικὰς ἑταιρίας, ὡς τοῦτο συνηθέστερόν ἐστι κατὰ τὴν ἡμετέραν σύγχρονον ἐποχήν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωκράτους ἀπειρία θεοτήτων καὶ ὑπερφυσικῶν ὄντων ἐπλήρου τὴν φύσιν· ἅπασαι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἐθεοποιήθησαν καὶ ἐπροσωποποιήθησαν. Εἷς ἀστὸς καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον ἀσημάντους καὶ ἐπουσιώδεις πολλάκις πράξεις τοῦ καθημερινοῦ βίου ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν ἰδίου τινὸς προστάτου καὶ εἰδικοῦ θεοῦ· ἑκάστη οἰκογένεια εἶχε καὶ ἰδίους ἑφεστίους θεοὺς καὶ προστάτας, καὶ αὐτοὶ οἱ νεκροὶ ἐθεωροῦντο ὡς ζῶντες καὶ εὑρισκόμενοι εἰς ἄνναον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐπιζώντων οἰκείων ὑπὸ μορφὴν σκιῶν αἰσθανομένων τὰς πρὸς αὐτὰς δαψιλεῖς καὶ εὐσεβεῖς φροντίδας, ἢ τοὐναντίον τὴν παραμέλησίν των ὑπὸ τῶν συγγενῶν. Ἐν γένει δὲ ἅπας ὁ ἰδιωτικὸς καὶ δημόσιος βίος τῶν πολιτῶν, μηδ' αὐτῆς τῆς πολιτείας πολλάκις ἐξαιρουμένης, εὑρίσκετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐπιδράσεως διαφόρων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεῶν καὶ θεοτήτων παντοίας ἱεραρχικῆς βαθμίδος, ὡς καὶ πνευμάτων φιλικῶν ἢ ἐχθρικῶν. Ἐν μιᾷ τοιαύτῃ θεοκρατικῇ καὶ πλήρει προλήψεων κοινωνίᾳ, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμα ἑκάστου πολίτου ἀπὸ τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας ἐτρέφετο ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ προλήψεων καὶ ἐπίστευεν εἰς τὰς μυστηριώδεις ἐπιδράσεις ὑπερφυσικῶν ὄντων, πάντοτε παρόντων καὶ παρεμβαινόντων εἴς τε τὰς σοβαρὰς καὶ ἐπουσιώδεις πράξεις τοῦ βίου, ἦν εὐνόητον ὅ,τι ἡ φυσικὴ ἐκείνη τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πᾶν θαυμάσιον καὶ μυστηριῶδες εὗρισκε κατάλληλον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν, οὐ μόνον παρὰ τῷ ἀμαθεῖ καὶ δεισιδαίμονι λαῷ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς μᾶλλον πολλάκις ἀνεπτυγμένοις τὸν νοῦν καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ διακεκριμένοις.

Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ἂν ὑπέστη καὶ ὁ Σωκράτης τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀφθόνως ἐν τῇ τότε κοινωνικῇ ἀτμοσφαίρᾳ διακεχυμένων δοξασιῶν καὶ προλήψεων τοῦ λαοῦ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμον ἐν ζητήμασιν ἠθικῆς τε καὶ φυσικῆς τάξεως. Ἄλλως τε καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν οἱᾳδήποτε κοινωνίᾳ ἀνθρώπων, παρατηροῦμεν ὅτι ἐνίοτε καὶ τὰ μᾶλλον ἐξέχοντα μέλη αὐτῆς, οἱ διακριθέντες πολλάκις ἐπὶ μεγαλοφυίᾳ ἄνδρες, οὐδόλως ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἐπικρατουσῶν παρὰ τῷ λαῷ προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν καὶ δοξασιῶν, καὶ μάλιστα αὐτοὶ ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπερόχου πνευματικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐκτάκτου δημιουργικότητος τῆς φαντασίας των ἀνῆγον εἰς συστήματα φιλοσοφικὰ καὶ θεοκρατικὰ τὰς ἀορίστους καὶ συγκεχυμένας ἰδέας καὶ πεποιθήσεις τῶν λαῶν συνθέτοντες εἰς ἕν τι ὅλον τὰ ἀφεστῶτα καὶ διεσπαρμένα καὶ δίδοντες ὡρισμένην μορφὴν εἰς τὴν ἀόριστον καὶ συγκεχυμένην μάζαν τῶν ἰδεῶν τῶν πολλῶν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἢ καὶ πολὺ μετέπειτα πολλοὶ φιλόσοφοι καὶ διακεκριμένοι ἄνδρες ἐπίστευον εἰς μαγείας, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν δαιμόνων ἢ εἰς τὴν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τινῶν. Καὶ σήμερον δὲ ἔτι πολλοὶ ἔξοχοι ἄνδρες εἰσὶν ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν πίστιν ὑπερφυσικῶν καὶ μυστηριωδῶν φαινομένων, ἀντιπροσωπεύοντες οὕτω μερίδα τινὰ τῆς καθ' ἡμᾶς συγχρόνου εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἀποτελούσης τρόπον τινὰ συνέχειαν τῶν παλαιῶν ἐν τοιαύταις προλήψεσι διαβιωσασῶν κοινωνιῶν.

Ὁ Σωκράτης ἐπίστευε, καὶ ἐπίστευε μετ' ἀκραδάντου πεποιθήσεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ θείου, οὗ τὴν *φωνὴν* ἐφρόνει ὅτι ἤκουε, καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν ἐκλεγῇ ἵνα διαδώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν.

Ἐξετάσωμεν νῦν ἐν ὀλίγοις κατὰ πόσον ἐνυπάρχει τὸ παθολογικὸν στοιχεῖον ἐν ταῖς πεποιθήσεσι καὶ ἰδέαις τοῦ Σωκράτους ὡς καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ βίου καὶ τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ. (1)

Τὴν ψυχολογικὴν ἱστορίαν τοῦ Σωκράτους δύναταί τις νὰ γράψῃ ἀντλῶν τὸ ὑλικὸν ἰδίως ἐκ τῶν *Διαλόγων* τοῦ Πλάτωνος, ἔνθα αὐτὸς ὁ Σωκράτης παρέχει ἐν ἀγνοίᾳ του πιστὴν εἰκόνα τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ νοσηρᾶς ψυχολογικῆς καταστάσεως· ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τῶν ἄλλων προσώπων ἐν τοῖς Διαλόγοις ἀρκούντως χαρακτηρίζουσι τὸν Σωκράτη, ὁσάκις ταῦτα περὶ αὐτοῦ παρεμπιπτόντως πως ὁμιλοῦσι σχετικῶς πρὸς τὸ δαιμόνιόν του ἢ περὶ ἄλλων τινῶν νευρικῶν φαινομένων παρ' αὐτῷ. Ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγας παραθέσεις χωρίων τινῶν τοῦ Πλάτωνος ἀρκούντων καθ' ἑαυτὰ ὅπως φέρωσιν εἰς φῶς τὸ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ Σωκράτους ἐνυπάρχον παθολογικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ καὶ κυρία αἰτία, τὸ οὐσιῶδες ἐλατήριον, ὅλων τῶν σπουδαίων πράξεων τοῦ βίου αὐτοῦ, ἡ αἰτία τῆς ὅλως εἰδικῆς ἐκείνης κοινωνικῆς θέσεως, ἣν ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ μεταξὺ τῶν συγχρόνων του, ἡ πηγὴ τῆς ἀνεξαντλήτου δυνάμεως τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς του, καὶ τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸν ἀξιοθαύμαστον καὶ ἔκτακτον ἐκεῖνον ἐκτὸς τῶν φυσιολογικῶν πλέον ὁρίων *τύπον* εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, πάντοτε ὁμοίου ἑαυτῷ, ἀμεταβλήτου, ἀκλονήτου ὡς βράχος καὶ πρὸ τῶν θυελλῶν, συνεποῦς ἐνίοτε μέχρι τοῦ γελοίου, μονοτόνου μέχρι μονομανίας, μετριόφρονος μέχρι τοῦ ὀχληροῦ, *τύπον*, ὑπενθυμίζοντα καὶ ταὐτιζόμενον ἐν πολλοῖς πρὸς κατηγορίαν τινὰ κλασικῶν φρενοβλαβῶν, ὧν ὁλόκληρος ὁ βίος δίκην κισσοῦ περιελίσσεται ἀεννάως μετ' ἀπέλπιστικῆς ἐπιμονῆς περὶ τὸν μέγαν κορμὸν μιᾶς καὶ μόνης κεντρικῆς ἰδέας

(1) Περὶ τοῦ *δαιμονίου τοῦ Σωκράτους* ἐπραγματεύθη ἐκτενῶς πρῶτος ὁ Lélut ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ : Le démon de Socrate κατὰ τὸ 1838, ὃστις τὴν δέουσαν ἐπιστημονικὴν ἐξήγησιν. Ἀπ' αἰώνων πολλῶν πολλὰ περὶ τοῦ *δαιμονίου* τοῦ Σωκράτους ἐγράφησαν, ἑκάστου συγγραφέως καὶ ἰδίαν ἑρμηνείαν δόντος περὶ τοῦ φαινομένου τούτου. Διὰ πλείονας λεπτομερείας παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν 2αν ἔκδοσιν (1856) τοῦ ἔργου τοῦ Lélut.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς.

Ὁ Σωκράτης ἤκουε μιᾶς φωνῆς, ἔπασχε δηλ. ἐκ *ψευδαισθήσεως* τῆς ἀκοῆς· ἀλλ' αἱ *ψευδαισθήσεις* παρ' ἀτόμῳ τινὶ δὲν συνεπάγονται ἀφεύκτως καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι τοῦτο πάσχει τὰς φρένας. Πολλοὶ συνεπείᾳ ἐξαντλητικῆς τοῦ ὀργανισμοῦ νόσου ἢ μεγάλης καταπονήσεως τοῦ πνεύματος ἔχουσι *ψευδαισθήσεις* τῆς ἀκοῆς π. χ. ἢ τῆς ὁράσεως ἄνευ οὐδενὸς ἐπακολουθήματος καὶ οὐδεμιᾶς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν· ἔρχονται αἱ ψευδαισθήσεις καὶ παρέρχονται στιγμιαίως ἵνα οὐδέποτε πλέον ἢ σπανίως καὶ κατὰ μακρὰ διαλείμματα ἐμφανισθῶσιν· ὁ παθὼν ἢ θεωρεῖ τὰ φαινόμενα ταῦτα ὡς νοσηρὰ γνωρίζων τὴν ἀληθῆ πηγὴν καὶ αἰτίαν τῆς παραγωγῆς αὐτῶν καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν δίδει, (1) ἢ παρέχων εἰς τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἐσφαλμένην ἑρμηνείαν, εἴτε ἕνεκα φυσικῆς τινος τάσεως πρὸς τὰ ὑπερφυσικὰ καὶ θαυμάσια, εἴτε ἕνεκα τοῦ εἴδους καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀγωγῆς ἐπηρεαζομένης, ὡς εἰκός, πάντοτε ὑπὸ τῶν προλήψεων καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ δοξασιῶν περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, σχηματίζει πεπλανημένην τινὰ πεποίθησιν καὶ ἰδέαν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ αἰτίου τῶν *ψευδαισθήσεών* του ἀποδίδων αὐτὰς εἰς αἴτια ὑπερφυσικά, εἰς ἰδιαιτέρας τινὰς θαυμασίας καὶ μυστηριώδεις δυνάμεις (εἰς τὸν θεὸν π. χ. ἢ τὸν διάβολον, τοὺς ἁγίους, τοὺς μάγους, εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀποθανόντων, εἰς τὰ καλὰ ἢ κακὰ πνεύματα κ.τ.λ.), καὶ ἐμμένει εἰς τὴν πλάνην ταύτην, χωρὶς αὕτη τὸ παράπαν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ *τρόπου τοῦ εἶναι* τοῦ βίου καὶ τοῦ ὅλου χαρακτῆρός του· (ὅρα καὶ σελ. 40—41).

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ παθὼν ἔχει ἀπολύτως ὑγιεῖς τὰς φρένας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἐν ᾗ ὑφίσταται ἁπλῆ *πλάνη* καθιστῶσα τὸ ἄτομον δεισιδαίμον καὶ ἐπιρρεπὲς πρὸς τὴν παραδοχὴν τοῦ ἀπιθάνου, καὶ οὐδὲν πλέον· μάλιστα δὲ ὅταν αἱ *ψευδαισθήσεις* σπανιώτερον λαμβάνουσι χώραν. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τὰ τοιαῦτα ἄτομα, παρ' οἷς

(1) Ὑπάρχουσιν ὑστερικαί τινες, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὁποίων ἐκτυλίσσονται ὡς πανοραματικαὶ εἰκόνες διάφοροι ὀπτασίαι, εὐχάριστοι ἢ δυσάρεστοι, χωρὶς νὰ παράγωσιν οὐδεμίαν διανοητικὴν διατάραξιν ἢ συγκίνησιν εἰς τὰς πασχούσας ταύτας, ἰδίως μετὰ συχνὴν ἐπανάληψιν τῶν ὁραμάτων, καὶ ἐντελῶς δὲ ἐξοικειοῦνται πρὸς τὸ ἔκτακτον τῶν φαινομένων τούτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκδηλοῦται τὸ φαινόμενον τῆς *ψευδαισθήσεως*, δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἔχοντα εἰς ἰσχυρὸν ἤδη βαθμὸν ἀναπτύξεως τὴν *νευροπαθειακὴν διάθεσιν*, καὶ εὐαλωτότερα δὲ εἰσὶν ὑπὸ τῶν παθήσεων τῶν φρενῶν καὶ ἐπιρρεπέστερα πρὸς αὐτὰς ἢ ἄλλα ἄτομα οὐδεμίαν ἐν γένει ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀνωμαλίαν ἢ νοσηρόν τι καὶ ἔκρυθμον παρέχοντα.

Ἐὰν ὅμως αἱ ψευδαισθήσεις συχνάκις ἐπαναλαμβάνωνται, καὶ δὴ ἄνευ σπουδαίας τινὸς αἰτίας, ἀλλ' ὅλως αὐτομάτως, ἐὰν ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς σφαίρας τοῦ ἀτόμου οὕτως, ὥστε νὰ ἐπενέγκωσι μεταβολήν τινα εἰς τὸ πρότερον ἐγὼ καὶ νὰ δώσωσι ὅλως νέαν φυσιογνωμίαν τῇ ἠθικῇ προσωπικότητι, πρὸς ἣν τὸ ἄτομον προσαρμόζει τὴν πορείαν τοῦ νέου βίου, ἐὰν ἀποτελέσωσι τὸν πυρῆνα στερεοποιήσεως νέου κόσμου ἰδεῶν, αἰσθημάτων, τάσεων καὶ ὀρέξεων, πυρῆνα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀκατασχέτως πάντα ταῦτα φέρονται καὶ περιστρέφονται ἀεννάως ὡσεὶ ὑπὸ μεγάλης τινὸς κεντρικῆς δυνάμεως ἑλκυόμενα, ἐὰν αἱ ψευδαισθήσεις χρησιμεύωσιν ὡς πρῖσμα, οὕτως εἰπεῖν, δι' οὗ τὸ ἄτομον βλέπει ὑπ' ἄλλοιαν ὄψιν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ συνεπῶς καθορίζει ἀναλόγως τὴν θέσιν καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς ταῦτα καὶ μορφόνει πεπλανημένας ἰδέας περὶ ἑαυτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων, θεωρῶν π. χ. ἑαυτὸν ὡς προνομιοῦχόν τινα, ἐξαιρετικὸν καὶ ὅλως ἔκτακτον καὶ διαφέροντα τῶν ἄλλων ἄνθρωπον κεκλημένον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ἢ ἄλλης ὑπερανθρώπου δυνάμεως εἰς ἀποστολήν τινα εἰδικὴν παρὰ τῇ κοινωνίᾳ κ.τ.λ. καὶ ἐνισχυόμενος εἶτα ὁλονὲν ὑπὸ τῶν ψευδαισθήσεων εἰς τὴν στερεοποιουμένην ταύτην ἰδέαν, ἥς τὴν πραγμάτωσιν μετ' ἀκαταγωνίστου ἐπιμονῆς ἐπιδιώκει πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ ὡς πρὸς μόνον δέσκοπὸν τοῦ βίου προσβλέπει, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας μόνον διὰ τοῦ θανάτου χωρίζεται, ἐάν, λέγομεν, αἱ ψευδαισθήσεις τοιαύτην ἐπίδρασιν ἔχωσι καὶ τοιαύτας πνευματικὰς καὶ τοῦ χαρακτῆρος μεταβολὰς ἐπενέγκωσι, τότε βεβαίως τὸ τοιοῦτον ἄτομον πληροῖ πάσας τὰς συνθήκας καὶ κέκτηται πάντα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν βασιζόμενοι δικαιούμεθα νὰ κηρύξωμεν αὐτὸ ὡς παθολογικῶς ἔχον τὰς φρένας.

Ὅθεν ὁ Σωκράτης ψυχολογικῶς πληρῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, πάντας τούτους τοὺς παθολογικοὺς ὅρους δέον νὰ θεωρηθῇ, καὶ εἶνε τῳόντι, *φρενοβλαβής*, ἐν ὅλῃ τῇ αὐστηρᾷ καὶ ἐπιστημονικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως καὶ οὐχὶ ὡς ἐννοεῖ τὴν φρενοβλάβειαν ὁ κοινὸς λαός, τὴν πλήρη τοὐτέστι,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διανοητικὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν τῆς προσωπικότητος διάλυσιν.

Ὁ Σωκράτης ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐθεωρεῖτο ὀλίγον ἐκκεντρικὸς ἄνθρωπος ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ βίου, ὃν διῆγε, καὶ ὡς ἐκ τῶν τρόπων του, ἂν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐθαυμάζετο καὶ μεθ' ὅλου τοῦ σεβασμοῦ πανταχοῦ δεκτὸς ἐγίνετο διὰ τὴν ἔκτακτον πνευματικὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Τὴν μορφὴν ἦν λίαν δυσειδής· ὁ Ἀλκιβιάδης ἀστεϊζόμενος παρέβαλλεν αὐτὸν πρὸς Σάτυρον (**Πλάτωνος** *Συμπόσιον*)· γνωστὸν δὲ τυγχάνει ὅτι αἱ μεγάλαι δυσμορφίαι, ἤτοι αἱ ἀνατομικαὶ ἀνωμαλίαι τῶν ὀστῶν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ κρανίου, ἀπαντῶσι συνήθως παρὰ ταῖς *Κληρονομικοῖς* καὶ *Ἐκφύλοις* (ὅρα σελ. 236 καὶ ἑφεξῆς). Αἱ ἀνωμαλίαι αὗται βεβαίως αὐταὶ καθ' ἑαυταὶ δὲν ἔχουσι παθογνωμονικὴν σημασίαν, ἀλλὰ συνυπάρχουσαι καὶ μετ' ἄλλων ἐκρύθμων ψυχικῶν ἢ νευρικῶν φαινομένων, ὡς π. χ. παρὰ τῷ Σωκράτει, λαμβάνουσι σπουδαῖον διαγνωστικὸν χαρακτῆρα. Περιεπάτει, χειμῶνος καὶ θέρους, πολλάκις ἀνυπόδητος, κατὰ τὰς ἐκστρατείας δέ, ὡς π. χ. ἐν Ποτιδαίᾳ, ἐν καιρῷ χειμῶνος ἔβαινεν ἐπὶ τῶν πάγων μὲ γυμνοὺς πόδας· ἔφερε τὸν αὐτὸν τρίβωνα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους· δὲν ἤθελε νὰ δέχηται δῶρα ἢ δίδακτρα ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἐζήτει ἐνίοτε παρ' αὐτῶν ἔνδυμά τι, ὁσάκις εἶχεν ἀνάγκην· παρημέλει τὰ τῆς οἰκίας, καὶ ὡς μόνην ἐνασχόλησιν εἶχε τὰς συζητήσεις πανταχοῦ, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν περιπάτῳ, ἐν συναναστροφαῖς καὶ συμποσίοις καὶ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἀκόμη τῶν τεχνιτῶν.

Ἐξήταζε τοὺς ἀνθρώπους διὰ περιέργως ἐταστικοῦ βλέμματος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν· «*τῷ ὀφθαλμῷ περιβάλλων*», ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς *Νεφέλας*· ἕτοιμος πάντοτε νὰ συζητῇ καὶ νὰ σκώπτῃ, καὶ ἐν γένει ὁ Σωκράτης ἐκτήσατο φήμην παραδόξου καὶ ἐκτάκτου ἀνθρώπου, μεθ' οὗ ἕκαστος τῶν φίλων ἐν πρώτῃ συναντήσει ἠστειεύετο ἢ ἀνέμενε καυστικόν τινα ἢ ἀθῷον μυκτηρισμόν, καὶ ἦν τέλος ἀντικείμενον κοινῆς περιεργείας καὶ προσοχῆς, τύπος ὑπομιμνήσκων ἐν πολλοῖς τὰ ἐν πάσῃ ἄλλως κοινωνίᾳ ὑπάρχοντα παράδοξα καὶ ἀστεῖα ἐκεῖνα ἄτομα τὰ οἱονεὶ κοινὸν κτῆμα πάντων ὄντα καὶ εὐπροσπέλαστα δὲ καὶ ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων πρὸς γνωριμίαν καὶ πρὸς σύναψιν συνομιλίας ἢ ἀνταλλαγὴν μεθ' ὅλου τοῦ θάρρους ἀστειοτήτων. Τοιοῦτος χαρακτὴρ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον ἤθελεν ἀφεύκτως καταστήσει γελοῖον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ περίγελων τῶν πολλῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν Σωκράτη, διότι ἀπὸ τοιαύτης τινὸς οἰκτρᾶς καταπτώσεως ἐξησφάλιζεν αὐτὸν ἓν κολοσσιαῖον στήριγμα, εἰς στερεόστυλος, ἡ σοφία καὶ ἡ βαθύνοια, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ αὐταπάρνησίς του· διὰ τούτων ἐπεβάλλετο εἰς πάντας καὶ ἐφείλκυε τὸν θαυμασμὸν καὶ σεβασμὸν πάντων καὶ ἦν περιζήτητος πανταχοῦ, ὅπου τὸ ἄνθος τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς τοῦ γένους καὶ τοῦ πλούτου Ἀθηναϊκῆς ἀριστοκρατίας συνηθροίζετο, αὐτός, ὁ πτωχὸς Σωκράτης, ὁ σχεδὸν πάντοτε ἀνυπόδητος καὶ τὸν αὐτὸν τρίβωνα χειμῶνός τε καὶ θέρος φέρων. Ὁ ἐκκεντρικὸς μάλιστα καὶ ἀσυνήθης καὶ παράδοξός πως χαρακτὴρ αὐτοῦ συνέτεινε μᾶλλον εἰς τὴν δημοτικότητά του καὶ τὴν αὔξησιν τῆς πρὸς αὐτὸν συμπαθείας καὶ ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν του, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ὑπεροχῆς του ἔλαβεν ὕφος καὶ τόνον οὐχὶ πλέον διδασκάλου, ἀλλ' ἀποστόλου.

«Ἓν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα» ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδένα ἐπέτρεπε νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν σοφόν. Οὐδεμίαν εὐκαιρίαν κατέλειπεν ὅπως ἀποδεικνύῃ εἰς τοὺς διδάσκοντας τὴν πολιτικήν, τὴν ῥητορικήν, τὴν ποίησιν, τὴν μουσικήν, τὴν φιλοσοφίαν, ὅτι ἀπατῶσιν ἑαυτοὺς νομίζοντας ὅτι γνωρίζουσι τὸ ἀντικείμενον τῆς διδασκαλίας των, καὶ ἐξήλεγχε δὲ διὰ τῆς διαλεκτικῆς του δεινότητος τὴν ἀμάθειάν των, τραυματίζων οὕτω, μάλιστα διὰ τῆς λεπτῆς ἐκείνης εἰρωνείας του, εἰς τὰ καίρια τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν σοφιστῶν ἢ ἄλλων λογίων, τοῦθ' ὅπερ, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐν τέλει ἐπήνεγκε καὶ τὴν καταστροφήν του, διότι κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Μελήτου, ἀσήμου ποιητοῦ, καὶ τοῦ Ἀνύτου πλουσίου ἀστοῦ, ὡς διαφθορεὺς δῆθεν τῆς νεολαίας καὶ ὡς καινοτομῶν περὶ τὰ θεῖα, «*καινὰ δαιμόνια εἰσηγούμενος*» ὡς λέγει ἡ κατηγορία (*Πλατ. Ἀπολογία*), ἐνῷ πράγματι οἱ κατήγοροι αὐτοῦ ἦσαν τὰ ὄργανα τῆς ἐκδικήσεως ὅλων σχεδὸν τῶν σοφιστῶν καὶ ἄλλων μένεα πνεόντων κατὰ τοῦ Σωκράτους, ὅστις πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀκαταπόνητος καὶ ἀκαταγώνιστος παλαιστὴς τοῦ πνεύματος προεκάλει αὐτοὺς εἰς πάλιν θριαμβεύων καὶ νικῶν πάντοτε.

Ὁ Σωκράτης τέλος ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ βίου καὶ τὸν χαρακτῆρα διέφερεν ἐντελῶς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς τὸν Διογένη· αὐτάρκης ὑπὸ τὸ σύνηθες καὶ κοινὸν μέτρον καὶ, ὡς ὁ περιώνυμος οὗτος κυνικός, δημόσιος σκώπτης, ὥστε μεταγενέστερον Ζήνων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ Στωϊκὸς φιλόσοφος τὸν ἐπωνόμασε Ἀττικὸν μυκτῆρα, Atticus Scurra, κατὰ Κικέρωνα (1).

Δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἷς Διάλογος τοῦ Πλάτωνος, ἔνθα νὰ μὴ γίνηται λόγος εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Σωκράτους, εἴτε ὑπ' ἄλλων προσώπων περὶ τῶν *ψευδαισθήσεων* αὐτοῦ (περὶ *τοῦ δαιμονίου*, *τῆς φωνῆς*, *τοῦ σημείου* κτλ.), καὶ ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλων νευρικῶν φαινομένων. Χαρακτηριστικώτατα εἶσιν αἱ ἐκφράσεις τοῦ Σωκράτους αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ δαιμόνιόν του, ταὐτιζόμεναι *κατὰ γράμμα* πρὸς τὰς ἐκφράσεις τῶν ἐν τοῖς φρενοκομείοις κοινῶν φρενοβλαβῶν ἢ ἄλλων θεολήπτων καὶ διακεκριμένων θεοσόφων ἀνδρῶν, οἵτινες ἔσχον *ψευδαισθήσεις*. Φυσικῷ τῷ λόγῳ τὸ αὐτὸ φαινόμενον, τὸ αὐτὸ ὑποκειμενικὸν συναίσθημα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἐκφράσεως καὶ ἐν τῇ μορφῇ δὲ πολλάκις αὐτῆς παρὰ παντὸς ἀνθρώπου ἐκφράζεται.

Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ποτιδαίας (2), ἔνθα ὁ Σωκράτης γενναίως ἐπολέμησε, σώσας μάλιστα καὶ τὴν ζωὴν τοῦ τραυματισθέντος Ἀλκιβιάδου, λαβόντος ἐν νεαρωτάτῃ ἤδη ἡλικίᾳ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, συνέβη τὸ ἑξῆς γεγονός, ὡς διηγεῖται τοῦτο ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν τῷ «Συμποσίῳ»: «*Ξυνοήσας* (ὁ Σωκράτης) *αὐτόθι* (ἐν Ποτιδαίᾳ) *ἑω-*»*θέν τι εἰστήκει σκοπῶν, καὶ ἐπειδὴ οὐ προὐχώρει αὐτῷ, οὐκ ἀνίει,* »*ἀλλ' εἰστήκει ζητῶν· καὶ ἤδη ἦν* **μεσημβρία**, *καὶ ἄνθρωποι ἠ-*»*σθάνοντο καὶ θαυμάζοντες ἄλλος ἄλλῳ ἔλεγεν ὅτι Σωκράτης ἐξ ἑω-*»*θινοῦ φροντίζων τι* **ἕστηκε**· *τελευτῶντες δέ τινες τῶν Ἰώνων* (στρα-»*τιωτῶν*) *ἐπειδὴ* **ἑσπέρα** *ἦν, δειπνήσαντες, καὶ γὰρ θέρος τότε γε ἦν,* »*χαμεύνια ἐξενεγκάμενοι, ἅμα μὲν ἐν τῷ ψύχει καθηῦδον, ἅμα δὲ* »*ἐφύλαττον αὐτὸν* **εἰ καὶ τὴν νύκτα ἑστήξοι· ὁ δὲ εἰστήκει,* »**μέχρις ἕως ἐγένετο καὶ ἥλιος ἀνέσχεν**· *ἔπειτα ᾤχετο ἀπιὼν* »*προσευξάμενος τῷ ἡλίῳ*».

Οὕτω ὁ Σωκράτης ἔμεινεν *ἀκίνητος* ἐπὶ 24 ὁλοκλήρους ὥρας παρατηρῶν πρὸς ἓν σημεῖον καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν δίδων εἰς τὰ περὶ αὐτόν, καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς προσηλοῦσιν αἴφνης πρὸς ἓν σημεῖον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μένουσιν ἀκίνητοι ὡς ἀγάλματα, «*ἑστήκασι*

(1) Cicéron: De natura deorum. liv. I (Lelut: loc. cit. σελ. 154).
(1) Ὅρα *Πλάτωνος*: Συμπόσιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκοποῦντες » ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας πολλάκις, ὡσεὶ βεβυθισμένοι εἰς βαθείας σκέψεις. Προφανῶς ὁ Σωκράτης εἶχε καταληφθῆ ἢ ὑπὸ τῆς κοινῆς *καταλήψιας*, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ὑπὸ τῆς ψυχικῆς, οὕτως εἰπεῖν, καταληψίας ἐκείνης, ἣν κοινῶς ἀποκαλοῦσιν *ἔκστασιν* (stupor, stupeur, extase), καθ' ἣν συνήθως παρὰ τῷ παθόντι συμβαίνουσι διάφοροι ψευδαισθήσεις τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς ὁράσεως (ὁράματα), ὁ δὲ νοῦς πρὸς ταῦτα συγκεντρούμενος ἐντελῶς ἀπορροφᾶται ὑπὸ διαφόρων σκέψεων, ξένος πρὸς τὸν περιέχοντα κόσμον, πλανώμενος ὡς ἐν ὀνείρῳ εἰς ἐκτάσεις ἀχανεῖς φαντασιώδους καὶ τερατώδους κόσμου καὶ πυρετωδῶς ἐν τούτοις ἐργαζόμενος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀκινησίαν τῆς φυσιογνωμίας καὶ τοῦ σώματος, ἂν καὶ ἐνίοτε, ὡς εἰς τὸ ὀξὺ στάδιον π. χ. μορφῆς τινος φρενοβλαβείας (mélancolie avec stupeur) πᾶσα διανοητικὴ καθ' ἑαυτὴν ἐργασία δύναται νὰ παύσῃ τέλεον, ὁπότε ὁ νοῦς ἀπαιωρεῖται, ὡς εἰπεῖν, εἰς τὸ κενόν, αἱ θύραι τῶν αἰσθητηρίων ἑρμητικῶς κλείουσι εἰς πᾶσαν ἔξωθεν ἐντύπωσιν, ὁ δὲ πάσχων ὁμοιάζει τότε πρὸς βαθέως ῥεμβάζοντα ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ὅμως ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἐργάζεται πλέον· ἡ τοιαύτη δὲ κατάστασις εἶνε δυνατὸν μάλιστα ἐπὶ μῆνας νὰ διαρκέσῃ.

Τοιαύτας, ἀλλ' ὀλιγώτερον χρόνον διαρκούσας, *ψυχικὰς καταλήψιας* ἢ *ἐκστάσεις* ὁ Σωκράτης συχνάκις ἔσχεν, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τινος ἄλλου χωρίου τοῦ «*Συμποσίου*» τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Ἀγάθων ἡμέραν τινὰ ἑόδιδε δεῖπνον, εἰς ὃ μετέβαινε καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ Ἀριστοδήμου· οὗτος πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Ἀγάθωνος προπορευθεὶς ὀλίγον τοῦ Σωκράτους καὶ νομίζων ὅτι παρακολουθεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἀνῆλθε καὶ εὗρεν ἤδη κατακειμένους περὶ τὴν τράπεζαν τοὺς λοιποὺς συνδαιτυμόνας. Τότε συνάπτεται ὁ ἑξῆς διάλογος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀγάθωνος, ὃν ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ «*Συμποσίου*»:

Ὁ Ἀγάθων λέγει πρὸς τὸν Ἀριστόδημον :

« — *Εἰς καλὸν ἥκεις ὅπως συνδειπνήσῃς κτλ.... ἀλλὰ Σωκράτη ἡμῖν πῶς οὐκ ἄγεις ;*

« *Καὶ ἐγὼ μεταστρεφόμενος οὐδαμοῦ ὁρῶ Σωκράτη ἑπόμενον.*

— *Ὄπισθεν ἐμοῦ ἄρτι εἰσήει, ἀλλὰ θαυμάζω καὶ αὐτὸς ποῦ ἂν εἴη* ».

Τότε ὁ Ἀγάθων στέλλει ἕνα παῖδα διὰ νὰ ἴδῃ ποῦ εὑρίσκετο ὁ Σωκράτης. Ὁ παῖς εὑρίσκει αὐτὸν ἱστάμενον *ἀκίνητον*, ἐπιστρέψας δὲ λέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γει : «Σωκράτης ἐν τῶν γειτόνων προθύρῳ ἔστηκε, κἀμοῦ καλοῦντος οὐκ »ἐθέλει εἰσιέναι».

— « Ἄτοπον γ' ἔφη (ὁ Ἀγάθων) λέγεις· οἶκον καλεῖς αὐτὸν καὶ »μὴ ἀφήσεις ;

— « Καὶ ὃς (ὁ Ἀριστόδημος) ἔφη εἰπών : ἐᾶτε αὐτόν· **ἔθος γάρ »τι τοῦτ' ἔχει, ἐνίοτε ἀποστὰς ὅποι ἂν τύχῃ, ἕστηκεν·** »ἥξει δ' αὐτίκα, ὡς ἐγὼ οἶμαι, μὴ οὖν κινεῖτε, ἀλλ' ἐᾶτε . . . κτλ. »

Ἀλλ ἰδίως ὁ Σωκράτης ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ἐν ὅλῃ τῇ καλῇ πίστει ἐκθέτει τὸ ἱστορικόν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς νόσου του καὶ τὰ συμπτώματα, παρέχων ἐντελεστάτην εἰκόνα θεομανοῦς φρενοπαθοῦς καὶ διὰ τοῦ τόνου τῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τῆς πλάνης του, καὶ δι' αὐτῶν ἔτι τῶν λέξεων καὶ φράσεων, αἷς χρῶνται οἱ θεομανεῖς φρενοβλαβεῖς. Ἐν τῷ λόγῳ τῆς ὑπερασπίσεως ἐκδηλοῦται ἄριστα ἡ παράνοια τοῦ Σωκράτους ἐν καταστάσει συστηματοποιήσεως, πρὸ πολλοῦ μὲν ἤδη γενομένης ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ πρώτην φορὰν ὡς ἐκ τῆς ἐπισήμου καὶ ὑψίστης στιγμῆς πρὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος ἐκτεθείσης οὕτω πλήρους καὶ σαφοῦς. Ὁ Σωκράτης θιγεὶς εἰς τὴν εὐαισθητοτέραν αὐτοῦ χορδὴν ὑπὸ τῶν κατηγόρων του, τοὐτέστιν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν, καὶ μάλιστα δημοσίᾳ, διαμφισβήτησιν τῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεών του, αἵτινες ὡς ἀρχικὴν πηγὴν καὶ κινητήριον εἶχον τὴν ὅλως παθολογικὴν δοξασίαν καὶ πεποίθησιν περὶ ἑαυτοῦ ὡς ἐκτάκτου τινὸς καὶ προνομιούχου ἀνθρώπου, καθὸ ἐπικοινωνοῦντος μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποσταλέντος ὅπως διδάξῃ τοὺς συμπολίτας του, ἐξανίσταται προσβάλλων τοὺς ἀντιπάλους μετ' ἀσυνήθους αὐτῷ ζωηρότητος ἐν τῷ ῥήματι καὶ μετ' ἐπιθετικῆς γλώσσης, ἀποσύρων βιαίως τὸν συνήθη ἐκεῖνον πέπλον τῆς μετριοφροσύνης καὶ ταπεινότητος, ὅστις ἐκάλυπτε καὶ μόλις ἀπέκρυπτεν ἐν τῷ καθημερινῷ αὐτοῦ βίῳ τὸν κατὰ βάθος ἐν τῇ ψυχῇ του πάντοτε κρυπτόμενον ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνην τὴν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίας τρεφομένην καὶ αὔξουσαν. Ὑπερασπίζεται τὰς πεποιθήσεις του μετὰ τοῦ αὐτοῦ προφητικοῦ, παραινετικοῦ καὶ προστατευτικοῦ τόνου, μετὰ τοῦ αὐτοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ὑπερηφάνου ὕφους καὶ μεγαλορρήμονος φιλαυτίας καὶ περιαυτολογίας ἀναβιβάζων ἑαυτὸν εἰς ὕψος οὐ παντὶ θνητῷ προσιτόν, ἀφ' οὗ μετ' ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰκείας καὶ οἴκτου προσβλέπει πρὸς τοὺς κάτω εὑρισκομένους θνητούς, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκραδάντου αὐτοπεποιθήσεως, μεθ' ὧν πᾶς θεομανὴς φρενοβλαβὴς ὑπερασπίζεται: ἑαυτόν, ὁσάκις θίξῃ τις ἢ πλήξῃ τὴν καρδίαν, ὡς εἰπεῖν, τῆς παθολογικῆς κεντρικῆς ἰδέας αὐτοῦ, περὶ ἣν ἔπλεξεν ὁλόκληρον τὸν βίον.

Ἀλλὰ δῶμεν τὸν λόγον τῷ Σωκράτει.

Ἀφοῦ μετὰ μεγαλοπρεποῦς ἀγερωχίας καὶ ξηρῶς λέγει πρὸς τοὺς δικαστὰς ὅτι: καὶ ἂν *μέλλω* (1) **πολλάκις** *νὰ ἀποθάνω, δὲν θὰ ἀλλάξω διαγωγήν*, εἶτα νουθετεῖ αὐτοὺς ὡς πατὴρ προσθέτων: «. . . *ἐὰν με* »*ἀποκτείνητε τοιοῦτον ὄντα, οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ μείζω βλάψετε ἢ* »*ὑμᾶς αὐτούς· ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάψειεν, οὔτε Μέλητος οὔτε* »*Ἄνυτος, οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο· οὐ γὰρ οἶομαι θεμιτὸν εἶναι* **ἀμεί-** »**νονι ἀνδρὶ ὑπὸ χειρονος βλάπτεσθαι** . . .» Δὲν ἔχω ἐγὼ ἀνάγκην, λέγει, νὰ ἀπολογηθῶ ὑπὲρ ἐμοῦ ἀλλὰ σεῖς προσέξατε: «*μή* »*τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν* **τοῦ Θεοῦ δόσιν** *ὑμῖν ἐμοῦ καταψηφισάμε-* »*νοι· ἐὰν γὰρ ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐ ῥᾳδίως ἄλλον τοιοῦτον εὑρήσετε . . .* »**οἷον δή μοι δοκεῖ ὁ Θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέ-** »**ναι τοιοῦτόν τινα, ὃς ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ** »**ὀνειδίζων ἕνα ἕκαστον οὐδὲν παύομαι τὴν ἡμέραν** »**ὅλην πανταχοῦ προκαθίζων.** *Τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ῥᾳδίως* »*ὑμῖν γενήσεται, ὦ ἄνδρες . . .*» Ὁ Σωκράτης ἐπιμένει ἐπαναλαμβάνων μέχρι κόρου ἐπὶ τῆς κεντρικῆς καὶ μονομανοῦς ταύτης ἰδέας, ὅτι εἶνε *ἀπεσταλμένος τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ*· διὸ μετ' ὀλίγας ἔτι λέξεις ἐπανέρχεται πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας θέλων τὴν παθολογικὴν αὐτοῦ πεποίθησιν νὰ μεταδώσῃ τοῖς δικασταῖς του λέγων πρὸς αὐτοὺς ὅτι: «**πολὺ θὰ περιμείνωσι νὰ πέμψῃ αὐτοῖς** ὁ **Θεὸς ἕνα ἄλλον ὡς αὐτόν.** *Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγὼ κάμνω*, λέγει, **δὲν εἶνε σύνηθες καὶ ἀνθρώπινον,** *νὰ ἀμελῶ δηλαδὴ τῶν πάντων, νὰ μὴ φροντίζω περὶ ἐμοῦ, οὔτε χρήματα νὰ λαμβάνω, νὰ εἶμαι πτωχὸς καὶ νὰ φροντίζω* **τὴν ἡμέραν ὅλην περὶ τῶν ἄλλων.** *Ἴσως δὲ σᾶς φανῇ παράδοξον*, λέγει, *διατί ἐγὼ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη δὲν τολμῶ νὰ ἀνέλθω ἐπὶ τοῦ βήματος, ὅπως δημοσίᾳ διδάξω ἐκεῖνα*

(1) **Πλάτωνος**: *Ἀπολογία.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ ὁποῖα «**ἰδίᾳ ξυμβουλεύω περιὼν καὶ πολυπραγμονῶν . . .**».

Ἐνταῦθα δίδει τὴν ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης διαγωγῆς του ὁμολογῶν ὅτι παρακωλύεται ὑπὸ τοῦ *δαιμονίου* καὶ λέγει:

«*Τούτου αἴτιόν ἐστιν, ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ* **πολλάκις** *ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι* **θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον** *γίγνεται, ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμῳδῶν Μέλητος ἐγράψατο. Ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστιν* **ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη,** *ἥ, ὅταν γένηται, ἀεὶ* **ἀποτρέπει** *με τούτου, ὃ ἂν μέλλω πράττειν,* **προτρέπει** *δὲ οὔποτε· τοῦτ' ἔστιν ὅ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικὰ πράττειν, καὶ παγκάλως γέ μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι κτλ . . .*»

Καὶ παρακατιὼν πάλιν λέγει πρὸς τοὺς δικαστάς: «*γνωρίζετε διατί μὲ ἀκολουθοῦσι πολλοὶ καὶ χαίρουσι νὰ μὲ ἀκούωσι; διότι ἀποδεικνύω τοὺς νομίζοντας ἑαυτοὺς σοφούς, ἀμαθεῖς . . .*» «*ἐστι γὰρ οὐκ ἀηδὲς (τὸ θέαμα)· ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὡς ἐγὼ φημί,* **προστέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντειῶν καὶ ἐξ ἐνυπνίων** *καὶ παντὶ τρόπῳ, ᾧ περ τίς ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπου καὶ ὁτιοῦν προσέταξε πράττειν*».

Ὅταν ἐξῆλθεν ἡ καταδικαστικὴ ἐτυμηγορία τοῦ δικαστηρίου, ὁ Σωκρατης ἐν ἐπιδεικτικῇ μεγαλοφροσύνῃ καὶ θαυμασίᾳ ψυχικῇ γαλήνῃ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς καταψηφίσαντας αὐτοῦ δικαστὰς καὶ *χρησμῳδῶν* (ὡς κατὰ τὴν πρόληψιν τῶν ἀρχαίων ἔχουσι τὴν μυστηριώδη ἰδιότητα τοῦ χρησμῳδεῖν οἱ ἐγγὺς τοῦ θανάτου εὑρισκόμενοι) λέγει, ὅτι οἱ καταδικάσαντες αὐτὸν θὰ κατηγορηθῶσι σφόδρα διὰ τὸν θάνατόν του, καὶ εἶτα στραφεὶς πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀθωώσεώς του ψηφίσαντας δικαστὰς λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικώτατα: «*. . . . Ὑμῖν ὡς φίλοις νοῦσιν ἐπιδεῖξαι ἐθέλω τὸ νυνί μοι ξυμβεβηκὸς τί ποτε νοεῖ. Ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί,* **θαυμάσιόν τι γέγονεν· ἡ γὰρ εἰωθυῖά μοι μαντικὴ ἡ τοῦ δαιμονίου ἐν μὲν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παντὶ ΠΑΝΥ ΠΥΚΝΗ ΑΕΙ ΗΝ ΚΑΙ ΠΑΝΥ ΕΠΙ ΣΜΙΚΡΟΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΥΜΕΝΗ,** *εἴ τι μέλλοιμι μὴ ὀρθῶς πράξειν· νυνὶ δὲ ξυμβέβηκέ μοι, ὅπερ ὁρᾶτε καὶ αὐτοί, ταὐτί, ἃ γε δὴ οἰηθείη ἄν τις καὶ νομίζεται ἔσχατα κακῶν εἶναι* (ἐννοεῖ τὸν θάνατον). **Ἐμοὶ δὲ οὔτε ἐξιόντι ἔωθεν οἴκοθεν ἠναντιώθη τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»**οὔτε ἡνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον,** »οὔτ' ἐν **τῷ λόγῳ οὐδαμοῦ μέλλοντέ τι ἐρεῖν,** ΚΑΙΤΟΙ ΕΝ »ΑΛΛΟΙΣ ΛΟΓΟΙΣ ΠΟΛΛΑΧΟΥ ΔΗ ΜΕ ΕΠΕΣΧΕ ΛΕΓΟΝΤΑ »ΜΕΤΑΞΥ· *νυνὶ δὲ* **οὐδαμοῦ περὶ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν οὔτ' »ἐν ἔργῳ οὐδενὶ οὔτ' ἐν λόγῳ ἠναντίωταί μοι.** *Τί οὖν* »*αἴτιον εἶναι ὑπολαμβάνω; Ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ· κινδυνεύει γάρ μοι τὸ ξυμ-* »*βεβηκὸς τοῦτο ἀγαθὸν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἐσθ' ὅπως ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπο-* »*λαμβάνομεν, ὅσοι οἰόμεθα κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι·* **μέγα μοι τού-** »**του τεκμήριον γέγονε· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἠναν-** »**τιώθη ἄν μοι** ΤΟ ΕΙΩΘΟΣ ΣΗΜΕΙΟΝ, **εἰ μή τι ἔμελλον** »**ἐγὼ ἀγαθὸν πράξειν**».

Ἡ τελευταία αὕτη περικοπὴ τοῦ λόγου τοῦ Σωκράτους εἶνε ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων καὶ σπουδαιοτέρων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τῆς νόσου καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς παρὰ τῷ Σωκράτει, μολονότι διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὰς τοιαύτας νόσους καὶ ἰδόντας ὀλίγους φρενοβλαβεῖς ἠδύνατο καὶ ἐντελῶς νὰ λείψῃ, χωρὶς οὐδὲ κατὰ κεραίαν νὰ ἐξασθενήσῃ τὰ ὑπὲρ τῆς φρενοβλαβείας τοῦ Σωκράτους ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἀφθόνως καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν δύναταί τις νὰ ἀρυσθῇ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς *Ἀπολογίας* καὶ ἐξ ὅλων δὲ τῶν Διαλόγων τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ Σωκράτης ἀπορεῖ καὶ ἀποκαλεῖ μάλιστα *θαυμάσιον* τὸ γεγονός, ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν σπουδαιοτάτην στιγμὴν τοῦ βίου του *ἡ εἰωθυῖα φωνή, τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον, ἡ μαντικὴ ἡ τοῦ δαιμονίου*, ἐγκατέλειψεν αὐτόν, ἐνῷ ἄλλοτε, ὡς ὁμολογεῖ, λίαν συχνὰ ἐξεδηλοῦτο «*ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παντὶ* **πάνυ πυκνὴ ἀεὶ ἦν**», καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἐπουσιώδη πράγματα: «*πάνυ ἐπὶ σμικροῖς ἐναντιουμένη*», πολλάκις δὲ καὶ ἐνῷ ὡμίλει αἴφνης ἤκουε τὴν φωνὴν αὐτήν: «**καίτοι ἐν ἄλλοις λόγοις πολλαχοῦ δή με ἐπέσχε λέγοντα με-** **ταξύ**». Ἐπειδὴ δὲ συνέβαινεν ἀληθῶς ἡ εἶχε τὴν ἰδέαν, ὅτι, ὁσάκις ἔμελλε κακήν τινα ἢ μὴ ὀρθὴν πρᾶξιν νὰ κάμῃ, *τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον* (ἡ φωνὴ) πάντοτε ἀπέτρεπεν αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης του δὲν ἠκούσθη ἡ φωνή, ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ δικαστήριον ἢ νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ νὰ ὁμιλήσῃ δημοσίᾳ, ὁ Σωκράτης λογικῶς συμπεραίνει, ὅτι ὁτιδήποτε καὶ ἂν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνέβαινεν εἰς αὐτὸν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἦτο *ἀγαθόν*. Διὰ ταῦτα, ὅτε ἤκουσε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του, οὐδόλως ἐταράχθη, καὶ μάλιστα ἐχάρη ἴσως, εἶπε δὲ ὅτι «*κινδυνεύει τὸ ξυμβεβηκὸς* (ὁ θάνατος) *τοῦτο ἀγαθόν μοι εἶναι*», σφάλλομεν δέ, λέγει, νομίζοντες ὅτι «*κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι*» ὡς πρὸς τοῦτο ἔχει μεγάλην ἀπόδειξιν, λέγει, «διότι ἂν δὲν ἔμελλον ἀγαθόν τι νὰ πράξω (τὸ νὰ ἔλθῃ δηλαδὴ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον), τὸ *εἰωθὸς σημεῖον* θὰ μὲ ἐναντιοῦτο».

Ἐκ τῆς παθολογικῆς ταύτης πεποιθήσεως ὁ Σωκράτης ἀντλεῖ τὸ ἀπαράμιλλον ἐκεῖνο θάρρος πρὸ τοῦ θανάτου, εἰς ταύτην ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην ψυχικὴν γαλήνην, ἣν ἐπεδείξατο ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταδίκης αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, κηρύξας ἀπὸ τοῦ χείλους τοῦ τάφου μὲ τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη πρὸς τὴν ἀνθρωποτητα τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς θεοῦ πνευματικωτέρου, ὡς εἰπεῖν, τῶν λοιπῶν θεοτήτων τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὰς ὁποίας ἐπίσης ἀκραδάντως ἐπίστευεν, ἀποκαθάρας ὅμως αὐτὰς ἀπὸ ἐλαττωματικῶν τινων ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων, καὶ διδάξας τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἀποκτήσας οὕτω τὴν γενικὴν συμπάθειαν καὶ ἐπισπασάμενος τὸν θαυμασμὸν τῶν αἰώνων διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ κατὰ τὸ πλῆρες ποιήσεως καὶ ῥωμαντικότητος τέλος τοῦ βίου του.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης του ἐξελενδοῦντο αἱ *ψευδαισθήσεις*, ἐὰν ἡ *φωνὴ* ἀπέτρεπεν αὐτὸν τοῦ νὰ μεταβῇ π. χ. εἰς τὸ δικαστήριον ἢ τοῦ νὰ ἀπολογηθῇ ἀπὸ τοῦ βήματος, αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Σωκράτους θὰ εἶχον ὅλως ἀλλοίαν ὄψιν, ἡ ὑπόληψις καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἴσως θὰ διεκινδύνευεν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀνθρώπων, τῶν τε συγχρόνων αὐτῷ καὶ τῶν μεταγενεστέρων· διότι ὁ Σωκράτης τότε θὰ ἠρνεῖτο νὰ μεταβῇ πρὸ τῶν δικαστῶν καὶ θὰ προσήγετο ἴσως διὰ τῆς βίας, δὲν θὰ ἀπελογεῖτο κ.τ.λ. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ *φωνὴ* τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἠκούσθη, οὔτε δὲ ἡ νόσος ὡς ἐκ τῆς συγκινήσεως τῆς ἐκ τῆς δίκης παρωξύνθη μέχρι γενικῆς ἀνατροπῆς τοῦ πνεύματός του, ὡς τῶ ὄντι εἰς στιγμάς τινας παρά τισι τῶν θεομανῶν φρενοβλαβῶν εἶνε δυνατὸν ἐνίοτε νὰ συμβῇ τὸ τοιοῦτον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βεβαίως ὁ Σωκράτης καὶ ἄνευ τῆς παθολογικῆς πλάνης περὶ ἑαυτοῦ ὡς διατελοῦντος ἐν σχέσει *μυστικῇ* μετὰ τοῦ θείου, πλάνης, ἐφ' ἧς ἄλλως ἐστήριξεν τὴν διαρρύθμισιν τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν πράξεων καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἧς ἤντλησε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς τὸ ὅλως ἰδιαίτερόν τινα τύπον λαβὸν ἀπαράμιλλον ἐκεῖνο θάρρος, ὡς καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν ἐκείνην τὴν χαρακτηρίζουσαν ἰδίως τοὺς μάρτυρας καὶ ἀποστόλους θρησκευτικῆς τινος δοξασίας καὶ ἐν γένει τοὺς θεομανεῖς καὶ θεολήπτους, βεβαίως, λέγομεν, καὶ ἄνευ τῆς πλάνης ταύτης θὰ ἠδύνατο ὡς ἐκ τῆς γενναίας καὶ ἐναρέτου φύσεως αὐτοῦ νὰ ἐπιδείξῃ πρὸ τοῦ κινδύνου ἡρωϊσμὸν ἀξιοθαύμαστον, ὡς ἄλλως μέγα πλῆθος κοινῶν ἢ ἐξόχων ἀνδρῶν ἐν πάσῃ ἐποχῇ τοῦ βίου τῶν κοινωνιῶν καὶ ἐν διαφόροις περιστάσεσιν ἔκτακτον γενναιότητα πρὸ τοῦ θανάτου καὶ τῶν κινδύνων ἐπεδείξαντο χάριν μιᾶς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἰδέας ἢ καὶ ἐξ ἁπλῆς προσωπικῆς φιλοτιμίας. Ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει διϊσχυριζόμεθα, ὅτι ἡ ἀξιοθαύμαστος καὶ ἐπιβλητικὴ ἐκείνη στάσις τοῦ Σωκράτους ἐνώπιον τῶν δικαστῶν κατὰ τὴν δίκην, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτῶν, μέχρι τῆς λήψεως καὶ τῆς τελευταίας σταγόνος τοῦ κωνείου ὀφείλεται εἰς *παθολογικὴν αἰτιοκρατὰ πάντα ὅμοιον* καὶ τὸ αὐτὸ τὴν φύσιν πρὸς τὸ αἴτιον τὸ ὁδηγῆσαν μέχρι τῶν βασιλείων τοῦ Ἅδου τόσους καὶ τόσους προφήτας, ἁγίους ἢ αἱρεσιάρχας ἐκ τῶν αὐτῶν ψευδαισθήσεων, ὡς καὶ ὁ Σωκράτης, πάσχοντας, οἱ ὁμοιοπαθεῖς τῶν ὁποίων σήμερον ἕνεκα τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐξημερώσεως τῶν ἠθῶν εὑρίσκονται ἀσφαλεῖς ἐντὸς τῶν φρενοκομείων!

Ὅταν ἔχῃ τις ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι εἶνε προωρισμένος καὶ ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ θεοῦ δι' ἔκτακτόν τινα καὶ ὅλως ἐξαιρετικὴν ἐντολὴν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ ὅτι διατελεῖ εἰς μυστικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ, βεβαίως οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε ἱκανὸν νὰ πτοήσῃ αὐτόν· διὸ εἰς τοιοῦτος θεομανής, καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς ἐν τοῖς φρενοκομείοις σήμερον τοιούτους, μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸν μαρτυρικώτερον τῶν θανάτων, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν ἐν τῷ περὶ *Θεομανῶν* καὶ *Φανατικῶν* κεφαλαίῳ τοιαῦτά τινα παραδείγματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ αἴτιον δὲ τοῦτο ἦ ὁ *παθολογικὸς οὗτος παράγων* γίνεται κατάδηλος συχνάκις ἐκ τῶν λόγων, ὡς εἴδομεν, αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Σωκράτους εἰς πάντα μὴ προκατειλημμένον παρατηρητὴν δυνάμενον νὰ δώσῃ τὴν δέουσαν ἐπιστημονικὴν καὶ ἀληθῆ ἑρμηνείαν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς βοηθείας τῆς Παθολογικῆς Ψυχολογίας, δι' ἧς καὶ μόνης κατορθοῦται ἡ κατὰ βάθος ἀνάλυσις καὶ γνῶσις τῆς ψυχολογικῆς συστάσεως τοῦ Σωκράτους, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου θνητοῦ.

Ἐν τοῖς *Ἀπομνημονεύμασι* καὶ ἰδίως τῇ *Ἀπολογίᾳ* τοῦ Ξενοφῶντος ἁπανταχοῦ ἐπίσης μέγα πλῆθος χωρίων ἀναφερομένων εἰς τὸ *δαιμόνιον* τοῦ Σωκράτους, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὸ παθολογικὸν τοῦτο φαινόμενον πίστις ἐκτίθεται διὰ φράσεων καὶ λέξεων κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον, καθ' ὃν καὶ ὑπὸ τῶν ἐκ *ψευδαισθήσεων* πασχόντων *κοιρῶν θεομανῶν* φρενοβλαβῶν.

Ὡς παθογνωμονικὸν δὲ σημεῖον τῆς ἐξόχως παθολογικῆς φύσεως τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμονίου δέον νὰ θεωρηθῇ οὐχ ἧττον καὶ τὸ ἑξῆς σπουδαῖον γεγονός, ὅτι ἡ *ψευδαίσθησις τῆς ἀκοῆς* (ἡ φωνὴ) οὐ μόνον *συχνάκις* συνέβαινε, «*πάνυ πυκνὴ ἦν*» ὡς ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον ἐπουσιώδεις καὶ ἀσημάντους πράξεις τοῦ καθημερινοῦ βίου ἐλάμβανε χώραν ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων τοῦ Σωκράτους, ἀπαραλλάκτως ὡς συμβαίνει τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἐκ ψευδαισθήσεων πάσχοντας κοινοὺς φρενοβλαβεῖς. Πλὴν τούτου δὲ ὁ Σωκράτης ἕνεκα τοῦ φαινομένου τούτου τῆς ψευδαισθήσεως εἶχε σχηματίσει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀπέκτησε καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ προλέγειν τὰ μέλλοντα, τοῦ μαντεύειν καὶ προφητεύειν σπουδαῖα ἢ ἀσήμαντα συμβάντα, καὶ τὴν ἔτι δὲ θαυμασιωτέραν ἰδιότητα τῆς οὐ μόνον ἐκ τοῦ πλησίον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐπιδράσεως τοῦ ἀτόμου του ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, οὐχὶ ἀδιακρίτως ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡρισμένων προσώπων, τὰ ὁποῖα ὑπεδείκνυεν αὐτῷ ἐκ τῶν προτέρων ἡ *φωνή*! ὡς θὰ ἴδωμεν τοῦτο παρακατιόντες.

Οὕτω παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἓν ἐκ τῶν διαλεγομένων προσώπων, (ὁ Θεόκριτος) διηγεῖται τὰ ἑξῆς ἔν τινι διαλόγῳ: «....*Ὅτε πρὸς Εὐθύφρονα τὸν μάντιν ἦκον, ἔτυχε μέν, ὦ Σιμμία, μέμνησαι γάρ, ἄνω πρὸς τῷ Σύμβολον Σωκράτης καὶ τὴν οἰκίαν τὴν Ἀνδοκίδου βαλίζων ὕαμά τι διερωτῶν καὶ διασείων τὸν Εὐθύφρονα μετὰ παιδιᾶς*· **ἄφνω**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«δ' ἐπιστὰς καὶ σιωπήσας προσέσχεν αὐτῷ συχνὸν χρόνον· εἶτα ἀναστρέψας ἐπορεύετο τὴν διὰ τῶν κιβωτοποιῶν καίτοι προκεχωρηκότας ἤδη τῶν ἑταίρων (...)(1) γεγονέναι τὸ δαιμόνιον... κτλ.».

Καὶ πολλοὶ μὲν τῳόντι τῶν ἑταίρων ἐπέστρεψαν, ἀλλὰ νέοι τινὲς διὰ νὰ δοκιμάσωσι κατὰ πόσον θὰ ἐπηλήθευε τὸ προσημαῖνον τὰ δυστυχήματα ἢ τὰ δυσάρεστα ἁπλῶς συμβάντα *δαιμόνιον* τοῦ Σωκράτους, ἐπροχώρησαν γελῶντες, ὅτε μετ' ὀλίγον μέγα πλῆθος χοίρων ἐξερχομένων διὰ τῆς θύρας οἰκίας τινὸς ἐν ἀταξίᾳ καὶ συνωστισμῷ ἀνέτρεψαν διὰ τῆς ὁρμῆς των τινὰς ἐκ τῶν νέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Χαρίλλον τὸν αὐλητήν, ὅστις καὶ ἐπέστρεψεν οἴκαδε καταρρυπανθεὶς τὰ σκέλη καὶ τὰ ἐνδύματα· ἐρρυπάνθησαν δὲ ἐπίσης καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ὑπὸ τῶν χοίρων προστριβομένων κατὰ τὴν φυγὴν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν.

Καὶ διὰ τοιαύτης λοιπὸν φύσεως συμβάντα τὸ *δαιμόνιον* προειδοποιεῖ τὸν Σωκράτη!!

Ἄλλοτε πάλιν (ὅρα *Πλουτάρχου*: Δαιμόνιον Σωκράτους, καὶ Πλάτωνος: Θεάγη) ὁ Σωκράτης *γάρις εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δαιμονίου* ἐπροφήτευσε τὴν κακὴν ἔκβασιν τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας· ἐπίσης, ὡς διηγεῖται τοῦτο ὁ ἴδιος Σωκράτης (Πλατ. Θεάγης), ἐμάντευσε τὸν θάνατον τοῦ Τιμάρχου· καὶ ἄλλα δὲ δυστυχήματα συμβάντα εἰς ἄλλους ἢ εἰς τὴν πολιτείαν ὁ Σωκράτης ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐμάντευε τῇ βοηθείᾳ *τῆς φωνῆς*, ὡς καταφαίνεται τοῦτο ἐκ τῶν ἑξῆς:

Ὁ Δημόδοκος (**Πλάτωνος**: Θεάγης) ὁδηγεῖ τὸν υἱόν του Θεάγη παρὰ τῷ Σωκράτει ἐπιμένων καὶ παρακαλῶν αὐτόν, ὅπως τὸν δεχθῇ πρὸς μόρφωσιν καὶ διδασκαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἀρνεῖται παραπέμπων τὸν Δημόδοκον πρὸς τοὺς μεγάλους διδασκάλους Πρόδικον τὸν Κεῖον, Γοργίαν καὶ ἄλλους, λέγων εἰρωνικῶς ἐν ὑπερβολικῇ μετριοφροσύνῃ (2), ὅτι αὐτὸς «*ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδὲν ἐπίσταται, πλήν γε σμικροῦ τινος*

(1) Ὅρα **Πλουτάρχου**: *τὰ Ἠθικά*: *Δαιμόνιον Σωκράτους*. Λείπει τι ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Πλουτάρχου· ὡς ἐξάγεται ὅμως ἐκ τῶν κατωτέρω λόγων, ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ ἔστη αἰφνιδίως, εἶτα ἐπέστρεψεν ὀπίσω παρακινήσας τοὺς συνεταίρους νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐπίσης, διότι ἤκουσε τὴν *φωνὴν τοῦ δαιμονίου* του.

(2) *Σημ.* Ὁ συνήθης τύπος τῆς εἰρωνείας τοῦ Σωκράτους ἦν ὁ τῆς ὑπερβολικῆς μετριοφροσύνης, συνισταμένης ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἀγνοίας του ἐν παντί. Ἐὰν ψυχολογήσῃ τις ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου ἐπιδεικνύοντος ὑπερβολικὴν μετριοφροσύνην, εὐκόλως δύναται νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἐν τῷ βάθει κρυπτομένην ὑπερηφάνειαν καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὸ ἰδιαί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»μαθήματος, τῶν ἐρωτικῶν». Εἰς τοῦτο, εἶπεν ὁ Σωκράτης, εἶμαι δεινὸς «τῶν τε προγεγονότων ἀνθρώπων καὶ τῶν νῦν».

Τότε ὁ Θεάγης λέγει περίλυπός πως πρὸς τὸν πατέρα του: «Ὁρᾷς, »ὦ πάτερ, ὅτι Σωκράτης οὐ πάνυ μοι δοκεῖ ἐτι ἐθέλειν ἐμοὶ συνδιατρί»βειν; ἀλλὰ ταῦτα παίζων πρὸς ἡμᾶς λέγει· ἐπεὶ ἐγὼ οἶδα τῶν ἐμῶν »ἡλικιωτῶν καὶ ὀλίγῳ πρεσβυτέρων, οἳ πρὶν μὲν τούτῳ συνεῖναι οὐδε»νὸς ἄξιοι ἦσαν, ἐπειδὴ δὲ συνεγένοντο τούτῳ ἐν πάνυ ὀλίγῳ χρόνῳ »πάντων βελτίους φαίνονται, ὧν πρότερον χείρους».

Τότε ὁ Σωκράτης ἐν ὅλῃ τῇ καλῇ πίστει καὶ πεποιθήσει ἐκθέτει τὸν λόγον, δι' ὃν κατορθοῦται τὸ θαῦμα τοῦτο: τοῦ νὰ ὠφελῶνται δηλ. καὶ βελτιῶνται ἐν πάνυ ὀλίγῳ χρόνῳ πολλοὶ ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδιατριβόντων· τοῦτο δὲ πράττει ὁ Σωκράτης τοσοῦτον προθύμως, καθ' ὅσον ὁ Θεάγης ἐν ἀγνοίᾳ του ὅλως ἔθιξεν ἀκριβῶς τὰς παρανενοημένας

τερον ἐκεῖνο ἐνδόμυχον συναίσθημα τῆς αὐταρεσκείας. Ὁ Σωκράτης ἐφρύνει ἐν πεποιθήσει καὶ ἀνέφερε δὲ τοῦτο κατὰ τὴν ἀπολογίαν του ἐνώπιον τῶν δικαστῶν μετὰ κατεσταλμένης πως ὀργῆς, ὅτι ἦν ἐντεταλμένος παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὗ καὶ διὰ τῆς φωνῆς συνεκοινώνει· ἑπομένως ὡς τοιοῦτος ἄνθρωπος οὕτω ἰδιαιτέρως εὐνοηθείς, ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πάντοτε παρὰ τὴν ἐνδόμυχον ταύτην ἰδέαν του παρίστα ἑαυτὸν ὡς κατώτερον καὶ ὡς ἀγνοοῦντα τὰ πάντα, οὕτω δὲ ἡ τοιαύτη μετριοφροσύνη αὐτοῦ, ἣν ἄλλως δὲν ἠδύνατο πάντοτε τεχνηέντως ν' ἀποκρύπτῃ, κατ' ἀνάγκην ἐλάμβανε χαρακτῆρα καὶ μορφὴν εἰρωνείας. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἴσως πολὺ τολμηρὸν τὸ φρονεῖν τινα ὅτι ἡ παρὰ τῷ Σωκράτει παρατηρουμένη συνήθης εἰρωνεία δὲν ἔχει, τοὐλάχιστον ἀποκλειστικῶς, τὴν πηγὴν αὐτῆς, ὡς βεβαίως θὰ ὑποθέτωσιν οἱ φιλόλογοι, οἱ σχολιάζοντες τὸν Πλάτωνα, ἐν τῷ φυσικῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέγα μέρος ἐν ταῖς παθολογικαῖς ἰδέαις του, περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος ἐνταῦθα. Τοσούτῳ μᾶλλον ἐνισχυόμεθα εἰς τὴν πεποίθησιν ἡμῶν ταύτην ἀποδίδοντες εἰς τοιαύτην ψυχολογικὴν ἀρχὴν τὴν τάσιν πρὸς εἰρωνεί'αν καὶ τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον μετριοφροσύνην τοῦ Σωκράτους, ἣν πάντοτε οὗτος ἐφρόντιζε κατὰ κύριον νὰ ἐπιδεικνύῃ, καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ Σωκράτης παρομοίαν ψυχολογικὴν ἑρμηνείαν ἔδωκε, προκειμένου περὶ ἀναλόγου μετριοφροσύνης φιλοσόφου τινός, τοῦ κυνικοῦ Ἀντισθένους. Οὗτος διεκήρυττεν, ὅτι ἡ ὑπερτάτη ἀρετὴ συνίσταται εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ πλούτου, τῶν μεγαλείων καὶ τῶν ἡδονῶν, καὶ συνεπῶς δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἔζη βίον κυνικοῦ καὶ ἔφερε τὸν περίφημον ἐκεῖνον διάτρητον μανδύαν του καὶ τὴν βακτηρίαν εἰς τὴν χεῖρα δίκην ἐπαίτου, ὡς ὁ ἔσχατος τῶν πενήτων. Ὁ Σωκράτης ἡμέραν τινὰ εἶπεν πρὸς αὐτόν: «ὦ Ἀντίσθενες, βλέπω διὰ μέσου τῶν ὀπῶν τοῦ μανδύου τὴν ἀλαζονείαν σου», ὑπονοῶν τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὴν ψευδῆ μετριοφροσύνην τοῦ κυνικοῦ τούτου φιλοσόφου.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δύναταί τις νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Σωκράτη: ὦ Σώκρατες διὰ μέσου τῶν ὀπῶν τοῦ μανδύου τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς μετριοφροσύνης, δι' οὗ ἑκάστοτε περιβάλλεσαι, βλέπω τὸν ἐγωϊσμόν καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν σου!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰδέας (conceptions délirantes), τὴν καθ' ὅλον τὸν βίον *παράνοιαν* τοῦ Σωκράτους, τὴν συνισταμένην, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸ νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν προνομιοῦχόν τινα ἄνθρωπον καὶ θαυμάσιον, ἰδιαιτέρας ὅλως ἰδιότητας λαβόντα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ *θαυμασίου* τινὸς τρόπου ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἡ ἀποκρυσταλλωθεῖσα δὲ αὐτὴ παράλογος ἰδέα, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς φρενοβλαβείας τοῦ Σωκράτους καθ' ὅλον τὸν βίον του, ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεάγους συνομιλίᾳ ταύτῃ διηγέρθη διὰ τῶν λόγων, οὓς οὗτος εἶπεν, ὅτι δηλ. *πολλοὶ ἐν πάνυ ὀλίγῳ χρόνῳ πάντων βελτίους φαίνονται*, ὅσοι μετὰ τοῦ Σωκράτους συνεγένοντο. Διὰ νὰ ἐξηγήσῃ ὁ Σωκράτης τὸ ἔκτακτον ἀληθῶς τοῦτο φαινόμενον τοῦ *εἰς πολὺ ὀλίγον χρόνον βελτιοῦσθαι τοὺς νέους*, λίαν προθύμως ἐκθέτει (ὡς ἄλλως πᾶς μονομανιακός, τοῦ ὁποίου θίγεται κολακευομένη ἡ μονομανὴς ἰδέα, προθύμως τὸ αὐτὸ θὰ ἔπραττε) τὰς παθολογικὰς πεποιθήσεις του διὰ μυριοστὴν φορὰν ὁμιλῶν περὶ τοῦ *δαιμονίου* του καὶ λέγει :

Σωκρ. «*Οὔκ ὦ 'γαθέ, ἀλλά σε λέληθεν οἷον τοῦτ' ἐστιν, ἐγὼ δέ σοι* »*φράσω. Ἔστι γάρ τι θεία μοῖρα παρεπόμενον ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρξά-* »*μενον δαιμόνιον. Ἔστι δὲ τοῦτο φωνή, ἥ, ὅταν γένηται, ἀεί μοι ση-* »*μαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, τούτου ἀποτρέπει, προτρέπει δὲ οὐδέ-* »*ποτε. Καὶ ἐάν τις μὲν τῶν φίλων ἀνακοινῶται καὶ γένηται ἡ φωνή,* »*ταὐτὸν τοῦτο ἀποτρέπει καὶ οὐκ ἐᾷ πράττειν, καὶ τούτου ὑμῖν μάρτυρας* »*παρέξομαι. Χαρμίδην γὰρ τουτονὶ κτλ.*» Ὁ Σωκράτης διηγεῖται πῶς ὁ Χαρμίδης, συμβουλευθεὶς αὐτόν, ἂν πρέπῃ νὰ μεταβῇ εἰς τὰ Νέμεα διὰ νὰ ἀγωνισθῇ καὶ μὴ ἀκούσας τὴν συμβουλήν του, ἔπαθεν : «*Εὐθὺς αὐτοῦ ἀρχομένου λέγειν ὅτι μέλλοι ἀσκεῖν, ἐγένετο ἡ φωνὴ* »*καὶ ἐγὼ διεκώλυόν τε αὐτὸν καὶ εἶπον ὅτι λέγοι τὸς σοῦ μεταξὺ γέγονέ* »*μοι ἡ φωνὴ ἡ τοῦ δαιμονίου, ἀλλὰ μὴ ἄσκει....*» Τέλος ὁ Χαρμίδης δὲν ἤκουσε καὶ μετέβη εἰς Νέμεα πρὸς ἄσκησιν, ἀλλὰ «δύνασαι, λέγει ὁ Σωκράτης, νὰ μάθῃς παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὅ,τι ἔπαθε παρακούσας με».

Ἐρωτήσατε ἐπίσης, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωκράτης, τὸν Κλειτόμαχον τί εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Τίμαρχος ἀποθνήσκων. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τῶν ἀκροατῶν του, ἄρχεται ὁ Σωκράτης διηγούμενος τὸ γεγονὸς ὡς ἑξῆς : Ὁ Τίμαρχος μετὰ τοῦ Φιλήμονος ἀναστὰς ἔκ τινος συμποσίου,

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν ᾧ συνεδείπνουν, μετέβη ἵνα φονεύσῃ τὸν Νικίαν τὸν Ἡροσκαμάνδρου· εἶπε δὲ εἰς τὸν Σωκράτην, ὅτι πρέπει νὰ ἐξέλθῃ καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ ἐντὸς ὀλίγου. Ὁ Σωκράτης δὲν ἐγνώριζε περὶ τίνος ἐπρόκειτο..... «*Καί μοι ἐγένετο ἡ φωνή..... Μηδαμῶς, ἔφην, ἀναστῆς· γέγονε γάρ μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον τὸ δαιμόνιον, καὶ ὃς ἐπέσχε* κτλ....» καὶ πάλιν εἶτα ἠθέλησε ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ πάλιν *ἡ φωνὴ ἐγένετο* καὶ ἐκωλύθη ὁ Τίμαρχος. Ἀλλὰ τὴν τρίτην φορὰν οὗτος ἐπωφεληθεὶς μιᾶς στιγμῆς, καθ' ἣν μετ' ἄλλων συνωμιλει ὁ Σωκράτης, ἀναχωρεῖ λάθρα. Ἀλλ' ὡς προεμάντευσα, λέγει ὁ Σωκράτης, τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Τιμάρχου· διό, ὅταν οὗτος ἀπέθνησκεν, εἶπεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Κλειτόμαχον: «ἀποθνήσκω, διότι δὲν ἤκουσα τὸν Σωκράτη!»

Μετ' αὐταρεσκείας δὲ ἐπίσης ἐκθέτει ὁ Σωκράτης ὅσα ἄλλοτε διηγήθη εἰς αὐτὸν ὁ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ὁ ἔγγονος τοῦ μεγάλου Ἀριστείδου, περὶ τῆς θαυμασίας ἐπιδράσεως, ἣν ἐξήσκει ἐπ' αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἢ καὶ δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς τοῦ σώματός του. «Ὅταν συνανεστρεφόμην μετὰ σοῦ, ὦ Σώκρατες (ἔλεγεν ὁ Ἀριστείδης), ᾐσθάνθην, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐγενόμην ἱκανὸς νὰ συζητῶ μετὰ παντὸς ἀνθρώπου καὶ οὐδενὸς κατώτερος ἤμην ἐν ταῖς συζητήσεσιν. Ἀναγκασθεὶς δὲ ἕνεκα μιᾶς ἐκστρατείας νὰ ἀπομακρυνθῶ σοῦ καὶ νὰ στερηθῶ τῆς συναναστροφῆς σου, ἀπώλεσα ὅ,τι εἶχον ὠφεληθῇ. Τώρα μοὶ συμβαίνει ὅλως τὸ ἐναντίον· ἀποφεύγω πάντα ἄνθρωπον, ὃν βλέπω ὅτι εἶνε ἀνώτερος, αἰσχυνόμενος διὰ τὴν σμικρότητά μου. Θὰ σοὶ εἴπω, ὦ Σώκρατες, ἓν ἀπίστευτον πρᾶγμα, ὅπερ ὅμως εἶνε ἀληθές. Ὡς γνωρίζεις, οὐδὲν ἐδιδάχθην παρὰ σοῦ· ἐν τούτοις ὠφελούμην, ὅτε ἤμην μετὰ σοῦ, καὶ ἂν ἔτι εὑρισκόμην ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ· ὅταν δὲ ἤμην ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ μετὰ σοῦ, ὠφελούμην ἔτι πλειότερον, καὶ ὅταν προσήλων τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐντὸς τῶν ἰδικῶν σου, ᾐσθανόμην ὅτι ὠφελούμην πλειότερον· ἀλλ' ὅταν ἐκαθήμην πλησίον σου καὶ ἥπτόμην τοῦ σώματός σου, ἡ ὠφέλεια ἦν ἔτι μεγαλειτέρα».

«Τοιαῦτα, φίλτατε Θεάγη, εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς μετ' ἐμοῦ συναναστροφῆς. Ὥστε, ἐὰν εὐδοκήσῃ ὁ θεός, θὰ ὠφεληθῇς καὶ σὺ κ.τ.λ.». Εἶτα δὲ λέγει πάλιν ὁ Σωκράτης: «Ὑπάρχουσι πρόσωπα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπει τὸ *δαιμόνιον* νὰ ὠφελῶνται παρ' ἐμοῦ καὶ νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διαρκῇ δὲ ἡ ὠφέλεια, ἐνῷ δι' ἄλλα ἡ ὠφέλεια τόσον διαρκεῖ, *ἐνόσῳ ἐξακολουθοῦσι νὰ εὑρίσκωνται μετ' ἐμοῦ*· τοὐναντίον δὲ εἰς ἄλλα οὐδεμία βελτίωσις ἐπέρχεται· τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα πρέπει νὰ ἀπελπισθῶσι περὶ τῆς ἐξ ἐμοῦ ὠφελείας».

Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ Σωκράτης εὑρίσκετο καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τὸ κράτος *τῶν ψευδαισθήσεων τῆς ἀκοῆς*, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὅλως παθολογικοῦ τούτου φαινομένου ἀπορρεουσῶν πλανῶν καὶ πρυλήψεων. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο συχνότατα ὡς σύμπτωμα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν φρενοβλαβῶν, εἴτε οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ κατώτατα καὶ τὰ μᾶλλον ἀπαίδευτα στρώματα μιᾶς κοινωνίας εἴτε εἰς τὰ ἀνώτατα, ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ τοὺς αὐτοὺς παθολογικοὺς ὅρους γενέσεως, οὐδένα δὲ μυστηριώδη καὶ ὑπερφυᾶ λόγον, ὡς ἄλλως καὶ πᾶν ἄλλο οἱονδήποτε σύμπτωμα νοσηρὸν ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἢ οἱουδήτινος νοσοῦντος ὀργάνου τῆς ἀνθρωπίνης οἰκονομίας. Οὐ μόνον δὲ αὐτὸς εὑρίσκετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐπιδράσεως *τῆς φωνῆς*, κανονίζων τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ ἀναλόγως, ἀλλ' ἠξίου καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι νὰ πράττωσιν ὡς αὐτός, εὐθὺς ἅμα πρὸ τῆς ἐκτελέσεως πράξεώς τινος, ἢ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, *ἐγίγνετο αὐτῷ τὸ εἰωθὸς σημεῖον*, καὶ τοῦτο δὲ πολλάκις καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον ἀσημάντους πράξεις καὶ περιστάσεις τοῦ βίου, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν. Ἐὰν ὁ Σωκράτης ἐτύγχανεν ἀνώτερος ἄρχων ἑνὸς κράτους καὶ διέθετε τὰς τύχας αὐτοῦ, ἡ τυχαία παρουσία ἢ ἀπουσία τῆς *φωνῆς* ταύτης θὰ ἐπέδρα ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ὑψίστων συμφερόντων τοῦ κράτους καὶ θὰ διεκινδύνευεν ἕνεκα αὐτοῦ τούτου τοῦ παθολογικοῦ φαινομένου καὶ αὐτὴν ἴσως τὴν ὕπαρξιν τῆς χώρας, ἢ τοὐναντίον ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τολμηρᾶς τινος ἐπιχειρήσεως τῆς πολιτείας, ἣν θὰ ἀπεφάσιζε τυχὸν νὰ ἀναλάβῃ μόνον καὶ μόνον διότι *ἡ φωνὴ* δὲν τὸν ἀπέτρεψε, θὰ προσεπορίζετο δόξαν καὶ μεγάλα ὠφελήματα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ἀλλ' ἐρωτῶμεν ποία κοινωνία σωφρονοῦσα θὰ ἀνέθετε σήμερον τὰς τύχας αὐτῆς εἰς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις ἐξαρτῶνται ἐξ ἑνὸς παθολογικοῦ φαινομένου, ἐκ μιᾶς *φωνῆς*, ἤτοι μιᾶς *ψευδαισθήσεως*; Βεβαίως οὐδεμία· διότι τὸν ἄνθρωπον, παρὰ τῷ ὁποίῳ λαμβάνει χώραν ἓν τοιοῦτον φαινόμενον, θεωροῦσι σήμερον ὡς ἐκτὸς τῆς συνήθους φυσιολογικῆς καταστάσεως εὑρισκόμενον καὶ ἐπομένως ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάσχοντα. Ἐὰν οἱ προγενέστεροι ἡμῶν λαοί, οἱ μεστοὶ προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν ἐκ πεπλανημένων ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων μετὰ προθυμίας καὶ φανατισμοῦ ἐνίοτε ἠκολούθουν τὰ ἄρματῆς φρενοβλαβείας ἑνὸς ἀρχηγοῦ (τοῦ Λουθήρου π. χ. ἢ τοῦ Λοϋόλα κ.τ.λ.), τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν δὲν ἦτο φρενοπαθής, ἀλλ' ὅτι οἱ λαοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ποιήσωσι τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου· ἑπομένως ὑπῆρχε ἁπλῆ πλάνη τῶν λαῶν. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδύναντο ἴσως νὰ ἀναθέσωσι τὰς τύχας των εἰς τὸν Σωκράτη νομίζοντες αὐτὸν ἕνεκα τοιαύτης πλάνης ὡς ὑγιῶς ἔχοντα, χωρὶς οὗτος νὰ θεωρηθῇ διὰ τοῦτο σήμερον ὡς μὴ πάσχων τὰς φρένας, καθότι τὸ φαινόμενον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆς *ψευδαισθήσεως*, καὶ μάλιστα συχνάκις συμβαῖνον, εἶνέ τι οὐχὶ φυσιολογικόν, καὶ ἐὰν δὲ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν αἰσθημάτων, τῶν ἰδεῶν, τῶν πράξεων καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ ὅλου βίου τοῦ ἀτόμου, ἐν ᾧ λαμβάνει χώραν *ἡ ψευδαίσθησις*, δι' οὐδεμιᾶς τότε ἄλλης λέξεως δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν τοιαύτην ψυχικὴν μεταβολὴν εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς *φρενοβλαβείας*.

Καὶ σήμερον οὐχὶ μικρὰ μερὶς τῶν ἐν Εὐρώπῃ κοινωνιῶν πιστεύει εἰς τὰ θαυμάσια καὶ ὑπερφυσικὰ ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν ἐνίων ἀνθρώπων μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ *φωνῶν ἢ ὁραμάτων*· ἐὰν ὅμως ἓν ἄτομον διϊσχυριζόμενον, ὡς ὁ Σωκράτης, ὅτι ἔχει ἰδιαιτέραν καὶ ἔκτακτον ἀποστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐξετίθετο εἰς βουλευτικάς, φέρ' εἰπεῖν, ἐκλογάς, ἢ ἐζήτει παρὰ τῆς βουλῆς τὸ ἀξίωμα τῆς πρωθυπουργίας, βεβαίως ἡ μείζων καὶ πεφωτισμένη μερὶς τοῦ ἔθνους ἤθελε κηρύξει τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον παράφρονα, ἡ δὲ ἀστυνομία δὲν θὰ ἐτήρει αὐστηρὰν οὐδετερότητα ἀπέναντι τῶν ἀξιώσεων τούτων τοῦ ὑποψηφίου κυβερνήτου.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωκράτους ἡ πίστις τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρων ἔτι κοινωνικῶν τάξεων πρὸς τὰ θαυμάσια φαινόμενα ἦν σχεδὸν γενικὴ καὶ ἐρριζωμένη βαθέως, διὸ καὶ οὐδεὶς ἐθεώρει τὸν Σωκράτη ὡς ἔχοντα ἐν ἀνωμάλῳ καταστάσει τὰς φρένας, ὃν καί, καθ' ἡμᾶς, εἰς τὴν κρίσιν ταύτην τῆς κοινῆς γνώμης περὶ Σωκράτους πλειότερον συνεβάλλετο ἡ ὑπὸ πάντων παρ' αὐτῷ παρατηρουμένη δύναμις τῆς κρίσεως ὡς καὶ ἡ βαθύνοια, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ, αἵτινες ἄλλως καὶ πολλοὺς ἄλλους φρενοβλαβεῖς δὲν ἐγκαταλείπουσι πάντοτε, γεγονός, ὅπερ οὐ μόνον κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι δὲν συμβιβάζεται εὐκόλως ἐν τῷ νῷ τῶν πολλῶν μετὰ τῆς ἰδέας ὅτι τοσαύτη σωφροσύνη καὶ σοφία καὶ γνώσεις εἶνε δυνατὸν ποτε νὰ συνυπάρχωσιν ἐντὸς τῷ παρ' ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ μετὰ τῆς παραφροσύνης· διὸ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν χάριν περιεργείας ἐπισκεπτομένων τὰ φρενοκομεῖα τῆς σήμερον ἐκφράζουσι τὴν ἔκπληξιν αὐτῶν, πῶς εἶνε δυνατὸν οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ κάτοικος τοῦ φρενοκομείου, μεθ' οὗ συνωμίλησαν ἐπὶ πολὺ περὶ διαφόρων πραγμάτων ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ζημίας τῶν κανόνων τῆς λογικῆς, καὶ ὅστις τοσαύτην δύναμιν πνεύματος καὶ κρίσεως καὶ τόσον καλοὺς καὶ ἀμέμπτους τρόπους ἐπεδείξατο, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ᾖ ταὐτοχρόνως καὶ φρενοβλαβής!

Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον εἰς τοὺς μάντεις καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, ἐπομένως ἦν λίαν φυσικὸν νὰ πιστεύωσι τὸν Σωκράτη διατεινόμενον, ὅτι κέκτηται παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ δῶρον τῆς μαντικῆς (ὅρα *Πλάτωνος*: Φαίδρον). Ὡσαύτως ὁ Σωκράτης ἐφρόνει, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμά του εἶχε θαυμασίαν τινὰ ἰδιότητα ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς εἴδομεν ταῦτα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐκτεθείσῃ πρὸς τὸν Θεάγη ἀφηγήσει αὐτοῦ· καὶ ὁ διϊσχυρισμὸς οὗτος βεβαίως δὲν ἐξεπλήττεν οὐδένα τῶν ἀκουόντων αὐτοῦ. Πᾶσαι αὗται αἱ ἰδέαι τοῦ Σωκράτους θὰ ἐχαρακτηρίζοντο ἐπὶ τέλους ἁπλῶς ὡς πλάναι, ὡς ἄλλως πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἔχουσι τοιαύτας ἢ ἄλλας ἀναλόγους πλάνας καὶ δεισιδαιμονίας, ἐὰν ἀπετέλουν οἱονεὶ ξένον καὶ πρόσθετον σῶμα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἐγὼ αὐτοῦ, πρὸς τὸ ὅλον δηλονότι σῶμα τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ διανοητικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ προσωπικότης ἑνὸς ἀνθρώπου· ἡ προσδιορίζουσα τὸν ὅλον χαρακτῆρα καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ, ἐὰν ἐξεδηλοῦντο ὡς ἐν παρέργῳ καὶ παραδικῶς ἄνευ οὐδεμιᾶς σχέσεως καὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ὅλου βίου καὶ τῆς διαγωγῆς του ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τοιοῦτον ὅμως χαρακτῆρα δὲν εἶχον αἱ πλάναι αὗται τοῦ Σωκράτους· τοὐναντίον ἀπετέλουν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς *κεντρικῆς παρανοίας* αὐτοῦ, μέλη συναπαρτίζοντα τὸ ὅλον σῶμα τῆς *παρανοίας*, ἣ ἦσαν ἀπόρροια καὶ λογικὴ συνέπεια ταύτης συνισταμένης, ὡς εἴδομεν, εἰς τὸ νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν ὁ Σωκράτης ὡς προνομιοῦχόν τι καὶ διαφέρον τῶν λοιπῶν ἀτόμων, μεθ' οὗ ὁ Θεὸς συγκατέβαινε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν, ὡς ἀπόδειξιν δὲ τούτου πάντοτε φέρων τὸ θαυμάσιον φαινόμενον τῆς *φωνῆς*, ἣν ἀπέδιδεν εἰς *δαιμόνιόν* τι,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς μεσάζουσαν δηλαδὴ *δύναμιν* μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων. Ταύτην δὲ τὴν ἰδέαν του ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν ἐν τῇ *ἀπολογίᾳ* του ἐπισήμως ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, καὶ πάντοτε δὲ καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον του ἐν πρώτῃ τυχούσῃ εὐκαιρίᾳ καὶ καθ' ὅλας τὰς συνομιλίας του μετὰ τῶν φίλων καὶ μαθητῶν του ὡμίλει περὶ αὐτῆς διὰ μακρῶν, καὶ προσήρμοσε δέ, ὅπερ λίαν σπουδαῖον, ὅλην τὴν διαγωγήν, τὰς πράξεις, τὰς ἀποφάσεις του πρὸς τὴν *κεντρικὴν ταύτην ἰδέαν*, ἥτις δὲν ἐγκατέλειψεν αὐτὸν μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου του, πάντοτε παροῦσα καὶ ὡς γνώμων τῶν πεποιθήσεων καὶ πράξεών του χρησιμεύσασα ἔν τε ταῖς σοβαραῖς καὶ ὑψίστης σπουδαιότητος περιστάσεσι τοῦ βίου ὡς καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἀσήμαντα καὶ ἐπουσιώδη ἢ καὶ γελοῖα ἐνίοτε γεγονότα τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Πῶς θὰ ἀπεκάλει τις σήμερον τὸν ἄνθρωπον τὸν διϊσχυριζόμενον, ὅτι εἶνε ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὅτι μαντεύει τὰ συμβησόμενα δυστυχήματα εἰς τοὺς φίλους ἢ τὴν πολιτείαν ὁδηγούμενος ἀπὸ τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας μιᾶς *φωνῆς* μυστηριώδους ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀποδιδομένης εἰς *δαιμόνιον*, ὅτι ἐξ ἀποστάσεως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων;

Τέλος ἡ κεντρικὴ καὶ μονομανὴς αὕτη ἰδέα τοῦ Σωκράτους, ἡ *παράνοια* αὐτοῦ, ἂς εἴπωμεν τὴν λέξιν, προσδιώρισεν αὐτῷ ἰδιαιτέραν ὅλως θέσιν μεταξὺ πάντων τῶν συγχρόνων, ὡς καὶ πολλῶν τῶν πρὸ καὶ μετ' αὐτὸν σοφῶν ἀνδρῶν, πλάσασα τὸν εἰδικὸν ἐκεῖνον *τύπον τοῦ ἀποστόλου*, δοῦσα αὐτῷ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην *θρησκευτικὴν* φυσιογνωμίαν, ἣν ἔχουσι πάντες οἱ *αὐτόκλητοι* θεομανεῖς διδάσκαλοι μιᾶς κοινωνίας ἢ ὁλοκλήρων ἐθνῶν, ὁμοιάζοντες ἄλλως καταπληκτικῶς πρὸς ἀλλήλους εἰς οἱανδήποτε ἐποχὴν καὶ οἱανδήποτε κοινωνίαν καὶ ἂν ἀνήκωσιν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐξόχως παθολογικοῦ χαρακτῆρος τῆς *φωνῆς*, ἣν ἤκουεν ὁ Σωκράτης, προσθέσωμεν καὶ τοῦτο ἔτι ἐνταῦθα, ὅτι ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους ἐξάγεται ὅτι ἡ *φωνή*, ἣν ἤκουε, δὲν ἦτο ἠχηρά, οὕτως εἰπεῖν, ἐξωτερίκευσις τῶν λέξεων, δι' ὧν οὗτος ἐποίει *καθ' ἑαυτὸν* καὶ *ἐνδομύχως* τοὺς διαλογισμούς, δὲν ἤκουε τοὐτέστι, τὰς λέξεις, δι' ὧν ἐσκέπτετο καθ' ἑαυτόν, δὲν *ἠθητοποιοῦντο* αὐτὰ τὰ ἐν *συνειδήσει* γινόμενα διανοήματά του λαμβάνοντα ἠχηρὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἐπήρχετο ἡ *φωνὴ* αὕτη αἰφνιδίως, καὶ ἐνῷ ὡμίλει πολλάκις, ὡς λέγει τοῦτο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ὁ ἴδιος Σωκράκης : «*Πολλάκις ἡ φωνὴ ἐπέσχε με λέγοντα μεταξύ*». Ἐκ τούτου κατάδηλον γίνεται, ὅτι *ἡ φωνὴ* διέκοπτεν αὐτὸν ὁμιλοῦντα, ὡς αἰφνιδιός τις κρότος ἀποσπῶν τὴν προσοχὴν ἀνθρώπου σκεπταμένου· δὲν ἤκουε αὐτὰς ταύτας τὰς λέξεις, δι' ὧν ἐξέφραζε τὰ διανοήματά του ὁμιλῶν· διότι ἄλλως θὰ μετεχειρίζετο ἐνίοτε τοὐλάχιστον τὴν φράσιν : «*ἀκούω τὰ διανοήματά μου*» ἢ ἄλλην τινὰ παρομοίαν.

Πανταχοῦ δὲ τοὐναντίον εἰς τοὺς *Διαλόγους* τοῦ Πλάτωνος ὁμιλεῖ περὶ τῆς *φωνῆς* ὡς ἀπὸ δευτέρου τινὸς προσώπου καὶ ἔξωθεν προερχομένης, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς φρενοβλαβεῖς, οἵτινες *αἴφνης* ἀκούουσιν ἀπαγορευτικὰς *φωνὰς* ἢ προστακτικὰς ἢ ἄλλας ἀδιαφόρους ἢ καὶ ὕβρεις, οὐδόλως κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔχοντες καθ' ἑαυτοὺς καὶ *ἐν τῇ συνειδήσει* τὰς σχετικὰς ταύτας λέξεις.

Ὁ χαρακτὴρ οὗτος τῆς ψευδαισθήσεως σημαίνει μεγαλείτερον βαθμὸν *αὐτοματισμοῦ* τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν, καὶ ἑπομένως ἀνώτερον βαθμὸν βλάβης καὶ παθολογικῆς διαταράξεως ἢ ἐὰν ἡ ψευδαίσθησις συνίστατο ἁπλῶς εἰς τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς προπομπὴν καὶ *αἰσθητοποίησιν* αὐτῶν τούτων τῶν διαλογισμῶν, τοὺς ὁποίους κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ Σωκράτης ἐποίει καθ' ἑαυτόν. Ὁ ζωγράφος ἐκεῖνος, ὅστις τόσον ζωηρῶς ἀναπαριστᾷ ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα προσώπου ἢ ἀντικειμένου, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὥστε ἡ ἐκ τῆς ἀναπαραστάσεως εἰκὼν νὰ ἰσοδυναμῇ ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ πραγματικοῦ ἀντικειμένου ἢ προσώπου, τοὐτέστι νὰ *βλέπῃ* τοῦτο ὡσεὶ νὰ ὑπῆρχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν (ψευδαίσθησις τῆς ὁράσεως *ὅραμα* ἢ *ὀπτασία*), ἔχει εἰς ἥττονα παθολογικὸν βαθμὸν τὸν ἐγκέφαλόν του ἢ ἐκεῖνος, ὅστις αἴφνης (καὶ μάλιστα ἂν τοῦτο συχνάκις συμβαίνῃ) βλέπει πρὸ αὐτοῦ ὅραμά τι, διὰ τὸ ὁποῖον οὔτε κἂν εἶχε σκεφθῇ ἢ ἠθέλησε νὰ φαντασθῇ πρότερον. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ διὰ τὴν *ψευδαίσθησιν τῆς ἀκοῆς* τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἐν ἀγνοίᾳ, ὅλως *ἀκουσίως καὶ ἄνευ συνειδήσεως* τῆς εἰς τὰ βάθη τοῦ ἐγκεφάλου τελουμένης λειτουργίας, δι' ἧς παρήγετο ἰδέα τις ἢ λέξις, *αἴφνης* ἤκουε τὴν ἐκφράζουσαν τὴν ἰδέαν ταύτην λέξιν μὲ τὸν ἠχηρὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ὡσεὶ αὕτη προσεφέρετο ὑπὸ ἄλλου τινὸς προσώπου ὁμιλήσαντος.

Σημειωτέον πρὸς τούτοις καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ συστηματοποιηθεῖσα *παράνοια* τοῦ Σωκράτους, ὡς περιεγράψαμεν αὐτήν, δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λογική, οὕτως εἰπεῖν, συνέπεια τῶν ψευδαισθήσεων αὐτοῦ, τοὐτέστιν ἑνὸς φαινομένου, τὸ ὁποῖον μὴ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ ὁ Σωκράτης ὑπέπεσεν εἰς πεπλανημένην ἑρμηνείαν, ἀποδοὺς εἰς ὑπερφυσικὴν αἰτίαν τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν αὐτοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξαγαγὼν συμπεράσματα πεπλανημένα ἀναφορικῶς πρὸς τὰς σχέσεις καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ σχηματίσας εἶτα παράφρονας ὅλως περὶ ἑαυτοῦ ποιοθήσεις καὶ ἰδέας. Ἴσως θὰ ἐπίστευέ τις ὅτι, ἐὰν ὁ Σωκράτης ἐγνώριζε τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς αὕτη εἶνε σήμερον γνωστή, ἐὰν εἶχε γνῶσιν τοῦ μηχανισμοῦ, καθ' ὃν συμβαίνουσιν αἱ ψευδαισθήσεις, δὲν θὰ ἀπέδιδε ταύτας εἰς θείαν πηγὴν καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἐκυριεύετο ὑπὸ τῆς παρανοίας. Ἐὰν τῳόντι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, τότε οὐδὲν εὐκολώτερον τοῦ παρακωλῦσαι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φρενοβλαβείας σήμερον παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις, οἵτινες καλῶς γινώσκουσιν, ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς *ψευδαισθήσεως* εἶνε προϊὸν τῆς παθήσεως τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὅτι δὲν προέρχεται ἐξ ὑπερφυσικῆς τινος πηγῆς καὶ αἰτίας.

Δυστυχῶς ὅμως τοῦτο εἶνε ἀκατόρθωτον, καίτοι δὲ οἱ πάσχοντες (ἐξ ὧν πολλοὶ δύνανται νὰ ὦσιν ἔξοχοι τὸν νοῦν καὶ κάτοχοι τῶν νεωτέρων γνώσεων τῆς ἐπιστήμης) γινώσκουσι τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς παραγωγῆς τοῦ φαινομένου τῆς ψευδαισθήσεως, οὐχ ἧττον βαθμηδὸν κυριεύονται ὑπὸ τῆς παρανοίας, πιστεύοντες εἰς τὴν πραγματικότητα τῶν ἀντικειμένων τῶν ψευδαισθήσεων αὐτῶν, κατὰ τῆς ἐσφαλμένης ἑρμηνείας τῶν ὁποίων παλαίουσι μὲν ἐν ἀρχῇ διὰ τῶν ὅπλων τοῦ λογικοῦ καὶ τῶν γνώσεών των οὐχὶ ματαίως, ἀλλὰ πάντοτε μετά τινα χρόνον ἡττῶνται μοιραίως. Διακεκριμένος τις ἄγγλος συγγραφεὺς πάσχων ἐκ *ψευδαισθήσεων τῆς ὁράσεως* ἔλεγε: «γνωρίζω ὅτι τὰ ὁράματα, »τὰ ὁποῖα αἴφνης ἐμφανίζονται ἐνώπιόν μου, εἰσὶν ἀποτέλεσμα τῆς νό»σου τῶν αἰσθητηρίων μου, ἀλλὰ *δὲν δύναμαι* νὰ μὴ τὰ ἐκλαμβάνω »ἐπιμένοντα ὡς πραγματικότητας καὶ νὰ μὴ κυριεύωμαι ὑπὸ φόβου». Ὁ δυστυχὴς οὗτος ἐγένετο μετὰ χρόνον τινὰ ἐντελῶς παράφρων. Καὶ ἡμεῖς δὲ ἐδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν ἐνταῦθα ἱστορικά τινα τοιούτων ἀσθενῶν, οὓς παρετηρήσαμεν, κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἡμῶν πεῖραν.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλάκις ἁπλοϊκοὶ ἄνθρωποι καὶ ἀμαθεῖς, καίτοι ἀποδίδουσιν εἰς ὑπερφυσικὰς αἰτίας τὸ φαινόμενον τῆς *ψευδαισθήσεως*, ἐξ ἧς τυχὸν ἔπαθον, ἐν τούτοις περιορίζονται ἁπλῶς εἰς πεπλανημένην τινὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνον ἑρμηνείαν αὐτῆς ἄνευ περαιτέρω πνευματικῶν διαταράξεων, γιγνόμενοι μόνον δεισιδαίμονες, προληπτικοὶ καὶ εὔπιστοι πρὸς πᾶν θαυμάσιον, καὶ οὐδὲν πλέον.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι δὲν καθίσταταί τις παράφρων ἀναγκαζόμενος νὰ παραδεχθῇ τὰ συμπεράσματα τῶν συλλογισμῶν τῶν ἀπορρεόντων ἐκ πεπλανημένης ἀρχικῆς βάσεως, δι' ἣν ὡς ἀφορμὴ θὰ ἐχρησίμευε μία τυχὸν ψευδαίσθησις ἢ ἄλλη τις αἰτία, καὶ δυνάμει τῆς *ἀρχῆς τῆς αἰτιολογίας* (principe de causalité) ὠθούμενος μέχρι τῆς ἀνάγκης τῆς παραδοχῆς τῶν ἐκ τῆς τοιαύτης λογικῆς προκυπτουσῶν ἀτόπων, παραφρόνων καὶ ἀλόγων ἰδεῶν, διότι ἄλλως ἅπαντες οἱ λαοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ὤφειλον μοιραίως νὰ καταντήσωσι φρενοβλαβεῖς ἢ νὰ θεωρηθῶσι τοιοῦτοι, ἅτε ἐκ πεπλανημένης ἀρχῆς περὶ τῆς φύσεως πολλῶν φαινομένων τοῦ κόσμου ὁρμώμενοι, ὑφίστανται τὰς συνεπείας τῶν διὰ τῆς λογικῆς ἐξαγομένων συμπερασμάτων, ἀναγκαζόμενοι τοὐτέστιν εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ πίστιν τοσούτων δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων καὶ συνεπῶς προβαίνοντες εἰς πράξεις συμφώνους πρὸς τὰς προλήψεις ταύτας καὶ πλάνας, πράξεις, πολλάκις τοσοῦτον γελοίας καὶ ἀτόπους, (ὡς βλέπομεν τοιαύτας καθημερινῶς ἐν ταῖς κοινωνίαις παρὰ τῷ ἀμαθεῖ λαῷ), οἵαι μόλις θὰ ἐπετρέποντο εἰς ἀληθεῖς παράφρονας· ἀλλ' ἀποδεικνύουσι τοὐναντίον, ὅτι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παραφροσύνης ἀπαιτεῖται *ἄλλο τι* ἢ ὁ παράγων μόνον τῆς ψευδαισθήσεως καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀναγκαίως προκύπτοντα πεπλανημένα καὶ ἄτοπα συμπεράσματα. Εἶνε δὲ τοῦτο *τὸ παθολογικὸν ἔδαφος* ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Ἐὰν τοῦτο διά τινα αἰτίαν, κληρονομικὴν ἢ ἄλλην οἱανδήποτε, εἶνε παρεσκευασμένον πρὸς ἔκρυθμον λειτουργίαν, πρὸς βλάστησιν τῆς παρανοίας, τότε ἡ ἀνάπτυξις τῶν προϊόντων τῆς φρενοβλαβείας, δοθείσης ἀφορμῆς τινος, μιᾶς ψευδαισθήσεως π. χ., βαίνει ταχέως. Ἄλλως τε καὶ αὐταὶ αἱ ψευδαισθήσεις, μετὰ ἢ ἄνευ περαιτέρων πνευματικῶν διαταράξεων, εἰσὶ προϊόντα παθολογικοῦ ἐδάφους· ὑγιὴς ἐγκέφαλος δὲν πάσχει ποτὲ ἐκ ψευδαισθήσεων· ἡ ψευδαίσθησις ἑπομένως τῆς ἀκοῆς τοῦ Σωκράτους ἦν καὶ αὐτὴ *σύμπτωμα* τῆς γενικῆς παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ *αἰτία* τῆς κατόπιν διὰ τῆς λογικῆς συστηματοποιηθείσης παρανοίας του· ἡ ψευδαίσθησις δύναται μόνον ἰδιαιτέραν τινὰ μορφὴν εἰς τὴν παραφροσύνην νὰ δώσῃ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐχὶ δὲ μόνη καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ταύτην νὰ δημιουργήσῃ, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ προϋπάρχῃ κατάλληλον ἔδαφος, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, *προδιάθεσις*.

Τὴν *προδιάθεσιν* ταύτην εἶχεν ὁ Σωκράτης, ἐξ οὗ ἡ παραγωγὴ τοῦ φαινομένου τῆς ψευδαισθήσεως καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπίδρασις ταύτης ἐπὶ τοῦ ὅλου ἐγὼ αὐτοῦ, τοῦ τοσοῦτον εἰδικῶς διαφέροντος πολλῶν ἄλλων συγχρόνων αὐτῷ ἢ μεταγενεστέρων σοφῶν ἀνδρῶν. Καὶ ἐκ τούτων βεβαίως πολλοὶ ἀφίχθησαν ἐνίοτε μέχρι τῶν τελευταίων, τῶν ἀμφιβόλων καὶ δυσορίστων ἐκείνων ὁρίων τῶν μεταξὺ τῆς ἐχεφροσύνης καὶ τῆς παραφροσύνης καὶ μετὰ δυσκολίας συνεκράτησαν τὴν ἰσορροπίαν τοῦ πνεύματός των χωριζόμενοι κατὰ ἓν μόνον βῆμα, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς φρενοβλαβείας, ὁ Σωκράτης ὅμως ἔθηκεν ἤδη τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἔκαμε τὸ μοιραῖον τοῦτο βῆμα!

Εἰς πολλοὺς βεβαίως θὰ φανῇ ἀπορίας ἄξιον καὶ ἀνεξήγητον, πῶς εἶνε δηλαδὴ δυνατὸν ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐπεδείξατο τόσην σοφίαν, τόσην δύναμιν πνεύματος καὶ λογικῆς, νὰ ἦτο ἐν ταὐτῷ καὶ παράφρων!

Τούτους πρὸς κατανόησιν τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποίου εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξιχθῇ ἡ ἀμοιβαία ἀνοχὴ παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς παραφροσύνης καὶ ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις αὐτῶν ἐν στενῇ γειτονίᾳ, παραπέμπομεν εἰς τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρομεν ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν τούτῳ, ὡς καὶ εἰς ἄλλα πάμπολλα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκει τις εἰς ἅπαντα τὰ συγγράμματα τῆς Φρενολογίας, καὶ ἐπὶ τέλους παραπέμπομεν αὐτοὺς εἰς τὰ φρενοκομεῖα, ἔνθα ἡ ἀπορία των καὶ ἡ ἐκ τῶν προτέρων καὶ εἰς οὐδένα λόγον στηριζομένη δυσπιστία περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συνυπάρξεως τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς παρανοίας δύναται τάχιστα νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς βεβαιότητος καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸ πραγματικὸν τοῦ παραδόξου τούτου τῳόντι φαινομένου, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν πίστιν δὲν δύνανται πολλάκις νὰ ἀγάγωσιν ἐνίους τῶν ἀνθρώπων οὔτε αἱ συζητήσεις οὔτε τὰ ὀγκώδη συγγράμματα.

Δὲν εἶνε βεβαίως εὔκολον νὰ μεταβάλῃ τις γνώμην ταχέως εἴτε περὶ μιᾶς ἰδέας ἢ δοξασίας παραδεδεγμένης ἀπ' αἰώνων καὶ ἀσπαστῆς κατὰ μίμησιν καὶ παράδοσιν διὰ μέσου τῶν αἰώνων γενομένης εἴτε περὶ προσώπου, τὴν ἠθικὴν εἰκόνα τοῦ ὁποίου ἐγνώρισεν ὑπὸ τοιαύτην ἢ τοι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὴν μορφήν, οἵαν ἔγραψεν αὐτὴν ἡ ἀρχαιότης καὶ παρέδωκεν εἶτα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, μορφὴν γνωστήν, θαυμαζομένην καὶ ἀναγνωριζομένην ὑπὸ πάντων ἅμα τῷ πρώτῳ βλέμματι, ἀπαραλλάκτως ὅπως γνωστήν τινα καὶ θαυμαστὴν εἰκόνα διὰ τὸ τέλειον τῆς τέχνης, καὶ τὴν ὡρισμένην μορφὴν καὶ στάσιν ὑπὸ περιωνύμου καλλιτέχνου ποιηθεῖσαν καὶ καθ' ὡρισμένον τρόπον ὑπὸ πάντων περιγραφεῖσαν ἀναγνωρίζει τις ὡς γνησίαν ἐν μουσείῳ τινί, ἀρνεῖται δὲ τὴν ταὐτότητα καὶ γνησιότητα τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου, εὐθὺς ἅμα παρουσιασθῇ αὐτῷ ἄλλη εἰκὼν ἐν ἄλλῃ μορφῇ καὶ στάσει τὸ αὐτὸ πρόσωπον παριστῶσα.

Ὁ Σωκράτης εἶνε ἐν τῶν τοιούτων προσώπων ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς ἱστορίας. Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἔχει στερεότυπον καὶ γνωστὴν μορφὴν ἐν τῇ φαντασίᾳ παντὸς ἀνθρώπου, ἐντεῦθεν δὲ ἡ δυσπιστία τῶν πολλῶν πρὸς τὴν ἄλλην μορφὴν αὐτοῦ, ἣν χαράττει ἡ παθολογικὴ ψυχολογία. Πολλοὶ πρὸς τούτοις θὰ κραυγάσωσιν ἴσως κατὰ τῆς ἱεροσυλίας καὶ θὰ διαρρήξωσι τὰ ἱμάτιά των ἐπὶ τῇ ἀσεβείᾳ, ἣν διαπράττει ἡ ἐπιστήμη παραβιάζουσα τὸ ἄσυλον τοῦ ψυχικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, οἴκου τοῦ Σωκράτους, εἰσδύουσα καὶ ἐρευνῶσα μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων γωνιῶν δίκην ἀστυνομικοῦ ὀργάνου, καὶ θὰ ὑψώσωσιν ἔτι πλειότερον τὴν φωνὴν διαμαρτυρόμενοι καὶ ἐφιστῶντες τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν μεγάλην εὐθύνην, ἣν αὕτη ἀναλαμβάνει ὑποτιμῶσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωκράτους πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀρετήν, πᾶν εὐγενὲς ἐλατήριον γενναίων πράξεων ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν καὶ προσβάλλουσα καὶ αὐτὴν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑψηλοφροσύνην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἧς τοσοῦτον ἔξοχος ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἡ ἀνθρωπότης δύναται νὰ σεμνύνηται τῳόντι καὶ νὰ εὑρίσκῃ παρηγορίαν διαθρύπτουσαν τὴν φιλαυτίαν της ἐπὶ τῇ ἐπιγνώσει, ὅτι πλησίον τοσούτων ταπεινῶν καὶ ἐξευτελιστικῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐλαττωμάτων εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται ἀφ' ἑτέρου καὶ ἰδιότητες εὐγενοῦς καὶ θείας φύσεως παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, οἵας ἐπεδείξατο ὁ Σωκράτης, καὶ ἀποδίδουσα τέλος ταύτας εἰς *παθολογικὸν* ἐλατήριον, εἰς αἴτιον *νοσηρόν*!

Ἡ παθολογικὴ ψυχολογία, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὰς πλήρεις αἰσθηματικότητος διαμαρτυρήσεις ταύτας, καὶ ἀφοῦ προσκλίνῃ εὐσεβάστως πρὸ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀνόματος τοῦ Σωκράτους, δὲν θὰ παραιτηθῇ βεβαίως τοῦ καθήκοντος αὐτῆς, ἀλλὰ μετ' ἀπαθείας καὶ ψυχρότητος ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου θὰ εἰσδύσῃ μέχρι τῶν ἐγκάτων τοῦ ψυχολογικοῦ βίου αὐτοῦ καὶ θὰ ἐρευνήσῃ πανταχοῦ πρὸς ἀνακάλυψιν ἀπτῶν ἀποδείξεων τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς σχέσεως τοῦ Σωκράτους πρὸς τὴν φρενοβλάβειαν, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, τῆς ἐρεύνης δηλαδὴ τῆς *ἀληθείας*, θὰ εἴπῃ εἶτα πρὸς ἐκείνους, οἵτινες διὰ τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς αἰσθηματικότητος νομίζουσιν ὅτι δύνανται νὰ λυθῶσι τὰ σπουδαιότερα τῶν ζητημάτων: «Ἐν πρώτοις, κύριοι, τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης καὶ τῶν καλῶν ἢ κακῶν συνεπειῶν τῆς ἐμῆς γνώμης περὶ τῆς ἀνωμάλου καὶ παθολογικῆς καταστάσεως τῶν φρενῶν τοῦ Σωκράτους, ὡς ἄλλως καὶ περὶ πάσης ἄλλης περὶ παντὸς πράγματος ἰδέας, εἶνε ὅλως ἄσχετον πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποθέσεως. Τὸ ζήτημα ἔγκειται ἐν τούτῳ: ἂν δηλαδὴ εἶνε ἀληθὲς ἢ οὔ, ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν εἶχεν ἐντελῶς ὑγιεῖς, ἀκεραίας καὶ σώας τὰς φρένας, ὅτι ἦν ὑποκείμενος εἰς φαινόμενον παθολογικὸν τοιοῦτον, οἷον συμβαίνει εἰς πολλοὺς τῶν φρενοπαθῶν. Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τοῦ πράγματος, ἰδοὺ δὲ καὶ αἱ ἀποδείξεις· ἐλέγξατε αὐτάς, ἐὰν δύνασθε. Ἐὰν εἶνε ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμός μου, ὀφείλω νὰ κηρύξω τὴν ἀλήθειαν, ὅπερ ἄλλως καὶ πράττω, διότι εἶμαι πεπεισμένη περὶ τούτου· ἡ δὲ ἀλήθεια οὐδέποτε εἶνε βλαπτική, τοὐναντίον δὲ ἀποτελεῖ τὸν πρώτιστον μοχλὸν τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Ἔπειτα δὲ αἱ ἀρεταὶ τοῦ Σωκράτους, αἵτινες τῳόντι τιμῶσι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, εὐτυχῶς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν ὑπῆρξαν καὶ δὲν εἶνε αἱ πρῶται καὶ τελευταῖαι, παρ' αὐτῷ καὶ μόνῳ, ἀλλ' ἀνήκουσι τῷ *ἀνθρώπῳ* καὶ ἔγκεινται ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ, ὡς ἄλλως καὶ αἱ κακίαι, πλεῖστα δὲ παραδείγματα ἡρωϊσμοῦ, αὐταπαρνήσεως καὶ μόχθου καὶ ἐργασίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐὰν ἰδιαιτέρα αἰγλη καταυγάζῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους καὶ πλειότεραι συμπάθειαι ἐκδηλοῦνται περὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῦτο τὸ μὲν ὀφείλεται εἰς τὸν τρόπον καὶ τὰς περιστάσεις τῆς τελευτῆς του, τὸ δὲ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην συμπάθειαν καὶ τὸ γόητρον, ἅτινα ἐμπνέει μέχρι σήμερον ἡ κλασικὴ ἐκείνη ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι τῆς ἀκμῆς τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ὡς καὶ ὁ ἐν αὐτῇ τότε βίος, ὁ ἀπέριττος καὶ ἀφελής, ὁ τοσούτῳ ζηλευτότερος καὶ ἐπαγώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τερος ὅσῳ εἰς μεμακρυσμένον πλέον παρελθὸν ἀνήκει καὶ ἐξ ἀπόπτου ὑπὸ πάντων θεωρεῖται εἰδικῶς δὲ ὁ βίος καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ κολοσσιαία ἀρετὴ καὶ σοφία αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους, ὃν ἀπηθανάτισαν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν δύο τοσοῦτον περιώνυμοι καὶ ἔξοχοι μαθηταί του, ὁ Πλάτων ἰδίως καὶ ὁ Ξενοφῶν.

« Ὁποία τις δὲ θὰ ἦτο ἡ ἀτομικότης τοῦ Σωκράτους, αἱ ἰδέαι καὶ τὸ ἦθος ὡς καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων διὰ τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐδίδαξε, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Πλάτων παραλαβὼν κατὰ τὸ πλεῖστον παρ' αὐτοῦ ὡς διδασκάλου μετέδωκεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μεγάλως οὕτω ἐπιδράσας διὰ μέσου τοσούτων αἰώνων ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν ἔλειπεν ἐξ αὐτοῦ τὸ *παθολογικὸν στοιχεῖον*, ὁ μόνος δηλαδὴ καὶ κύριος παράγων, ὅστις ἔδωκεν ἰδιαιτέραν χροιὰν εἰς τὸν τρόπον τοῦ εἶναι αὐτοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ δύναμις ἐκείνη, δι' ἧς καθ' ἅπαντα τὸν βίον του μετὰ μονομανοῦς ἐπιμονῆς ἐπεδίωξε τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἢ δύο ἰδεῶν, τοῦτο οὐδεὶς ἀκριβῶς δύναται νὰ τὸ γνωρίζῃ· ἀλλὰ βεβαίως ὁ Σωκράτης δὲν θὰ ἦτο, οἷος ὑπῆρξε, καὶ θὰ ὡμοίαζε πρὸς τοὺς ἄλλους πάσης ἐποχῆς σοφούς, ὧν πολλοὶ ἄλλως πολυμαθέστεροι τοῦ Σωκράτους ἐγένοντο, καὶ δὲν θα εἶχε δὲ τὴν φυσιογνωμίαν ἐκείνην ἐν τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις τοῦ *προφήτου ἢ ἀποστόλου* καὶ αὐτοκλήτου διδασκάλου τῆς κοινωνίας.

« Ἐὰν δὲ θεωρηθῇ ὡς ἀσέβεια ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Σωκράτους ὡς παράφρονος ἢ ἡμιπαράφρονος, ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐπιστημονικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως καὶ οὐχὶ τῇ χυδαίᾳ καὶ κοινῇ, τότε ὁ αὐτὸς λόγος ὀφείλει νὰ ἀπαλλάξῃ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου καὶ ἄλλους διασήμους ἄνδρας εἴτε ἐπὶ σοφίᾳ καὶ μεγαλοφυΐᾳ εἴτε ἄλλως πως ἁπλῶς διαπρέψαντας ἢ καὶ ἐπιδράσαντας ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· τοιοῦτοι δὲ εἰσὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Τάσσος, ὁ Λουθῆρος, ὁ Λοϋόλας, ὁ Ρουσσὼ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, περὶ τοῦ ἐκρύθμου τῶν φρενῶν τῶν ὁποίων ἢ τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς νευροπαθείας των οὐδεμία ἀμφιβολία σήμερον ὑπάρχει, καὶ οἵτινες ἐν τούτοις (πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τοὐλάχιστον) ὑπὸ τῶν συγχρόνων των ἐθεωροῦντο ὡς ὑγιεῖς καὶ ἐθαυμάζοντο καὶ ἐποδηγέτουν δὲ ὁλοκλήρους λαοὺς ἢ διέσπειρον φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς ἢ κοινωνικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας εἰς τοὺς αἰῶνας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Διατί διὰ τὸν ὅμοιον αὐτοῖς, τὸν Σωκράτη, νὰ γείνῃ ἐξαίρεσις; πῶς καὶ διατί ἡ ἀλήθεια νὰ λέγηται διά τινα πρόσωπα, δι' ἄλλα δὲ οὐχί; Ἡ ἀλήθεια εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ καὶ ἀδιαίρετος, δὲν ἔρχεται δὲ εἰς συμβιβασμὸν μετ' οὐδενὸς προσώπου, ὁσονδήποτε μέγα ὄνομα τοῦτο καὶ ἂν φέρῃ».

Ταῦτα θὰ εἴπῃ ἡ *παθολογικὴ ψυχολογία*.

Εἶνε βεβαίως λυπηρὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξαγοράζει πολλάκις τὰς μεγάλας πτήσεις του διὰ μελλούσης δεινῆς καταπτώσεως, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἔντασιν τῶν χορδῶν αὐτοῦ ἐπακολουθεῖ ἡ ῥῆξις αὐτῶν, τὴν δὲ δύναμιν καὶ στερεότητα διαδέχεται ἐνίοτε ὁριστικῶς ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ στρέβλωσις, τὸ φῶς καὶ τὴν διαύγειαν ἡ συγχυσις καὶ τὸ σκότος. ὅτι τὰ μεγάλα πνεύματα συντρίβονται πολλάκις ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ὄγκου· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα εἰ μὴ νὰ ὑποκύψωμεν πρὸ τοῦ μοιραίου τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ νὰ παραδεχθῶμεν ἀγογγύστως τοὺς θλιβεροὺς τούτους. ὅσον καὶ σκληροὺς ὅρους, τοὺς εὐεργετικοὺς ἅμα καὶ καταστρεπτικούς. διότι ἐπὶ τέλους ἀποζημιούμεθα ἀφ' ἑτέρου καὶ εὐτυχῶς εὑρίσκομεν ὑπερτάτην παρηγορίαν εἰς τὰ μεγάλα καὶ καλὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ τοὐλάχιστον συχνάκις, προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῆς μεγαλοφυΐας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν κοινωνιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς ὅ,τι περὶ τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν πρὸ τοσούτων αἰώνων μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀκριβείας εἶπεν ὁ μέγας Ἀριστοτέλης: «*ὅσοι περιττοὶ γεγόνασιν ἄνδρες μελαγχολικοὶ εἰσι κτλ.*» ὀνομαστὶ δὲ περὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, Πλάτωνος, Σωκράτους καὶ ἄλλων, οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν σήμερον εἰ μὴ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπορίαν, πῶς, ἀφοῦ καὶ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη διάφοροι ἄλλοι μεγάλοι νόες καίτοι ἐπανέλαβον πολλάκις τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, ἣν ἐξέφρασεν οὗτος, καὶ τὴν ὁποίαν ἄλλως γενικῶς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη παραδέχεται χάρις εἰς τὸν *κοινὸν ὀρθὸν λόγον*, ὅστις πολλάκις εἶνε πολὺ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς πρὸς ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς παρατηρήσεως προκυπτόντων γεγονότων ἢ αἱ λεπτεπίλεπτοι θεωρίαι σχολαστικῶν τινων φιλοσόφων, πῶς, λέγομεν, μετὰ τὴν ὑπὸ πάντων παραδοχὴν *κατ' ἀρχὴν* τοῦ γεγονότος τῆς στενῆς συναφείας τῆς φρενοβλαβείας καὶ τῆς μεγαλοφυΐας, πολλοὶ ἀρνοῦνται αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός. εὐθὺς ἅμα προσαγάγῃ τις πρὸς ἀπό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δειξιν ὡς παράδειγμα ἓν μέγα ὄνομα ἐκ τῆς **κλινικῆς** τῆς ἱστορίας!

Ὅτι ἡ παθολογικὴ κατάστασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἢ ἡ προδιάθεσις πρὸς ταύτην δέον νὰ προϋπάρχῃ πρὸς βλάστησιν τῆς μεγαλοφυΐας, ὅπως καὶ τῶν νευρικῶν ἢ φρενικῶν νοσημάτων, ἢ καὶ ἄλλως, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε ἐκδήλωσις καὶ προϊὸν τῆς καταστάσεως ταύτης τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅπως καὶ τὰ νοσήματα αὐτοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα πολλάκις μεταπίπτει ἢ μεθ' ὧν συνυπάρχει, τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οἱ σύγχρονοι τοῦ Σωκράτους ἀνεγνώριζον, ἀλλ' ἔδιδον ἄλλην ἑρμηνείαν εἰς τὸ γεγονός, (ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχήν των), ὁσάκις ἐπρόκειτο ἰδίως περὶ ἐξόχων ἀνθρώπων, ἤτοι ἀπέδιδον παρακρούσεις τινὰς τοῦ λογικοῦ ἢ ἄλλας παθολογικὰς ἐκφάνσεις εἰς ἐπίδρασιν θείας τινὸς δυνάμεως, εἰς *ἔμπνευσίν* τινα ἢ ἐπικοινωνίαν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ θείου ἐλευθερουμένης κατὰ τρόπον μυστηριώδη τῶν δεσμῶν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐχὶ δὲ εἰς νοσηρὸν αἴτιον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ὑπάρχον, διὸ καὶ διήρεσαν εἰς δύο κατηγορίας τὰς παθήσεις τῶν φρενῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀπετέλει χυδαίαν καὶ *συνήθη νόσον τοῦ σώματος* καὶ τῶν νευρικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν δὲν ἀνεγνώριζον πλέον τὸν χαρακτῆρα νόσου τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐθεώρουν τὸ πάθημα (παρακρούσεις μανικάς, ἢ ἐκστάσεις, ἢ ψευδαισθήσεις κ.τ.λ.) ὡς δῶρον καὶ ἀγαθὸν τῶν θεῶν, ὡς ἄμεσον συγκοινωνίαν αὐτῶν μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ταῦτα ἐδόξαζον ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἱπποκράτης δὲ ἴσως ἐν πεποιθήσει μετὰ τῆς συγχρόνου τότε γενεᾶς. Ἐπὶ τοσοῦτον συνεταυτίζοντο καὶ συνεχέεντο αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἰατρικαὶ δοξασίαι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ! Ἐπειδὴ δὲ σήμερον ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἀποδίδωμεν τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρατηρηθείσας νευροπαθείας εἴς τινας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ εἰς τὸν Σωκράτη, εἰς θείαν ἐπίδρασιν ἢ ἄλλας μυστηριώδεις δυνάμεις, ἀλλ' εἰς τὴν νόσον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἕπεται ὅτι πάντες οἱ κατ' αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων μεγάλοι καὶ ἔξοχοι ἄνδρες οἱ ἐκδηλώσαντες ἔκρυθμα συμπτώματα ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἦσαν *ἀσθενεῖς καὶ πάσχοντες*.

Εἶνε λυπηρὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ ἐκφάνσει, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, ὑπόκειται εἰς τοσαύτας καὶ τοιαύτας ἀδυναμίας καὶ ἀθλιότητας καὶ καταπτώσεις, εἶνε θλιβερὸν ὅτι ἡ φύσις συμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πληροῖ καὶ κατορθόνει διὰ τῆς παθολογίας ὅ,τι δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ διὰ τῶν φυσιολογικῶν δυνάμεων, ὡς λέγει τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων: «*τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διὰ μανίας, θεία μέν τοι δόσει* »*διδομένης*» ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀντιστάθμισις τῆς ζημίας ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε δικαιούμεθα νὰ εὐχώμεθα διακαῶς ὅπως συχνότερον ἐμφανίζωνται ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ἀνθρώπων παράφρονες καὶ νευροπαθεῖς τοῦ εἴδους τοῦ Σωκράτους καὶ ἄλλων τοιούτων μεγάλων ἀνδρῶν εὐεργετικῶς ἐπιδράντων ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τὴν ἡμέραν δέ, ὡς προσφυῶς εἶπεν ὁ Cullerre, καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ κόσμῳ παράφρονες καὶ ἡμιπαράφρονες, ὁ πεπολιτισμένος κόσμος θὰ ἀπολεσθῇ καὶ θὰ ἐκλείψῃ οὐχὶ ἐξ ὑπερβολικῆς *σωφροσύνης*, ἀλλ' ἐκ τῆς περισσείας τῶν *μετριοτήτων*.

Περικλῆς. Ὑδροκέφαλος μετ' ἀσυμμέτρου κρανίου. Ὁ Πλούταρχος (1) λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός: «. . . Ἡ »μήτηρ αὐτοῦ (Ἀγαρίστη) κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξε τεκεῖν λέοντα, καὶ »μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλέα· τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώ»ματος ἄμεπτον, *προμήκη δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον*. Ὅθεν αἱ »μὲν εἰκόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλομέ»νων, ὡς ἔοικε, τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζειν· οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ »*σχινοκέφαλον* αὐτὸν ἐκάλουν· τὴν γὰρ σκίλλαν ἔστιν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσιν».

Πολλοὶ δὲ κωμικοὶ ποιηταί, σύγχρονοι τοῦ Περικλέους, οἷον ὁ Κρατῖνος, ὁ Εὔπολις καὶ ἄλλοι, ἐχλεύαζον τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοῦ Περικλέους ἀποκαλοῦντες αὐτὸν *κεφαλληγερέταν*, κατὰ παρῳδίαν τοῦ *νεφεληγερέτης*, ὡς ἀθροίσαντα δηλαδὴ πολλὰς κεφαλὰς εἰς μίαν· ἢ ὠνόμαζον τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ *ἑνδεκάκλινον* κτλ. Ὁ γνήσιος υἱὸς αὐτοῦ Ξάνθιππος ἦν μέθυσος, ἐκλελυμένων ἠθῶν καὶ οὐτιδανός.

Σοφοκλῆς. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν αἴφνης συνεπείᾳ χαρᾶς διὰ μίαν ἐπιτυχίαν του. Κατά τινα δὲ παράδοσιν (2) κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἔπαθε *γεροντικὴν ἄνοιαν*, διὸ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ

(1) Βίος Περικλέους.
(2) L. Humbert. Théâtre de Sophocle, Notice VII.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰοφὼν ἐπεχείρησε διὰ τοῦ δικαστηρίου νὰ τὸν θέσῃ ὑπὸ ἀπαγόρευσιν. Ὁ Σοφοκλῆς πρὸς ὑπεράσπισίν του ἀπήγγειλε στίχους τινὰς ἐκ τοῦ *Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ*, ὃν τότε ἐποίει, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἔχει σώας τὰς φρένας, τοῦθ' ὅπερ καὶ παρεδέχθη τὸ δικαστήριον. Ἀλλ' ἀκριβῶς διότι ὁ Σοφοκλῆς ἐδέχθη νὰ ἀποδείξῃ ὁμιλῶν πρὸ τοῦ δικαστηρίου, ὅτι δὲν πάσχει τὰς φρένας, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ υἱός του ἐνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον ὡς πάσχοντα ἐξ *ἀνοίας γεροντικῆς*, γεννᾷ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ Σοφοκλῆς, ὅπως καὶ ὁ Νεύτων καὶ τόσοι ἄλλοι, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, ἔπαθε *διανοητικὴν ἐξασθένησιν* ἢ ἄνοιαν.

Παυσανίας (ὁ Λακεδαιμόνιος). Ἔπασχεν ἐκ ψευδαισθήσεων. Φονεύσας νεαρὰν δούλην, ἣν τῷ εἶχον δωρήσει, κατετυραννεῖτο δι' ὅλου τοῦ βίου ὑφ' *ἑνὸς πνεύματος*, τὸ ὁποῖον παρηκολούθει αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ὠμοίαζε δὲ πρὸς τὸ θῦμα αὐτοῦ.

Γαληνός. Ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς καὶ ἰατρὸς ἔπαθεν ἐκ *παραλύσεως*. Ὀνειρευθείς ὅτι εἶχε λίθινον τὸ ἓν σκέλος, εὗρεν αὐτὸ τὴν πρωΐαν παραλελυμένον.

Ἑρμογένης. Ῥήτωρ ἐκ Ταρσοῦ ἀκμάσας τῷ 161 π. Χ. καὶ συγγράψας περὶ ῥητορικῆς εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν· ἀπώλεσεν ἐντελῶς τὸ *μνημονικόν* του εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

Μέγας Ἀλέξανδρος. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ὀλυμπιὰς ἦν γυνὴ ἐκλελυμένων ἠθῶν καὶ αἱμοβόρος. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀδελφόν, Ἀρριδαῖον τοὔνομα, *ἠλίθιον*, ὅστις καὶ ἐδολοφονήθη κατὰ διαταγὴν τῆς Ὀλυμπιάδος. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Φιλιππος λίαν παράφορος καὶ ὀξύχολος τὸν χαρακτῆρα ἦν ἔκδοτος εἰς ὀργια καὶ εἰς κραιπάλας· τὸν ἠθικὸν τοῦτον χαρακτῆρα ἐκληρονόμησε πληρέστατα ὁ Ἀλέξανδρος, περὶ οὗ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλούταρχος ἔγραψαν ὅτι εἶχε *θερμότατον αἷμα*. Ἐκ γενετῆς ἤδη εἶχε *νεύματα τινα* τῶν μυῶν τοῦ τραχήλου, ἅτις διηνεκῶς ἐκράτει τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ὀλίγον πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον. Ὀργιζόμενος σχεδὸν ἐξίστατο τὰς φρένας, διὸ ἐνίοτε ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτοῦ προέβαινεν εἰς φρικώδεις πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας εἶτα μετεμέλετο εἰλικρινῶς δι' ὅλου τοῦ βίου του· οὕτω ἐφόνευσε τοὺς καλλίστους φίλους του Κλεῖτον καὶ Παρμενίωνα. Ἀπέθανεν, ὡς ἐξάγεται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πλουτάρχου (1), *ἐκ τρόμου τῶν οἰνοποτῶν* (délirium tremens potatorum).

Γάϊος Μάριος. Ὁ μέγας Ρωμαῖος στρατηγός, ἑπτάκις ὕπατος διατελέσας, ὁ δυστυχὴς ἀντίπαλος τοῦ Σύλλα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου ἔπαθεν ἐκ διαταράξεως τῶν φρενῶν *καταλαμβανόμενος αἴφνης ὑπὸ φόβου*· τῷ ἐφάνη δὲ ὅτι ἡμέραν τινὰ ἤκουσε μίαν φωνὴν λέγουσαν εἰς αὐτόν: «πάντοτε φοβοῦνται τὴν φωλεὰν τοῦ λέοντος, καὶ ὅταν οὗτος δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ». Ἵνα λησμονήσῃ τὰς δυστυχίας του κατήντησε μέθυσος καὶ ἀπέθανεν ἐν *παρακρούσεσι* συνεπείᾳ τῆς καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος.

Ἐμίλιος Παῦλος. Δὶς ὕπατος γενόμενος καὶ κατακτήσας τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα. Μετὰ θυσίαν τινά, ἣν εἶχε προσενέγκει εἰς τοὺς θεούς, μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν του, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἔνθα ἄνευ αἰτίας τινὸς ἐγένετο *φρενήρης* καὶ ἀπέθανεν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ὑπὸ τὸ κράτος ὀξείας παρανοίας.

Βροῦτος (ὁ δολοφονήσας τὸν Καίσαρα). Τὴν προτεραίαν τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης ἔσχε μίαν ἀπαισίαν ὀπτασίαν. Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ «*Βίῳ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος*» οὕτω διηγεῖται τὸ γεγονὸς τοῦτο: «Μάλιστα δὲ τὸ Βρούτῳ γενόμενον *φάσμα* τὴν Καίσαρος ἐδήλωσε »σφαγὴν οὐ γενομένην θεοῖς ἀρεστήν· ἦν δὲ τοιόνδε. Μέλλων τὸν »στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαβιβάζειν εἰς τὴν ἑτέραν ἤπειρον, ἀνεπαύετο »νυκτός, ὥσπερ εἰώθει, κατὰ σκηνήν, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων »περὶ τοῦ μέλλοντος. Λέγεται γὰρ οὗτος ἀνὴρ *ἥκιστα δὴ τῶν στρατη-* »*γῶν ὑπνώδης γενέσθαι* καὶ πλεῖστον αὐτῷ χρόνον ἐγρηγορότι χρῆ- »σθαι πεφυκώς. Ψόφου δέ τινος αἰσθάνεσθαι ἔδοξε περὶ τὴν θύραν καὶ »πρὸς τὸ τοῦ λύχνου φῶς ἤδη καταφερομένου σκεψάμενος, *ὄψιν εἶδε* »*φοβερὰν ἀνδρὸς* ἐκφύλου τὸ μέγεθος καὶ χαλεποῦ τὸ εἶδος. Ἐκπλα- »γεὶς δὲ τὸ πρῶτον, ὡς ἑώρα μήτε πράττοντά τι, μήτε φθεγγόμενον, »ἀλλ' ἑστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην, ἠρώτα ὅστις ἐστίν. Ἀποκρίνεται »δ' αὐτῷ τὸ φάσμα: «*ὁ σός, ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψῃ δέ με περὶ* »*Φιλίππους*». Τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος εὐθαρσῶς: «ὄψομαι», εἶπε, »καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθὺς ἐκποδὼν ἀπῄει». Κατὰ τὴν μάχην πάλιν τὸ

(1) *Πλουτάρχου*: Βίος Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φάσμα τῷ ἐπεφάνη, ἐξ οὗ ἐνόησεν ὅτι θὰ ἡττηθῇ, ὡς καὶ συνέβη πράγματι μετ' ὀλίγον· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἥτταν ηὐτοκτόνησε διὰ τοῦ ἰδίου ἐγχειριδίου, δι' οὗ εἶχε πλήξει τὸν Ἰούλιον Καίσαρα.

Κάτων (ὁ νεώτερος). Ὁ μεγαλόφρων οὗτος ἀνήρ, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, πεπλασμένη ἐκ γρανίτου, εἶνε τωόντι ἄξιος ἰδίας ψυχολογικῆς μελέτης καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον του καὶ κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ. Ὁ Πλούταρχος (2) περὶ αὐτοῦ λέγει τὰ ἑξῆς : «Λέγεται δὲ Κάτων »εὐθὺς ἐκ παιδίου τῇ τε φωνῇ καὶ τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς περὶ τὰς παι»διὰς διατριβαῖς ἦθος ὑποφαίνειν ἄτρεπτον καὶ ἀπαθὲς καὶ βέβαιον ἐν »πᾶσιν. Ἰσχύν τε γὰρ καὶ τοῖς κολακεύουσι τραχὺς ὢν καὶ προσάντης »ἔτι μᾶλλον ἐκράτει τῶν ἐκφοβούντων. Ἦν δὲ καὶ πρὸς γέλωτα κομιδῇ »δυσκίνητος, ἄχρι μειδιάματος *σπανίως* τῷ προσώπῳ διαχεόμενος, καὶ »πρὸς ὀργὴν οὐ ταχὺς οὐδ' ὀλισθηρός, ὀργισθεὶς δὲ **δυσπαραίτητος**. »Ὡς οὖν εἰς τὸ μανθάνειν ἦκε, νωθρὸς ἦν ἀναλαβεῖν καὶ βραδύς· ἀνα»λαβὼν δὲ κάτοχος καὶ μνημονικός....» καὶ παρακατιών : « Καθόλου »δὲ τοῖς τότε βίοις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ὁ Κάτων *τὴν ἐναντίαν ὁδὸν οἰό*»*μενος* δεῖν βαδίζειν, ὡς οὖσι φαύλοις καὶ μεγάλως δεομένοις μεταβο»λῆς, ἐπεὶ πορφύραν ἑώρα τὴν κατακόρως ἐρυθρὰν καὶ ὀξεῖαν ἀγαπω»μένην, αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν. Πολλάκις δ' ἀνυπόδητος καὶ ἀχί»των εἰς τὸ δημόσιον προῄει μετ' ἄριστον, οὐ δόξαν ἐκ ταύτης τῆς »καινότητος θηρώμενος, ἀλλ' ἐθίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνε»σθαι μόνοις, τῶν δ' ἄλλων ἀδόξων καταφρονεῖν....» Μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλοις ἧτταν τοῦ Πομπηίου, ὁ Κάτων ἀπέπλευσεν εἰς Ἰτύκην τῆς Καρχηδόνος, ἔνθα καὶ ηὐτοκτόνησε. Χαρακτηριστικώταται εἰσιν αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ στιγμαὶ διὰ τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους του ὡς καὶ τὸν τρόπον τῆς αὐτοκτονίας, ἐξ ὧν καταδεικνύεται ἡ μέχρι σχεδὸν παρακρούσεως ἐξιχθεῖσα διέγερσίς του. Ὁ υἱὸς καὶ οἱ φίλοι του εἶχον ἤδη πεισθῇ ἔκ τινων λόγων περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Κάτωνος ὅπως αὐτοκτονήσῃ· διὸ καὶ ἀφῄρεσαν τὰ ξίφη ὡς καὶ πᾶν φονικὸν ὅπλον ἐκ τοῦ δωματίου του. Ὁ Κάτων, ἀφοῦ ἀνέγνωσε δὶς καὶ τρὶς τοὺς περὶ ψυχῆς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, ἐκάλεσεν ἕνα ὑπηρέτην καὶ ἀπῄτησε τὸ ξίφος. «Διατριβῆς δὲ γενομένης, λέγει ὁ Πλούταρχος, καὶ μηδενὸς

(2) Βίος Κάτωνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»κομίζοντος, ἐξαναγνοὺς τὸ βιβλίον, αὖθις ἐκάλει καθ' ἕνα τῶν οἰκε-»τῶν, καὶ μᾶλλον ἐνέτεινε τὴν φωνήν, τὸ ξίφος ἀπαιτῶν· ἑνὸς δὲ (ὑπη-»ρέτου) καὶ *πρὸς τὸ στόμα πατάξας* ἤμαξε τὴν αὐτοῦ χεῖρα, **χαλε-»παίνων καὶ βοῶν ἤδη μέγα,** παραδίδοσθαι τῷ πολεμίῳ γυ-»μνὸς ὑπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν· ἄχρις οὗ κλαίων ὁ υἱὸς »ἐπέδραμε μετὰ τῶν φίλων, καὶ περιπεσὼν ὠδύρετο καὶ καθικέτευεν. »Ὁ δὲ Κάτων ἐξαναστὰς *ἀνέβλεψέ* τε δεινόν, καὶ «*πόθε, εἶπεν, ἐγὼ »καὶ ποῦ Λέλιθα παρανοίας ἡλωκώς ; . . . . .* Οὐ γὰρ ἐπ' ἐμαυτόν γε »δέομαι ξίφους, *ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα βραχὺν χρόνον ἐπισχόντα καὶ τὴν »κεφαλὴν ἅπαξ πατάξαντα πρὸς τὸν τοῖχον, ἀποθανεῖν ἔνεστι*». Ἐπὶ »τέλους ὁ Κάτων ἀφοῦ διέθηκε καλῶς τὰ κατ' αὐτὸν «σπασάμενος τὸ »ξίφος, ἔωσε μὲν ὑπὸ τὸ στῆθος, τῇ δὲ χειρὶ κουφότερον διὰ τὴν φλεγ-»μονὴν (ἥτις εἶχε δηλ. ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν χεῖρα, ὅτε τὴν προτεραίαν »κατέθραυσε διὰ τῆς πυγμῆς τὸ στόμα τοῦ ὑπηρέτου) χρησάμενος, »οὐκ εὐθὺς ἀπήλλαξεν ἑαυτόν, ἀλλὰ δυσθανατῶν ἐξέπεσε τῆς κλί-»νης». Εἰς τὸν θόρυβον τὸν ἐκ τῆς πτώσεως προσέδραμον ὁ υἱός, οἱ »φίλοι καὶ ὁ ἰατρός, οἵτινες «ἰδόντες αὐτὸν πεφυρμένον αἵματι, καὶ »τῶν ἐντέρων τὰ πολλὰ προπεπτωκότα, ζῶντα δὲ αὐτὸν ἔτι καὶ βλέ-»ποντα, δεινῶς μὲν ἅπαντες ἔσχον, ὁ δ' ἰατρὸς προσελθὼν ἐπειρᾶτο, »τῶν ἐντέρων ἀτρώτων διαμεινάντων, ταῦτά τε καθιστᾷν καὶ τὸ »τραῦμα διαρράπτειν. Ὡς οὖν εἶδε ταῦτα ὁ Κάτων, τὸν μὲν ἰατρὸν »ἀπεώσατο, *ταῖς χερσὶ δὲ τὰ ἔντερα σπαράξας καὶ τὸ τραῦμα ἐπαναρ-»ρήξας, ἀπέθανεν*».

Ἡ *Πορκία*, ἡ ἀξία αὕτη θυγάτηρ τοῦ Κάτωνος καὶ σύζυγος τοῦ Βρούτου, αὐτοκτόνησεν ἐπίσης μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Βρούτου *καταπιοῦσα ἀνημμένους ἄνθρακας*. Ἡ Πορκία αὕτη, διὰ νὰ δείξῃ ἄλλοτε εἰς τὸν σύζυγόν της πόσον ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀντίσχῃ εἰς τοὺς πόνους, ἔκοψε βαθέως τὸν μηρὸν αὐτῆς καὶ ὑπέμεινε τὰς συνεπείας τῆς πληγῆς μετ' ἀξιοθαυμάστου ψυχικῆς δυνάμεως.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κάτωνος, *Πόρκιος Κάτων*, θηλυδρίας καὶ μέθυσος, αἴφνης μετεβλήθη εἰς γενναῖον ἄνδρα ἐκτεθεὶς ἐπίτηδες ὑπὲρ τὸ δέον ἐν τῇ ἐν Φιλίπποις μάχῃ κατὰ τοῦ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου, καὶ προκαλέσας τοὺς ἐχθρούς, ζητῶν τὸν θάνατον, ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος (1).

(1) *Πλουτάρχου*: Βίος Κάτωνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰούλιος Καῖσαρ. Ἦτο καχεκτικὸς καὶ ἐπιληπτικός. Τὸν πρῶτον παροξυσμὸν ἐπιληψίας ὑπέστη, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐν Κορδύβῃ τῆς Ἱσπανίας. «Ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονή, παρὰ τὴν τοῦ σώ»ματος δύναμιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος, ἐξέπληττεν· ὅτι καὶ *τὴν ἕξιν* »ὢν *ἰσχνός, καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἁπαλός, καὶ περὶ τὴν* **κεφα»λὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπιληπτικοῖς ἔνοχος,** *ἐν Κορδύβῃ* »*πρῶτον αὐτῷ τοῦ πάθους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος* (1) . . . »

Τὸ νόσημα τοῦτο μικροῦ δεῖν κατέστρεφε τὴν τύχην τοῦ Καίσαρος, ἐὰν κατελάμβανεν αὐτὸν ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐν Ἰτύκῃ μάχης ἐν Ἀφρικῇ, ἔνθα εἶχε μεταβῇ ὁ Καῖσαρ, ὅπως συλλάβῃ τὸν Κάτωνα, ὡς καὶ ἄλλους ἐχθρούς του· διότι μόλις εἶχε προφθάσει νὰ διατάξῃ τὰ κατὰ τὴν μάχην, καὶ ἀμέσως κατελήφθη ὑπὸ παροξυσμοῦ ἐπιληψίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη εἰς τὴν μάχην νὰ λάβῃ μέρος. «. . . Οἱ »δ' οὗ φασιν αὐτὸν (τὸν Καίσαρα) ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντος »δὲ τὴν στρατιὰν καὶ διακοσμοῦντος *ἄψασθαι τὸ σύνηθες νόσημα*· τὸν »δ' εὐθὺς αἰσθόμενον ἀρχομένου, *πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβά»νεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἴσθησιν,* **ἤδη σειόμενον** »εἴς τινα τῶν πλησίον πύργων κομισθῆναι καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ».

Λουκρήτιος. Ὁ μέγας ποιητὴς τῆς *Φύσεως τῶν πραγμάτων* — De Rerum Natura — ἔπασχεν ἐκ *περιοδικῆς μανίας*. Κατὰ τὰς διαλείψεις τῆς φρενοβλαβείας ταύτης συνέθεσε τὸ μέγα αὐτοῦ ποίημα ἐξ ἓξ βιβλίων συνιστάμενον· εἰς ἡλικίαν δὲ 44 ἐτῶν ηὐτοκτόνησεν.

Κάρολος Μάγνος. Ἦν υἱὸς Πιπίνου *τοῦ Βραγέος* καὶ πατὴρ Πιπίνου *τοῦ Κυφοῦ*. Συνείθιζε νὰ παρατηρῇ τοὺς ἀστέρας, ὁπότε νύκτα τινὰ *τῷ ἐπεφάνη* ἐν τῷ γαλαξίᾳ ὁ ἅγιος Ἰάκωβος, ὁ ἀπόστολος τῆς Ἱσπανίας, ὅστις *τῷ ἀπεκάλυψε* τὸ μέρος, ἔνθα εὑρίσκοντο ἐν Ἱσπανίᾳ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, καὶ τὸν διέταξε νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἱσπανίαν καὶ νὰ ἀνεγείρῃ ἐκεῖ εἰς τὸν ἅγιον ἕνα τάφον καὶ μίαν ἐκκλησίαν· διὸ καὶ ὁ λαὸς ἀκόμη τὸν γαλαξίαν ἀποκαλεῖ *ὁδὸν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου*.

Κάρολος Ε'. τῆς Ἱσπανίας. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦν φρενοβλαβής, διὸ καὶ ὠνομάζετο *Ἰωάννα ἡ τρελλή*· ὁ ἐκ ταύτης δὲ πάππος αὐτοῦ Φερδινάνδος ἀπέθανεν *ἐκ μελαγχολίας*. Ὁ Κάρολος Ε'. ἔπασχεν

(1) *Πλουτάρχου* : Βίος Ἰουλίου Καίσαρος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξ ἐπιληψίας. Γενόμενος βασιλεύς, μετά τινα χρόνον παρητήθη τῆς βασιλείας καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Saint-Juste, ἔνθα ἔσχε τὴν παράδοξον ἰδέαν νὰ τελέσῃ τὴν κηδείαν ἑαυτοῦ μεθ' ὅλης τῆς πομπῆς καὶ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτήν. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο τοσοῦτον συνεκίνησεν αὐτόν, ὥστε βραδύτερον ἔπαθεν ἐντελῶς τὰς φρένας. Φίλιππος Β τῆς Ἱσπανίας ὁ αἱμοβόρος διώκτης τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τρομερὸς δολοφόνος ὁ ἐπονομασθεὶς καὶ «*Τίγρις τῆς Μεσημβρίας*» ἦν υἱός του. Οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν ὅτι οὗτος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐγένετο *σχεδὸν παράφρων*. (1)

Πέτρος ὁ Μέγας. Τύπος μεγαλοφυΐας, κρᾶμα ὑψίστης ἀρετῆς καὶ ὑψίστης ἠθικῆς διαστροφῆς· υἱοκτόνος, παράφορος μέχρι μανίας, αἱμοβόρος καὶ *ἐπιληπτικός*, σιδηροῦς τὴν θέλησιν καὶ ἐνεργητικώτατος, τὴν διάνοιαν μέγιστος, διὸ καὶ ἐδημιούργησε τὴν Ρωσσίαν. Εὑρισκόμενος ἡμέραν τινὰ ἐν Πέτερχωφ πείθεται ἔκ τινων γεγονότων περὶ τῆς ἀπιστίας τῆς συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης· ἐκτὸς ἑαυτοῦ δὲ διὰ τοῦτο γενόμενος διατάσσει τὸν Ρεπνέν, πρόεδρον τοῦ στρατιωτικοῦ συμβουλίου, νὰ μεταβῇ παρὰ τῇ Αἰκατερίνῃ καὶ φονεύσῃ αὐτήν· οὗτος, ἐνῷ παρετήρει τινὰ εἰς τὸν αὐτοκράτορα περὶ τοῦ ἀτόπου τῆς πράξεως, σφόδρα ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἄγριον τοῦ βλέμματος τοῦ Τσάρου καὶ τὴν ὡς ἀγάλματος ἀκινησίαν αὐτοῦ, ἣν μετέβαλε μετ' ὀλίγον *σπασμὸς τοῦ λαιμοῦ* πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ σύσπασις ὅλων τῶν μυῶν τοῦ προσώπου κυκνωθέντος· κατὰ τοὺς σπασμοὺς τούτους ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ Τσάρου ἐτήρησε φρικώδη ἀκινησίαν.

Ἐπίσης ὅταν ὁ ρωσσικὸς στρατὸς περιεκυκλώθη παρὰ τὸν Προῦθον ὑπὸ τοῦ βεζύρου Βαλτατζῆ Μεχμὲτ καὶ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ὁλοσχερῶς, ὁ Μέγας Πέτρος προβλέπων τὴν πανωλεθρίαν εἶχεν ἀπελπισ ἀποσυρθῇ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἔνθα ἕνεκα τῶν μεγάλων συγκινήσεων κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν προσεβλήθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ παροξυσμῶν ἐπιληψίας. Τοῦ πάθους τούτου τοῦ Τσάρου ἡ σύζυγος αὐτοῦ Αἰκατερίνη ἐπωφελουμένη ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Τούρκου Βεζύρου περὶ εἰρήνης, ὑποκλέψασα πρότερον τὴν συγκατάθεσιν

(1) P. Jacobq. Etudes sur la Sélection dans ses rapports avec l' hérédité chez l' homme. σελ. 337.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἐν νάρκῃ εὑρισκομένου καὶ ἐσκοτισμένου ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιληψίας Μεγάλου Πέτρου. Οὕτω δὲ χάρις εἰς τὸ νόσημα τοῦ Τσάρου ἡ Αἰκατερίνη ἔσωσε τὴν Ρωσσίαν. (1)

Τὰ τῆς γενεαλογίας δὲ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐν συντόμῳ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ἔσχε δύο υἱοὺς καὶ ἓξ θυγατέρας. Ὁ δεύτερος υἱὸς ὀνόματι Ἰβὰν ἦν λίαν καχεκτικός, σχεδὸν ἐστερημένος τῆς ὁράσεως καὶ τοῦ λόγου καὶ πάσχων ἐξ ἐπιληψίας· μία δὲ ἐκ τῶν θυγατέρων, ἡ Σοφία, λίαν διακεκριμένου πνεύματος καὶ ποιήτρια δὲ ἐνίοτε, ἦν εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν φιλόδοξος, ὥστε προέβη καὶ μέχρι δολοφονίας μελῶν τινων τῆς οἰκογενείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Ὁ Μέγας Πέτρος εἶχεν ὀκτὼ τέκνα (6 υἱοὺς καὶ 2 θυγατέρας)· ὁ εἷς τῶν υἱῶν του, ὁ Ἀλέξιος, μέθυσος, παράφορος καὶ ἀνυπότακτος, φονεύεται ὑπὸ τοῦ πατρός του διὰ τὴν διαγωγήν του ταύτην. Οἱ πέντε ἄλλοι υἱοὶ ἀποθνήσκουσιν ἅπαντες ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ. (2)

Ὁ Μέγας Πέτρος ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἔπασχεν ἐκ τῶν νεύρων, ἀργότερον δὲ προσεβλήθη ὑπὸ ἐπιληψίας καθαρᾶς. Κατὰ τὸν θάνατον ἑνὸς υἱοῦ, ὃν ἔσχεν ἐκ τῆς Αἰκατερίνης, προσεβλήθη ὑπὸ σπασμῶν καὶ ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας μόνος, ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ δωματίῳ του καὶ ἐξηπλωμένος κατὰ γῆς. Ὁ μέγας οὗτος Αὐτοκράτωρ ἦν ἐπίσης ὠμότατος· ἡμέραν τινὰ εὑρισκόμενος ἐν γεύματι διέταξε νὰ προσαγάγωσι περὶ τοὺς 60 πολιτικοὺς καταδίκους καὶ προέτεινεν εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας αὐτοῦ χάριν ἐξασκήσεως νὰ κόψωσι μερικὰς κεφαλάς· ἐπὶ τῷ δισταγμῷ δὲ αὐτῶν ἐγείρεται, λαμβάνει ἕνα πέλεκυν καὶ ἀποκόπτει ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ κεφαλάς. Ἡ ὠμότης δὲν εἶνε σπανία παρὰ τοῖς ἐπιληπτικοῖς.

Πλεῖστα δὲ καὶ ἄλλα νευροπαθειακὰ φαινόμενα παρετηρήθησαν καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Μ. Πέτρου. ἥτις ἐν τῇ κλινικῇ τῆς ἱστορίας παρέχει ἓν ἐκ τῶν τελειοτέρων παραδειγμάτων τῆς συγγενείας τῆς μεγαλοφυΐας, τῆς ἐγκληματικότητος καὶ τῶν νευρικῶν νόσων.

---

(1) *M. Roy*: Illustrations de l' histoire de Russie. σελ. 212. Ὡσαύτως *Voltaire*. Histoire de la Russie sous Pierre le grand. tom. XI σελ. 298.

(2) *Σημ*: Ὁ πρόωρος θάνατος τῶν παιδίων συνηθέστατα προέρχεται ἐξ ἐγκεφαλικῶν νόσων, ἰδίως δὲ ἐκ μηνιγγίτιδος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κρόμβελλ. Ἐν μικρᾷ ἥδη ἡλικίᾳ, ἐνῷ εἰσέτι ἐσπούδαζεν ἐν τῷ σχολείῳ, ἔσχε τὴν ἑξῆς *ὀπτασίαν*: Λίφνης τὰ παραπετάσματα τοῦ παραθύρου ἤνοιξαν καὶ μία γιγαντιαία γυνὴ ἐπεφάνη αὐτῷ, ἥτις τῷ ἀνήγγειλε τὸ μέλλον μεγαλεῖόν του· τὴν ὀπτασίαν ταύτην βραδύτερον ὁ Κρόμβελλ ἐν τῇ δόξῃ του εὑρισκόμενος ἠρέσκετο συχνὰ νὰ διηγῆται. Ὁ ἔκτακτος οὗτος ἀνήρ, ὅστις ἀπὸ τῆς θέσεως ὑπηρέτου (1) παρὰ κληρικῷ τινι ὑψώθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ἐπιδείξας ἔκτακτα προτερήματα ἐξόχου στρατηγοῦ, ἦν μέχρι τοῦ 43ου ἔτους τῆς ἡλικίας ἄσημός τις φανατικὸς πουριτανὸς μὲ τὴν *Bibl.or* πάντοτε ὑπὸ μάλης. Λίφνης δὲ ἐγένετο μεγαλοφυὴς στρατιωτικὸς καὶ ἔξοχος πολιτικὸς καὶ εἶτα ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, ἀφοῦ ἐκκρατύμησε τὸν νόμιμον βασιλέα τῆς Ἀγγλίας καὶ διέλυσε τὸ κοινοβούλιον. Ἦν λίαν παράφορος καὶ ἀνησύχου χαρακτῆρος, συχνάκις δὲ ὡμίλει πρὸς τὸν στρατὸν τηρῶν θέσιν *ἐμπνεομένου* ἔπασχε *κατὰ περιόδους ἀπὸ μελαγχολίαν καὶ ὑποχονδρίαν*, καὶ πολλάκις ἄνευ λόγου νομίζων ὅτι πλησιάζει ὁ θάνατος, ἔστελλε νύκτωρ τοὺς ὑπηρέτας πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἰατροῦ αὐτοῦ Huntington. Ἦτο πάντοτε ῥεμβώδης, κατηφής, μελαγχολικός, ὑποχονδριακὸς καὶ ἐκστατικός, σκεπτόμενος περὶ Θεοῦ, περὶ ζωῆς, περὶ θανάτου, καὶ πρὸ πάντων περὶ τοῦ «*δόγματος τοῦ προορισμοῦ*». Καθ' ὅλον τὸν βίον ἡ νευροπαθειακὴ ἰδιοσυγκρασία αὐτοῦ διαφαίνεται ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τῇ διαγωγῇ του.

Μία ἐκ τῶν θυγατέρων του ἀπέθανεν *ἐκ μελαγχολίας*.

Καρδινάλιος Ρισχελιέ. Ὁ μεγαλείτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἀλφόνσος-Λουδοβῖκος ἦτο ἐκκεντρικός. Ἡμέραν τινὰ οἱ γονεῖς του ἐπιπλήξαντες αὐτὸν παῖδα ἔτι ὄντα, τῷ εἶπον, ὅτι ἦτο ἄχρηστος ἄνθρωπος· οὗτος σφόδρα ὀργισθεὶς διὰ τὴν γνώμην ταύτην τῶν γονέων του ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ ῥιφθεὶς εἴς τινα ποταμόν, ἀλλ' ἐσώθη παρά τινος ἁλιέως κατὰ τύχην ἐκεῖ που εὑρεθέντος. Ὡς ἄχρηστον οἱ γονεῖς αὐτοῦ τὸν ἔκαμον ἱερέα, ὁπότε καὶ ἐγένετο φρενοβλαβής, ἐπίστευε δὲ ὅτι *ἦτο αὐτὸς ὁ Θεὸς Πατήρ*.

Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ρισχελιέ, ἡ νυμφευθεῖσα τὸν μαρκήσιον τῆς Βρέζης Οὐρβανόν, ἦτο ἐπίσης φρενοβλαβής· ἐνόμιζεν ὅτι τὰ *ὀπίσθιά* της

(1) Voltaire: Diction. Philosophique tom. XIII σελ. 53.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήσαν κρυστάλλινα, διό καὶ οὐδέποτε ἤθελε νὰ κάθηται ἐκ φύβου μὴ θραυσθῶσι, ἐκράτει δὲ πάντοτε διὰ τῶν δύο χειρῶν της τοὺς γλουτοὺς πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ πάσης ἐπικινδύνου συγκρούσεως.

Ὁ ἴδιος δὲ Ρισχελιὲ ἔπασχεν ἐκ *περιοδικῆς μανίας*· κατὰ τοὺς παροξυσμοὺς τούτους ἐφαντάζετο ἑαυτὸν μεταμορφωθέντα εἰς ἵππον, διὸ καὶ περιέτρεχε τὰς τραπέζας χρεμετίζων ἰσχυρῶς ὡς ἵππος καὶ λακτίζων τοὺς ὑπηρέτας του, οἵτινες διὰ τῆς βίας περιορίζοντες αὐτὸν ἐν τῇ κλίνῃ του καὶ καλύπτοντες καὶ συγκρατοῦντες μέχρις ἐφιδρώσεως ἀνέμενον τὴν ἀνάρρωσίν του.

Βάκων (*Φραγκίσκος*). Ὁ περιώνυμος Ἄγγλος φιλόσοφος (1560—1626). *Ἔπιπτε λειποθυμος* κατὰ τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης· ἀνελάμβανε δὲ τὰς αἰσθήσεις του μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἀστρονομικοῦ τούτου φαινομένου.

Malebranche. Ἰδεολόγος καὶ θεασώτης τῆς μεταφυσικῆς (1637—1715). Διετείνετο ὅτι *ἥκουεν ἐν ἑαυτῷ λίαν σαφῶς τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ*.

Κάντιος (Kant). Ὁ περιώνυμος τῆς Γερμανίας φιλόσοφος· κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐγένετο ἐντελῶς *ἠλίθιος*.

Καρτέσιος (Descartes). Ὁ μέγας γνωστὸς φιλόσοφος. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του εἰς μονήρη βίον τὸν παρηκολούθησεν *ἓν ἄβρατον πρόσωπον*, τὸ ὁποῖον *παρεκίνει* αὐτὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἐρεύνας περὶ τῆς ἀληθείας.

Φρειδερῖκος ὁ Μέγας τῆς Πρωσσίας. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος ἔπασχεν ἐκ τοῦ εἴδους ἐκείνου τῆς φρενοβλαβείας, ἥτις καλεῖται *ἠθικὴ παραφροσύνη* (folie morale, moral insanity). Μέθυσος καθ' ὑπερβολὴν περιέπεσε βαθμηδὸν εἰς *βαθεῖαν ὑποχονδρίαν*· ἀπεπειράθη δὲ ἐπανειλημμένος νὰ ἀπαγχονισθῇ σωθεὶς πολλάκις ὑπ' αὐτῆς τῆς βασιλίσσης. Κατεχόμενος συχνάκις ὑπὸ ὀργῆς ἀναιτίου ἐκακοποίει μετ' ἀπιστεύτου βιαιότητος τὰ τέκνα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἠνάγκαζεν ἐνίοτε νὰ τρώγωσιν τροφὰς ῥυπαρὰς καὶ ἀηδεῖς μέχρις ἐμέτου, ἐνίοτε δὲ ἔπτυεν ἐντὸς τοῦ φαγητοῦ των κτλ. Ἡμέραν τινὰ μικροῦ δεῖν διεπέρα διὰ τοῦ ξίφους τὸν υἱόν του Φρειδερῖκον, ὅστις μετέπειτα ἐγένετο Φρειδερῖκος ὁ Μέγας. Ὁ πάππος τούτου Φρειδερῖκος 1ος πατὴρ τοῦ ἀνωτέρω Φρειδερίκου-Γουλιέλμου ἀπέθανεν ἐκ *μελαγχολίας*, ἧς αἰτία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπῆρξεν ἡ σύζυγός του Λουίζα τοῦ Μεκλεμβούργου, ἡ ὁποία ἦν παράφρων. Νύκτα τινά, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐκοιμᾶτο, αἴφνης ἡ Λουίζα σχεδὸν γυμνὴ παρουσιάζεται ἐνώπιόν του αἱματόφυρτος τραυματισθεῖσα ἐκ τῆς θραύσεως ὑέλων τινῶν κατὰ τὴν εἰς τὸ δωμάτιόν του ὁρμητικήν της εἴσοδον. Τὸ συμβὰν τοῦτο διετάραξε τὰς φρένας τοῦ δυστυχοῦς Φρειδερίκου ἀποθανόντος εἶτα μετὰ ἓξ ἑβδομάδας.

Ἐκ τοιούτων γονέων καὶ προγόνων ἐγεννήθη Φρειδερῖκος ὁ Μέγας, μία τῶν μεγαλειτέρων στρατιωτικῶν μεγαλοφυϊῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ· ἦν δὲ καὶ φιλόσοφος ἐνταυτῷ καὶ πολιτικὸς ἄριστος.

Πασχάλ. Τύπος ἀνθρώπου νευρικῆς ἰδιοσυγκρασίας (1). Ὅτε ἦτο μικρὸν παιδίον ἔπαθε, λέγει ἡ ἀνεψιὰ αὐτοῦ, μίαν *παράδοξον νόσον*: ὅταν δηλ. ἔβλεπεν ὕδωρ, ἔπιπτεν εἰς ἀκατανόητον σφοδρὰν παραφοράν· δὲν ὑπέφερεν ἐπίσης νὰ βλέπῃ τοὺς γονεῖς του πλησίον ἀλλήλων· ὁσάκις ἐτύγχανε νὰ εἶνε ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἐξέβαλλε κραυγὰς καὶ ἐρριπτάζετο βιαίως. Ἡ ἠθικὴ αὕτη κατάστασις συνωδεύετο καὶ ὑπὸ μιᾶς γενικῆς ἀδυναμίας καὶ ἐκλύσεως τοιαύτης, ὥστε οἱ γονεῖς εἶχον ἀπελπισθῇ περὶ τῆς ζωῆς του. Ἦν δὲ *πρόωρον πνεῦμα*, ὡς ἐν γένει ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες· ἐν ἡλικίᾳ 10 ἐτῶν ἡμέραν τινὰ ἐν τραπέζῃ εὑρισκόμενος ἔπλασε μίαν θεωρίαν ἀκουστικῆς, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ ἤχου ἑνὸς τρυβλίου (πιάτου). Εἰς ἡλικίαν δὲ 12 ἐτῶν ἀνακαλύπτει διάφορα γεωμετρικὰ προβλήματα. Ὁ Καρτέσιος, εἰς ὃν ἐδείκνυον τὰ ἔργα τοῦ παιδός, δὲν παρεδέχετο κατ' οὐδένα τρόπον, ὅτι ταῦτα προήρχοντο ἐξ αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας 16 ἐτῶν καὶ ἐφεξῆς, λέγει ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Mme Périer, οὔτε μία ἡμέρα δὲν παρῆλθε, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ ὁ Πασχὰλ ὑπὸ διαφόρων πόνων καὶ ἄλλων *νευρικῶν* φαινομένων, ὑφ' ὧν κατεβασανίσθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ὁ Πασχὰλ ἔπαθε καὶ *παράλυσιν τῶν κάτω ἄκρων*, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ταῦτα ἐγένοντο, κατὰ τὸ λέγειν τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ Μαργαρίτας Perier, ψυχρὰ ὡς μάρμαρον καὶ ἐδέησεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας νὰ περιπατῇ διὰ στηριγμάτων· εἶτα ὅμως ἰάθη ἐντελῶς.

Αἱ σωματικαὶ ταλαιπωρίαι αὗται καὶ ἡ φύσει ὑποχονδριακὴ ἰδιοσυγκρασία ἐκ τῆς παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ Ν. συστήματος προερ-

(1) F. Lélut: L'Amulette de Pascal 1846.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χόμεναι, ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῶν φρονημάτων τοῦ Πασχάλ. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἐνδόξου σταδίου ἐν τοῖς μαθηματικοῖς καὶ τῇ Φυσικῇ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδρεψεν ἐν ἡλικίᾳ ἤδη 23 ἐτῶν τοσαύτας δάφνας, καὶ ἡ εἴσοδος αὐτοῦ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Port-Royal ὡς ἀναχωρητοῦ, ὀφείλεται εἰς τὸ παθολογικὸν αἴτιον, ὅπερ ἐκ γενετῆς ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ. Ἡμέραν τινα ἐν Παρισίοις διήρχετο τὴν γέφυραν Neuilly ἐφ' ἁμάξης συρομένης ὑπὸ ἓξ ἵππων· αἴφνης δὲ οἱ δύο πρῶτοι ἵπποι ἀφηνιάσαντες παρέσυρον τὸ ἅρμα πρὸς τὸ χεῖλος τῆς γεφύρας εἰς μέρος, ἔνθα δὲν ὑπῆρχον κιγκλίδες· ὁ ὄλεθρος ἦτο ἄφευκτος, ἡ ἄβυσσος ἔχαινε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· οἱ δύο ἵπποι ἤδη κατεκρημνίσθησαν ἐντὸς τοῦ Σηκουάνα, ἀλλὰ κατὰ τὴν πτῶσιν ἕνεκα τοῦ βάρους των διέρρηξαν τοὺς μετὰ τῶν ἑπομένων ἵππων δεσμούς, οὕτω δὲ κατώρθωσεν ὁ ἡνίοχος νὰ συγκρατήσῃ τοὺς λοιποὺς ἵππους καὶ νὰ σώσῃ τὸν κύριόν του.

Ὁ Πασχὰλ ἐκ τῆς μεγάλης συγκινήσεώς του εἶχε λειποθυμήσῃ, τοσοῦτον δὲ ζωηρῶς ἐνεχαράχθη ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὥστε δι' ὅλου τοῦ βίου του εἶτα συχνάκις ἔβλεπεν ἐνώπιόν του σχηματιζομένην αἴφνης μίαν ἄβυσσον, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐνόμιζεν ὅτι ἠπειλεῖτο νὰ καταπέσῃ. Ἕνα μῆνα μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο, νύκτα τινὰ βροχερὰν τοῦ Νοεμβρίου, ὁ Πασχάλ, ἐνῷ ἐκάθητο μόνος ἐν τῷ δωματίῳ του, ἔσχε μίαν ὀπτασίαν· εἶδε σφαῖραν φωτὸς ἀκτινοβολοῦσαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦν κεχαραγμένον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τὸ ἔκτακτον τοῦτο φαινόμενον ἐνεποίησεν εἰς τὴν ἐξημμένην φαντασίαν του ζωηρὰν ἐντύπωσιν καὶ ἐξέλαβε τοῦτο ὡς *ἐμφάνισιν* καὶ *ἀποκάλυψιν* τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἐγκατέλειψε πλέον τὰ κοσμικὰ καὶ ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θρησκείαν. Ὅταν μετέβη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Port-Royal καὶ περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ μετὰ τῆς τραχείας τριχίνης καὶ ἠλωτῆς ζώνης, ἣν οἱ τότε πιστοὶ ἔφερον ἀνὰ σάρκα, ἐγκατέλειψε τὰς ἄλλας σπουδὰς καὶ κατεγίνετο εἰς μελέτην θρησκευτικῶν βιβλίων, ἐκπληρῶν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, ὡς ὁ κοινότερος θεοσεβὴς ἀναχωρητής, τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντά του. Τότε ἤκμαζε (1654) ἡ μεταξὺ τῶν Ἰανσενιστῶν καὶ Ἰησουϊτῶν θρησκευτικὴ ἔρις· ὁ Πασχὰλ ἐτάχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων καὶ ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ τὰς περιωνύμους Lettres Provinciales, δι' ὧν μετὰ βαθείας πε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποιθήσεως ὑπεστήριζε τὸ δόγμα τῆς «*ἀποτελεσματικῆς χάριτος*» (la grâce efficace) τῶν Ἰανσενιστῶν δεινῶς πολεμῶν τοὺς ἀντιπάλους Ἰησουίτας. Ἡ ἰσχυρὰ αὕτη ἐν τούτοις πεποίθησις ἐστηρίζετο κατὰ μέγα μέρος εἰς μυστικόν τινα λόγον, ὃν εἰς οὐδένα εἶχεν ἐκμυστηρευθῇ πλὴν τοῦ ἐξομολογητοῦ αὐτοῦ ἱερέως. Ὁ μυστικὸς δὲ οὗτος λόγος ἦν ἡ *ὀπτασία*, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν. Τὴν αὐτήν, ὡς ὑποτίθεται, ἐσπέραν τῆς ὀπτασίας ὁ Πασχὰλ εἶχε γράψει ἀσυναρτήτους τινὰς λόγους ἐπὶ χάρτου, τὸν ὁποῖον ἐνδιπλώσας ἐντὸς περγαμηνῆς καὶ ἐπιρράψας ἐντὸς τῆς ὑπορραφῆς τοῦ ἱματίου του ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ὡς περίαπτον (φυλακτήριον) μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου· τοῦτο ἀνεκαλύφθη μετὰ θάνατον, οὐδεὶς δὲ πρότερον ἐγνώριζέ τι περὶ αὐτοῦ.

Πολλάκις ὁ Πασχὰλ ἔκ τινων χωρίων τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ προδίδεται ποιῶν μετὰ μεγάλης προφυλάξεως ὑπαινιγμοὺς εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ὀπτασίας του, ὅπερ εἶτα καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ περιάπτου ἐγένετο γνωστὸν καὶ διὰ τοῦ ἐξομολογητοῦ ἱερέως.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν καταληφθεὶς ὑπὸ ἰσχυρῶν πόνων ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ ὑπὸ *σπασμῶν* δὶς ἐπαναληφθέντων ἐντὸς 36 ὡρῶν. Μεταξὺ τῶν δύο παροξυσμῶν τῶν σπασμῶν εἶχεν ἀναλάβει τὰς αἰσθήσεις του· οἱ τελευταῖοι σπασμοὶ διήρκεσαν 24 ὥρας. Κατὰ τὴν νεκροψίαν δὲ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ὁ ἐγκέφαλος εὑρέθη ὑπερμεγέθης καὶ λίαν σκληρὸς τὴν σύστασιν, πρὸς τούτοις δὲ ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς εὑρέθη αἷμα πεπηγὸς ἱκανὸν πιέζον ἰσχυρῶς τὴν οὐσίαν τοῦ ἐγκεφάλου.

Παρατίθεμεν ὧδε τὸ πλῆρες ἀσυναρτησιῶν περιεχόμενον τοῦ περιάπτου, ὡς ἔχει γαλλιστί, τηροῦντες καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν γραμμῶν τοῦ πρωτοτύπου (1).

> L'an de grâce 1654
> Lundi 23 Novembre jour de S^nt^ Clement pape et martyr et autre, ou martyrologe.
> Veille de S^nt^ Chrysogone martyr et autres
> Depuis environ dix heures et demie du soir jusque environ minuit et demi (ἐννοεῖ τὴν ὥραν τῆς ὀπτασίας).

(1) *Σημ.* Ὁ Lélut ἔχει ἀπέναντι τοῦ κειμένου καὶ τὸ πανομοιότυπον (fac-simile τοῦ χειρογράφου τοῦ Πασχάλ. Πρὸ τοῦ χειρογράφου ὡς καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ εἶν κεχαραγμένον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ περιβαλλόμενον ὑπὸ κύκλου ἀκτινωτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Feu
Dieu d'Abraham, Dieu d' Isaac, Dieu de Jacob,
non des philosophes et des savants
Certitude, certitude, sentiment, joie, paix
Dieu de Jésus Christ
Deum meum et Deum vestrum.
Ton Dieu sera mon Dieu —
Oubli du monde et de tout hormis Dieu.
Il ne se trouve que par les voies enseignées dans
l' Evangile.
Grandeur de l'âme humaine.
Père juste, le monde ne t'a point connu, mois je t'ai connu.
Joie, joie, joie, pleurs de joie.
Je m'en suis séparé
Dereliquerunt me fontem aquae vivae
Mon Dieu me quitterez-vous ?
Que je n'en sois pas séparé éternellement
κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Mézerai. Γάλλος ἱστορικὸς διακεκριμένος (1610-1683). Εἶχεν ἐκκεντρικότητάς τινας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ταύτην, ὅτι ἐν πλήρει ἡμέρᾳ εἰργάζετο ὑπὸ τὸ φῶς λύχνου, μεθ' οὗ καὶ συνώδευε πάντοτε ἐν τῇ ἀφαιρέσει του τοὺς ἐπισκέπτας μέχρι τοῦ οὐδοῦ τῆς οἰκίας.

Swedenborg. Σουηδὸς θεόσοφος (1688-1772) καὶ περιώνυμος θεμελιωτὴς τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως «ἡ *Νέα Ἱερουσαλήμ*,» συγγραφεὺς δὲ τῶν «*Χωρῶν τῶν Ἀστέρων*». Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ θεοσόφου τούτου φιλοσόφου ἐπλήρωσαν τὴν Σουηδίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν καὶ μέχρι δὲ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν ἐπροχώρησαν. Ἦν ἐκστατικὸς καὶ ἔπασχεν ἐκ *ψευδαισθήσεων*. Διηγεῖται ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀνὰ τοὺς πλανήτας περιηγήσεις του τὰς *συνομιλίας*, ἃς *ἔσχε μετὰ τῶν πνευμάτων*, καὶ διετείνετο ὅτι αἱ ὀπτασίαι αὐτοῦ εἰσι πιστὴ ἔκφρασις τῶν ὅσα *πράγματι εἶδε καὶ ἤκουσεν*· ὡσαύτως ἔλεγεν ὅτι ὁ Θεὸς παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν *αὐτοπροσώπως*. Ὁ Maudsley(1) ἐν τῇ «Mental Science» ἀνέλυτεν ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν τὸν συγγραφέα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἐκτάσει, καὶ ἀπέδειξε σαφῶς τὴν φρενοβλάβειαν τοῦ διασήμου φιλοσόφου· ἐν τῷ ἐπιλόγῳ δὲ τῆς μελέτης αὐτοῦ παρατηρεῖ μετά τινος μελαγχολίας, ὅτι ὁ Swe-

(1) Annales Medico-psychologiques 1871.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

denborg, ὁ Fon ὁ θεμελιωτὴς τοῦ *Κουακερισμοῦ* κ.τ.λ. καὶ πλεῖστοι δαιμόνιοι νόες τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἂν σήμερον ἔζων, θὰ ἐνεκλείοντο εἰς τὰ φρενοκομεῖα· πόσα δὲ πρωτότυπα καὶ μεγάλα τωόντι πνεύματα ἀπόλλυνται, λέγει, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν φρενοκομείων πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἀνθρωπότητος!

Λαφάτερ. Ἀρχηγὸς μιᾶς ἐν Ζυρίχῃ θρησκευτικῆς μερίδος *Μυστικῶν* καὶ ἐφευρέτης τῆς *φυσιογνωμονικῆς* (1741-1808). Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του διϊσχυρίζετο ὅτι ἠδύνατο διὰ τῆς δυνάμεως τῆς προσευχῆς νὰ ταὐτισθῇ ἐντελῶς πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν!

Ἰγνάτιος Λοϋόλας: Ὁ διάσημος Ἱσπανὸς θεμελιωτὴς τοῦ *Τάγματος* τῶν Ἰησουϊτῶν (1491-1556). Κλασικὸς παράφρων. Ὁ Βολταῖρος (1) λέγει τὰ ἑξῆς περὶ αὐτοῦ: «Θέλετε νὰ ἀποκτήσητε μέγα ὄνομα; νὰ γίνητε θεμελιωτὴς αἱρέσεως ἢ σχολῆς; Ἐστὲ παράφρων, ἀλλ' ἡ παραφροσύνη σας νὰ εἶνε σύμφωνος πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ αἰῶνος. Νὰ ἔχῃ δὲ ἡ παραφροσύνη σας βάσιν τινὰ λογικήν, ἥτις νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς παρακρούσεις ὑμῶν, καὶ νὰ εἶσθε κατ' ἐξοχὴν ἐπίμονος. Πιθανὸν βεβαίως νὰ σᾶς ἀπαγχονίσουν μίαν ἡμέραν, ἀλλ' ἐὰν δὲν σᾶς ἀπαγχονίσουν, θὰ σᾶς ἀνεγείρωσι βωμούς. Ἐν συνειδήσει ἵνα ὁμιλήσωμεν, ὑπῆρξέ ποτε ἄνθρωπος μᾶλλον ἄξιος τοῦ Λοϋόλα νὰ κατοικῇ εἰς φρενοκομεῖον; . . .» Ἀκολούθως διηγεῖται ὁ Βολταῖρος τὸ εἶδος τῆς παραφροσύνης καὶ τὸν βίον τοῦ παράφρονος τούτου ἀνδρός, ὅστις διὰ τῶν Ἰησουϊτῶν τοσοῦτον ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τύχης ὅλης τῆς Εὐρώπης!

Ὅτε τὸ κοινοβούλιον τῶν Παρισίων τῇ 6 Αὐγούστου 1762 ἐψήφισε τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἰησουϊτῶν ἐκ τῆς Γαλλίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος XV φοβούμενος αὐτοὺς ἔγραψε εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ *στρατηγὸν* τῶν Ἰησουϊτῶν (τὸν τίτλον *στρατηγοῦ* πρῶτος ἔλαβεν ὁ Λοϋόλας τῷ 1541 παρὰ τοῦ Πάπα Παύλου III) ἐρωτῶν, ἂν *συγκατετίθετο* νὰ τροποποιηθῇ ὁ κανονισμὸς τοῦ σωματείου τῶν Ἰησουϊτῶν (2). Τοσαύτην ἰσχὺν εἶχε λάβει εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Γαλλίας τὸ σῶμα τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπερ ἵδρυσε πρῶτος εἰς παράφρων!

Ὁ Λοϋόλας ἔπασχεν ἐκ *ψευδαισθήσεων* καὶ τῶν πέντε αὐτοῦ αἰσθη-

(1) Diction. Philosoph. σελ. 602. tom. XIII.
(2) Alexandre Dumas: Louis XV et sa cour. 1882

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τηρίων, ἤκουεν, ἔβλεπεν, ἥπτετο, ὡσφραίνετο τὴν Παναγίαν, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Διάβολον καὶ ἀπειρίαν δὲ ἄλλων ὁραμάτων εἶχεν, οἷα ἔχουσι συνήθως φρενοβλαβεῖς τινες, διὸ καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶνε *ὁρατὴ καὶ ἁπτή*, καὶ ὅτι ἕκαστος, ὡς αὐτός, δύναται νὰ τὴν *αἰσθανθῇ* κτλ.

Πολλάκις ἤκουε τὸν διάβολον θορυβοῦντα ἐν τῇ οἰκίᾳ του καὶ θραύοντα τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων καὶ εἶτα ἐξαφανιζόμενον αἴφνης διὰ τῶν τοίχων του δωματίου, εὐθὺς ἅμα ἐδείκνυεν εἰς αὐτὸν τὸν σταυρόν· ἄλλοτε δὲ πάλιν ἔβλεπεν πύρινον ὄφιν πλησιάζοντα καὶ μαγεύοντα αὐτὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ τέλος νυχθημερὸν ἠνοχλεῖτο ὑπὸ πλήθους ὀπτασιῶν, ἡ περιγραφὴ τῶν ὁποίων, ὡς λέγει ὁ Bayle, θὰ ἐπλήρου ὁλοκλήρους τόμους. Πολλάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ *βαθείας μελαγχολίας* καὶ κατετρύχετο ὑπὸ τῆς *ἰδέας τῆς αὐτοκτονίας*. Ἡ οἰκογένειά του, λέγει ὁ Βολταῖρος, βλέπουσα τὰς παρακρούσεις αὐτοῦ ἀποπειρᾶται νὰ τὸν ἐγκλείσῃ που καὶ νὰ τὸν καθυποβάλῃ ὑπὸ θεραπείαν τινά, ἀλλ' ὁ Λοϋόλας δραπετεύει ἐν τοιαύτῃ καταστάσει καὶ ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐπιβιβάζεται ἐν Βαρκελώνῃ ἐπὶ πλοίου τινὸς καὶ ἀφικνεῖται εἰς Βενετίαν· μετ' ὀλίγον ὅμως ἀποδιώκεται ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπιστρέφει εἰς Βαρκελώνην πάντοτε ἐπαιτῶν τὸν ἄρτον του καὶ πίπτων συχνάκις εἰς *ἐκστάσεις*. Ἐπὶ τέλους πείθουσιν αὐτὸν ὅτι διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους ὅπως κατηχήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, εἶνε ἀνάγκη νὰ σπουδάσῃ ὀλίγον τὴν θεολογίαν· διὸ καὶ μεταβαίνει εἰς σχολήν τινα ἐν ἡλικίᾳ 33 ἐτῶν, ἀλλὰ διωχθεὶς καὶ ἐκεῖθεν ἀκολουθεῖ εἶτα τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἱσπανίας, ἕως οὗ συλληφθεὶς ἐγκλείεται ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς *Ἱερᾶς Ἐξετάσεως*· μετ' ὀλίγον δὲ ἐκεῖθεν ἀπολυτρωθεὶς φυλακίζεται ἐν Alcala, ὁπόθεν δραπετεύσας συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται ἐν Σαλαμάγχῃ.

Τέλος βλέπων, λέγει ὁ Βολταῖρος, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι του, ἀναχωρεῖ πεζῇ διὰ τοὺς Παρισίους ἐν συντροφίᾳ ἑνὸς ὄνου φέροντος τὸν σάκκον, τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφά του.

Ἐν Παρισίοις ἡ αὐτὴ ὑποδοχὴ καὶ ἐπιτυχία, οἵα καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ· διὸ ἀπέρχεται εἰς Ῥώμην, ἔνθα εὑρὼν ἐνθουσιαστάς τινας καὶ φανατι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κούς, ὡς καί τινας ἐπιτηδείους ἐκμεταλλευομένους καλῶς τὰς περιστάσεις, ἵδρυσε τὸ πανίσχυρον εἶτα γενόμενον τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες ἀκολούθως συνετάραξαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας τὸν κόσμον!

Ἱερώνυμος Σαβοναρόλας. Ἰταλὸς ἱεροκῆρυξ περιώνυμος (1451—1498) ἀνήκων εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν. Ὡς πολλοὶ ἄλλοι ὑπεβλήθη καὶ οὗτος εἰς πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ βασάνους τοῦ διαβόλου. Τὸ ἥμισυ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὅπερ πραγματεύεται περὶ τῶν προφητειῶν του, ἐμπεριέχει τοὺς διαλόγους αὐτοῦ μετὰ τοῦ διαβόλου, ὃν ἐξελάμβανεν ὡς ἐρημίτην· ἔπιπτεν εἰς ἔκστασιν συχνάκις, ἐν καιρῷ τῆς ὁποίας *ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν* μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ μορφὴν περιστερᾶς *ἐπεκάθητο ἐπὶ τοῦ ὤμου του καὶ ἔθετε τὸ ῥάμφος ἐντὸς τοῦ ὠτός του*. Κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὡς αἱρετικὸς καὶ ἐκάη τῷ 1498 ὡς τόσοι ἄλλοι φρενοβλαβεῖς.

Jurieu (Pierre) Διαμαρτυρόμενος γάλλος θεολόγος (1639—1713) διάσημος γενόμενος ἐκ τῶν θεολογικῶν του συζητήσεων, τῶν σχολίων του ἐπὶ τῆς Ἀποκαλύψεως κτλ. Ἔπασχεν ἐκ κωλικῶν πόνων, οὓς ἀπέδιδεν εἰς μάχην, ἣν συνεκρότουν *ἐντὸς τῆς κοιλίας του ἑπτὰ ἱππεῖς*. Συντάσσων τὰ σχόλια τῆς Ἀποκαλύψεως **εἶδε** *τὴν κεφαλὴν τῆς Βλασφημίας*, ἥτις εἶχε δέκα κεφαλὰς καὶ δέκα κέρατα μετὰ δέκα στεφάνων ἐφ' ἑκάστου καὶ ἐτρέφετο ἐκ τῆς ζωῆς του.

Cardan· Φιλόσοφος(1) γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τῷ 1508· ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ περιγράφει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὰς διαφόρους *ψευδαισθήσεις* (hallucinations), ὑφ' ὧν κατείχετο μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του· ἀπέδιδε δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς ὑπερφυσικὴν αἰτίαν. «Ὅπως, ἔλεγεν, ὁ Σωκράτης, ὁ Δίων, ὁ Συνέσιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι «ὡδηγοῦντο εἰς τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον αὐτῶν ὑπὸ *δαιμονίου*, τοὺ«τέστι ὑπὸ μεσάζοντος ὄντος μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐγὼ εἶχον τὸ *δαιμόνιόν* μου, τὸ *πνεῦμα μου*, ὅπερ δι' ἐμὲ ἦτο πάντοτε «καλὸν καὶ φιλεύσπλαγχνον (Spiritus bonus)». Ὅταν ἐπεσκέπτετο αὐτὸν τὸ *πνεῦμα* του προειδοποιεῖτο ὑπὸ παλμῶν καρδίας *καὶ ἠσθάνετο ἰσχυρὸν σεισμὸν* τῆς γῆς συνταράσσοντα ὅλον τὸ σῶμα του. Εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ δαιμονίου του ὀφείλει, ἔλεγε, τὰς ἀποκαλύψεις καὶ τὰς γνώ-

(1) **Lélut** : Le Démon de Socrate, σελ. 228.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεις αὐτοῦ περὶ τῶν ἀΰλων πραγμάτων τοῦ κόσμου· εἰς αὐτὸ ὀφείλει τὴν δόξαν καὶ τὴν φήμην του κτλ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἦτο σχεδὸν ἐντελῶς παράφρων· ἐν ἅπασι δὲ ἄλλως τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἡ ἐκ τῶν ψευδαισθήσεων *παράνοια* εἶναι καταφανής.

Swamerdam. Διάσημος φυσιοδίφης Ὁλλανδὸς (1637-1680). Αἴφνης ἐγκατέλιπε τὰς μελέτας του περὶ τῆς Φύσεως καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸν *μυστικισμόν*· παθὼν δὲ *βαθεῖαν μελαγχολίαν* ἔκαυσε τὰ ἔργα του, πρὸς συγγραφὴν τῶν ὁποίων εἶχε δαπανήσει πολλὰ ἔτη, διότι ἐφοβεῖτο μὴ διαπράξῃ ἱεροσυλίαν ἀποκαλύπτων διὰ τῶν περὶ τῆς Φύσεως συγγραμμάτων του τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα λέγει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ «*Πραγματείᾳ περὶ τοῦ Πειραματισμοῦ*» ὁ Zimermann, ὅστις, εἴρησθω ἐν παρόδῳ, μετά τινα χρόνον ἀπέθανε καὶ αὐτὸς φρενοβλαβής, ὑποχονδριακὸς καὶ πάσχων ἐκ ψευδαισθήσεων.

Λουθῆρος. Ἀρχηγὸς τοῦ *προτεσταντισμοῦ* καὶ ὁμοιοπαθὴς συνάδελφος τοῦ Λοϋόλα μὴ εὑρίσκων καὶ οὗτος ἡσυχίαν ἀπὸ τὸν διάβολον. Διεκρίνετο ἐπὶ εὐρείᾳ μαθήσει καὶ μεγάλῃ διανοίᾳ ἐπιδράσας τὰ μέγιστα ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ὄψεως τῆς Εὐρώπης διὰ τοῦ σχίσματος τοῦ λουθηρανισμοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης διαιρέσεως τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης ἀκόμη καὶ σήμερον διαρκοῦσιν· ἕκαστος δὲ γνωρίζει ὁπόσον μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ σχίσματος τούτου ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τοῦτο δὲ χάρις εἰς ἕνα παράφρονα. Ὁ Λουθῆρος ἔσχε πολλὰς ὀπτασίας καὶ ἄλλας ψευδαισθήσεις. Ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Missa privata», λέγει ὁ φρενολόγος Brierre de Boismont (1), ἐν ᾗ ὁ Λουθῆρος περιγράφει τὴν μετὰ τοῦ Διαβόλου συνέντευξίν του, ἀφοῦ ἐξαίρει τὴν δύναμιν, ἣν κέκτηται ὁ Σατανᾶς, «ἰδού, ἀνακράζει, πῶς ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς τῆς εὑρέσεως »πολλάκις τεθνεώτων ἀνθρώπων ἐν τῇ κλίνῃ των· εἶνε ὁ Σατανᾶς ὁ »ὁποῖος στραγγαλίζει τὸν λαιμὸν τῶν καὶ τοὺς φονεύει....» Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Λουθῆρος συχνάκις ἀναφέρει, ὅτι ὁ Διάβολος πλησιάζει πρὸς αὐτὸν καὶ κινεῖ σάκκον πλήρη καρύων, ὅτι μεταμορφοῦται εἰς μυῖαν, ὅτι ἀναρτᾶται ἀπὸ τοῦ τραχήλου του, ὅτι ἐπισκέπτεται αὐτὸν ἐν τῇ κλίνῃ καὶ τίθεται πλησίον του διὰ νὰ κοιμηθῇ παρεντιθέμενος μεταξὺ

(1) **Brierre de Boismont:** Des Hallucinations σελ. 424.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς συζύγου του Λικατερίνης καὶ ἑαυτοῦ κ.τ.λ. Ὁ Zwingle, ἄλλος πάλιν μεταρρυθμιστὴς Ἑλβετός, διϊσχυρίζετο, ὅτι ὁ Λουθῆρος ἦτο οὐ μόνον ἐν πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἀλλ' ὅτι καὶ κατείχετο ὑφ' ὁλοκλήρου λεγεῶνος ἐκ διαβόλων.

Νεύτων. Μεγαλοφυία ἐκ τῶν πρωτίστων. Ἔπασχεν ἐξ ἑνὸς παραδόξου νευρικοῦ φαινομένου· ὁσάκις τοὐτέστιν ἐπέβαινεν ἀμάξης, κατελαμβάνετο ὑπὸ *ἰλίγγου* καὶ εἶχε τοιοῦτον φόβον μὴ πέσῃ, ὥστε ἐκράτει καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν αὐτοῦ τὰς θυρίδας τῆς ἁμάξης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του «*ἐκυριεύθη ὑπὸ μελαγχολίας, ἥτις ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς ἱκανότητος τοῦ σκέπτεσθαι*». Τοσοῦτον δὲ εἶχεν ἐξασθενήσει αὐτὸν διανοητικῶς ἡ νόσος, ὥστε, ὅταν ἐζήτει τις τὰς συμβουλάς του περὶ ζητήματός τινος, ἔλεγεν: «Ἀπευθυνθῆτε εἰς τὸν κ. «Moivre (βοηθὸν αὐτοῦ)· αὐτὸς γνωρίζει τοῦτο κάλλιον ἐμοῦ».

Εὑρέθη δὲ καὶ χειρόγραφον τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ διασήμου φυσικοῦ Huygens, συγχρόνου τοῦ Νεύτωνος, μαρτυροῦν ἄριστα τὸ ἀληθὲς τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Νεύτων εἶχε προσβληθῆ ἐπί τινα καιρὸν ὑπὸ φρενοβλαβείας. Τὸ χειρόγραφον ἔχει οὕτω: «Τῇ 29 Μαΐου 1691 ὁ κ. «Colin ἐκ Σκωτίας μοὶ διηγήθη, ὅτι ὁ περίδοξος γεωμέτρης Ἰσαὰκ «Νεύτων πρὸ 18 μηνῶν ἔπαθε *διατάραξιν τῶν φρενῶν* (démence) εἴτε «συνεπείᾳ τῆς καταχρήσεως περὶ τὴν ἐργασίαν εἴτε συνεπείᾳ τῆς μεγά«λης λύπης, ἣν ἠσθάνθη ἰδὼν καταστραφὲν τὸ χημικὸν αὐτοῦ ἐργα«στήριον ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς μετά τινων σπουδαίων χειρογράφων του· «ὁ Colin προσέθηκεν ὅτι κατόπιν τοῦ συμβάντος τούτου ὁ Νεύτων παρουσιασθεὶς εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Cambridge *ὡμίλησε κατὰ τρόπον δηλοῦντα τὴν διατάραξιν τῶν φρενῶν αὐτοῦ*, ὁπότε καὶ οἱ φίλοι τὸν παρέλαβον καὶ τὸν ὡδήγησαν ἐγκλείσαντες αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν «του, ἔνθα ἑκόντα ἄκοντα καθυπέβαλον αὐτὸν ὑπὸ θεραπείαν, διὰ «τῆς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἐπανέκτησε τὴν προτέραν αὐτοῦ ὑγίειαν εἰς «τρόπον, ὥστε σήμερον ἐννοεῖ τὸ βιβλίον αὐτοῦ: «*Αἱ Ἀρχαί*».

Μετά τινα ἔτη ἀπὸ τῆς διαταράξεως ταύτης τῶν φρενῶν αὐτοῦ, ἤτοι τῷ 1700 ὁ Νεύτων ἐποίησε *τὰ Σχόλια ἐπὶ τῆς Ἀποκαλύψεως*, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ θεολογικὰ ἔργα.

Ὁ ἴδιος Νεύτων ἔγραψεν εἰς μίαν τῶν πρὸς τὸν περιώνυμον φιλόσοφον John Locke ἐπιστολῶν του, ὅτι «*διῆλθε μῆνάς τινας χωρὶς*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ ἐγγὺς ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του aconsistency of mind». Ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ ἴδιος Νεύτων περιγράφει τὴν νόσον του, ἐξάγεται, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς *ὀξείας ἀνοίας* (démence aiguë ἢ mélancolie avec stupeur), ἥτις εἶνε μία μορφὴ τῆς *λυπομανίας*.

Τάσσος Τορκουάδος. Ὁ πατὴρ του Βερνάρδος Τάσσος διεκρίθη ἐπίσης ὡς λυρικὸς ποιητὴς καὶ λογογράφος. Ὁ Τορκουάδος ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν συνέθετε τὸ πρῶτόν του ποίημα *Rinaldo* καὶ ἤδη μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπιτυχίαν ἤρχισε νὰ συλλάμβάνῃ ἐν νῷ τὸ σχέδιον τῆς ἀθανάτου ἐποποιίας «*ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἱερουσαλήμ*». Εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ φρενοβλαβείας φανταζόμενος ὅτι ὑπὸ πάντων καταδιώκεται, ὅτι συνωμοτοῦσιν ἐναντίον του ὅπως τὸν δηλητηριάσωσι κτλ. Μίαν ἡμέραν δὲ ὥρμησε κρατῶν ἐγχειρίδιον εἰς τὴν χεῖρα διὰ νὰ φονεύσῃ ἕνα ὑπηρέτην, ὃν ἐθεώρει ἰδίως λίαν ὕποπτον· ὁ ὑπηρέτης ἐσώθη τῇ παρεμβάσει ἄλλων προσώπων κατὰ τύχην εὑρεθέντων ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάρου τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρης, ἔνθα διέμενεν ὁ Τάσσος ὡς φίλος καὶ εὐνοούμενος.

Μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο τῇ αἰτήσει του ἀπῆλθεν εἰς Φραγκισκανικόν τι μοναστήριον, ὁπόθεν ἔγραφεν εἰς πολλούς, ἰδίως δὲ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Φερράρης, ἐπιστολὰς πλήρεις παραληρημάτων. Μετ' ὀλίγον ἔφυγεν ἐκ τοῦ μοναστηρίου καὶ μετέβη παρὰ τῇ ἀδελφῇ του Κορνηλίᾳ ἐν Σορέντῳ, ἐπί τινας μῆνας σχεδὸν ἐντελῶς ἐπανακτήσας τὴν προτέραν πνευματικὴν ὑγίειαν· εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Ferrare παρὰ τῷ δουκί, ὑποσχεθεὶς πρότερον αὐτῷ, ὅτι θὰ ὑποβληθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς ἰατρικὴν θεραπείαν. Ἀλλὰ δυστυχῶς πάλιν προσεβλήθη ὑπὸ τῆς *μελαγχολίας* του καὶ ἀπελθὼν ἐκ Φερράρης περιεπλανᾶτο ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας. Ἐν Τουρίνῳ εἶχε καλῶς, ὁπόθεν πάλιν ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Φερράρην, ἔνθα οἱ καταδιωγμοὶ καὶ οἱ σκληροὶ τρόποι τοῦ δουκός, κατὰ τὸ λέγειν τινῶν, ἀνέπτυξαν ἐπὶ μικρόν τινα χρόνον πάλιν τὴν νόσον τοῦ δυστυχοῦς περιπλανωμένου ποιητοῦ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐνεκλείσθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς *Ἁγίας Ἄννης*, ἔνθα διέμεινεν *ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη*, τῇ διαταγῇ τοῦ δουκός, καίτοι διετέλει, ὡς λέγουσί τινες, ὑγιὴς τὰς φρένας καὶ ἅπαξ μόνον κατὰ τὴν σκληρὰν ταύτην αἰχμαλωσίαν παθὼν ἐξ ὀξείας φρενοπληξίας· τοῦτο ὅμως φαίνεται ἀπίθανον, διότι ἐκεῖ εἶδεν αὐτὸν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ὁ Montaigne ἐν παρακρούσει διατελοῦντα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῇ παρεμβάσει τέλος πολλῶν ὑψηλῶν προσώπων ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ νοσοκομείου καὶ μετέβη εἰς Mantoua, ἔνθα περιεθάλπετο ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς πόλεως ταύτης, ὁπόθεν εἶτα ἀπελθὼν μετέβη εἰς Νεάπολιν, ἔνθα διεταράχθη πάλιν τὰς φρένας *ἕνεκα*, ὡς λέγουσί τινες, *τῶν πολλῶν καὶ ἀδίκων ἐπικρίσεων τοῦ ἔργου του* ! Μέχρι τέλους δὲ τοῦ βίου του οὐδέποτε ἐγκατέλειψεν αὐτὸν ἡ λεγομένη *μελαγχολία*, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὰς διαλείψεις τῆς νόσου, ὡς καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου, τὰ ἄλλα καλῶς εἶχε τὸ λογικὸν αὐτοῦ. (1) Ὁ Τάσσος, ὅπως καὶ ὁ Σωκράτης, ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει *οἰκεῖόν τι δαιμόνιον*, τὸ ὁποῖον *συνδιελέγετο* μετ' αὐτοῦ· διϊσχυρίζετο δὲ ὅτι ἔμαθε παρὰ τοῦ δαιμονίου τούτου πράγματα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἄλλοτε οὔτε εἶχέ που ἀναγνώσει, οὔτε εἶχεν ἀκούσει ποτέ, καὶ ὅτι οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ τὰ ἔμαθεν !

Benvenuto-Cellini. Ὁ διάσημος οὗτος τορευτὴς καὶ μεταλλοχαράκτης καλλιτέχνης ἀκμάσας ἐν Φλωρεντίᾳ (1500-1571) περιγράφει ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ βιογραφίᾳ τὰς πολυαρίθμους ψευδαισθήσεις, ὑφ' ὧν ἔπαθε (2). Βεβαρημένος ὑπὸ λύπης κατὰ τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ S^{nt} Ange φυλάκισίν του ἀπεπειράθη ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀλλ' *εἷς ἄγγελος* τὸν παρεκώλυσεν. Ἀργότερον τῇ βοηθείᾳ τοῦ αὐτοῦ ἀγγέλου, τοῦ ὁποίου *τὴν φωνὴν ἤκουεν εὐκρινῶς, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπεν αὐτόν, εἶδεν* ἐν τῷ ἡλίῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ ἥλιος μοὶ ἐφάνη, λέγει ὁ »ἴδιος, ὡς μάζα καθαροῦ ἀναλελυμένου χρυσοῦ· ἐνῷ δὲ παρετήρουν »αὐτὸν ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ ἐξογκοῦται καὶ αἴφνης ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ »μέσου ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· εἶτα ὁ ἥλιος ἐξωγκώθη καὶ δευτέραν »φορὰν καὶ ἐξῆλθεν ἡ ὡραία Παρθένος ἔχουσα ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς »τὸν υἱόν της καὶ μειδιῶσα πρός με γλυκύτατον μειδίαμα κτλ. κτλ.»

Ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἦτο ῥωμαλέος καὶ ῥιψοκίνδυνος καὶ παράφορος, διέπραξε δὲ καί τινας φόνους κατὰ τὸν ταραχώδη καὶ πλήρη ἐπεισοδίων βίον του. Ἡ ἔκρυθμος ἄλλως διαγωγὴ καὶ ἡ ἠθικὴ διαστροφὴ προβαίνουσα ἐνίοτε καὶ μέχρις ἐγκληματικῶν πράξεων δὲν εἶνε σπανία παρὰ τοῖς καλλιτέχναις.

---

(1) *Viennet*, de l' Académie. art. du Dictionn. de la conversation.
(2) *Lélut*: Amulette de Pascal, σελ. 304.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Swift. Ὁ τερατολόγος καὶ εὐφυὴς συγγραφεὺς τοῦ «*Ταξειδίου τοῦ Γκιούλιβερ*», ἔνθα περιέγραψε μετὰ θυμηδεστάτων παραδοξολογιῶν τὴν χώραν τῶν μικροσκοπικῶν Λιλιπούτ, ἦν καὶ συντάκτης τῶν *Πολιτικῶν Σατυρικῶν Φυλλάδων*, καταστὰς περιώνυμος διὰ τὰς ἐκκεντρικὰς καὶ αὐτοπικὰς ἰδέας του ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπέθανε φρενοβλαβής. Ὅπως τινὲς προδιατεθειμένοι εἰς φρενοβλάβειαν, καὶ οὗτος εἶχε τὸ προαίσθημα τῆς νόσου αὐτοῦ. Συχνάκις ἔλεγε: «*θὰ ἀποθάνω ἀπὸ τὰ ἐπάνω*», δεικνύων τὴν κεφαλήν του.

Καὶ ἐκ τοῦ *Ταξειδίου τοῦ Γκιούλιβερ* καὶ ἐξ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων καταφαίνεται ἡ ὑπάρχουσα ἀφθονία τοῦ σπέρματος τῆς φρενοβλαβείας ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἡ ἐκκεντρικότης τοῦ ἀνδρός, ἥτις βραδύτερον μοιραίως ἔμελλε νὰ μετατραπῇ εἰς καθαρὰν φρενοβλάβειαν.

Ἐκ τῶν πολλῶν πρωτοτύπων, ἐκκεντρικῶν καὶ τερατωδῶν ἰδεῶν τοῦ εὐφυεστάτου τούτου συγγραφέως, περὶ οὗ, κατὰ τὸν Moreau, διάσημός τις κριτικὸς ἔλεγεν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ἐφευρετικὴν δύναμιν δὲν εἶνε κατώτερος τοῦ Βύρωνος, τοῦ Μίλτωνος καὶ τοῦ Σαιξπήρου, ἀναφέρομεν μίαν λίαν χαρακτηριστικὴν τῆς φρενολογικῆς καταστάσεώς του, τὴν ἑξῆς:

Τῷ 1729 ἐδημοσίευσε φυλλάδιόν τι ὑπὸ τὸν μακροσκελῆ τίτλον: *Μετριόφρων πρότασις περὶ παρακωλύσεως ὅπως τὰ τέκνα τῶν πτωχῶν τῆς Ἰρλανδίας μὴ ὦσι βάρος μήτε εἰς τοὺς γονεῖς των μήτε εἰς τὴν πατρίδα των καὶ περὶ χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ.*

Συγκινούμενος ὁ Swift ἐπὶ τῷ ἐλεεινῷ θεάματι τοῦ πλήθους τῶν ἐπαιτῶν τῆς Ἰρλανδίας πλημμυρούντων τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, «ἐζήτησε, λέγει, ἓν μέσον τῆς ἄρσεως τοῦ κακοῦ »τούτου, ὅπως δι' ὀλίγης δαπάνης χρησιμοποιήσῃ τῷ κοινῷ τὰ μικρὰ »παιδία τῶν ἐπαιτουσῶν τούτων πτωχῶν οἰκογενειῶν».

«Ἐβεβαιώθην, προσθέτει, ὑφ' ἑνὸς φίλου μου Ἀμερικανοῦ, ἱκανω»τάτου ἀνθρώπου, ὅτι τὸ κρέας ἑνὸς μικροῦ παιδίου ὑγιοῦς καὶ καλῶς »τρεφομένου, ἰδίως εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους, εἶνε ἄριστη καὶ ἐξαίρετος »τροφή, εἴτε ὡς *ψητὸν* παρασκευαζόμενον, εἴτε ὡς *βραστὸν* ἢ ἐν κλι»βάνῳ, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ ὅτι δύναται νὰ μαγειρευθῇ καὶ ὡς φρυκτὸν »(φρικασὲς) ἢ ὡς καρύκευμα (γιαχνί).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Παρακαλῶ λοιπὸν ταπεινῶς τὸ κοινὸν νὰ λάβῃ τοῦτο ὑπ' ὄψιν, ὅτι »ἐκ τῶν 120 χιλιάδων παιδίων, αἱ 20 χιλιάδες δέον νὰ κρατηθῶσι »διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους, αἱ δὲ λοιπαὶ 100 χιλιάδες εἰς »ἡλικίαν ἐνὸς ἔτους νὰ πωληθῶσιν εἰς χρηστοὺς καὶ πλουσίους πολίτας, »τῆς μητρὸς ὅμως ἕνα μῆνα πρότερον εἰδοποιουμένης ὅπως καλῶς θη- »λάσῃ τὸ βρέφος διὰ νὰ γίνουν οὕτω τὰ βρέφη παχέα καὶ ἄξια ὅπως »παρατεθῶσιν εἰς καλὰ γεύματα. Ἐξ ἑνὸς παιδίου γίνονται δύο καλὰ »φαγητὰ ἐν γεύματι φίλων· ὅταν δὲ γευματίζῃ μόνη ἡ οἰκογένεια »δύναται νὰ μαγειρεύσῃ μόνον τὸ ἥμισυ· τὰ *ὀπίσθια* π. χ. γίνονται »ἓν ἐξαίσιον φαγητόν· τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα καλῶς καρυκευόμενον δι' ἅ- »λατος καὶ πεπέρεως δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέ- »ρας, ὁπότε καὶ γίνεται ὡραῖον βραστόν, ἰδίως δὲ τὸν χειμῶνα. Ἐν »Δουβλίνῳ νὰ ἱδρυθῶσι κρεωπωλεῖα εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη· εἶνε »δὲ προτιμώτερον ἐν αὐτοῖς τοῖς κρεωπωλείοις νὰ σφάζωσι τὰ βρέφη »διὰ νὰ βλέπῃ ὁ πελάτης ἀχνίζον ἔτι τὸ κρέας καὶ θερμόν, ὡς ἄλλως »τε γίνεται τοῦτο διὰ τὰ χοιρίδια . . . . . Πιστεύω ὅτι τὰ πλεονεκτή- »ματα τοῦ σχεδίου τούτου εἶνε πολυάριθμα . . . . . κτλ.»

Ἡ *μετριόφρων* καὶ *φιλάνθρωπος* αὕτη πρότασις ἐτάφη μετὰ τοῦ συγγραφέως ἔν τινι φρενοκομείῳ!

Σατωβριάνδος. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας. Ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲ ὁ ἴδιος ἔπασχεν ἐκ *κλονικῶν σπασμῶν* τοῦ βραχίονος. Εἶχεν ἀδελφὸν ἡμιπαράφρονα, ἔκδοτον εἰς *παντὸς εἴδους κακίας* καὶ ἀποθανόντα *ἐξ ἡμιπληγίας*. Ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἀεννάως κατεῖχετο ὑπὸ ἰδεῶν αὐτοκτονίας. Ἡμέραν τινὰ ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς πλέον νὰ αὐτοκτονήσῃ, ὡς διηγεῖται τὸ γεγονὸς τοῦτο ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἔργον του: «Mémoires d'outre-tombe»· ὅθεν μετέβη εἰς ἀπό- κεντρόν τι μέρος καὶ ἐπλήρωσε διὰ τριῶν σφαιρῶν ἓν παλαιὸν ὅπλον, τοῦ ὁποίου πολλάκις ἡ σκανδάλη ἀφ' ἑαυτῆς ἔπιπτε μετ' ἐλαχίστην κροῦσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· εἶτα ἔθηκε τὸν σωλῆνα τοῦ ὅπλου ἐν- τὸς τοῦ στόματός του καὶ ἔτυψε τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ κοντακίου· ἀλλ' ἐξαιρετικῶς ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ σκανδάλη δὲν ἔπεσεν· ἐπανέλαβε πολλάκις καὶ μετὰ μεγαλειτέρας δυνάμεως τὴν κροῦσιν, ἀλλὰ πάλιν τὸ ὅπλον δὲν ἐξεπυρσοκρότησε, ὅτε ἡ τυχαία ἐμφάνισις φύλακός τινος ἔθηκε τέρμα εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο πείραμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μέσην ἡλικίαν αὐτοῦ ὁ Σατωβριάνδος ἐπολιορκεῖτο συχνὰ ὑπὸ τοιούτων *μελαχῶν ἰδεῶν*. «Τὸ κύριον ἐλάττωμά »μου, ἔλεγεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «*Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ*», εἶνε »ἡ πλῆξις, ἡ ἀηδία καὶ ἡ ἀένναος ἀμφιβολία περὶ παντός».

Γεωργία Σάνδη. Ἡ ἰδία λέγει, ὅτι εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ *βαθείας μελαγχολίας*· μετὰ ταῦτα δὲ εἶχε *τάσεις πρὸς αὐτοκτονίαν*. «Ἡ τάσις αὕτη, λέγει, ἦτο ἐνίοτε τόσον ζωηρά, »αἰφνιδία καὶ παράδοξος, ὥστε ἐβεβαιώθην κάλλιστα, ὅτι ἐπρόκειτο »*περὶ ἑνὸς εἴδους φρενοβλαβείας*, ἐξ ἧς ἔπαθον». Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς αὐτοκτονίας κυρίως παρουσιάζετο ἐπὶ τῇ θέᾳ ποταμοῦ ἢ κρημνοῦ ἢ ὅπλων ἢ φιαλιδίων πεπληρωμένων δηλητηριωδῶν οὐσιῶν. Καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς εἶχε παρομοίας τάσεις. Ἀνῆκε λοιπὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν *παρορμητικῶν* (Impulsifs), οἵτινες, ὡς εἴδομεν, ἀποτελοῦσι μίαν ἐκ τῶν *ποικιλιῶν τῆς ἐκφύλου φρενοπαθείας* (folie de dégénérescence).

Βάλτερ-Σκότ. Ἐν ἡλικίᾳ δύο ἐτῶν ἔπαθε παράλυσιν τοῦ δεξιοῦ σκέλους. Ἐβάδιζεν ὑποστηριζόμενος ὑπὸ βακτηρίας. Ἡμέραν τινὰ ἔσχε τὴν ἐξῆς ὀπτασίαν: Εἶχεν ἤδη μάθει τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος· ἐνῷ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐστιατορίου, εἶδε τὸν ἀποθανόντα φίλον του ἱστάμενον πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἔστη, ὅπως μετὰ προσοχῆς παρατηρήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητοῦ, θαυμάζων τὴν στάσιν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, μεθ' ἧς ἡ φαντασία αὐτοῦ αἰφνιδίως περιέβαλε τὸν προσφιλῆ αὐτῷ φίλον· εἶτα πλησιάσας ἐπείσθη ὅτι διάταξίς τις τῶν παραπετασμάτων τῆς αἰθούσης εἶχε δώσει ἀφορμὴν πρὸς παραγωγὴν τοῦ φαινομένου τούτου.

Βετχόβεν. Ὁ διάσημος οὗτος μουσουργὸς ἦτο εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν εὐερέθιστος, εὐαίσθητος καὶ παράδοξος. «Ὁ ὀργανισμός μου »εἶνε τόσον *νευρικός*, ἔλεγεν, ὥστε μηδαμινὴ αἰτία εἶνε ἱκανὴ νὰ μὲ ῥίψῃ «ἐκ τῆς μᾶλλον εὐτυχοῦς καταστάσεως εἰς τὴν μᾶλλον δυσάρεστον».

Ἐγένετο κωφὸς καὶ ἔπαθε *βαθεῖαν μελαγχολίαν* ἀποθανὼν ἐν ἡλικίᾳ 57 ἐτῶν (1).

---

(1) *Σημ.* Εἴδομεν τὸ κρανίον αὐτοῦ ἐν τῷ ἐν Βιέννῃ ἀνατομικῷ μουσείῳ· ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ μορφὴ τοῦ κρανίου ἐντελῶς διαφέρει τοῦ *τύπου* τῆς Καυκασίας φυλῆς, ἐν ᾗ ἀνήκει καὶ ἡ Εὐρωπαϊκή, ὁμοιάζει δὲ καταπληκτικῶς πρὸς τὸν τύπον τῶν Μαύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δονιζέττης. Ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὁ διάσημος οὗτος μουσικὸς ἀπέθανεν *ἐκ γενικῆς παραλύσεως τῶν φρενοβλαβῶν* (paralysie générale des aliénés).

Girodet. Γάλλος ζωγράφος, ἐκκεντρικὸς (1767-1824), περιώνυμος διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ: «*ἡ Σκηνὴ τοῦ κατακλυσμοῦ*». Οὐδέποτε εἰργάζετο τὴν ἡμέραν· τὴν νύκτα δὲ ὁσάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ εἴδους τινὸς *πυρετοῦ ἐμπνεύσεως*, ἠγείρετο ἀμέσως καὶ ἤναπτε ἅπαντα τὰ κηρία τοῦ ἐργοστασίου αὐτοῦ, εἶτα δὲ θέτων καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του παμμεγέθη πῖλον φέροντα πληθὺν κηρίων, ἤρχιζε τὴν ἐργασίαν του ἐν τοιαύτῃ κωμικῇ στολῇ.

Grétry. Διάσημος μουσικὸς Βέλγος (1741-1813)· συνθέτης πολλῶν μελοδραμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων φημίζεται «*Ῥιχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος*» «*ἡ Ὁμιλοῦσα εἰκών*» κτλ. Διὰ νὰ ἐμπνέηται καλῶς, ἔτρωγε καθ' ὑπερβολήν, ἐλάμβανεν ἄφθονον καφέ, καὶ ἔπαιζε *ρυθημερὸν* ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἕως οὗ ἀποπτύσῃ ἄφθονον αἷμα. Ἀληθὴς κορυβαντιῶν.

Guido-Reni. (1) Ἰταλὸς ζωγράφος τῆς σχολῆς τῆς Βολωνίας, ἐκκεντρικός, (1575—1642)· εἰργάζετο ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει φέρων λαμπροτάτην στολήν, ἐνέδυε δὲ διὰ τοιαύτης καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, οὓς παρέτασσεν εἰς στίχους καὶ οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτουν αὐτὸν μετὰ βαθυτάτης σιωπῆς ἐν τοιούτῳ μεταμφιεσμῷ.

Paësiello. Ἄλλος μουσικὸς Ἰταλός. Ἐνεπνέετο ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ καλῶς κεκαλυμμένος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς θερμότητος τῆς κεφαλῆς του. Πολλάκις ἐν τοιαύτῃ θέσει ὢν καὶ καταλαμβανόμενος ἀκουσίως ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ οἴστρου ἀνέκραζε: «Παναγία μου! ποίησόν μοι τὴν χάριν ὅπως λησμονήσω ὅτι εἶμαι μουσικός!».

Dbartas. Περίφημος γάλλος (1) ποιητὴς τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐκκεντρικός, συγγραφεὺς τῆς «*Ἑβδομάδος*». Περιέγραψε διὰ στίχων μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας τὸν ἵππον ἐγκλειόμενος πολλάκις ἐν τῷ δωματίῳ του,

---

ρων τῆς Ἀφρικῆς. Αἱ ἀνωμαλίαι τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου καὶ τοῦ προσώπου, ὡς εἴδομεν, εἶνε λίαν συχναὶ παρὰ τοῖς καλλιτέχναις ἰδίως, ἐξ οὗ καὶ ἡ δυσειδὴς ἐν γένει μορφὴ αὐτῶν. Εἴπομεν δὲ ἀλλαχοῦ τίνα σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἀνωμαλίαι αὗται.

(1) **Reveillé-Parise:** Physiologie et hygiène des hommes livrés aux travaux de l'esprit. σελ. 343.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔνθα τιθέμενος τετραποδητὶ ἐμιμεῖτο τὸ ζῶον τοῦτο χρεμετίζων, τρέχων, ποιῶν ἅλματα καὶ μιμούμενος τέλος ὅλας τὰς κινήσεις καὶ τὰς στάσεις τοῦ εὐγενοῦς τετραπόδου. Ἡ ἐκκεντρικὴ αὕτη πρᾶξις ἐχρησίμευεν αὐτῷ ὡς διεγερτήριον τοῦ ποιητικοῦ του οἴστρου.

Casti (Ἀββᾶς). Ἰταλὸς ([2]) ποιητὴς (1721—1803) συγγραφεὺς τῶν «*Ὁμιλούντων Ζώων*». Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γεροντικῇ ἡλικίᾳ εἶχε διάπυρον τὴν φαντασίαν, τὴν ὁποίαν πολλάκις ὑπερδιεγειρομένην καὶ καταπονοῦσαν τὴν κεφαλὴν ἠναγκάζετο νὰ καταπραΰνῃ καταφεύγων εἰς τὸ ἐξῆς μέσον: Ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ, ἐν ᾗ συνείθιζε πάντοτε νὰ ἐργάζηται, ἔθετε δεσμίδα παιγνιοχάρτων, ὁσάκις δὲ ἠσθάνετο ὅτι ἐνετείνετο ὑπὲρ τὸ δέον ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐργασία καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ ἐγκεφάλου ηὔξανε, ἤρχιζε νὰ παίζῃ μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ὁμιλῶν καὶ στρεψοδικῶν καὶ ἀπατῶν ἐπίτηδες ἑαυτὸν ἐν τῷ παίζειν, ὅπως προκαλέσῃ τὸν γέλωτα, ὡς θὰ ἔπραττεν ἀπέναντι πραγματικοῦ ἀντιπάλου χάριν ἀστεισμοῦ. Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἀρκούντως ἀνεπαύετο τὸ πνεῦμά του ἐκ τῆς παιδιᾶς ταύτης, ἐπανελάμβανε τὴν ἐργασίαν του.

Van Helmont. Φιλόσοφος καὶ ἰατρὸς Βέλγος (1577—1664), ὁ ἱδρυτὴς τῆς δοξασίας τοῦ *Ψυχισμοῦ* (animisme), ὃν ἀνεφέραμεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν (σελ. 56. Κεφ. Γ'), *Πνεῦμά τι* παρουσιάζετο εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς σπουδαίας περιστάσεις τοῦ βίου του. Τῷ 1633 *εἶδε* τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὸ *μορφὴν ἀστράπτοντος κρυστάλλου*.

Malherbe (François). Ἔξοχος λυρικὸς ποιητὴς τῆς Γαλλίας καὶ μεταρρυθμιστὴς τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς ποιήσεως ἐν Γαλλίᾳ (1556—1628). Ἦτο τραυλὸς καὶ ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐλαττωματικῆς προφορᾶς σχεδὸν δυσκατάληπτος, πτύων, ὡς λέγουσι τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς, ἓξ τοὐλάχιστον φορὰς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τεσσάρων στίχων· διὸ καὶ ἀστεϊζόμενός τις εἶπε περὶ αὐτοῦ: «οὐδέποτε εἶδον ἄνθρωπον τόσον *ὑγρόν*, μήτε ποιητὴν τόσον ξηρόν». Εἶχε τὴν μονομανίαν νὰ σημειοῖ τὰς περικνημίδας του διὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου φοβούμενος μὴ τυχὸν κατὰ λάθος φορέσῃ οὐχὶ τὰς αὐτὰς πάντοτε περικνημίδας καὶ διὰ τοὺς δύο πόδας του· ἔφερε δὲ μέγαν ἀριθμὸν ζευγῶν τοιούτων προβαίνων μέχρι τοῦ στοιχείου L πολλάκις.

([1]) ([2]) Reveillé — Parise loc. cit. σελ. 360, 364.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μολιέρος. Νευροπαθέστατος παθῶν πολλάκις καὶ ὑπὸ σπασμῶν· ἡ μικροτέρα ἀφορμὴ παρώξυνε τὸν ἄνθρωπον τοῦτον τῶν γελώτων καὶ τῆς εὐθυμίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε *κατελαμβάνετο ὑπὸ σπασμῶν*.

Bernardin de Saint-Pierre. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Παύλου καὶ τῆς Βιργινίας». Ἔπαθεν ἐκ τῆς φρενοπαθείας ἐκείνης, ἥτις καλεῖται *παράνοια τῆς καταδιώξεως*. Εἶχε δὲ καὶ διάφορα ἄλλα νευρικὰ φαινόμενα.

Ῥουσσώ. Τύπος φρενοβλαβοῦς πάσχοντος ἐκ *παραγοίας τῆς καταδιώξεως* (délire de persécution). Ἦν ἰδιοσυγκρασίας μελαγχολικῆς, μισάνθρωπος καὶ δύστροπος. Ὅτε συνέγραφε τὰς «*Ἐξομολογήσεις*» του, ἡ νόσος αὐτοῦ εἶχε ποιήσει μεγάλας προόδους. Εἷς πιστὸς αὐτῷ φίλος, ὁ Κορανσέζ, διηγεῖται μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιον: Ἐνῶ εὑρίσκοντο μετὰ τοῦ Ῥουσσὼ ἔν τινι ἀγορᾷ, οὗτος ἠρώτησε πωλητήν τινα περὶ τῆς τιμῆς τῶν πίσων· ὁ πωλητὴς ὥρισε τὴν ἀξίαν αὐτῶν· τότε ὁ Ῥουσσὼ στραφεὶς πρὸς τὸν φίλον του, εἶπε: «Ἰδὲ τὸ βάθος τῶν μηχανορραφιῶν τῶν ἐχθρῶν μου, οἵτινες διὰ νὰ »μὲ βλάψωσιν εἰς ὅλα, μεταχειρίζονται διάφορα μέσα καὶ τοσαύτας »ἰδέας γεννᾷ ἡ κεφαλή των, ὅσαι δὲν θὰ ἀπητοῦντο διὰ νὰ διοικήσῃ »τις τὴν Εὐρώπην! Ἐγὼ ἕως τώρα ἐπλήρωνα *τόσα* διὰ τὴν ὀκᾶν τῶν »πίσων· πῶς γίνεται αὐτὸς νὰ μὲ ζητῇ *τόσα*;»

Εἶνε περιττὸν νὰ φέρῃ τις πολλὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς φρενοβλαβείας τοῦ Ῥουσσώ, ἥτις εἶναι πασίγνωστος.

Ἡ νοσηρὰ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ῥουσσὼ *μοιραίως* ὤφειλε νὰ δώσῃ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην μορφὴν καὶ τὸν εἰδικὸν ἐκεῖνον τύπον εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν ἰδεῶν του, ὅστις πανταχοῦ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ διατυποῦται. Ἐν γένει δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πεποιθήσεις περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ποιητοῦ τινος ἢ φιλοσόφου ἢ οἱουδήποτε ἐρευνητοῦ τῶν γενικῶν ἀληθειῶν, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως αὐτῶν, εἶνε ἀναποσπάστως συνδεδεμένα καὶ ἐξηρτημένα ἀπὸ τοῦ τρόπου τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ ἀντιδρᾶν τοῦ ἀτόμου, τουτέστι τῆς ψυχικῆς αἰσθητικότητος ἢ *ἰδιοσυγκρασίας* ἑκάστου· ἑπομένως, *κυρίως* εἰπεῖν, οὐδὲν *σύστημα* ἰδεῶν πηγάζει ἐκ τῆς ψυχρᾶς καὶ ἀμερολήπτου ἐπισκοπήσεως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζητημάτων ὑπὸ τῶν διατυπούντων καὶ κηρυττόντων αὐτὰς ἀνδρῶν, καὶ ἄρα οὐδὲν αὐτῶν ὀρθόν ἐστι, διότι ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σπουδαιότερος παράγων πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἐλλείπει· ἡ λογικὴ καὶ συλλογιστικὴ δύναμις τοῦ ἀτόμου τίθεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἠθικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Αἱ ἰδέαι παντὸς ἀνθρώπου εἶνε δοῦλαι καὶ ὄργανα τῆς ἰδιοσυγκρασίας ἢ ἰδιοφυίας αὐτοῦ· ὁ εἷς εἶνε αἱσιόδοξος, ὁ ἄλλος ἀπαισιόδοξος, ὁ τρίτος θεοκρατικός, ὁ τέταρτος ἀπολυταρχικός, ὁ ἄλλος ριζοσπάστης κ.τ.λ. ἀναλόγως τοῦ τρόπου τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τῶν φυσικῶν κλίσεων ἕκαστος δημιουργεῖ καὶ ἴδιον σύστημα ἰδεῶν ἀξιῶν δι' αὐτοῦ νὰ κυβερνῶνται αἱ κοινωνίαι ἢ ἡ ἀνθρωπότης. Ἐὰν ὁ Ρουσσὼ π. χ. εἶχε τὴν αὐτὴν δύναμιν τοῦ νοός, ἀλλ' ἄλλην τινὰ ἰδιοσυγκρασίαν, ἄλλην μορφὴν τότε θὰ εἶχον καὶ αἱ ἰδέαι του καὶ ἄλλας ἀρχὰς θὰ ὑπεστήριζεν. Ὁ Ρουσσὼ ὡς ἰδεῶδες ἐν τῷ πολιτικῷ αὐτοῦ συστήματι, ὡς τελειότητα τῶν κοινωνιῶν ἐθεώρει τὴν *ἀγρίαν καὶ προϊστορικὴν κατάστασιν* τῆς ἀνθρωπότητος· ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπεν, ὅτι ἡ εἰς αὐτὴν ἐπάνοδος ἦν ἀδύνατος, ὡς ἀναγκαῖον κακὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν λαῶν ἐνόμιζεν ἀπαραίτητον τὸν δεσποτισμὸν τοῦ λαοῦ, τὴν μὴ ἀνοχὴν τῆς ἐκκλησίας, τὰ βίαια μέτρα κ.τ.λ. Ὅλος ὁ νοσηρὸς χαρακτὴρ τοῦ Ρουσσὼ ἐμφαίνεται ἐν ταῖς ἰδέαις ταύταις.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Ρουσσὼ λέγει πρὸς τὸν φίλον του Κορανσέζ, ὅτι ὁ ποιητὴς Τάσσος εἶχε προίδει τὰς δυστυχίας του, ἃς ὑφίσταται, καὶ ὅτι ἐξάγει τοῦτο ἔκ τινων στροφῶν ἑνὸς ποιήματός του, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν ἐπίτηδες ὡς προφητεία δι' αὐτόν. Ὁ Κορανσὲζ προσθέτει, ὅτι ὁ Ρουσσὼ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τοῦ βίου του ἐθεωρεῖτο σχεδὸν γενικῶς ὡς παθὼν τὰς φρένας, ἄλλως τε καί, λέγει, τὸ σπέρμα τῆς νόσου εὑρίσκεται ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του· μία δὲ ἐξαδέλφη αὐτοῦ ἔπασχε τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς φρενοπαθείας.

Ἅπαξ αὐτὸς ὁ Ρουσσὼ ὡμολόγησεν εἰς τὸν φίλον του, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ εὑρισκόμενος ἔσχεν ἕνα παροξυσμὸν φρενοβλαβείας. Συνέβη δὲ τὸ πρᾶγμα ὡς ἑξῆς: Παροξυνθείσης ἡμέραν τινὰ τῆς μονομανοῦς ἰδέας τῆς φαντασιώδους καταδιώξεώς του ὁ Ρουσσὼ ἐνόμισεν, ὅτι ὁ de Choiseuil, ὅστις τότε ἐκυβέρνα τὰ τῆς Γαλλίας, τὸν κατεζήτει ὅπως τὸν συλλάβῃ, διὸ καὶ ἀναχωρεῖ κατεσπευσμένως διὰ τὴν Ἀγγλίαν μὴ προφθάσας νὰ λάβῃ χρήματα μεθ' ἑαυτοῦ· εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ἀντὶ χρημάτων ἔδιδε τεμάχια ἀργυρῶν κυλιναρίων, τὰ ὁποῖα ἔθραυε· διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀκτὴν ἀνέρχεται ἐπί ὑψώματός τινος ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ πόλει, ἔνθα εἶχεν ἀποβιβασθῇ, καὶ ἐκφωνεῖ γαλλιστὶ ἕνα λόγον πρὸς τὸν συναθροισθέντα ἐκεῖ λαόν, ὅστις οὐδὲ κἂν μίαν λέξιν γαλλικὴν ἐγνώριζεν.

Εἶνε εὐνόητον ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ρουσσὼ ἔλαβε χώραν συνεπείᾳ μιᾶς παροδικῆς *μανιακῆς διεγέρσεως* (excitation maniaque), τοιαῦται δὲ διεγέρσεις δὲν εἶναι σπάνιαι παρὰ τοῖς πάσχουσιν ἐξ οἱασδήποτε μορφῆς φρενοβλαβείας.

Haller. Ὁ τῆς Βέρνης διάσημος ἀνατόμος καὶ βοτανικὸς (1708-1777). Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἔπαθε *θρησκευτικὴν λυπομανίαν* κατεχόμενος ὑπὸ φόβου καὶ ἀπελπιζόμενος καὶ νομίζων ὅτι *ὁ Θεὸς κατεδίκασε τὴν δυσειδῆ ψυχήν του* εἰς τὰς αἰωνίους φλόγας τοῦ Ἅδου. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἔλεγεν, ὅτι πολλάκις κατώρθου νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν θλιβερῶν τούτων ἰδεῶν διὰ τοῦ ὀπίου ἢ δι' ἐπιμόνου καὶ μακρᾶς ἐργασίας, ἀλλ' ὁσάκις δὲν εἰργάζετο ἢ ὡμίλει περὶ τῆς καταστάσεώς του μετὰ τῶν κληρικῶν, ἀμέσως ἐπανήρχοντο αἱ αὐταὶ παθολογικαὶ ἰδέαι μετὰ μεγαλειτέρας δυνάμεως.

Hegel. Ὁ γνωστὸς γερμανὸς φιλόσοφος (1770-1831). Εἶχεν ἀδελφὴν πάσχουσαν τὰς φρένας, ἥτις ἐνόμιζεν ἑαυτὴν μεταβληθεῖσαν εἰς δέμα ἐμπορεύματος καὶ ἐφοβεῖτο μὴ σφραγίσωσιν αὐτὴν διὰ μολύβδου καὶ τὴν κυλίσωσι μεταξὺ τῶν ἐμπορευμάτων· διό, ὁσάκις παρετήρει ξένον τινὰ εἰσερχόμενον εἰς τὴν οἰκίαν, ἔτρεμε καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡμέραν τινὰ ηὐτοκτόνησε ῥιφθεῖσα εἰς τὸν ποταμόν.

Harrington. Συγγραφεὺς τῆς «Oceana», λίαν διακεκριμένος λογογράφος καὶ δημοσιογράφος ἄγγλος (1611-1677). Τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς φρενοπαθείας του ἐξεδηλώθησαν ἐν τῷ πύργῳ τῆς Πλημούθης, ἔνθα εἶχεν ἐγκλεισθῇ. Ἔπασχεν ἐκ ψευδαισθήσεων παραδόξων· ἐφαντάζετο ὅτι αἱ ἰδέαι του ἐξερχόμεναι τοῦ ἐγκεφάλου ἵσταντο πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ μορφὴν μελισσῶν καὶ πτηνῶν. Εἶχε διατάξει νὰ τῷ κατασκευάσωσι κινητὸν οἴκημα περιστρεφόμενον περὶ ἕνα ἄξονα κατὰ βούλησιν, ἐν τῷ ὁποίῳ διήρχετο ὅλην τὴν ἡμέραν κρατῶν σάρωθρον εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐνασχολούμενος νὰ διασκορπίζῃ δι' αὐτοῦ τὰς *περιπταμένας ἰδέας του*. Συχνάκις *ἔβλεπεν*, ὅτι ἰδέαι τινὲς ἐξήρχοντο τοῦ οἰκήματος διὰ τῶν σχισμῶν τῶν τοίχων καὶ τότε ἐλάμβανεν ὡς μάρτυρας τὰ παριστάμενα τυχὸν ἐκεῖ πρόσωπα, ὅπως βεβαιώσωσιν, ὅτι τῳόντι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξ αὐτοῦ προήρχοντο αἱ ἰδέαι αὗται. Πολλάκις δὲ συνέκρινεν ἑαυτὸν πρὸς τὸν Δημόκριτον, ὅστις, ἔλεγεν, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του φρενοβλαβὴς διὰ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης ἐβεβαίωσε τὸ ἀληθὲς τῶν ἐφευρέσεων τοῦ ἀνδρὸς καὶ κατήσχυνεν οὕτω τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Δημοκρίτου.

Ὁ Ἅγιος Δομένικος ὁ ὀνομασθεὶς «*τὸ Φῶς τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ἡ μάστιξ τῶν αἱρετικῶν*» πολλάκις ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένου καὶ διαφόρων Ἁγίων· ἡμέραν τινὰ παρεπονεῖτο εἰς τὴν Παναγίαν ὅτι δὲν ἐπετύγχανε πολὺ εἰς τὴν διὰ τῆς κατηχήσεως πειθὼ τῶν αἱρετικῶν, ὅτε αἴφνης *παρουσιάζεται ἐνώπιόν του ἡ Παναγία καὶ τὸν ὁδηγεῖ πῶς πρέπει νὰ κατηχῇ*. Πολλάκις ἔπιπτεν εἰς ἐκστάσεις.

Ὁ Ἅγιος Μαρτῖνος ὁ ὀνομάσας ἑαυτὸν «*ὁ ἄγνωστος φιλόσοφος*», πολλάκις ἤρχετο εἰς *συγκοινωνίαν* μετὰ τοῦ Θεοῦ· συλλαβὼν ἐν περιστάσει τινὶ τοῦ βίου του τὴν ἰδέαν τοῦ γάμου μετά τινος πλουσίας νέας, ἐνόμισε καλὸν πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως νὰ προσευχηθῇ· ἀλλ' ἐνῷ προσηύχετο τῷ ὑπηγορεύθη *λίαν σαφῶς εἰς τὸ οὖς*, ὅτι δὲν τῷ ἐπιτρέπεται ὁ γάμος. Καὶ οὗτος ἔπιπτεν εἰς ἐκστάσεις· ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας Ἐπίσης ὁ Sᵑᵗ François d'Assise, ὁ Sᵑᵗ François de Sales καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἅγιοι καὶ διακεκριμένοι θεολόγοι ἔπασχον ἐκ ψευδαισθήσεων καὶ συχνάκις εἶχον παρακρούσεις.

Λενναῖος. Ὁ πατὴρ οὗτος τῆς νεωτέρας βοτανικῆς εἶχεν *ὑδροκεφαλικὸν* κρανίον· καὶ οὗτος ἀνήκει εἰς τὰς *προώρους* μεγαλοφυίας. Ἀπέθανεν ἐκ *γεροντικῆς ἀτονίας*, *λησμονήσας* καὶ τὸ ἰδιόν του ὄνομα.

Bichat. Ἄλλη πρόωρος μεγαλοφυία. Ὁ ἔνδοξος οὗτος θεμελιωτὴς τῆς *γενικῆς ἀνατομίας καὶ ἱστολογίας* ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐν ἡλικίᾳ 30 ἐτῶν. Ἐν τῇ νεκροψίᾳ εὑρέθησαν μόνον ἴχνη τινὰ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου.

Κονδιλλάκ. Ὁ περιώνυμος οὗτος φιλόσοφος γάλλος καὶ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τοῦ Sensualisme πολλάκις εὕρισκε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἑτοίμην τὴν πρωΐαν, ἅμα ἐγειρόμενος, διότι κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ κράτος ὑπνοβασίας εὑρισκόμενος εἰργάζετο ἐν ἀγνοίᾳ ἑαυτοῦ. Οἱ ὑπνοβάται, ὡς γνωστόν, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς κατ' ἐξοχὴν νευροπαθεῖς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Madame de Staël. Θυγάτηρ τοῦ περιωνύμου Νέκερ. Ἀπέθανεν *ἐν παρακρούσεσι* διαταραχθεῖσα τὰς φρένας ἤδη μῆνάς τινας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς. Κατὰ τὴν νεκροψίαν ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἐξεπλάγησαν ἐκ τοῦ μεγάλου ὄγκου τῆς ἐγκεφαλικῆς μάζης. Κατείχετο ὑπὸ *νευρικῆς τινος ἕξεως* (tic) συνισταμένης εἰς τοῦτο, ὅτι ἀεννάως ἤθελε νὰ περιστρέφῃ μεταξὺ τῶν δακτύλων της ταινίας χάρτου μεταβάλλουσα αὐτὰς εἰς κυλίνδρους. Ὁ ὑπηρέτης αὐτῆς εἶχε διαταγὴν νὰ θέτῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς ἐργασίας ἀφθονίαν τοιούτων ταινιῶν. Κατεχρᾶτο πρὸς τούτοις τοῦ ὀπίου· καθ' ὅλονδὲ τὸν βίον της μία παράδοξος ἰδέα ἀπησχόλει αὐτήν, ἡ ἰδέα τοὐτέστι τῆς ψυχρότητος ἐν τῷ τάφῳ, διὸ καὶ εἶχε παραγγείλει ὅπως περιτυλίξωσι τὸ πτῶμα αὐτῆς ἐντὸς μηλωτῆς.

Γκαῖτε. Ὁ γνωστὸς μέγας γερμανὸς ποιητής. Λίαν προώρως ἀνεπτύχθη διανοητικῶς τε καὶ αἰσθηματικῶς. Ἤδη ἐν ἡλικίᾳ *τριῶν* ἐτῶν εἶχε τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ· δὲν ἤθελε νὰ παίζῃ μὲ δυσειδῆ παιδία· ὁσάκις παρουσίαζον αὐτῷ ἕνα μικρὸν σύντροφον μὴ ὡραῖον, ἐκυριεύετο ὑπὸ σφοδρᾶς ὀργῆς καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ τὸν καταπραΰνωσιν. Ὅταν ἤρχισε νὰ συχνάζῃ εἰς τὸ σχολεῖον, παρεπονεῖτο συχνάκις εἰς τὴν μητέρα του, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε ὡραίους, οὔτε εὐφυεῖς συντρόφους. Ἡ μήτηρ του ἐπέπληττεν αὐτὸν διὰ τὰς γελοίας ἀξιώσεις του ταύτας καὶ διὰ τὴν ἀλαζονικήν του ἐν γένει διαγωγὴν πρὸς τοὺς συνομήλικας καὶ συντρόφους τοῦ σχολείου· ὁ Γκαῖτε ἀπήντησε: «Τώρα διὰ «τῶν τρόπων τούτων μόνον διακρίνομαι ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου· «ἀλλὰ μίαν ἡμέραν θὰ διακριθῶ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον! :» Ἄλλοτε πάλιν διεκήρυξεν, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτὸν ὅ,τι ἱκανοποιεῖ καὶ ἀρκεῖ εἰς τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους. Ταῦτα δὲ πάντα ἔλεγε λίαν μικρὸς τὴν ἡλικίαν ὤν. Ἤδη ἑπτὰ ἐτῶν παῖς ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ ἰδιαίτερον Θεόν· ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συμβὰς ἐν Λισαβώννῃ σεισμὸς κλονίζει τὴν χριστιανικήν του πίστιν, καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσεις μὲ τὸν «*Θεὸν τῆς φύσεως*», ἐφ' ᾧ καὶ ἐγείρει κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς φαντασίας ἐντὸς τοῦ δωματίου αὐτοῦ ἕνα βωμόν, ἐφ' οὗ καθ' ἑκάστην καίει φύραμά τι ἀρωματικόν, τὸ ὁποῖον ἔκαιε δι' ἑνὸς φακοῦ συγκεντρῶν δι' αὐτοῦ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν συχνάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ μελαγχολιῶν καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἠγάπα τὴν ἀπομόνωσιν εὑρίσκων ἡδονὴν ἐν τῷ μελαγχολεῖν. Ἀργότερον δὲ ἔσχε καὶ μίαν *ὀπτασίαν*· ἡμέραν τινὰ δηλαδή, ὡς διηγεῖται τοῦτο ὁ ἴδιος, εἶδε τὸ ὁμοίωμα ἑαυτοῦ ἐρχόμενον ἐξ ἀντιθέτου διευθύνσεως πρὸς προϋπάντησίν του.

Λόρδος Βύρων. Εἴπερ τις καὶ ἄλλος νευροπαθὴς ποιητής. Ὁ πατήρ του ἦν πλοίαρχος διαγαγὼν βίον τρικυμιώδη καὶ ἔκδοτος εἰς ἀσωτείας, δὶς δὲ νυμφευθείς, δὶς διεζεύχθη. Ὁ Βύρων ἦν χοιραδικῆς δυσκρασίας καὶ ῥαιβόπους ὡς ἐκ τοῦ ῥαχιτισμοῦ τῶν ποδῶν· ἐν ἡλικίᾳ *ὀκτὼ* ἐτῶν ἠγάπησεν ἐμμανῶς μίαν κόρην συνομήλικά του. Ἡ πρώϊμος ἄλλως διέγερσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν παθῶν καὶ αἰσθημάτων οὐχὶ σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἐξόχους ἄνδρας· ὁ Δάντης π. χ. ὁ Γκαῖτε, ὁ Ἀλφιέρης, ὁ Ρουσσώ, ὁ Κανόβας καὶ ἄλλοι, ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ἐκ μικρᾶς ἤδη ἡλικίας ὁ Βύρων ἐκυριεύετο ὑπὸ μελαγχολίας καὶ ἐβυθίζετο εἰς ῥεμβασμούς· τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις του ἦσαν ἄμετρα καὶ ὑπερβολικά· τινὰς ἐκ τῶν συνομηλίκων του ἠγάπα σφοδρῶς, ἄλλους ἐμίσει θανασίμως. Ὁ χαρακτήρ του ἦν ἀδάμαστος καὶ ἀτίθασσος· ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου Drury ἔλεγε περὶ αὐτοῦ, ὅτι «τῷ ἔδωκαν νὰ δαμάσῃ ἕνα ἵππον τῶν ὀρέων». Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ *ἔσχε καὶ σπασμούς*· τινὲς λέγουσιν ὅτι ἔπασχε καὶ ἐξ ἐπιληψίας.

Ἐνίοτε ἐνόμιζεν ὅτι τὸν ἐπισκέπτεται φάσμα τι, ἀλλὰ τοῦτο ὁ ἴδιος ἀπέδιδεν εἰς τὴν *ὑπερδιέγερσιν* τοῦ ἐγκεφάλου του. Ἦν λίαν ἔκδοτος πρὸς ἔρωτα καὶ ἀκολασίας. Αἱ ἰδιοτροπίαι του ἐγένοντο παροιμιώδεις· ὁ λόρδος Dudley μάλιστα ἐφρόνει ἐν πεποιθήσει, ὅτι ὁ Βύρων ἦτο παράφρων. Ὁπωσδήποτε ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη ἔκφρασις χαρακτηρίζει ἀρκούντως τὴν νευροπαθειακὴν κατάστασιν τοῦ περιωνύμου ποιητοῦ τοῦ Childe-Harold καὶ τοῦ Don Juan.

Πόπ. Ὁ γνωστὸς ποιητὴς Ἄγγλος καὶ μεταφραστὴς τοῦ Ὁμήρου. Ἦν ῥαχιτικός· ἔσχε πολλὰς ὀπτασίας. Ἡμέραν τινὰ *εἶδεν* ἕνα βραχίονα ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ τοίχου· ἐκπλαγεὶς προσέδραμεν εἰς τὸν ἰατρόν του διὰ νὰ μάθῃ τί ἆρά γε νὰ ἦτο ἐκεῖνος ὁ βραχίων!

Ἐρρῶκος Χάϋνε. Μετὰ μακρὰν καὶ ὀδυνηρὰν νόσον τοῦ *νωτιαίου μυελοῦ* (νωτιαίαν φθίσιν, ataxie locomotrice) ἀπέθανε τέλος ἐξ αὐτῆς ὁ πνευματώδης, εὐτράπελος καὶ συμπαθητικώτατος οὗτος ποιητής.

Alfred de Musset. Οἰνοπότης ὡς ὁ χυδαιότερος τῶν οἰνοπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν. Τίς οἶδεν ὁπόση ποσότης οἰνοπνεύματος ἐμπεριέχεται εἰς ἕκαστον στίχον τῶν ποιημάτων αὐτοῦ! Τὸ χημικὸν τοῦτο προϊὸν ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς τέχνης καὶ τοῦ κάλλους τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ νοσηροῦ ἐν πολλοῖς τῶν αἰσθηματικῶν αὐτοῦ διεγέρσεων. Ἡ ἀνάγκη δὲ αὕτη τῆς τεχνητῆς διεγέρσεως τῶν δυνάμεων τοῦ ὀργανισμοῦ εἶνε συνήθως *κεντρικὴ ἀπαίτησις* καὶ οὐχὶ τυχαῖον ἢ τῆς κακῆς ἕξεως γεγονός. Εἷς βιογράφος τοῦ ποιητοῦ λέγει: «πάντοτε διετέλει ἐν μέθῃ πίνων εὐχαρίστως καὶ τὸν κυανοῦν ἀκόμη οἶνον τῶν καπηλείων...» Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοῦ δυστυχοῦς ποιητοῦ ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπέθανεν ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος.

Hoffmann. Ὁ γερμανὸς συγγραφεὺς τῶν »*Φανταστικῶν διηγημάτων*» συνάμα δὲ καὶ μουσικὸς (1776—1822). Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχον φρενοβλαβεῖς. Ὅτε συνέγραφε τὰ μυθιστορήματά του, τὰ δημιουργήματα τῆς ὑπερδιεγειρομένης φαντασίας του ἐλάμβανον πραγματικότητα πολλάκις *ψευδαισθήσεων* (hallucinations). Ἐντρομος ἐκ τῆς θέας τῶν φασμάτων παρεκάλει τὴν μητέρα του νὰ μένῃ πλησίον του. Κατεχρᾶτο δὲ πρὸς τούτοις καὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ Mozart, Βολταίρου, Παγανίνη καὶ ἄλλων, ὧν ἡ ὄψις ὑπεμίμνησκε τὴν ραχιτικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, ὁ δὲ ὀργανισμὸς ἦν ἐξησθενημένος καὶ λεπτοφυής. Ἀπέθανεν ἐκ *παθήσεως τοῦ νωτιαίου μυελοῦ* παραλυθεὶς τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας βαθμηδόν, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐκώλυεν αὐτὸν τοῦ νὰ ὑπαγορεύῃ τὰς ἰδέας του μετὰ θαυμασίου ὀίστρου. Διηγεῖτο ἡμέραν τινὰ εἰς φίλον του, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἰατροὶ ἐκαυτηρίαζον διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου τὴν σπονδυλικήν του στήλην, τῷ ἐγεννήθη ἡ παράδοξος ἰδέα, ὅτι μετεβλήθη εἰς δέμα ἐμπορευμάτων, ὅπερ ἐσφράγιζον διὰ μολύβδου διὰ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ὡς λαθρεμπόριον!

Βαλζὰκ (Honoré). Ἡ ἐκκεντρικότης, λέγει ὁ Moreau, τῶν ἰδεῶν του εἶνε τοῖς πᾶσι γνωσταί. «Εἶχε, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Λαμαρτίνου, ἐπὶ πάντων τῶν πραγμάτων ἰδέας ὅλως ἰδίας καὶ παραδόξους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κοινὸν ὀρθὸν λόγον τῆς συνήθους καὶ ὁμαλῆς κοινωνίας, ἡ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπόστασις εἶνε τοσοῦτον ἐπικίνδυνος, ὅσον καὶ ἡ ἄκρα γειτνίασις».

Ὁ πατὴρ τοῦ Βαλζὰκ ἦτον ἐπίσης λίαν παράδοξος καὶ ἐκκεντρικός·

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἠγείρετο λίαν πρωὶ μεταξὺ 4ης καὶ 5ης ὥρας τῆς πρωίας· ἡμέραν τινὰ δὲν ἠγέρθη, ἂν καὶ εἶχε καλῶς τὴν ὑγίειαν· τὴν ἐπαύριον ἐπίσης, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπὶ *εἰκοσιν ἔτη*! ἐγκαταλείψας πᾶσαν ἐνασχόλησιν ἀτομικήν, ἀλλὰ δεχόμενος τοὺς οἰκείους καὶ φίλους, εἰς πολλοὺς τῶν ὁποίων σπουδαίας ἐκδουλεύσεις παρεῖχε διὰ τῆς ἐπιρροῆς του. Πρωΐαν τινὰ μετὰ *παρέλευσιν εἴκοσιν ἐτῶν*, ἠγέρθη κατὰ τὴν συνήθη ἄλλοτε αὐτῷ ὥραν καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὑπηρέτου τὰ ἐνδύματά του, περὶ τῶν ὁποίων εἶχε λάβει τὴν φροντίδα νὰ διατηρηθῶσι καλῶς καὶ ἐπεδόθη πάλιν εἰς τὰς ἐργασίας του μετὰ τῆς αὐτῆς, ὡς καὶ πρότερον, εὐφυοῦς ἐνεργητικότητος.

Παγανίνης. Ὁ Bennati, ἰατρὸς καὶ φίλος τοῦ διασήμου τούτου βιολιστοῦ καὶ μουσουργοῦ, λέγει, ὅτι οὗτος ἦν ἰδιοσυγκρασίας *κατ' ἐξοχὴν* νευρικῆς καὶ ῥαχιτικῆς. Εἶχεν *ὀγκώδη* κεφαλὴν ἐπὶ λεπτοῦ καὶ μακροῦ λαιμοῦ· ἦν ἰσχνός, ὠχρός, ἄνευ ὀδόντων, μὲ γεροντικὴν φυσιογνωμίαν, ὡς ἐκ τῆς προεξοχῆς τοῦ πώγωνος καὶ τῆς ἐσοχῆς τοῦ στόματος αὐτοῦ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ὀδόντων· ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ ὑπενθύμιζε τὴν τοῦ Βολταίρου. Ἐν τῇ μικρᾷ ἔτι ἡλικίᾳ του, ὡς καὶ ἀργότερον, πάντοτε ἔσχε διάφορα νευρικὰ φαινόμενα. Ἐν ἡλικίᾳ τεσσάρων ἐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ συμπωματικῆς *καταληψίας*· ἐπταετὴς δὲ καὶ ἐφεξῆς ἔπαθε πολλάκις σπασμοὺς καὶ συσπάσεις τῶν μυῶν· ἐν τῇ ἡλικίᾳ ἥδη ταύτῃ συνέθεσε διάφορα μουσικὰ τεμάχια λίαν ἐκτιμηθέντα.

Μιχαὴλ-Ἄγγελος. Περὶ τοῦ περιωνύμου τούτου καλλιτέχνου τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον ἀναφέρει ὁ Στένδαλ, παρ' οὗ παρέλαβεν αὐτὸ ὁ Reveillé-Parise: «Ἐνῷ ὁ Μιχαὴλ-Ἄγγελος ἐζωγράφει τὴν «*Τελευταίαν Κρίσιν*», ἔπεσεν ἐκ τοῦ σκίμποδος καὶ ἐπληγώθη τὴν κνήμην. Κλεισθεὶς δὲ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ δὲν ἤθελεν οὐδένα νὰ ἴδῃ, οὔτε καὶ τὸν φίλον καὶ περιώνυμον ἰατρὸν αὐτοῦ Ῥοντίνην. Οὗτος ὅμως κατώρθωσε καταβὰς εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς οἰκίας μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ ἀνελθῃ διὰ μιᾶς κλίμακος μέχρι τῶν δωμάτων τοῦ καλλιτέχνου, ὃν εὗρεν κατάκλειστον ἐν τῷ θαλάμῳ καὶ *ἀποφασισμένον νὰ ἀποθάνῃ τῆς πείνης*. Τέλος ὁ ἰατρὸς διὰ τῆς βίας παρασχὼν τροφὰς καὶ φάρμακα ἔσωσεν αὐτόν».

Μόζαρτ. Εἷς ἐκ τῶν βιογράφων τοῦ Μόζαρτ ἐπιτυχῶς εἶπε περὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ, ὅτι δὲν ἦτο τέκνον ἀνθρώπου, ἀλλὰ μία μουσικὴ ἔμπνευσις περιβληθεῖσα ἀνθρωπίνην σάρκα. Εἰς ἡλικίαν *ἤδη τριῶν ἐτῶν* ἐξεδηλώθη τὸ μουσικὸν αὐτοῦ τάλαντον· ἐξ δὲ ἐτῶν γενόμενος συνέθηκε μουσικά τινα τεμάχια παίζων ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου, τὰ ὁποῖα ἔγραφον ἄλλοι ἀκούοντες, καὶ δωδεκαετὴς δὲ ἐγένετο τέλειος μουσικὸς συνθέτης ἐφελκύσας τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν ὅλων τῶν αὐλῶν τῆς Εὐρώπης, ἔνθα προσεκαλεῖτο, ὡς καὶ ὅλου τοῦ μουσικοῦ κόσμου. Τοιαύτη ὑπερφυσικὴ πρόωρος ἀνάπτυξις ἔμελλε μοιραίως νὰ σβεσθῇ ταχέως· ὁ Μόζαρτ ἀπέθανε 36 ἐτῶν ἐξ *ἐγκεφαλικοῦ ὕδρωπος*. Ὁ Stendhal ἐξιστορῶν τὸν βίον του λέγει που μελαγχολικῶς: «Ἴσως ἄνευ τῆς ὑπερβολικῆς νευρικῆς διεγέρσεως, ἥτις βαίνει καὶ μέχρι φρενοβλαβείας, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλοφυία!»

Ἡ ὑγίεια τοῦ Μόζαρτ ἦτο πάντοτε ἐπισφαλής· ἦν ἰσχνός, ὠχρός· ἡ αὔξησις τοῦ σώματος δὲν ἦτο ἀνάλογος τῆς ἡλικίας του. Πάντοτε κατείχετο ὑπὸ μελαγχολίας· ἔπασχε δὲ ἐκ νευρικῆς τινος ἕξεως (tic), ἥτις συνήθως παρατηρεῖται εἰς τοὺς *βλάκας* (idiots), ἤτοι τὸ σῶμά του διηνεκῶς ἐταλαντεύετο, τὰ δὲ δάκτυλα αὐτοῦ εἰς διηνεκῆ κίνησιν εὑρίσκοντο, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ πόδες του. Διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, πλὴν τοῦ κλειδοκυμβαλίζειν, αἱ χεῖρές του ἦσαν ἀδέξιοι οὕτως, ὥστε παρεκάλει πολλάκις τὴν σύζυγόν του, ὅπως αὐτὴ ἐν ὥρᾳ τραπέζης κόπτῃ εἰς τεμάχια τὸ κρέας τοῦ φαγητοῦ του. Ὅτε ἦτο μικρὸν παιδίον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τοὺς ἤχους τῶν χαλκίνων μουσικῶν ὀργάνων· ἂν δὲ χάριν ἀστειότητος ἐπέμενέ τις παίζων ἐπὶ πολὺ χάλκινον ὄργανον ἔπιπτε κατὰ γῆς καὶ κατελαμβάνετο σχεδὸν ὑπὸ σπασμῶν. Ἐνίοτε ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἕνεκα ὑπερβολικῆς ἐργασίας κατὰ τὴν σύνθεσιν μουσικοῦ τεμαχίου ἐλειποθύμει.

Ὡς ἑξῆς διηγεῖται τὰ κατὰ τὴν τελευτήν του εἷς βιογράφος αὐτοῦ, ὁ Schlichtegroll (1):

Ἡ ὑγίεια τοῦ Μόζαρτ ἦτο ἤδη εἰς ἄκρον ἐπισφαλής, ἡ δὲ μελαγχολία μετὰ τῆς μονομανοῦς ἰδέας τοῦ προαισθήματος τοῦ προώρου θανάτου αὐτοῦ δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν, ὅτε ἡμέραν τινὰ βεβυθισμένος

(1) **Stendhal**: Vie de Mozart, de Haydn et de Metastase, σελ. 258.— 1854.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς βαθεῖς ρεμβασμοὺς ἤκουσεν ἅμαξαν σταθεῖσαν αἴφνης πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του. Τῷ ἀναγγέλλουσιν ὅτι ἄγνωστος κύριος ἐπεθύμει νὰ συνδιαλλεχθῇ μετ' αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται ὁ ξένος, φυσιογνωμίας σοβαρᾶς καὶ εὐγενῶν τρόπων καὶ ἐπιβλητικοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Εἶμαι ἐπιφορτισμένος, κύριε, τῷ λέγει, ἐκ μέρους ἀνθρώπου λίαν σημαντικοῦ νὰ σᾶς ὁμιλήσω . . .

— Ποῖος εἶνε ὁ ἄνθρωπος οὗτος; διέκοψεν ὁ Μόζαρτ.

— Δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ γείνῃ γνωστός.

— Ἄ! ἀγαθῇ τύχῃ! Καὶ τί ἐπιθυμεῖ ὁ κύριος;

— Ἀπώλεσεν ἓν προσφιλὲς πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη εἶνε προσφιλὴς καὶ πολύτιμος δι' αὐτόν· ἐπιθυμεῖ δὲ ὅπως κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου ψάλληται ἐπισήμως μία δοξολογία, δι' ἣ καὶ σᾶς ζητεῖ νὰ συνθέσητε ἓν Requiem.

Εἰς τὸν Μόζαρτ βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ὁ λόγος οὗτος καὶ διὰ τὸν βαρὺν τόνον, μεθ' οὗ ὁ ξένος ἐπρόφερε τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ μυστηριῶδες ὕφος του· οὐχ ἧττον ὑπεσχέθη νὰ συνθέσῃ ἓν Requiem.

Ὁ ἄγνωστος ἐξηκολούθησε: «Θέσατε ὅλην τὴν μεγαλοφυΐαν σας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐργάζεσθε δι' ἓν ἄτομον, ὅπερ γνωρίζει τὴν μουσικήν».

— Τόσῳ τὸ καλλίτερον, εἶπεν ὁ Mozart.

— Πόσος χρόνος θὰ σᾶς ἐξαρκέσῃ;

— Τέσσαρες ἑβδομάδες.

— Ἔχει καλῶς· θὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ τέλος τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων· καὶ ποία θὰ εἶνε ἡ ἀμοιβή σας διὰ τὸ ἔργον τοῦτο;

— Ἑκατὸν δουκάτα.

Ὁ ἄγνωστος τὰ μετρᾷ ἀμέσως ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἀπέρχεται, ὁ δὲ Μόζαρτ μείνας ἐπί τινα χρόνον βεβυθισμένος εἰς βαθείας σκέψεις, ζητεῖ εἶτα χάρτην καὶ μελάνην καὶ ἀμέσως ἀρχίζει τὴν σύνθεσιν τοῦ ἔργου, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἠσθάνετο τὰς δυνάμεις του ἐξασθενουμένας, μίαν πρωΐαν δὲ καὶ ἐλειποθύμησεν. Ἡ σύζυγός του προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῆς ἐργασίας καὶ νὰ διασκεδάζῃ τὰς μελανὰς ἰδέας του, ὑφ' ὧν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατείχετο, ὅτε ὁ Μόζαρτ τῇ λέγει ἀποτόμως: «Εἶνε βέβαιον, ὅτι δι' ἐμὲ συνθέτω τὸ Requiem τοῦτο, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἐπικήδειόν μου δοξολογίαν!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἰδέα αὕτη δὲν τὸν ἐγκατέλειψε πλέον.

Ἀκριβῶς εἰς τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἑβδομάδος παρουσιάζεται πάλιν ὁ ἄγνωστος.

— Ἐστάθη ἀδύνατον, τῷ λέγει ὁ Μόζαρτ, ν' ἀποτελειώσω τὸ ἔργον.

— Μὴ ἐνοχλῆσθε! Πόσου χρόνου ἔτι ἀνάγκην ἔχετε;

— Τεσσάρων ἑβδομάδων. Τὸ ἔργον μοὶ ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον περισσότερον παρ' ὅσον προσεδόκων καὶ ἐδέησε νὰ δώσω μεγαλειτέραν ἔκτασιν.

— Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τῷ λέγει ὁ ξένος, εὑρίσκω εὔλογον ν' αὐξήσω τὴν ἀμοιβήν. Ἰδοὺ πεντήκοντα ἐπὶ πλέον δουκάτα.

— Κύριε, τῷ λέγει ὁ Μόζαρτ, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκπλησσόμενος, ποῖος λοιπὸν εἶσθε;

— Τοῦτο δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἔργον. Θὰ ἔλθω εἰς τὸ τέλος τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων, λέγει σοβαρῶς ὁ ἄγνωστος.

Καὶ ἀναχωρεῖ.

Ὁ Μόζαρτ προσκαλεῖ ἀμέσως ἕνα τῶν ὑπηρετῶν του καὶ διατάττει αὐτὸν νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἔκτακτον τοῦτον ἄνθρωπον καὶ μάθῃ τὰ κατ' αὐτόν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ ὑπηρέτης ἐπιστρέψας τῷ λέγει, ὅτι ἀπώλεσε τὰ ἴχνη τοῦ ἀγνώστου.

Ὁ δυστυχὴς Μόζαρτ ἀμέσως ἐφαντάσθη, ὅτι ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος δὲν ἦτο σύνηθες ὄν, ὅτι ἔχει βεβαιότατα σχέσιν μετὰ τοῦ ἄλλου κόσμου, καὶ ὅτι ἐξαπεστάλη, ὅπως τῷ ἀναγγείλῃ τὸ λίαν προσεχὲς τέλος του.

Ἐν τούτοις μετὰ μεγαλειτέρας ἔτι ἢ πρὶν ζέσεως ἐξηκολούθησεν, ὅπως περατώσῃ τὸ ἔργον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνθέσεως τοῦ ὁποίου πολλάκις ἐλειποθύμησε. Τέλος τὸ Requiem πρὸ τοῦ τέλους τῆς δοθείσης προθεσμίας εἶχεν ἤδη ἀποπερατωθῇ. Ὁ ἄγνωστος καὶ πάλιν παρουσιάζεται εἰς τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἑβδομάδος, ἀλλ' ὁ Μόζαρτ δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τῇ ζωῇ!

Auguste Comte. Ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῆς *θετικῆς φιλοσοφίας* (Philosophie positive), ἣν ὑπεστήριξε καὶ ὁ Littré. Τῷ 1826 ἔπαθε φρενοβλάβειαν καὶ ἐτέθη ἐν Charenton, τῷ γνωστῷ φρενοκομείῳ τῶν Παρισίων, ὑπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ Ἐσκιρόλ· ἡ νόσος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διήρκεσεν ἓν ἔτος. Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσίευσε τὸ περιώνυμον σύγγραμμα αὐτοῦ: Cours de Philosophie Positive, διὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθη ἐπὶ 14 ἔτη, καὶ τὸ ὁποῖον ἔταξεν αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν μεγάλων διανοιῶν.

Μιραβώ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ διεκρίνετο ἐπὶ ὀξύτητι διανοίας καὶ εὐρύτητι γνώσεων, ἀλλ' ἦτο *ἐκκεντρικώτατος*.

Ὁ μέγας ῥήτωρ ἐγεννήθη *ὑδροκέφαλος*, τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ ἀνεπτύχθη λίαν προώρως. Εἰς μίαν ἐκ τῶν πρὸς τὴν κόμησσαν de Rochefort ἐπιστολῶν του ἔγραφε: je prêchais à trois ans, à six j' étais un prodige...» Σύγχρονός τις αὐτῷ ἔγραψε: «τὸν εἶδον πολλάκις »ἐφαρμόζοντα βδέλλας εἰς τὸν τράχηλον κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν συ»νεδριάσεων τῆς βουλῆς, ἧς ἦτο πρόεδρος, καὶ εἶτα ἀγορεύοντα μὲ τὸν »ἐπίδεσμον ἀκόμη ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ πρὸς παρακώλυσιν τῆς ροῆς τοῦ αἵ»ματος.»

Ἔπασχεν *ἰσχυρὰς συμφορήσεις* τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦθ' ὅπερ εἶνε σύμπτωμα σημαῖνον τὸ εὐερέθιστον τοῦ ἀγγειοκινητικοῦ νευρικοῦ κέντρου καὶ ἐν γένει τοῦ ἐγκεφάλου.

Cuvier. Ὁ μέγας οὗτος φυσιοδίφης ἀπέθανεν ἐκ νόσου τινὸς τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅλα δὲ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν ἐξ *ἐγκεφαλικοῦ πυρετοῦ* (μηνιγγίτιδος).

Μέγας Ναπολέων. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις ὡς φοβερὰ λαῖλαψ διελθὼν δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀνέτρεψε καὶ συνέτριψε πᾶν τὸ προστυχὸν πολλάκις μεταβαλὼν κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ὄψιν αὐτῆς, ὡσεὶ εἰργάζετο, ὡς λέγει ὁ Taine, ἐπὶ εὐπλάστου ἀνθρωπίνης μάζης, ὁ κατεξευτελίσας καὶ ἔθνη καὶ θρόνους, ἰδιαζόντως ὅλως διεγείρει τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιστήμης τῆς παθολογικῆς ψυχολογίας καὶ παρέχει μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐν τῇ κλινικῇ τῆς ἱστορίας λαμπρὸν τύπον πρὸς σπουδήν.

Ὁ Taine (1) διὰ τῆς ἀριστοτεχνικῆς χειρός του ἄριστα ἔγραψε τὴν ψυχολογικὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Ὁ Ναπολέων, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι διάσημοι ἄνδρες, ἦν μικρὸς

(1) **Revue des deux Mondes**: Napoléon Bonaparte (Fevrier et Mars 1887).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ σῶμα, ὠχρός, ἰσχνός, λεπτοφυής, κυρτὸς τὴν ῥάχιν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὅλη ἡ ἕκτακτος ἐσωτερικὴ δύναμις καὶ ἐνεργητικότης ἦν διακεχυμένη ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ δὴ τοσοῦτον, ὥστε πᾶς ὁ πλησιάζων αὐτὸν κατελαμβάνετο ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς φόβου. Πολλάκις ὑπέκειτο εἰς παροξυσμοὺς διαφόρων νευρικῶν φαινομένων, οἷον εἰς νευρικὴν βῆχα, ἰσχουρίαν, συσπάσεις ὀδυνηρὰς κατὰ τὸν στόμαχον ἢ τὴν κύστιν, ἐξ οὗ στραγγουρία κ.τ.λ. Μετὰ τὴν νίκην τῆς Δρέσδης φαγὼν φαγητὸν ἠρτυμένον διὰ σκορόδου κατελήφθη ὑπὸ τόσων σφοδρῶν κατὰ τὸν στόμαχον πόνων, ὥστε ὑπώπτευσε δηλητηρίασιν καὶ ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος, τοῦθ' ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν ἧτταν τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Vandame σώματος καὶ τὴν καταστροφὴν εἶτα τοῦ 1813. Οἱ νευρικοὶ οὗτοι παροξυσμοὶ ἐξεδηλοῦντο καὶ ἐν τῇ μικρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Ἡμέραν τινὰ σπουδάζων ἔτι ἐν Brienne ἐτιμωρήθη ἐν τῷ σχολείῳ καταδικασθεὶς εἰς γονατισμόν· μόλις ὅμως εἶχε κάμψει τὰ γόνατα, καταλαμβάνεται εὐθὺς ὑπὸ ἐμέτου καὶ εἶτα ὑπὸ *νευρικῆς* κρίσεως λίαν σφοδρᾶς (attaque de nerfs).

Συχνάκις παρὰ τοῖς νευρικοῖς ἀνθρώποις ἀπαντῶσιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ψυχικαὶ καταστάσεις, ἀφ' ἑνὸς π. χ. ἄκρα ἀπάθεια, ψυχρότης μέχρις ὠμότητος προβαίνουσα διὰ γεγονότα δυνάμενα νὰ συγκινήσωσι καὶ τὸν φλεγματικώτερον τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπερβολικὴ εὐαισθησία διὰ μετρίας σοβαρότητος συμβάντα ἢ ἄμετρος ἐκδήλωσις αἰσθημάτων συμπαθείας. Ἡ τοιαύτη ψυχική, οὕτως εἰπεῖν, ἀντίφασις ἰδίως συχνάκις ἀπαντᾷ παραταῖς ὑστερικαῖς καὶ τῇ ἰδιοσυγκρασίᾳ τῶν *κληρονομικῶν* ἢ ἐκφύλων, ὡς εἴδομεν ἐν τῷ περὶ τῶν *κληρονομικῶν* κ.τ.λ. κεφαλαίῳ. Ὁ Ναπολέων πολλάκις ἐν διαφόροις περιπτώσεσι τοῦ βίου του ἐξεδήλωσε τὸν τοιοῦτον ὅλως ὑστερικὸν χαρακτῆρα.

Κατὰ τὸ 1806 π.χ. καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ ἠθέλησε νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὴν σύζυγόν του Ἰωσηφίναν, ἡ ὑπέρμετρος τρυφερότης, ἣν πρὸς αὐτὴν ἐπεδείξατο μετετράπη εἰς πλήρη *νευρικὴν κρίσιν* (attaque) ἀπολήξασαν εἰς ἔμετον, ὡς συμβαίνει τοιαύτη κρίσις εἰς τινας γυναῖκας, αἵτινες μετὰ μικράν τινα ἠθικὴν συγκίνησιν καταλαμβάνονται ὑπὸ σπασμῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος διήρκεσεν ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, τὰ δάκρυα ἔρρεον ἄφθονα καὶ ἐδέησε νὰ λάβῃ καὶ ἀναληπτικά τινα φάρμακα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ναπολέων, ὁ ἰδὼν ἰδίοις ὄμμασιν ἑκατοντάδας χιλιάδων νεκρῶν καὶ ἀγωνιώντων καὶ δεινῶς ἀκρωτηριασθέντων αἱμοσταγῶν θυμάτων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, λέγει ὁ Taine, ὁ φονεύσας ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ τηρῶν χάλκινον πρόσωπον ἐπὶ τῇ θέᾳ ἀγριωτάτων καὶ ὠμῶν σκηνῶν, ἔχυνεν ἐνίοτε δάκρυα καὶ συνεκινεῖτο βαθέως ἐν περιστάσεσιν οὐδεμιᾶς ἢ σχετικῶς ἥττονος σοβαρότητος. Οὕτω ἀπέναντι τοῦ Δανδόλου μετὰ συγκινήσεως συνηγοροῦντος ὑπὲρ τῆς πατρίδος του Βενετίας ἀπεμπολουμένης εἰς τὴν Αὐστρίαν, συγκινεῖται μέχρι δακρύων. Ὡσαύτως ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς παραδόσεως τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεως Beylen ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Dupont ἐν πλήρει συμβουλίῳ τοῦ κράτους ὁμιλῶν μετὰ τρεμούσης ὑπὸ τῆς συγκινήσεως φωνῆς φωράται ἐν τέλει δακρύων.

Ὅταν κατὰ τὸ 1808 ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς νὰ διαζευχθῇ τὴν Ἰωσηφίναν, «καθ' ὅλην τὴν νύκτα, λέγει αὕτη, ἔκλαιεν ὁ Ναπολέων καὶ »ὠδύρετο καὶ ἀνεστέναζεν ὡς γυνή, *κατὰ γράμμα* δὲ κατέβρεξε τὴν »κλίνην μου διὰ τῶν δακρύων του».

Ὡς ὁ Μέγας Πέτρος εἶχε καὶ ὁ Ναπολέων *ἀκουσίαν τινὰ κίνησιν* τοῦ δεξιοῦ ὤμου (tic), ἐπίσης δὲ καὶ *μικόν τινα σπασμὸν* τῆς γωνίας τοῦ στόματος ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ (1). Ὅταν δὲ ὠργίζετο κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου φράσιν, τὸ πρόσωπόν του ἐλάμβανε μορφὴν *λαίλαπος* (figure d'ouragan), καὶ ἠσθάνετο ἰσχυράν, ὡς ἀπὸ ἠλεκτρισμοῦ, δόνησιν ἐν τῇ ἀριστερᾷ κνήμῃ.

Ἡ Mme de Rémusat (Taine loc. cit.) λέγει περὶ Ναπολέοντος μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Εἶχε τὴν τάσιν νὰ παραδέχηται πᾶν »θαυμάσιον, νὰ πιστεύῃ εἰς τὰ προαισθήματα ὡς καὶ εἰς μυστηριώδεις »τινὰς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ὄντων . . . Τὸν εἶδον νὰ ἐξάπτηται »καὶ νὰ ὁμιλῇ ἐνθουσιωδῶς πρὸ τῆς βοῆς τῶν ἀνέμων καὶ τοῦ ἀγρίου »μυκηθμοῦ τῆς θαλάσσης, νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς νυκτερινὰς ὑπερφυσικὰς »ἐμφανίσεις, νὰ εἶνε δεισιδαίμων κτλ.» Ὁ δὲ Meneval ἀναφέρει «τὸ »σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὅπερ ἔκαμνεν ὁ Ναπολέων ὅλως ἀκουσίως ἐν

(1) *Σημ.* Παρὰ τῷ Μεγάλῳ Πέτρῳ ὁ σπασμὸς τοῦ προσώπου ἦν γενικώτερος καὶ ἰσχυρώτερος οὕτως, ὥστε αἴφνης τὸ πρόσωπόν του φοβερῶς διεστρέφετο ὑπὸ τῶν συσπάσεων τῶν μυῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»περιπτώσει μεγάλου τινὸς καὶ ἀπροόπτου κινδύνου, ἢ κατὰ τὴν ἀνα-»κάλυψιν σπουδαίου τινὸς γεγονότος».

Ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐνεργητικότης, ἡ ἀένναος παραγωγὴ νευρικῶν δυνά-μεων, παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἦν σχεδὸν ὑπεράνθρωπος. Ἐκοιμᾶτο μόλις 4 ὥρας καὶ εἰργάζετο κατὰ τὰς ἐπιλοίπους μὴ αἰσθανόμενος οὐδένα κόπον. Ἡμέραν τινὰ εἶχεν ἐπιθεωρήσει τὸν στόλον ἐξετάζων τὰ πάντα μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν κατερχόμενος καὶ ἀνερχόμενος εἰς ἕκαστον πλοῖον καὶ ἐπιθεωρῶν καὶ τὰ ἐν τῷ κύτει αὐτῶν ἐπὶ ὀκτὼ κατὰ συνέχειαν ὥρας ἄνευ διακοπῆς· μετὰ ταῦτα δὲ ἐξελθὼν ἐπέβη τοῦ ἵππου του ἐπὶ *τρεῖς* ὥρας ἱππεύσας χάριν περιπάτου καὶ ἀναπαύσεως!

«Ἐργάζομαι πάντοτε, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, εἴτε τρώγων, εἴτε ἐν »τῷ θεάτρῳ εὑρισκόμενος· ἐγείρομαι ἐπίσης τὴν νύκτα διὰ νὰ ἐργά-»ζωμαι κτλ.» Ὅτε ἦτον ὕπατος προήδρευε πολλάκις διαφόρων ἐπι-τροπῶν ἀπὸ τῆς 10ης μ. μ. μέχρι τῆς 5ης τῆς πρωΐας. Πολλάκις ἐν Sut Cloud ἀπεκοιμῶντο ἐκ τοῦ κόπου τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, τὰ ὁποῖα ἐξηνάγκαζε νὰ ἐργάζωνται δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἐνῷ ὁ ἴδιος καὶ μετὰ τὴν μακροτέραν συνεδρίασιν οὐδένα κόπον ᾐσθάνετο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον τοῦ ἔρωτος εἶχε λίαν διεστραμμένον τὸ αἴσθημα τοῦτο. Ἡ πρώτη σύζυγος αὐτοῦ Ἰωσηφίνη ἔλεγεν, ὅτι *«δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ἠθικὴν ἀρχὴν καὶ ὅτι ἀπεπλάνησε καὶ αὐτὰς τὰς ἀδελφάς του, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης»*. «Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἄνθρω-»πος, ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, καὶ οἱ νόμοι τῆς »ἠθικῆς καὶ τοῦ πρέποντος δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπ' ἐμοῦ». (Mme de Rémusat). Ἄλλως τε καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ Ἐλίζα, Καρολίνα καὶ ἰδίως ἡ Παυλίνα, ἥτις ἦτο ἐφάμιλλος τῆς Μεσσαλίνας, εἶχον τὴν αὐτὴν ἠθικὴν διαστροφὴν καὶ ἀκατάσχετον γενετήσιον ὁρ-μήν. Αἱ τοιαῦται ἄμετροι καὶ ἐναντίον πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς ὁρμαὶ εἰσὶ συνήθως συμπτώματα νευρικῆς ἀσυνήθους διεγέρσεως τῆς γεννητησίου λειτουργίας, λαμβανούσης χαρακτῆρα ἐνίοτε ἐντελῶς παθολογικὸν καὶ ἀπαντώσης παρ' ἀτόμοις κατεχομένοις καὶ ὑπ' ἄλλων ταὐτοχρόνως παθολογικῶν ψυχολογικῶν φαινομένων. ἰδίως δὲ τοῦτο συμβαίνει, ὡς εἴδομεν, παρὰ τοῖς *ἐκπεφυλισμένοις* (dégénérés). Ὁ Paul Moreau(1)

(1) Des aberrations du Sens génital. 1880.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διηυκρίνισε καλῶς τὸ ζήτημα τοῦτο δείξας τὴν σχέσιν τῆς διαταράξεως τῆς *ἠθικῆς αἰσθητικότητος* (sensibilité morale) πρὸς τὴν ὑπερηυξημένην γενετήσιον ὁρμήν, λαβὼν ὡς ἀντικείμενον σπουδῆς ἰδίως τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Ναπολέων ἐν Αἰγύπτῳ εὑρισκόμενος ἔδωκεν ἓν γεῦμα εἰς φίλους τινάς, μεταξὺ δὲ τῶν προσκεκλημένων ἦσαν καί τινες κυρίαι γαλλίδες. Ὁ Ναπολέων ἐκάθητο πλησίον μιᾶς ὡραίας κυρίας, ἡ γειτνίασις τῆς ὁποίας διήγειρεν ἐν αὐτῷ ἀθέμιτόν τινα ἐπιθυμίαν. Ἐν ἀκαρεῖ ἀνατρέπει, δῆθεν ἐξ ἀπροσεξίας, μίαν φιάλην ὕδατος καταβρέξαντος τὸ ἔνδυμα τῆς ὡραίας γείτονος, ὑπὸ τὴν πρόφασιν δὲ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς βραχείσης λαμπρᾶς ἐσθῆτος ὁδηγεῖ τὴν κυρίαν εἰς τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ δωμάτια, ἔνθα διαμένει μετ' αὐτῆς ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐνῷ οἱ συνδαιτυμόνες καθήμενοι περὶ τὴν τράπεζαν ἀναμένουσιν ὅπως ἐπαναλάβωσι τὸ προσκαίρως διακοπὲν γεῦμα, παρατηροῦντες ἀλλήλους δι' ἐκφραστικῶν τινων βλεμμάτων.

Ἡ πρᾶξις αὕτη καλῶς χαρακτηρίζει τὴν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν νευρικότητα τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ἰδέα, ἡ ἐπιθυμία, μόλις γεννωμένη, ἀμέσως μεταβάλλεται εἰς πρᾶξιν, σχεδὸν ἀντανακλαστικῶς· ἡ ἐντύπωσις ἀμέσως ἐκκενοῦται ὡς ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα πρὸς τὰ ἐκτός, ὡς ἐρεθισμός τις ἑνὸς σημείου τοῦ σώματος ἀποκεφαλισθέντος βατράχου ἀμέσως ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ μεταβάλλεται εἰς κίνησιν· οὕτω καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ Ναπολέοντος ὁ ἐρεθισμὸς ἀμέσως μεταβάλλεται εἰς πρᾶξιν διὰ τὴν ὑπέρμετρον καὶ ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς νευρικῆς δυνάμεως. Ὁ de Pradt (Taine loc. cit.) ἔλεγε περὶ αὐτοῦ: «L' »empereur désire en concevant; Sa pensée devient une »passion en naissant».

Τὰ ἐξῆς ἀνέκδοτα ἐπίσης χαρακτηρίζουσι τὸ ἐκτάκτως *εὐερέθιστον* τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Concordat εἰς τὸν διάσημον Volney, ὅστις ἦν τότε γερουσιαστής, λέγει ὁ Ναπολέων ἔν τινι μετ' αὐτοῦ συνομιλίᾳ: «ἡ Γαλλία θέλει μίαν θρησκείαν»· ὁ Volney ἀπαντᾷ ζωηρῶς: «ἡ Γαλλία θέλει τοὺς Βουρβόνους». Ἀμέσως τότε ὁ Ναπολέων καταφέρει τοιοῦτον σφοδρὸν λάκτισμα ἐπὶ τῆς κοιλίας του, ὥστε ὁ δυστυχὴς συγγραφεὺς τῶν «*Ἐρειπίων*» πίπτει ὡς ἐρεί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λιον λειπόθυμος κατὰ γῆς, καὶ ἐδέησε δὲ νὰ μείνῃ κλινήρης ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας νοσηλευόμενος.

Ἄλλην ἡμέραν ὁ Ταλλεϋράνδος, δεινὸς εἴρων καὶ φενακιστής, χάριν ἀστειότητος πείθει τὸν Berthier (στρατάρχην τινὰ τῆς Γαλλίας), ὅτι ὁ πρῶτος Ὕπατος (ὁ Ναπολέων) ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Ὁ Berthier πρόθυμος διασχίζει τὴν αἴθουσαν πλήρη ἐκλεκτοῦ πλήθους καὶ πλησιάσας τὸν Ναπολέοντα συγχαίρει αὐτὸν διὰ τὸν σκοπόν του. Εἰς τὴν λέξιν *βασιλεὺς* ἤστραψαν ἐξ ὀργῆς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Βοναπάρτου, ἐν ἀκαρεῖ δὲ θέσας τὴν πυγμήν του ὑπὸ τὸν πώγωνα τοῦ ἐκπεπληγμένου Berthier τὸν ὠθεῖ οὕτω μέχρι τοῦ τοίχου. «Ἀνόητε! τῷ λέγει, ποῖος σὲ συνεβούλευσε νὰ διεγείρῃς τὴν »χολήν μου; πρόσεξε ἄλλην φορὰν νὰ μὴ ἀναλάβῃς τοιαύτην ἐντολήν»

Ἄλλοτε πάλιν τὸν ἀδελφόν του Λουδοβῖκον, ἐναντιωθέντα εἰς τὴν γνώμην του διὰ φράσεών τινων προσβλητικῶν ἐν ὑποθέσει πολιτικοοικογενειακῆς φύσεως, τὸν συλλαμβάνει αἴφνης ἐκ τῆς ὀσφύος καὶ τὸν ῥίπτει βιαίως ἔξω τοῦ δωματίου.

«Ἔχω τὰ νεῦρα λίαν εὐδιέγερτα, ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ναπολέων, »ἐὰν δὲ ἔχων τοιαύτην κρᾶσιν, τὸ αἷμά μου δὲν ἔρρεε βραδέως ἐν ταῖς »ἀρτηρίαις(1) *θὰ ἐκινδύνευον νὰ γείνω παράφρων*». Ὅταν ὑπηγόρευεν εἰς τοὺς γραμματεῖς του σχεδὸν πάντοτε ἐν καταστάσει διεγέρσεως περιεπάτει μεγάλοις βήμασιν ἐν τῷ δωματίῳ· μετὰ πᾶσαν δὲ φράσιν ἐξέφερε καὶ μίαν ὕβριν ἢ βαρείας τινὰς λέξεις, ὡς ὁ ἐν καταστάσει ὀργῆς εὑρισκόμενος ἄνθρωπος, τὰς ὁποίας οἱ γραμματεῖς ἐφρόντιζον νὰ μὴ σημειώνωσιν. Ἀνυπόμονος εἰς τὸ ἔπακρον, ὅταν ἐνεδύετο, ἐξέσχιζεν ἀμέσως τὸ μέρος τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἐνόχλει αὐτόν· ὅταν δὲ ἔγραφεν, ἐν ταῖς λέξεσι τὰ ἡμίση σχεδὸν ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα ἔλειπον εἰς τρόπον, ὥστε οὔτε ὁ ἴδιος πολλάκις ἐδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐπιστολάς του.

Προφανῶς, λέγει ὁ Taine, ἐν τοιούτῳ ὀργανισμῷ *ἡ ἰσορροπία πάντοτε κινδυνεύει νὰ διαταραχθῇ*, ὅσον ἰσχυρὰ καὶ ἂν ᾖ ἡ κανονιστικὴ τῆς ὑπερερεθισιμότητος τῶν νεύρων δύναμις τοῦ χαρακτῆρος

(1) Ἡ Mme de Rémusat λέγει ὅτι ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰατροῦ τοῦ Ναπολέοντος, ὅτι ὁ σφυγμὸς αὐτοῦ ἦτο βραδύτερος τοῦ συνήθους παρὰ τοῖς ὑγιέσι τῶν ἀνθρώπων σφυγμοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῆς διανοίας. Ὁ Ναπολέων ἦν εἰς τὸ ἔπακρον ἐπιρρεπὴς εἰς ῥεμβασμούς, ἐκ μικρᾶς ἔτι ἡλικίας ἀποφεύγων τοὺς συναμήλικάς του· ἐν τῇ ἀνδρικῇ δὲ ἡλικίᾳ κατεχόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς τάσεως ταύτης τοῦ ῥεμβάζειν καὶ περιπολεῖν διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων καὶ χιμαιρῶν, ὡς οἱ ἐκστατικοὶ καὶ μεγαλειομανεῖς φρενοπαθεῖς, καὶ τρεφόμενος ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀνηκούστου ἐγωϊσμοῦ του, συνέλαβε τὰ παραβολώτερα καὶ ῥωμαντικώτερα τῶν σχεδίων, δι' ὧν ἤλπιζε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν παντοδυναμίαν του ἐφ' ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ὁποῖα, ἂν ἐν μέρει δὲν ἐξετελοῦντο, θὰ ἐθεωροῦντο ὡς προϊόντα παράφρονος ἀνθρώπου.

Φαίνεται πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Ναπολέων ἔπασχεν ἐνίοτε καὶ ἐκ ψευδαισθήσεων. Ὁ φρενολόγος Brierre de Boismont, κατὰ τὸν Moreau, ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ περὶ τῶν *Ψευδαισθήσεων* ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Τῷ 1806 ὁ στρατηγὸς Ράπ ἐκ τῆς πολιορκίας τοῦ Dantzig ἐπιστρέφων καὶ ἐπειγόμενος νὰ συντύχῃ τῷ αὐτοκράτορι εἰσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ἄνευ προειδοποιήσεως. Ὁ Ναπολέων τοσοῦτον ἦτο βεβυθισμένος εἰς ῥεμβασμούς, ὥστε δὲν παρετήρησε τὸν εἰσελθόντα στρατηγόν, ὅστις βλέπων τὸν αὐτοκράτορα ἀκίνητον ἐν παραδόξῳ ἠρεμίᾳ, ἐφοβήθη μὴ τυχὸν ἔπαθέ τι, διὸ καὶ ἐπιτηδὲς ἔκαμε ἐλαφρὸν θόρυβον. Εὐθὺς τότε ὁ Ναπολέων ἐστράφη καὶ ἐγερθεὶς συλλαμβάνει ἀποτόμως τὸν βραχίονα τοῦ στρατηγοῦ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν: «Βλέπεις ἐκεῖ ἐπάνω;» Ὁ στρατηγὸς δὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ἐρωτηθεὶς καὶ ἐκ δευτέρου, εἶπεν ὅτι οὐδὲν ἔβλεπεν. «Πῶς! ἐπανέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ. *Δὲν »τὴν βλέπεις*; εἶνε ἐμπρός σου, *λάμπουσα*!» καὶ ὀλονὲν ἐξαπτόμενος, ἀνέκραξεν: «Οὐδέποτε μὲ ἐγκατέλειψε! *τὴν βλέπω εἰς ὅλας τὰς με»γάλας περιστάσεις· μοὶ λέγει νὰ πηγαίνω ἐμπρός!* καὶ τοῦτο δι' ἐμὲ »εἶνε σταθερὸν σημεῖον ἐπιτυχίας!»

Ὁ ἀναφέρων ταῦτα συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες ἐπίστευσαν εἰς τὴν ὕπαρξιν *καλοῦ ἀστέρος*, *προστατευτικοῦ τινος πνεύματος ἢ δαιμονίου*, καὶ ὅτι παρόμοιαι ὑπερφυσικαὶ καὶ θαυμάσιαι ὑπ' αὐτῶν θεωρούμεναι ἐμφανίσεις, οὐ μόνον δὲν ἐσύγχυσαν τὰς φρένας των, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐχρησίμευσαν ὡς διεγερτήριον ἰσχυρὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν παραβολωτάτων σχεδίων καὶ τοῦ συστήματος τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν αὐτῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν εἶνε τῳόντι ἀπίθανον ὅτι αἱ γνωσταὶ τοῖς πᾶσι παροιμιώδεις δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ὠφείλοντο ἐν μέρει εἰς τὰς ὀπτασίας αὐτοῦ, ἃς, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρου ἀνεκδότου, ἔσχε πολλάκις κατὰ τὸν βίον του, καὶ τὸ θαυμάσιον καὶ ἔκτακτον τῶν ὁποίων μὴ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ, παρεδέχθη, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὴν ὕπαρξιν μυστηριώδους τινὸς καὶ ὑπερφυσικοῦ κόσμου, ἐξ οὗ καὶ ἡ τάσις αὐτοῦ πρὸς δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις.

Ἐν γένει ὁ Ναπολέων παρουσίαζε τοσαῦτα συμπτώματα νευροπαθειακῆς καταστάσεως, ὥστε οὐχὶ ὀλιγώτερον ἢ διὰ τοὺς ἄλλους μεγάλους ἄνδρας ὀφείλει τις νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν *παθολογικὴν ψυχολογίαν* πρὸς τελειοτέραν κατανόησιν τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς αὐτοῦ προσωπικότητος, πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πραγματικοῦ ἀρχικοῦ κινητηρίου τῶν ἰδεῶν καὶ τάσεων, τῶν πράξεων καὶ αἰσθημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως, δι' ἧς ἐπεβλήθη καὶ ἐκυβέρνησε τὰς μάζας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπέδρασε ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἡ διὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐξέτασις τῆς καταστάσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν δίδει τὴν κλεῖδα τοῦ αἰνίγματος πολλῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Πλὴν πολλῶν ἄλλων διασήμων προσώπων καὶ ὁ *Bolraîρος*, ὁ *Οὐέλλιγκτων*, ὁ *Κοπέρνικος*, ὁ *Κέπλερ*, ὁ μαθηματικὸς Monge, ὁ ἀνατόμος τῆς Παβίας Σπαλλαντζάνης, ὁ χειρουργὸς καὶ διάσημος ἰατρὸς *Dupuytren*, *Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη* κ.τ.λ. ἀπέθανον ἐξ ἀποπληξιῶν καὶ ἐκ παθήσεων ἐν γένει τοῦ ἐγκεφάλου.

Περιττὸν εἶνε νὰ μηκύνωμεν πλειότερον τὸν κατάλογον τοῦτον τῶν ἐπιφανεστέρων προσώπων τῶν αἰώνων, ὅσα ἔπαθον ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παραλειφθέντων καὶ τῶν παρατεθέντων ἐνταῦθα ἐξόχων ἀτόμων τῶν ὑπὸ τοιαύτην εἰδικὴν ἔποψιν ἐξεταζομένων εἶνε τοσοῦτος σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὸν σχηματισμὸν πλήρους στατιστικῆς λίαν βαρυνούσης διά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ποιὸν τῶν στοιχείων αὐτῆς εἰς τὸν ζυγὸν τῆς συζητήσεως ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ θέματι ἡμῶν τούτῳ διατυπωθείσης ἀληθείας, περὶ τῆς κοινῆς δηλονότι καταγωγῆς καὶ ταὐτότητος τῆς φύσεως τοῦ παράγοντος τῆς μεγαλοφυίας, τῆς φρενοβλαβείας, τῆς ἐγκληματικότητος, τῶν νευρικῶν παθήσεων καὶ τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν.

ΤΕΛΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

600
ΑΙ ΨΥΧΩΣΕΙΣ

άριθ. χρ. 349

Ἡμερομηνία τιστροφῆς	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

ΕΘΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας